ఆంధ్రపత్రిక

దుర్ముఖి సంవత్సరాది సంచిక. 1956-57

ధాత, విధాత
"పవలు" "రేయి" అనే
తెలుపు నలుపు దారములతో
"దిన"మనే వస్త్రాన్ని నేస్తున్నారని
భారతపురాణము చెప్పుచున్నది -

లక్షకు పైగా
నేర్పరులైన
ఆంధ్ర చేనేత పారిశ్రామికులు
చేనేత సహకార సంఘములలో
సుందరమైన వస్త్రాలను
మీ కొరకు నిర్మిస్తున్నారు.

— * —

మా వస్త్ర ధారణ ద్వారా
ఈ "ఉగాది" సర్వులకు
శుభప్రదము కావలెనని
ఆశిస్తున్నాము.

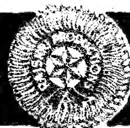
* * *

రాజశ్రీ

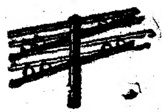
జయం మనదే

N.T. రామారావు · అంజలి · జానకి · రేలంగి · సి.యస్.ఆర్.
R.నాగేశ్వరరావు · గుమ్మడి నటించిన అద్భుత చిత్రము

నిర్మాత......
సుందర్‌లాల్ నహాటా

దర్శకుడు......
టి.యస్.ప్రకాశరావు

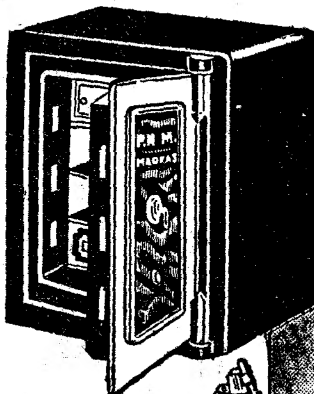
"JALAGAM" MADRAS. *The Natarajan Engineering Works* 3245 2224

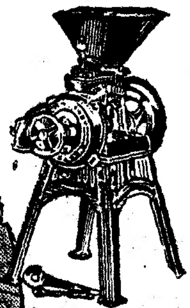

పి. నటేస మొదలియార్

లెస్సీసు

జలగం సుబ్రమ్మణ్యం నాయుడు & సన్సు & పి. కృష్ణమూర్తి నాయుడు

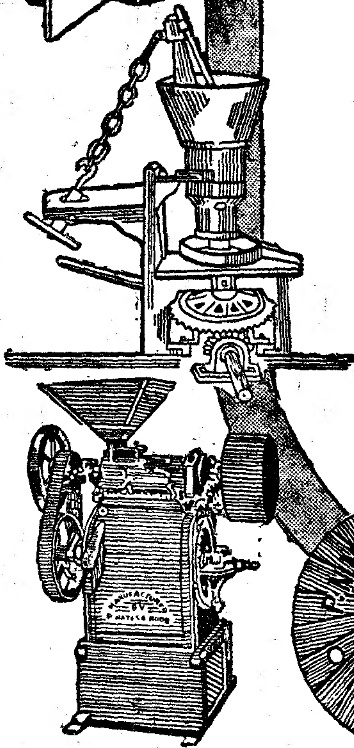
ముఖ్య ప్రకటన

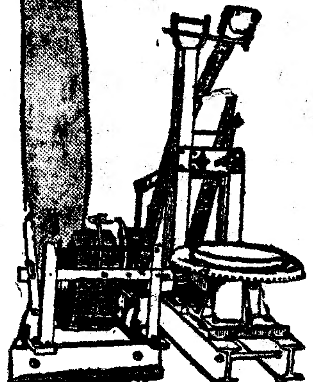
మా ఖాతాదారులకు (విక్రేతలకు, వినియోగదార్లకు) తెలియపర్చునది:- మా "విక్టోరియా," "నటరాజన్" మిషనరీలు, వాని విడిభాగాల ధరలు తాత్కాలికంగా 1-8-56 నుండి 10% పెంచబడినవి. ముడిసరకుల ధరలు విపరీతంగా పెరుగుటవలన యీ ధరల పెంపకం తప్పని సరియైనది.

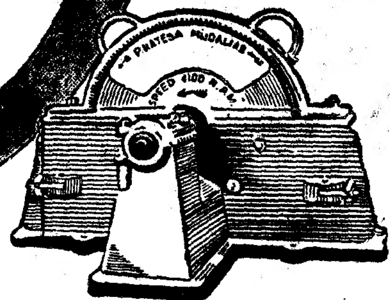
ముడిసరకుల ధరలు తగ్గి, ధారాళంగా లభించగానే, మా ఖాతాదార్లకు లాభదాయకంగా ధరలను తిరుగా మార్పు చేయగలమని హామీ యిస్తున్నాము.

క్రొత్త ధరలపట్టీ త్వరలో వెలువడును

జలగం సుబ్రహ్మణ్యంనాయుడుస్ & సన్సు
అండ్ పి. కృష్ణమూర్తినాయుడు,
లెస్సీస్:
నటరాజన్ ఇంజనీరింగు వర్క్సు,
17, ఎల్లుబాలుచెట్టి వీధి,
మద్రాసు - 1.

**THE BEST STEEL CONTAINER
FLOUR MILL PLATES
IN INDIA**

ఆంధ్రపత్రిక

(నలుబది ఏడవ ఉగాది సంచిక)

దుర్ముఖి సంవత్సరాది సంచిక

(1956-57)

*

సంపాదకుడు!

శివలెంక శంభుప్రసాద్

*

[వెల రూ. 2]

ఎ. దామోదరం.

చెన్నపురి:
ఆంధ్రపత్రికా కార్యాలయమున
ముద్రితము.

47
సంచిక

ఆంధ్రపత్రిక

సంవత్సరము
1956-57

దుర్ముఖి ఉగాది సంచిక

విషయానుక్రమణిక

ADVERTISERS' INDEX

అప్సర నాట్యం—లేపాక్షి శిల్పం
చిత్రకారుడు: శ్రీ టి. కేశవరావు

ఓమ్

ప్రస్తావన

హృదయం ప్రధానం కాని రూపాన్ని అశంకించ వలసిన పనేమిటి? అనంత దయామయుడు ఆదిక్రోడమూర్తి భూదేవిని సముద్ధరించాడు. అతిపాటలాననుడు ఆంజనేయుడు రఘువంశ సముద్ధారకుడైనాడు; భగవంతుడు హయగ్రీవుడు లోకకళ్యాణం చేకూర్చాడు; 'అహిపతి దుష్కృతాంతకు డనంతుడు' జ్ఞాన స్వరూపుడై మనకు ప్రసన్నుడైనాడు. అలానే 'దుర్ముఖ' సహితం ఆత్మవిశ్వాస పరాయణులమైన మనకు శుభప్రతిపాదిని అయితీరుతుంది. అస్తు.

ఇది సంవత్సరాది పుణ్యదినం. ఈ రోజున మనం గత చరిత్రను కొంత సింహావలోకనం చేసుకుని, తద్వారా తగిన ఆత్మవిశ్వాసాన్ని చేకూర్చుకుని భవిష్యత్తువైపు చూచుకోవటం ఇది సహజం.

మనది, కష్టాల ప్రమేయం లేకుండా కేవలం సుఖాలే కావాలని వాంఛించే తెలివిమాలిన జాతికాదు. కష్టం ద్వారా సుఖాన్ని సాధించాలని మనకు తెలుసు. సుఖంతోపాటు కష్టాన్ని కూడా ఆనందంతో స్వీకరించగలం. ఈ పండుగనాడు శర్కరపానకంతోపాటు వేపపువ్వును కూడా కలుపుకుని సంతోషంగా భుజించుతున్నాం. మనం తినటమేగాకుండా ఈ సత్యం బోధపడేలాగు మన పిల్లలచేత కూడా తినిపించుతున్నాం.

ఈ సత్యాన్ని అవగతం చేసుకుని మనం దిన దినం పురోగమించుతున్నాం. అనేక యిడుములుపడి స్వాతంత్ర్యాన్ని సముపార్జించుకున్నాం. స్వాతంత్ర్య లబ్ధిఅనంతరం, తొలిపంచవర్ష ప్రణాళికను చేపట్టి శక్తి వంచనలేకుండా కృషిచేసి కొంత విజయాన్ని సాధించాం. ఈ విజయం, శతాబ్దాల బానిసత్వాన్నుంచి ఒక్క ఉదుటున బయల్పడి అత్యంతౌత్సుక్యంతో వున్న దేశీయప్రజలకు అంత తృప్తికరంగా లేకపోయినా, ఇంత స్వల్పకాలంలో ఇంతటి మహోన్నత కార్యక్రమం సాధించటం చూచి ప్రపంచానికంతకు విభ్రాంతిగానే వుంది. దేశ దేశాలనుంచీ అనేకమంది మహనీయులు వచ్చి మన కార్యక్రమాన్ని అవగతం చేసుకుని ఆనందించి వెడుతున్నారు. ఇప్పుడు మళ్లీ రెండవ పంచవర్ష ప్రణాళికను చేపట్టి ముందుకు సాగుతున్నాం. ఇతర్రతా శాంతిభంగకరములైన యీతిబాధలేవీ చుట్టుకోకుండా వుంటే ఈ అయిదు సంవత్సరాలు నిర్మాణ కార్యక్రమంలో నిర్విరామంగా కృషిచేసి మనం ఒక క్షేమంకరమైన ఉన్నత స్థితిని అందుకోగలం. ఆనాడు మన్ని తేరిపారజూడటానికి యెవ్వరికీ ఆస్కార ముండకపోవచ్చు. మనం ఈ స్థితిని అందుకోకుండా వుండడానికి ఈర్ష్యాళువులైన కొందరు, మన త్రోవలో లేనిపోని అడ్డంకులు కలిగించి కొంత చికాకుపెట్టటానికి ప్రయత్నించుతున్న విషమస్థితి మనకందరకూ తెలుసు. కాని యింతమాత్రంచేత ఆవేశవివశులమై, మనం—గత్యంతరం లేకపోతే తప్ప—మన కార్యక్రమానికి విఘాతంగా వుండే యెట్టి కల్లోలాలకూ దిగబోవటం లేదు. నిజానికి ఇది మన ఆత్మసంయమనానికీ, కార్యదీక్షకూ పరీక్షాసమయమే. ఈ సత్యం భారతదేశంలోని ఏ ఒక్క ప్రాణీ విస్మరించరానిది.

దేశంలోని ప్రజ ఈ పరిస్థితిని సమగ్రంగా అవగతం చేసుకున్నట్టే కనుపించుతోంది. ఈనాడు దేశంలో రాజకీయపు జంజాటాలనుగురించి సామాన్య ప్రజ లెవ్వరూ యోజించుతున్నట్లు లేరు. ఏ ఒక్కరిని కదిలించినా ఏదోఒక పని సాధించాలనే ఆవేశంలోనే కనుపించుతున్నారు. నిజానికి యిది చాలా ఆరోగ్యకరమైన పరిణామం.

ప్రజలలో ప్రభవించుతున్న ఈ కార్య ఘటనావేశాన్ని ఫలితానికి తేవటానికి ప్రభుత్వం కావలసిన

వాతావరణాన్ని కల్పించటానికి సర్వవిధాలా ప్రయత్నించుతున్నది. ఏ ప్రజానీకం దేశసంపదను సృష్టించ బోతున్నదో ఆ ప్రజానీకానికి, దాన్ని అనుభవించే అవకాశాన్నీ, అధికారాన్నీ కలిగించ బోతున్నామని హామీయివ్వటమే ఈ వాతావరణ కల్పన. హామీని కేవలం వాగ్రూపంలో యివ్వటం కాకుండా, అనేక నూతన శాసనాలను అమలు జరిపి కార్యరూపంలో చూపుతున్నారు.

నియంతృత్వాధికారంతో నిమిత్తం లేకుండా, ప్రజాస్వామిక విధానం ద్వారానే సామ్యవాదాన్ని సాధించి సంక్షేమసామ్రాజ్యాన్ని స్థాపించటానికి అనువైన ఒక నూతన విధానాన్ని భారతదేశం ఊహించి స్వీకరించింది. ఈ ప్రయోగాన్ని (Experiment) ఇప్పుడు ప్రపంచ ప్రజలందరూ అంత్యంతౌత్సుక్యంతో గమనించుతున్నారు. ఈ విధానంలో మనం తప్పక విజయాన్ని సాధించబోతున్నాం. ఈ మన విజయం అంతర్జాతీయ ఆర్థిక రాజకీయ సాంస్కృతిక విధానా లన్నిటిని మూలమట్టంగా మార్చివేయ బోతున్నది. ఆ విధంగా మనం ప్రపంచాని కంతటికీ మార్గదర్శులమై చరితార్థులం కాబోతున్నాం. ఈ ఆదర్శాన్ని దృష్టిలో వుంచుకునే మనం కష్టనిష్ఠురా లన్నిటికీ ఓర్చి సంతోషాతిశయులమై కృషిచేయవలసి వుంది.

ప్రభుత్వం ఇటీవల రాజ్యాంగానికి యెడనెడా కొన్ని సవరణలు చేస్తూవచ్చారు. ఇలాంటి సవరణలు ఎందుకు చేస్తున్నారాఅని ఆదిలో కొంతమంది ఆశ్చర్యపడుతూ వచ్చారు. ఈ నూత్నసిద్ధాంతాన్ని అమలు జరపటానికి ఆటంకాలుగా వున్న న్యాయశాస్త్ర సమస్యలను తొలగించివేయటానికే ఈ సవరణలు చేశారని ఇప్పుడు సర్వులకూ తెలిసిపోయింది. ఈసవరణల అనంతరం దేశంయొక్క ఆర్థికాభ్యుదయానికి ప్రధానాంగాలైన అనేక వ్యవస్థలను జాతీయసంస్థలుగా మార్పుచేసుకు వస్తున్నారు. ఈస్థితిలో దేశంలోని ఆర్థికసంపదను ప్రజాబాహుళ్యం యొక్క అనుభవానికి తెచ్చే విషయంలో, ప్రభుత్వ ఆశయాన్ని గురించి యెవ్వరికీ ఏవిధమైన ఆశంకలూ, అనుమానాలూ వుండటానికి ఇక ఎట్టిఅవకాశమూ లేదు.

మనం సహజంగా శాంతికాముకులం. 'లోకాస్సమస్తా స్సుఖినోభవంతు'—అన్న నినాదం, అనాదికాలంనుంచీ నేటివరకూ మన సంస్కృతికంతకు పునాదిరాయిగా వుంది. మానవజాతిలో ప్రభవించే కల్లోలాల నన్నిటినీ శాంతిమార్గాన పరిష్కరించవచ్చునని మన పరమవిశ్వాసం. స్వాతంత్ర్య సముపార్జనకు ఆయుధవిప్లవం వినా, మార్గాంతరం లేదని ప్రపంచమంతా మూఢవిశ్వాసంలో కొట్టుకుంటున్న తరుణంలో మనం శాంతివిప్లవాన్ని చేపట్టి బ్రిటిష్ మహాసామ్రాజ్యంవంటి మహాశక్తితో తలపడి విజయాన్ని సాధించాం. ఇప్పుడు ప్రపంచశాంతికి ఈ సమరస విధానమే ఏకైకమార్గమని మనం బాహాటంగా చాటి చెప్తున్నాం. గత సంవత్సరారంభంలో జరిగిన 'బాండుంగ్' సమావేశంలో ఈమహాధర్మాన్నే 'పంచశీల' రూపంలో ప్రతిపాదించాం. అంతర్జాతీయ రాజకీయరంగంలో 'బాండుంగ్' సమావేశం, భారతదేశానికి చారిత్రాత్మకమైన ఒక మహావిజయం. 'పంచశీల' ఈనాడు ప్రపంచం నలుమూలలా మంజుగీతమై ధ్వనించుతోంది. విశ్వశాంతిని సాధించటానికి ప్రత్యక్షంగానూ, పరోక్షంగానూ కూడా, భారతదేశం వహించుతున్న పాత్ర పునీతమైనది. అగ్రరాజ్యాలు పరస్పరం ఒకరి మీద ఒకరు ద్వేషాలు కక్కుకుంటున్న తరుణంలో ఉభయవర్గాలకు నచ్చచెప్పి జనీవా శాంతి సమావేశాన్ని సాధ్యంచేశాం (జూలై 55). ఈ సమావేశంతో అంతర్జాతీయంగా వున్న మత భేదాలను అంతరింపజేయటానికి ఒక మార్గం సుగమమై నేడు గోచరిస్తున్నది. ఈ సమావేశాన్ని సాధించిన నెహ్రూ, మీనన్‌లకు శాంతికాముకులైన ప్రపంచ ప్రజలందరు ఎంతో ఋణపడివున్నారు. విశ్వశాంతిని సాధించగలమనే అభినివేశంతో మనం వ్యవహరించుతున్నాం. సాధించి తీరాలి. విశ్వశాంతికి

భంగం కలిగితే మన జాతీయ నిర్మాణ కార్యక్రమమంతా కూడా విచ్ఛిన్నమై పోతుంది. భారత ప్రజల భవిష్య దభ్యుదయమేకాక, ఆసియా ప్రజల భవిష్యత్తు యావత్తూకూడా విశ్వశాంతిమీాద ఆధారపడివుంది.

అంతర్జాతీయ వ్యవహారాల విషయం అటుంచి జాతీయంగా, గతసంవత్సరం భారతప్రభుత్వం సాధించిన మహాకార్యాలలో 'భాషారాష్ట్రపునర్నిర్మాణం' అత్యంత ప్రధానమైనది. అనేక సమస్యలను గంభీరమైన ఆత్మవిశ్వాసంతోనూ సాహసంతోనూ ఎదుర్కొని ఈకార్యాన్ని సర్వులకూ ఆనందదాయకం కాగలరీతిని సాధించారు. దీనివల్ల పరమప్రయోజనాన్ని పొందబోతున్న వారిలో ఆంధ్ర ప్రజలు ప్రథములు.

ఈమహాకార్యాన్ని సాధించిపెట్టిన అగ్రనాయకులకు, ముఖ్యంగా భారత ప్రధానికి ఈ తెలుగు నంవత్సరాది పర్వదినాన, యావదాంధ్రప్రజలు ఆనందోత్కంఠులై అభినందనలు తెలుపుతున్నారు. ఎనిమిది వందల సంవత్సరాల క్రితం, ఛిన్నాభిన్నమై పోయిన తెలుగుజాతి ఈ నాడు తిరిగి యేకజాతిగా సంఘటితమై సర్వతోముఖంగా పురోగమించే అవకాశం కలిగింది. ఆ కారణంగా ముక్కోటి ఆంధ్రులకూ ఇది మహా పర్వదినం.

ఆంధ్రాభ్యుదయంలో ఒక ప్రధాన ఘట్టమైన 'నాగార్జున సాగర' శంకుస్థాపన గత సంవత్సరమే జరిగింది. ఈ నిర్మాణం ఆంధ్ర భూమిలోని విశిష్ట ప్రాంతాన్ని సంపత్సముపేతంగా చేయబోతున్నది. వీలైనంత త్వరలో దీన్ని ఫలితానికి తెచ్చుకోవలసిన బాధ్యత ఆంధ్రప్రజలమీాద, ఆంధ్ర ప్రభుత్వంమీాదా వున్నది.

ఇలాంటి మహాపరిణామాలెన్నో వస్తున్నా ఆంధ్రనాయకులలో కొందరు ఇంకా ప్రాంతీయ దురభిమాన కశ్మలాన్ని విడువలేకుండా వున్నారు. ఇది శోచనీయం. విశాలమైన ఆంధ్రసీమ! కనకగర్భ! తల్లి హృదయపులోతులు తడవిచూచుకుంటే కనకరాసులను వెలార్చుతుంది! చిన్నచిన్న స్వార్థాలను మనస్సులలో బెట్టుకుని చిన్నపిల్లలలాగు వ్యవహరించి అంతఃకలహాలతో కాలాన్ని వృథాపుచ్చుకోవటం కేవలం అజ్ఞానం.

తెలుగుతల్లికి పుట్టిన ప్రతిఒక్కడు, కార్యఘటనాదక్షుడై, మహదాంధ్రభాగ్యోదయాన్ని సాధించటానికి నడుముకట్టాలి.

విశిష్టాశయులైన, మహదాంధ్రప్రజలకూ, పాఠకులకు, అభిమానులకు ఈసంవత్సరాది పర్వదినాన మా అభివందనాలు.

దారుకావనంలో శివుని భిక్షాటనం—లేపాక్షి శిల్పం

చిత్రకారుడు : శ్రీ టి. శేషరావు.

అచుంబితం

దాశరథి

మాట్లాడని మల్లెమొగ్గ
మాదిరిగా నడచిరా
నిశ్శబ్దం ఎరుగనట్టి
నిమ్నగవలె విడిచిపో.

చేదగు కన్నీటిబొట్లు
చిందిన చప్పుడులు విను,
వాదింపగరాని మనసు
పరివాదిని లోతు కను.

మూగి పుస్తకాలలోని
రాగాలను పాడుకో,
గాలివోలె కనుపించే
ఆలోచన వాడుకో.

కనుపులోని దుఃఖంవలె
కరుల్లె తీవరాడు కదలి,
పచ్చని లోకమును చెరప
వచ్చెడి శైశిర పిశాచి.

వెదురు పొదలలో చొరబడి
రొదలిడు మలుసంజగాలి,
గాలికంటె తేలికగా
కదలెడు కవి మనసుజాలి.

భీముని గదలా బరువై
భీతిగూర్చు ఋషి శాపం,
రాముని బాణానికంటె
ప్రబలమైన జనకోపం

అకులేని మోడుగుపై
కాకలెత్తు పూమంటలు,

ఎరువులేక నీరులేక
ఎగసివచ్చు ఎద పంటలు.

కనులకు కనరాని రూపు,
మాటకు వినరాని ధ్వని,
తలకందని క్రౌవ్యాసన,
బుద్ధికందనట్టి ఎత్తు.

ఆలోచనలంత లేత
పైన అంగుళుల కొనలు,
స్పర్శింపగ లేనంతటి
పలచని అర్థాల ఒడలు.

కోర్కెలు చుంబించ లేని
కోమలి ఆశల పెదవులు,
గగనము మాత్రమె దర్శిం
చగల విశాల మనస్సులు.

ఉగాదిలో దీపావళి
కాముడి పున్నమకు వాన
భాద్రపద మహాంధకార
పథములలో చిలుక పిలుపు.

రత్నాల్లో సాళ్లురాళ్లు,
ప్రొమాళ్లు బ్రతుకు బాటలందు.
అప్పుడప్పుడవి పూయుట.
మరల అంతలో మాయుట.

తలలు వాల్చియున్న జనం
గళాలెత్తి పాడుట,
కదలలేని ఎద నెమళ్ళు
కండ్లు విప్పి ఆడుట.

మఱ్ఱి ఆకుపై విష్ణువు
మాదిరి శబ్దమున శక్తి,
సముద్రాన పాలవోలె
సరిగమలో సంగీతం.

మనకున్న నిఘంటువులు
విననట్టిది కననట్టిది,
నది తరగలలో, భావుకు
మదిలోపలి వింత పలుకు.

మెట్లు లేని మేడమీద
మేలి నీలి ముసుగు తీసి
నవ్వే అందాల తరుణి-
నవ శారద నిశాశశి.

ముసలి భాస్కరుని చూపుల
మసకలలో తప్పి పోయి
కనుపించని కాలాంశం
కవి చూపుల కనుపించుట,

అర్థమగునె సగం సగం?
అచుంబితం మనోజగం.
అందుకొరకె కలం ముక్క
సందు సందు చేసుకో.

ధవళించుము నీలోనీ
ఎవరిని మేల్కొల్పబోకు,
విచ్చిన ఎదకంటిచూపు
విశాలమై క్రమ్మనీ!

ఈ మంచువలె నున్న క్రీమ్ మీ సౌందర్యమును అధికము చేయుటలో సహకరించును

దీనితో మీ చర్మము మృదువుగ, సహజముగ సుందరముగ ఉండును

లోపములు కనపడక నిష్కళంకముగ ఉండును

మీరు ఎల్లప్పుడూ మనోహరముగ ఉండాలనుకోవడము సహజమే! అద్భుతమైన పాండ్స్ వ్యానిషింగ్ క్రీమ్ వాడితే సులభముగ అలా ఉండగలరు.

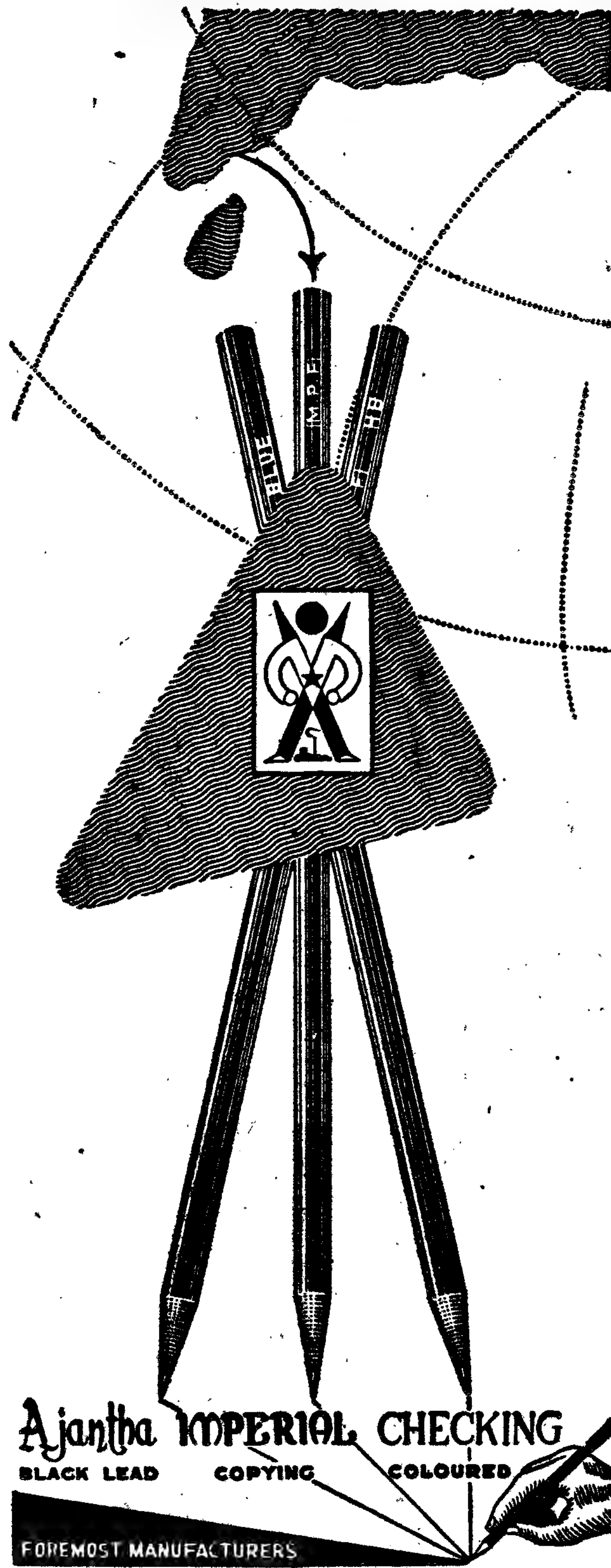
రోజూ ఉదయము, పాండ్స్ వ్యానిషింగ్ క్రీమ్ పైపైన రాసుకోండి, కొన్ని సెకండ్లలోనే అది మాయమవుతుంది! కాని అది చర్మమును నిష్కళంకముగ మృదువుగ చేస్తుంది. వికసిత పుష్పమువలెనున్న మీ ముఖ వర్చస్సును అందరూ ఆశ్చర్యపడుట మీరు గమనిస్తారు!

ముఖము మీద పౌడరు అంటుకుని ఉండేలా చేసే ఒక అద్భుతమైన సాధనము!

మీరు పౌడరు రాసుకునేటప్పుడు లేక మేకప్ చేసుకునే ముందు ప్రతిసారి కొద్ది లేవి వ్యానిషింగ్ క్రీమ్ పైపైన రాసుకోండి. అది పౌడరును గంటల తరబడి సమంగా అంటుకుని ఉండేలా చేస్తుంది! మంచువలె నున్న పాండ్స్ వ్యానిషింగ్ క్రీమ్ రాసుకుంటే రోజంతా మీరు మనోహరముగా ఉంటారు.

పాండ్స్ వ్యానిషింగ్ క్రీమ్

THE MADRAS PENCIL FACTORY

తొండిపంపు

"శంతిల"

"తొండిపంపులో కొట్టుకొట్టుకు రావడం ఎర గను. మా నాన్నగారూ వారి తండ్రిగారూ కూడా కొలతలేదుట 'దీన్ని" అంటూ సూరన్నతో గ్రామకరణం అని "లాగండ్రా జీలైను-పగ్గం పకడ్బందీగా పట్టుకోవాలి. ఒక్క లింకు తేడా రాగూడదు" అదలించాడు వెట్టికొండడినీ చాకలి నూకాలునీని. ఆరో నెంబరుకీ, బీమెమోలకీ కొత్త అలవాటు ఆ గ్రామ నవుఖర్లకు పాతికేళ్ళనుంచి. ఫాల్గుణం శెలవు పుచ్చు కుంటూ మన్మథవసంతం తొంగిచూస్తున్న చిరువేసవి యెండ చిత్రరత్తించడానికి చీకాకుపడుతోంది. గుబురుగా రోడ్డువార కుటేరం అక్కర్లేకండావున్న చింతనీడన నిలబడ్డ ఖామందు సూరన్న, మేనల్లుడు వెంకట్రాజు నవ్వుకున్నారు కరణంగారి మాటలు విని. పిడిగొయ్యలాంటి తొండసి వెనుపట్టీ గుండ్రాయివంటి నూకాలు రొదురుగొమ్ము పగ్గంలాగుతుంటే చెమటలు చిమ్ముతున్నాయి.

చిరుమువ్వల కొత్తగి తలగట్టిన సవారీబండి చప్పుడు విని కరణం వూరు మొగవుంతవైపు చూపునిగుడించాడు — "బండెవరిదోయ్" సూరన్నను అడిగాడు సిరా చిట్లంగట్టి అంకె రాయనంటూ మారాం పెట్టే వూటకలం విడిపి. చేతులు కళ్ళకడ్డంచి సూరన్న ఎదురెండ లోకి పరకాయించి "రాములూ! చూడు—ఎవరిదో? అన్నాడు. "మావయ్యా! అమ్మొస్తోంది — చేనికొత్త జూడ్డానికేమో" మేనల్లుడు రెండోవాడు సందేహం సన్నగా వెలిబుచ్చుతున్నాడు. వీళ్లిలా ఆలోచిస్తూ వేవున్నారు, నాలుగుకాళ్ల సవారీమీద ఒక్క ఉరుకులో గిత్తలు బండితో అమ్మాయిని చింత క్రిందకు తీసుకొచ్చి పాలికాపు తలత్రాళ్లు లాగి పట్టడంతోనే ఆగిపోయాయి. "పెడగా నీడన విప్పెయ్‌రా" పాలేరును ఆజ్ఞాపించి "నీవూ రావాలేం టే మధ్యాహ్నం పని గట్టుకుని చేను చూడ్డానికి" చెల్లెల్ని అడిగాడు సూరన్న. "ఇంతకాలానికి పంపకాలౌతున్నాయిరేనాన్నా— అంతరార్థాంత సిద్ధాంతాలయ్యాయిగదా! ఇంటిదగ్గిర ఏకులోడికి విసిగివిసిగి ఇలాగొచ్చాను" యాథయోగ్యపడి సమీపిస్తున్న అమ్మాయి అన్నతో నివేదించి నుదుటిమీది చెమట బిందువుల్ని మల్లుకొక చెరగుతో చెరుపుకుంది.

రెండు జాములు కొత్త నడిచింది. చచ్చాకం నేల...పాటి పంపు—గట్టుపుట్ట అడ్డురాలేదు—రోడ్డువారదంప—కరణం ఖచ్చి తంగా లెక్క తేల్చాడు. "వెరసి యాభైరెండెకరాల నలభైఅయిదు సెంట్లు"అన్న ఆయన్ను రట్టించి "సరిగ్గా చూశారా బాబూ! అన్నదమ్ముల పంపకాలు. తేడా రాగూడదు" అన్నాడు సూరన్న. అమ్మాయి సీమవెండి తప్పేలాతో తెచ్చిన వెన్నతీసినమజ్జిగ రెండు గ్లాసులు కరణంగారికిచ్చింది ఉపచారంగరించి. మిగి లింది మేనమామా మేనల్లుళ్లూ త్రాగారు. "కట్రాబండి" అన్న ఖామందుల మాటందుకుని కమతగాడు గడ్డిపరకలు నోళ్ల బండిలో జర్ది గిత్తల పిరలకంటుకొన్న పేడతుడిచి కాడి వాటిమెత్తిన మోపి "ఎక్కండమ్మా" అన్నాడు- "నాన్నగారూ! మీరు ముందెక్కండి" అని అమ్మాయి కరణాన్ని కోరింది. ఆయన యెక్కాడు. సూరన్నా వెంకట్రాజూ, శ్రీరాములూ వారి వెన కాలనే ఎక్కారు. పాలేరు తోలుగర్ర తేల్చి బండిని వెనక్కి వంచాడు—అమ్మాయియొక్క దండిమీద కాలుమోపి బండిలో కూర్చుని "ఊం—పోనియ్" అంది. మువ్వల గలగలతో సవారీబండి వూరివైపు సాగింది.

"చూశారా! నాన్నగారూ! వాళ్లొకళ్లు రాలేదు పంతం బట్టినట్టు. ఏంటో ప్రేమలూ అభిమానాలూ అని పెద్దకబుర్లు చెబు తారు. చూస్తూ చూస్తూ మైనర్ల ఆస్తి పంచిపెట్టలేక పోయాడు వీళ్ల పెదబాబు. ఎండ కన్నెరగని ఆడముండని వీళ్లింటికొచ్చి వీళ్లకి ముండా మోసి కోర్టుకెక్కి సమన్లూ జప్తులూ చేయిస్తేగదా ఈ కాడికి తేలిందివ్యవహారం. ఎన్నోసార్లు వల్లెవేసిన పాతమే పాడు తోంది అమ్మాయి ఉబక ఆపుకోలేక.

"పోన్లెద్దూ వాళ్లూ వీళ్లూ ఒక్కటే గాదుటమ్మా! ఈ పదేళ్లూ తిన్నాడే అనుకో. పై వాళ్లదేం పడేసుకోలేదు" 'కాదన్నవాడు కరణం' అని తన నైజం మానుకోలేదు.

"అలాగంటారేం ముట్టితోపుడుగా గడిచినన్నాళ్లు తిన్నాడు. కన్నగాడి పెళ్లాం గౌరిదేవి అని ఆవరసని ఆవిడ నగలెట్టుకు తిరుగుతోంది. పోనీ బాబూ! వాళ్లూ మీగడ పెరుగూ సన్న బియ్య పన్నమూ చాయపప్పూ తింటూంటే మాకింత గంజికేనా గింజలు పారెయ్యాలా వొద్దా చెప్పండి. చెరిసగం వాటాగదా తొండిపంపు దంపా, వందయాభై యెకరాల పైచిలుకు మెరకా చేసుకుంటున్నాడు. సోలెడు కందిగింజలికీ, వీసెడు మిరపకాయ లకు నోచుకోలేదూ? పిల్లలకు చదువులకీ గాయకప్పు రోజుల్లో ఎంత ఖర్చౌతుందో చెప్పండీ—తినీతినకా, ఆలాగే చిరిగిన చింకి పాతలతోనే బళ్లోకి పంపుతున్నానే—ఫలానావారి తమ్ముడు కొడుకులంటే నా మోషిగీయేనా వుండొద్దూ. తిన్నారు తిన్నారు ఇంకెంతకాలం వూరుకుంటాను కోర్టుకెక్కాను—సిగూ శరమూ అనుకుంటే ఈ కొండ్రకూడా వారించి పోతుందని—ఏమను కున్నారో యీ పట్టాల వాటాల జాపితాలు రాసెయ్యాల్సిందే— ఇంక వూరుకునేదిలేదు—ఎప్పటికపుడు మంచిదికాదనీ, కరణం లేడనీ, కాపులేడనీ తగవు లున్నాయనీ పేచీలు పెట్టడం—ఇంతలో తరి రావడం అదునుకి పదును చేసుకోవడం. చినుకడగానే తొండి పంపూడ్చెయ్యడం—పంటలు పండనిచ్చి మళ్లీ మామూలు భాగో తమే మొదలు. కంఠశోష వెళ్లగక్కుతోంది అమ్మాయి. అప్పు డప్పుడు ఆమెకళ్లు చెమ్మగిల్లాయి కూడాను—"ఊళ్లోకొచ్చాం ఊరుకో—రాత్రికి పరిష్కారం అయిపోతుందిగా. ఈ లోగానే

గోలచేసుకోవడ మెందుకూ? అయిందేదో అయిపోయింది" ఓదార్చాడు సూరన్న చెల్లెల్ని. కరణంగారింటిముందు బండి ఆగింది—ఆయన దిగి "ఇవాళ కానిచ్చేద్దాం" మళ్ళీ వాళ్లతోఅని బండిని సాగనంపాడు పెద్దవీధికి

* * *

2

"పొలం కొలిచారాండి" వీర్రాజు కొత్త పాటాకు చుట్టపొగ నువ్వున వదుల్తూ వచ్చి కదిపాడు లెక్కలు రాసుకుంటున్న కరణాన్ని.

"ఆఁ" తలెత్తకుండానే సమాధానమిచ్చాడు కరణం.

"ఎంతొచ్చింది?"

"యాభైరెండు యకరాల నలభైఅయిదు సెంట్లు"

"బాగా లెక్క గట్టారా"

"ఆ"

"ఎవరెవరొచ్చారు పొలందగ్గరకి?"

"ఊళ్ళో వాళ్లెవరూ రాలేదు"

"ఈపాటిమీద నేనుండగా అందులో గొలుసులాగడం జరగదనుకున్నాను. మీరూ కొలతకు వెళ్లకుండా వుండివుండవలసింది"

"మరి నాకు చెప్పేవా" సూటిగా తప్పుకున్నాడు కరణం.

"వాళ్ళే వచ్చారన్నమాట!"

"ఔను-అమ్మాయీ-కొడుకులూ, సూరన్నా వచ్చారు"

"వాడు తోడుండాలెండి దానికి"

"సరే-జరిగిందేదో పోనీండి. తోండిపంపు మైనర్లకు రాకండా చూడాలి. మీ లిటిగేషనంతా కనుపించాలి" వీర్రాజు కరణాన్ని గిలిపాడు.

"వాటాలు నీవేగా వేసేది. గనుక ఆలోచించు. వాళ్ళు తీసుకుంటారు"

"ఎప్పుడు ఎవళ్ళూ నన్ను రచ్చకీడ్చలేదు. వీళ్ళు కోర్టు మొహం చూపించారు. దప్పుగట్టుకు తెగచాటుతున్నారట. పెదబాబు మైనరాస్తి తినేస్తున్నాడని, తెగులు కుదిరిపోవాలి దీనితో"

కరణం ఊఁకొట్టడంతక్క మరేమీ మాట్లాడలేదు—

"కాగితం కలం పుచ్చుకోండి—చెబుతున్నా" అంటూ వీర్రాజు ప్రారంభించాడు—

కరణం జాపితాలు వ్రాస్తున్నాడు—

"'A' వాటా—కుర్వేటిలెంక పల్లం షేత్పురా. జమ్మిచేను అనే మెర్క రేవడి పూరా. పొట్టిచెల్కలో వాటా బమ్మిరెడ్డివారి కట్టలుసహా. వెన్నపూసచేలో లంక పూరా. గోతలగర్వ చెల్లాయివద్ద కొన్నది. మాన్యంబీడు అనే దంపపూరా. మొత్తం మెర్కపల్లం గలసి నూట ఇరవై యకరాలు—

'B' వాటా—చింతలపోడు మున్నుసహా, తోండిపంపు పూరా. నివేశ్న స్థలం పాడి, దొడ్డి, చినవీరాయిచెర్వు కొమ్ముమళ్లు వరకి మెర్కపల్లంలు అరవైనాలుగెకరాలు కుదురు.

'A' వాటాదార్లకి 'B' వాటా తీసుకున్నవారు మూడువేల రూపాయలు ముదరా యివ్వ నిర్ణయం—" ముగించాడు వీర్రాజు.

"తోండిపంపు విసిరేస్తుందనా మూడువేలుంచావు?" కరణం ప్రశ్నించాడు.

"అంత వారకి వుంటేనేగాని ఇతరుల భాగంమీదికి వాళ్ళు పడరు."

కిమ్మనకుండా కరణం జాపితా వ్రాశాడు. వీర్రాజు లేస్తూ "కరణంగారూ! మీ ప్రజ్ఞ చూపించాలి. తోండిపంపు వాళ్లు వదిలేస్తే అరపంచి రూపాయలు మీకు భరాతం - చూసోకోండి" ఆశ పొడిగించాడు. కరణం నవ్వుకున్నాడు.

రాత్రి రామకోవెలలో సమావేశమయ్యారు—అమ్మాయీ, వెంకట్రాజూ, శ్రీరాములూ, సూరన్నా ఒకప్రక్క కూర్చున్నారు. వీర్రాజూ మేజరుకుమార్లూ మరొకమూల నున్నారు-మధ్య పెద్దమనుషులు జంబుఖానామీద బైటాయించారు.

"అమ్మాయీ! వీర్రాజు వాటాలువేస్తే తీసుకోడానికి మీ కిష్టమేనా?" కరణం అడిగాడు.—

"నాన్నగారూ! అలాగంటారేం—వెయ్యమనండి. వారడి వుంటే, లేక మాకు నచ్చకపోతే యేం చేస్తాం—ఆయన తీసుకుంటారు" అమ్మాయి గడుసుదనం చూపింది.

"మీరు వేశారనుకో—వీర్రాజుకు నొప్పకపోతే" కరణం లౌఖ్యం ధ్వనించింది.

"అదేంటండీ—ఇద్దరికీ ఒకరి పంపకా లింకొకరికి నచ్చకపోతే పెద్దమనుషులచేత వేయించి అర్కం కర్కం యెరగని చంటిబిడ్డచేత చీటి దీయిస్తాం" సూరన్న మద్దతిచ్చాడు చెల్లెలికి.

"సరే—వీర్రాజూ! వాటాలు వెయ్యి" ఏమీ యెరగనట్లు ప్రశ్నించాడు కరణం—మధ్యాహ్నం కరణమూ తనూ కలసి కూడు పుతానీ చేసుకు తయారుచేసిన జాపితాప్రకారం వల్లించాడు వీర్రాజు—అమ్మాయి ఓపిగ్గా వింది.

"విన్నావా అమ్మాయ్! ఏంవోయ్ సూరన్నా నీవు?" ముదలకించాడు కరణం—

అమ్మాయి అందుకుంది. పెద్దలు ఆలకిస్తున్నారు—

"సరే...బాబూ—తరాస్తులు బళ్లు, దుక్కిటెడ్లు వాగళ్లు వగైరా?" వీర్రాజే ప్రత్యుత్తరం యిస్తున్నాడు—

"ఏమీ రావు"

"లోగిలిలో వాటా?"

"అదీ లేదు"

"పెరళ్లు"

"ఉహూఁ"

"పెద్దలందర్నీ ఒక్కటి సబువు చెప్పమంటున్నా—గతఫలం మాట?" అమ్మాయి యింతటితోనైనా చాలిస్తుందా అని వీర్రాజుకు గొంతునుండి దిగడంలేదు—పెద్దలుమాత్రం 'అదుకైతే

కెంరా—తెగేసి అడిగి కడిగేస్తోంది కామందార్ని—వీర్రాజు 'యింత కర్కోటకుడై పోతాడనుకోలేదు కల్లోగూడా' అనుకుంటూ మౌనంగానే వ్యాఖ్యానించుకుంటున్నారు.

వీర్రాజు కొన్నేపాగి "నేను పడిపోయివున్నాను—అదీ లేనట్లే" ఆయాసంతో అన్నాడు—అమ్మాయికి త్రాచుపాము కొచ్చినంత కోపం వచ్చింది. పెద్దలేమీ అనకపోవడం ఆమెకు ఆశ్చర్యం ఆవేశంగూడా కలిగించింది. అంతా వీర్రాజుకు జడిసి మూగనోము పట్టారు.

"కరణంగారూ-తొండిపంపు వాటా నాకు రేపే వ్రాయించి పారీఖత్తు రిజిష్ట్రీ చేయింపించండి" అని లేచింది—సభలో అంతా స్తంభీభూతులైపోయారు. కరణం గజ గజ వణికాడు.

* * * *

3

"మొత్తానికి వీర్రాజు గట్టివాడే. అమ్మాయికి ఆవేశం ఎక్కించి మెరుగువాటా తనకే వచ్చేటట్టు చేశాడు. అభిమానంచేత అనలేకపోయిందో 'నే వాటా లేస్తా నీవు తీస్కో' మని? తొండి పంపు ఒకే ఒక్క ముక్క వుంచెయ్యడంలో వీర్రాజు తెలివి వుపయోగించాడు. మైరావణుడంతవాడు మొత్తానికి. ఇలాగే నోరు మాలిన మైనరు కుర్రాళ్ల ఆస్తులు వదేసుకుంటారు. నోరుంటే తెలగాస్తుంది" రామకోవెలలో రవ్వంతైనా పెదిమ మెదపలేకపోయిన పెద్దమనుషుల మాటలు మాటుమణిగినపల్లెవీధుల్లో, స్వంతకొంపల్లో, ఒండొరుల ముఖ్య వృథాగా ప్రతిధ్వనించి వూరుకున్నాయి.

మన్మథచైత్ర శుద్ధ విజయనాడు పారీఖత్తు రిజిష్ట్రీ. వీర్రాజు ముఖం ఏదీ కలిమిడిగాలేదు. కారణం తాను యెంత చెయ్యదాట

జీవయాత్ర (లినోకట్)

చిత్రకారుడు: శ్రీ వేలూరి రాధాకృష్ణ

సంతాల్ జాతి కుటీరం (లినోకట్)

చిత్రకారుడు: శ్రీ వేలూరి రాధాకృష్ణ

పెట్టగూడదనుకున్నా తొండిపంపు జారిపోవడమే. రిజిష్ట్రారు ఆఫీసునుండి బళ్లుమళ్లుతున్నాయి. "మదరామాట అడగండి" కరణాన్ని భుజం తాటించాడు వీర్రాజు.

"ఏమంటావ్? అమ్మాయీ?" ప్రశ్నించాడు కరణం.

"తొండిపంపు మినహాయించి చిల్లర ప్రతులు కేరం పెట్టించండి" చదరంగపు పెత్తులో ఎదురూ బెదురూ లేకుండా పావులు నడిపే గజాటకాడు కూడా యింత నైశిత్యం ప్రదర్శించలేదు. మరి అమ్మాయి దిలాసా యేమిటో!

ఈ ముక్క చేరింది వీర్రాజుకు. వూళ్లో కాలు పెట్టడంతోనే ప్రచారం ప్రారంభించాడు చింతలపోడు, చిన్న వీరాయి చెరువు కొమ్మమళ్లూ యెవడూ కొనగూడదని. పెద్దకాపుగారికత్తికి అడ్డు లేదు—ఊరంతా ఒక కట్టు. "ఎవరూ కొనడంలేదు" అన్న కరణం గారి మాటలు వినివిస్తుపోయింది. "ఈ వూళ్లో దంప తక్కువగదా అండి మళ్లు చేస్తాయి నాలుగువేలు" అని కరణం వంక చూసింది అమ్మాయి. "పాటపెట్టిస్తేనో" అడిగింది. "అమ్మాయీ ఏమిటి నీ కొర్రి—పట్టపగలు చెయ్యిపట్టుకుంటే రాని దానికి రాత్రి కన్నుగీటేట్టు" సామెతన్నాడు కరణం. అమ్మాయి తెగించింది "ఏమైతేగానీండి. ఆ మూడువేలకు పాట పాడుతున్నా" ఆమె సాహసానికి కరణం ఆశ్చర్యపోయాడు. ఎలాగోలాగా పరువుతప్పు తనకు మూడువందలు కమీషనువచ్చే షరతుమీద ఒకణ్ణి రహస్యంగా లాక్కొచ్చి రాత్రికి రాత్రే అగ్రిమెంటు పూర్తిచేశాడు-అయితే అతి జాగ్రత్తతో ఒకవత్తు మాత్రం ఇరికించాడు "మీకుగాని మీ స్థానీయులుగ్గాని మీరు

కోర్టికోర్కిగాని నా అభ్యంతరం యేమీ లేకుండా దస్తావేజు వ్రాయించి యివ్వగలదానను" అన్నాడు. అగ్రిమెంటు సంతకం పూర్తి అయిందో లేదో అగ్గి అంటుకున్నట్టు పుప్పొ అందింది వీర్రాజుకు. కొన్నవాడికి కబురంపి కళ్లెర్రజేశాడు. వాడు ఓటి మనిషి. జవజవలాడేడు—దొంగతనంగా తమ మళ్లకు చెరువు వాలుకు ఒడ్డు వేసుకు నీరు మళ్లించుకున్నాడు. పోరంబోకు పుంత పొడుగునా యేటికీపాటికి రెండుకంచాలు గలుపుకున్నాడు—ఆరో నెంబరులో ఆరెకరాలు తడుపుకున్నా మూడెకరాలే రాయించుకుంటున్నాడు. వెనక పెద్దకాపు తనకొడుకు పెళ్లికి వెయ్యిరూపాయలు సాయం జేశాడు. పెద్దకాపుగారి కమతం కలుగజేసుకోకపోతే కంచెగాలుగురించి తను తగవు పెట్టి పొరుగువాడితో కోట్లాటకు దిగినపుడు తన పని పుల్టాసీదా అయిపోయేది. ఇవన్నీ తల్చుకుని క్రయదారుడు గిజగిజలాడేడు. వాటిని వరసవారీగా పెద్దకాపు వల్లిస్తుంటే. అగ్రిమెంటు తుదకంటా చదివాడు వీర్రాజు—"నీ యిష్టం వచ్చినవాడికి రాసిస్తానంటోంది. అట్టే మిడుక్కు—కావలిస్తే వంచిరూపాయలు లాభం దీస్కుని నాకు రాయించేయ్" అన్నాడు.

తీరా రిజిష్ట్రినాటికి తేలింది తన బావగారే ముజరా సొమ్ము క్రింద మెర్కపల్లం, మాగాణి చెక్కలు రాయించుకుంటున్నాడని. దస్తావేజుమీద సంతకం పెడుతూంటే అమ్మాయి చేతులు గడగడ వణికాయి—దౌర్జన్యం భూమిమీదనుండి ఆకాశానికంటా సుడిగాలిలో లేస్తోంది. దీన్ని చూసి భూదేవి నవ్వుతోంది. కంచె చేన్ను మేసేస్తోంది కాల వైపరీత్యంవల్ల. అమ్మాయి కనుకొలనుండి రెండు వేడి నీటి బిందువులు దొర్లి ఆమె జాలిగుండెను బండరాయిగా మార్చేశాయి. ఆమె ముఖం తీవ్రరూపం ధరించింది. "ఇంక మిగిలింది తోండిపంపు—పోనీండి నా అదృష్టంపండి గొడ్డుగేదె సింహాలక్ష్మి ఎందుక్కాగూడదు" అని మాత్రం అంది కరణంతో. వీర్రాజు వగిడీ యెత్తులన్నీ సాగిపోతూంటే విర్రవీగి మిన్నుమన్ను అనకండావుంది. "కాపూ కరణం వావాడైతే కట్టేసి కొట్రా" అన్నారు పూరికేనా?

వరమన్మథ నవ్యవసంతంలోనే తొలకరించింది. వీర్రాజు పేంజరు కొడుకుల్నీ, పెద్ద పాలేళ్లనీ హెచ్చరించి పెందలకడనే వ్యవసాయంపని ఖచ్చితంగా ప్రారంభించాడు. మర్రిచెట్టు పక్కపల్లంలో అదుమడికి దుక్కిదున్ని, మందముకాగత్తు చేయించాడు. పొట్టిచెల్క, చింతలపోడు పూరాగా నువ్వు పెట్టించాడు కత్తిరిలో. జమ్మిచేను ఇరవై యెకరాలూ మిరపతోటకు బాగా దున్నిస్తాడు—యాభైవేల్ల పెంటగుట్ట వేయించాడు దానిలో. తెన్నపూస చేలో లంక పూరా బుడ్మచేను జల్లాడు కంది గలిపి. గోతల గర్వూకు వేరుశెనగ, కొర్ర కంది కలిపి పెట్టాడు. మాన్యం బీట్లో గొర్రున వరి వేయించాడు. జ్యేష్ఠమాసం వచ్చేసరికి కలకలలాడుతోంది వీర్రాజు వ్యవసాయం—రోజూ చెంబుతో నీళ్లు పుచ్చుకొని తెల్లవారు ఝామునే తోండిపంపుకు వెళ్లుతున్న అమ్మాయి పంపు వల్లిగిలిస్తున్నట్టు తన్ను వెక్కిరిస్తుంటే నవ్వుకునేది. దేవుడు గూడా కనిగడతాడా నామీద అని ఆమె అనుమానం—ఎటొచ్చీ ఆమె యీయేడు నూరన్నతో చేయించిన వ్యవసాయంవని అదనుమళ్ల మాత్రం చేయించి అక్కట్లు విత్తనాలు పోయించడం—బావగారి ధర్మమూ అని తడికి చెర్వునీరు సవ్యంగా పారుకోవడం మానివేసింది. 'భూమి మీద వున్నంతమటుకు. ఊళ్లో మనుషుల్ని కట్టేసుక్కొన్నాడు వీర్రాజు—ఇంతకు తానుచేసిన నేరం యేమిటి? తన కొడుకులకు న్యాయంగా వాటా యిమ్మని అడగడం. సబుపుగా మైనరాస్తి పంచమనడం—మరి శ్రీకృష్ణులవారూ ఇదే చేశాడే—తుదకు వాటా యివ్వకపోతే చెడ్డవాళ్లతోబాటు మంచివాళ్లనుగూడా చంపేటంతటి దారుణం గూడా నిర్దాక్షిణ్యంగా చేసేశాడే—కాలం మారిందంటున్నారు—ధర్మం మారదని తాత తండ్రులనాటినుండి అంతా చెబుతున్నారు—మరి ధర్మంగాపాడే దేవుడు తన్నొక చూపు చూడడూ' అంటూ ఆలోచిస్తూ ప్రొద్దుటినుండి సాయంత్రానికీ సాయంత్రంనుండి ప్రొద్దుటికి గంటలు లెక్కపెడుతూ కళ్లు పెద్దవి చేస్కుని కాలాన్ని సాగనంపుతోంది అమ్మాయి.

మన్మథుడు పూలబాణాలు మానుకున్నాడు. కలకలలాడుతూ చిలకరించిన తొలకరి ఆరుద్రతో ఆగిపోయింది. మళ్ళీ చుక్కబడితే ఒట్టు. నువ్వుచేలు వ్రేతలలేశాయి—బుడ్మచేను పొట్ట బిగుసుకుపోయింది. వేరుశెనగ వ్రేమూలం పెట్టింది. వోదురుగాలి వీధుల్లో బూడిదను చేటలతో చెరిగినట్టు ఎగరబోస్తోంది. దబకలాటే చెరువులు ముమ్మారు తీసుకుని ఆనమళ్లు మాత్రం చాలీచాలకుండా తడుపుకున్నారు. ఈయేడు కరువేమో అని భయపడ్డారు ప్రజ—"దురంతాలకు దిగితే ఏమవుతుందీ? ఈపాటిమీద చెప్పేవాడూ లేడు చెబితే వినేవాడు లేడు. అన్యాయం అగ్గి బుగ్గిపోతోంది. కొన్నాళ్ళకు కొల్లేరయి పూరుకుంటుంది" చాటునామాటునా సణుక్కున్నారు క్రొత్త కోడలు. అమాయికలయిన ఆ తమాయిల్లాళ్లు. దీనిసిగదరగా—ఇంకా తోండిపంపు వెక్కిరిస్తూనేవుంది అమ్మాయిని.

4

ఆరుద్రనుండి ఆశ్లేష అయిపోయిందాకా తున్న వోదుపు నేలను వశిదిప్పింది. "ఆరుద్ర బింబించిందిరా—ఆర్నెల్లు వోదుపు" ఊరికే పుట్టా యట్టా సామెతలు? అని తలనెరసిన కాపులు వ్యాఖ్యానించారు. ఈ నాలుగు కార్తెలూ కురవకపోవడంతో మెర్కపెర్లు మెట్టెక్కాయి. పాతగింజలైపోయి గంజికి గిజగిజ మొదలైంది. నెరియలు దీసిన గరువులు, బీటలువారిన రేవళ్లు చూసి రైతులకళ్లు చెమ్మగిల్లుతున్నాయి. గొప్ప తప్పులకు, కలుపుతీతలకు నాదారు రైతులు చేబదుళ్లు దెచ్చి, నోట్లువ్రాసి పెట్టుబళ్లుపెట్టి దిక్కుమోగాలేశారు.

మన్మథుడు మహారాజు—ఏ దేవతలలో మునీశ్వరులతో గాలి చల్లి పూలవానలు కురిపించడానికి వెళ్లాడో అన్నట్లు మఖకార్తె ప్రవేశించీదాకా మబ్బుపట్టలేదు—ప్రథమపాదం అడుగుపెడుతూనే ఆకాశాన్ని రైయిగప్పింది మేఘం—శ్రావణ మేఘం అపురూపరంగా అపూరు రావడంతో ఆనందం మహోత్సవంగా గ్రామమంతా వెల్లవిరిసింది. రైతుబిడ్డ కళ్లు మిలమిలలాడాయి మెరుపుతీగెలతో

సరాగాలాడుతున్నట్లు. లేగదూడలు తోకలెత్తి వీధులన్నీ తామే అయి దుమ్ము రేపుతున్నాయి. గిత్తల చురుకు మరీని. వీర్రాజు కాపు పని చావుదప్పి కన్ను లొట్టపోయినట్లయింది.

తొండిపంపు చూసి అమ్మాయికి సంతోషం తొణికిసలాడింది. వానకురిసింది. కుండపోతగా కుమ్మరించింది. ఆకాశం చిల్లులు పడ్డదేమో అని జనం అదిరిపడింది. ఒకరాత్రల్లా తెగపడింది వర్షం. లేవటివాళ్లు నిలువెత్తిపారాయి. మర్నాటి ప్రొద్దుటికే దబకలాటే చెరువుల్లో తేలుతూ చిరుకప్పలు రొద పెట్టడం ప్రారంభమైంది. తొండిపంపు నిండా గట్లు మొయ్యా నీరుపట్టింది. సూరన్న అరకలు మళ్లించాడు. ఆనంద సందోహంతో పరవశమైన ఆకుమడి చూసి అమ్మాయి ముఖం విప్పారింది. నూరుమందిని పెట్టింది. వూడ్పుకు— వాల్గుకట్టల చుట్టలు, గూడచాపలు, తాటాకుగొడుగులు తానే సప్లయి చేసింది ఉడుకుగంజితో. పైన ముస్తాబు—వొంటినట్టి పట్టుకొని జనపగూడలు, నోట్లో చుట్ట, వొరిసిన చేతుల్లో వరినారు, పదాలు పాడుతూ, సరాగాలాడుకుంటూ, సైఁ అంటే సైఁ అంటూ మధ్యాన బాడీలో నిలబడే తూటతో అగ్గి అందిస్తూ సూరన్న అదిలిస్తూంటే తొండిపంపులో వూడ్పుసాగింది. కాలువ పంపుమీద వరిచేను పరిగెత్తింది. దంపవ్యవసాయమే అంత. నిన్న బీడు నేడు చేను. 'గాడిద గంపెడు ఊక మేసిం'దని మెరక ఎంతవుంటే వెంరా బండిగింజలయ్యే పంపుక్రింద బలాదూరు.

ఊరంతా తొండిపంపు ఊడ్పును గురించినగోలే—వీర్రాజు చెవులు వినలేక త్రుప్పుపట్టాయి—కౌలక్రిందినుంచి రెండువేల చిల్లర అప్పు రూపాయలు తెచ్చిన అమ్మాయి ముదరూడ్పుకని హుర్రెట్టించింది. కూలిజనమంతా వారంరోజులు తొండిపంపు నిండా నేవున్నారు. ఆకు బొట్టమోపుగా సరిపోయింది. గట్లు వెల్పకుండా వేయించి చెంగలు నరికి పెసలన గప్పించాడు సూరన్న. 'ఆపది ఆవేశంలో తీసుకుందీ పంపు' అని మొదట్లో అనుకున్న సూరన్న అంబలిలాగా జవసత్వాలతో బంగారంపండే తొండిపంపులో మెరిమట్టి చూసి యకరం గరిసె రాలాలి అని గుణించుకున్నాడు.

ఎకరం గరిసెపండాలనుకొన్న బుడమలు నాలుగూ, మూడూ ఏడుంలై వూరుకున్నాయి. నువ్వుచేల రాలిక లెక్కలోకి రాలేదు. వేరుశెనగ అంతా తప్పకాయే. నీరులేకపోతే నేనుమాత్రం చావనా! అని కొర్రకొరకొరలాడింది. పాపం! కందిమొక్కలు బుష్మ, వేరుశెనగ తీసేసిన చేలలో ఒంటరి బ్రతుకు అనుభవిస్తూ మఖవానకు మళ్లీ సంతోషాన్ని ప్రకటించాయి. వీర్రాజు తాపు పెట్టుబడి లెక్కలు వికృతంగా వెక్కిరించాయి. పావుకొర్ని అదలించి తిరిగి రెండువేలు దెచ్చాడు. తొలకరిపోతే పోయింది పైరెక్కడికి పరుగెడుతుంది. దున్నండెహేస్ అని కొడుకుల్నీ పాలేళ్లనీ హెచ్చరించాడు.

కాని కాలాన్ని కట్టగలవాడీనాటివరకు పృథ్విమీద ఎవడూ పుట్టలేదు. మరచిపోయిన వాననంతను అదేపనిగా ఏనుగులొండాలలో వొంపుతున్నట్లు మన్మథుడు గుమ్మరిస్తుంటే దాన్ని భూదేవి కందియ్యడానికి ఆకాశం ఆయాసపడుతోంది. మఖ, పుబ్బ, ఉత్తర, హస్త, చిత్త, స్వాతి వానలు కురిశాయి. విశాఖ విసిరేసింది. లేవకు వూపెక్కాయి. చెరువులు కెరటాలేశాయి. కళింగలుమీద బల్లల్ని త్రోసి రాజని గంగ నాట్యమాడింది. వొంతునీరు యివ్వగూడదనుకున్న వీర్రాజును "నీ నీరెవరికొావాలోయ్—" అని వెక్కిరిస్తున్నట్లు తొండిపంపు ఏపుగా పెరిగే వరికర్రలతో తొంగకన్నె విరిసినట్లు చూసింది. ప్రతిరోజూ నీరే—వీర్రాజుకు ఉలవ చేనుకుపదును కొరకలేదు—"సేనపలే కరువుపంటను. కాలంనాడు లాభంలేదు' అంది ఉత్తరలో జల్లినా, ఊపెక్కిపోయిన జొన్న చేను. దీనికితోడు కరువులో అధికమాసమని విశాఖవిసురుకున్న వాల్గు కర్రల్ని వొరగబెట్టింది. అందుకేగాబోలు జొన్నచేను హామీ యిచ్చిందట రైతుకి "స్వాతిచల్లగావుండి విశాఖ విసరకుండావుంటే బుట్టలతో వెళ్లి బళ్లతో ఇళ్లకొస్తానని"—మరి యీ యేడు స్వాతి కురిసింది. విశాఖ విసిరింది. వీర్రాజుముఖం ఎలా విరుస్తుందీ? మిరప తోటలకు యెర్ర తెగులుబట్టింది. ఎంతడబ్బుపెట్టి మందులుకొని జల్లినా ముడతాకు విడలేదు, యెర్రరంగు చావలేదు—మిరప మొక్క లేవలేదు—వ్యవసాయ డిపార్టుమెంటు వారికిమాత్రం వేయిరూపాయలకుపైగా మందుల అమ్మకంవల్ల లాభించింది.

మంచి పెంచుకుంటూంటే చెడు సిగ్గుతో ముఖం వంచుకుంటోంది. రోజుకొక క్రొత్తరంగుతో నవలెత్తుగా నిలువెత్తకపైగా నల్లగా తొండిపంపులో వరి పెరిగిపోతుంటే జమ్మిచేను, పాటిచెల్క, వెన్నపూస చేలోలంక, గోతిలగర్వు వగైరా వీర్రాజు ఖేతల్లో జొన్న, మిర్చి, ఉల్వ, చోడి చూడలేక గుడ్లలో నిప్పు వేసుకుని ఏడుస్తున్నాయి. విశాఖ విసురుకుగూడా విరగబండిన తొండిపంపులో వరికర్ర వాలకపోవడంతో రైతులు ఆశ్చర్యపడ్డారు. "అమ్మాయి అదృష్టం—పుట్టాక పంపులో ఇంత వరి నేచూడలేదంటే—గొడ్డుగేద సింహాలక్ష్మి అయిందిరా. చెరపకురా చెడేవు అన్నారిందుకే" ఇలాగ్గా దారినబోయిన ప్రతివాడి వ్యాఖ్యనూ వినలేక విసిగిపోయింది తొండిపంపు. కార్తీకమాసంలో కోడిపుంజునుకోసి పాతిపెట్టించాడు సూరన్న. మఖకార్తెలో వూడిస్తే మగురమీది కర్రగూడా పండుతుందన్న సామెత అక్షరాలా ఋజువయ్యింది.

* * *

5

పుష్యం అంతంలో వీర్రాజు లెక్కవేసుకుంటే తేలిన వారకి మెరక ఫలసాయం పుట్టి జొన్నలు. ఎనభైమళ్ళ మిర్చి. పాట్లోవి పదిగోన్లు చోళ్ళు. కందులు మూడువేల మోపూగలిసి గరిసె. ఉలవలు పాతిక ఏదుంలు. ధాన్యం నాలుగుగరిసెలు. తొండిపంపు గోసి అంభీరాల్లాగ వరుసగా ఇరవైకుప్పలు వేశారు. యకరం లేదంటే గరిసె అని అంచనా వేసుకున్న వీర్రాజుకి నిద్రబట్టలేదు. ఆ ధాన్యం ఎలాగైనా వాళ్ళకు దక్కనియ్యగూడదనుకున్నాడు. మడత పేచీ లేవదీశాడు.

రాత్రింబవళ్ళు కాపలా కాసి కాసి సూరన్న సూర్పిడికి బంతులు మాట్లాడాడు—ఎగరబోతకి ఇరవై జోళ్ళు క్రొత్త చేటలు కొంది అమ్మాయి. కళ్ళాలు చెక్కేశారు. రేపు ప్రొద్దున్న వెంట

లెడకాయి నూర్పిడి అవగా కోర్టు అమీనా జప్తు ఆర్డరు పట్టుకొచ్చి అమ్మాయికి కందించాడు. అందలి సంగతులు చూసుకుని అమ్మాయి నిశ్చేష్టురాలైంది. వీర్రాజు వాటాలో కోసుందనీ, మళ్ళీ వేయించాలనీ అప్పటిదాకా అయివేజు ఆపు చేయించాలనీ పిటీషను పెట్టాడు కోర్టుకు. తలపెట్టిన పనికి ఇలా విఘాతం కలిగిందేమిరా దేవుడా అనుకుంది. కప్పలకు కాపాలావుంచి వూరంతా టముక్కు వేయించి మాదిగాడికి రూపాయి బత్తెం యిప్పించి మధ్యవర్తుల యెదుట రశీదు వ్రాయించి నిశానీ వేయించి వీర్రాజు కాపుదగ్గర వాలంట్రీ వదుక్కుని వెళ్ళిపోయాడు అమీనా.

రాత్రి అంతా అమ్మాయికి ఆలోచన తట్టలేదు. జప్తు ఆపు చేయించవలసిందిగా కోర్టుకు అర్జీ పెట్టుకొంది. కాని అది అంత త్వరగా తేలుతుందా. రెండువందల రూపాయలు తగలేసి అంచీల మీద ఆర్డర్లు పుట్టించుకొచ్చేసరికి నెలా పదిహేను రోజులు గడిచిపోయింది. నూర్పిడి సాంతం అయ్యేటప్పటికి నెలరోజులు పట్టింది. "అయితే నేం సాధించిందిరా అమ్మాయి" అన్నారు అంతా. తొండి పంపు మొత్తం యాభై గరిసెలూ రాలడంతో మెరక పదెకరాలుంటే నేం యీ పంపులాంటి పల్లం యకరంవుంటే చాలదూ! అనుకున్నారు. మనిషికోమాట చొప్పున చెప్పి మన్మథ గడచిపోయింది. వీర్రాజు అన్ని ఎత్తుల్లోను నెగ్గాడుగాని యీ అఖరి పన్నుగడలో గెలవలేకపోయాడు. ఎందుకో కూడా తెలుసుకోలేకపోయాడు. అమ్మాయి అద్దె కుచ్చుకున్న కొట్లు చాలలేదు ధాన్యానికి. అటుకులు గొట్టుకోవడానికి కుంచెడూ కుంచెడూ పంచిపెట్టింది ముత్తైదువులకు—కరణంగారికి రెండు కాటాలు బాగు చేయించి బహుమతీ యిచ్చింది. దేవుడున్నాడని నేడు దిలాసా చిక్కింది ఆమెకు.

జొన్నలకు బేరగాళ్లు రావడంలేదు—మిర్చి మణుగు పాతిక కమ్మింది పదహారుకి పడిపోయింది. కందులు రూపాయికి రెండు గుంచాలిస్తాం కొనమని ఖాయదాదారుడు ఎంత బ్రతిమాలినా పావు కొళ్ల కరెక్కడం లేదు. ధనియాలు నూటయాభైకి అడిగిపోయారూ పుట్టి, చోళ్లు మూలబడి ముక్కుతూ మూల్గుతున్నాయి—ఊలవలకు ఎగుమతీ రావాలని ఎదురుచూస్తున్నారు. ధాన్యం బస్తా పాతిక రూపాయలు చేసి మిల్లుదార్లు నిల్వకని అడిగితే అమ్మాయి ఖాయ పెట్టింది నలభై గరిసెలూ నూరు రూపాయల నోట్లకట్టలు క్రొత్తవి బ్యాంకునుంచి అప్పుడే వచ్చినవి లెఖ్ఖపెట్టుకుంది అమ్మాయి.

మన్మథుడు శలవు పుచ్చుకున్నాడు దుర్ముఖికి ప్రవేశమిచ్చి. ఇవాళ సంవత్సరాది. చిరిగిన చొక్కాలు తొడుక్కొని, చాచాలని గంజితో అంటిపెట్టుకున్న కడుపులతో 'ఈ పంపు మాదే లే అయితేనేం మా రాత ఇలా గయింది' అని తొండిపంపును చూస్తూ దారిన యీడిగలబడుతూ బడిలోకి వెళ్లే అమ్మాయి కొడుకులు వెంకట్రాజూ, శ్రీరాములూ క్రొత్తచొక్కాలు తొడుక్కుని మువ్వలగట్టున వరెడ్ల సవారీబండిలో కొండ్రకోట మాకాలమ్మ తీర్థానికి వెడుతున్నారు. మల్లురేకు సరిక్రొత్తది గట్టుకొని, మెడలో జగినీనాము, చేతికి మురుగులు పెట్టుకొని బండిలో కొసన కూర్చున్న అమ్మాయి దారివారనే వున్న తొండిపంపుకేసి తొంగిచూసింది. వారిబండికి వెనకనే వచ్చి కలుసుకొంది వీర్రాజుగారి సుగాల కోడెల్ని గట్టిన పెట్టిబండి. మువ్వలు సవ్వడిచేసి అమ్మాయి దృష్టిని అటు లాక్కున్నాయి. లోపలికి చూసింది. వీర్రాజూ, భార్య మంగమ్మా, కొడుకులిద్దరూ వున్నారూ—"తప్పించరా బండి" అదలించాడు తొట్టిలో గూర్చున్న కొడుకును వీర్రాజు—త్రుటిలో సుగాలకోడెలు పెడగా బండినిలాగి నూరన్న తోలుతున్న అమ్మాయి గారి పెట్టిబండిని తప్పించాయి—"తప్పుకోమూఁ వయ్యా" అని రోషంతో రెండువరెడ్లవీపులమీదా బరువుగా చరిచాడు వెంకట్రాజు—అంతే. వాటికి శివెత్తింది. తోకలెత్తి పెట్టి నాలుగుకాళ్లసవారీ దీశాయి. రెండు అంగల్లో వీర్రాజు బండిని దాటేసింది. వీర్రాజుకు అరవయ్యోపడిలో కాటికి కాళ్లు చాచుకొన్న గ్రామీణ నిరంకుశత్వానికివలె కోపంవచ్చింది. గిత్తల్ని తోకలు మెలేయించాడు పెద్దకొడుకుచేత—తొండిపంపు మళపులో నాటిన సర్వేరాయి, కొట్టవచ్చినట్టుండి త్రోవనపోయే వాళ్లను వెక్కిరించే నల్లకాటేరురాయికి తాకింది సవారీబండి చక్రం. బండి వొరిగింది. పంపుగట్టుకు కొట్టేసింది ఇవతలి చక్రాన్ని దాపటిది. క్షణంలో బోల్తాకొట్టింది వీర్రాజుబండి. నిలువుకు పైగా యెత్తునపెరికి ఇరవైవేలకట్టుకు లొక్కరాదని ఈర్ష్యతో ఇప్పటిదాకా వీర్రాజుమనసులో విసవిసలాడిన జనుముచేను పరుపులాగుండి వాళ్లను అదుకోకపోతే ఎంతో ప్రమాదంలోబడి పోయివుందురు. చేనునిండా విరగబూసిన పూలతో బంగారు పొన్నులా మెరుస్తున్న జనుముతో పకాలున నవ్వింది వీర్రాజు పాటును చూసిన తొండిపంపు.

ముఖాల ముచ్చట

శ్రీ వదలవాడ వెంకటరామయ్య

కన్ను, ముక్కు, నోరు, చెవి—ఇత్యాదులను అందరికీ ప్రసాదించినాడు పరమేశ్వరుడు. వాని ప్రయోజనాలున్నూ అందరికీ ఒకటే. కాని, వారి పొడవు వెడల్పులు, పొందికలలో సూక్ష్మ, సూక్ష్మతర, సూక్ష్మతమ విభేదాలు కల్పించి తత్ఫలితంగా ఎవరిముఖం వారికి ఏర్పరచడంలోనే చతుర్ముఖుని చతురత ఇమిడివుంది. ఈ ముఖాల వైవిధ్యమే లేకుంటే, "నక్కలు, కుక్కలు, కోళ్ళు, కాకులు" అన్నట్లే నరజాతికూడా "మనుష్యులు" అని కలిసికట్టుగా వ్యవహరింపబడి, "రాము, సోము, ఎల్లయ్య, పుల్లయ్య" అంటూ మనిషికొక పేరు, పేరుకు తర్వాత ప్రఖ్యాతి కలగడానికి ఆస్కారం వుండేదికాదు. కొన్ని సందర్భాలలో అటువంటి వైవిధ్యం లోపించి కాస్త పోలికలు ఎక్కువైనందువల్లనే, రాజు పేరిగాడు కావడం, పేరిగాడు రాజుగా మారడం, తప్పుల తమాషాలు (Comedy of errors) జరగడం, తబ్బిబ్బులు పడడం మొదలగు నిదర్శనాలు లేకపోలేదు. కాబట్టి మానవ శరీర నిర్మాణంలో ముఖం అనేది విధాత చేసిన వింతసృష్టి అని చెప్పక తప్పదు. ఈ ముఖం ప్రత్యేకావయవమూ కాదు. కొన్ని అవయవాల వింత సమ్మేళనం అంతకన్నా కాదు. పై చెప్పిన నేత్రనాసికాద్యవయవాలలో ఏదైనా లోపించినా, చివరకు "సొట్టమొహం" అనే పేరుతోనైనా ఒక ముఖమంటూ తప్పకుండా వుండడమే ఇందుకు తార్కాణం. ఏది ఎట్లున్నా ముఖాల ప్రభావం మాత్రం మన జీవితాలలో "బహుముఖా"లుగా వ్యాపించి వుండేమాట మాత్రం నిజం.

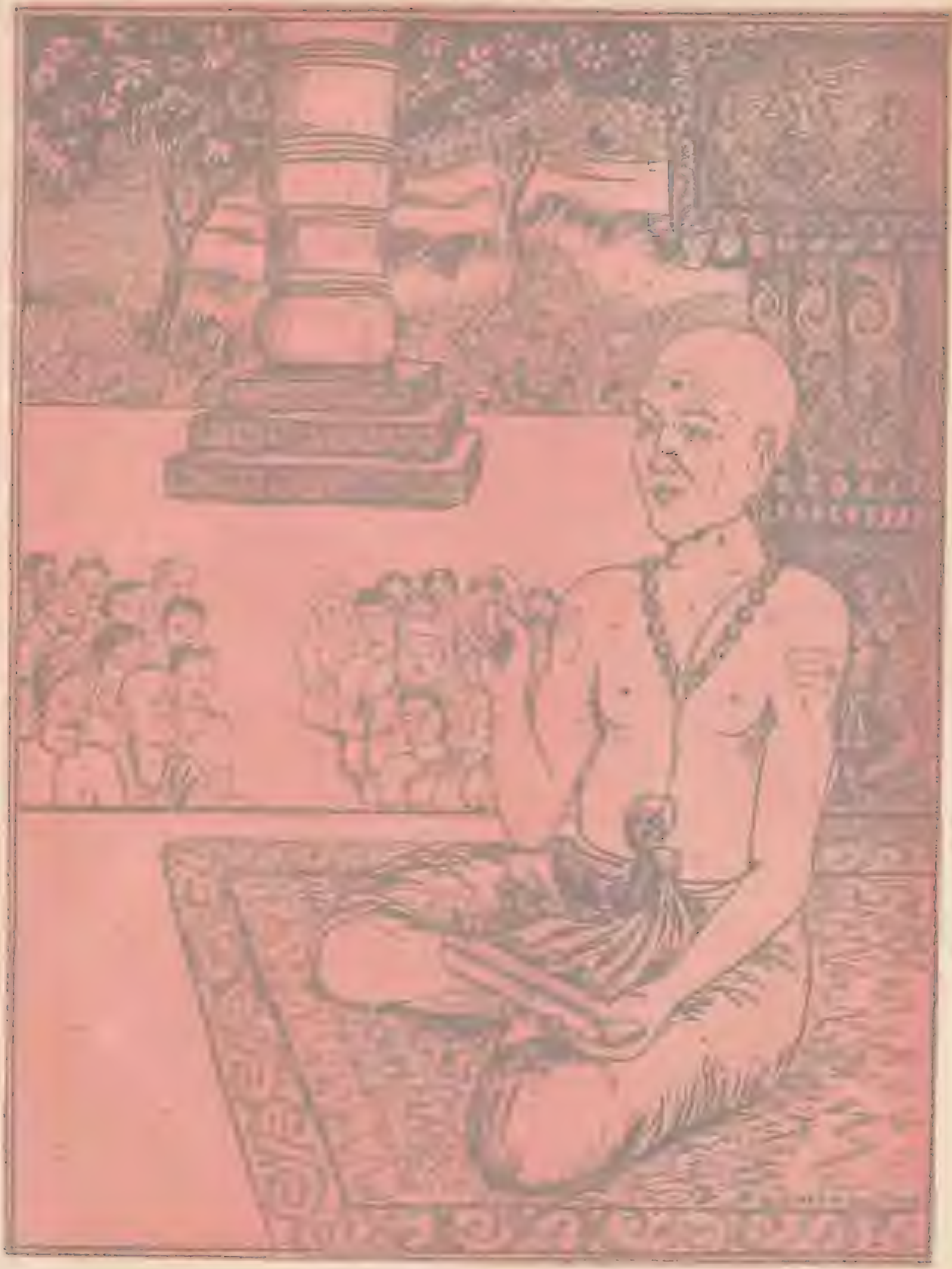
"ఏమండీ! హనుమంతరావుగారూ?" అంటూ ఒకానొక దారినిపోయే దానయ్యను ఎవరో హెచ్చరిస్తే, అందుకు హనుమంతరావుగారు ఆశ్చర్యం ప్రకటిస్తూ, "నా పేరు నీకెలా తెలిసిందని ఎదురుప్రశ్న వేయగా" తమ ముఖమే తమ పేరు చెప్తోందని మొదటివ్యక్తి జవాబిచ్చిన గాథ అందరికీ తెలిసినదే. అటువంటి సార్థక నామధేయాలు కాని తత్వానికి, ఆకారానికి విరుద్ధంగా ఎంత మంచిపేర్లు పెట్టుకొన్నా చివరకు కొందరికి "చప్పిడి మొహం, దేబిరిగొట్టు మొహం, ముద్దమొహం, కోతి మొహం (తమిళం కొరంగుమూంజి-వాయుపుత్రి అని కన్నడంలో కొందరు అమ్మాయిలను కూడాఅంటారు) Castor Oil Face, అళుమూంజి, (ఏడుపు మొహం) శిడుమూంజి (నసపోతుకు పేరు) వెడియామూంజి (దేబె మొహం) మొదలైన బిరుదులుమాత్రం తప్పడంలేదు. అందులోనూ "వెడియా మూంజికి వేలె వరాదు వేలెవందా కూలి వరాదు" (దేబెమొగానికి ఉద్యోగం చిక్కదు—ఉద్యోగం చిక్కినా జీతంవుండదు) అనే అభిప్రాయంకూడా అరవంలో కద్దు.

మనలోని అమాయిక జీవులను "వెర్రిమొహాలు" అంటారు. కొందరి "ముఖాలలో దరిద్రం తాండవమాడుతూ" వుంటుంది. మరి కొందరి ముఖం శోభాయమానంగా "కళకళ" లాడుతూ వుంటుంది. కోరినకోరిక తీరకపోతే, దగ్గరిచుట్టం దూరంపోతే, ఆశించిన వస్తువు అందకపోతే మనం మొగంవాచి" పోతాము. అంగరంగ వైభోగాలైనా అధికమైతే మనకు "మొగం మొత్తిపోతుంది" అవమానంతో మనం "ముఖం వేలాడవేస్తాము." ఆశ్చర్యంతో "తెల్లమొగం" వేస్తాము. ఆనందంతో "ముఖం చేటంత" చేసుకొంటాము. కోపంతో "ముఖం చిట్లిస్తాము." దీనికే Wry Face అని కూడా అంటారు. ఆ కోపమే మరీ ఎక్కువైపోతే "మొహం మాడిపోతుంది" ఆ సమయంలో "మొహంలో వడ్లగింజవేస్తే పేలాలై పెట్లిపోతుంది" కూడా. నీచకృత్యాలుచేస్తే లోకులు "ముఖాన వుమ్మేస్తారు." అంతేకాదు; నలుగురూచేరి "మూతిమీదకొట్టడం" కాక "ఏమి మొగమిదా" అని తిడుతూ, "ముఖాలోకంచేస్తే పాపం" అని అసహ్యించుకొంటూ బహిష్కరిస్తారు కూడా.

తిండివిషయంలో కొందరు "మొగమాటం" పెట్టుకోరు. న్యాయస్థులు వ్యవహార విషయాల్లో "నిర్మొగమాటంగా" మాట్లాడుతారు. కొందరు ఏవో "ముఖంతుడుపు" మాటలు చెప్తూ చేసే కీడుచేస్తూనే వుంటారు. "ముఖస్తుతి" (ముఖప్రీతి అనికూడా మరొక పేరుకద్దు) మాటలకు లొంగిపోయి వంచకుల వలల్లో పడిపోతారు కొందరు. "ముఖవర్చస్సు," "ముఖలక్షణా"లనుబట్టి వ్యక్తుల మనోభావాలు తత్వాలు కూడా నిర్ణయించవచ్చు. ఆ సందర్భంలోనే Face is the index of the mind అనే సామెత పుట్టింది. "అగత్తిన్ అళగు ముగత్తిలే" అన్న తమిళం సామెతకూ అదేభావం.

కొందరికి క్రొత్తవారితో మాట్లాడడానికి "ముఖం చెల్లదు." వారికి "ముఖరాసి" చెల్లదని అందరూ హేళన చేస్తారు. అందుకు వారు సిగ్గుతో "ముఖం ముడుచుకొంటారు." ఆడినమాటలు తప్పి అప్పులు ఎగగొట్టేవారు సాధారణంగా "ముఖం తప్పించుకు" తిరుగుతారు. పరస్పర విరోధాలతో "ఎడమొఖం పెడమొఖం" గా వుంటూవున్న వారికి ఆఖరు రోజుల్లో "ముఖం చూపులకు" కూడా ఆస్కారం వుండదు. మంచివారి "ముఖంచూచి" వారి తాలూకువారు కొందరుచేసే దురంతాలకు కొంతమటుకు సహించడం జరుగుతుంది. తర్వాత తన్నులు తగలడం సరేసరి. కొందరు ఏ విషయమైనా "ముఖాముఖి" గా చర్చించి తేల్చుకొంటారు.

మనమధ్య చాలామంది "గోముఖ వ్యాఘ్రాలు, పయోముఖ విషకుంభాలు" వంటివారు వుంటారు. వారిని కేవలం ముఖాలను

పంచాంగ శ్రవణం

చిత్రకారుడు : శ్రీ [illegible]

బట్టి సమ్మోదం ప్రమాదహేతువు. వీటినిగురించే "ముఖం పద్మాదికాకారం, వాచా చందన శీతలం, హృదయం కర్తరీ తుల్యంచ అతి వినయం ధూర్తలక్షణం" అనే లక్షణశ్లోకం కూడా పుట్టింది. "కుక్క పిల్లను దగ్గరతీస్తే మూతి నాకిం"దన్నట్లు కొందరికి చనువిస్తే తలమీదెక్కి తాండవాలాడుతారు. అన్నమాట నిలుపుకోలేకపోతే అప్పులను "ఏ ముఖం పెట్టుకుని" చూడడమూ అన్న సమస్య ఎదుర్కొంటుంది. అవమానాల పాలైతే వున్న వూళ్ళో "మొంగమొత్తుకొని" తిరగడం కష్టం. కొన్ని విపరీత పరిస్థితుల్లో మన ముఖాలు "కత్తివాటువేస్తే నెత్తురుచుక్క" లేకుండా పోవడంకద్దు. అటువంటి ముఖాన్నే "విషణ్ణ వదనం" అంటారు. సంతోషం కలగంగానే ఆ విషణ్ణ వదనం" మారిపోయి "ప్రసన్న వదనం" వస్తుంది మనకు. ఈప్సితార్థ సిద్ధికిగాను ఈ "ప్రసన్న" వదనాల ప్రార్థనలు మనం అనేక సందర్భాలలో చేస్తాము. "ప్రసన్న వదనం ధ్యాయేత్సర్వవిఘ్నోపశాంతయే," అని "సుముఖశ్చైకదంతశ్చ"అని విఘ్నేశ్వర ప్రార్థనచేస్తాము. "కలశస్య ముఖే విష్ణు"అని కలశపూజ చేస్తాము. "నగుమోము గనలేని జాలి తెలియ" అని త్యాగయ్య పాడి తన్మయుడై తరించినాడు. ఇంకా "ఎందరో మహానుభావులు" తమ ఆరాధ్య దైవాలను ఎన్నో విధాలుగా కీర్తించగా వారి "ముఖతా" వెలువడిన స్తోత్రాలు, కీర్తనలు, పద్యాలు, పాటలు మనం ప్రతిదినం పాడుకొంటూ, పారాయణం చేసుకొంటూ పరవశులౌతూంటాము.

"చంద్రముఖి, శశాంకముఖి" అంటూ కవులు స్త్రీలముఖాలను వర్ణించడం మామూలు. "జలజ నయనముఖము చంద్రసఖము" అంటూ పోతన ఒకచోట అన్నాడు. కాని కొందరు నల్లనివారు వేషానికి కోటా వేసినట్లు Face Powder దట్టంగా ముఖానికిపట్టించి, పెదిమలకు లిప్ స్టిక్కు, చెంపలకు ఎర్రరంగు పూసుకొని జడలోని మూరెడు కనకాంబరాలు ముందునుండి చూస్తే ముఖాలకు ప్రత్యేకంగ అలంకరించుకొని, కణతల్లోకి Encroach అవుతూన్న కాటుకరేఖలతో కనిపించేసరికి, ఆనాడే అన్న 'ప్రళయార్క బింబము వగిది నున్నదిగాని మోమ్మురు పూర్ణేందు నిభముగాదు" అన్న పద్యపాదం జ్ఞప్తికివస్తుంది. మరొక సందర్భంలో ఆ పోతనగారే "ముకురంబు నూడదు ముకురసన్నిభముఖి" అని నిష్కళంకమైన మరొక ముఖాన్ని పరిచయంచేశాడు కూడా.

పరిచయాలప్రమేయం వచ్చినప్పుడు "ముఖపరిచయం" అనేది జ్ఞప్తికివస్తుంది. కొందరిపట్ల మనకు ఈ "ముఖపరిచయం" మాత్రం వుంటుందికాని తక్కిన వివరాలు తెలియవు. అటువంటి ముఖాల్నే ఆంగ్లంలో Familiar Faces అంటారు. సినిమా రంగంలో నిర్మాతలెప్పుడూ "క్రొత్త ముఖాలను" తెరకెక్కించే చిత్రాలు నిర్మిస్తారు. అటువంటి సందర్భాలలో సినీతారలు కాగోరేవారికి Face cut బాగా వుండడం అవసరం. నాట్య [illegible] [illegible] ముఖ్యస్థానం ఇస్తారు. సంగీతంలో "ముఖారి" రాగం అనేది కూడ ఒకటి. నదులకు "ముఖద్వారం" వుంటుంది. పత్రికలకు "ముఖచిత్రం" గ్రంథాలకు "ముఖపత్రం", "ఆ ముఖం" (ముగవురై అని తెనుగు) తప్పవు. మతాచార్యులు "శ్రీముఖం" పంపుతారు. అధికారుల "సముఖానికి" అర్జీలు పంపుతాము. భర్తలు "ముఖంచూడని" నక్షత్రాలలో భార్యలు రజస్వలలు కావడం, (ఇటీవల లేకపోవచ్చుగాక) తండ్రులు ముఖం చూడని నక్షత్రాలలో పిల్లలు పుట్టడం అక్కడక్కడా సంభవించడం కద్దు. ఏతత్సందర్భాలలో శాంతిజరిపి "నూనెలో ముఖాలు చూడడం" మామూలు. చీట్లాటకు "చతుర్ముఖ పారాయణం" అని ఒక పారిభాషికపదం ప్రయోగంలో వుంది. పేకాటలో పేరు పొందినవారు ఎదుటివారి "ముఖాలు చూడకే చేతులుపెట్టినట్లుండడం" అవలీలగా చెప్పగలరు. "షణ్ముఖం" (సుబ్రహ్మణ్యస్వామి) కొందరికి పేరుపెట్టడం ఆచారం.

ఉదయం నిద్రలేవంగానే కొందరు ఇతరుల ముఖాలు చూడరు. ఎవరి మొఖం చూస్తే ఏమి కీడు మూడుతుందో అని వారికి భయం. అందుకని వారు అద్దంలో తమ ముఖాలే మొదట చూచుకొంటారు. అద్దాలు అందుబాటులో లేనివారు తమ అరచేతులనే చూచుకొంటారు. నిద్రలేస్తూ నక్కముఖం చూస్తే అదృష్టం వస్తుంది అని కొందరి అభిప్రాయం. ఇది నిజమో కాదోగాని, ఎవరికైనా అనుకోనట్టి కార్యం కలిసి రావడం, ధనలాభం కలగడం జరిగితే "ఎవరి ముగత్తిలే ముళిచ్చియా!?" అని అడిగే అలవాటు అరవవారికి కద్దు. ఇది మన "నక్కతొమ్మ త్రొక్కడం" వంటి సామెత.

అందమైన ముఖాలంటే కొందరికి అమిత పిచ్చి. అద్దంలోనైనా పద్మిని ముఖం చూపిస్తే చాలునంటూ సంధికి సమ్మతించిన అల్లావుద్దీన్ ఆడిన కపటనాటకం, అందుకు అనుభవించిన ప్రతిఫలం అందరికీ విదితమే.

ఒకప్పుడు రాయలవారికి తెనాలిరామలింగని "ముఖమంటే గిట్టక" పోయింది. "నాకు నీ ముఖం చూపవద్దని" ఆజ్ఞచేశాడు. ఆ మర్నాడు ఆ వికటకవి పెద్ద చాకిబానను బోర్లించుకుని సభకు వచ్చి రాజాగారి ఆజ్ఞ అక్షరాలా పాటించినట్లు చెప్పి అందరినీ నవ్వించినాడు. అంతటినుండి రాజాగారికి "ముఖాలుచూస్తే గిట్టకపోవడం"కన్నా మనసులు కలియడమే ముఖ్యం అనే విషయం అవగతమైంది. కవీశ్వరుని సహృదయంతో సత్కరించి అష్టదిగ్గజాలలో ఒకరిగా ఎన్నుకొన్నాడు.

కాబట్టి, ఈ సంవత్సరం పేరు "దుర్ముఖి" కదా అని మనం ఎటువంటి దురభిప్రాయాన్నీ మనసులో రానీయకుండా ఎప్పటి రీతిగా నూతన సంవత్సరానికి స్వాగతం పలికి సకల శుభాలూ అందిస్తున్నదై "ముఖాల ముచ్చట"ముక్క ముఖోత్కర్షం. మా అభిప్రాయలూ అదే కావాలంటూ ఉగాది శుభాకాంక్షలు సమర్పించుకొంటూ విరమిస్తున్నాను. 'శుభమస్తు!'

భీమా కంపెనీల శాసనం

శ్రీ గోవాడ సత్యారావు

1956 సంవత్సరం జనవరి 19 వ తేదీ సాయంత్రం జారీ చేయబడిన రాష్ట్రపతి ఆర్డినెన్సు ప్రకారం, తక్షణం భారతదేశంలో విదేశీ కంపెనీలు చేస్తున్న జీవితభీమావ్యాపారం, విదేశాలలో భారతదేశపు కంపెనీలు చేస్తున్న భీమావ్యాపారంతో సహా, భారతదేశంలోని జీవితభీమా వ్యాపారం భారతప్రభుత్వ పరమయింది. అప్పటికివున్న జీవితభీమావ్యాపారం చేస్తున్న కంపెనీలకు "కస్టోడియన్లను" (అధికార్లను) ప్రభుత్వం నియమించింది. జీవితభీమావ్యాపారం పూర్తిగా జాతీయం చేసి యికముందు జరగవలసిన కార్యక్రమం తయారయ్యేలోగా కంపెనీల వ్యవహారాలు నడుపుటకుగాను వీరు నియమింపబడ్డారు.

రాష్ట్రపతి ఆర్డినెన్సు జారీచేయటం అకస్మాత్తుగా జరిగింది. అకస్మాత్తుగా అనడానికి గూడ వీలులేదు. కారణం గత సంవత్సరంలో జీవితభీమాను జాతీయం చేసే విషయం ప్రభుత్వం ఆలోచిస్తున్నదని, సూచనప్రాయంగా మంత్రులు హెచ్చరికలు చేస్తూనే వున్నారు. వ్యవహారాలు సరిగా కాని కంపెనీలకు ప్రభుత్వము "అడ్మినిస్ట్రేటర్ల"ను నియమించింది. తప్పులు చేసినవారిని అరెస్టు చేసింది. సరిగా నడుచుకోకపోతే ప్రభుత్వం వశపరచుకోవాల్సి వస్తుందని హెచ్చరికలు చేసింది. అయితే వీటిలో అంతర్యం, వీటివలన వ్యక్తమయ్యే ప్రభుత్వఉద్దేశ్యాలు యెవరూ లక్ష్యం చేయలేదు.

అమలులోవున్న మొత్తం వ్యాపారం కోట్లలో				శాతము		కొత్త వ్యాపారం	
సంవత్సరం	భారతీయకంపెనీలు	విదేశీ కంపెనీలు	మొత్తం	భారతీయ	విదేశీ	భారతీయ	విదేశీ
1945	462	95	557	82.5	17.5	123.7	12.6
1946	550	101	651	84.5	15.5	140.9	12 9
1947	603	103	706	85.4	14 6	126.5	13 1
1948	621	103	724	85.8	14.2	121.7	12 9
1949	662	103	765	86 8	13.2	130.0	12.2
1950	671	109	780	86.0	14 0	125.8	13.7
1951	755	118	873	86.5	13.5	131.4	16 5
1952	796	126	922	86.3	13.7	130.3	16 4
1953	833	133	966	86 2	13 8	138.2	17.0
1954	922	137	1059	87.0	13 0	213.3	16.2

ఈ జీవితభీమావ్యాపారాన్ని జాతీయం చేయడానికి ప్రభుత్వం నిర్ణయించినప్పుడు పార్లమెంటులో శాసనం చేయించి ఆతర్వాత స్వాధీనం చేసుకోవాలని కొందరు విమర్శించారు. రాష్ట్రపతి ఆర్డినెన్సు జారీచేసే అధికారం సక్రమంగా వినియోగించలేదని ఆరోపించారు. కాని ఇటీవల జరిగిన సంఘటనలు, ప్రభుత్వ ప్రకటనలు చూస్తే జాతీయం చేయడానికి నిర్ణయించిన తర్వాత నిర్ణయం అమలు చేయడంలో ఒక్క క్షణం వృధా కాకుండా, ఈ నిర్ణయం అమలు జరిగేలోగా అది ఇతరులకు తెలియకుండా వుండటం ఎంత అవసరమో బోధపడుతుంది. ఈ నిర్ణయం ముందుగా-కొన్ని రోజులయినా—తెలిస్తే కొందరు ఇల్లు చక్కబెట్టుకొనేవారే! ఈ నిర్ణయం బయటకు పొక్కకుండా ఉంచినందులకు ఆర్థికమంత్రి శ్రీ చింతామణి దేశముఖ్ అభినందనీయులు.

జాతీయం చేయకమునుపు

1955 అక్టోబరు నాటికి దేశంలో 317 కంపెనీలు భీమా వ్యాపారం చేస్తున్నవి. వీటిలో 210 భారతీయులవి; 107 విదేశీయులవి. వీటిలో 109 భారతీయ కంపెనీలు, 3 విదేశీ కంపెనీలు జీవితభీమావ్యాపారంమాత్రం చేస్తున్నవి. 40 భారతీయ కంపెనీలు, 13 విదేశీ కంపెనీలు మిగతా భీమావ్యాపారంతోపాటుగా జీవితభీమావ్యాపారంగూడ చేస్తున్నవి. 1945 నుండి 1954 వరకు ఈ కంపెనీలు చేసిన వ్యాపారం వివరాలు క్రింద ఇవ్వబడినవి.

ఈ లెక్కలనుబట్టిచూస్తే గత 10 సంవత్సరాలుగ జీవితభీమా వ్యాపారంలో విదేశీయుల పలుకుబడి సన్నగిలిందని తెలుస్తున్నది. దేశంలో మొత్తం అమలులోవున్న జీవితభీమాలో విదేశీ కంపెనీల అధ్వర్యంలో 13% మాత్రమే ఉంది. భారతీయులలో జాతీయతత్వం నానాటికి ప్రబలుటవల్లనేమి, భారతీయ కంపెనీలు వ్యాపారపద్ధతులను సమర్థంగా నిర్వహించుటవల్లనేమి యీ జీవితభీమారంగంలో భారతీయకంపెనీలు విదేశీయుల పోటీకి తట్టుకొని ప్రముఖస్థానం ఆక్రమించుకున్నవి.

గత 5 సంవత్సరాలలో భారతీయ భీమాకంపెనీల ఖర్చులను చూస్తే కొంత దుబారాఖర్చు లున్నట్టు బోధపడుతుంది. భీమాకంపెనీలలో వచ్చే ప్రీమియం మొత్తానికి—అయిన ఖర్చులకు వుండే నిష్పత్తి ఇలా వుంది:

	భారతీయ కంపెనీలు	విదేశీ కంపెనీలు
1950	28 9%	21.8%
1951	27.2%	23 0%
1952	27 2%	22 4%
1953	27.4%	20 [illegible]%
1954	29 3%	21.0%

భారతీయ కంపెనీలలో కొన్ని కంపెనీల ఆదాయం-ఖర్చుల నిష్పత్తి (Fxpense Ratio)ని చూస్తే ఆదాయాన్ని ఎలా దుబారాగా ఖర్చుచేసినవో తెలుస్తుంది: భాస్కర్ భీమాకంపెనీ (41.3%) ఐడియల్ మ్యూచుయల్ (43.2%), క్రెసెంట్ భీమా కంపెనీ (68.7%).

మరికొన్ని పెద్ద కంపెనీలలో ఉదాహరణకు ఓరియంటల్ జీవితభీమాకంపెనీ (25.4%), బాంబే జీవితభీమాకంపెనీ (25.9%) ఖర్చులు తక్కువ.

ఈ నిష్పత్తినిబట్టి కంపెనీల సామర్థ్యం, పొదుపరితనం, ఆర్థికస్తోమతు, వాటాదార్లకు, పట్టాదార్లకు పంచే లాభాలు ఆధారపడి ఉంటయ్యి.

భారతీయ కంపెనీలలో ఈ ఖర్చుల నిష్పత్తి ఇంత వ్యత్యాసంగా వుండుటవలననే ఎన్నో ప్రమాదాలు ఏర్పడినవి. గత పది సంవత్సరాలలో 25 కంపెనీల వ్యవహారాలు చిక్కులలో పడిపోయినవి. మరో 25 కంపెనీల నిధులు దుబారా కావటంతో ఆ వ్యాపారం ఇతర కంపెనీలకు మార్చవలసివచ్చింది. అంటే వాటాదార్లకు పట్టాదార్లకు తీరనినష్టం కలిగింది.

"భీమావ్యాపారం ఎట్టిపరిస్థితులలోను నష్టంరానట్టి వ్యాపారం. అయినప్పటికి ఇన్ని అవకతవకలు సంభవించినవంటే ఆకంపెనీల వ్యవహారాలు ఎలా నడిచినవో ఊహించుకోవచ్చు" అని శ్రీ దేశ్‌ముఖ్ అన్నారు.

ఈపరిస్థితులలో జీవితభీమావ్యాపారాన్ని జాతీయం చెయ్యాలని భారతప్రభుత్వం నిర్ణయించింది. సంపూర్ణంగా జాతీయం చేయడానికి నాందిగా భీమావ్యాపారాన్ని ప్రభుత్వం స్వాధీనం చేసుకొనుటకు ఆర్డినెన్సును జారీచేయించి, కస్టోడియన్లద్వారా వశం చేసుకుంది.

ఇకముందు జీవితభీమావ్యాపారం నడిచేపద్ధతిని నిర్ణయిస్తూ పార్లమెంటులో బిల్లు ప్రవేశపెట్టబడింది.

భీమాకంపెనీల నిధులు వినియోగించే విధానాలను 1938 భీమా చట్టం నిర్ణయించింది. చట్టంలోని నియమాలను ఉల్లంఘించిన సమయాలు చాలవున్నందున, ఇంచుమించు ప్రతిసంవత్సరం వీటిని కట్టుదిట్టం చేయవలసి వస్తూవుండేది. ఎంత కఠినమైన నియమాలున్నప్పటికి మొత్తం 165 జీవితభీమాకంపెనీలలో 51 కంపెనీల నిధులు సక్రమంగా వినియోగంకాలేదు. ఇప్పుడిప్పుడు బయటపడుతున్న అక్రమాలు మరికొన్ని.

1938 సం. భీమా చట్టంలోని నియమాలు:

కనీసం 50% భీమానిధులు ప్రభుత్వఋణాల రూపేణా వుండాలి. మిగతా నిధులు చట్టంలో పేర్కొనబడిన కొన్ని రకాలైన, కంపెనీల వాటాలు, డిబెంచర్లు స్థిరాస్తులు మొదలగు వాటిలో వుండవచ్చు.

భారతీయ కంపెనీల నిధులు 1954 సం॥ లో రు 164.5 కోట్లు (మొత్తంలో 54.8%) ప్రభుత్వ ఋణాలు, రు 48.5 కోట్లు (16.1%) ప్రైవేటు కంపెనీలలోను పెట్టుబడి పెట్టబడినవి.

విదేశీ కంపెనీల నిధులు రు 30.1 కోట్లు (59.2%) ప్రభుత్వ ఋణాలలోను, రు 6.7 కోట్లు (13%) ప్రైవేటు కంపెనీలలోను పెట్టుబడి పెట్టబడినవి.

ఈ పెట్టుబడులు మొత్తంలో శాతం సరిగానే వున్నప్పటికి, 7 కంపెనీల వ్యవహారాలు చూచుటకు ప్రభుత్వం అడ్మినిస్ట్రేటర్లను నియమించవలసి వచ్చింది. అవి. (1) East and West Insurance Co. Ltd., (2) Empire of India Insurance, Co. Ltd., (3) Jupiter General Insurance Co., Ltd., (4) Servant of India Insurance Co Ltd., (5) Tropical Co Ltd., (6) Union Life and General Insurance Co Ltd., (7) Bharat Insurance Co Ltd.

భారతదేశంలోని జీవితభీమావ్యాపారం — విదేశీయుల వ్యాపారంతోసహా — జాతీయంచేయబడినందున, ఇకముందు విదేశీ పెట్టుబడులపై ఈ ప్రభావం వుండగలదని కొందరు విమర్శిస్తున్నారు. కాని ఈ చర్యవలన ప్రభుత్వపరమైన విదేశీ పెట్టుబడులు నిజంగా స్వల్పమేనని చెప్పాలి. అదీగాక పైన వివరించినవిధంగా గత కొన్నాళ్లుగా భారతదేశంలో విదేశీ కంపెనీలు చేస్తున్న జీవిత భీమావ్యాపారం భారతీయ కంపెనీల వ్యాపారంతో పోల్చి చూస్తే, సన్నగిలుతూ వచ్చింది. 8 విదేశీ కంపెనీలు మాత్రం—జీవిత భీమా వ్యాపారం మాత్రం చేస్తున్నవి—పూర్తిగా అంతరించిపోతయ్యి, కాని మిగతా కంపెనీలు ఇతర భీమావ్యాపారం చేస్తూనే వుంటయ్యి. జీవితభీమాలో వచ్చిన స్వల్పనష్టాన్ని ఇతర భీమావ్యాపారంలో పూడ్చుకొనుటకు అవకాశం వుంది. గనుక ఇందువలన విదేశీ పెట్టుబడుల ప్రమాణం తగ్గుతుందని మనం భయపడ నక్కరలేదు.

ఇక ముందు మన దేశంలో జాతీయం చేయబడిన భీమా వ్యాపారం ఎలా కొనసాగుతుందో సూచిస్తూ పార్లమెంటులో బిల్లు ప్రవేశపెట్టబడింది. దాని ప్రకారం భారతదేశం మొత్తానికి ఒకే "కార్పొరేషను" వుంటుంది. దీనిలో 15 మంది సభ్యులుంటారు. వీరిలో 5 గురు సభ్యులుగల కార్యవర్గం వుంటుంది. ఒక మేనేజింగు డైరక్టరు వుంటారు.

కార్పొరేషను వ్యవహారాలన్నీ కార్యవర్గనిర్ణయాలను, మేనేజింగు డైరెక్టరు అమలుజరుపుతాడు. మద్రాసు, బొంబాయి, కలకత్తా, ఢిల్లీలలో ప్రాంతీయ కార్యాలయాలు, ప్రాంతీయ మేనేజరు ఆధ్వర్యంలో నెలకొల్పబడుతయ్యి. ఆయా ప్రాంతాలలో అవసరాన్నిబట్టి డివిజనల్ కార్యాలయాలను నెలకొల్పేహక్కు ప్రాంతీయ మేనేజరుకు వుంటుంది. కేంద్రప్రభుత్వ అనుమతితో, కార్పొరేషను కొన్ని కొన్ని అధికారాలను ప్రాంతీయ మేనేజరుకు దఖలుపరచవచ్చు.

ఈ కార్పొరేషను వ్యాపారసరళిలో నడపబడాలని బిల్లులో పేర్కొనబడింది. కాని "కేంద్రప్రభుత్వ అనుమతి పొంది వ్యవహారం సాగించవలసినవి చాల పను లున్నవి. అందువలన కార్పొరేషను (Autonomous nature) స్వయంనిర్ణయాధికారం కొంతవరకు దెబ్బతినగల ప్రమాదం వుంది. ఇది కొంతవరకు తగ్గించినచో కార్పొరేషను వ్యవహారములు సాఫీగా జరుగుటకు, అవకాశం వుండగలదు.

ఇక ముఖ్యమైనది. మొత్తం 165 కంపెనీలలోని భీమాపట్టాలు ఒకేపద్ధతికి తీసుకొనివచ్చుట. విభిన్నషరతులతో, ప్రీమియములతో, వున్న లక్షలాది భీమాపట్టాలను ఒకే షరతులతో ఒకే ప్రీమియం రేట్లతో వుండునట్లు చేయుట చాల కష్టమైనపని. పట్టాదార్లకు నష్టంలేనివిధంగా చేయుటకు కష్టోడియన్లు తక్షణం పూనుకోవాలి.

ఇంతవరకు హెచ్చుతగ్గులువున్న ప్రీమియములను సరిజేయుటకు తాత్కాలికంగా ఓరియంటల్ లైఫ్ ఇన్సూరెన్సు కంపెనీ ప్రీమియం రేట్లను షరతులను ఆధారంగా తీసుకొని నిర్ణయించారు. ఈ విషయంలో వీలైనంతత్వరలో సమగ్రనిర్ణయం చేయుట అవసరం.

భీమావ్యాపారం సమర్థంగా నడుస్తున్న దనటానికి నిదర్శనములు రెండే! హెచ్చు బోనసులు, సత్వరంగా క్లెయిముల చెల్లింపు. ప్రస్తుతం కొన్ని కంపెనీలలో వున్న హెచ్చు ఖర్చులను తగ్గించుటకు పూనుకోవాలి. అప్పుడే హెచ్చు బోనసులు పంచుటకు అవకాశం వుంటుంది.

మనదేశం చాలవరకు వ్యవసాయంమీద ఆధారపడివుంది. ప్రజల జీవనప్రమాణం చాల తక్కువ. ఇటీవల కొన్ని సంవత్సరాలుగా కార్మికులసంఖ్య హెచ్చుతున్నది. కార్మికుల జీవనప్రమాణం మిగతావారికంటె హెచ్చుగా వుందనే చెప్పాలి. జీవిత భీమాను కొంత కనీస ఆదాయంకలవారందరికి నిర్బంధం చేయాలి. అప్పుడు భీమావ్యాపారం అభివృద్ధిచెంది ప్రభుత్వం ఆశించిన రు 8000 కోట్ల మొత్తం భీమావ్యాపారం అమలులో వుండుటకు అవకాశం వుంటుంది.

త్వరపడి ఒక్కసారిగా వ్యవసాయదారులలో జీవితభీమాను ప్రచారం చేయుటకు పూనుకొనుట మంచిదికాదేమో! ప్రారంభంలో దీనివలన ఖర్చులు ఎక్కువ, వ్యాపారం తక్కువ, ఆ కారణంగా కార్పొరేషను ఖర్చులు ఎక్కువై పట్టాదార్లకు వచ్చు బోనసులు తగ్గిపోగలప్రమాదం వుంది. గ్రామీణప్రాంతాలకు భీమాను అంచెలవారీగా అమలుజరపటం వాంఛనీయం.

జీవిత భీమాను జాతీయం చేసినందున, ఇంతకాలంగా వ్యక్తిరంగానికి లభిస్తున్న పెట్టుబడులు తగ్గిపోగలవని సందేహం కొందరు వ్యక్తపరిచారు. కాని అటువంటి తగ్గింపు ఉండదని ఆర్థికమంత్రి శ్రీ దేశ్‌ముఖ్ హామీనిచ్చారు. వ్యక్తిరంగంలో—కంపెనీలలో—పెట్టుబడులు ఉంచుట అవసరమే. ఆవిధంగా కంపెనీల వ్యవహారాలలో ప్రభుత్వమునకు పరోక్షంగా అజమాయిషీ ఏర్పడగలదు.

భీమావ్యాపారాన్ని సంపూర్ణంగా జాతీయం చేసింది ప్రపంచంలో ఒక్క భారతదేశంలోనే!

1949 లో ఇంగ్లండులో కార్మికప్రభుత్వం యీ పని పూనుకుంది, కాని చివరకు విరమించింది. న్యూజిలాండు, బ్రెజిల్ జపాన్, మెక్సికోలలో ప్రభుత్వంలో "భీమాశాఖ" వుంది. ఆ దేశాలలో భీమావ్యాపారానికి గుత్తహక్కు (Monopoly) లేదు.

భారతదేశంలో కొంతకాలంగా "పోస్టల్ ఇన్సూరెన్సు పథకం" అమలులో వుంది. ప్రభుత్వోద్యోగులు, స్థానికసంస్థలు మొదలగు(Semi Govt. Institutions)లలోని ఉద్యోగులకుమాత్రం ఇది పరిమితం చేయబడింది. దీనినిగురించి తగినశ్రద్ధ తీసుకోని కారణంగా చెప్పుకోతగిన అభివృద్ధి సాధించలేదని చెప్పాలి. 1952-58 సం॥ లో వ్యక్తిరంగంలో భీమావ్యాపారం రు. 154.05 కోట్లు కాగా, ఈ పథకంలో ఇది రు 24 కోట్లు మాత్రమే!

ఇంత విశాలమైన దేశంలో, విభిన్న జీవితప్రమాణం వున్న ప్రజలలో, శైశవావస్థలో వున్న భారత ప్రజాస్వామ్యంలో, ఇంత సాహసోపేతమైన చర్య జయప్రదం కావటానికి అందరూ సహకరించాలి.

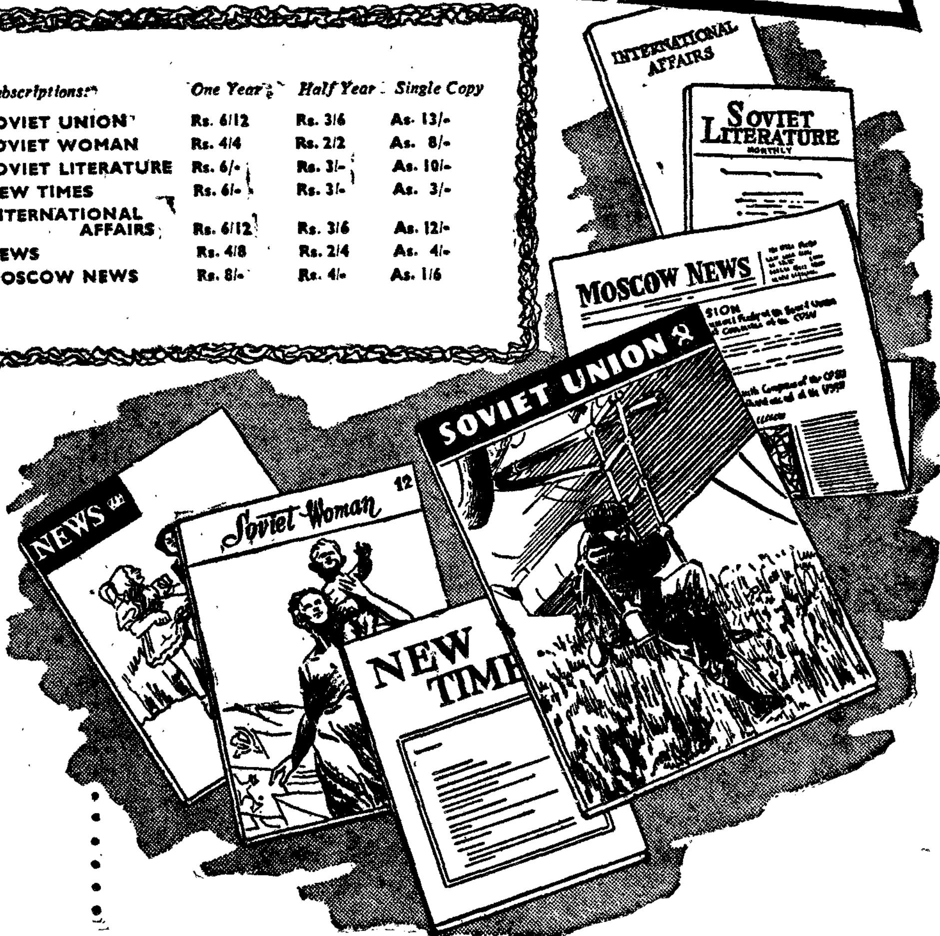
ఇంపీరియల్ బ్యాంకు జాతీయం చేయబడింది. రాష్ట్రపతి ఆర్డినెన్సుతో జీవిత భీమావ్యాపారం జాతీయం చేయబడింది. ఇది భారతప్రభుత్వ లక్ష్యమైన "సామ్యవాద సరళి సంఘం" (Socialistic Pattern of Society) స్థాపనకు నాంది.

ఇటీవల ప్రభుత్వ ప్రతినిధులు చేస్తున్న ప్రసంగాలు, చేస్తున్న హెచ్చరికలు—అందుకు సంబంధించిన ఆయావర్గాలు సక్రమంగా నడుచుకొననిచో—మరికొన్ని పరిశ్రమలు త్వరలోనే జాతీయం చేయబడగలవన్న సూచనలు కన్పిస్తున్నవి.

—o—

Read Soviet periodicals

Subscriptions:	One Year	Half Year	Single Copy
SOVIET UNION	Rs. 6/12	Rs. 3/6	As. 13/-
SOVIET WOMAN	Rs. 4/4	Rs. 2/2	As. 8/-
SOVIET LITERATURE	Rs. 6/-	Rs. 3/-	As. 10/-
NEW TIMES	Rs. 6/-	Rs. 3/-	As. 3/-
INTERNATIONAL AFFAIRS	Rs. 6/12	Rs. 3/6	As. 12/-
NEWS	Rs. 4/8	Rs. 2/4	As. 4/-
MOSCOW NEWS	Rs. 8/-	Rs. 4/-	As. 1/6

ఈ క్రింది కేంద్రాలలో చందాలు అంగీకరింపబడును.

న్యూ సెంచరీ బుక్ హౌస్, 199 మౌంట్ రోడ్, మద్రాసు 2,

న్యూ సెంచరీ బుక్ హౌస్, C/17, మెజెస్టిక్ సర్కిల్, బెంగుళూరు 2,

విశాలాంధ్ర ప్రచురణాలయం, విజయవాడ.

V/O MEZDUNARODNAYA KNIGA, Moscow 200, U.S.S.R.

Constitution House
NEW DELHI

17-3-56

[illegible],

అత్యవసరమైన పనులవల్ల దీపావళికి రాలేక
పోయాను. అయినా, ఉగాది కానుకగా "బెహాల
డీలక్సు" పంకాలను నిర్మించుటకు ఇండియా ఎలెక్ట్రిక్
వర్క్సు వారి, మద్రాసు-2, ఆఫీసులో [illegible]
ఏర్పాటుచేశాను. బెహాల డీలక్సు పంకాలనుగూర్చి
నీవు తరుచు గొప్పగా మాట్లాడటం జ్ఞాపకం వుంచుకొని
అలా చేశాను. ఆ చక్కని పంకాల చల్లనిగాలిని
అనుభవిస్తూ నన్ను మరిచిపోవనినమ్ముతాను.

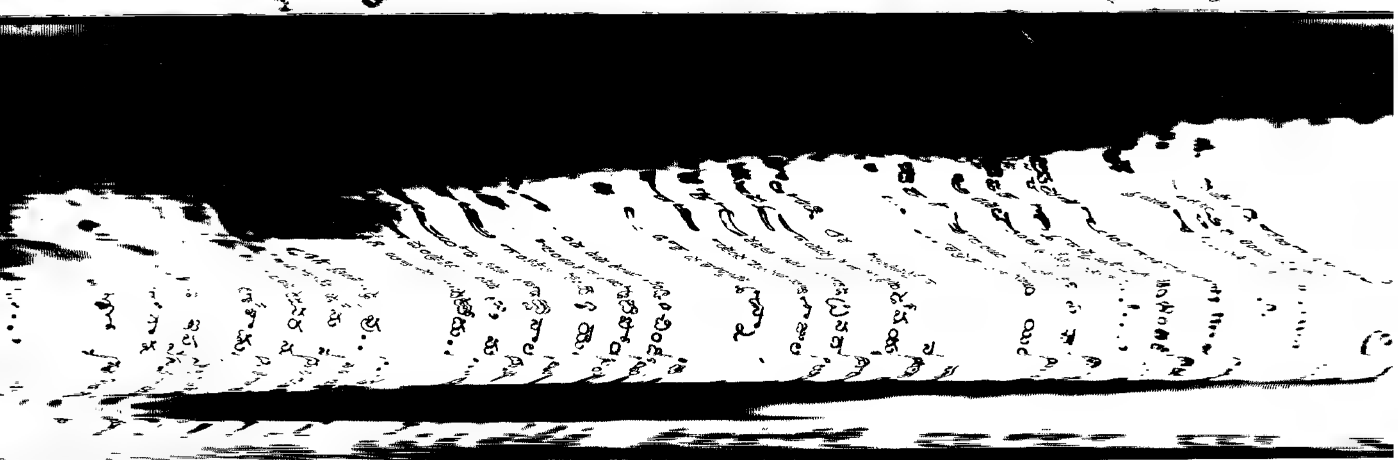
నీ ప్రియ.

[signature]

THE INDIA ELECTRIC WORKS LTD.,
CHATNATH BLDGS, MOUNT ROAD, MADRAS - 2.

యాజులు, ప్రక్కలప్రక్కల వున్న తంగేడుపూలను కోసి వాసన చూస్తూ వస్తున్నాడు.

శేషయ్య కొంచెం వెనకపడ్డాడు.

గుబురుగా చెట్లసందుల్లోంచి బండీ పోతోంది.

'ఒరేయ్ అబ్బాయి నాన్నగారెక్కడ...ఏమయ్యోయ్ నీకే చెప్పేది కొత్త బండీ అపు. వెనకవాళ్ళనుకూడా రానీ...' కాంతమ్మ గదమాయించింది పై స్థాయిలో.

మళ్ళీ ముగ్గురు బండిలో చేరారు.

'ఎక్కడెక్కడివాళ్లు వస్తారు నరసింహస్వామి పాదాల దగ్గరకు. ప్రత్యక్షంగా నాకు అనేకసార్లు నా అనుభవంలో ఆయన మహత్తు నిదర్శనంగా కనిపించింది...' రెండుచేతులు జోడించింది కాంతమ్మ.

'ఇప్పటినుంచీ మొదలుపెట్టావు...ఇంకా వేదాద్రిరాలా...' యాజులు యెద్దేవాగా అన్నాడు.

'ఒరేయి నా మాట వినరా అబ్బాయి. దేవుడికి మొక్కితే దోషమేమీ వుండదురా. మన భక్తిశ్రద్ధలే మనల్ని కాపాడతాయి' మళ్లీ మనం యింటికి తిరిగి వెళ్లేటంతవరకు నేను చెప్పినట్లు చెయ్యరా యాజులూ...' యెంతో ఆప్యాయంగా ప్రాధేయపడింది కాంతమ్మ.

'నేను ప్రయాణం అయ్యేముందే నీకు చెప్పేశాను...మీరు వేదాద్రి వెళుతుంది ఒక పనికి, నేను వేదాద్రి వస్తుంది యింకో దానికి. చలిలో గజగజ వణుక్కుంటూ అన్ని మెట్లు దిగి ఆ కృష్ణా స్నానం చేసి, ఆ వికృతావతారానికి మొక్కటానికి రావటంలేదు. నేను వస్తుంది మానవుడు యెంత మూఢత్వంగా వుండగలడో ప్రత్యక్షంగా చూడటానికి, ప్రకృతినిచూసి ఆనందించటానికి...' యాజులు, కాంతమ్మ కళ్ళల్లోకి అదే దీక్షగా చూస్తూ అన్నాడు.

'అనోచ్చిన మాటలేదు అనరానిమాటలేదు. నోటి కెంతవస్తే అంతే...' కాంతమ్మ చీదరించుకుంది.

'నేను చెప్పటంలా వీడిబుద్ధి...' శేషయ్య అందుకున్నాడు.

'మీరు కాసేపు వూరుకోండి. ఈ రభస బైటవాళ్లుకూడా చూడా లేమిటి. మనింట్లో యెట్లాగో వుండనే వుంది...' కాంతమ్మ శేషయ్య మాటకు అడ్డు తగిలింది.

కాంతమ్మ, పెదిమలు కదిలిస్తోంది.

యాజులు, కాంతమ్మ అమాయకత్వానికి, ఆశ్చర్యపోతున్నాడు. తన తల్లిని, తండ్రిని యింకా తాను యేవిధంగాను మార్చలేనని నిశ్చయానికి వచ్చేశాడు. వాళ్ళకు చెప్పినా అర్థంకాదు. వాళ్ళ జీవితాలు మూఢనమ్మకాలతో సుస్థిరమైన బాంధవ్యాన్ని యేర్పరచుకున్నాయి. ఎలాంటి నిదర్శనలు యిచ్చినా యెన్ని వుపమానాలు చెప్పినా, వాళ్ళ బుర్రలకు యెక్కవు. రాళ్ళను పూజించాలనేదే వాళ్ళ సిద్ధాంతం. దానికి ప్రతిఫలం యేమిటో అర్థంకాదు. శరీరాన్ని కష్టపెట్టితే, యెవరో మెచ్చుకుంటూ డను కోవటం కేవలం వెర్రి. తల్లీ, తండ్రీ మొహాల్లోకి కాసేపు చూసి, యిలాంటివాళ్ళకు కొడుకు నయ్యానే అని మానసికంగా బాధపడ్డాడు యాజులు.

'నరసింహస్వామీ! రక్షించు...' అంటూనే కాంతమ్మ బండీ దిగింది.

రామ రామ అంటూ శేషయ్య అడుగు క్రింద పెట్టాడు.

ఎంతో తీవ్రంగా ఆలోచిస్తూ, గుడిగోపురం చివర తన దృష్టిని పోనిచ్చి అట్లాగే నిలబడి పోయాడు యాజులు కొద్ది క్షణాలుదాక.

బండీవాడు పెట్టె మూట నెత్తిన పెట్టుకుని ముందు నడుస్తున్నాడు. వెనకాలే శేషయ్య, కాంతమ్మ, యాజులు వరసగా నడుస్తున్నారు.

దేవాలయప్రాంగణంలోకి వచ్చేశారు. ఎడమవైపు వరసగా గదులున్నాయి. అందులో చివరగదిలోకి వెళ్ళి పెట్టె, మూట పెట్టుకున్నారు. పేర్లు వ్రాయించుకున్నారు. వంటసామగ్రి లెక్కపెట్టి ఒకాయన యిచ్చి వెళ్ళిపోయాడు.

'ముందర స్వామిదర్శనం చేసుకుందాం, నేను స్నానం చేసి వస్తా. మీరు యిక్కడ వుంటారా...' కాంతమ్మ భర్తను అడిగింది.

'మీ రిద్దరు వెళ్ళిరండి, నేను యీ సామానుకు కాపలా వుంటాలే...' యాజులు నిర్లక్ష్యంగా అనేశాడు.

'ఒరేయ్ మేము వచ్చినతర్వాత నువ్వుకూడా స్నానంచేసి రారా...' కాంతమ్మ, ఆప్యాయంగా యాజులువంక చూసింది.

'ముందర మీరు వెళ్లి రండి తర్వాతమాట చూసుకుందాంలే' యాజులు సూటిగా సమాధానం ఇవ్వలేదు.

కావలసిన బట్టలు తీసుకుని శేషయ్య, కాంతమ్మ స్నానానికి మెట్లదగ్గరకు వెళ్లిపోయారు.

యాజులుకు ఒంటరిగా పెట్టెమీద కూర్చోవటం, అతనికి, కొంచెం సేపయినతర్వాత విసుగుపుట్టింది. మెల్లిగాలేచి ముందు పెద్ద హాలులో వున్న జనం దగ్గరకు వెళ్ళాడు.

ఓ పసుచుపిల్ల తలనిండా నీళ్లుపోసుకుని, తడిబట్టలతో గజగజ వణుకుతూ నుంచుంది. తడిబట్టలు ఆ అమ్మాయికి సిగ్గును తెచ్చిపెట్టాయి. ఇంకొంచెం మూలగా నక్కింది. యాజులు ఆ అమ్మాయిని చూసి జాలిపడ్డాడు.

'అమ్మా ఆకలే...అన్నం పెట్టవే...' ఇద్దరు పిల్లలు ఒకటే రాగం తియ్యటం మొదలుపెట్టారు.

'స్వామివారి ప్రసాదం రాగానే, మీకు అన్నం పెడుతాను. కాసేపు ఆగండి నాయనా! మా తండ్రికాదు...' ఆ అమ్మ బ్రతిమాలుకుంటోంది.

పిల్లలు ఆ మాట వినకుండా వెక్కివెక్కి యేడుస్తున్నారు. యాజులుకు ఆమెమీద ఎంతైనా కోపంవచ్చింది.

'ఏమిటి అట్లా పడుకున్నాడు...' ఓ ముసుగు పెట్టుకుని పడుకున్న మనిషిని చూసి యాజులు అడిగాడు.

'స్వామివారి కటాక్షం...ఇప్పుడు కొంచెం నెమ్మదిగావుంది నాయనా...నరసింహస్వామి నువ్వే నాకు దిక్కు నాయనా...' అక్కడ మనిషి రెండుచేతులూ పైకెత్తి నమస్కారం పెట్టాడు.

'ఈ స్వామివారు డాక్టరుపనికూడా చేస్తాడన్నమాట...' యాజులు వికటంగా నవ్వాడు.

'నాతో చలాకీ ఆడటానికి వచ్చావా పో పోవయ్యా...' ప్రక్కనాయన కసురుకున్నాడు.

యాజులు యింకా నవ్వుకుంటూ బైటకువచ్చేశాడు. లోపల వాళ్లు కోరచూపులు చూశారు.

'ఈ కోతులేమిటి అసహ్యంగా...' యాజులు చిరాకుగా విదిలించాడు దగ్గరకువస్తున్న ఓ కోతినిచూసి.

కోతి కస్సుమంది.

'రామబంటు నాయనా! ఏమీ అనకూడదు...అదేమీ చెయ్యదు...' చెంపలు వేసుకుని ఓ ముసలమ్మ, కోతుల గుంపు మధ్యనుంచి నిరామయంగా వెళ్ళిపోతోంది.

యాజులు ఆశ్చర్యంగా చూస్తూ నిలబడ్డాడు.

'ఒరేయి అబ్బాయి, నువ్విక్కడ నుంచున్నావు. మన సామానుదగ్గర యెవర్రా...' కాంతమ్మ స్నానంచేసి వస్తూ అడిగింది.

'నరసింహస్వామి...' యాజులు తెలివిగా నవ్వాడు.

కాంతమ్మ మాటాడకుండా లోపలికివెళ్లి, బట్టలు మార్చుకుంది. శేషయ్య పట్టుబట్టలు కట్టేసుకున్నాడు.

'ఒరేయి యాజులూ నువ్వుకూడా స్నానంచేసి రా....నా మాట విను...' కాంతమ్మ, యాజులువైపుకు, తల తుడుచుకుంటూ అడుగు లేసింది.

'ఎందుకూ...' కస్సుమన్నాడు యాజులు.

'నా మాట వినరా నీ మంచికే చెపుతున్నాను. నువ్వెళ్ళి కృష్ణలో స్నానంచేసి రా...' శేషయ్య యెంతో నిదానంగా బుజ్జగించాడు యాజుల్ని.

యాజులు మెదలకుండా లోపలికివెళ్ళి తువ్వాల తీసుకున్నాడు.

'మమ్మల్ని యిక్కడ వుండమంటావా...' కాంతమ్మ యాజుల్ని పిలిచింది.

'మీరు, సామాన్లు కాస్త యెవరికైనా అప్పగించి గుళ్లోకి వెళ్లండి. నేను సరాసరి గుళ్లోకే వస్తాను...' యాజులు, తల్లివంక చూసి చిరునవ్వుమొహం పెట్టాడు.

కాంతమ్మకు యెంతో సంతోషం అనిపించింది. శేషయ్య, కాంతమ్మలు, గుళ్లోకి వెళ్ళిపోయారు. యాజులు మెట్లు గబగబ దిగేశాడు. మెట్లమీదవుండే స్నానాలు చేస్తున్నారు. కృష్ణపాయ చాలా చిన్నది. కాని చాలా లోతు. పైగట్టు యెంతో ఎత్తుగా కనిపిస్తోంది. అవతల వడ్డుమీద చెట్ల గుబుర్లన్నీ గంభీరంగా కనిపిస్తున్నాయి. సూర్య కిరణాలు నీళ్లమీద పడి చిందరవందరయి పోతున్నాయి. యాజులుకళ్లు మిరుమిట్లు గొలుపుతున్నాయి. యాజులు చెంపమీద చెయ్యిపెట్టుకుని అట్లాగే నిలబడి యేమిటో తీక్షణంగా ఆలోచిస్తూ నుంచున్నాడు కొద్ది క్షణాలు.

యాజులుకు అంతా అయోమయంగా వుంది. అక్కడకు వచ్చినవాళ్ళల్లో బుద్ధివున్నవాళ్లు ఎవరూ కనిపించలా. మూఢ విశ్వాసాలకు, హేతుబద్ధవాదానికి పొత్తు కుదరదు. మానవుని ప్రగతి ఇహంలో సాధించేకార్యాన్నిబట్టి నిర్ణయింపబడుతుంది కాని, నిశ్చింతగా కూర్చుని, కనిపించని దేవునిమీద భారం వేసి, తాను పోయినతర్వాత ఏంజరగాలో ఆలోచించుకునేవాళ్లవల్ల నిర్ణయింప బడదు. తాను ఎంతగా ఆలోచించినా, తన వాదానికి బలమైన నిదర్శనలు కనిపిస్తున్నాయి. ఇక్కడకు వచ్చిన జనంయొక్క మన స్తత్వం, తన వాదాన్ని ఇంకా బలపరుస్తోంది. అట్లాగే కాసేపు నిలబడి, కుడివైపు కొండరాళ్ళను పట్టుకుంటూ నడుస్తూ పోతున్నాడు. గుండ్రాళ్లు పేర్చిపెట్టినట్లు కనిపిస్తున్నాయి. అహర్నిశలు నీళ్ళకు రాళ్లకు సంఘర్షణే, రాళ్లకు యీరూపు యిచ్చింది అనుకున్నాడు. తెల్లటిరాళ్లు, నల్లటిరాళ్లు, బంగాళాదుంప రంగు రాళ్లు చిన్నచిన్నవి ముచ్చటగా చెల్లాచెదరుగా పడివున్నాయి. తనకంటికి ఇంపైనవి కొన్నింటిని ఏరుకుని జేబులో వేసుకున్నాడు. కొండరాళ్లు ఎక్కిదిగేటప్పటికి యాజులు అలసిపోయాడు. ఆ పళంగా అక్కడ కొంచెం ఎత్తుగావున్న ఓ కొండరాయిమీద చతికిల పడ్డాడు. కొంచెం చెమటకూడా పోసింది. ఎండ తీక్ష్ణం అనిపించింది. టైముకోసం, పొడుగుచేతులచొక్కా మడతను కొంచెం పైకెత్తాడు. కళ్లు చెదిరిపోయినాయి ఒక్క క్షణంకాలం. కళ్లు విప్పుకుని చూశాడు. గడియారం ఆగిపోయింది. ప్రపంచం అంతా ఒక్క త్రుటిపాటు స్తంభించినట్లయిపోయింది. యాజులు గభాలున తల పైకెత్తిచూశాడు. సూర్యకిరణాలు తీవ్రంగా యాజులు కళ్లల్లోకి గుచ్చుకుపోయినాయి. మెల్లిగా లేచి, కాళ్లీడ్చుకుంటూ, నడక సాగించాడు. వెనకాలే ఓకోతి తోడుగా వెంటనడుస్తోంది. వెనకాలే ఏదో వస్తున్నట్లు చప్పుడవుతుందేగాని, వెనక్కు తిరిగి చూడటానికి ఏమిటో భయమనిపించింది యాజులికి. అంత నిరామయంగా వున్న ప్రదేశంలో తాను ఒంటరిగా వున్నానని తెలుసుకునేటప్పటికే, గుండెదడ మొదలుపెట్టింది. అడుగులు చక చక సాగిస్తున్నాడు. యాజులుభయం తగ్గలేదు. యాజులుకు ముందుకు పోవటానికి ధైర్యంలేదు. చప్పున ఆగాడు.

కోతి వచ్చి కాలును తాకింది. 'అమ్మో' అంటూ ఉలిక్కిపడి గాభరాపడిపోయాడు. ఆక్షణంలో నరసింహస్వామి విగ్రహం, తన తల్లి, తన తండ్రి, తన కళ్ళలో మెరిసి అదృశ్యమయిపోయారు.

'ఛీ...నువ్వా...పాడుకోతి...తుంటపనిచేశావు...' క్రింద ఓ రాయి తీసి కోతిమీదకు విసిరాడు.

కోతి కిచకిచమని నవ్వింది.

యాజులుకు మరింత కోపం వచ్చింది. తాత్కాలికంగా తన మెదడులోకి దూరిన కొన్ని ఆవేశాలను, వెంటనే తుడిచేసుకున్నాడు. తనమీద తనకే అసహ్యం కలిగింది. తన ఆలోచన యీ కాస్తలోనే పెడదోవన యెందుకు పట్టిందో అర్థం కాలేదు. ఏదో

వినుక్కున్నాడు. ఎంతో నింపంచుకున్నాడు. మెట్లదగ్గరకు వచ్చేశాడు. అలసట తీర్చుకుని, కాళ్లుచేతులు మొహం కడుక్కుని కడుపు నిండా కృష్ణనీరు త్రాగి మెట్లు యెక్కేశాడు. కాళ్లు పట్టుకుపోతున్నాయి. సగం మెట్లు యెక్కేటప్పటికి కాళ్లు చచ్చుపడిపోయినాయి. ముసలమ్మలు కూడా 'నరసింహస్వామి నరసింహస్వామి' అనుకుంటూ తనకంటే ముందరగానే మెట్లు యెక్కేసి వెళ్లిపోతున్నారు.

యాజులుకు ఆవేశం వచ్చింది. పట్టు బలవంతాన గబగబ, వయస్సు సహాయంతో మెట్లన్నీ యెక్కేసి సత్రంలో పడ్డాడు. అందరూ యెవరి పనుల్లో వాళ్లున్నారు. అక్కడ గడియారంకూడా తన పని తాను చేసుకుపోతోంది. ఆ గడియారం టైముతో తన గడియారాన్ని సరిదిద్దుకున్నాడు. ఆకలి మండిపోతోంది. ఈగుళ్లోంచి వీళ్లెప్పుడు బైటపడతారో తెలీదు. వాళ్లు వచ్చేదాకా కూర్చోటమూ, లేక తానుకూడా గుళ్ళోకే వెళ్ళటమూ ఏకంగా, యీ సందిగ్ధావస్థలో కొంచెంసేపు నలిగి, చివరకు, తానే గుళ్ళోకి వెడదామని లేచాడు.

మండపానికిముందు చెప్పుల్ని వదిలేసి, మంటపంగాని దాటి గర్భగుడిలోకి వెళ్లాడు. అవిరళంగా మంత్రాలు చదువుతూ పూజలు చేస్తున్నారు. శేషయ్య కళ్లుమూసుకుని తలవూపుతున్నాడు. కాంతమ్మ రెండు చేతులు జోడించుకుని కదలక మెదలక కూర్చుని వుంది. ఇంకా అటూ ఇటూ, ఆడ, మగ బారులుతీర్చుకుని కూర్చుని వున్నారు. యాజులుకు అంతమందిలోను, 'అమ్మా అనిగాని, నాన్న అనిగాని' పిలవటానికి నామోషి అనిపించింది. అట్లాగే కొంచెంసేపు నిలబడిపోయాడు నరసింహస్వామివంక చూస్తూ. వెంటనే విసుగుపుట్టి, గభాలున వెనక్కు తిరిగాడు. చటుక్కున అందరూ లేచి నుంచున్నారు. హారతి కర్పూరం వెలిగించుకుని, ఆ పళ్లెం కాస్త పూజారి అందరకు చూపిస్తున్నాడు. ప్రతివాళ్లు ఎంతో భక్తి శ్రద్ధలతో కళ్లకు అద్దుకుంటున్నారు. యాజులు వెనక్కు తిరిగి చూడకుండానే గబ గబ మండపందాటి బైటకు వచ్చేశాడు.

'అయ్యా, అమ్మా, గుడ్డివాన్నండి, కుంటివాన్నండి. ఇంత ధర్మం చెయ్యండి బాబు, మీకింత పుణ్యం ఉంటుంది' అంటూ హాహాకారాలు వినిపిస్తున్నాయి.

'తల్లిలేని పిల్ల నాయనా, ధర్మం చెయ్యి నాయనా...' ఓ అభాగ్యురాలు యాజులు దగ్గరకువచ్చి అడిగింది.

గభాలున జేబులోంచి ఓ అణా తీసి యిచ్చేశాడు.

'నీకెంతైనా పుణ్యం ఉంటుంది నాయనా...' బిచ్చగత్తె యింకా ఏమిటో అంటోంది.

యాజులు కొరకొరగా ఆమెవైపుకు చూసి ముందుకు సాగాడు.

శేషయ్య, కాంతమ్మ, 'అబ్బాయి యేడీ రాలేదేమిటి' అంటూ అటూ యిటూ చూస్తున్నారు.

'అడుగో వెళుతున్నాడు...ఓరేయ్ యాజులు ప్రసాదం తీసుకున్నావుట్రా...' కాంతమ్మ బిగ్గరగా అరిచింది.

యాజులుకి యెంతో సిగ్గనిపించింది. తీసుకున్నానే రమ్మని సంజ్ఞ చేశాడు.

'ఇందాకటినుంచి యెక్కడున్నావురా...' కాంతమ్మ యాజులుమొహాన కుంకంపెడుతూ అడిగింది.

'గర్భగుళ్ళోనే...' కుంకం చెరిపేసుకున్నాడు యాజులు.

శేషయ్య కూడా సత్రంలోకి వచ్చాడు.

ఇక వంటప్రయత్నం చేసి భోజనాలు అయ్యేటప్పటికి మూడు కొట్టారు.

యాజులు ప్రాణం శోషిల్లింది. మస్తుగా నిద్రపోయాడు. శేషయ్య మోతాదుగా కునుకుతీసి లేచి కూర్చున్నాడు. కాంతమ్మ కునికిపాట్లు పడుతూనే మేలుకు వుంది.

'ఒరేయ్...ఇంకా నిద్రేమిటిరా ప్రొద్దుకూకుతుంటే...నిన్నే, లేవవే...స్వామిదర్శనం చేసుకుని, రెండు మెతుకులు నోట్లో వేసుకుని పడుకుందిగాని లే...' కాంతమ్మ యాజుల్ని నిద్రనుంచి లేపటానికి ప్రయత్నం చేస్తోంది.

యాజులు వళ్లు విరుస్తున్నాడేగాని లేవటంలేదు. కలత నిద్రలో యేవేమిటో అస్పష్టంగా అంటున్నాడు.

'స్వామివారిని మనసారా మొక్కుకో మన కష్టాలు రాకుండా కాపాడుతూ వుంటాడు...' కాంతమ్మ తట్టి లేపుతోంది. యాజులికి యేమిటో అస్పష్టంగా వినిపించినాయి. గభాలున లేచి కూర్చున్నాడు.

'నా నిద్రంతా చెడకొట్టావు కాదుటే...' యాజులు కళ్లు తుడుచుకుని, చూశాడు.

'కాళ్లు, మొహం కడుక్కురా, గుళ్ళోకి వెళ్ళొద్దాం...'

'మీరు వెళ్ళిరండే...నాకు నిద్రొస్తోంది...'

'మరీ వేషాలు కాని ఇప్పుడు నిద్రేమిటిరా. ఏదీ కాని వేళ; లే....నా మాట విను...'

'ఏమిటో మత్తుగా వుందే...'

'అన్ని మత్తులు వదులుతాయి. లే...త్వరగా ఆలస్యం చెయ్యక, యిప్పటికే ఆలస్యం అయింది...' కాంతమ్మ నాలుగూ సర్దేసి, గుళ్ళోకి వెళ్లే ప్రయత్నంలో సిద్ధమయింది. శేషయ్య వుత్తరీయం పూర్తిగా కప్పేసుకుని నిలబడ్డాడు. యాజులు నిక్కనీలిగి, మొహం కడుక్కుని బైటకు వచ్చేటప్పటికి అరయింది. ఆదరాబాదరాగా శేషయ్య, కాంతమ్మ గుడివైపుకు నడిచారు. వెనకాలే యాజులు కూడా వెళుతున్నాడు.

రెండు మూడుసార్లు వెనక్కు తిరిగి కొడుకుని తొందరగా రమ్మనమని చెప్పి, కాంతమ్మ ముందుకు వెళ్ళిపోయింది. యాజులు నీటుగా నడుస్తూ మంటపానికి యెదురుగా వున్న ధ్వజస్తంభం గట్టుమీద చెప్పులతో అట్లాగే, మోకాళ్లను రెండు చేతులతో బంధించేసి కూర్చొబడిపోయాడు. నలుగురైదుగురు చూసి కూడా లోపల యేమేమిటో అనుకుంటూ వెళ్ళిపోయారు.

ఒకాయన మాత్రం ధైర్యంచేసి, 'చెప్పులతో కూర్చుంటారుటయ్యా యిక్కడ, నీకెవరు చెప్పారు. చెప్పులు విడిచేసెయ్యి' అని గదమాయించాడు.

యాజులుకి ఆయనతో వాదనలోకి దిగాలని వుంది కాని, అక్కడవున్న జనం అంతా యాజులు కళ్లల్లో తాండవమాడారు. యాజులు వెంటనే చెప్పులు జారవిడిచాడు.

కొంచెంసేపటికి, శాంతమ్మ బయటకువచ్చేసి ఇదిగో ప్రసాదం తీసుకోమని ఇచ్చింది.

చక్రపొంగలి నాకు బాగా ఇష్టమని, యాజులు తినేశాడు.

పండువెన్నెల. కోతులన్నీ, తమ శరీరాన్ని ముడుచుకుని, గుడిగోపురం చుట్టూ కాపలాగా పడుకున్నాయి. అప్పుడప్పుడు మాత్రం కిచకిచలు వినిపిస్తున్నాయి. ఇతర ఆసరాలేనివాళ్లు మంటపంలో బట్టలు పరుచుకుని పడుకున్నారు. సత్రంతలుపులు బార్లగా తీసి లోపల చాపలు వేసుకుని వరసగా పడుకున్నారు. అందులో ఏనియమాలూ ఎవరూ పాటించలేదు. ఒకళ్లమీద ఒకళ్లకు అనుమానంలేదు. అందరి మనస్సులు అనంతమైన శాంతితోను, అపూర్వమైన తృప్తితోను నిండివున్నాయి. అందరూకూడా భక్తి ప్రపత్తులతో కైమోడ్చి, నరసింహస్వామితో కైంకర్యం అయిపోవాలనే తాపత్రయంతో నిద్రలుపోతున్నారు. యాజులుకు మాత్రం నిద్ర పట్టటంలేదు. యాజులుకు ఎన్నెన్నో ఎక్కడెక్కడివో జ్ఞాపకం వచ్చేస్తున్నాయి. తన మనస్సుకు శాంతిలేదు. తన ఆలోచనలకు అంతంలేదు. అతని ఆలోచనల్లో నరసింహస్వామి విగ్రహం, గడిచినరోజు తడిబట్టలతోవున్న ఆ పడుచుపిల్ల, అమాయకపు తల్లిదండ్రులు, నిశిత విమర్శనాజ్ఞానంగల తన తెలివితేటలు, ఇంకా ఏవేవిటో జ్ఞాపకం వస్తున్నాయి. తానులేచి అంత సావిడిలోనూ, కళ్లు పెద్దవి చేసుకుని ఒక్కొక్కళ్లినే చూస్తున్నాడు. ఒకళ్లు ఇద్దరు ప్రక్కమీద మసలుతున్నారు. ధైర్యంచాలక మళ్లీ వెనక్కి వెళ్ళిపోతున్నాడు. చివరకు తన పిరికితనమే గెలిచింది. దానికి తోడు గడియారంకూడా నాలుగుదెబ్బలు కొట్టింది యాజులు గుండెమీద. కోడి కొక్కొరకో అంది. యాజులు నిద్రపోయాడు.

ఉదయకిరణాలు మెల్లిమెల్లిగా ప్రాక్కుంటూ కిటికీలోంచి యాజులు కప్పుకున్న దుప్పటిలోకి చొరబడ్డాయి. యాజులు అటూ ఇటూ దొర్లాడు. ఇంకా యెంత ప్రయత్నించినా నిద్ర పోయే వాతావరణం కనిపించటంలేదు.

తప్పనిసరిగా లేచి, దుప్పటి అవతలకు గిరాటు పెట్టాడు. అప్పటికే శేషయ్య, శాంతమ్మ, స్నానాలు చేసేసి వచ్చేశారు. శాంతమ్మ మొక్కు ఆనాటితో తీరిపోయింది. ఎన్నాళ్లనుంచో వేదాద్రివెళ్లాల్లని, నరసింహస్వామి దర్శనం చేసుకోవాలని అనుకుంటూ వుండేది. ఏమేమిటో మొక్కుకుంది. యాజుల్ని గురించి యింకా తనకోర్కెలన్నీ యాజులులోనే కేంద్రీకరించి, యాజులు మీద గంపెడాశతో వేదాద్రి వచ్చేసింది. శేషయ్య, శాంతమ్మ పోరు పడలేక వచ్చినా, భక్తి శ్రద్ధలలో శాంతమ్మకు యేమాత్రం తీసిపోడు. ఇద్దరికీకూడ యాజులు అతిశ్రద్ధగా గుళ్లోకివచ్చి పూజ చెయ్యాలని ఉంది కాని అది జరగలేదు. ఆ కినుక శాంతమ్మను పట్టుకు పీకేస్తోంది కాని ఆమె చెయ్యగలదేమీ లేదు.

యాజులు తొందర పెడుతున్నాడు, త్వరగా తెమిలిరమ్మని. ఓమూల బండివాడు కూడా రండిరండి అంటూ హెచ్చరిస్తున్నాడు. ఓపట్టాన వాళ్ళు రావటంలేదు. యాజులుకి యెంతైనా కోపం వచ్చింది. ఉన్నవాళ్లను ఉన్నట్లుగా తీసుకువద్దామని చకచక గుడివైపుకు నడుస్తున్నాడు. హడావిడిగా వెళ్ళటంలో కోతిపిల్ల కాలుక్రిందపడి కిచకిచమంటూ పరుగెత్తింది. ఎక్కడినుంచో దభాలున పెద్దకోతి వచ్చి యాజులుకాలును కరిచింది.

'అబ్బో!' అంటూ కాలు గట్టిగా పట్టుకున్నాడు. ఇంకా ఇంకా కోపంతో గుళ్లోకి వెళ్ళాడు.

శేషయ్య, శాంతమ్మలు విగ్రహాలులాగ చేతులు జోడించుకుని నిలబడిఉన్నారు.

యాజులు ఒక్క కేక పెట్టాడు.

ఇద్దరూ ఒక్కసారిగా వులిక్కిపడ్డారు.

'ఏమిటిరా...'

'ఎంతసేపు యిక్కడ ఓమూల బండీవాడు గోలపెడుతుంటే" వెనక్కి తిరిగి కాలు పట్టుకుంటూ యాజులు బండీలోకి ఎక్కాడు.

'ఏమిటి బాబు కాలు...' బండీవాడు అడిగాడు.

'ఏం లేదు...కోతి కరిచింది...' కరిచిన చోటు శుభ్రంగా తుడిచేసి, కుంకం అద్దేశాడు.

కొంచెం చురచుర మంటోంది.

శేషయ్య, శాంతమ్మలుకూడా బండిదగ్గరకు వచ్చేశారు.

'అబ్బాయిగారిని కోతి కరిచిందిటండీ...' బండివాడు ఆపుకుంటూ ఆపుకుంటూ అనేశాడు.

'ఏరా నాయనా ఎక్కడరా...' పెద్ద ఆదుర్దాగా శాంతమ్మ కాలుకట్టు విప్పుతోంది.

'ఏం లేదులేవే, కోతి పట్టుకుంది. విదిల్చేశాను, అంతే... అయినా ఏమిటాలస్యం. తొందరగారాక మీకోసం నేను గుళ్లోకి వస్తుంటే, యీ లోపల యిది జరిగింది...'

'ఏమన్నా వేశావా మరి...' శేషయ్య, చిరాకుగా అడిగాడు.

'అదే పోతుందిలే ... తొందరగా పోనియ్యవయ్యా...' యాజులు, కాలు పట్టెకు తన్ని పెట్టి వుంచాడు.

'తిన్నగా మనం యింటికివెళ్ళక యిదేమిటంట...' శాంతమ్మ బండీలో మొదలు పెట్టింది.

'ప్రతిదానికి నువ్వేదో అనుకుంటూనే వుంటావు... ఏం భయంలేదు కాని నువ్వేమి మాట్లాడక...' యాజులు ఎంతో కోపంగా విసుక్కున్నాడు.

'ఇప్పుడు చేసేదేముంది. ఇంటికివెళుతున్నాంగా ఏదోమందు వేద్దాంలే...' శేషయ్య సమాధానపరిచాడు. ఇల్లు చేరేలోగా మాటల్లో ఏదో ఘర్షణపడుతూనే వున్నారు తల్లీ కొడుకూను.

యాజులు చిటచిటలాడిపోతున్నాడు. కాంతమ్మ బిక్కుబిక్కుమంటోంది. బండీ వాకిలిదగ్గరకు వచ్చి ఆగిపోయింది. యాజులు బండీచువ్వ పట్టుకుని మెల్లిగా దిగాడు. కాంతమ్మ దిగుతూనే, ఒరేయి అబ్బాయి ముందర నువ్వు ఆసుపత్రికివెళ్ళి ఏదైనా మందేయించుకు రా అన్నది.

యాజులు సరాసరి ఆసుపత్రికి వెళ్ళి కట్టు కట్టించుకు వచ్చాడు.

'ఏమన్నాడు డాక్టరు...'

'అనేందుకు ఏముంది. కట్టుకట్టేశాడు. దీంతో నయమయిపోతుందన్నాడు. ప్రతిదానికి నువ్వు భయపడుతూ వుంటావు...' యాజులు నిర్లక్ష్యంగా లోపలికి వెళ్ళిపోతున్నాడు.

'నరసింహస్వామి దయవలన త్వరగా నయమవుతే బాగుండును' కాంతమ్మ అనుకుంటున్న మాటలు యాజులు విన్నాడు.

'ప్రతిదానికి నీ కొకడు దొరికాడు ఆయన, కోతికరిచిన దానికి ఆయన రక్షే! ఇంకా డాక్టర్లెందుకు...' యాజులు విసుగ్గా అంటూనే గదిలోకి వెళ్ళిపోయాడు.

రెండుమూడు రోజులైంది, కట్లు మారుస్తున్నారు, పుండు నయం కావటంలేదు, నొప్పి యెక్కువగానే వుంది, యాజులుకు ఓ విధమైన చిరాకు, అహంకారం, కోపం యెక్కువయిపోతున్నాయి. మనస్సంతా గజిబిజిగా వుంది. ఏవీ చెయ్యటానికి తోచటంలేదు. పడక కుర్చీలో పడుకుని, మెల్లిగా కాలుఎత్తి, ఎదురుగట్టుమీద పెట్టాడు. ఆ కట్లు చూస్తుంటే యేమిటోగా భయమేస్తోంది. డాక్టరు యింజక్షన్ తీసుకోవాలి అన్నమాట అతాత్తుగా జ్ఞాపకం వచ్చింది. విషం యేదైనావుంటే వుండచ్చు అన్నాడు కూడా, మరీ భయంవేసింది. ఆపుకోలేని దుఃఖము వచ్చేస్తోంది. అసలు తాను ఆ వూరు యెందుకు వెళ్ళానా అని పశ్చాత్తాపపడుతున్నాడు. మనస్సంతా ఒక్కక్షణంలో తనను కరచిన కోతిమీదకు పోయింది. ఆ కోతిమీద పట్టరాని కోపం వచ్చింది. తానెందుకు అటు వెళ్లాలిసివచ్చిందో క్షణంలో స్ఫురణకు వచ్చింది, తన తల్లితండ్రులు గుళ్లో పూజలు చేస్తున్నారు; కళ్ళకు కట్టినట్లు కనిపిస్తోంది. తన కళ్లు అప్రయత్నంగా నరసింహస్వామి విగ్రహంమీద పడ్డాయి. కళ్లు చెదరిపోయినాయి, ఒళ్లు వణికింది చప్పునకుర్చీలోంచి లేచాడు.

'ఎక్కడికిరా వెళ్లుతున్నావు...' కాంతమ్మ, యాజులు వంక చూస్తూ అన్నది.

'ఎక్కడికీ లేదులేవే...' విసుగ్గా, యెదురుగావున్న పెట్టెను విసురుగా ఒక్క తన్ను తన్నాడు.

'అయ్యో!....అయ్యో!...' కాంతమ్మ గుండె బాదుకుంటూ, పెట్టెలోంచి క్రిందపడిపోయిన బట్టల మడతలు, రెండు చిన్న డబ్బీలు తీసి కళ్ళకు అద్దుకుంది.

'వేదాద్రి ప్రసాదం...దీంట్లో పటాలు...' ఎంత పాడుపని చేశావురా...' కాంతమ్మ ఓచిన్న డబ్బీని యాజులు చేతులో పెట్టింది.

యాజులు స్తంభించిపోయాడు. గుండె దడదడ కొట్టుకుంటోంది. కళ్లార్పకుండా తల్లివంక అట్లాగే చూస్తూ నిలబడిపోయాడు కొద్ది క్షణాలు.

'ఏమిటీ అట్లా నిలబడిపోయారు....' శేషయ్య వస్తూనే అడిగాడు.

యాజులు వులిక్కిపడ్డాడు.

'ఏం లేదులెండి...' కాంతమ్మ లోపలికి వెళ్లిపోయింది.

యాజులు బుర్ర గిర్రున తిరిగిపోతోంది. ఆ రాత్రంతా యాజులు మనస్సు కలవరపడిపోయింది. అతని ఆలోచనలు అనేకరకాలుగా పోతున్నాయి. కాని ఏ స్థానంలోకూడా కేంద్రీకరించలేకపోతున్నాడు. మనస్సు వూగిసలాడిపోతూనే వుంది.

భళ్లున తెల్లారింది.

యాజులు యింకా మంచంమీదే పడుకుని వున్నాడు. ఇంకా కళ్లు తెరవలేదు. మెల్లిగా కాంతమ్మ, యాజులుమంచందగ్గరగా వచ్చి చూస్తూ నిలబడింది. శేషయ్య ప్రక్కనుంచి వెళుతూ, ఆగాడు.

'ఇంకా నిద్రపోతున్నాడు...' కాంతమ్మ శేషయ్య మొహంలోకి చూస్తూ అన్నది.

'కోతిపుండు బ్రహ్మరాక్షసి అయిందే...' కాంతమ్మ, యాజులు మొహంలోకి చూస్తూ నివ్వెరపోతోంది.

'చెప్తే వింటాడా పెడతాడా...ఎట్లా జరగాలో అట్లా జరుగుతుంది...' శేషయ్య నిట్టూర్పు విడిచాడు.

'ఏమండీ, స్వామివారికి మొక్కుకుంటే పుండు నయమవుతుందని నాకు గట్టిగా వుందండి...వాడితో యీ మాటచెపితే కస్సుమంటాడని వూరుకుంటున్నాను. మీరన్నా చెప్పండి....' కాంతమ్మ ప్రాధేయపడింది.

'నేను చెపితే వింటాడు కనకనా...పాపభీతి లేదు, దైవభక్తి లేదు, వాడికే తెలిసివస్తుందిలే...' శేషయ్య అంటీఅంటకుండా అన్నాడు.

కాంతమ్మ మారుమాటాడలేదు. ఒక్కక్షణం అక్కడే నిలబడి వెనక్కు తిరిగి వెళ్ళిపోయింది.

యాజులు కళ్లు తెరిచాడు.

కాళ్లీడ్చుకుంటూ నడుస్తున్నాడు. ఓపిక పూర్తిగా తగ్గిపోయింది. మానసిక బలహీనత యేర్పడిపోయింది. మానసిక బలహీనతతో శరీరస్థితికూడా యేమీ బాగా వుండటంలేదు. క్రమక్రమేణా చిక్కిపోతున్నట్లు కనిపిస్తున్నాడు. కట్లుకట్టటం, ఇంజక్షన్లు తీసుకోవటం జరుగుతూనే వుంది.

'అబ్బాయి ఇంకా రాలేదేమండీ ఏడుకూడా దాటింది...' కాంతమ్మ వాకిట గుమ్మంవైపు చూస్తూ అన్నది.

శేషయ్య ఏమీ మాట్లాడలేదు.

'అదుగో అంటుండగా వస్తున్నాడు, నూరేళ్లాయుస్సు. ఎక్కడికెళ్ళావురా...సంధ్యచీకటి కూడా...' శాంతమ్మ ఆప్యాయంగా అడిగింది.

'ఎవరో స్నేహితుడు వస్తే మాట్లాడుతూ కూర్చున్నాను...' నిర్లక్ష్యంగా సమాధానం చెప్పేసి, కుంటుతూ లోపలికి వెళుతున్నాడు యాజులు.

ఇంతలోనే వాకిటితలుపు తీసుకుంటూ, ఒకతను వచ్చాడు.

'అయ్యగారు, గుళ్లో మనీపర్సు మరిచిపోయారుట, యిచ్చి రమ్మన్నారండి' అంటూ అతను, యాజులు పర్సు శేషయ్యకు ఇచ్చాడు.

యాజులు విననట్టుగా నటించి, మెదలకుండా లోపలికి వెళ్లిపోయాడు.

'మీ స్నేహితుడు ఈ పర్సు తెచ్చియిచ్చాడు. అక్కడ మర్చిపోయావుటగా' అంటూ ముక్తసరిగా శేషయ్య పర్సును అక్కడ పెట్టేశాడు.

యాజులుకు ఆత్మాభిమానం దెబ్బతిన్నట్లనిపించింది ఆ క్షణములో. ఏమీ మాట్లాడలేకపోయాడు. ఆ రాత్రి అన్నం తింటున్నప్పుడుకూడా ఏమీ మాట్లాడలేదు. ఆరాత్రికూడా మనోవేదనతోనే తెల్లారింది యాజులుకి. ఆ పుండునుగురించిన ఆవేదన ఎక్కువయిపోతోంది యాజులుకి. తనమనస్సుకేమిటో అస్పష్టముగా మానవశక్తికి మించిన ఏదో వొకశక్తి వుందని తట్టుతోంది. కాని తన మనస్సును సమాధానపరచుకోటానికి కష్టపడుతున్నాడు. అంతర్ఘర్షణ తీవ్రంగా సాగిపోతోంది. తన మనస్సు సమాధానపడినా, ఇతరులయెదుటకు వెళ్లటానికి ధైర్యం చాలటంలేదు. తన మనస్సు, గతానికి విరుద్ధంగా సమాధానపడటానికి ఒక బలవత్తరమైన కారణం ఉండివుంటుందని యాజులు తృప్తిపడ్తున్నాడు. కాని హృదయం విశాలమయినకొద్దీ మొహం చిన్నదయిపోతోంది. ఈ క్షోభ యాజులు భరించలేకపోతున్నాడు. ఓమూల పుండుబాధ తగ్గటంలేదు. మనస్సు సమాధానపడినతర్వాత, మానసిక సంక్షోభముతోపాటు, శారీరక దౌర్బల్యంకూడా కొంచెం కొంచెంగా తగ్గుతున్నట్లు కనిపిస్తోంది. తాను వూహించలేని హాయి ఎక్కడినుంచో వచ్చి యాజులును తృప్తిపరుస్తోంది.

మెల్లిగా కాలుకట్టు చూసుకుంటున్నాడు. అతనికి ఆవేదన ఎక్కువయిపోయింది. ఇక భరించలేకపోతున్నాడు. గభాలున లేచాడు. కాలు గట్టిగాఎత్తి ఒక అడుగు వేశాడు. అడుగులు వేసుకుంటూ గదిలోకివెళ్లి, పెట్టెలోకి నాలుగు బట్టలు కుక్కేశాడు. ఆదరాబాదరాగా అవీ ఇవీ సర్దేసుకుని పెట్టె పట్టుకుని సావిట్లోకి వచ్చేశాడు.

'ఎక్కడికిరా నాయనా వెళుతున్నావు...' జంకుతూనే శాంతమ్మ అడిగింది.

యాజులు ఏమీ మాట్లాడకుండా అట్లాగే నిలబడిపోయాడు.

శాంతమ్మ భయంగా ఇంకోసారి అడిగింది.

'అమ్మ!...వేదాద్రికి...స్వామివారి దర్శనానికి...' ఎంతో నిబ్బరంగా, పట్టుబలవంతాన అన్నాడు యాజులు.

యాజులు పెద్దగా ఆయాసపడిపోతున్నాడు.

'అయ్యో పిచ్చినాయనా...స్వామివారి దర్శనానికి, యిలా కుంటుకుంటూ, వేదాద్రి వెళ్లతావుట్రా...స్వామివారిమీద భక్తిశ్రద్ధలు వుండాలిగాని, ఆయన లేనిచోటంటూ వుందిట్రా...ఇదిగో ప్రసాదం...ఇదిగో ఆయనపటం...' పెదిమలు తడబడుతూ, శాంతమ్మ, యాజులుచేతిలో పెట్టింది.

యాజులు శరీరంలోకి విద్యుత్‌లాగ ఒక నూతన ఆవేశం ప్రవేశించి, ఆయన హృదయంలోకి చొచ్చుకుపోయింది. చేతిలో పెట్టెను మెల్లిగా జారవిడిచేసి, నిలువునా కూలబడిపోయాడు యాజులు.

అల్లసాని పెద్దన
స్వారోచిషమనుసంభవము

శ్రీమతి మల్లాది వసుంధర

అల్లసాని పెద్దనార్యుఁడు ఆంధ్ర భోజుఁడైన శ్రీకృష్ణదేవరాయల వారి యాస్థానకవీంద్రుఁడు. అష్టదిగ్గజములలో ప్రథమ గణ్యుఁడు. ఈ విషయ మందఱెఱిఁగినదే. కాని కృష్ణదేవరాయలవారు తమ యాస్థానమున యష్టదిగ్గజములలో పెద్దనగారికే యేల 'ఆంధ్ర కవితా పితామహ' బిరుదము నిచ్చి కవిగండపెండేరమును స్వయముగ తన చేతితోనే ఆయన పాదమునఁ దొడుగవలసి వచ్చెను? అని. ధూర్జటి లేఁడా? పారిజాతాపహరణ కర్త లేఁడా? మరి భట్టుమూర్తి? ఎవరు లేరు? వారిలో నెవరు సామాన్యులు? అందరును నిజ కవిత్వ నిశితధారాపటు వేగన్యక్కృతాసురగురులు. ఒక్కొక్కరు ధీయుక్తివాగ్యశోపమితసలిలరత్నోర్మిసరిత్సముద్రులు; వారందరు నట్టివారే. ఐన వారినందర విడిచిపుచ్చి రాయలు పెద్దన్నగారినే యేల పెద్దఁ జేయవలసి వచ్చినది? ఆస్థానకవు లందరిలో పెద్దవాడనియా? లేక యాంతరంగికస్నేహితుడనియా? మరేమి కారణము? వీరినందర నధిగమించిన ట్లగుపింపఁజేసిన యా మహాశక్తి యెట్టిది? రాయలవారిచే గండపెండేరముఁ దొడిగించుకొనిన పల్లకి నెత్తి పట్టించుకొనిన యా కవితాశక్తి యెట్టిది? రాయలు సామాన్యుఁడా? ఆముక్తను ప్రబంధీకరించిన ఘటికుడు. ఆయన తన ప్రబంధమున నతి మానుషమైన విచిత్రపుఁ బోకడలు పోయినాఁడు. అట్టి యాయన గౌరవించినాఁడు. ఈయన గౌరవింపఁబడినాఁడు. ఆ వైశిష్ట్య మెట్టిది?

ఆంధ్రసాహిత్యప్రపంచమున నన్నయగారితరువాత కథాకథన శిల్ప మొక్క పెద్దనగారికే తెలిసినది. అట్టి కథాకథనవైఖరి 'న భూతో నభవిష్యతి.' నన్నయగారు పురాణకవి. పెద్దన ప్రబంధకవి. కాని కథాకథనమున నిరువురు నొకేమార్గమునఁ బోయిరి. ఏ శిల్పము రాజరాజనరేంద్రుని వశపరచుకొన్నదో ఆ కథాకథనశిల్పచాతుర్యమే రాయల సమ్మోహింపఁజేసినది. అట్లె మాటాడినచో నూడిగము చేయించుకొన్నది. ఆ శిల్పవైచిత్రి యెట్టిదో పరిశీలింతము. పెద్దన ప్రబంధకవితాపితామహుఁడనిగదా! అయినచో నాయనకుఁ బూర్వము ప్రబంధములు లేవా? ఉన్నవి. కాని ఈ పెద్దన సర్వతంత్రస్వతంత్రమహోత్కృష్టప్రబంధకల్పనామతియై రససముచితముగ నీ మనుసంభవమును రచించినాడు.

అసలిది మనుచరిత్రము కాదు. స్వారోచిషమనుసంభవము. స్వరోచి కొడుకైన స్వారోచిషమనువుయొక్క జన్మపర్యంతమైన యుపాఖ్యానము. పెద్దనగారు మార్కండేయపురాణాంతర్గతమైన మూలకథ నాధారముగఁ గైకొని తన కల్పనావైచిత్రినిఁ దోడు పరచి స్వతంత్రమైన పోకడలు పోయి తెనుఁగు నుడికారపు సొంపు ముంపులలోఁ దేల్చి కథాకథనశిల్పవైశిష్ట్యముచే మెఱుఁగులు పెట్టి రాయలకు సమర్పించినాఁడు.

స్వరోచిపుత్రుఁడు కాఁగలమనువు. మనువనగా డెబ్బదియొక్క దేవయుగములను శాసింపఁదగినవాఁడు, అట్టివాఁ డెట్లుండవలెను? ఏయే గుణములచే నొప్పియుండవలెను? ఇట్టివన్నియుఁ ప్రశ్నలు. మనువు కాదగినవాఁడు బ్రహ్మతేజస్సంపన్నుడు. గోబ్రాహ్మణ గౌరవము కలవాఁడు, దేవతాంశ కలిగి మహాసౌందర్యవంతుఁడు, సమస్తశాస్త్ర పారంగతుఁడు, చతుష్షష్టి కళానిష్ణాతుఁడు, ఏకపత్నీ వ్రతుఁడు, ఆయుర్వేదము నెఱిఁగినవాఁడు, సర్వపశుపక్షి భాషలఁ దెలిసినవాఁడు, యోగవిద్యలు కలవాఁడు సకల సస్యవృద్ధిదాయకుఁడునై యుండవలెను. ఈ లక్షణములన్నియు స్వారోచిష మనువునందు పెద్దనగారు నిక్షేపించినారా? ఆయన సర్వము నెఱిఁగియే కథాకథనమున కుపక్రమించినాడు, ప్రథమమునఁ గావలసినది బ్రహ్మతేజము, దేవతాంశ.

ఇఁక కథ మొదలుపెట్టుటలోనున్న చమత్కారముఁ జూతము. మొదట అరుణాస్పదపుర వర్ణన, తరువాత నచటి నాలుగు జాతుల వారిని వర్ణించి చివరకు "అచటి వెలయాండ్రు రంభాదులైన నొరయఁ గా నెకొంకున వారించి గడపగలరు" అని వ్రాసినారు. ఇచ్చట నా పట్టణము స్వర్గాతిశాయియై యున్నదని సూచితము. ఇఁక ప్రవరుని సృష్టి, ముందుముందు వరూథినిమనస్సున 'యక్షతన యేందు జయంత కంతులన్' మించిన సౌందర్యవంతుడు. "నేరె శేటి యసల్ దెచ్చి నీరజాప్తు సానబట్టిన రాపాడి చల్లి మెదపి పదను సుధ నిడి నేసెనో పద్మభవుడు" అని సంభావింపఁబడినవాడుగ కాదగినవాడు, కావున నే:

"ఆ పురి బాయకుండు మకరాంక శశాంక మనోజ్ఞమూర్తి భా
షాపర శేషభోగి వివిధాధ్వర నిర్మల ధర్మకర్మ దీ
క్షా పరతంత్రు డంబురుహ గర్భకులాభరణం బనారతా
ధ్యాపన తత్పరుండు ప్రవరాఖ్యు డలేఖ్యతనూవిలాసుడై."

అని వెంటనే—

కాని చక్కదనము వైరాగ్యమునఁ జేసి
కాంక్షసేయు జారకామినులకు

భోగబాహ్య మయ్యె పూచిన సంపంగి
పోలుపు మధుకరాంగనలకువోలె.

అనినాడు. ఇక్కడ నాపట్టణమునందలి వేశ్యలందరాతనియందాబద్ధ చేతస్కలైరి. కాని వారి కీయనపొత్తు మధుకరాంగనలకు సంపఁగి వలె కుదురనిదాయెను. ఇక్కడ వేసిన, యీ పునాది ముమ్ముందు ప్రవరుని, వరూధినిని చూచినను చలించని చిత్తస్థైర్యమునకు నాందీభూతము. ఆ పట్టణములోనివారే రంభాదులను తిరస్కరించువారగుటచే వరూధిని యందము ప్రవరుని చకితునిఁ జేయఁజాలనితనమును భాసిల్లఁజేయును. అతఁడన్నివిధముల సంపూర్ణత్వము ముద్దకట్టిన మూర్తియై 'సాలగ్రామము మున్నుగా గొనని' వాడు. అతిథిసేవాతత్పరుడు. అగ్నిదేవునిఁ బ్రార్థించి యిలుసేరఁగల శక్తిశాలి. అట్టివాడు ప్రవరుడు. రూపొందిన బ్రహ్మతేజము. ఇట్టి ప్రవరునిపై వరూధిని చిత్తము సంలగ్నము కావలెను. కావుననే పెద్దనగారిక్కడ మరియొక నూతన మార్గమున కథ నడిపించుకొని పోయినాడు. ప్రవరుడు తీర్థసందర్శనాభిలాషి. ఇది కారణముగా సిద్ధాపదేశమున శ్రోత్రియబుద్ధిచే ప్రవరుడు హిమాచలసానువులఁ బడి పాదలేప లోపముచే వరూధిని భవనమును డగ్గరును. ఆమె కీతనిపై మరులు కలుగుట ఈతని వర్ధించుట తిరస్కృతి అంతయు కథ జరిగినట్లే యుండును. మరల కథ ఇచ్చటనే మెలిక తిరుగును. కథలో నింకొక క్రొత్తకథ వచ్చుచున్నది. ఇదివరకే వరూధినిని మోహించి తిరస్కృతుఁడైన యొకానొక గంధర్వుడున్నాడు. అతఁడు వరూధినీలగ్నచేతస్కుఁడు. అతఁడీ ప్రవరు తిరస్కృతి వరూధిని విరహమును చూచినాడు. తనవలపు ఫలోన్ముఖమైనదనుకొని మాయాప్రవరుఁడై వచ్చినాడు. వరూధిని ప్రవరగతమానస కావున ప్రవరుఁ డగుపించెనను నానందముననే పొందినది కాని ఏవిధమైన యనుమానమామెకుఁ గలుగలేదు. పెద్దనగారీ గంధర్వగాథను ప్రవేశపెట్టుటయందలి యర్థమేమి? ఇచ్చటనే పెద్దనగారి కథ కొక చిక్కదనమేర్పడుచున్నది. వరూధిని మనస్సు ప్రవరాధీనమై తద్రూపముగ్ధయై యున్నది. కావున నీ కుహనాభూసురు ననుమానించకపోగా నాతఁడు పెట్టిననియమములను సత్వరమంగీకరించినది. ఇట్లు వరూధినీ గంధర్వుల రహస్సమాగమము జరిగినది. స్వరోచి జన్మించినాడు. స్వరోచిజన్మలో పెద్దనగారు సాధించినవి రెండు. ఒకటి బ్రహ్మతేజోభావన, రెండు గంధర్వాంశ. ప్రవరునికే ఏల సంతానోత్పత్తిఁ గలిగింపఁజేయరాదు? కేవలబ్రాహ్మణాంశ చాలదు కావున! ఈ బ్రాహ్మణభావన కేవలము వరూధినీమనోగతమైనదే కాదు. గంధర్వుడు ఋతుసమయమున ప్రవరదేహసమిద్ధశిఖిదీప్తిని శాంబరీ మహిమచే సంగ్రహించినాడు. రూపముమాత్రము ఆవరణరహితమై గాంధర్వమైనది. కావున మనుజన్మకారణభూతుఁడైనవాడు దేవతాంశసంభూతుఁడై యుండవలెను. బ్రహ్మతేజము గంధర్వాంశ రెండును ఫలించినవి. కాగా ఋషులాతని నుపనీతునిఁ జేసి శాస్త్రవిదునిగ నొనర్చిరి. తరువాత కథ మనోరమతోటి పెండ్లి. మనోరమ అస్త్రహృదయమును ప్రయోగోపసంహారములతో నొసంగినది. స్వరోచిచే, రాక్షసుడు శాపముక్తుఁడై గంధర్వుఁడై తన కూతురైన మనోరమను ఆయుర్వేదమును నొసఁగి పెండ్లి యొనర్చెను. అట్లే విభావసి సకల పశు పక్షి జాతుల భాషల నెఱుఁగఁజాలిన విద్యను స్వరోచి కొసఁగి యాయనను వివాహమాడినది. కళావతి పద్మినీవిద్య నొసంగి భార్యయైనది. ఇప్పటికే కథ కొంత తెమలినది.

బ్రాహ్మణభావన, గంధర్వాంశ, ఆయుర్వేదము, పశుపక్షిభాషావేతృత్వము పద్మిని అస్త్రహృదయము మున్నగునవి లభించినవి. కేవలము వీని సమష్టి పూర్తి కాలేదు. స్వరోచి యేకపత్నీవ్రతుఁడు కాడు. బహుపత్నీవ్యసక్తుఁడు. మనువు కాఁదగినవాఁడేకపత్నీవ్రతుఁడై యుండవలయును. తరువాత సకల సస్యసంపన్నగతమతియై యుండవలయును. ఈ రెండును కొఱవడినవి. పెద్దనగారీ కొఱఁత నెట్లు తీర్చిరి? స్వరోచి తన ముగ్గురు భార్యలతో వనవిహారము సల్పుచున్నాడు. దాపున విహరించుచున్న చక్రవాకితో హంస యొకటి యనినది. 'చూచితివా! స్వరోచి యెంతటి యదృష్టవంతుడో! ఆయనకా భార్యలయం దెంత ప్రేమయో! వారలయందర కాయనయం దంత ప్రేమ యేకకాలమున నున్నది. పూవుఁదావివలె వాని కూడిక నాకెంతయు కుతూహలకరముగ నున్నది,' అని. చక్రవాకి యీ పలుకుల నిరసించినది.

"తత్ర స్త్రీపురుషయోః అన్యోన్యాలంబనః ప్రేమాఖ్యశ్చిత్తవృత్తి విశేషోరతిః స్థాయీభావః"—కావున బహుస్త్రీగతబుద్ధి నిరసింపఁదగినది. "పలుకులు వేయు నేమిటికి భాగ్యసమన్విత నేనమద్విభుం డిలగల ధన్యు"డని యొలుఁగెత్తి యనినది. స్వరోచి సకల పశు పక్షి భాషల నెఱిఁగినవాడు కావున నిది విచారించి లజ్జించినాఁడు. కాని యాలజ్జ క్షణమాత్రమైనది. మరల పూర్వమువలె ముగ్గురఁ గూడియున్నాడు. అతనికి వరూధినీ గంధర్వ సమాయాతాధిక కామవికార మున్నది. అది యట్లు చేయుచున్నది. ఇది ఇట్లుండగా మరల నొక సంఘటనము జరిగినది. ఒక దినమున క్రీడావిహారాయాత రాజదంపతులకు లేడిపిండు కనిపించినది. ఆడులేళ్ల శృంగారచేష్టలచే విసిగిన కృష్ణసారంగము

"హుంకారం బొనరించి వేతొలఁగు డోహో నేను స్వారోచి నే
పంకేజాతములతోడ నెల్లపుడు క్రీడింపఁ"—అని నిందించినది.

ఆ చక్రవాకి, యీ కృష్ణసారంగము మాటలు స్వరోచి మనస్సును కలచివైచినవి. కాని యీమారును భార్యానురక్తుఁడాయెను. వరూధినీసంతాన మాయెను! భార్యలయందు సంతానమును గని పద్మినీవిద్యాప్రభావమున వారికి పట్టణములఁ గల్పించి యొసఁగినాడు. ఇప్పటికాయన మనమున నేకపత్నీభావము వచ్చినది. స్వరోచి యొక్కడే వేటకు వచ్చినాడు. ఒక యడవిపందిని జంపఁబోవ వనదేవత లేడి యాకృతియై యడ్డుతగిలి నివారించినది. ఆమె తన యాగమనవృత్తాంతమును జెప్పి యాతని తేజమును ధరించి మనువును ప్రసవించినది.

ఇప్పటికి సర్వము సిద్ధించినది. తరువాత పెద్దనగారు వ్రాసినదేమియు లేదు. "అట్లు జనియించి స్వారోచిషాఖ్యు" వతడు తపంబాచరించెనని దశావతార వర్ణనఁ జేసినాడు. పెద్దనగారు చెప్పదలఁచుకొనినది స్వారోచిషమనువుయొక్క పుట్టుక. కావుననే

ఆయన తన ప్రబంధమునకు స్వారోచిషమనుసంభవమని నామకరణ మొనర్చుకొనినాడు.

మనువు పుట్టుటకుఁ గావలసిన సర్వ సామగ్రియు సిద్ధపరచి కమ్మెచ్చునుండి తీగ లాగినట్లు కారణమునుండి కార్యమును మాత్రపాతము కాకుండ నతి సుందరముగ శిల్పీకరించినాడు. ఆయన చెప్పదలచుకొన్నది ద్రాక్షాపాకమున మంచియొత్తినాడు.

ఆయన కథాకథనరచనానైపుణిని సమగ్రముగ నెఱిఁగినవాడు కావుననే రాయలాయనన ట్లభినందించినాడు. చాలమంది మను చరిత్రమును ప్రథమ ద్వితీయాశ్వాసములఁ జదివి ముగింతురు. కాని కథయొక్క పట్టంతయు ముందటి యాశ్వాసములందు ప్రతిష్ఠింపఁ బడియున్నది. ఆయన యూహాకల్పనలయం దంతయు చిక్కనైన యాశ్వాసము లవి. ప్రథమ ద్వితీయములు నాందీభూతములు. ఆసాంతముఁ జదివినఁగాని యాయన యేమి యుద్దేశించినది ఎట్లు నిర్వహించినది తెలియదు. ఆయన కార్యకారణసంబంధముతో సోపాన పరంపరగ నమర్చి వ్రాసిన యీ మహాప్రబంధమే యాయన కాంధ్ర కవితాపితామహ బిరుదమును ప్రాపింపఁజేసినది.

ఇఁక పెద్దనగారి రచనాచమత్కృతి నవలోకింతము. సిద్ధుడు వచ్చినాడు. ప్రవరుఁ డాతనిఁ బూజించి యాతఁడు చూచిన స్థలమహాత్మ్యములఁగూర్చి చెప్పుమని యడిగినాడు. ఇఁక నా సిద్ధుడు చెప్పినాడు.

'ఓ, చతురాస్యవంశకలశో దధిపూర్ణశశాంక తీర్థయా
త్రోచన శీలినై జనపదంబులు పుణ్యనదీనదంబులున్
జూచితి నందునందు గల చోద్యములన్ గనుగొంటి నాపటీ
రాచల పశ్చిమాచల హిమాచల పూర్వదిశాచలంబులన్.'

"ఈ యా దేశం బన నేల చూచితి సమస్తాశావకాశంబులన్"

ఈ రెండు పద్యములచే సిద్ధునియొక్క గర్వము వ్యంజితమగు చున్నది. సిద్ధుడు తరుణుడు. కాని కొన్ని యోగసిద్ధులు కలవాడు. అంతియ. ముని కాడు. ఋషి కాడు. కావుననే స్వాతిశయమును చెప్పుకొనినాడు. ఈ చెప్పుటను పెద్దనగా రతిచిత్రముగఁ జెప్పించిరి. సాధారణముగ లోకమున గర్వోక్తులందు చేతులు బారలు చాపుచు చెప్పుదురు. ఆ మాట్లాడునప్పటి బారలుచాచుటనును ఆయన పద్యముయొక్క నడకయందు జొన్పించి "ఆపటీరాచల పశ్చిమాచల హిమాచల పూర్వదిశాచలంబులన్" అని యనిపించి నాడు. తరువాత ప్రవరునికి సిద్ధునియం దొకింత యలసభావ ముదయించినది.

"వెలవక మీకొనర్తు నొకవిన్నప మిట్టివియెల్లఁ జూచిరా [ప్రన్
నెలకలు గట్టుకొన్న మరి యేండ్లును బూండ్లును బట్టుఁ బ్రాయ
జలుతితనంబు మీ మొగము సెప్పగ చెప్పికు నద్దిరయ్య! మా
కెలుఁగదరంబె మీ మహిమ లీర యెఱుంగు రేమిచెప్పుదుర్"

అని పరిహాసగర్భితముగ ననినాడు. సిద్ధుఁ డూరకొనినాఁడా మరి! అతఁడును గడుసరియే! వెంటనే తనశక్తిఁ బ్రదర్శింపఁ దలఁచుకొని నాఁడు. పాదలేపముఁగూర్చి చెప్పఁదలఁచుకొని యూరించు చున్నాఁడు. "పరమంబైన రహస్య"మని మొదలు పెట్టినాఁడు.

ఇచ్చట మరల పెద్దనగారు లౌకికము నతిసుందరముగ నుపయోగించి నారు. లోకములో రహస్యవిషయములనుగూర్చి చెప్పవలసివచ్చి నప్పుడు ఆ విషయప్రాబల్యముకొఱకు 'అయిన' అనునది చేర్చుదురు. ఇది చాల రహస్యమైనదిసుమా! ఎవరితోనైన ననేవు! అందుము. కాని ఇది చాలరహస్య మనము. పెద్దనగారీ లోకవ్యవహారము నిచట పట్టించినారు. ఆ 'అయిన'లో నంత గొప్పదన మున్నది. తరువాత—

'ఆ మందిడి యతఁ డెరిగిన
భూమీసురుఁ డరిగెఁ దుహినభూధరశృంగ
శ్యామలకోమలకానన
హేమాఢ్యదరీ ఝరీ నిరీక్షాపేక్షన్'

ఈ పద్యముపనడకలో నొక సొగసున్నది. ప్రవరుఁడు హిమాలయము నధిరోహించుటలోని గతిని పద్యచాలనమునఁ గనిపింపఁ జేయును. నిమ్నోన్నతముల నధిగమించుచున్న యాయన నడక కనుకుణముగనున్నదీ 'తుహినభూధర శృంగ శ్యామల కోమలకానన హేమాఢ్యదరీ ఝరీ నిరీక్షాపేక్షన్'. ఇటువంటి విచిత్రముల నీప్రబంధమునిండ లక్షలు చేసినాడు. ఈయన యుత్ప్రేక్షలతిసుందరములు. వాలురెప్పలపై కెగ్రద్రోయుచున్న యామె కన్నుఁగవ ముఖమునుగూడ నాక్రమించు ననుభయమున మన్మథుఁ డానగీచిన గీతవలె కస్తూరితిలకము చిరుచెమ్మటచే చెక్కులఁ జారినదఁట!

"ఎంత తపంబుచేసి జనియించినవారొకొ మర్త్యభూమినుల్
కాంతు డవజ్ఞ చేసినను కాయమువాయుదు రేనమర్త్యనై
చింతల వంతలం జివికి సిగ్గరితిన్ మృతిలేని నాదు చె
ల్వింతయు శూన్యగేహమున కెత్తిన దీపికయయ్యె నక్కటా!'

చంద్రోదయమును ననగా తూర్పునెడి స్త్రీ తన మొగమున వ్రాసిన చీకట్లను కుంతలములఁ బైకెగదువ్వుటకునై పైకెత్తిన దంతపు దువ్వెనవలె ధవళిమ తోచినదట. పెండ్లి చవికెమీఁద మనోరమా స్వరోచు లాసీనులైరి. తెలఁదీయునపుడు మనోరమకు సమీపముగ స్వరోచి మొగ మగుపించినది. అపుడామె లొట్టుపాటుతో గూడిన బెదరుచూపులతో నాతనిఁ జూచెనట. ఆ చూపులు బెస్త వాని చేతులనుండి నేలమీఁదకు విదలింపఁబడి యటునిటు మిడిసి మిడిసి పడుచున్న చేపలవలె నున్నవట.. ఆయన యుత్ప్రేక్షలిట్టి వసంఖ్యాకములు. ఇట్టి సొగసుదనముల నీ గ్రంథమునిండ గుప్పినాడు. ఈయన రచన గోస్తనీ ఫల పరిపాకపరిరమ్యమై సహృదయహృదయాస్వాదకరమై పండితజనానందకారియై యుండును. ఈయన పద్యగతి ఆకాశగఙ్గాస్వచ్ఛ తరంగ భంగికల వలె నృత్యము సేయుచుండును.

సద్యో వినిర్భిన్న సారంగ నాభికా
వ్యాప్తమై పిసాళించు మృగమదంబు
కసటువో బీరెండఁ గరఁగి కజ్జలనంటి
గమగమ వలచు చొక్కపు జవాజి
పొరలెత్తి ఘనసారతరువులఁ దనుదాన
లోరఁగిన పచ్చకప్పురఁపు సిరము

గొజ్జంగి పూఁబొదల్ గురియంగఁ బటికంపు
    దొనల నిండినయట్టి తుహినజలము.'

'రవిబింబపతనదీర్ణపయోధిగర్భ ని
    ర్గత శేషఫణిఫణారత్నరుచియొ
దివసావసానసందీప్తాస్తగిరిశిఖా
    జ్యోతిరత్రపతా నాతపంబొ
తపన ఖర్జదండ నిర్దళిత దిక్తట దృశ్య
    కమలజాండ కటాహ కనకఘృణియొ
చండీశ తాండవోత్సవ సంభృతతుపా
    హాస్తాగ్రదీప గభస్తిచయమొ.'

ఇట్టి వర్ణనని కొనవగును. గంధర్వుని జాణతనమును తెలుపుట కాతని స్వభావమును వేషాంతరముచే కప్పివేయుటయందు గంధర్వుడు పడినబాధ నతి చమత్కరించి వ్రాసినాడు.

'కొనసాగి కామినీగోష్ఠిఁ బ్రౌఢములైన
    యుదుటుఁ జూపుల తెప్పతుదల నాఁచి
సంతసంబున ముఖాబ్జమునందుఁ జిఱునవ్వు
    కందళింపకయుండ డిందుపరచి
పొంగారు మైఁ దోఁచు శృంగారచేష్టల
    తమిఁ దెచ్చుకోలు మార్దవమున డాఁచి
పొడము రసావేశమున వచ్చు వక్రోక్తు
    లొదివి నాలుకకు రాకుండఁ గ్రుక్కి
మస్తకము వాంచి యసురని మౌనముద్ర
    నేల బొటవ్రేల వ్రాయుచు నిలిచి కొంత
సేపు వెసవెడ చింతించి శిర సాకింత
    యెత్తి సన్నంపు టెలుఁగుతో నిట్టు లనియె.'

వరూధిని ప్రవరాఖ్యుని ప్రయాణవిముఖునిఁ గావించుట కనుచున్నది. 'ఎక్కడియూరు?' అని, కాని యీయనుటలో నొకకింక మున్నది. మొదటి రెండు పాదములు తేలికగఁ జెప్పివైచి తరువాత రెండు పాదములలో "ఇక్కడి రత్నకందరము లిక్కడి నందన చందనోత్కరం బిక్కడి గాంగసైకతము లిక్కడ యీ లవలీనికుంజముల్" అన్నది. ఈ 'ఇక్కడి' అని ప్రతి పదమునకును వాడి యక్కడి యాధిక్యమును సూచించుచున్నది. ఆ 'ఇక్కడి' అంత యర్థవంతమైనది.

అసలు వరూధిని యప్సర. నర్మవాక్యచతుర. ఆమె మాటాడినంతసేపును నర్మగర్భమైన యహంభావమును యాధిక్యమునే కనిపింపఁ జేసినది. సంభాషణ మొదలిడుచునే 'ఇంతలు కన్నులుండ' అని యాతనిపైని కామదృష్టి నెఱుకపరచినది. తన యాధిక్యమును త్రిమూర్తుల యాలయములు తనకు నాట్యస్థలములని, రంభాదులు స్నేహితురాండ్రని, హిమాలయసానువు లుద్యానవనములని చెప్పకొన్నది. తరవాత 'భూసురకైతవ కుసుమశరాసన మాయింటి విందవైతివి' అని నర్మగర్భముగ నన్నది. ఈయనుటలోనే యామె కామభావము సూచితము. వరూధిని యట్లన్నది కావుననే ప్రవరునికి 'ఇందుండఁగ రా' దనిపించినది.

కథలో గంధర్వునిఁ బ్రవేశపెట్టు టవాంతరముగ నున్నదనుకొనవచ్చును. వరూధినీప్రవరసమావేశ మాయన కెట్లు తెలియు ననుకొనవచ్చును. అందులకు పెద్దనగారు మొదటనే జాగ్రతపడి, 'దేవజాతిత్వజనిత విమలజ్ఞానపాటవమునం దద్వృత్తాంతంబు సమస్తంబు నెఱుంగుటఁజేసి' అని వ్రాసినాడు.

'ద్రాగ్విదాహచ్ఛదా వినిద్రా ణమదవ
దంజనాలాన మూలశయ్యావిధాన
వారుణా ధోరణా కల్పితోరు శోణ
మృత్తికాంగాశియో యన మెరసె సంధ్య'

మదజలధార లెక్కువయైన యేనుఁగులకు దప్పిక యతిశయించును. ఆ దప్పిక యెఱ్ఱమట్టిపై పరున్న యుపశమించును. కావున నట్టి యేనుఁగులకు శయనస్థలమున నెఱ్ఱమన్ను వోయవలెనని గజశాస్త్రమున నున్నది. ఆ గజశాస్త్రమును పెద్దనగా రంతగా పరిశీలించినా రన్నమాట.

పెద్దనగారు స్వరోచినిగూర్చి చెప్పవలసివచ్చినప్పుడు 'అనిమిషకాంతాతనయుఁడని, వరూధినీ సుతుఁడని వరూధినీ సంబంధమైన ప్రాశస్త్యమునే సూచించుచు వచ్చినాడు. కాని ప్రవరాత్మజుఁడని గాని, గంధర్వకుమారుఁడని గాని యనలేదు. ఎందువల్లనన గా స్వరోచి ప్రవర వేషధారియగు గంధర్వునికి జనించినాడు. గర్భధారణ సమయమున వరూధిని బ్రహ్మతేజస్సంపన్నుఁడైన ప్రవరుని మనస్సున నిలిపినది. కాన నెవరికుమారుడో నిర్ణయించుట కష్టమై పెద్దనగారు క్షేత్రప్రాధాన్యమును స్వీకరించి వరూధినీతనయుఁ డనినాడు. ఇట్లు చెప్ప మొదలిడుచో నెన్నియైనఁ జెప్పవచ్చును. సముద్రమునందలి మణిసంతతివలె ప్రయత్నించువారికి నిగూఢార్థములు లభించును. ఇంతటి మహత్తరప్రబంధము కావుననే రాయలవారి హృదయమున హత్తుకొనిపోయినది. రాయ లీ కవితాసమ్మోహితమానసుఁడై యేమి చేయలేడు?

పెద్దనగారి రచనావైశిష్ట్య మెట్టిదో రాయలవారి రసగ్రహణపారీణత యట్టిది. పెద్దనగారి కథాకథనశిల్పగుంఫన మెటువంటిదో రాయల సవిమర్శక సమగ్ర కవితాదృష్టి యట్టిది. పెద్దన యలంకారచాతురి యెట్టిదో రాయల నిశిత గుణగ్రహణ చమత్కృతి యటువంటిది. కావుననే వారిద్దర ట్లు ప్రబంధకవులలో నగ్రగణ్యులై నిలిచినారు. వారిరువురు సమకాలీనులై యొకే దేశమున ప్రభువు నాస్థానకవియు నై కలియుటాశ్చర్యము. అందులో నిద్దరును ప్రబంధనిర్మాత లగుట యతిచమత్కారము!

కథానిక:

అరకు లోయలో కూలిన శిఖరం

"బుచ్చిబాబు"

ఆ పచ్చటి పర్వతశిఖరాలు నీలిఆకాశాన్ని, మేలిముసుగులా కప్పుకున్న తెల్లమేఘాన్ని అన్వేషించి, అందుకోలేక అలిసి, కిందికి క్రుంగి లోయగా సాగారి నగ్నంగా పవ్వళించిన ఏకాంత కన్యలు. విషాదంలో జుట్టు విరబోసుకున్నట్లు చుట్టూ దట్టమైన అడవి—పెనవేసుకున్న ముంగురులులా వికృతమైన చెట్ల మ్రానులు, విరిగిన మొదళ్ళు, వర్షపునీటికి చారలు తేరిన నల్లకొండరాతి బీటలు; ఆశకి భ్రమించి కళ్లు తెరిచినట్లు శిఖరాలమధ్య విడిన మబ్బునీడలు—శత్రువులమధ్య బాధతో జారిన కన్నీరుమాదిరి, వంకరలు తిరిగి అదృశ్యమయ్యే రోడ్డు, సగం ఎండిన పిల్లనదీ—తమ అందానికి సిగ్గుతో తలలువొంచి పాదాలకేసి చూసుకున్నట్లు, కిందికి, యింకా కిందికి, యింకా యింకా కిందికి, అధోలోకంలోకి దిగజారిపోతున్న ఆ దృశ్యం, ఆ అనుభవం, అరకులోయ.

సముద్రమట్టానికి రెండువేల అడుగుల ఎత్తునవున్న చల్లటి ప్రదేశం అరకులోయ. చుట్టూ పెద్ద కొండలు, అడివి, మధ్యగా ప్రవహించే పిల్లనది, సారవంతమైన నేల, సౌందర్యమైన ఆ దృశ్యాలు, విశాఖపట్నంనుండి మాచ్‌కండ్ జలవిద్యుత్ కేంద్రానికి వెళ్లే యాత్రికులను ఆకర్షించాయి. ఇక్కడ వ్యవసాయం సాగించి, విద్యుత్ సహాయంతో ఒక మహాపట్టణాన్ని నిర్మించాలని పథకాలున్నాయి. మలేరియాని అరికట్టాలి; వసతు లేర్పాటుచెయ్యాలి; కాలవలు తవ్వాలి; ఇక్కడ స్థిరపడిపోడానికి సిద్ధపడ్డ వ్యక్తులు కావాలి; మాచ్‌కండ్‌నుండి విద్యుత్ యీ లోయగుండా నడిపి, వొక నాగరికత నెలకొల్పాలని ఎందరెందరో కలలుకంటున్నారు.

కాని కార్యానికి పూనుకున్నవారు లేరు; అది నిర్మానుష్యమైన అడవిప్రాంతం; కొద్దిమంది కొండజాతివారు అక్కడక్కడ కనబడి క్షణంలో మాయమవుతారు. సృష్టి ఆదిలో అల్లా వుండేదేమో అనిపిస్తుంది. చెట్లు, మనుషులు, కొండలు, మేఘాలు, మృగాలు—అన్నింటికీ ఒకే చైతన్యం. నాగరికతలో మరణించి, చరిత్రగతంలో జనించడంలాంటిది అరకులోయ సహవాసం.

అందుచేత ప్రస్తుతం అందరి దృష్టీ మాచ్‌కండ్‌పై మరలింది. మాచ్‌కండ్‌నది జలపాతంసహాయంతో పెద్ద జలవిద్యుత్ కేంద్రం నిర్మాణమవుతోంది. అది పూర్తి అయింతర్వాత అరుకులోయ వలస స్థాపన.

అది పూర్తిచేసే పనిమీద మాచ్‌కండ్ వెడుతున్న ఇంజినీర్ శర్మ, పట్టాపొందిన తర్వాత, వొకటి రెండేళ్లు ఇంజినీరింగ్ కాలేజిలో లెక్చరర్‌గా పనిచేసి, స్కాలర్‌షిప్‌మీద మేన్‌చెస్టర్‌లో పై చదువు పూర్తిచేసి పెద్ద డిగ్రీ పొంది రాగానే, మాచ్‌కండ్ నిర్మాణశాఖవారికి సలహాదారుగా నియమించారు. ఇదే అతను ప్రథమంగా మాచ్‌కండ్ రావడం. తను ముందుగా వెళ్ళి బంగాళా అదీ ఏర్పాట్లు చేసింతర్వాత, సామాన్లు, సిబ్బందితో ఆ మరుసటి దినం అతని భార్య రావడానికి ఏర్పాటుచేసుకొని ప్రయాణమై చక్కావొచ్చాడు.

స్టేషన్‌లో దిగగానే ఆశాభంగమైంది. మాచ్‌కండ్ అధికారులు తనకోసం పంపుతామన్న వాగన్ పంపలేదు. గుమాస్తా సోమయ్యనిమాత్రం ఆహ్వానానికి స్టేషన్‌కి పంపారు.

సోమయ్య మాచ్‌కండ్ వుద్యోగైనా విశాఖపట్నం రవాణా బ్రాంచిలో పనిచేస్తున్నాడు. వాగన్ ఎందుకు రాలేదో అతనికి తెలీదు. దోవలో చెడిపోయిందేమో? శర్మగారి వుత్తరం వారికి సమయానికి చేరలేదేమో? తన పలుకుబడితో వొక జీప్ సంపాదించాడు. ఉదయం ఆరుగంటలకి కొండరోడ్ మార్గాన, నూటముప్ఫైమైళ్ల జీప్‌ప్రయాణం సాగించారు.

శర్మ ఇంగ్లండులో పైచదువు పూర్తిచేసిన వ్యక్తి అంటే నమ్మడానికి వీలుగా కనబడతాడు. డబుల్ బ్రెస్ట్ కోటు, టై, ఆకుపచ్చ కళ్లజోడు, సిగరెట్ టిన్, లెదర్ కేస్—యీ వ్యక్తి పాపం జీప్‌లో ప్రయాణం చెయ్యాల్సివొచ్చింది, అనుకున్నాడు సోమయ్య వెనకసీట్లో. సాధారణ పంచకట్టు, ముతకచొక్కా, పైన కండువా, సోమయ్య వాలకంచూస్తే, చాలా అల్పుడైన వుద్యోగిలా వున్నాడు. అతన్నైనా, ఆహ్వానానికి మాచ్‌కండ్ అధికార్లు పంపవల్సింది! వెళ్లగానే అడగాలి. ఇంకానయం, భార్య స్నేహలత తనతో వొచ్చిందికాదు. ఇదంతా చూసి, ఏమనుకునేదో? నలుగురైదుగురు బంట్రోతులు, రెండు కార్లు, పెద్దపెద్ద వుద్యోగులు, రైలు దిగగానే సిద్ధంగా వుంటారని శర్మ వూహించుకున్నాడు. కాసేపు కోపగించుకున్నాడు—ప్రమాదకరమైన మలుపులు, జీప్‌ముందు ప్రాణంకోసం పరుగెడుతున్న కుందేలు, వింజామరలు వీస్తున్న చెట్లకొమ్మలు, గార్డ్ ఆఫ్ ఆనర్ యిచ్చి సాల్యూట్‌చేసి నిలిచిపోయిన రాతిబండలు—వీటిని గమనించనేలేదు శర్మ.

మలుపులో సూర్యకిరణం, కత్తిలా పొడిచింది. చెట్ల ఆకుల నుంచి జారుతున్న మంచుకణాలు ఇంద్రధనస్సులా విరిగి, వెయింకత్తుల వెలుగుతో బద్ధకించిన చూపుని చీలుస్తున్నాయి. శర్మ కోపల

అరుకులోయ దృశ్యాలు పరిసరాల వర్ణనకోసం పేర్కొనబడ్డాయి. ఈకథలో వ్యక్తులు, వస్తువు కల్పితాలు. మాచ్‌కండ్ జలవిద్యుత్ కేంద్రంలో ఏవ్యక్తినిగురించి కాదు.

దిగమింగుకున్నాడు. దేశానికి స్వతంత్రం వొచ్చింతర్వాత జరిగిన మార్పుకి అది చిహ్నం అనుకోకూడదు? దినకటి, వొంగిసలాములు, జోహార్లు, బందోబస్తు, పటాటోపం తను ఆసించకూడదు. ప్రజలలో నూతన వికాసం, వ్యక్తిత్వం; స్వతంత్ర జిజ్ఞాస ప్రబలినాయి.

కొండదిగుతున్నారు. కింద ఆకుపచ్చ చీర కొంగువిప్పి పరున్న లోయ—పచ్చజొడులోంచి మరింత పచ్చగా కనబడుతోంది. ఎండకి కొండలు విరిగిపడ్డట్లు, అదృశ్యమౌతున్నాయి. ముందుకు పడిపోకుండా గట్టిగా పట్టుకున్నాడు. గుప్పున చెమట వాసవేసింది. డ్రైవర్ స్నానం చేసినట్లులేదు. కోటు విప్పాడు. పైవొదులు చేశాడు. జీపునిలిపి, సోమయ్యని ముందుకుపంపి, తను వెనకసీట్లో కూర్చున్నాడు. ఎనభైమైళ్ల ప్రయాణంతో వర్మ అలిసిపోయ్యాడు.

జీప్‌కూడా అలిసిపోయింది. కదలడంలేదు. ఏదో చెడింది. డ్రైవర్ రిపేరింగ్ సాగించాడు. అరకులోయలో యాత్రీకుల బంగాళా యింకా ఆరుమైళ్ళుంది. మాచ్‌కండ్ నుంచి ఏకేనా వేగన్ రావొచ్చు. మరో పాసింజర్ బస్ తగలొచ్చు; కాసేపు ఆ చెట్టుకింద విశ్రాంతి తీసుకుందాం అన్నాడు సోమయ్య.

వర్మ ఫ్లాస్క్‌లో టీ కాస్త పోసుకు తాగాడు. సిగరెట్ ముట్టించాడు. చల్లగా గాలివీస్తున్నా అతని వొళ్లంతా వేడెక్కింది. చుట్టూ చూశాడు—అన్నీ గుట్టలు, పొదలు, పెనవేసుకున్న చెట్లు, ఆ రాళ్లమధ్య కింద, దూరంగా కొలను. బైనాకులర్స్ తీశాడు. అవును నీరే. ఎక్కడిదో? ఎక్కడినుంచి పుడుతుందో ఎవ్వరికీ తెలీదు—ఆవిధంగా అక్కడక్కడ జలం పూరుతుంటుంది, అదొక వింత, అన్నాడు సోమయ్య. వర్మ కిందికి రాళ్లల్లోకి దిగాడు. నీళ్లు స్వచ్ఛంగా వున్నాయి. అడుగు యిసికె, గాచు, కనిపిస్తున్నాయి. దోసిలితో తీసుకొని మొహం తుడుచుకున్నాడు. మళ్లా ఆ పచ్చటి నీడలమధ్య జారుతున్న నీటిని చూశాడు. ఇంకా కింద, యికనై అడుగుల దిగువున మరొక కొలను. చుట్టూ రాతిబండలు, సూర్యరశ్మిని బంధించే తిల్లికపొదలు—నగ్నంగా స్నానంచేస్తున్న వొక స్త్రీ బైనాకులర్స్‌లో కనిపించింది. తీక్షణంగా చూశాడు. నడుంకి కాస్తంత ఎర్రబట్ట వుందేమో—బలంగా, స్ఫుటంగా యవ్వనం తీరికగా తీర్చిదిద్దిన ఆమె అవయవాలు అతని అస్థిపంజరాన్ని కదిల్చాయి.

"ఆ నీళ్లుమాత్రం తాగమోకండి" అని పైనుంచి సోమయ్య కేక వేశాడు. వర్మ ఎందుకో వులిక్కిపడి పైకి వొచ్చేశాడు.

"నీళ్లు మంచివి కావంటారండి" అన్నాడు సోమయ్య. ఒక రాతిమీద దులుపుకొని, కారుసీటు తలకింద పెట్టుగుని వెన్ను వాల్చాడు వర్మ.

"ఈ ప్రాంతంలో మనుషులెవళ్లూ వుండరా?"

"ఉండకేమండి—కొండజాతివాళ్లు, మందులాళ్లు, అక్కడక్కడ మసులుతూనే వుంటారు. కొందరేమో మాచ్‌కండ్ పోయి కూలిచేసుకుంటారండి."

"ఇక్కడెవీ ఇళ్లు కనబడవేం?"

"వాళ్లకి యిల్లెందుకండి—కొండగుహల్లోనూ, చెట్లకిందా తిరుగుతూ వుంటారండి" అన్నాడు సోమయ్య, ఆవులింతని ఆపుకుంటూ.

"మరి భుక్తి?"

"ఏదో పండించుకుంటారండి. వేటాడి మాంసం, తేనె తీయడం, మూలికలు అమ్మడం—అల్లాగే గడుపుకుంటారండి."

సోమయ్య ఆవులింతల్ని ఆపలేక పోతున్నాడు. తనూ జీప్‌లో కెళ్లి, కన్ను మూశాడు.

మళ్లా బైనాకులర్స్‌తో కిందికి చూశాడు వర్మ. స్నానం చేస్తున్న స్త్రీ లేదు. నాలుగుమూలలా చూశాడు. ఎక్కడా కనబల్లేదు. పాశ్చాత్య శిల్పకళలో తప్ప అతనెప్పుడూ అల్లాంటి శరీర సౌందర్యం చూడలేదు. మనవారి ఆచారాలు, బట్టకట్టు అలవాట్లు, సహజసౌందర్యాన్ని వికసించనీకుండా చేస్తాయని వర్మ వూహ. పాశ్చాత్య స్త్రీల శరీరాలు కొంత మెరుగు. పొదల మధ్య, కాళ్లు నీళ్లలో మరుగుపడి, పూర్తిగా కనబడని అవయవాలతో యిందాక తను చూసిన స్త్రీ, వీనస్ డిమైలో శిల్పంలాగవుంది. ఛాయ,' మామూలు నలుపే; మొహం సరిగ్గా కనపడలేదు. కాని ఆ బలమైన అవయవాలు, స్థిరపడిన కండరములు, యుగయుగాల రాపిడికికూడా చెదరని రాతి చెక్కడాలకి మల్లె, దేనికీ లెక్కచెయ్యని ఆ రొమ్ములు—యిసుకలో తలదూర్చి, సృష్టిసౌందర్యం భరించలేక ఏడవాలనిపించే ఆ మూర్తి, వర్మని వొక సహజమైన పురుషుణ్ణిగా మార్చింది. ఏవేవో వింతభావాలు, విపరీతమైన పులకరింపు అతను స్పృశించలేని సత్యానికిమల్లే వూహలో బంధించబడాల్సిందే!

సోమయ్య, డ్రైవరు అటుపోతున్న ఎడ్లబండినినిలిపి, దానికి జీప్‌నికట్టి, మళ్లా ప్రయాణం సాగించారు. బంగళాకి చేరుకునేప్పటికి, వొంటిగంటైంది. వారికోసం మాచ్‌కండ్‌లో బైలుదేరిన వేగన్ అక్కడ నిలిచింది. ఇద్దరువ్యక్తులు మందహాసం చేశారు. ఒకాయన ముందుకొచ్చి నమస్కారంచేసి, వొకచీటి యిచ్చాడు వర్మకి. రెండోవ్యక్తి దూరంగా నిలబడే తల వంకించాడు. అతడు నమస్కారం చెయ్యనందుకు వర్మ విసుక్కున్నాడు. చీటీ చదువుతున్నాడు. వేగన్ ఎందుకు సకాలానికి పంపలేకపోయ్యారో తెలిపి మాచ్‌కండ్ బంగళా వున్నాడుకాని ఖాళీ అవదుగనక, అంతవరకూ అరుకులోయ బంగళాలో వుండవల్సిందని అధికారులు కోరుతూ వ్రాసిపంపిన వుత్తరం అది. వర్మకి పూర్తిగా కోపమొచ్చేసింది. కాని ఎవరిమీద, ఎల్లా ప్రకటించాలో అతనికింకా తెలీడం లేదు.

"నాకు మీ వేగన్ అక్కర్లేదు—రేపుదయం స్టేషన్‌కెళ్ళి—సరిగ్గా పదింటికి అమ్మగార్ని, సామాన్లు తీసుకురండి—మీతో సోమయ్యకూడా వొస్తాడు. ఇక్కడేమన్నా భోజనం దొరుకుతుందా?" అన్నాడు వర్మ.

"కారియర్ తెచ్చామండి" అన్నాడు చీటితెచ్చిన వ్యక్తి, తమ్మయ్య.

సామాన్లు, వర్మ, బంగళాలో ప్రవేశించారు. దూరంగా వ్యవసాయశాఖవారి వొకటి రెండుయిళ్లు, టీ దుకాణంతప్ప, మనిషి

అలజడిలేదు. కోటు, జోళ్లువిప్పి, శర్మ భోజనానికని బల్లదగ్గర కొచ్చాడు. కారియర్ విప్పి, అన్నీ సిద్ధంచేసి వుంచారు. కాని కారియర్‌లో అన్నంమాత్రంలేదు. శర్మ వొళ్లు మండిపోయింది. ఏమిటిదని గర్జించాడు.

"కోతులు ఎత్తికెళ్ళినాయి కాబోసండి" అన్నాడు తమ్మయ్య చేతులు నలుపుకుంటూ.

"మీ ఏర్పాట్లు బాగున్నై. మాచ్‌కండ్‌లో పన్లు సాగడం లేదంటే ఆశ్చర్యమేముంది, మీబోటిగాళ్లందరూ పూనుకున్నప్పుడు." ఆ వెటకారానికి, దూరంగా గేటుదగ్గర నిలబడ్డవ్యక్తి నవ్వాడు. అక్కడక్కడ చిరిగినలాల్చీ, నాలుగురోజులు కత్తితగలని గడ్డం, ఖద్దరు పైజమా, చేతిలో రెండడుగులు పొడవుగల టెలిస్కోప్, దీనంగా, నిశ్చలంగాచూసే కళ్లు—అదీ అతని ఆకారం. నవ్వుకుంటూ వెళ్లాడు ఆ వ్యక్తి. శర్మ టీ కోసం ఫ్లాస్కు బోర్లించాడు. బుట్టలోవున్న బ్రెడ్ తీసుకొని, కొయ్యకుండానే తినడం సాగించాడు. మాసినగడ్డంవ్యక్తి, అరగంటలో వో కుర్రాడినెత్తిన అరటిపళ్లు, వొక సోడాకాయలో నీళ్ళు, మరొక సోడాకాయలో టీ, పెట్టించి, తీసుకువొచ్చాడు. ఇవన్నీ శర్మకి అందచెయ్యమని తమ్మయ్యతో చెప్పి వెళ్ళిపొయ్యాడు.

అందరూ తలో వైపుకూ వెళ్ళారు. సోడాకుర్రాడు గంగడు తప్ప. వాడు మండువాలో పడుకున్నాడు. శర్మ పడుకుని లేచేటప్పడికి మూడు గంటలు దాటింది. గంగణ్ణిలేపి నీళ్లు తీసుకురమ్మన్నాడు. మొహం కడుక్కుని, కొత్తబట్టలు వేసుకుని, గంగణ్ణి వెనకాలసీటులో కూర్చోమని, శర్మ జీప్ నడపడం సాగించాడు. టీ దుకాణంలో యిద్దరూ టీ త్రాగి ప్రయాణం సాగించారు.

"మాచ్‌కండ్ అటుగాదండి. ఇటండి. అది మీ రిందాకా వొచ్చిందేనండి" అన్నాడు గంగడు.

"నాకు తెలుసులేరా."

నీ రుబికిన రాతిబండల దగ్గరకొచ్చారు పావుగంటలో.

జీప్ ఆపుచేసి, శర్మ రాళ్లమధ్య నీళ్ళల్లోకి దిగి చూశాడు. ఎవ్వరూ లేరు. కొండపైకి చూశాడు. ఒక కొమ్మను ఆనుకుని గడ్డం పెరిగి లాల్చీ వేసుకున్న వ్యక్తి టెలెస్కోప్‌లోంచి చూస్తున్న దృశ్యం కనబడింది. బైనాక్యులర్స్‌లోంచి జాగ్రత్తగా చూశాడు. ఆ వ్యక్తికి గడ్డంలేదు. క్షౌరం చేసుకున్నాడు కాబోలు. అతనే సందేహంలేదు. తనొచ్చిన పనిమీదే అతనూ వొచ్చాడా? అతనెవరు?

రోడ్డుమీదికొచ్చాడు శర్మ.

"అదుగో ఆ రాయిమీద కూర్చున్న మనిషెవర్రా?" అని అడిగాడు గంగణ్ణి.

"అరు సచ్చితానందంగారండి—మేస్త్రీ కాబోలు. ఇక్కడే తిరుగుతూంటాడండి, గొట్టంలోంచి చూస్తూ. అదుగో తమ్మయ్య, ఆయనకి తెలుసుద్దండి." అని వారికేసి వొస్తున్న వ్యక్తిని చూపించాడు. ఆ వొచ్చిన వ్యక్తి, తనకి చీటి తెచ్చిన తమ్మయ్య. అతనొక మేస్త్రీ. సమస్కారం పెట్టాడు.

"మీ కేమన్నా పండ్లు తెద్దామని బైలుదేరామండి. ఇక్కడ మంచి సపోటాలున్నాయి. అనాసకూడా వుందంటారండి." అని స్వగతంగా చెబుతున్నాడు.

"మిమ్మల్ని కుటుంబం, సామానుతో గనక వొస్తే యిక్కడ బంగళాలో యీ రాత్రి గడిపి, రేపు మాచ్‌కండ్ రమ్మన్నారండి. మీ రొక్కరే గనకనైతే యీ పూటే రమ్మన్నారండి—ఎక్కడో అక్కడ సర్దుకోవొచ్చునని. వెడదామాండి?"

"ఈ పూట యిక్కడే వుంటాను. రేపు అమ్మగారొచ్చింతర్వాత, అందరం కలిసే వెడదాం." అన్నాడు శర్మ. జీప్‌లో ఎక్కమని సంజ్ఞ చేశాడు. తమ్మయ్య, ఎక్కాడు. లోయలో బంగళాకేసి పోతున్నారు.

"నీతో యిందాక వొచ్చిన మరో వ్యక్తి ఎవరు?" అని అడిగాడు.

"సచ్చితానందమని, మా గొప్ప తెలివైన మనిషండి. డిగ్రీ, చదువు లేవంట, పైపన్లు చూస్తూ మేస్త్రీగానే, జలపుట్ డామ్ కాడ వుంచారండి. మాప్‌లు గీస్తాడు; సర్వే చేస్తాడు; ఏవో కొత్త కొత్తవి కనుక్కుని, బలే చురుకుగా పని సాగిస్తాడండి. అక్కడ యింజనీర్లందరూ, యీనచేతే పన్లు చేయించుకుంటారండి..."

"అదిసరే—డిగ్రీ ఎందుకులేదు?"

"నాకు బాగా తెలవదండి. కాలేజీలో కొంతకాలం చదివాడంట. మరి, ఏంతిరకాసొచ్చిందో, పరీక్షకడతానికి లేకుండా కాలేజీలోంచి పంపంచి వేశారుటండి..." అన్నాడు తమ్మయ్య. ఈ మాట వినగానే, శర్మకి, యింతవరకూ బాధిస్తున్న సందేహం తీరింది. సచ్చితానందాన్ని కాలేజీలోంచి పంపించిన సంవత్సరమే అతను అక్కడ లెక్చరర్‌గా చేరాడు. వివరాలు జ్ఞాపకంలేవు. సచ్చితానందం, లేబరటరీలోంచి రెండువేలు ఖరీదైన టెలెస్కోప్‌ని తీసేసుకుని, పోయిందన్నాడన్న ఫిర్యాదుచేసి, డబ్బుకట్టమన్నారు అధికారులు. నేరమూ ఒప్పుకోలేదు. డబ్బూ కట్టలేదు. అందుచేత అతన్ని కాలేజీలోంచి పంపించి వేశారు. తరవాత ఏమయ్యాడో ఎవ్వరికీ తెలీదు. అతనికి తల్లి దండ్రులు లేరు. మేనమామ అతని వయనం అడుగుతూ, ఎక్కడేనా కనిపిస్తాడేమో అని వెదుకుతూంటేవాడు. ఇంట్లోంచి పరారీ అయి యీ అడివిలో అవతరించాడన్నమాట! ఆనాడు దొంగిలించిన టెలిస్కోప్ అదే కాబోలు. ఈ విషయలాన్నీ తెలిస్తే, అతని మేస్త్రీ వుద్యోగం వుంటుందా? కాని దాచకుండా అందరిలోనూ చెప్పేశాడు, చిత్రం! నేరస్థుడి గర్వం, అహంభావం అట్లాంటివి కాబోలు! తనని గుర్తుపట్టాడా? తల పంకించాడుగాని, నమస్కారం చెయ్యలేదు.

ఎంత అహం?

బంగళా దగ్గర కొచ్చారు, నాలుగైంది. సూర్యుడు దూరాన కొండ కిందికి దిగుతున్నాడు.

"ఇక్కడేం చేస్తున్నా డింతకీ?" అని అడిగాడు శర్మ.

"అతను చేసేది వొకరకం పని కాదండే. అట్లా సైకిల్ మీద తిరిగి ఏవో పరిశోధన చేస్తూంటాడండి.

అతనిని చూడండి

* అతనికి పడిశం, లేదా అతనికి రొంప భారం ఉండును
* అతను మంచంమీద లేచి కూర్చుండును, లేదా కిటికీవద్దకు పరుగెత్తును
* అతనికి యూపిరి ఆడనట్లుండును, మరియు శ్వాస తొందరగా పీల్చును
* అతని ఉచ్ఛ్వాసము లఘువుగా, శీఘ్రంగా ఉండును
* అతని నిశ్వాసము కష్టంగా, దీర్ఘంగా ఉండును
* అతను దగ్గునప్పుడు చెమట పట్టును
* అతని పెదవులు పాలిపోయి ఉండును
* అతని ముఖవర్చస్సు ఒక విషాద గాధను చెప్పును

అది ఉబ్బసమే

...జాలిని, ఆందోళనను కలిగించే కన్నీటి కందని ఆవేదన

★ నవరత్న - కల్ప ★

ఆ స్థితిని ఆశాజనకమయిన, ఆహ్లాదకరమయిన ఒక స్థాయికి మారుస్తుంది.

"నవరత్న - కల్ప" వాడండి

వజ్రములు, మాణిక్యములు, ముత్యములు, పగడములు, పచ్చలు, గోమేధికములు, నీలములు, నీలమణులు, వగైరా తొమ్మిది విలువగల రాళ్లు కలిసినది.

కవిరాజ్ పండిట్

దుర్గాదత్త శర్మ

వైద్యవాచస్పతి, వారిచే కనిపెట్టబడి, తయారుచేయబడిన మందు.

ఉచిత లిటరేచరుకు వ్రాయండి.

NAVRATNA KALPA PHARMACY

JULLUNDUR CITY (India).

Grams: **"NAVRATNA"** Phone: 401

ఇసిక, రాళ్లు, చెట్లు, పర్వతం, కొలనులు — ఏదో ఒకటి. ప్రస్తుతం వొంతిన పిచ్చిలో పడ్డాడండి." అన్నాడు తమ్మయ్య.

"అంటే ?"

"అటువేపు ఐదారుమైళ్లు వెడితే అతను కడుతున్న వొంతిన కనిపిస్తుందండి. అక్కడ వొక చిన్న నది వుందండి — పెద్దకాలవ అనుకోండి. వర్షాలుపడితే బాగా నీరుంటుందండి. లేకపోతే లేదు. కొండల్లోంచి జలపాతాలుగా పడుతుంటూ, తిరుక్కుంటూ ప్రవహిస్తుందండి. ఆ నది వొరిస్సావారికి సరిహద్దండి. అక్కడ వొంతిన వడేస్తే, అటు జనం యిటు, యిటు జనం అటు సులువుగా వెళ్ళి, రాకపోకలు బలిసి, ఐకమత్యంగా కూలి జనం ఎగడతారంటాడండి. ఈ వొంతిన విషయం ఎవళ్ళకీ పట్టదండి. తనే స్వయంగా వేస్తానని, చుట్టుపక్కల కొండజనాన్ని పోగుచేసి, పెద్ద చెట్లు కొట్టించి, వొంతిన మొదలుపెట్టాడండి...."

"పదండి, చూద్దాం" అన్నాడు వర్మ, జీప్ ముందుకి నడుపుతూ. ఐదారుమైళ్ల తర్వాత నది కనిపించింది. వొంతిన యింకా ఎగువున గుట్టలవెనక వుంది. అక్కడికి జీప్ వెళ్లదు. నడిచి వెళ్లాల్సిందే. మూడు ఫర్లాంగులు నడిచారు. వర్మకి ఆయాసంగావుంది; ఆకలేస్తోంది; దిగువున నది కనిపిస్తోంది; కాసేపు విశ్రాంతి తీసుకుందామని కూర్చున్నాడు. రాత్రి భోజనం ఏర్పాటు చెయ్యడానికి తమ్మయ్య వెడతానని శెలవుతీసుకు వెళ్లాడు. గంగణ్ణి, వెనక్కి బంగళాదగ్గర దుకాణానికెళ్ళి, టీ తీసుకురమ్మని పంపించాడు.

వర్మ మరో పదడుగులు దిగింతర్వాత వొంగిచూస్తే, నీళ్లల్లో వొక స్త్రీ స్నానం చేస్తున్న దృశ్యం చూశాడు. బైనాకులర్స్ లోంచి చూశాడు. తాను మధ్యాహ్నం చూసిన స్త్రీయే. దగ్గరగా వుండటం మూలాన, బాగా స్ఫుటంగా కనిపిస్తోంది. నడుంలోతు నీళ్ళు — కాసేపు యీది, మళ్లా రాతిబండమీద కూర్చుంటోంది. చేతులకి ఎర్రగాజులు తప్ప, శరీరంమీద ఏ వొస్తువూ లేదు. కిందికి మెల్లగా దిగాడు. వొడ్డుకి చేరుకున్నాడు. ఆమె వెనక భాగం కనిపించింది. నడుంకి ఎర్ర లంగా బిగించివుంది. ఇంకేమీ లేదు. లండన్ ఆర్టుగేలరీలలో చూసిన పోతవిగ్రహాలు స్మరణకొచ్చాయి. వయస్సు పాతికేళ్లలోపు. పరిపూర్ణంగా వికాసంపొందిన యౌవనం, నిర్మలమైన చర్మం, ఆ వొంపులు, వొయ్యారం, కుందాతనం అతన్ని ముగ్ధుణ్ణిచేశాయి. అదొక రాతివిగ్రహం అవుతే, ఆ వక్షంపై తల పగలకొట్టుకోవాలనిపిస్తుంది. వెనక్కి తిరిగింది. భయంతో పదేపదే కళ్లు చిట్లించింది. మూసుకున్నా తెరుచుకున్నట్లు కనబడే, పెద్ద కళ్లు. సృష్టి స్పృశించని యౌవనం కళ్ళల్లో, పళ్లవరసలో మెరిస్తోంది. గోధుమరంగు జుట్టు, ఎండిన తుమ్మచెట్ల ఆకులు పెనవేసుకున్నట్లు, నుదుటిని బిగించి, చిక్కబడి గుబురుగా లేచింది. రెండు చేతులతో రొమ్ము కప్పుకుని బండమీద కూర్చుంది.

వర్మ మాట్లాడాడు, ఆ అమ్మాయికి అర్థంకాలేదు. సేతడి గాదు; లోతుందా? అడుగున బురదా, యిసికా? చలేస్తోందా? సమాధానం లేదు. నవ్వుతోంది. ఏవో ధ్వనులు చేస్తోంది. చేతులు తిప్పుతోంది. నిండైన వక్షం, బలంతో పైకి నిట్టూర్చినప్పుడల్లా, లేచిపడుతోంది — చందమామకోసం లేచిన సముద్రంలో కెరటానికి మల్లే. రెండుకొండల మధ్య లోయలాంటిది. అక్కడ ముఖాన్ని అనించి, కన్నుమూస్తే, శాంతి దొరుకుతుంది.

తెలుగు, ఇంగ్లీషు, హిందీ - అన్నీ ప్రయత్నించాడు. అర్థంకాలేదు. తను నీళ్ళల్లోకి వెళ్లి అతన్ని రమ్మని సంజ్ఞచేసింది. అతను ఆమెకేసి తీక్షణంగా చూడలేక పోతున్నాడు. ఏ అవయవం చూడటం? నడుమా, మెడా, జుట్టా, అలలుగా చెదిరిన నీళ్ళలోంచి ప్రతిబింబించి కనబడీ కనబడని వక్షమా? నీటిలో సూర్యకాంతి మొహాన్ని వెలిగించి, కళ్లన్ని కలవరపెట్టిన నగ్ననీడనా? పెదవులు దగ్గరగా మూసుకున్నప్పుడు, చెక్కిటిమీద మిగిలిపోయి, కళ్లలో దాక్కుని రహస్యంగా పిలుస్తున్న చిరునవ్వునా?

రమ్మంటోంది. ఆ ధైర్యానికి వర్మ చకితుడయ్యాడు. అతనికి ఈతరాదు. నీళ్ళంటే భయం. అయినా, స్నానం చెయ్యాలనుంది. చొక్కా తీశాడు. బనీనుంది. తువ్వాలు లంగోటీలాకట్టి నీళ్లలోకి దిగాడు. వేలుతో చూపించి నీ పేరేమిటన్నాడు. మూనా అంది. మోనారో, మూనారో, మెన్నారో అతనికి తెలవలేదు. 'మ' 'న' రెండక్షరాలు గల ధ్వని ఆ పేరు. లియొనార్డోడవిన్సీ గీసిన మోనాలీసా చిత్రపటం జ్ఞాపకాని కొచ్చింది. ఆ పటం, పారిస్ లూవ్రీలో వుంది. అది 1504 లో గీయబడింది. ఆ పటాన్ని 'ఫ్రాన్సిస్కో డి గయోకొండ' భార్య 'లీసా'ను చూసి వ్రాశాడు. వర్మ ఆ చిత్రం నకలుని ఇంగ్లండ్ లో కొన్నాడు. ఈ దృశ్యం అట్లాంటిదే. వెనకాల, రాళ్లు, కొండలు - యుగయుగాలుగా నిలిచిన కొండల ప్రాచీన బలం, స్థిరత్వం ఆమె శరీరానికి అమరత్వాన్ని ఆపాదించినట్లు - ఆమె ప్రకృతిలో ఒక సజీవభాగం. చలనంలేని ఆ సౌందర్యాన్ని మనిషి దూరంగా ఆరాధించగలడు గాని తాకలేడు. స్వచ్ఛమైన కళతో పరిచయం పెరిగినకొద్దీ, యథార్థసంఘటన కళారూపాన్ని పొంది, స్వప్నంలాగ, స్పృశించలేనిదవుతుంది. కలని కెలికితే, కోటి తుంపరలుగా కదిలి కృశించి, కుంగి, వార్ధక్యంలో, మృత్యువులో మిళితమై, మరి కనబడదు. కాని శరీరం వున్నంతసేపూ తాకక తప్పదు. జీవితరంగంలో యీ పెనుగులాట తథ్యం. యథార్థ సౌందర్యాన్ని చూసి కలగంటాడా? కలలో చూసిన సౌందర్యాన్ని యథార్ధ జీవితంలో చూసి తనది చేసుకుంటాడా? జీవితంపై ప్రభావంలేని కళకి ప్రయోజనం లేదు. ఆమె చెయ్యిపట్టుకుని రెండడుగులు వేశాడు. ఆమె దూరంగా లోతుకి వెళ్ళింది. సంధ్యలో వెలిగిన నీళ్ళకాంతి, వక్షంమీద పడి, మృదువైన చర్మంవెనుక రక్తాన్ని వెలిగించింది. అతను ముందుకు పడిపోయాడు. చేతులు ఆమె మెడచుట్టూ పడ్డాయి. ముందుకు తోసేసింది. వెనక్కి పడ్డాడు. బండమీద కూర్చున్నాడు ఆమెకేసి చూస్తూ. వెనక్కి తిరిగింది. వేళ్ళతో నీళ్లు చిమ్ముతోంది. వొంగిన చెట్ల చిటారుకొమ్మల ఆకులు సంధ్య వెలుగులో ఎర్రగా మండుతూ, నీళ్ళల్లోపడ్డ నీడలు పచ్చగా, ఎర్రగా ఆమె శరీరాన్ని వెలిగిస్తున్నాయి. అది మరువరాని సౌందర్యానుభవం. సంధ్యని, వెన్నెలని, కొండ శిఖరాన్ని చూసి ఆనందించినట్లు, చూసి పొందిన ఆనందంతో తృప్తిపడకూడదూ? సౌందర్యం మానవుణ్ణి రాగిగా చేస్తుంది కాని తనలో మానవత్వమే,

మళ్లా మనిషిగా మార్చివేస్తుంది. ఏదో శక్తి, స్వప్నంలో మెదిలిన కోరిక, శరీరంలో ప్రజ్వరిల్లి అతన్ని ప్రాచీన ప్రాణిగా ముందుకు నెట్టి, తపస్సు నుండి కార్యానికి రగిల్చింది. కార్యం తపస్సు సాధన హేతువు. యవ్వనం వశింపుకి, ప్రాణి చాపుకి, యీ ప్రాకులాట, ఈ ఉబలాటం, తనదిగా వుంచుకోవాలన్న ఈ వాంఛ కారణాలు కాబోలు అనుకుంటూ ఆయాసం తీర్చుకుంటున్నాడు.

వర్మ నిలబడలేక పోతున్నాడు. నీళ్ళల్లో కూర్చుని ఆమె ఒళ్లో పడిపొయ్యాడు. చలిలో, అడివి కాలినట్లు, కొండ బ్రద్దలై నిప్పు వ్యాపించినట్లు ఆమె శరీరం అతనిచేతుల్లో, బుగ్గలమీద కాలింది. శరీరం కరిగినట్లు, ముద్దగా కాలినట్లు, నరాలు దోవ తెలీని రక్తంలో తన్నుకులాడుతున్నాయి. గడ్డంకింద చెయ్యి పెట్టి ఒక్కతోపు తోసి ఒడ్డుకి వెళ్ళింది మూసా. పొద వెనక వుంచిన తెల్లగుడ్డ తెచ్చి, మొహం తుడుచుకుని, వక్షంమీద కప్పుకుంది. తడిసి రొమ్ముమీద వస్త్రం బిగిసింది-కూర్చుని లంగా నీళ్లు పిండుతోంది. అతనూ వొచ్చేశాడు. బనీను ఆరబెట్టుకుంటున్నాడు. ఒక్కసారి ఆకాశం నల్ల మేఘాలతో చీకటైంది. చివరి సూర్యకిరణాలు విరిగిన కత్తులలా మేఘాలవెనక అదృశ్యమైనాయి. దట్టంగా నలువుని పూరించుకుంటూ, శిఖరాల్ని తన్నుకుంటూ, మేఘాలు విజృంభించి ఆకసమంతా వ్యాపిస్తున్నాయి:

మేఘాలకేసి చూపించింది మూసా. ఇద్దరూ చరచరా నడిచి పోతున్నారు. వెనక మేఘాలు, సుడిగాలి, వూడిన ఆకులు, విరిగిన కొమ్మలు, కిందికి జారుతున్న పిల్లరాళ్ళ ప్రవాహం, అడివి కీటకాల కోలాహలం, మూసా శరీరంలోని వింతవాసన సుడిగుండంలా అతన్ని ముంచివేస్తున్నాయి. నడవలేక పోతున్నాడు. అతని చెయ్యి పుచ్చుకుని, పైకి లాక్కుని పోతోంది. మూడు పెద్ద రాళ్లమధ్య ఒక గుహలోకి చేరుకున్నారు. వర్మ ఆయాసం తీర్చుకుంటున్నాడు. కిందికి చూశాడు. నదీప్రవాహం కనబడింది. కాళ్లు తేలిపోతున్నాయి. అతనికి భయం సాక్షాత్కరించినట్లుగా వుంది. పాపం చేసినవాళ్లు ఎత్తునుండి కిందికి చూడలేరని ఏదో మానసిక శాస్త్ర పుస్తకంలో చదివాడు. కిందికి చూడలేని భయం అతన్ని అల్పుణ్ని చేసింది. గాలికి పడిపోకుండా వుంటేటందుకన్నట్లు ఆమె మెడ గట్టిగా పట్టుకున్నాడు. అతని నెత్తిమీద వున్న తేనెపట్టులో వేళ్లు పెట్టింది మూసా. కంతలలో కెలికి రాణి యీగను లాగింది. మిగత తేనెటీగలన్నీ జుయ్యిమంటూ సుడిగాలిలా బైటపడి అతన్ని ఆవరించి, కవ్వించి కుట్టేస్తున్నాయి. వర్మ పరుగులు సాగించాడు. అతన్ని పొగలా చుట్టాయి తేనెటీగలు. మూసా నవ్వుతూ వెనకాల వొస్తోంది. అతని జేబులోంచి అగ్గిపెట్టె తీసింది. చిదుగులతో మంట చేసింది. పొగని తన నోట్లోకి తీసుకుని వాటిమీద వూదింది. వేళ్ళల్లో పట్టిన రాణి యీగను వాటిముందు ప్రదర్శించింది. దూరంగా తీసుకెళ్ళి కంతలో రాణి యీగను దాచింది. మిగతా యీగలన్నీ వర్మని విడిచి, దానిచుట్టూ కంతలోకి పోయాయి.

మూసా తొందరగా నడవమని సంజ్ఞ చేసింది. ఏదో పాట మొదలెట్టింది. ఆ పాట వికృతంగా భయంకరంగా వినిపించింది. ప్రకృతిలో ప్రాణి చనిపోయినప్పుడు, ప్రకృతంతా విడ్చినట్లు ధ్వనించింది. జీప్ కనబడటంలేదు. అతనికి దోవ తెలీటంలేదు. ఏదో తోవని ఎక్కడికో అడివిలోకి వొచ్చేశారు. అన్నీ పెద్దపెద్దరాళ్ళు, జుట్టు విరబోసుకుని, దయ్యాలకి మల్లే నల్లమ్రాను చెట్లు, గాలిలో దగ్గరగా జరిగి భేతాళ నృత్యం సాగించాయి. ఆకాశంలో పిడుగులు ప్రతిధ్వనిస్తున్నాయి. రాళ్లు బ్రద్దలైనట్టు, శిఖరాలు కూలినట్లు, మెరుపులు వొక్కసారిగా దట్టమైన చీకటిని చీలుస్తున్నాయి. ప్రకృతి గాయపడి, రక్తం కాలవలుగా ప్రవహిస్తున్నట్లు, మెరుపులు, వురుములు, వాళ్ళని తరుముతున్నాయి. ఇంక అతను నడవలేడు. మరో గుహ, మరో మెరుపు, వురుము-అక్కడే వాలిపొయ్యాడు. ఆమె బుజంమీద తెల్లగుడ్డ తీసి అతని తలని కప్పింది.

క్షణంలో వర్షం ప్రారంభమైంది. రాతిబండలమధ్య వాళ్లున్న స్థలం కొంతసేపు పొడిగావుంది. బీటలలోంచి, వర్షం ధారలాపడుతోంది—దిక్కు తెలీకుండా ఆకాశంలో నిర్మాణమైన మబ్బుకరాతి గారంలోంచి పడినట్లు నలుదిక్కులా దుయ్యపడుతోంది. అతని తువ్వాలు, ఆమెపైబట్ట రెండుపై పులా బీటలలో బిగించి కట్టింది. అతనిచేతులు, కాళ్లు అరచేతులతో వేడికోసం రాస్తోంది. వర్షం లోపలికొచ్చి పడుతోంది. ఆమె మూలకి జరుగుతోంది. అతను ఆమెకేసి జరుగుతున్నాడు. అతని తల ఆమెవొడిలోపడి, చేతులతో ఆమెమెడని పెనవేసుకుని, దగ్గరగా వేడినికాంక్షిస్తూ, యింకాదగ్గరగా వొస్తున్నాడు. ఆమె మోకాళ్ళమీద కూర్చుని గోడని ఆనింది. అతను గోడకి అదిమి, పైకి ఎగబాకుతున్నాడు. వేళ్లు ఆమె పెదవులను వెదుకుతున్నాయి. ఒకచెయ్యి అతని గొంతుపైన వేసి, రెండోచేతితో గోడని ఆనుకొని వొక్కసారి పైకిలేచి నిలబడింది మూసా. అతనితల తటాలున కింద రాతిమీదపడింది. 'అమ్మో' అన్నాడు. చిన్నగాయం తగిలింది. రక్తం చురుకుగా కారి వర్షంనీటిని ఎర్రగా మార్చింది.

వర్షం నిలిచింది. అతని తలకింద గుడ్డలుపెట్టింది. గాయాన్ని కడిగింది. లేచి బైటకువెళ్లింది. పదినిమిషాల్లో వర్మ బైటకు వొచ్చాడు, గాయం తడిమిచూసుకున్నాడు. అంతా కారు చీకటి. జేబులో అగ్గిపెట్టె తడిసి వెలగడంలేదు. సిగరెట్టు కాల్చాలని వుంది—అవి తడిసి విడిపొయ్యాయి. దోవతెలీడంలేదు. ఎటోపోతున్నాడు. మూసా ఏవో కేకలువేసుకుంటూ వొచ్చింది. చెయ్యి పట్టుకుని నడిపించుకుంటూ తీసుకెడుతోంది. అక్కడంతా చదునుగావుంది. ఒక బండమీదకూర్చుని, అతనితల తొడమీద ఆనించి, తెచ్చిన ఆకులుపిండి రసం గాయానికిరాసి, ఆకులుపైనవుంచి గుడ్డ చించి కట్టుకట్టింది.

జీప్ నిలిచినచోటు దగ్గరలో వుంది. గంగడు కేకలేసుకుంటూ వొచ్చాడు. ఇద్దరూ అతన్ని జీప్‌లోకి చేరవేశారు. అతను డ్రైవ్ చేసేస్థితిలోలేడు. గంగడు తడిసి, చలికి వొణికిపోతున్నాడు. మూసా, పావుగంటలో ముగ్గురుమనుషుల్ని తీసుకొచ్చింది. వారు జీప్ లాగుతూ, తోసుకుంటూ, వెడుతున్నారు. ఆమె తనగుడిసెకి వెళ్లింది.

జీపు బంగళా చేరేప్పటికి రాత్రి పదకొండైంది. వర్మ అల్లాగే మంచంమీద వాలిపొయ్యాడు. గంగడు కాఫీన్నా, అదీ పడుతూ

పచర్యలు చేస్తున్నాడు. వర్మ కళ్లు తెరిచి, లేచి కూర్చున్నాడు. బాగ్‌లోంచి సిగరెట్ పాకెట్ విప్పాడు. సోమయ్య, తమ్మయ్య వాగన్‌లో విశాఖపట్నం వెళ్ళిపొయ్యారట. వెళ్ళేముందు, భోజనం, వడ్డన సామగ్రి, అన్నీ సిద్ధంచేసి వెళ్ళారు.

వర్మ ఆకలి తీర్చుకున్నాడు.

"ఎవర్రా ఆపిల్ల?" అని అడిగాడు గంగణ్ణి. నిద్రమత్తులో ఉలిక్కిపడి లేచి కళ్లు నులుముకున్నాడు గంగడు.

"నువ్వెరుగుదువా?" అని మళ్ళా ప్రశ్నించాడు.

"ఎరక్కేమండి—కొండజాతోళ్లు. తండ్రిలేడు. అవ్వుంది గుడిసికాడ. తనేమో యిస్నాకూ తేనెతీసి అమ్ముతుంటేది."

"ఇస్నాకూ అంటె?"

"ఇప్పుడింక సచ్చితానందంగారున్నారండి." అని మెల్లిగా అన్నాడు.

"ఉండటం అంటె?"

"ఆయన ఆమె ఎప్పుడూ తిరుగుతూంటారండి—నెలకి పది రోజులు మకాం, ఆమె గుడిసిలోనే."

"వాళ్ళ భాషేమిటి?"

"ఒరియా కాబోలునండి. కొండజాతోళ్ళభాష మన కర్థం కాదండి."

"మరి సచ్చితానందాని కర్థమవుతుందా?"

"ఏమోనండి."

వర్మ ఆలోచనలు కొత్త తోవతీశాయి. వాళ్ళిద్దర్నీ, ఆ చల్లటి చెట్లనీడల్లో, సంధ్య వెలుగులో, పచ్చ గడ్డిలో వెన్నెలకింద ఊహించి బాధపడటంలో వొక ఆనందం పొందాడు. హెన్రీమూర్, రోడిన్, ఎప్‌స్టీన్, రాయ్‌చౌదరి శిల్పాలని స్ఫురింపచేసే మూసా శరీరం, ఆ వింతగడ్డం, చిరిగిన లాల్చీ, దిగులుతో మూసుకునే నేత్రాలతో సచ్చితానందం పొందిన అనుభవం, అతనిలో కొంత ప్రవేశించినట్లయింది. వర్మ మనస్సు, ఉద్రేకాలు, ఉప్పొంగి, నీరసించాయి; కాని శరీరం వాంఛతో విజృంభిస్తోంది. దిండ్లకింద చేతులు, తల, దాచుకున్నాడు.

మరునాడు వర్మ నిద్రనుండి లేచే టప్పటికి ఏడు దాటింది. ముందువాలో కొచ్చి చూశాడు. దూరాన మంచులో మసగగా మెరిసే పర్వత శిఖరాలు, విషాదకన్యలు ఆరేసిన ఆకుపచ్చ చీరలా, విశాలమైన బయళ్లు, చుట్టూ, పల్చటి ముసుగులా ఆవరించిన మంచు, మంచు తుంపరలని ఇంద్రధనస్సులుగా చీల్చిన సూర్యకిరణాలు, పరమాత్మ గీసి, ఫ్రేమ్‌తోసహా అమర్చి, ఆకాశంలో తగిల్చిన తైల చిత్రం లావుంది ఆదృశ్యం.

క్షవరం, స్నానం, కాఫీ ముగించి వర్మ వొంటిగా జీప్‌లో నదివైపు బైలుదేరాడు. తొమ్మిదైంది నదికి చేరుకునే టప్పటికి. రాత్రి వర్షానికి కాబోలు, నీరు వడిగా ప్రవహిస్తోంది, గట్లని కవ్విస్తూ సుడిగుండంలో నాట్యంచేస్తూ. గట్లమీద పచ్చిక, రాళ్ళు, పూలచీరలా వున్నాయి. జీప్ నిలిపి, రెండు ఫర్లాంగులు నడిచాడు. వొంతెన కనిపించింది. ఇంకా పూర్తికాలేదు. మరో నాలుగైదడుగులు మిగిలిపోయుంది అవతలి వొడ్డుకు. అడ్డంగా రెండు మూడు దూలాలు పెద్దతాళ్లతో కట్టబడి, మధ్య మధ్య పెద్ద కర్రలు నాటి, వాటిమీద అడ్డంగా మరికొన్ని కర్రలు అమర్చబడి వున్నాయి. గట్లమీద, బండలు, కొంచెం యిసక, దూలాలు, కర్రలు, గునపాలు, తాళ్ళు వున్నాయి.

వర్మ ఆగిపోయాడు. రాతి బండలమీద నీడలో, మూసా భుజాలపై తల ఆనించి సచ్చితానందం పడుకున్నాడు. ఆమె శరీరంలోని తీక్షణశక్తి కొంతవిడి తన దగ్గరకొచ్చినట్లయింది. క్రితం సాయంత్రం, ఆమె చేష్టలు జ్ఞప్తికొచ్చాయి. అతని చర్యలను ప్రబలంగా నిరసించింది. ఎందుకు? అది కవ్వించడమా? వేటకి రగల్చడమా? డబ్బాశా? సచ్చితానందం ప్రేమతో తృప్తిపడిన పాతివ్రత్యప్రకర్షా? కొండజాతి స్త్రీకి నీతివుంటుందా? అదంతా నటన. బుజువు చేసుకోడానికి నిశ్చయించుకుని బంగళాకు వొచ్చేశాడు వర్మ.

పదకొండింటికి వొక ఉత్తరం వ్రాసి, సచ్చితానందాని కిమ్మని, గంగణ్ని పంపించాడు.

తనకి సర్వే నిమిత్తం కొన్ని పరికరాలు, పనిముట్లు కావాలి కాబట్టి, అతను వెంటనే తన జీపులో మాచ్‌కండ్ వెళ్ళి వాటిని తీసుకురావాలని ఆజ్ఞాపిస్తూ వ్రాసిన ఉత్తరానికి సచ్చితానందం జవాబు మధ్యాహ్నం రెండింటికి పంపించాడు. తను మాచ్‌కండ్ అధికారుల వుత్తరవు ప్రకారం, నది ఎగువన కొన్ని కొలతలు, పరిశోధనలూ జరపడానికి వెడుతున్నానని, మళ్ళా రాత్రికి కాని తిరిగి రాలేననీ, అంచేత ఆ పని తాను చెయ్యలేనందుకు క్షమించమనీ అతను పంపిన జాబులో ఉంది.

వర్మకి కోపం దిగమింగిన కొద్దీ తీవ్రమైపోతోంది. అతని విషయం మాచ్‌కండ్ అధికారులతో చెప్పెయ్యడానికి నిశ్చయించుకున్నాడు. ఆ వొంతెన పూర్తి కావడానికి వీలులేదు. అది గట్టి వొంతెన కాదు. పదిమంది నడిస్తే కూలిపోతుంది. దాని వల్ల ప్రాణ నష్టం కలుగుతుంది. దాన్ని పడగొట్టాలి....ఏవేవో భయంకరమైన ఆలోచనలు. కాని నిజంగా అవి ఆలోచనలు కావని అతనికి తెలుసు. ఆలోచననుండి ఇంద్రియాలు పారిపోతూ పడుతున్న తికమకలవి. ఊహ, ఆలోచన లేకుండా, వొక్క శరీరం వికసించి, వ్యాపించి, స్థాయి పడటం ఎంత గొప్ప అనుభవం! అదే సమాధి, అదే నిర్వాణం. తను, తన నాగరికత కృత్రిమం. ఈ దుస్తులు, వేషం, యీ భాష, భావాలు, ఆచారాలు, నియమాలు — అన్నీ అసహజం. సహజమైన జీవితంకోసం ఎందరో యోగిపుంగవులు సంఘాన్ని త్యజించారు.

కవులు ప్రకృతిలో ఏకాంతాన్ని కామించారు. వర్డ్స్‌వర్త్, షెల్లీ, తోరియో, టాల్‌స్టాయ్, విట్‌మన్, వేమన్న అల్లా ఏకాంతంలో సజీవులయినవాళే! దాన్ని వెదుకుతూ లారెన్సు ఎన్నో దేశాలు తిరిగాడు. చలంగారి హంపీకన్యల అన్వేషణ, చిత్రకారులు వాన్‌గో, గాగిన్‌ల లంకా ప్రవాసం—యివన్నీ ఆలోచననుండి పారిపోవడానికి చేసిన ప్రయత్నాల ఫలితాలే!

సచ్చితానందం వొకప్పుడు దొంగతనం చేశాడు; సంఘం నుండి పారిపొయ్యాడు.

ఈ అపరిమిత ప్రదేశంలో దొంగెవరు? దొరెవరు? నిజాన్ని కొలిచే విలువలు లేవు. అబద్ధానికి వయస్సులేదు. నియమాలు, ఆచారాలు, పాపపుణ్యాలు, రాళ్ళుగా, చెట్లుగా, నదులుగా, చిరస్థాయిగా మారిపొయ్యాయి. వాటికి వయస్సులేదు; పరిణామంలేదు. అందులో వొకడైపొయ్యాడు సచ్చిదానందం—మానాతో కలిసి. నగ్నంగా ఏడమ్, ఈవ్ లకుమల్లే. ఫలాలు, ఆకులుతింటూ, తేనె త్రాగుతూ, నదితో ఆడుకుంటూ, చల్లటి నీడలమధ్య, గడ్డిలో ఆమె గుండెపై చెవిని ఆనించి, విశ్వం పరిభ్రమిస్తున్న నాదాన్ని, లయని వింటూ, ఆలోచనని ఆమె మెడలో పారేసి, ఊహని ఆమె నడుంచుట్టూ తన చేతులతో కట్టేసి, బుతువులలో మారుతున్న తృష్ణని ఆమె కను రెప్పలవెనక ముద్దులతో మూతపరిచేసి, ఆనందంతో శ్వాసని బిగపడుతూ బైటపడిన నాలుకని, ఆమె అధరంవెనక హత్యచేసి, నిశ్శబ్దంగా కాలాన్ని కామంతో బంధించి, వారి వునికి లోకానికి తెలీకుండా అనంతంలో లీనమైన ఆ వ్యక్తుల జీవితం వర్మకు కావాలి. కాని, సాహసంలేదు; ఆ త్యాగం చెయ్యలేడు.

సంఘాన్ని విడిచిపెట్టి యేకాంతంలోకి పారిపోయినవారు, నిజంగా అక్కడ ఆనందంపొంది, తృప్తిపడతారని విశ్వసించడం కష్టం. మరో పదిమంది నగ్నదంపతులు అరకులోయలో నివాసం యేర్పరుచుకుంటే, మళ్లా అదొక చిన్న సమాజంగా తయారవుతుంది. అక్కడ స్పర్థలు, అసూయలు, ద్వేషాలు, పగలు, రాజకీయాలు. అదొక తాత్కాలికానుభవంకాని జీవిత పరమావధి కాబోడదు. వీళ్లందరూ, ధైర్యం, త్యాగం అనుకుంటున్నది నిజానికి, పిరికితనమూ, అసహాయతానూ.

తనకాధైర్యం లేదన్న చైతన్యం వర్మని కార్యానికి పురిగొల్పింది. రెండైంది. స్నేహలత, సామాన్యసాయంత్రం ఐదు, ఆరుగంటలకికాని రారు. వొచ్చినా, రాత్రి యిక్కడేవుండి, మెర్నాడు వెళ్ళడానికి నిశ్చయించుకున్నాడు. భార్యని తనతో తీసుకురానందుకు తన్నుతాను అభినందించుకున్నాడు. స్నేహలత మూర్తి ఊహలో మెదుల్తోంది. ఆమె సన్నంగా, నాజూకుగా, లతలా వుండి, తనని అల్లుకుంది. స్త్రీ అంటే, "వొక ఎముక, పిడికెడు జుట్టు, గుడ్డపీలిక"—అని బైరన్కవి వర్ణన జ్ఞాపకానికొచ్చి నవ్వుకున్నాడు. అతని అరిచేతికింద గట్టిగా తగిలిన ఆమె బుజాల ఎముకలు స్మరణకొచ్చాయి.

గ్రహణంనాడు ఆమెతో సముద్రస్నానానికి వెళ్లిన ఘట్టం అతను మరిచిపోడు. నీళ్ళలోకి దిగగానే ఆ పల్చటి ఆకుపచ్చ చీర ఆమె తడిసిన శరీరాన్ని జకించివేసి, అల్పమైన అవయవాల్ని ప్రదర్శించింది. నీటికి లంగ చుట్టుకుని, జుట్టంతా పిడికిటిలో అమరేటట్లుగా వుంది. నీటి బిందువులు బుజాల ఎముకవల్ల ఏర్పడిన వొంపులో నిలిచిపొయ్యాయి. జూలు కత్తిరించిన గుఱ్ఱంలా, రెక్కలూడిన పక్షిలా, ఎండిన కొలవలా—ఎల్లాగో ఐపోయింది. నడుం లోతు నీళ్లే—పెద్ద కెరటం అతన్ని లోపలికి గెంటేంది. చెయ్యి పైకెత్తి పట్టుకోమని సంజ్ఞలు చేస్తున్నాడు. ఆమె గమనించలేదు. తను యిసకలోకి వెళ్లింది, కూసం విడిచిన పాములా. మరో కెరటం ముందుకు తోసింది. తనూ బైటపడ్డాడు. ఈకట్లో అర్ధరాత్రి, 'ఫిఫత్ ఎవెన్యూ' పరిమళంలో, వారు చేసుకున్న ప్రేమ ప్రమాణాల విలువ ఎంతటిదో అతనికి తెలిసొచ్చింది. అతనికి నీళ్ళంటే ఎంత భయమో, ఆమెతో నిజం చెప్పడంకూడా అంత భయం. ఆ రాత్రికూడా సిగరెట్ పొగ వొదుల్తూ, మళ్ళా ప్రమాణాలు. తెచ్చిపెట్టుకున్న ఉద్రేకంలోని పల్చటి కన్నీరు—అంతా అందమైన భ్రమ! మూడైంది. అప్రయత్నంగా జీపువద్దకు నడిచి వెళ్ళాడు. లోపలికి ఎక్కాడు. అతని వూహలో వెన్నెల నక్షత్రాలు కదుల్తున్నాయి—నక్షత్రాలకేసి టెలిస్కోపులోంచి చూస్తున్న సచ్చిదానందం. సాటర్న్ గ్రహం చుట్టూవున్న 'రింగ్స్' ఆ టెలిస్కోపులో కనిపిస్తాయి. దిగ్భ్రమగొల్పే ఆ వింత దృశ్యాన్ని 'మానా'ని చూడమంటాడు. జ్యుపిటర్ గ్రహంచుట్టూ తిరిగే చిన్నగ్రహాల నీడలు, అందులోంచి కనిపిస్తాయి. విశ్వం నీలి పమిటలో దాచుకున్న వింతలన్నిటినీ చూస్తాడతను. చూసిసాధించేదేమిటి? వొంతెన కట్టడానికి, ఖగోళ శాస్త్రానికీ ఏ సంబంధమూ లేదు. కాని ఎందుకు అట్లా చూడటం? చెట్టుకొమ్మమీద కూర్చుని, సంధ్యవేళ పశ్చిమ ఆకాశంకేసి చూస్తూ కూర్చున్న సచ్చిదానందం అతని బుజంమీద తల ఆనించి నగ్నంగా కూర్చుని వీనస్ కేసి చూస్తున్న 'మానా'—అరకులోయలో వొకదానిచుట్టూ వొకటి తిరుగుతూవుంటే, గోళాలు—'టెలిస్కోపిక్ బైనరీస్'—టెలిస్కోప్ లోంచి తప్ప కనుపించవు. అతని ఊహ టెలిస్కోప్లా ఆ దృశ్యాల రహస్యాన్ని బైటపెడుతోంది. పాత పత్రికలో ఆ నెలలో ఆకాశంతీరువును వర్ణించే పటాలు, వ్యాసం చూశాడు. అతనికేమీ బోధపడలేదు. వీనస్ పశ్చిమ ఆకాశంలో, సూర్యాస్తమయం అవగానే, ఎక్కువ కాంతివంతంగా మెరిసి, అరగంటలో మాయమవుతుందట.

జీప్ నడుస్తోంది. అతనెక్కడికి వెళుతున్నాడు? జీప్లో ఆకాశంలోకి ఎగిరి, కొన్నికోట్ల సంవత్సరాలు అనంతంలో తిరిగితే చివరికి యిదేస్థానానికి చేరుకుంటాడు. విశ్వం అనంతంకాదుట. దానికి పరిమితి వుందట. స్థలం—తనవైపుకే వొంకర తిరిగివుందట. తను ఎక్కడికీ వెళ్ళలేడు. తిరిగి యిక్కడికే రావాలి!

ఎక్కడికొచ్చాడు తను?

వొంతెన సమీపంలో కొచ్చాడు. జీప్నిల్చిపోయింది. దిగువున లోయలో నది వడిగా ప్రవహిస్తోంది. నీటివడికి వొంతెన తెగలేదు. ఆ వొంతెన ప్రయోజనం ఏమిటి? ఎవరి అవసరాలకు వారు, తలో వొంతెన స్వయంగా చేసుకుంటే, ప్రభుత్వం ఎందుకు? పథకాలెందుకు? 'మానా' ఒరియాపిల్ల—ఆ వొంతెన కడ్తే, ఒరిస్సాప్రాంతం పనివాళ్ళంతా యిటొచ్చి, పనులు సంపాదించుకుంటారు. మానా బంధుకోటికి పనికల్పించడం తప్ప వేరే ప్రయోజనం ఏముంది? దానివల్ల నష్టంకూడా వుంది. ఇటువారు అటు, అటువారు యిటూ వెళ్ళి వలస లేర్పరుచుకుంటారు. దానితో తగాదాలు బైలుదేరుతాయి. అంతేకాదు. వొక్కసారిగా దానిమీద కొయ్యాభైమంది నడిచారో, అది కూలి అంతా నీటిపాలవుతారు; ప్రాణనష్టం కలుగుతుంది.

వొంతెన చేరువలో, కొండమీదికి వొచ్చేశాడు వర్మ

కొంత దూరంలో మరో ఎత్తుకొండ వుంది. దాని శిఖరానికి తిన్నగా దిగువున వొంతెన వుంది. అతని శోక భావం స్ఫురించింది. గబగబ ఆ కొండమీదికి వెళ్ళాడు. నాలుగైందిక్కలా—నలువైపులా చూశాడు. ఎవ్వరూ జనం లేరు. కొండమీద పెద్ద పెద్ద బండలు వొరిగి, కదిపితే జారేకోణాలమీద నిలబడి వున్నాయి. ఏడెనిమిది పెద్దవి, చిన్నవి కనిపించాయి. ఒకదాన్ని కదిపి చూశాడు. చాలా పెద్దది. అది కదల్లేదు. దాని ముందుగా కొంచం ఎత్తున నాలుగైదు చిన్న బండ లున్నాయి.

ఇంగ్లీషు సినిమాలలో దృశ్యాలు జ్ఞప్తికొచ్చాయి. నాజూకు, నాగరికత,—సహజమైన శక్తుల్ని, 'కసిని' వుద్రేకాన్ని మరుగు పరుస్తున్నాయి. కాని ఆ ప్రచండశక్తులు ఎప్పుడో వొకప్పుడు బైట పడక మానవు. అస లందుకే యుద్ధాలు. ప్రజలలో దాగిన 'తృష్ణ' 'కసి' 'పగ' 'పోటీపడటం'—మొదలైన ఆదిమానవుల వుద్రేకాలు బైటపడేటందుకే, కుస్తీపట్లు, 'బాక్సింగ్' మొదలైన వినోదాలు పాశ్చాత్యదేశాలలో ప్రబలాయి. టార్జాన్ చిత్రాలంటే అందుకే ప్రేక్షకుల కంత మోజు. 'హెమింగ్ వే' యీ రకం తన్నుకునే, గుద్దుకునే కథలు వ్రాశాడు—ఆ రచనలు వుత్తమ సాహిత్యం అంటున్నారు. లారెన్సు నవలలో నాయికానాయకులు తిట్టు కుంటారు, తన్నుకుంటారు, హింసించుకుంటారు. రక్తంతో వినో దిస్తారు. లారెన్సును, సారస్వత గురువుగా పూజిస్తున్నారు. మన దేశంలో వీటికి స్థానంలేదు....ఇక్కడంతా శాంతి, మృదుత్వం, దయ, క్షమ, ఔదార్యం, భక్తి, పాతివ్రత్యం, త్యాగం, మొద లైన విలువలు, యీ ప్రాచీన శక్తుల భేతాళనృత్యానికి తయారు చేసిన వేదిక; కూలిపోకుండా వుంటుందా?

చిన్న బండలని, బలంఅంతా వుపయోగించి, వర్మ వరసగా తోసేశాడు. అవి వెళ్ళి ఆ పెద్ద బండలు మూడింటినీ కదిపాయి. అన్నీ కలిసి కిందకి నదిలోకి శబ్దం చేస్తూ పడ్డాయి. రెండు మాత్రం వొంతెన మొగిలోపడి నాలుగైదు గజాలమేర వొంతెన కర్రలని కూల్చివేశాయి. ప్రకృతి హృదయం పగిలినట్లు, పెద్ద శబ్దం. మరు క్షణం ప్రకృతి ఆశ్చర్యంతో వూపిరి బిగపెట్టినట్లు నిశ్శబ్దం.

ఆ నిశ్శబ్దాన్ని చీల్చుకుని వొక స్త్రీ కంఠం వినబడింది. మూనా పాడుతున్న వికృతమైన, విషాద కంఠం అది. ముచ్చెమట్లు పోసేశాయి. అగ్గిపుల్లని నోట్లో పెట్టుకుని, సిగరెట్టుని అగ్గి పుల్లగా రాస్తున్నాడు. ఆ కంఠం వల్లకాటిలో వేసిన కేక ప్రతిధ్వనిలా ధ్వనించింది. తనని రమ్మంటోంది. వెతుకుతున్నాడు. దిగుతున్నాడు. కిందికి—యింకా కిందికి.

ఆ కంఠంవైపు దిగుతున్నాడు. పాట దగ్గర కొచ్చింది. ఎదు రుగా మూనా. గడ్డిపూలు రెండు చేతులకూ గాజులుగా అమర్చింది—ఎర్రపూలు చిక్కు జుట్టులో బిగించింది. ఎర్రటి పరికిణీనిండా, చిరుగులు, అతుకులు. నవ్వింది.

వర్మ సిగరెట్ పైకి తీశాడు. నీళ్లల్లో కాళ్లు పెట్టి వొడ్డున కూర్చుంది. ఏదో అంటోంది. నీళ్లల్లోకి రమ్మనా? నీళ్లు బురదగా, చిడిగా వున్నాయి. అతను దిగదల్చుకోలేదు. సిగరెట్టు ముట్టిం చాడు. అతను వొదిలిన పొగను, తను వూదుతూ పీలుస్తోంది. పర్సు లోంచి పది రూపాయలనోటు తీశాడు. ఆమె కళ్లు సంతోషంతో మెరిశాయి. దగ్గరగా చూడ్డానికి వొంగింది. భుజంమీది గుడ్డ జారి నప్పుడు సంధ్య వెలుగులో రొమ్ముల నీడలు గుండ్రంగా రాతి బండ మీద పడుతున్నాయి. రెండు చేతులూ ఆమె భుజాన వుంచాడు. కిందికి జారుతున్న అతని వేళ్ళని తొలగించి, తన చేతులతో బిగించి అతన్ని లేవతీసింది. నోటు తీసుకుని పరికిణిలో మడిచింది.

వర్మకి ధైర్యం పెరిగింది—లేచాడు. ఆమె నడుస్తోంది—తనూ నడుస్తున్నాడు. పరుగెడుతోంది; తనూ పరుగెడుతున్నాడు—సంధ్య పడమటి ఆకాశంలో కరిగి, ఊదాగా మారుతోంది. నీడలు పడడంలేదు; సన్నటి చందమామ నీటిలో ప్రతిబింబించటంలేదు. చందమామ ప్రక్క వొక నక్షత్రం, పడమటి ఆకాశంలో మరో నక్షత్రం కనబడుతున్నాయి.

వొంతెన దగ్గర కొచ్చేశారు. ఆమె వొంతెన మీదకు నడి చింది. అతన్ని రమ్మంది. వొచ్చాడు. కింది నీటి వడికి తన తల తిరుగుతోంది. అతన్ని పట్టుకుంది. మెడచుట్టూ చేతులు వేసి దగ్గరకు లాక్కుని, బుగ్గలు, గడ్డం, గిల్లుతూ, లోతుగా కళ్ళల్లోకి చూసి విరగబడి నవ్వింది. ఏదో అంటోంది. వర్మ శరీరం పట్లు తప్పి, ఉద్రేకంతో వూగిపోతోంది. ఆమెను గట్టిగా కౌగలించుకున్నాడు. అతని పెదవులు ఆమె మొహాన్ని తడుముతున్నాయి. గుండెమీద గుప్పెడి బిగించి, వొక్క వూపుతో ముందుకు తోసేసింది. వర్మ నీళ్ళలోపడి కొట్టుకుపోతున్నాడు.

కేకలువేస్తూ, మునుగుతూ, తేల్తూ, చెయ్యి పైకి విసరివేస్తూ కొట్టుకు పోతున్నాడు. కేకలు తగ్గాయి. నీళ్లు మింగుతూ శబ్దాలు చేస్తున్నాడు. పదడుగులు, పదిహేనడుగులు, ఇరవై—వెళ్ళి పోతు న్నాడు. వొడ్డునున్న ఏదో రాతిబండ కాసేపు కాలికి తగిలి నిల బడినా, పట్టు దొరక్క మళ్ళా కొట్టుకు పోతున్నాడు. ముప్ఫై నలభైఅడుగులు,—వెళ్లి పోతున్నాడు. చేతులు నీళ్లపైకి రావడం తగ్గు తోంది. శబ్దం సన్నగిలుతోంది. నది మలుపులో, వొడ్డున సచ్చిదా నందం, చూశాడు. సైకిలు చెట్టున ఆనించి, లాల్చీ తీసేసి, డ్రాయర్‌తో, చేతిలో టెలిస్కోప్‌తో సహా, నీళ్లల్లోకి దూకే శాడు. టెలిస్కోప్ వర్మ చేతికి తగిలి, దాన్ని గట్టిగా రెండు చేతు లతో పట్టుకున్నాడు. సచ్చిదానందం టెలిస్కోప్ పట్టువొదల కుండా, వొకచేతితో వర్మమొహాన్ని పైకి నెట్టుతూ, వొడ్డుకి చేరవేశాడు.

సంధ్యకరిగి చీకటి అలుముకుంటోంది. వొడ్డున పడిన వర్మకి ప్రథమ చికిత్స చేశాడు. నీళ్లు తాగేసిన వర్మ నిస్త్రాణగా కళ్లు మూసుకుని పడుకున్నాడు. ఒడ్డున పొదల వెనక కీటకాలు చెలరే గాయి, అడివి కూసినట్లుగా. మందమైన ఆకులు రాలుతున్నాయి.

సచ్చిదానందం వొళ్లు క్షణంలో ఆరిపోయింది. వెనక్కి చూశాడు. మూనా దూరంగా నిలబడివుంది. ఆమె కేసి నడిచాడు. అతని విడిచిన దుస్తులు ఆమె దగ్గరున్నాయి. ఒడ్డున కూర్చున్నాడు. మూనా తల కుడుస్తోంది. కణతలు నొక్కుతోంది. లంగా సద్దు కోడంలో, నోటు బైటపడింది. అతని కిచ్చింది. ఏదో మాట్లాడింది. అతను బట్టలు వేసుకున్నాడు. ఆమె సైకల్ తీసుకొని నడుస్తోంది. అతను మెల్లగా నడుస్తూ టెలిస్కోప్‌లోంచి చూస్తున్నాడు.

పశ్చిమ ఆకాశంలో ఎరుపు చిక్కనై నలుపైంది. 'వీనస్—' పెద్దగా మెరుస్తోంది. భూమి అంచు, నిశీథిముసుగులా కమ్మేశింది. వర్మదగ్గరికి చేరుకున్నారు. అతని పంట్లాం జేబులో పర్సుతీసి, అందులో నోటుపెట్టి, ఆ జేబులోనే వుంచాడు. మళ్లా నడుస్తున్నాడు. రోడ్డుమీదికి వొచ్చేశాడు. దూరంగా అతనికేసి వొక వేగన్ వొస్తోంది. సంజ్ఞలతో దాన్ని నిలిపాడు అందులోనుంచి సోమయ్యదిగాడు. అతని వెనకాల వర్మభార్య స్నేహలత దిగింది. చలికి కాబోలు ఆమె కొంగుని జుట్టుమీద, చెవులమీద కప్పుకుంది. ఆమెని అక్కడే వుండమని, సోమయ్యని, డ్రైవర్‌ని తీసుకుని వర్మదగ్గర కొచ్చాడు. ముగ్గురూ సాయంపట్టి, అతన్ని వేగన్‌లోకి చేరవేశారు. ధ్వనికిప్రశాంతత మైలబడుతుందేమోనన్నట్లు, ఎవ్వరూ మాట్లాడడంలేదు. దూరంగా నది మూలుగు, కీటకాల రొద, శిఖరాలపై వికృతంగా బండలు, వాటిమధ్య 'వీనస్' వెలుగు— జబ్బుచేసిన పరమాత్మ అరుకులోయలో అడుగు పెట్టినట్లు, శూన్యం సజీవమైన క్షణాలు గడిచినాయి.

వేగన్‌లో చిన్నిదీపం వెలుగులో వర్మ కళ్ళు తెరిచాడు. చుట్టూ చూశాడు. భార్యమొహం చూసి నీరసంగా నవ్వాడు.

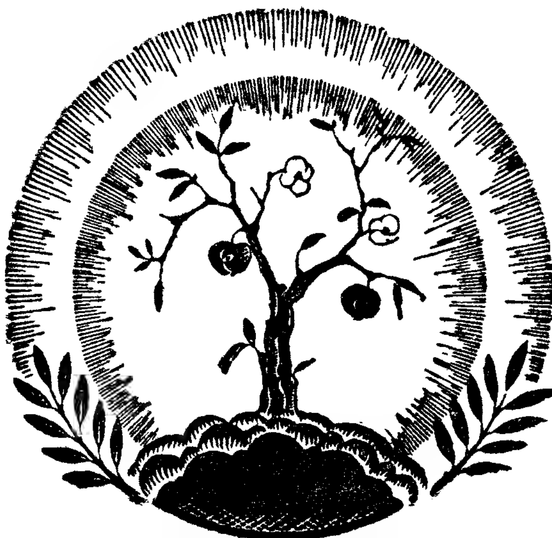
"అసలేం జరిగింది?" అని అడిగింది స్నేహలత, ఏ ఒకర్నీ సంబోధించకుండా. విశ్వంచేసిన కడసారి గానానికి శ్రుతిలా ఆ కంఠం అసహజంగా వినబడింది.

వర్మ మాట్లాడబోయాడు. వద్దని సంజ్ఞచేసి, సచ్చిదానందం ఆ ప్రశ్నకి సమాధానం చెప్పాడు.

"ఏంలేదండీ— నేను సర్వే పూర్తిచేసుకుని, రోజూ లాగే, నదిమధ్యగా వొంగిన ఆచెట్టుకొమ్మమీదకూర్చుని, 'వీనస్' గ్రహం కనిపిస్తుందేమోనని టెలిస్కోప్‌లో చూస్తున్నాను. పట్టుజారి నీళ్ళల్లో పడిపోయ్యాను. ఒడ్డున వస్తున్న వర్మగారు నన్నుచూసి నీళ్లల్లోకి దూకి, ఇద్దరం వొడ్డుకి చేరడంలో నీళ్లు తాగేశారు."

వర్మ కళ్లుతెరిచి జాలిగా అతనికేసి చూశాడు. చెయ్యి పైకి తీసి అతని భుజంమీద వుంచాడు. యేదో మాట్లాడబోయ్యాడు. సోమయ్యకి దగ్గరగా రమ్మని సంజ్ఞచేసి, అతని చెవులో యేదో చెప్పాడు. "మీరు విశ్రాంతిగా పడుకోండి. ఒంతెన గురించి ఆదుర్దా పడకండి. ఆ పనికి మీరెందుకు. మేమందరం పూర్తి చేస్తాంగా" అన్నాడు సోమయ్య.

వేగన్ బంగళాకేసి నడుస్తోంది. స్నేహలత వీనస్‌కేసి చూసింది. తన భర్తకి యీదడం రాదనీ, నీళ్ళంటే భయమనీ ఆమెకుతప్ప ఎవ్వరికీ తెలియదు. ఈ రహస్యం ఎవ్వరితో చెప్పనుతే అన్నట్లు 'వీనస్' శిఖరంవెనుక లోయలో, భూమి అంచువెనక దిగి అంతర్థానమైంది. కూలిన శిఖరంగా అరుకులోయ చీకటి సౌందర్యం ముసుగులా పైకిలాక్కుని పరుంది.

నన్నయ అవతారిక

శ్రీ దివాకర్ల వేంకటావధాని

పూర్వలాక్షణికు లాశీర్నమస్క్రియావస్తునిర్దేశో వాపితన్ముఖమ్మని కావ్యారంభమున నాశీర్వాదముకాని నమస్కారముకాని వస్తునిర్దేశముకాని యుండవలెనని శాసించి యుండిరి. సంస్కృతకావ్యములలోఁ బెక్కింట నీ మూఁడింటిలో నేదో యొక ప్రక్రియ కానవచ్చుచునే యుండును. కొందఱు కవులు పై యాశీరాదులలో నొకదానిని సూచించుటతో మాత్ర మూరకుండక కావ్యరచనా ప్రేరకములైన సందర్భములను, ద్రదచనమునఁ దమకుగల యర్హతానర్హతలనుగూడఁ గావ్యారంభములం దించుక సూచించుచుందురు. కాళిదాసుని రఘువంశ మహాకావ్యమునఁగల యారంభశ్లోకము లిందుకుదాహరణము. సంస్కృతకావ్యకర్తలకుఁ బూర్వులైన వ్యాసవాల్మీకులు రచించిన భారతరామాయణములలోఁ గూడ నారంభములం దిట్టి యవతారిక లున్నవి. ఈ సంస్కృతమహాకవుల నొజ్జబంతులుగాఁ గైకొని నన్నయ భారతేతిహాసము నాంధ్రీకరింపఁబూని తదారంభమున నొక యవతారిక రచించినాఁడు. నన్నయనుగుఱించికాని యాతఁడు భారతమును రచింపఁబూనిన పరిస్థితులనుగుఱించికాని యత్కించిత్తయిన నెఱుంగుట కీ యవతారికయే ప్రధానమైన యాధారము.

నన్నయకుఁ బూర్వ మాంధ్రమునఁ గవిత్వమున్నను అతని కాదర్శము కాదగిన కావ్యమేదియు లేకుండెను. అందుచే నాతనికి సంస్కృతకావ్యనాటకాదులును బ్రతివేశదేశమునం దంతకుముందే రచింపఁబడిన కన్నడకావ్యములును గొంతవఱకు మేలుబంతులయ్యెను. సంస్కృతనాటకముల యారంభములందు నాందీప్రస్తావనలను ప్రక్రియలు కానవచ్చును. అందు నాంది పూర్వరంగమునందలిభాగము. ఇది యాశీర్వాదముతోడనో నమస్కారముతోడనో కూడియుండి శబ్దముచేతనో యర్థముచేతనో కావ్యవస్తువును సూచించుచుఁ జంద్రనామాంకితమై యుండవలెనను నియమమున్నది. అందలి పదముల సంఖ్యనుగూర్చికూడ లాక్షణికులు కొంత నియమము నేర్పరచిరి. కాని సంస్కృతనాటకములందే యది పెక్కుచోట్లఁ బాటింపఁబడి యుండలేదు. నాంద్యంతమున సూత్రధారుఁడు ప్రవేశించి నటీనట విదూషక పారిపార్శ్వకులలో నొక్కరితోఁ జిత్రమైన సంభాషణ కావించును. దీనికిఁ బ్రస్తావన యనిపేరు. ఇందుఁ గవి గోత్రనామాది కథనము, ప్రరోచనమనఁబడు సున్ముఖీకరణము, ఋతువర్ణనము, కావ్యార్థసూచనము, పాత్రప్రవేశసూచనము అనఁబడు నైదంగములుండును. ఈ ప్రస్తావన ప్రవర్తింపఁజేసి సూత్రధారుఁడు నిష్క్రమించిన పిమ్మట నాటక మారంభింపఁబడును.

భారతారంభమున నన్నయ రచించిన యవతారిక యొకవిధముగా సంస్కృతనాటకముల మొదలనుండు నాందీప్రస్తావనలను బోలియున్నది. ఇందలి యారంభ మంగళశ్లోకము సరిగా నాందీశ్లోకమును దలపించుచున్నది. పురుషోత్తమాంబుజభవ శ్రీకంధరులు మీకు శ్రేయోదాయకు లగుదురుగాక యను నాశీర్వాద మిందున్నది. దీనిని గావించినవాఁడు భారతాంధ్రీకరణ నాటక సూత్రధారుఁ డనఁదగు రాజరాజనరేంద్రుఁడు. ఇందుఁ గావ్యార్థసూచనాదులైన యితర నాందీలక్షణములేవియు లేవు గాని ఋషితుల్యుఁడైన నన్నయనోట నాంధ్రవాఙ్మయప్రపంచమునకుఁ ద్రిమూర్తులనఁదగు ముప్పురు కవిపుంగవు లీభారతాంధ్రీకరణమును బూర్తిచేయుదురను సూచన యప్రయత్నముగా వెలువడి యుండెనని చెప్పుదురు. నన్నయశబ్దము నారాయణశబ్దభవమనుటకు వీలుండుటయుఁ, దిక్కన యెఱ్ఱాప్రెగడలకుఁ గవిబ్రహ్మయనియు, శంభుదాసుఁడనియు బిరుదము లుండుటయు నీ యూహకవకాశ మొసంగుచున్నవి. ప్రకృతిస్వరూపిణులగు శ్రీ వాణీ గిరిజలను వక్షోముఖాంగములందు ధరించి పురుషోత్తమాంబుజభవశ్రీకంధరులు స్త్రీపుంసయోగోద్భవమైన లోకములస్థితి నావహించునట్లు త్రిమూర్తిస్వరూపులగు నారాయణ (నన్నయ) కవిబ్రహ్మ శంభుదాసు లాంధ్రభారతమను ప్రపంచముయొక్క స్థితిని నిర్వహింతురను భావము నారంభ మంగళశ్లోకమునుండి తీయవచ్చును. నన్నయ యిందు సాధారణముగా లోకమున వాడుకలోనున్న బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరులనుక్రమమును జెప్పక పురుషోత్తమాంబుజభవశ్రీకంధరులనుక్రమమును సూచించెను. దీనికి నన్నయ నారాయణ శబ్దములకుఁగల సన్నిహితసంబంధమే కారణమై యుండవచ్చును. తొలుత భారతాంధ్రీకరణమను సృష్టి కారంభించినవాఁడు నన్నయయగుటచే నాతనియందు మహిమున్ వాగనుశాసనుఁడను పద్యమున భట్టుమూర్తివలె బ్రహ్మత్వమునుగూడ నారోపింపవచ్చును గాని అప్పుడు తిక్కనయందు విష్ణుత్వకల్పనమునకుఁ గొంత దూరాన్వయమైన పద్ధతి నవలంబింపవలసివచ్చును. అందుచేతనే నన్నయనోట లోకవ్యవహారమున కించుక విరుద్ధమేయైనను బురుషోత్తమాంబుజభవ శ్రీకంధరులనుక్రమమే వెల్వడి యుండును.

కాలమునుబట్టి నన్నయ మొదటివాఁడు; తిక్కన ద్వితీయుఁడు; ఎఱ్ఱన' తృతీయుఁడు. పై సమాసమునందలి వరుసకూడ దీని కనుగుణముగనే యున్నది. కవిత్రయమువారు నివసించిన కాలమును బట్టియు, వారు భారతము నాంధ్రీకరించిన కాలమును బట్టియు నీక్రమ ముచితముగానే యున్నది కాని భారతగ్రంథభాగముల యానుపూర్వినిబట్టి చూచినచో నది యించుక విరుద్ధముగాఁ గానిపించును. ఏలయిన నాది సభా పర్వములును నారణ్యపూర్వభాగము నైనపిమ్మట ద్వితీయుఁడైన తిక్కన రచించిన భాగముకాక తృతీయుఁడైన యెఱ్ఱన రచించిన యారణ్యపర్వశేషమున్నది. ఈ గ్రంథభాగక్రమమునుబట్టి చూచినచో ముందు నన్నయను దరువాత నెఱ్ఱనను పిమ్మటఁ దిక్కనను జెప్పవలసియుం

డును. ఈ లోపమును బరిహరించుటకే మంగళశ్లోకమునకు వెంటనే వ్రాయఁబడిన వచనమున నన్నయ పై శ్లోకమునందలి క్రమమును విడిచి "అని సకలభువన రక్షణ ప్రభువులై-యాద్యులైన హరిహర హిరణ్యగర్భ పద్మోమావాణీపతుల స్తుతియించి" యను చోట హరిహర హిరణ్యగర్భులను క్రమమును జెప్పినాఁడనియు లేనిచో నాతఁడు వెనువెంటనే యా త్రిమూర్తుల క్రమమును మార్చి చెప్పవలసిన యక్కఱ లేదనియు శ్రీమాన్ వేదాల తిరువెంగళాచార్యులవారొక యుపన్యాసమున వక్కాణించి యున్నారు. కాలరచనాక్రమములనుబట్టి చూచినచో మొదటిదియు గ్రంథభాగక్రమమునుబట్టి చూచినచో రెండవదియు సమంజసములుగా నుండును. అందుచే రెండువిధములుగాఁ జెప్పి నన్నయ క్రమవైరుధ్యమును బరిహరించుటకు యత్నించినాఁడు.

పై శ్లోకమున నన్నయ యసమాప్తమగునైన భారతాంధ్రీకరణమును ముగ్గురుకవులు పూర్తి చేయుదురని సూచించుట యథార్థమా లేక యది విమర్శకుల బుద్ధిచాతుర్యమా యను సందేహ ముదయింపవచ్చును. కాని పై శ్లోకమునందలి త్రిమూర్తుల క్రమమును దరువాతి వచనమునందలి క్రమమును బైయూహకుఁ దావీయక పోవుటలేదు. అదియుఁగాక మహాకవియు నవిరళజపహోమతత్పరుఁడును ఋషికల్పుఁడు నగు నన్నయనోట నట్టి సూచన వచ్చుటయు నసహజము కానేరదు.

కావ్యాదియైన శ్లోకమునో పద్యమునో శ్రీకారముతో నారంభించుట మంగళసూచకము. ఈ యాదిమపద్యమున శబ్దార్థములందెచ్చటను నమంగళస్ఫూర్తి కలుగకుండఁ జూచుట మంచిది. అట్టి యెడ నన్నయ శివునకు మాంగళ్యసూచకములైన నామము లనేకము లుండఁగా విషము కంఠమునఁగలవాఁ డను శ్రీకంధరశబ్దము నేల వాడవలయునని శంక కలుగవచ్చును. విషము భయంకరమును విధ్వంసకరమునైన వస్తువేయైనను శివుఁడు శ్రీకంధరుఁడైన పరిస్థితిమాత్రము జగద్ధితప్రయోజన మైనట్టిదే. అమృతమథనసమయమున హాలాహలముదయించి సర్వజగదుపద్రవము కలిగింపఁబోఁగా రుద్రుఁడు దానిని మ్రింగి కంఠమున నిల్పి దివిజమనుజ లోకముల కెట్టి యిక్కట్టును గలుగకుండఁ గాపాడెను. దీనినిబట్టి శివుని శ్రీకంధరత్వ మతని లోకరక్షణపరాయణతకు ఫలితమైనదేకాని యమంగళస్ఫోరకమైనదికాదు. అందుచేతనే నన్నయ నిశ్శంకముగా మొదటిశ్లోకమున-నా శబ్దమును వాడియుండును.

తనకులబ్రాహ్మణు నితాంతి పద్యము నన్నయ కులగోత్రసూత్రాదికమును, విద్యావిజ్ఞానవిశేషములను, ఆచారస్వభావములను సూచించుచున్నది. నన్నయవిషయమును గొంచెముగనో గొప్పదిగనో మనకుఁ దెల్పు నాధార మీ పద్యమొక్కటే. ఇందుఁ గానవచ్చు విశేషణములను పతికతములనే యొండొంటితోఁగూర్చి మనము నన్నయ జీవితచరిత్ర యను సౌధమును నిర్మించుకొనవలయును. అతఁడు రాజరాజు కుల బ్రాహ్మణుఁడు. అతని కనురక్తుఁడు నిరంతర జపహోమపరాయణుఁడు. విపులశబ్దశాసనుఁడు. వేదసంహితల నభ్యసించినవాఁడు. బ్రహ్మాండపురాణము మున్నుగాఁ గల వివిధ పురాణములఁ బఠించి యందలి విజ్ఞానమును జాల

గొన్నవాఁడు. పాత్రుఁడు, ఆపస్తంబసూత్రుఁడు, ముద్గలగోత్రుఁడు. సజ్జనస్తోత్ర పాత్రమును స్వచ్ఛమునైన చరిత్రసంపద కలవాఁడు. లోకజ్ఞుఁడు. సంస్కృతాంధ్రభాషలు రెండింటఁ గావ్యరచన చేయఁగలవాఁడు. సత్ప్రీతిభాభియోగ్యుఁడు. నిత్య సత్య వచనుఁడు. సుజనుఁడు, బుద్ధిబృహస్పతి. ఇందుఁ గుల బ్రాహ్మణుఁడు, అనురక్తుఁడు అనునవి రాజరాజునకును నన్నయకును గల సంబంధమును దెలుపు విశేషణములు. ఆపస్తంబ సూత్రుఁడు, ముద్గలగోత్రుఁడు అనునది నన్నయ సూత్రమును గోత్రమును సూచించునట్టివి. సద్వినుతావదాతచరితుఁడు, పాత్రుఁడు, నిత్యసత్యవచనుఁడు, సుజనుఁడు అను విశేషణము లాతని స్వభావమును బ్రవృత్తిని సూచించుచున్నవి. సంహితాభ్యాసుఁ డనునది యతని వైదికవిద్యానిష్ణాతృత్వమునకు, అవిరళ జపహోమతత్పరుఁ డనునది యతని నైష్ఠికతకును సూచకములుగా నున్నవి. మిగిలిన విశేషణము లాతని పాండిత్యప్రతిభలను, గవితాకళాదక్షతను వెల్లడించుచున్నవి.

పై విశేషణములనుబట్టి చూడ నన్నయ పరస్పరవిరుద్ధగుణ స్వభావములొక్కచోఁ గలసిన సమగ్రమూర్తివోలెఁ గానవచ్చుచున్నాడు. వైదికులకు ఛాందసులను పేరున్నది. బ్రహ్మదేవుని వేదాభ్యాసజడుఁడని కొందరుకవు లాక్షేపించియున్నారు. అల్లసాని పెద్దన "బుద్ధిజాడ్యజనితోన్మాదుల్ గదా శ్రోత్రియు"లని శ్రోత్రియత్వమునకు బుద్ధిజాడ్యమును సహచారిగుణముగాఁ జేర్కొనుట యెల్ల రెఱింగినదే. నన్నయ వైదికుఁడయ్యును బుద్ధిజాడ్యముతోఁ గూడినవాఁడు కాఁడు. లోకజ్ఞుఁడు, మత్యమరాధిపాచార్యుఁడు, కవితాకళాపారగులైనవారు కర్మఠులై యుండుట యరుదు. తిరుపతి వేంకటకవులు శ్రవణానందములోఁ గవిత్వమును సంధ్యావందనమును నకు బావగారని వర్ణించియున్నారు. కాని ఈ విషయమున కపవాదములైనవారు కొందఱు లేకపోలేదు. నన్నయ తిక్కన లందుఁ బ్రథమగణ్యులు. నన్నయ యవిరళ జపహోమతత్పరుఁడు; తిక్కన వైదికమార్గనిష్ఠుఁడగు వర్తనమును నిర్వహించి సోమయాజియైనవాఁడు. నన్నయకూడఁ దణుకునకుఁ దూర్పున నొక్కచో యజ్ఞ మొనరించెనని తెల్పు పద్యమొక్కటున్నది కాని యది యెంతవఱకు యథార్థమో తెలియరాదు. లోకమునఁ గవితాకర్మిష్ఠతలకును శ్రోత్రియతాసుధీసంపదలకును వైరుధ్యము చెప్పఁబడుచున్నను గవి కన్నియు నుండవలెనని లాక్షణికులు చెప్పుచున్నారు.

అప్పకవి యప్పకవీయ ప్రథమాశ్వాసమున సత్కవిలక్షణములను జెప్పుచు:

"ఇమ్మహిని మనులచే వెల
సెమ్మను గావ్యములు నాస్తిక ములకే కా
వ్యమ్మను వచనార్థంబే
సమ్మతి గలిచెర సుకవిజనులే మానుల్ 48

ధరణీసురుఁడు ప్రశాంతుఁడు
గురుభక్తుఁడు శుచియుఁ గల్పకుఁడు పూర్వకవీ
శ్వర వాక్ప్రయోగదక్షుఁడు
గరుణామతి యొక్కఁ డతఁడు కవియనఁ బరఁగున్. 44

శ్రుతి శాస్త్రాంగ పురాణ
ప్రతతియు నితిహాస కావ్య భరతాగముముల్
స్మృతి సంగీత రతికళా
గతుల నలంకృతుల తెలుఁగఁగాఁదగుఁ గవికిన్." 45.

అని చెప్పియున్నాఁడు. ఈతఁడు చెప్పిన లక్షణములన్నిటికిఁ గుదురైన కవులు నన్నయవంటివా రెందఱుకొ రియ్వరో తప్ప నెందఱో యుండరు.

"కులవిప్రః పురోహితః" అని వాచస్పత్యమునందలి నిర్వచనము నూతగాఁగొని, విప్రబ్రాహ్మణ శబ్దములు రెండును బర్యాయపదము లగుటచేఁ గులబ్రాహ్మణుఁడనఁగాఁ బురోహితుడనియు, నందుచే నన్నయ రాజరాజునకుఁ బురోహితుఁడుగా నుండెననియు, బురోహితులు సాధారణముగా వైదికబ్రాహ్మణులే యగుటచే నన్నయకూడ వైదికబ్రాహ్మణశాఖకే చెందియుండుననియుఁ జెప్పువారు పలువురున్నారు. కాని యీ యభిప్రాయము భ్రాంతిమూలకము. కులబ్రాహ్మణుఁడనఁగాఁ బురోహితుఁడు కాదనుటకు గొన్ని నిదర్శనములున్నవి. చాళుక్యరాజ్యాంగమున మంత్రి పురోహిత సేనాపతి యువరాజులు పంచప్రధాను లనబడుచుండిరి. ఈ పంచప్రధానులలో రెండవవాఁడు పురోహితుడు. కావునఁ బురోహితత్వముకూడ నప్పుడు న్యూనతావహమైనది కాదు. అవతారికయందలి 8 వ వచనమున రాజరాజు మంత్రి పురోహిత సేనాపతి దండనాయక దౌవారిక మహాప్రధానానంతసామంత విలాసినీ పరివృతుండై యుండెనని వర్ణింపఁబడియున్నది. వెనువెంటనే నన్నయను వర్ణించు సీసపద్యమునఁ గులబ్రాహ్మణశబ్దము వాడఁబడినది. రెండుశబ్దముల నొకేస్థలమున వేఱువేఱుగా బ్రయోగింపఁబడి యుండుటచే వీని యర్థమునఁగూడఁ బార్థక్యమున్నదని యూహించుట కవకాశమున్నది. "కులబ్రాహ్మణ పదమునకుఁ బురోహిత పదము పర్యాయముగాఁ జాళుక్యశాసనములలోఁగాని కర్ణాటరాజశాసనములలోఁగాని ఎచ్చటను వ్యవహరింపఁబడి యుండలేదనియుఁ బంచప్రధానులను జెప్పుచోటఁ జాళుక్యశాసనములలోఁ బురోహితశబ్దమే వినవచ్చును గాని కులబ్రాహ్మణ శబ్దము వినరాదనియు" సాహిత్యపత్రికలో కీ. శే. బుఱ్ఱా శేషగిరిరావుపంతులుగారు వ్రాసియున్నారు. అదిగాక నన్నయతే వ్రాసిన నందమపూఁడి శాసనములోను తత్పూర్వశాసనములందును జాళుక్యులకు మూలపురుషుఁడైన విజయాదిత్యుఁడు జిగీషచే దక్షిణాపథమున కరుదెంచి త్రిలోచనపల్లవునితోడి యుద్ధమున దివంగతుఁడైనపిమ్మట నాతని మహాదేవి, యంతర్వత్నియైనది, పురోహితునితోఁగూడ (పురోహితేన సార్ధం) ముడివేము నామకమైన యగ్రహారమున కరిగి తద్వాస్తవ్యుఁడైన విష్ణుభట్టసోమయాజిచే దుహితృనిర్విశేషముగా నభిరక్షింపఁబడి విష్ణువర్ధనునిఁ బ్రసవించెనని చెప్పఁబడియున్నది. * ఈ సందర్భమునఁ గులబ్రాహ్మణేనసహ యనక నన్నయాదులు పురోహితేనసార్ధమని వ్రాయుట గమనింపఁదగియున్నది. దీనినిబట్టి నన్నయ యుద్దేశమునఁ బురోహిత కులబ్రాహ్మణపదములు పర్యాయరూపములు కావనినట్లు తోఁచును. కాని కులబ్రాహ్మణుఁడును బురోహితుఁడును గూడనాకాలమున నతి గౌరవార్హు లయిన రాజోద్యోగులే యనుటలో సందేహములేదు. ఇప్పటి పురోహితులకు సంఘమునన్న గౌరవమునుబట్టి యప్పటి పురోహితులుకూడా నిట్టివారే యైయుండురని యనుకొనుట పొరపాటు.

రాజరాజనరేంద్రుని తాతయైన రెండవ అమ్మరాజు రాజమహేంద్రుని శాసమున నొక్కచో "...ర్మణః పుత్త్రాయ, కౌండిన్యగోత్రాయ,...ర్మాభిధానాయ మత్కుల బ్రాహ్మణాయ"యను భాగము కానవచ్చుచున్నది. ఈ శాసనము చాలవఱకు శిథిలమైపోయినది. కాని యర్థసందర్భమునుబట్టి యెవ్వరో యొక శర్మ కుమారుడు, కౌండిన్యగోత్రుడు, మఱియొక శర్మ యా మహారాజునకు గల బ్రాహ్మణుడై యుండినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. ఈ శాసనము శిథిలము కాకుండ నుండినచోఁ బంచప్రధానులఁ జెప్పుచోటఁ బురోహితశబ్దమును గవబఱిచి నన్నయ వర్ణనమును దృఢపఱిచి యుండుననియుఁ, బురోహిత కులబ్రాహ్మణ శబ్దముల రెంటిని జూపిన భారతవచన మీ శాసనమననుసరించి వ్రాయఁబడియుండుననియు శ్రీ శేషగిరిరావు పంతులుగారు చెప్పియున్నారు. (రా. సంచిక పుట 92.)

రాజరాజనరేంద్రుని కాలమున నన్నయ శాసన కావ్యకర్తగా నుండెననుటకు నందమపూఁడి మండ తామ్రశాసనములు తార్కాణములు. సాధారణముగా శాసన లేఖనాధికారము సంధివిగ్రహులు రహస్యకులు, మహామంత్రులు అనువారి కొసంగఁబడుచుండెను. కులబ్రాహ్మణులుకూడ వీరితో సమానప్రతిపత్తి కలవారై యుండురు. ఇంతవఱకు లభ్యములైన శాసనములలోఁ బురోహితుడను నుద్యోగి వ్రాసిన శాసనమొక్కటియుఁ గానరాదు. సంధివిగ్రహు లొక్కొక్కప్పుడు తమకు సన్నిహితులైనవారిచే శాసనములు వ్రాయించునాచార ముండెను. క్రీ. శ. 1084 వ సంవత్సరమున రాజరాజు జ్ఞాతియగు పాశ్చాత్య త్రిభువనమల్లదేవుని యాజ్ఞాపత్రము నాతని సంధివిగ్రహి యల్లుఁడు వ్రాసినట్లు తెలియుచున్నది. కాని పురోహిత రచితమైన శాసన మెచ్చటను గానవచ్చుటలేదు. ఇది కూడఁ బురోహిత కులబ్రాహ్మణులను నుద్యోగులు భిన్నభిన్నధర్మనిర్వాహకులుగా నుండిరని యూహించుటకుఁ దోడ్పడుచున్నది.

కుల బ్రాహ్మణులనఁగా క్షత్త్రోపేతబ్రాహ్మణులనియు వారు రాజాస్థానములందుఁ బలుకుబడి కల్గి తమవారి కుపాధులు కల్పించిరనుట కనేక దృష్టాంతము లున్నవనియు శ్రీ శేషగిరిరావు పంతులుగారు వ్రాసియున్నారు (పుట 92). కులపుత్త్రికులవలెఁ గులబ్రాహ్మణులుకూడ రాజాంతఃపురములలోఁ బెంపఁబడిన బ్రాహ్మణులై యుండురని వారూహించి యుండిరి. రాజరాజనరేంద్రుఁడను గ్రంథమునందలి సప్తమ ప్రకరణమున (పుట 144) శ్రీ భావరాజు వేంకటకృష్ణారావు పంతులుగారు "రాజచాళుక్య కులమున నరపాలురకు కులబ్రాహ్మణు లుండుట చాళుక్యవంశాచారము. ఇమ్మడి అమ్మరాజ విజయాదిత్యునికి తాడిపఱ్ఱు వాస్తవ్యుఁడును, ఆపస్తంబసూత్రుఁడును, కౌండిన్యగోత్రుఁడు నగు కులబ్రాహ్మణుఁ డొకఁడుండెను. వంశ మవిచ్ఛిన్నముగ వర్ధిల్లుటకు క్షత్త్రధర్మ మొకటి భారతకాలమునాటినుండి ఆచరణలో నుండెను. అన్వయాభివృద్ధికి

* రాజరాజనరేంద్ర సంచిక, పుట 91.

భూసురోత్తములు రాజపుత్రికలందు ధర్మవిధి సంతతి నిలుపుచుండిరి. అట్టి భూసురోత్తములు... కులబ్రాహ్మణుల నియమించి వారికి ఆడుబిడ్డలనిచ్చి వివాహముచేయు నాచారము కాకతీయ యుగాంతమువఱకు ఆంధ్రదేశమున వర్ధిల్లెను. కులబ్రాహ్మణులు క్షత్రియపత్నులతోపాటు స్వకులాంగనలనుగూడఁ బెండ్లియాడిరి. కులబ్రాహ్మణులు సాధారణముగా సున్నత రాజకీయపదవులందుండిరి. అట్టి కులబ్రాహ్మణులు వైదికులు కారు. లోకజ్ఞులు, కవులు. అప్పుడప్పుడు కార్యఖడ్గముల నెఱపిన దక్షులు" అని కులబ్రాహ్మణులనుగూర్చి వివరించియున్నారు. పరశురాముఁడు సర్వ క్షత్రి సంహారము గావించిన పిమ్మటను, చిత్రాంగద విచిత్ర వీర్యుల మరణానంతరమును భారతమున బ్రాహ్మణులు క్షత్రియ కాంతలందు సంతానముఁబడసిన వృత్తాంతములు చెప్పఁబడినమాట సత్యమే. అట్టిది సాధారణముగా సంతానరాహిత్యముచే వంశ విచ్ఛేదము చేకూరు నుపద్రవము కలిగినప్పుడే జరుగుచుండెను. చాళుక్యవంశమున నిట్టి యుపద్రవ మెప్పుడైన సంభవించినట్లు కాని కులబ్రాహ్మణులు దయదలఁచి యావంశము నవిచ్ఛిన్న మొనరించినట్లు కాని తెల్పు సందర్భ మొక్కటియుఁ గానరాదు. కావునఁ బై చారిత్రకులు రాజులు కులబ్రాహ్మణుల నుంచుకొనుటకుఁ జెప్పిన ప్రయోజనము సందేహాస్పదమై యున్నది. వారు రాజులకడ నుద్యోగులుగా నుండి శాసనలేఖనాద్యన్యకార్యముల నొనరించుచుండి రనుటలో నాక్షేపము లేదు.

భారత సభాపర్వమున నారదుఁడు ధర్మజ్ఞునికడ కరుదెంచి యాతని రాజ్యపరిపాలనపరిస్థితులనుగూర్చి యనేక ప్రశ్నలు వేసి యుండెను. అందులో :

"కచ్చిదాత్మసమాబుద్ధ్యా శుచయో జీవితక్షమాః
కులీనా శ్చానురక్తాశ్చ కృతా స్తే వీర మంత్రిణః"

(సభా. 2. 5. 16; Bhandarkar Oriental Research Institute Edition)

అనునదొకటి. "కులీనాశ్చానురక్తాశ్చ" అను పదములకు తన కుల బ్రాహ్మణు ననురక్తు నను పదములు సరియైన యనువాదములని శ్రీ శేషగిరిరావు పంతులుగా రభిప్రాయపడి యుండిరి. "దీనినిబట్టి నన్నయను గూర్చిన కులబ్రాహ్మణ ప్రయోగము వీరమంత్రికిఁ దగి యున్నదనియుఁ, బురోహితునిఁగూర్చినది కాదనియు నూహింప వలె"నని వారు సిద్ధాంతీకరించియుండిరి. పై శ్లోకమునందలి కులీన శబ్దమునకును కులబ్రాహ్మణ శబ్దమునకును సంబంధమున్నట్లు గోచరింపదు. పైఁగా నందలి 'వీర' శబ్దము ధర్మజునికి సంబోధనము. పంతులుగారు దానిని మంత్రికి విశేషణముగాఁజేసి వీరమంత్రియని వ్రాసియుండిరి. అందుచే నా శ్లోకమునకును నన్నయను వర్ణించు పద్యమునందలి పదములకును ముడి పెట్టుట యంత సమంజసము కాదు. అనురక్తపద మున్నదిగదా యని పంతులుగారు కులబ్రాహ్మణ శబ్దమును కులీన శబ్దమువఁ బర్యాయముగా గ్రహించి యుందురు. కులీనత్వానురక్తత్వము లొక్క కులబ్రాహ్మణునకే కాక రాజోద్యోగు లందఱికిని నుండవలసిన లక్షణములు. నారదుఁడు సేనాపతినిగూర్చి యడుగు సందర్భమునఁ గూడ "కులీనశ్చానురక్తశ్చ దక్షస్సేనాపతి స్తవ" యనుట యిందుకు దృష్టాంతము. సాధారణముగా నారోజులలో విప్రులే మంత్రిత్వాదులకు నున్నతోద్యోగములందు నియమింపఁబడుచుండిరి. ఆముక్తమాల్యదలో రాయలు చెప్పిన రాజనీతిని బఠించినచో నిది వ్యక్తమగును. పై సభాపర్వమునందలి శ్లోకము ననువదించుచు నన్నయ :

"అనఘుల శాస్త్రవిధిజ్ఞుల
ననురక్తులఁ బితృపితామహ క్రమమున వ
చ్చిన విప్రుల మంత్రులఁగా
నొనరించితె కార్య సంప్రయోగము వొంద౯" (సభా 1-26).

అని వ్రాసియుండెను. ఇందు ననురక్తపదము తప్ప మిగిలినవన్నియు నన్నయ కల్పించినవే. "పితృపైతామహా౯" అని మఱియొక్కయెడ నెచటనో యున్న విశేషణమును దీసికొనివచ్చి యాతఁడిక్కడ నిమిడించెను. దీనినిబట్టి నన్నయ యుద్దేశమున మంత్రులకు ననురక్తతతో పాటు అనఘత్వము, శాస్త్రవిధిజ్ఞత్వము, పితృపితామహ క్రమమున రాక యను లక్షణములుకూడ నుండవలెనన్నట్లు వ్యక్తమగుచున్నది. కులబ్రాహ్మణుఁడనఁగా పితృపితామహ క్రమమున వచ్చిన విప్రుఁడైన మంత్రి యని యర్థము చెప్పవచ్చును. రాజు తండ్రితాతలు రాజ్యము పాలించుచుండఁగా మంత్రి తండ్రి తాతలు మంత్రిపదవి నధిష్ఠించి యుండవలయును. అట్టి మంత్రులు రాజున కితర మంత్రుల కంటె సన్నిహితులు ననురక్తులునై కులబ్రాహ్మణు లనఁబడుచుండి రని నిశ్చయింపవచ్చును. నన్నయ తండ్రి తాత లెవ్వరో మనకుఁ దెలియదు కావున నీ విషయమును దృష్టాంతపూర్వకముగా నిరూపించుటకు వీలు లేకున్నది. ఆంధ్రకవితరంగిణీకారులు వేతన భీమన భట్టులను నన్నయ తండ్రితాతలుగా నిర్ధారణచేసియున్నారు. ఇది సత్యమే యైనచోఁ బై యభిప్రాయము మఱింత బలవంతమగుచున్నది. ఏలయన వేతన భీమనభట్టులు రాజరాజ విమలాదిత్యుల యాస్థానముల నుండి సంధివిగ్రహులై శాసనములను రచించి యుండిరి. (కోరుమిల్లి రణస్థిపూఁడి).

కులబ్రాహ్మణుఁడనఁగాఁ బురోహితుఁడను నర్థము నిరస్తమగుచున్నది. కావున దానినిబట్టి నన్నయ వైదికశాఖకుఁ జెందిన బ్రాహ్మణుఁడే యనుటకూడ నిరస్తమైపోవుచున్నది. ఆ కాలమునకు బ్రాహ్మణవర్ణమున నియోగి వైదిక శాఖలు విస్పష్టముగా నేర్పడెనని చెప్పుట కాధారములు లేవు. అందుచే నన్నయ వేదవేదాంగవిదుఁడైన బ్రాహ్మణుఁడనియే తప్ప నాతని బ్రాహ్మణత్వమునుగూర్చిన యితర వివరములను దెలుపుట యశక్యము.

శాతవాహనుల కాలమున నాంధ్రదేశమున బౌద్ధమతము మూఁడుపూవు లాఱుకాయలుగా విరాజిల్లెను. తరువాత దానితో పాటు జైన వైదిక మతములుకూడ నించుక తలయెత్తసాగెను. పూర్వచాళుక్యరాజుల కాలమున వైదికమతమున కధికమైన ప్రాపు చేకూరెను. కుమారిలభట్టు జైన బౌద్ధ మత సిద్ధాంతములను దీవ్రముగా ఖండించి పూర్వమీమాంసాపద్ధతిని బ్రతిష్ఠాపించెను. వేదాభ్యాసమును, వైదిక కర్మాచరణమును ఆపద్దతికి జీవాతువులు. ఆ మతము నవలంబించి యాచరించెడివారి సమగ్ర స్వరూ

షము మనకు నన్నయలోఁ బ్రత్యక్షమగుచుండును. అతని సంహితాభ్యాసరతియు, నవిరళ జపహోమతత్పరత్వమును నిందుకుఁ దార్కాణములు.

సంస్కృతమున నష్టాదశపురాణము లున్నవి. వానిలో బ్రహ్మాండపురాణ మొకటి. పురాణమునందుండవలసిన పంచలక్షణము లన్ని పురాణములందు గోచరించుమాట నిజమేయైనను బ్రహ్మాండపురాణమున నవి మఱింత విపులముగా నుండును. సర్గప్రతిసర్గ మన్వంతరముల వృత్తాంతము నెఱుంగుట కది చాలఁ దోడ్పడును. మఱియుఁ బురాణముల పౌర్వాపర్యము నిర్ణయించుట కష్టమే యయ్యుఁ బెద్దలు బ్రహ్మాండపురాణమునకుఁ బ్రాచీనత చెప్పుచుందురు. అందుచేఁ బురాణములలో దాని కొక విశిష్టత యున్నది. నన్నయ "బ్రహ్మాండాది నానాపురాణ విజ్ఞాననిరతుఁ"డని బ్రహ్మాండమునే పేరుపెట్టి పేర్కొనుట యీ కారణముచేత నే. శ్రీనాథుఁడుకూడ గాశీఖండమున బ్రాహ్మీదత్త వరప్రసాదుఁడ నిత్యాది పద్యమునం దభ్యర్హిత బ్రహ్మాండాది మహాపురాణచయ తాత్పర్యార్థ నిర్ధారిత బ్రహ్మజ్ఞాన కళానిధానమవని యా పురాణము నేఁ బ్రముఖముగాఁ బేర్కొనుటకుఁగూడ నిదియే కారణమై యుండును.

కళింగదేశమందలి భారతప్రతులలో నొండు రెండుచోట్లఁ బాత్రునను మాటకుఁ భ్రాతు (తృ) అను పాఠాంతరముండిన కారణమున నదియే సరియైన పాఠమై యుండుననియుఁ, దిక్కనను మనుమసిద్ధి మామా యని పిలుచుచుండినట్లే రాజరాజు నన్నయను అన్నా (భ్రాత) యని పిల్చి యట్లే భావించుచుండెవచ్చుననియుఁ, గ్రార వడి వట్రుసుడులకు వేయఁబడిన ప్రాసయతిని సాధించుటకు భారతమున నే ప్రయోగమున్నదనియుఁ బై సాహిత్యపత్రికలో నే శేషగిరిరావు పంతులుగారు వ్రాసియుండిరి. భ్రాతృ శబ్దమునకుఁ దెనుఁగున ద్వితీయైకవచనాంతము భ్రాతను అనియే యుండునుగాని భ్రాతున్ (భ్రాతృన్) అని యుండదు. ఈ రూపము వ్యాకరణసాధ్యము కాదు. అందుచేఁ బై కళింగదేశ భారతప్రతులందలి పాఠము లేఖకప్రమాదజనితమైనదే కాని సరియైనది కాదు. ఒకవేళ పాత్రశబ్దమే సరియైనదగుచో నది నాయకత్వము(Leadership)ను సూచించునని వారే అభిప్రాయపడి యయాతి చరిత్రముఁ బ్రజలు యదుని వర్ణించు సందర్భమునందలి పద్యమును * దానికి నిదర్శనముగాఁ జూపిరి. నిఘంటువులలోఁ బాత్ర. శబ్దమునకు యోగ్యుఁడు, దానగ్రహణార్హుఁడు అను నర్థములున్నవి కాని నాయకుఁడను నర్థము లేదు. ఆ యోగ్యత సందర్భమునుబట్టి పలువిధముల వ్యక్తము కావచ్చును. యదుని వర్ణించు సందర్భమున దానికి నాయకత్వస్ఫూర్తి కలుగుట కవకాశమున్నది. కాని నన్నయవిషయమున నట్టియవకాశము లేదు. దాని కిచ్చుట గుణపాండిత్యాభిజాత్యబుద్ధివైభవములచే సర్వథా యోగ్యుఁ డనునదే యర్థము కాఁదగి యున్నది.

ఈ పద్యమున నన్నయ యుభయభాషాకావ్యరచనాభిశోభితుఁ డని వర్ణింపఁబడి యున్నాఁడు. ఉభయభాషలనఁగా సంస్కృతాంధ్రములు. ఆ రెండింట నన్నయ కపారమైన పాండిత్యముతోపాటు కావ్యరచనాదక్షతయు నున్నట్లీ విశేషణము సూచించుచున్నది. నన్నయ యాంధ్రమున భారతము కాక మఱి యే కృతులైన రచించెనేమో చెప్పుటకు బలమైన యాధారములు లేవు. భారత మొక్కటే చాలు నాతని యాంధ్రభాషాకావ్యరచనాభిశోభితత్వమును జాటుటకు. సంస్కృతమున నాతఁడు రచించిన కావ్యము లేవియు లభ్యములు కాలేదు కాని భారతాదినిగల మంగళశ్లోకమును నందంపూఁడి శాసనమునందలి శ్లోకములును సంస్కృతభాషయం దాతనికిఁగల కావ్యరచనాపాటవమును వేయినోళ్ళ వక్కాణించుచున్నవి.

ఈ విధముగా నీసీసపద్య మేకైకమయ్యు నిష్ఠాగరిష్ఠుఁడును బాండిత్యపాథోధియు గుణరత్నాకరుఁడును గవితాకళానిధియు ధీరధిషణావధీరితదివిజాచార్యుఁడు నగు నన్నయనుగూర్చి యెన్నో విషయములను వ్యక్తముచేయుచు నాతని పవిత్రమూర్తిని మనకనుల యెదుట సాక్షాత్కరింపఁజేయుచున్నది. ఇందలి విషయము లాక్షణికులు ప్రస్తావనలో నుండవలెనని చెప్పు కవి గోత్రనామాది కథనమను నంగమును స్ఫురింపఁజేయుచున్నది.

కావ్యార్థసూచనము ప్రస్తావనయందలి మఱియొక యంగము. అదియు నీ యవతారికలో సూచ్యమాత్రముగాఁ గానవచ్చుచున్నది. రాజరాజు నన్నయతో "నేననేక పురాణములు వింటిని. అర్థధర్మశాస్త్రముల క్రమ మెఱింగితిని. ఉదాత్తరసాన్వితకావ్యనాటక క్రమములు పెక్కు సూచితిని. జగత్పరిపూజ్యములైన యీశ్వరాగమములందు భక్తితో హృదయము నిల్పితి" నని చెప్పినపిమ్మట "అయినను నాకు ననవరతంబును శ్రీ మహాభారతమునందలి యభిప్రాయంబు విన నభిలాష పెద్దయై యుండు"నని మహాభార దంతో తమును చించెను. తరువాతఁ దనకు మిక్కిలి యిష్టములై యుండు నైదు విషయములలో మహాభారత శ్రవణాసక్తి యొక్కటని స్పష్టపఱిచెను. అనంతరము చంద్రుఁదొట్టి పూరుభరతేశకురుప్రభు పాండుభూపతులు క్రమముగా వంశకర్తలై యొప్పిన తన వంశమునఁ బ్రసిద్ధులై విమల సద్గుణ శోభితులైన పాండవోత్తముల చరిత్ర వినుట తన కెంతో యభీష్టమని వ్యక్తీకరించెను. భారతేతిహాసమునందలి ప్రధానవస్తువు పాండవోత్తముల చరిత్రయే కదా! అందుచే నీపై విషయములు సూక్ష్మముగనైనను చక్కఁగాఁ గథాంశసూచనను నొనరించుచున్నవి.

దశరూపకాదులు రత్నావళి నాటకమునందలి "శ్రీహర్షో నిపుణః కవిః" ఇత్యాది శ్లోకమున్ముఖీకరణ మను ప్రస్తావనాంగమునకు నుదాహరణముగా సూచించియున్నవి. ఇందుఁ గవి కావ్యవస్తు నట సభ్యాదుల గుణవిశేషములు వర్ణితములైనవి. ఇట్టి సూచన సభ్యులను నాటకదర్శనమున నత్యంతోన్ముఖులుగా నొనరించుట సహజమే. ఇట్లే నన్నయయు నీ యవతారికలో భారతమహత్త్వము నించుక ప్రశంసించినాఁడు. అది జననుతుఁడైన కృష్ణద్వైపాయన మునివృషభుఁడు సంస్కృతమున రచించినట్టిది. భారత కథా

* "అవిచారంబని పల్కనోడెదము ధర్మాభిజ్ఞ నీయగ్రసంభవుఁ డత్యున్నతశక్తియుక్తుఁడు మహీభారప్రగల్భుండు భారవ దౌహిత్రుఁడు పాత్రుఁ డీయదుఁడు లోకఖ్యాతుఁ డుండంగ నీ ...."(ఆది.3—196)

శ్రవణాభిరతిచే నుత్తమములును సువర్ణశృంగఖురములును నగు కపిలగోవుల నూటింటిని సర్వథా పాత్రులైన యుత్తమ వేదవిప్రులకు దాన మొనరించిన మహాఫలము చేకూరును. మఱియు భారతమును బహుభాషలలో బహువిధములుగా బహుజనులవలన వినుచు దాని యెడ బద్ధాదరులై యుండువారికి బహుయాగముల ఫలము లభించును. బహువిధముల ననఁగా శ్రవ్యకావ్యముగాఁగాని దృశ్యకావ్యముగాఁగాని యనియర్థము. సంస్కృతము, ఆంధ్ర కర్ణాట తమిళములు మున్నగునవి బహుభాషలు. బహుజనములను శబ్దముర్వ్యాఖ్యానము తులను, గావ్యముగాఁజెప్పు కవులను, బురాణముగాఁజదువు పౌరాణి చేయు పండితులను దృశ్యకావ్యముగా నభినయించు నటకులను, గేయముగాబాడు గాయనులను సూచించుచున్నది. ఈ పై పద్యము లొక విధమైన ఫలశ్రుతిపద్యములుగా గోచరించినను గవి చెప్పఁబోవు భారత మహాకావ్యము యొక్క మహనీయతను బ్రకటించుచుఁ బఠితలను దచ్ఛ్రవణపఠనాదులం దున్ముఖులనుగా నొనరించుచున్నవి.

ఈ యవతారికలోఁ బ్రత్యక్షమైన ఋతువర్ణన మేదియు లేదనుమాట సత్యమే. కాని "ఘనదురితానుబంధే"త్యాది పద్యమున వసంతర్తు వర్ణనము' సూచ్యమానమగుచున్నది. వసంతము తుషార సమ్హతిని దవ్వుగఁ జోపి పుష్పపల్లవ విభూతితో విరాజిల్లును. అప్పుడు మన్మథుఁడు 'ధర్మ' నిబద్ధబుద్ధియై విజృంభించును. ఈ పద్యమునఁ గవి యలంకారమిషచే ఋతువర్ణనమును నంగమును గూడఁ జూనిపినట్లు కానఁబడుచున్నది.

ఇంకఁ బ్రస్తావనలోఁ జివరనుండు నంగము పాత్ర ప్రవేశ సూచన. భారతాంధ్రీకరణము నొక నాటకముతోఁ బోల్చినచో దానికి సూత్రధారుఁడు రాజరాజు. నన్నయయందలి ప్రధాన పాత్ర. నారాయణభట్టాతనికి సహాయుఁడు. అవతారికయందలి తుది రెండు పద్యములలోఁ బ్రధానపాత్ర సూచింపఁబడుచున్నది. "నన్నయ భట్టు తెనుంగునన్ మహాభారతసంహితారచన బంధురుఁడయ్యె జగద్ధితంబుగన్" అను వాక్యములో నా సూచన స్పష్టముగా గోచరించుచునే యున్నది. ఈ విధముగా నీ యవతారిక లక్షణసామ్యముచే సంస్కృతమునందలి నాందీప్రస్తావనల దృష్టియం దిడుకొని రచింపఁబడినదేమోయను నభిప్రాయమునకు దోహదము చేకూర్చుచున్నది.

ఒంటరి బంగళా

శ్రీ పురాణం సుబ్రహ్మణ్య శర్మ

హోరున గాలి వీస్తోంది.

పైన అంతా మబ్బు కమ్మి కన్నుపొడుచుకున్నా యేమీ కానరావడంలేదు. ఎనిమిదిగంటల రాత్రప్పుడు జనసంచారం యేమీ లేకుండా—బొత్తిగా క్షీణించినట్లు అనుకునేందుకు వీల్లేకుండా, వుండీ వుడిగీ వో ముసుగేసుకున్న రిక్షా, తరువాత పదినిముషాలకు వో సైకిలు, బాగా విరామమిస్తూ ఘల్లుఘల్లుమని సన్నగా ప్రారంభించి జలజలమని పారే బురదనీటిని డెక్కలతో చిందగొడ్తూ యెక్కడికో చీకట్లో—అంతర్ధానమయే వో జట్కా: వీట్లను గమనిస్తూ మధ్యను వోమాటు బంగళా గేటువైపు దృష్టిని విసిరి తిరిగి ఆ నిశ్శబ్దంలో అద్దాల గాజుపలకలమీది నీటిని తొలిగిస్తూ ఆ గుడ్డను బాల్చీలోకి పిండుకుంటూ తన పనిలో మునిగిపోసాగాడు ధర్మయ్య.

ఆ వొంటరి హాల్లో జాగ్రత్తగా అమర్చిన బల్లలు కుర్చీలు అలవాటులేని నిశ్శబ్దానికి గింజుకొంటున్నట్లున్నాయి.

ఏక్కడో పిడుగుపడింది. ఆకాశం వుఱిమి గర్జనలుచేసింది. ఒక్క మెఱుపు మెరిసి కొండలు, వూరు, చెట్లు, అన్నీ తెళుక్కుమన్న కాంతిలో మిలమిలలాడాయి.

బంగళా ముందు తోట అంతా నీళ్లతో ముంచెత్తి అంతక్రితం జాగ్రత్తగా, నడవటానికి చేసిన దారులు మొక్కలకు త్రవ్విన బోదెలు కట్టిన కంచెలు సర్వం కొట్టుకుపోయినై.

—వాన తగ్గలేదు. కాని ఉధృతం కాస్త సడలింది.

రోడ్డుమీద దూరాన ఎలక్ట్రిక్ దీపాల వెల్తురు ప్రసరించిన చోట్లలోమాత్రం తూముకాలువలు నిండిపోయి నీరు సవ్యాప సవ్యంగా రోడ్డుమీద పరుగులెత్తటం చూడవచ్చు.

ఆ వొంటరి బంగళాయొక్క దీపాలులేని క్రింది చీకటిహాల్లోనుంచి ఒక జాతికుక్క పదేపదే భయంకరంగా అరుస్తూ మొరుగుతూ ఆ ఆవరణలోని నిశ్శబ్దాన్ని చీల్చి చెండాడుతోంది. దాని అరుపు విన్నప్పుడుమాత్రం ధర్మయ్య ముఖం కొద్దిగా వివర్ణమవుతోంది. తుడుస్తున్న గాజుపలకమీది చేతిని అట్టా ఆపించి భయంతో బంగళాగేటువైపొకచూపు విసిరి నిట్టూరుస్తున్నాడు. ఆ హాల్లోనికి మూసిన ద్వారాలతో వరుసగా యేర్పాటుగావున్న చక్కటి మూడుగదులు—వాటి గుమ్మాలకు కిటికీలకు పొందికగా కట్టిన తెరలు గాలిలో స్వేచ్ఛకోసం పెనగులాడ్తూ కదలాడ్తూండగా—

“ఆ వెధవ కుక్క యెందుకలా మొరుగుతుంది?” అన్న గర్జన.

ప్రకృతిలోని యీ సంక్షోభం చీదరపాటువలన కలిగిన కోపమంతా ఆ కంఠంలో ఆ కుక్కమీద ద్వేషంగా రూపుమార్చుకుంటోంది. బుజంమీది గుడ్డను తలకు చుట్టుకుని ధర్మయ్య వూగుతూ నెమ్మదిగా చెక్కమెట్లమీదినుంచి దిగువకు జారుతున్నాడు. తరువాత మేడమీది హాల్లోని చీకట్లో ఎఱ్ఱగా వెలిగి నుసిగ్రమ్ముతూన్న పైపుతో ఒక నల్లటి నీడ యిట్నుంచి అటూ అట్నుంచి యిటూ తచ్చాడుతూండటం బంగళా గేటువద్దనుంచి కూడా జాగ్రత్తగా పరిశీలిస్తే అగుపడొచ్చు.

పనిలేని వీధికుక్కలు ‘భంయ్’మని అరుచుకుంటూ దారి వెంటపోయే ఒక చీకినగోనెల్లో తడిసిన ముష్టివాడ్ని ఆగిఆగి నిలబడి వెనుకనుంచి తరుముతూండగా వాడు కంకరరాళ్లతో బెదరిస్తూ గోల చేసుకుంటూ పరుగెత్తుతున్నాడు. ఈ మధ్యలో హఠాత్తుగా ఎక్కడ్నుంచో ప్రారంభమయిన గుఱ్ఱపుడెక్కల ధ్వనిలో కంకర రాళ్ల చప్పుడు లీనంకాగా, అసాధారణమైన వేగంతో పరుగెత్తి వచ్చిన ఒక బలిష్ఠమైన గుఱ్ఱం పూర్తిగా తడిసిపోయిన బండీని వేగాన్ని తగ్గించుకుంటూ లాక్కువచ్చి, ఆ నీళ్లలో బంగళా గేటువద్ద ఆగింది.

ముష్టివాడ్ని తరిమివచ్చిన కుక్కలు గుఱ్ఱపుబండీ చుట్టూ నిలబడి చోద్యంచూస్తున్నాయి. తలగుడ్డతీసి బుజానికి లాక్కుని బంగళాగేటువద్ద నిలబడిపోయి గొంతుక పూడుకుపోగా ‘చినబాబుగారూ’ అనిమాత్రం అనగలిగాడు ధర్మయ్య. ఆ బండీకి కట్టిన దీపంబుడ్డిలోకి కొద్దిగా నీరు చిందటంవల్ల చిటపటమనే చప్పుడు, చమురుగుడ్డ కాలిన వాసన వెలికిరాగా, ఎవరూ అడక్కుండానే ‘కలకత్తామైలు గంట లేటు బాబూ—’ అన్నాడు సామాన్ను జేరవేస్తున్న బండివాడు. బండిలోంచి దిగిన వ్యక్తి రబ్బరు వానకోటుమీదనుంచి కారుతున్న నీటిని వొక్కమాటు దులుపుకుని ఆ గేటును తోసుకు బంగళావైపు నడిచాడు.

బంగళా పైహాల్లోని అద్దాల గాజు తలుపులు తెర్చుకున్నాయి. ఎఱ్ఱటి పైపు నల్లటినీడ ముందుకు త్రోసుకునిరాగా ఆ కంఠంనుంచి వచ్చింది ‘ఎవరది?’ అన్న ప్రశ్న.

మరోకమారు బంగళాక్రింది కుక్క మొరొర్యామని అరిచింది.

ధర్మయ్య వెనుకనుంచి, ‘చినబాబుగారు పూర్తిగా తడిసిపోయారు’ అని గొణుక్కున్నాడు. పైనుంచి చేత్తో నోట్లోని పైపును తీసి పట్టుకున్న చీకటినీడ పిల్చిన ‘రాజా—’ అన్న గంభీరమైన పిలుపుకు యీ వచ్చినవ్యక్తి ‘హాఁ’ అనిమాత్రం ఇవ్వగలిగాడు.

అద్దాల గాజుపలకల తలుపులు ఒక్కమాటు మూసుకున్నాయి.

రాజు క్రింది వరండాలోని ప్రాతగిలిన కుర్చీ కాలికి తగులగానే వానకోటుతీసి దానిమీదకు విసిరి తల తడుముకుని తెండు

ఒంటరి బంగళా

శ్రీ పురాణం సుబ్రహ్మణ్య శర్మ

హోరున గాలి వీస్తోంది.

పైన అంతా మబ్బు కమ్మి కన్ను పొడుచుకున్నా యేమీ కానరావడంలేదు. ఎనిమిదిగంటల రాత్రప్పుడు జనసంచారం యేమీ లేకుండా—బొత్తిగా క్షీణించినట్లు అనుకునేందుకు వీల్లేకుండా, వుండీ వుడిగీ వో ముసుగేసుకున్న రిక్షా, తరువాత పదినిముషాలకు వో సైకిలు, బాగా విరామమిస్తూ ఘల్లుఘల్లుమని సన్నగా ప్రారంభించి జలజలమని పారే బురదనీటిని డెక్కలతో చిందగొడ్తూ యెక్కడికో చీకట్లో—అంతర్ధానమయే వో జట్కా: వీట్లను గమనిస్తూ మధ్యను వోమాటు బంగళా గేటువైపు దృష్టిని విసిరి తిరిగి ఆ నిశ్శబ్దంలో అద్దాల గాజుపలకలమీది నీటిని తొలిగిస్తూ ఆ గుడ్డను బాల్చీలోకి పిండుకుంటూ తన పనిలో మునిగిపోసాగాడు ధర్మయ్య.

ఆ వొంటరి హాల్లో జాగ్రత్తగా అమర్చిన బల్లలు కుర్చీలు అలవాటులేని నిశ్శబ్దానికి గింజుకొంటున్నట్లున్నాయి.

ఎక్కడో పిడుగుపడింది. ఆకాశం వుఱిమి గర్జనలు చేసింది. ఒక్కమెఱుపు మెరిసి కొండలు, వూరు, చెట్లు, అన్నీ తళుక్కుమన్న కాంతిలో మిలమిలలాడాయి.

బంగళా ముందు తోట అంతా నీళ్లతో ముంచెత్తి అంత క్రితం జాగ్రత్తగా, నడవటానికి చేసిన దారులు మొక్కలకు త్రవ్విన బోదెలు కట్టిన కంచెలు సర్వం కొట్టుకుపోయినై.

—వాన తగ్గలేదు. కాని ఉధృతం కొంత సడలింది.

రోడ్డుమీద దూరాన ఎలక్ట్రిక్ దీపాల వెల్తురు ప్రసరించిన చోట్లలోమాత్రం తూముకాలువలు నిండిపోయి నీరు సవ్యాపసవ్యంగా రోడ్డుమీద పరుగులెత్తటం చూడవచ్చు.

ఆ వొంటరి బంగళాయొక్క దీపాలులేని క్రింది చీకటిహాల్లోనుంచి ఒక జాతికుక్క పదేపదే భయంకరంగా అరుస్తూ మొఱుగుతూ ఆ ఆవరణలోని నిశ్శబ్దాన్ని చీల్చి చెండాడుతోంది. దాని అరుపు విన్నప్పుడుమాత్రం ధర్మయ్య ముఖం కొద్దిగా వివర్ణమవుతోంది. తుడుస్తున్న గాజుపలకమీది చేతిని అట్టా ఆపించి భయంతో బంగళాగేటువైపొకచూపు విసిరి నిట్టూరుస్తున్నాడు. ఆ హాల్లోనికి మూసిన ద్వారాలతో వరుసగా యేర్పాటుగావున్న చక్కటి మూడుగదులు—వాటి గుమ్మాలకు కిటికీలకు పొందికగా కట్టిన తెరలు గాలిలో స్వేచ్ఛకోసం పెనగులాడ్తూ కదలాడ్తూండగా—

“ఆ వెధవ కుక్క యెందుకలా మొఱుగుతుంది?” అన్న గర్జన.

ప్రకృతిలోని యీ సంక్షోభం చీదరపాటువలన కలిగిన కోపమంతా ఆ కంఠంలో ఆ కుక్కమీద ద్వేషంగా రూపుమార్చుకుంటోంది. బుజంమీది గుడ్డను తలకు చుట్టుకుని ధర్మయ్య వూగుతూ మెల్లిగా చెక్కమెట్లమీదినుంచి దిగువకు జారుతున్నాడు. తరువాత మేడమీది హాల్లోని చీకట్లో ఎర్రగా వెలిగి నుసిగ్రమ్ముతూన్న పైపుతో ఒక నల్లటి నీడ యిట్నుంచి అటూ అట్నుంచి యిటూ తచ్చాడుతూండటం బంగళా గేటువద్దనుంచి కూడా జాగ్రత్తగా పరిశీలిస్తే అగుపడొచ్చు.

పనిలేని వీధికుక్కలు ‘భంయ్’మని అరుచుకుంటూ దారి వెంటపోయే ఒక చీకినగోనెల్లో తడిసిన ముష్టివాణ్ని ఆగిఆగి నిలబడి వెనుకనుంచి తరుముతూండగా వాడు కంకరరాళ్లలో బెదరిస్తూ గోల చేసుకుంటూ పరుగెత్తుతున్నాడు. ఈ మధ్యలో హఠాత్తుగా ఎక్కడ్నుంచో ప్రారంభమయిన గుఱ్ఱపుడెక్కల ధ్వనిలో కంకర రాళ్ల చప్పుడు లీనంకాగా, అసాధారణమైన వేగంతో పరుగెత్తి వచ్చిన ఒక బలిష్ఠమైన గుఱ్ఱం పూర్తిగా తడిసిపోయిన బండీని వేగాన్ని తగ్గించుకుంటూ లాక్కునివచ్చి, ఆ నీళ్లలో బంగళా గేటువద్ద ఆగింది.

ముష్టివాణ్ని తరిమివచ్చిన కుక్కలు గుఱ్ఱపుబండీ చుట్టూ నిలబడి చోద్యంచూస్తున్నాయి. తలగుడ్డతీసి బుజానికి లాక్కుని బంగళాగేటువద్ద నిలబడిపోయి గొంతుక పూడుకుపోగా ‘చినబాబుగారూ’ అనిమాత్రం అనగలిగాడు ధర్మయ్య. ఆ బండీకి కట్టిన దీపంబుడ్డిలోకి కొద్దిగా నీరు చిందటంవల్ల చిటపటమనే చప్పుడు, చమురుగుడ్డ కాలిన వాసన వెలికిరాగా, ఎవరూ అడక్కుండానే ‘కలకత్తా మైలు గంట లేటు బాబూ—’ అన్నాడు సామాన్ను జేరవేస్తున్న బండివాడు. బండిలోంచి దిగిన వ్యక్తి రబ్బరు వానకోటుమీదనుంచి కారుతున్న నీటిని వొక్కమాటు దులుపుకుని ఆ గేటును తోసుకు బంగళావైపు నడిచాడు.

బంగళా పైహాల్లోని అద్దాల గాజు తలుపులు తెర్చుకున్నాయి. ఎర్రటి పైపు నల్లటినీడ ముందుకు త్రోసుకునిరాగా ఆ కంఠంనుంచి వచ్చింది ‘ఎవరది?’ అన్న ప్రశ్న.

మరొకమారు బంగళా క్రింది కుక్క మొఱ్ఱోమని అరిచింది.

ధర్మయ్య వెనుకనుంచి, ‘చినబాబుగారు పూర్తిగా తడిసిపోయారు’ అని గొణుక్కున్నాడు. పైనుంచి చేత్తో కోట్లోని పైపును తీసి పట్టుకున్న చీకటినీడ పిల్చిన ‘రాజా—’ అన్న గంభీరమైన పిలుపుకు యీ వచ్చినవ్యక్తి ‘హా’ అనిమాత్రం ఇవ్వగలిగాడు.

అద్దాల గాజుపలకల తలుపులు ఒక్కమాటు మూసుకున్నాయి.

రాజు క్రింది వరండాలోని ప్రాతిగిలిన కుర్చీ కాలికి తగులగానే వానకోటునుతీసి దానిమీదకు విసిరి తల తడుముకుని తెండు

చేతుల్లోజుత్తును పీకుకోసాగాడు. నీళ్లు టపటపమని నేలమీద చిందుతున్నాయి. బండివాడు యిక యెవర్నీ అడగ నవసరం లేకుండానే చిరపరిచితుడులా సామాన్ను మీదకు చేరవేసి వెళ్ళిపోయాడు.

'పైకి నడవండి బాబూ' అన్న నౌకరు మాటలు వినిపించుకోకుండానే 'తాళాలుతియ్యి ధర్మయ్యా, ఇల్లంతా చూడాలి' అన్నాడు రాజు.

హాల్లోని కుక్క బైట మనుష్యుల అలికిడికి గింజుకుంటోంది అరుస్తూ. కిటికీమీద కాలునుమోపి 'జిమ్మీ' అని పిలుస్తూ చిటికె వేశాడు. క్రింద లైట్లన్నీ వొక్కమారు వెలిగాయి. ధర్మయ్య క్రింది హాల్లోకి తలుపుల్ని తీసి ప్రక్కగావచ్చి నిల్చున్నాడు. రాజు చరచరా కుక్కను గట్టిన గొలుసు దగ్గరకు వెళ్లగానే లోతుకు దించుకుపోయిన కళ్లు దవడలతో 'జిమ్మీ' మీదమీదకు యెగురుతూ తోకుతూ ఆప్యాయతను ప్రదర్శించింది.

ఇల్లంతా చెల్లాచెదరుగానూ నానా కంగాళీగానూ వున్నట్లుంది.

'పిన్ని యెక్కడ జిమ్మీ' దుఃఖంతో రాజు గొంతుక బొంగురుపోయింది.

ఎక్కడ పడితే అక్కడ అనవసరపు సామాను—మంచాలు అడ్డదిడ్డంగా పడివున్నాయి. పరుపులు తలగడాలు కొన్ని క్రింద కొన్ని కుర్చీల్లోనూ వివిధ రకాల మందు సీసాలు మూతలు తీసినవి ఖాళీవి ఎక్కడ పడితే అక్కడ దొర్లుతున్నాయి. కంగారులో తీసిన అలమారా బీరువాల తలుపులు వేసేందుకు యెవ్వరూలేరు. నేలమీద మందు నీళ్లు పళ్లరసాల చారికలు ఎండిపోయి మచ్చలు కట్టాయి. గ్లాసులు చెంబులు నీళ్ళబిందెలు అన్నివైపులా చిందరవందరగా యెక్కడ పడేసినవి అక్కడ అట్లానే వున్నాయి. ఒక ఖాళీ మంచంవద్ద మాత్రం తలవైపున జాగ్రత్తగా అమర్చిన టేబిలు ఫాను వొంటరిగా దిగులుగా నేలకు దిగజారిన వైరుచుట్టతో గది అంతా పొంచి చూస్తున్నట్లుంది.

'ఈ యింట్లో యెవరూ ఎప్పుడూ సుఖపడలేదు ధర్మయ్యా.' బైట గాలీ—వానా అంతా తగ్గి ప్రకృతి ప్రశాంతతను తిరిగి కోలుకొంటోంది.

'పిన్ని . నా గురించి వొక్క ముక్కఅన్నా చెప్పిపోలేదా ధర్మయ్యా?'

రాజు తల వ్రేలాడేసుకుని సోఫాలో కూలబడ్డాడు. ధర్మయ్య తడిబట్టల్ని చేత్తోపుచ్చుకుని ప్రక్కను నిలబడ్డాడు. వేడి కాఫీ పొగలు గ్రక్కుతూన్నది అలానే బల్లమీద వుండిపోయింది.

2

మనస్సు గుర్రంలా పరిగెడ్తూంటే, వయస్సుని కాలాన్ని చూసి సాంఘికధర్మం 'ఛీ' అని కసిరికొట్తే—'వృత్తికి న్యాయవాదమే గాని జీవితంలో అన్యాయాల్ని సమర్థించుకొంటున్నా'రని కన్నకొడుకు తీవ్రంగా ఎదిరిస్తే, కన్నీళ్ళు ఆకలి దుర్భరదారిద్ర్యం ఎటువంటివో రుచిచూడకపోయినా—కానివయస్సులో చిలిపితన మనిపించుకున్నప్పటికీ, హృదయానికి పడుచుతనపు పోకడలు రప్పించుకుని, బీటలువారిన జీవితంలో నందనవనవాటికను నిర్మించుకుని అమృతవర్షం కురిపింపచేయాలనీ, జీవితాకాశాన కోరికల మబ్బుగుర్రాలసవారీ సాగించాలని—లోకంతో పోరాడి'ఆనందము-స్త్రీ' గిరిగీసినట్లు కుర్రవాళ్లకే హక్కుభుక్తాలు కావని వొప్పించబోతే—'ఈ భోగభాగ్యాన్ని పెంచుకుని జీవితాలమీద అక్రమంగా దాడి చెయ్యకపోతే, ద్రవ్యాన్నీ పరువునీ ప్రతిష్ఠల్నీ విరజిమ్ముకొని ఎదటివారి దురవస్థల్లో చేజిక్కించుకున్న అవకాశాలతో దారుణావమానాలు చేయకపోతే—తమకన్నా చిన్నవాళ్ళ జీవన యమునా తీరంలో తాజమహళ్లను కట్టి యివ్వరాదా? చరిత్ర - కళలూ, సంఘమూ, ప్రవహించే దిక్కున గోచరించే ఏకైక లక్ష్యం మానవాభ్యుదయమే! సాంఘికధర్మాలు న్యాయమూ చట్టమూ అన్నీ అటువైపుకే! భవిష్యత్తుమీద మన ముందుతరంమీద విశ్వాసం లేని వాళ్లు చేసే ఆత్మబలిదానం దేశానికి అక్కరకు రాదు. ఎడారిలో నడుస్తూ మిఠాయిల్ని తల్చుకుని నోళ్లలో నీరూరించుకొంటూ వెనక్కు వెనక్కు పరుగెట్టే అసూయాగ్రస్తులు వెనకటి రోజులే బాగున్నాయి కాలం మారింది ప్రపంచం చెడిపోయిందని తిడ్తూంటారు. ఈ యుగసంధిలో యీ గతితార్కికభావసంఘర్షణసమ్మర్దంలో ఆవేశాల కావేషాల సంకులసమరంలో— మేడమీద న్యాయవాది తండ్రి రామదాసు పంతులు, క్రింద కొడుకు చోటా న్యాయవాది రాజేశ్వరరావు—ప్రత్యర్థులుగా నిలబడ్డారు.

పిట్ట చేతిలోంచి ఎగిరిపోతే వ్రాలిన చిత్రాంగి మేడలో దూరి 'పావుర మియ్యావె పిన్నమ్మ నా—' అనైనా అనకుండానే, రాజేశ్వరరావు, చెరగని అవమానాన్ని అఖండాల భాండాల విషాన్ని వొలకబోసుకున్న ఆ బంగళాలోకి వచ్చి 'పిన్ని నాగురించి వొక్క ముక్క అన్నా చెప్పి పోలేదా ధర్మయ్యా' అని అడిగాడు.

ఈ భయంకర భీభత్స కథాకదనంలో ధర్మయ్య పంచశీల మరమేకులా చుట్టుకుని ముందుకు నెట్టుకువచ్చాడు. కాని ... కానైతే...ఇప్పటి కిది జరిగి ఓదశాబ్దమైయుంటుంది. నూరేళ్లు బ్రతకాలనీ, పండ్లంటి పిల్లాపాపలతో వెయ్యేళ్లు కాపురం వర్ధిల్లాలనీ, నొసట కుంకుమరేఖలుదిద్ది బుగ్గనుచుక్కెట్టి, ఒళ్ళో కొబ్బరిబొండాన్నుంచి, అలుకుచేత చేతిలో చెయ్యేయించుకుని, కందపిలకనోము నోపించి 'పోయిరావమ్మ జానకీ' అని సన్నాయిమేళంవాళ్లు పాడుతూండగా—కన్నీళ్లతో తమ సర్వస్వాల్ని బిడ్డల భవిష్యత్తుకై సంతోషంతో అంకితమిచ్చే కన్నవారు ఉన్నవారుగాకపోవటంచేత అంతమైన రాధ జీవితకుసుమం ఎడారిలోపడి నలిగి ఎండి కృంగి కృశించిపోయింది. చెదరిన ముంగురులతో, బెదరిన కళ్లతో, తడబడ్తూ తడబడ్తూన్న కాళ్లతో , గలగలమని చప్పుడు చేసుకుంటూ, ఇంట్లోకివచ్చి కలకలమనిపించిన ఈ అందాలబాలను 'పిన్నీ' అని పిలవాల్సొస్తుందని ఊహామాత్రంకూడా శంకించలేకపోయాడు రాజు. శంకించవలసిన ఝంఝూటమైపోయాక కూడా తండ్రి తన్ను బహుచమత్కారంగా కౄరమైన అపనింద అవమానాల పాల్జేసినప్పటికీ, ఏ కన్నీటిని కాలుష్యాన్ని రాధకు దూరంచేయాల్సిన విధి అని వేయి

ప్రమాదరక్షణకు ప్రశస్తమైనది భీమా

ఎప్పుడే ప్రమాదం వచ్చేది, ఏక్షణం ఎలా ఉండేది

తెలియని ఈ దినాల్లో

అగ్ని ★ మోటార్ కారు ★ కార్మికనష్టపరిహారం

నౌకా ★ ఫయుడిలిటీగ్యారంటీ ★ మొదలైన భీమాలకు

మాతో సంప్రదించండి:

యునైటెడ్ ఇండియా ఫైర్ అండ్ జనరల్ ఇన్సురెన్సు కంపెనీ లిమిటెడ్

"యునైటెడ్ ఇండియా బిల్డింగ్సు"

ఎస్ప్లనేడ్ - మద్రాసు

Telephone : 4241

Telegrams : "UNIGEN"

బ్రాంచీలు:

విజయవాడ - బెంగుళూరు - బొంబాయి - కలకత్తా - న్యూఢిల్లీ - పాట్నా - హుబ్లి - కొలంబో - సింగపూర్.

గొంతుకలు విచ్చినట్లుగా, నదులన్నీ పొంగి కట్టల్ను త్రెంచుకుని ఉరికినట్టుగా, ఉద్రేకం ఉత్సాహం పొంగిపోయి, కొంపా గోడూ వదలిపెట్టి, చదువూసంధ్యా, వృత్తి, అంతస్థు ఉద్యోగం, హోదాలను దూరంగా నెట్టివేసి పారిపోయేట్లు చేసిందో, ఆ శ్రమా—ఆవేశం అంతా వ్యర్థం నిష్ఫలమైపోయేసరికి, పరాజితుడిలా ఆ ఒంటరిబంగళాలో శ్మశానాల ప్రశాంతత తాండవిస్తున్న ఆ నైరాశ్యపు నిశీథ వాతావరణంలో, 'జిమ్మీ' భయంకరంగా అరుస్తూంటే—మేడ దిగి ఈవలకురాని రామదాసుపంతులుయొక్క అవిరామ పదధ్వనులను ఆలకిస్తూ రాజేశ్వరరావు చిత్రించిన రాధాదేవి అమాయిక మనోహర ముఖకమలాన్ని మనఃఫలకంమీద చిత్రించుకోసాగాడు.

ఠంగు ఠంగుమని గడియారం రెండుగంటల్ని కొట్టింది. రాజు చటుక్కున లేచి దుస్తుల్ని సంబాళించుకొని రబ్బరుకోటును మీద కప్పుకుని 'ధర్మయ్యా-' ఆగి 'తాళాలు కావాలి' అని గర్జించాడు. ఇద్దరూ బంగళావదలి షెడ్డువద్దకువచ్చి నిలబడ్డారు. తలుపులు తెర్చి వున్నాయి. కారు ఈవలకు వచ్చింది. 'ఎక్కు-' అన్నాడు రాజు. కారుతలుపుమీద ధర్మయ్య చేయి వేయబోయాడు. 'ఎక్కడికి' అన్న గర్జన మేడమీంచి వచ్చింది. 'శ్మశానానికి' అన్న మాటతో పాటు వెలికివచ్చినకారు త్రాచుపాములా నీళ్లను రాళ్లను దూసుకుంటూ నిర్మానుష్యమైన జనపథంగుండా చీకట్లోకి పోయి అంతర్హితమైంది.

శ్మశానంలో రెండు క్రొత్తశవాలు కాలుతున్నాయి. ఆ తాలూకు మనుష్యులు దూరంగా గుంపుగా నిలబడి చూస్తున్నారు. సుదూరాన కట్టెలఅడితి గొంతిక కూర్చున్న రాక్షసిలా చీకట్లో వికృతంగా అగపడ్తోంది. శ్మశానంలోని ఎర్ర అనుపచ్చరంగు మంటలు ధూమం పైకిలేచినప్పుడు—బూడిద కుండపెంకులు రాళ్లు కొరకంచులతో ఆ నేల భీతావహంగా దర్శనమిస్తున్నది. దూరంగా యేరు నిద్రపోతున్నది. అక్కడా అక్కడా పొంచిచూస్తున్న నక్కలు వికృతంగా గానంచేస్తున్నాయి. కాటికాపరి చేతిలో కర్రతో నిర్వికారంగా నిలబడి ఖాళీగా చూస్తున్నాడు. కారు నేరుగావచ్చి శ్మశానంలో ఆగింది. ఇద్దరూ బయటకు దిగి నెమ్మదిగా రాధాదేవిని ఖననంచేసినచోటుకువచ్చి ఆగారు. ఏమీమిగలకుండా తెల్లటి నుసునులాటి బూడిద తడిసిపోయిన వాననీటిలో చితపత లాడుతూన్న అయిదడుగుల మేరను వంగుని చేత్తో బురదను ఆప్యాయంగా ప్రోగుచేస్తూన్న రాజును బుజంమీద తట్టూ 'ఇదేమిటిది? మీకేం పిచ్చా చినబాబుగారూ?' అని ధర్మయ్య వెనక్కు లాగాడు.

'పిన్ని యిక్కడ నిద్రపోతోంది' అని మునివేళ్లను బురదలో పూతంగా ఆన్చి 'నీకోసమే యిల్లువిడిచి పారిపోయానుగా పిన్నీ—అప్పుడే వెళ్ళిపోయావా? బుజువుచెయ్యలేని అవమానాన్ని చెరగనిముద్రగా మోసుకుంటూ తిరగమన్నావా నన్ను.'

ధర్మయ్య శారీరకబలమంతా వుపయోగించి రాజును గుంజుతూ 'పిచ్చిపనులు చెయ్యకండిక. పోదాం—యింటికి.'

'ఇంటికా—రాను. అక్కడికన్నా యిక్కడ చాలా ప్రశాంతంగా హాయిగా వుంది.'

'రండి'—ధర్మయ్య బలవంతాన రాజును లాక్కుంటూ షెడ్డులోకి తీసుకునివెళ్ళాడు. రబ్బరుకోటు పంట్లాం అంచులు బురదబురదయాయి. రాజు ముఖం ప్రక్కకు త్రిప్పుకొని యేడుస్తున్నాడు.

శవాలు పూర్తిగా కాలిపోయాయి. బంధువులు యిళ్లకు వెళ్ళిపోయారు. కాటివాడు రెండుచేతుల్లో ఖాళీపాడెల్ను సగంకాలిన కొరకంచుల్ని బురదలో ఆర్పి కట్టెల్ను ప్రోగుచేసుకుంటున్నాడు. ఎవరో చితుకు లేరుకొనే పిల్లలు వచ్చి యీ ప్రోగునాది యీ ప్రోగునాది అని తగూలాడుకుంటూ బొగ్గుల్ని తట్టల్లోనూ బుట్టల్లోనూ యేరుకొని వేసుగుంటున్నారు. తెల్లవారవచ్చింది. ధర్మయ్య 'లేవండి—రాధాదేవి ఆఖరికోరిక తీర్చివద్దాం పదండి. ఇంకా తెల్లవారటానికి రెండుగంటలుందికదూ—చాలు ఆ వ్యవధి.'

'ఆఖరికోరికా—కోరికలేమీ వుండవనుకున్నానే.'

ఇద్దరూ నడచివచ్చి కారులో కూర్చున్నారు. ధర్మయ్య సందేహిస్తూ—

'ఈరోజు ఎల్లా వానకురిసి చిందరవందరగా వుందో ఆనాడూ సరిగా యిల్లానే కారు ముందుకు పోతుందా అని సందేహించాం. పోకపోయినా బాగుండిపోయేదేమో....'

రాజు తీవ్రంగా ఆలోచిస్తున్నాడు. కారు చక్రాలు వేగంగా చుట్టుతిరుగుతూ నీళ్ళను రాళ్లను పల్లాల్ని గతుకుల్నీ దాటి పరుగులు పెడ్తోంది.

'ఆ యిటువైపే—తిన్నగా...బస్. రోడ్డు బాగానే వుంది. చూడండి చినబాబుగారూ—మీరు కలకత్తాలో చదువుకొంటున్నారు. బ్యాంకులో చెప్పి నెలనెలా మీకు చెక్కుపంపే యేర్పాటు చేసేశారు నాన్నగారు. మీకు అమ్మగారు గుర్తున్నారా? ఆవిడే పోకపోయుంటే నాన్నగారు మీ ఆతీ గతీ పట్టించుగోక పోయేవారంటారా?'

రాజు తల్లిని గుర్తుచేసుకుందామనేసరికి యేమీ స్ఫురణకు రాకపోగా బంగళాలోని గదిలో నాన్నగారు హోదాను వ్రాయించిన నిలువుసైజు తైలవర్ణ చిత్రం ధర్మయ్య మాట్లాడుతూంటే—ఆ బొమ్మకు ఎదురుగ్గా నిల్చొని అనేకసార్లు అప్యాయతను కోరి తెచ్చుకోబోయి విఫలమయిన సందర్భాలు మనస్సులో మెదిలాయి.

'మిమ్మల్ని అమ్మగారు పోగానే కాన్వెంటు దొరసానిని పిలచి అప్పగిస్తూంటే వద్దని, లబలబలాడేను. ఆపేక్ష లాలన ప్రేమాభిమానాలకు దూరంచేస్తున్నారని గొడవచేస్తే పిడ్ని కనిపెట్టుకొని సాకటానికి ఇక్కడ ఎవరున్నారు? డబ్బుపారేస్తే సురక్షితంగా శిక్షణలో పెంచుతారు వాళ్లు అని నానోరు మూయించేశారు.' రాజు కొంచెంకొంచెం చెప్పుగోనవసరంలేని తన బాల్యాన్ని నెమరు వేసుకుంటున్నాడు. ఎప్పుడూ పండగలూ శలవలూ యిళ్ళకు వెళ్ళడం అనేది ఎరగడు. ఎవరోవచ్చి ఎక్కడకో తీసుగెళ్ళటం ఆపేక్ష అభిమానాలు చూపించటం తెలెరగడు. ఈ ధర్మయ్యే నెలకోసారి వచ్చి చూసి కంట తడిపెట్టుకొని వెళ్లిపోతూండే వాడు. ఎప్పుడో యే మూణ్ణెల్లకో వచ్చిచూసి వెళ్లి

పోతూ వుంటేవాడు తండ్రి. కాలేజీలో చదువుకునేటప్పుడు కూడా శెలవుల్లో అన్ని పండగల్లోనూ పొలాల్లో తోటల్లో వుంటేవాడు తనొక్కడే. తన కెప్పుడూ ఎక్కడున్నంచీ వుత్తరాలు రావు. వస్తే గడియారాల కేటలాగులూ పుస్తకాల వ్యాపారస్థులు ఏదన్నా సందర్భంలో వ్రాసినవి మినహాయించి. ఒడిదుడుకులు వుద్రేకం ఆవేశం అభిమానమూ చూడని రసహీనమైన జీవితంలోకి అర్ధాంతరంగా వచ్చి తొంగిచూసిన మొదటి వ్యక్తి 'రాధాదేవి.'

తెలతెలవారుతోంది. పిట్టలు కిచకిచమని గోలచేస్తున్నాయి. పల్లెలనుండి పట్టణాలకి తరలివెళ్ళే పల్లె వనితలు పాలకావిళ్లూ పెరుగు తట్టలవాళ్ళూ దారిలో ఎదురవుతున్నారు.

'ఆ వేళ మీ పాల ప్రకాశరావు డ్రైవు చేస్తున్నాడు కారును. నాన్నగారే అతణ్ని వుద్యోగంలోంచి తప్పించేశారు. మీకు తెలుసా?'

'కొంచెం విన్నట్లు గుర్తు—చూశానేమో, చూసేవుంటాను కూడా—'

'ప్రకాశరావు అమ్మగారి హయాంలో మంత్రి. పూజలు పురస్కారాలు వుత్సవాలు ధర్మకార్యాలు అన్నింట్లో విశేషంగా పాల్గొంటూ ఆ హయాంలో మీ యింట్లో వొక వెలుగు వెలిగించి; అటుదిటు తిరిగి కాలం మారగానే అనవసరపు మనిషయి తొలగించబడ్డాడు. నాన్నగారు చిత్రమైనమనుష్యులు సుమండీ! ఆయన స్వభావానికి ఎప్పుడూ యేది తడుతుందో, యెవరు యెప్పుడూ అనవసరమైపోతారో, ఏది ఎందుకు తప్పనిసరిగా మారిపోతుందో వూహించటం కష్టం. ఆయన మార్గానికి యేది కంటకమైతే దాన్ని సుళువుగా తొలగించేస్తారు. అత నిప్పుడు రూటుమీద బస్సులు నడుపుతున్నాడు. ఈమా రెప్పుడైనా కనుపిస్తే మిమ్మల్ని చూపిస్తే తప్పక సంతోషిస్తాడు. ఎంత ఎత్తుకు మోసేవాడని—'

రాజు ధర్మయ్య కేసి చూసి 'అవును నిజం. ఏది మార్గానికి అడ్డు తగులుతుందో దాన్ని సుళువుగా తొలగించి పరిష్కారం చేస్తారు. ఆయన నన్ను మార్గానికి దూరంగానే వుంచగలిగారు కాని పరిష్కారం అంత సుళువుకాదు.'

దారి కిరుప్రక్కలా దట్టంగా పెరిగిన ఎత్తైన కొమ్మలు రెమ్మల సందులనుంచి లేత వాడి సూర్యకిరణాలు దారిమీద పడి తడిసిన బాటలో బంగారుఛాయల్ని చిమ్ముతూండగా కారు జర జరా బరిమీద పాములా సర్రున పోతున్నది. చిన్న చిన్న కుగ్రామాలు పల్లెలు గుడిసెలు అర్ధనగ్నమానవుల దీనదేహాలు, మెళ్లో రంగుల పూసలు వంటిమీద చింకి పేలికలు, చంకల్లో నిసువులు శిశువులు, నెత్తిమీద తట్టలు—తట్టల్లో బొచ్చెలు కుండలు, చేతుల్లో పనిముట్లు—పారలు పలుగులు కొడవళ్లు, నెత్తిన మోపులు వెనక మేకలు కుక్కలు దున్నపోతు బండ్లూ, ఎడ్లమందలు—అరుపులు తిట్లు పాటలు కొట్లాటల కోలాహలమంతా గడిచి రాజు దూరాన తెల్లటి చారలూ పెంకుటిళ్ళూ దేవుడిగుడి పెద్దమేడలతో గ్రామాన్ని పోల్చుకొంటూ ధర్మయ్య కేసి చూశాడు. 'హో— వచ్చేస్తున్నాం. చినబాబుగారూ. యి...దేయి...సరిగ్గా దేయిలానే ఆనాడూ వూరి పొలిమేరల్లో అడుగుపెట్టామో లేదో—మేఘాలు క్రమ్ముకుంటూ వచ్చి కుంభవృష్టిగా వాన తగులుకుంది. కారు సగం దారిలోనే బురదలో దిగబడిపోయి ససేమిరా కదలనంది. అదే ఆ తెల్లని ఎత్తైన భవంతి కనిపిస్తోందే అదే ధర్మరాజు మేడ. అదేదో చాలా ముఖ్యమైన కేసు. ఆ కేసులో నిష్కారణంగా వొక బ్రాహ్మణకుటుంబం యిరుక్కుని ఛిన్నాభిన్నమై సర్వనాశనమైపోయింది.'

గతుకుల్లోంచి మిట్టపల్లాల్లోంచి కారు వూళ్లోకి రాగానే పిల్లలు గొడ్లకాడి కుర్రవాళ్లు కేకలేసుకుంటూ కారు వెనకాలే పరుగులెత్తసాగారు. అరుగులమీదకువచ్చి ముఖాలికి చేతులడ్డంచేసుకుని జనం కొంచెం దిగ్భ్రమచెందినట్లుగా నిలబడిపోయి చూస్తున్నారు. గ్రామం మధ్య పాఠశాలదాపుకు రాగానే కారు నిలబడిపోయింది. రాజు రబ్బరుకోటును లోపలే వదిలి తలుపు తెర్చుకుని బైటకు వచ్చాడు. ధర్మయ్య కారులో బెర్తుక్రింద రహస్యంగా దాచిన అందమైన చిన్న క్యాలికో చెక్కపెట్టెను చేతపుచ్చుకుని 'ఇది పట్టుకోండి చినబాబుగారూ! రాధాదేవి ఆఖరికోరిక...'

ఇరువురూ తల కొస్తవంచి పాఠశాలలోపలకు దూరారు. అది తాటియాకుల పురాతనపుకాల-వెదురుబద్దల్ని చీల్చి జాఫరీలా అల్లి ఆపాకను రెండుమూడు భాగాలుగా విడదీశారు. నేలంతా మన్ను. బల్లలేవు పిల్లలు కూర్చుందుకు. అంతా చింకి-చింకి గోనెలమీద పలకలూ పుస్తకాలూ పర్చుకుని సరస్వతీపూజ చేస్తున్నారు. పంతులుగారి డ్రాయరు నల్లగా కొరకంచులా వెలవెలబోతూవుంది. ఆయనకు కూర్చునేందుకు కుర్చీలేకనో మరేకారణంచేతనే చెక్కపెట్టె నొకదాన్ని బోర్లించి దానిమీద అధివసించి వుండటంమాత్రం నిజం. మాష్టరుగారు కళ్లజోడు ముక్కుమీదనుంచిజారిపోతూండగా కంగారుగా లేచారు. పిల్లలుకూడా లేచినిలబడ్డారు. ధర్మయ్య యెదురువెళ్ళి పంతులుగార్ని ప్రక్కగా తీసుకెళ్ళి 'రాధమ్మ సవతి కొడుకు బాబూ-తవరితో పనుండి వచ్చారు.'

మాష్టరుగారు క్షణకాలం 'హా' అని తెరిచిననోరును అల్లాగే వుంచి 'వస్తున్నానుబాబూ-' అని పిల్లల్ని పదినిముషాలపాటు లోపల చదువుకొంటూండమని చెప్పి 'రండిబాబూ!-యీ పేదవాడి కొంప తమబోంట్లు మెట్టదగినది కాదుగానీ మా రాధాదేవి తరఫునుంచి వచ్చాక ముందు ముఖ్యమైనది మీపని చూశాకే-'

కారు నిర్లక్ష్యంగా పరుగెత్తి ధర్మరాజు మేడనుచుట్టి వూరికి రెండవతట్టున మట్టిఅరుగులతో శుభ్రంగా అలికి ముగ్గులు తీర్చిన వో పెంకుటింటిముందు వచ్చి ఆగింది. ముగ్గురూదిగి యీవలకువచ్చాక-ధర్మయ్య 'ఇక్కడే ఇక్కడేబాబూ రాధమ్మను తొలిసారిచూసింది. అవునా- పంతులుగారూ నన్ను పోలికపట్టారా?'

పంతులుగారు కళ్లజోడులోంచి తేరిపారజూచి 'అవునవును-దాసుగారితోకూడా వచ్చింది నువ్వేగదూ? ఏమిమంచి-ఎంతచాకిరీ చేశారు బాబూ?' అని రాజునుద్దేశించి దాసుగారిది ఎంతజాలిగుండె-మూగమొద్దు, అది దిక్కులేనిదైపోతుందని రాధమ్మ జీవితసమస్యను నాపైన వేయండి-నేను చూసుకుంటాను, అని గట్టిగా నొక్కి మరీ చెప్పి కారులో ఆపిల్లను స్వయంగా తనబంగాళాకు తీసుకుపోయారు.

పెళ్ళిచేసుకున్నారు. దాని బ్రతుకు కుదుటపడింది. లేకపోతే మాగతి
కాధకు దిక్కా? మొక్కా? కన్నుముక్కు తీరు అన్నీ చక్కగా
వుండి ధారాళంగా వాక్శుద్ధి గలిగి సత్గుణమైన పిల్లలకే పెండ్లిళ్లు
కావటం కష్టమాయె-భగవంతుడున్నాడు సార్. అందుకనే అమాయ
కులకు దిక్కులేనివాళ్ళకు కష్టంలో ఎవర్నో ఒకర్ని దాసుగారి
లాటి మహానుభావుల్ని చూపిస్తుంటారు. అంతా కులాసా బాబూ-
లోపలికి దయచేయండి.!

ధర్మయ్య రాజు లోనికి అడుగుపెట్టేసరికి చూసిన దృశ్యం
తాలూకు సందర్భం యిది.

ఒక పద్దెనిమిదేళ్ల అమ్మాయి చక్కగా విరబోసుకున్న కుంత
లాల్ని చేత్తో సర్దుకుంటూ రెండవచేత్తో తీక్షణంగా తర్జని నెదుట
వ్యక్తి పైనిర్దేశిస్తూ యిలా ధారాళంగా చెప్పుకుపోతున్నది.—

'సెట్టీ నీకు బుద్ధి యిల్లా గడ్డి తింటున్నదేం? ఎన్నిమాట్లు నీకు
కాళ్లా వేళ్లా పడి-ఆ ముసలిదాని చేతులోనుంచి యేదీ పుచ్చుకోవద్దని
కచ్చితంగా చెప్పలేదు? ఆ ముసలమ్మ ఎక్కడనుంచో చీరెత్తుకొచ్చి
నీకిస్తే ఆ దొంగసొమ్ము పుచ్చుకొని నువ్వు నల్లమందు యిస్తావూ?
అందరికీ తెలుసుగదా మా ముసలమ్మకు బుద్ధిలేదని-వెంటనే నాకు
కబురుచెయ్యక కొంపమీదకు తగూలుతెచ్చి ఆనందించటం యిదా
నీ బుద్ధి?'

శెట్టి చిరాగ్గా 'ఇందమ్మోవ్ మీ చీర-నా రెండు రూపా
యలూ నాకు పారెయ్యండి. అంత పెద్ద పంతులుగోరితల్లి దొంగ
తనం చేస్తుందని నాకేం ఎరిక-నన్నెందుకమ్మ తిడతావు? చేతనైతే
మీ ముసలమ్మను సంబాళించుకోరాదూ?

మాస్టరుగారు యీ తగూ మధ్యలోకి వస్తూ 'యిష్...ష్
ఏమిట్రా ఆగోల? అనతల పెద్ద మనుష్యులు వచ్చి కూర్చుంటేను
బయట-ఆపండి. ఏవిటి శెట్టీ తగూ....'

'రెండురూపాయ లిచ్చి చీరపట్టికెళ్ళ మంటున్నాను. మీ
అమ్మగోరు చీరెత్తుకొచ్చినారని నాకేం తెలవదు. దొంగసొమ్ము
కొంటం నా యింటా వంటా లేదు. పెద్దపంతులుగోరి తల్లి గందా
అని నల్లమందు యిచ్చాను. చూడండయ్యాగోరూ మీ జయమ్మగో
కల్లా తిడతావుందో?'

పంతులుగారు నీళ్లు నమలటం ఆరంభించారు.

'ఊరుకో విజయా-లోపలకు నడు. సెట్టీ నువ్వుపద-నీకు
రెండు రూపాయ లివ్వాలా? జీతం ఘనురాగా నేకనిపించు బాబ్బాబు
ఎవరో పెద్దమనుష్యులు రాకరాక వాకట్లో కొచ్చారు' అని
మాతిదగ్గర పళ్లెంలో కూర్చున్న తల్లి నుద్దేశించి 'ఏవిటే యీపాడు
పనులు? ఎప్పుడూ యేదోవొకటి యెత్తుకొచ్చి నాప్రాణంమీదకు
తీసుకురాకపోతే—కుదురుగా కొంపలోపడి యేడవరాదూ?
నన్నేం వూళ్లో తలెత్తుకు తిరగనియ్యరా యేవి ఈ కొంపలోవాళ్లు.'

'అబ్బే—అంతా ఉట్టిదిరా అబ్బాయీ. దొంగతనమా—
నాకేం ఖర్మ? కాలూ చెయ్యీ వంగాక కళ్ళూ కాళ్ళూ కనిపించక
పోయాక ఎన్నైనా అంటారు? రవ్వంత నల్లమందు పెట్టమంటూ
యిల్లా అడిగానో లేదో చీరెత్తుకొచ్చి తాకట్టు పెట్టిందని అభాండం
నా నెత్తిన వేశారు. రామ! రామ!!'

'నువ్వూరుకో నీకు తెలీదు బాబయ్యా—యీ శెట్టికి దొంగ
సొమ్ము కొనటం మాబాగా అలవాటయింది. రెండు రూపాయలు
గాదు కదా రెండు కాన్లుకూడా యివ్వొద్దు—ఎల్లా యివ్వడో చీర
చూస్తానుగా. పద శెట్టీ. నేను మీయింటి కొస్తున్నాను. ఇంకా
ఎక్కువ డబాయించావో నువ్వే దొంగతనాలు చేయిస్తున్నావని
కేసు పెట్టిస్తాను. దాంతో తిక్కకాస్తా కుదిరిపోతుంది
తెల్సిందా?'

బాబయ్య రెక్కపుచ్చుకు లాగాడు విజయను.

'కాస్తంత నెమ్మదిగా మంచిపిల్లల్లే మాట్లాడు విజయా.
నీకోసం ఎవరో పెద్దమనుష్యులు వచ్చి వాకట్లో కూర్చున్నారు.
ఆ జుట్టూ అదీ కాస్త ముడివేసుకుని వోమారు ముఖం కడుక్కుని
కాస్త శుభ్రంగా రారాదూ?'

మూతి వంకరగా పెట్టి నడుంమీద చేయి ఆన్చి అదోలా
బాబాయికేసి చూసింది.

'అవును తల్లీ! చుట్టాలొచ్చారు నీకోసం—చప్పున
తెవుల్చుకురా.'

'ఎవరు బాబూ— అంత హఠాత్తుగా ఆకాశంమీంచి వూడి
పడిన చుట్టాలు?'

'చెప్తానుగా—మంచినీళ్లు కాస్త ఫలహారం ఏమన్నావుంటే
చూడు తల్లీ.'

బాబయ్య నడవలోకి తప్పుకున్నాడు అతిథుల్ని పరామర్శిం
చేందుకు. విజయ నీళ్ళతో ముఖం కడుక్కుని చప్పున ఆదరా
బాదరా చీరమార్చుకుని, పొయ్యి ఎగసనదోసి టీనీళ్లు పడేసి,
వంటయింటిగూట్లో సజ్జలోంచి రెండు రెండు అరటిపళ్ళూ
రెండేసి మినపసున్నివుండలూ పళ్లెరంలో పెట్టుగుని—మంచినీళ్ళ
గ్లాసు చెంబు వోచేత్తో పుచ్చుగుని, యెవరా ఆవచ్చిన చుట్టా
లనుకుంటూ నడలోకి కాలుపెట్టగానే—మన్నుగొట్టుకుపోయిన
ముఖం విషాదాక్రాంతమైన చూడ్కులలో, బల్లమీద నేరస్థుడిలా
కూర్చున్న రాజేశ్వరరావుని నేలమీద చాపమీద భాసింపట్టు వేసుకు
కూర్చున్న ధర్మయ్య యీరెండు కనీ వినీ ఎరుగని క్రొత్తమొహాల్ని
చూడగానే క్షణంసేపు తటపటాయించి బాబయ్యముఖంలోకి
చూసింది.

రాజేశ్వరరావు పెదిమ కొరుక్కుంటూ భయంభయంగా
తలెత్తి విజయముఖంలోకి చూసాడు. అదే పోలిక—అవే చక్రా
ల్లాటి విశాలమైన నయనాలు. అదే దేహకాంతి—సరిగ్గా రాధాదేవి
నడచివచ్చినట్లుగానే వుంది.

'చిన్న బాబుగారూ-చూశారా! అమ్మ యీయమ్మే....
అదే పోలికని అచ్చుగుద్ది పడేశాడు భగవంతుడు.'

'నువ్వన్నా చెప్పు ధర్మయ్యా-నేను చెప్పలేను.'

రాజు రెండుచేతుల్తో ముఖాన్ని కప్పుకుని భోరువస్తున్న
దుఃఖాన్ని ఆపుకుంటున్నాడు. విజయ చలితమనస్కురాలై, అయోమ
యంగా నిలబడిపోయినది, మంచినీళ్లను చాపమీద వుంచుతూ, ఫల
హారపు పళ్లెరాల్ని బల్లమీద వుంచబోయింది.

'అక్కలేను తల్లీ! మంచిమాట చెప్పిపోవటానికి రాలేదు. దుఃఖవార్త మోసుగొచ్చానమ్మా నీకోసం'—

రాజు తడబడ్తూ లేవబోయి మళ్లీ బల్లమీద ఎవరో వెనక్కి త్రోసినట్లు కూలబడ్డాడు. పంతులుగారు తెల్లబోయి నిలువు గ్రుడ్లేసుకుని చూస్తున్నారు. అతను అతికష్టంమీద అందమైన చిన్న క్యాలికో చెక్కపెట్టెను వొణుకుతున్న చేత్తో అందిస్తూ' ఇది నీకివ్వమని చెప్పిపోయిందమ్మా మీ అక్క. తీసిచూసుకో... చూస్తారా మీ రాధమ్మ వెళ్ళిపోయిందండీ. పాపం మానాన్న గారి ఔదార్యాన్ని చాలా ప్రశంసించారు. ఎవరి ఔదార్యం తోనూ నిమిత్తం లేకుండా ఆమె నిష్కంటకమైన మార్గాన్నే చూసుకుంది.'

విజయ కాంతివంతమైన ముఖమండలం నల్లగా పొగచూరి నట్లయిపోయింది. ఆ చేతిలోని పెట్టెను భద్రంగా విప్పి అందు లోంచి తీసిన వెండిచుట్టు తీగతో అరిగిపోయి వెలవెల బారుతోన్న పొగడాల దండవైపు అందరూ క్షణకాలం ప్రశ్నార్థకంగాచూశారు. విజయకళ్లలో నీరు చుట్టుకుంటూండగా—

'ఇది మా అమ్మ వేసుకునే పొగడాలదండ—ఎంత గుర్తుగా దాచిపెట్టింది మా అక్క పాపం! మాట్లాడ లేకపోయినా యిది భద్రంగా దాచుకుని మమ్మల్ని జ్ఞాపకం చేసుకునేది కాబోలు.... నాకోసం పం...పిం....చిం...ది. ఇదే మాకు చివరి గుర్తు. ఇదే మాకుసంబంధం...చివరికింతకన్నా యేమీ మిగలలేదు.' తలుపుని కర్చు కుని విజయ పొగడాలదండను వ్రేళ్లతో చేతికిచుట్టుకుంటూ రుద్ధ కంఠంతో—' ఏదో గొప్ప యింట్లోకి వెళ్లిపోయిందన్న తృప్తితో మమ్మల్ని మధ్యపెట్టి బ్రతికివున్నన్నాళ్లూ మమ్మల్ని శాశ్వతంగా వొకర్నొకరు చూసుగోనీయకుండా చేశారు మీ నాన్నగారు. మాట్లాడ్డం రాని మా అక్కను మీ హోదాలు అంతస్తుల్లో కట్టేసి శాశ్వతమైన బందీని చేసేసారు. పోనీలెండి; మీకటకటాల్ని త్రెంచుకుని యీ క్రూరమైన అంకుల్నుంచి కొంకుల్నుండి రెక్కలు వచ్చిన పిట్టలా ఎగిరి చక్కాపోయింది. మీరీకబురు మోసుకురాకపోయి వుండినట్లయితే యింకా ఎక్కడో మా రాధ మూగబాధలు అనుభవిస్తూన్నదనే అనుకునేవాళ్ళం.' దుఃఖంనిండి ఆమె గొంతుక పూడిపోయింది. ధర్మయ్య గుప్పెప్పగించి చూస్తు న్నాడు. చెరగుతో ముఖాన్ని రుద్దుకుంటూ పరుషంగా—'మా దుఃఖంలో మేము మునిగివున్నాము. అప్పుడు ధర్మరాజుగారు మా నాన్నమీద కేసు నడుపుతున్నాడు. ఆయనకొలువులో వున్నప్పుడు శిస్తులు వసూలుచేసిన బాపతు పదిహేను వేలదాకా మానాన్నగార్ని లెక్క చెప్పవలసిందని లేకపోతే జైలు తప్పదని ఆయన్ని బెంగలో ముంచేశారు. ఆ కేసులో మా నాన్నగారు ధర్మరాజుగారి సొమ్మే తినేసివుంటే యీ గర్భదారిద్ర్యం—గుండెలు పగిలి మానాన్న చావవలసి రావటం ఎందుకు? ఈ మాట ఎవరూ నమ్మరుకారు. ఆయనెక్కడో యీ డబ్బు దాచుకున్నాడని అనుమానం అందరి కీనూ. చివరికి మరణావస్థలో క్రింద పడేసినప్పుడు శోకసముద్ర ములో మునిగిపోయిన మమ్మల్ని కడుదయతో మీనాన్నగారు వచ్చి బుజ్జగించి పదేళ్ళదాన్ని వున్న యీ బాబయ్యగారి వశంచేసి తానేమో మా రాధమ్మను కొరక్కించుకుని పట్నం తీసుకెళ్ళి పోయి పెళ్లాడేసాడు. ఎంత గొప్ప సంస్కర్త? యేమిజాలి? అని అంతా మెచ్చుకోవటమే—నోరులేని మా అక్క యేమని చెప్పుకో గలదు? ఎవరున్నారిక్కడ ఆదరించేందుకు? పేదవాళ్లమని దిక్కు లేదని, మూగపిల్లని యెవరేం చేసుకుంటారని గప్‌చుప్‌గా అందరూ వెనక్కి జారుకుంటే మా అక్కను హరించుకుపోయి దాని బ్రతుకు ఆర్పివేశారు మీ నాన్నగారు. సంఘంలో ఆడదానికి జీవితం బలిపీఠ మయిపోయిందే? ఓహో యేమి విశాలహృదయం? మీడ్రైవరు పాపారావని అతను వచ్చిచెప్పాడు. దాసుగారు రాధతాలూకు మనుష్యులెవ్వరూ ఎప్పుడూ బంగాళా పొలిమేరలు త్రొక్క వల్ల కాదని కబురు పంపించారు. ఆయనేం మనిషి? మావి మనుష్యజీవి తాలు కావు—ఆటబొమ్మ లనుకుంటున్నారా? పేదరికంతో పరిహాసా లాడ్తారా? మా దుఃఖం, మా కన్నీళ్లు బాణాలూ వుప్పెనలా వచ్చి మిమ్మల్ని ముంచెత్తేస్తాయని నేనన్నానని మీ నాన్నగారితో చెప్పండి'—

ఎడాపెడా లెంపకాయ కొట్టినట్లనిపించి వళ్లంతా జలదరిం చింది రాజుకు. ధర్మయ్య పంతులుగారి నుద్దేశించి 'ఈ పొగడ దండను అబ్బాయి పట్టుగెళ్ళి ఈ చెల్లాయి కిచ్చిరావాలని రాధమ్మ కోరిక—ఈ అమ్మని యెంత యెత్తుగా మనస్సులో తల్చుకునేదో అంత యెత్తునే యీ అబ్బాయిగార్ని రాధమ్మ ఆపేక్షగా చూసు కుంది. చివరికి వొక్కరూ కంటికి కనిపించకుండానే బ్రతుకు తెల్లార్చేసింది.'

పంతులుగారు నెమ్మదిగా విజయనుద్దేశించి - 'ఇంటికివచ్చిన అతిథుల్ని కోపంగా నాలుగుమాటలన్నావుగదా చాలు! మంచి చల్లని ముక్కలుకూడా రెండు చెప్పు తల్లీ!'

'చినబాబుగారూ! మనం వచ్చినపని అయిపోయినట్లే—మీకెప్పుడు రాధమ్మగార్ని చూడాలనిపించినా, పడితే నాలుగు మాటలు వోర్చుకుని ఇక్కడకు వచ్చినట్లయితే మీ కనువాపిరి తీరి పోతుంది. లెండి-అమ్మాయిగారూ! మీ రాధమ్మకు ప్రియమైన వస్తు వులు రెండు తెచ్చాను-ఒకటి మీకిచ్చి రెండవది మాతో తీసుకు వెళ్ళిపోతున్నాము.'

రాజు నీరసంగాలేచి 'మాటల్ని పడ్డానికి నేనెప్పుడూ వెను కాడను. విమభాండాల్లాంటి అభాండాలు నా నెత్తిన ఎప్పుడూ పగుల్తూంటాయి.'

విజయ పొగడదండను క్యాలికో చెక్కపెట్టెలో ఉంచి మూత వేస్తూ-'మీ రెండువస్తువులూ మీదగ్గిర్నే ఉండనివ్వండి — యిదొ క్కటే పాపం ఇక్కడెందుకు?' అని ఆ పెట్టెను జాపిన అతడి చేతిలో ఉంచుతూ అప్రయత్నంగానే అతడిచేయి తగులగానే-

'అమ్మబాబో ఎంత వేడిగావుందో - జ్వరంకాదుగదా?' అని పెట్టెతోసహా పాకువిన్నట్లయి చేతిని వెనక్కి లాగేసుకుంది. ధర్మయ్య రాజు నుదుటిమీద చేయివేసి 'అమ్మాయిగారూ మీరు చెప్పింది నిజమే-జ్వరం బాగుబాములా ప్రాకింది. పదండి కారులో రెండుగంటల్లో వెళ్ళిపోతాము.'

పంతులుగారు రాజును ముట్టుకుని నాడీ పరీక్ష చేసి అన్నారు- 'చాలా నీరసంగా వుంది' అని. రాజు దృష్టి పళ్లెంలోని మినపసున్నివుండమీద పడింది. వంగుని దాన్ని అందుకోబోతూండగా విజయ చర్రున పళ్లెరాన్ని ప్రక్కకు లాగేస్తూ 'అమ్మో యింకేమన్నా ఉందా-మినపసున్ని తింటే జ్వరం ఒంటిమీద కొంప మునిగిపోదూ-'

'మునిగిపోయేదేమీ ఉండదులే-' అని చిన్నగా నవ్వాడు రాజు. పంతులుగారు బైటకువెళ్ళి కారుచుట్టూ చేరిన కుర్రమూకను బెదిరించి స్కూలుకువెళ్లి నలుగురుపిల్లల్ని కాపలా కాస్తూండమని బండిదగ్గరకు పంపించారు. విజయ తన చల్లనిహస్తాలతో మెత్తటి ప్రక్కను పర్చి తల బ్రద్దలుకొట్టేస్తున్నదని రాజు గోల పెట్టేస్తుండగా బలవంతాన నూరుకొచ్చి కంట్లో కలికం పెట్టేసింది. రాజు అమ్మో! అమ్మో! అని వాపోతుండగా 'చూడండి. మీతో నాకేం విరోధంలేదు. గంటసేపటికల్లా మీ శిరోభారం యావత్తూ దిగజారి పోకుంటే నన్ను విజయా అని పిలవకండి.' బయట అరుగుమీద ధర్మయ్యను ఆ ఇంట్లో ముసలమ్మ తానేమీ చీర గొంగిలించుకు రాలేదనీ నల్లమందు అమ్మే కోమటిమాటలన్నీ బూటకమనీ అవేవీ నమ్మవద్దనీ నచ్చచెబుతోంది.

3

ఇంకా వెఱ్ఱిగాలి వుండివుండి వీస్తూనేవుంది. కారు నిర్లక్ష్యంగా జలజలమని పారే బురదనీటిని చిందగొడ్తూ వెళ్లిపోయింది. రామదాసుగారు టక్కున తలను యీవలకు లాక్కుని కిటికీ మూసేశారు. గదిలో చిమ్మచీకటి—గుమ్మానికి కట్టిన తెరలు స్వేచ్ఛకోసం గింజులాడుకొంటున్నాయి. లాంగుగౌనులో ఆయన దేహం కజకజలాడింది. పైపుతీసి బాగా రెండుమూడు దమ్ములు పీల్చి అద్దంముందు వచ్చి నిలబడ్డారు. మసగమసగ్గా నల్లటి భయంకరమైన నీడ అద్దంలో గోచరించింది. తల గిర్రున తిరిగిపోతోంది. బంగళా యావత్తూ కెఱటాల్లో వూగిసలాడుతున్న నావలా తోచింది. క్రమంగా ఆయనకు భయం లోపల క్రమ్మసాగింది. అలమార్లోంచి తాళాలుతీసి బీరువా తెరిచారు. వణుకుతున్న చేతుల్తో నోట్ల కట్టల్ని యీవలకు లాగారు. మళ్ళీ తాళం వెయ్యలేదు. టేబిలు మీద కొస్నెపు తడిమారు. టక్కున బల్లమీద దీపం వెలిగి వులిక్కిపడ్డారు. ఒక్కమాటు నేలమీద కూర్చుని మంచంక్రింద చూశారు. చుక్కల చుక్కల జాకెట్టు రాధాదేవిది మూలను గోడవారను దిగువను వ్రేలాడుతోంది. కళ్లు గట్టిగా మూసుకుని బలవంతాన వొక గుంజీ తీసినట్లు లేచి నిల్చొని హాల్లోకి వచ్చేసారు. ఎదురుగుండా పెద్దభార్య తాలూకు తైలవర్ణ చిత్రంలోంచి ఆ యిల్లాలు పెద్ద తరహా చీరకట్టు, వొంటినిండా వొంటిను నగలు, అర్ధణా కాసంత కుంకుమబొట్టు—ముఖాన గౌరవనీయమైన ముడతలు గీతలతో, 'నేనంతా కనిపెడ్తున్నాను సుమా—' అని పలకరిస్తూన్నట్లుంది. దాసుగారు తీవ్రంగా విసుక్కున్నారు. 'యీ పీడబొమ్మ వ్రాయించకపోయినా బాగుండిపోయేదని' కంగారుగా అద్దాల తలుపుల కిటికీవద్దకువచ్చి నిలబడ్డారు. ప్రక్కనే తన్ను రాసుకుని ఎవరో దూసుకు వెళ్లినట్లయింది. అర్థంకాని మూగబాధను వక్త్యం చేస్తూన్న రెండు సజలనయనాలు కిటికీ అవతలనుండి తన్ను చూస్తున్నాయి. గబగబా చేతుల్తో గోడలన్నీ తడిమారు. హాల్లో లైట్లు హటాత్తుగా వెలిగాయి. కళ్లకడ్డంగా రాజు బెడ్డింగు ట్రంకుపెట్టి కదలనిచ్చేట్టు లేవు. మూగపిల్ల రాధాదేవిని ఆక్రమించుకుని అనుభవించి ధ్వంసంచేసిన నేరానికి—రాజుకి దయలేదు. ఒక్కనాటికీ తన్ను క్షమించడు. ధర్మయ్యకూడా వెళ్ళిపోయాడు. తన పాపాల ఘోరమైన చిట్టా అంతా క్రమం తప్పకుండా వ్రాసివుంచిన చిత్రగుప్తుడు. దాసుగారు కళ్లు గట్టిగా మూసుకున్నారు. ఆయన మనోనేత్రాలముందు చిత్రపటంలోలా ధర్మరాజు కేసులోపడి నలిగి నాశనమైన రాధాదేవి తండ్రి చావు ప్రత్యక్షం కాసాగింది. భోరున ఆరోజు కురిసిన వానలో కూరుకుపోయిన కారులోంచి దిగి పన్నిన పన్నాగంలో యిరుక్కున్న పదహారేళ్ల జవ్వని బ్రతుకు భారం చేతచిక్కించుకున్న వైనం—కొలకంచుల్లోంచి కాల్తున్న మందభాగ్యుడు నిప్పుముద్దల్ని విసరి తిరుగని శాపం విసర్తున్నాడు. ఆ మూగపిల్ల అందమైన ముఖం, పెద్దపెద్ద కళ్లు, వినీలకుంతలాలు, చక్కగా వంపులుతిరిగిన పెదవులు—బలిష్టమైన శరీరం అకుదింపు ఆ యవ్వనాన్ని కంబళించాలనే దాహంముందు—బలిగావించబడ్డ క్రూరంగా వంచింపబడిన పేగుసంబంధం—దారి కడ్డుకాబోయిన పాపారావు మీసాలు. ఒకడు వుద్యోగంనుంచి నిర్దాక్షిణ్యంగా తొలగించబడ్డాడు. రెండవవాడు లజ్జతో తలవంచుకుని పెట్టే బేడా సర్దుకుని కంటికి కనపడకుండా కలకత్తా పారిపోయాడు. పారిపోయినవాడు మళ్లీవచ్చాడు. ఈ ధర్మయ్య ఎంతకైనా తగును, వీడే పిలిపించాడు. దాసుగారు పళ్లు పటపటా పిండుకొని పిస్తోలు కోసం కోటుజేబుల్ని తడువుకున్నారు. ఆ క్షణంలో అయనకు పిస్తోలు చాలా అవసరమనిపించింది. వెంటనే పడకగదిలోకి పరుగెత్తి తక్కున ఆగిపోయారు. బీరువా తలుపులు తెర్చేవున్నాయి. దీపం ఖణీగా వెలుగుతోంది. గదిలో ఎవరో దూరినట్లు అనుమానం వేసింది. ముందుకీ వెనక్కీ చూసి పగలబడి నవ్వబోయి నవ్వురాక బీరువాలోంచి బ్రాందీబుడ్డీ తీసి తాళంగుత్తులతో కార్కు పీకిపారేసి అలమార్లోని గ్లాసును తెచ్చి వంపుకుని గటగట గుక్కమీద గుక్క పీల్చేసి పిస్తోలుకోసం అరల్లో తడుముల్లాడి మొత్తానికి తూటాలు నింపుతూండగా 'జిమ్మీ' భయంకరమైన అరుపు దాసుగార్ని వివశుల్ని చేసిపారేసింది. కోపంగా ఆయన మెట్లవద్దకు పరుగెట్టారు. పెద్ద చప్పుడు చేసుకుంటూ దిగి పిడికిలితో గాజు తలుపును గ్రుద్ది ముక్కలుచేసి పిస్తోసును హాల్లోకి నూటిగా మూడు మార్లు ధాంమ్మనిపించారు. పెద్ద చప్పుడయింది. ఏ బీరువాయో బ్రద్దలయింది. జిమ్మీ యింకా బిగ్గరగా గది అంతా విశృంఖలంగా తిరుగుతూ అరుస్తోంది. దానికీ తగిలుండాలి—చావలేదు. వరండాలో దీపం వెలిగించటానికి దాసుగారికి ధైర్యం చాలలేదు. తలుపుల్ని తెరిస్తే జిమ్మీ పట్టుగుంటుంది—ఛీ! యింత బ్రతుకూ బ్రతికి చివరికి కుక్క చేతిలోనా చావు! వెనక్కు తిరిగి హాల్లోకి రాగానే అద్భుతమైన యోచన బుర్రలో మెరిసింది. గదిలోకి పోయి ప్రయాణపు సంచీ తెచ్చి కొన్ని బట్టలు నోట్లకట్టలూ అందులో కుక్కి తాళాలు తతిమ్మావి ఎక్కడివక్కడ వదిలేసి పలాయనానికి

సిద్ధపడ్డారు. పిస్తోలు యింకా చేతిలోనేవుంది. అద్దానికి ముఖాన్ని ఆన్చి బయటకుచూశారు. చీకటి మసగమసగ్గానే వుంది.

దాసుగారు మెట్లుదిగి వరండాలోంచి నెమ్మదిగా దొంగలా నక్కి నక్కి తోటలోంచి గేటువైపుకు నడకసాగించారు. హఠాత్తుగా వెనకనుంచివచ్చి పట్టుకుంది 'జిమ్మీ'—జిమ్మీ ఎల్లావచ్చింది? కిటికీ బ్రద్దలయివుంటుంది. అబ్బా గట్టిగా పట్టుకుందే? దాసుగారు పిస్తోలును ధామ్మని పేల్చబోయారు. తూటాలు ఖాళీ... అయ్యో! అయ్యో!! అయ్యో!!! ప్రయాణపు సంచీ పడిపోయింది. జిమ్మీ కాళ్లను పట్టుకు పీకేస్తోంది. దాసుగారు విడిపించుకోలేక బోర్లా పడ్డారు మొక్కల్లో. భీకరంగా అరుస్తున్నారు. ఆ వొంటరి బంగళా ఆయన ఆక్రందనాలకు దద్దటిల్లిపోతోంది. ఈ విధవ కుక్క చేతిలో ఛావు ఎల్లాగూ తప్పనట్లుందే—ముష్టాముష్టి యుద్ధం ఆరంభమయింది. గోళ్లతో గుండెల్ని రక్కుతూ యథేచ్ఛగా చేతుల్ని కరిచేస్తోంది. దేహమంతా రక్తాలు గాట్లు—కాళ్లు పీకేసింది. చేతుల్ని కొరికేసింది. అయ్యో! అయ్యో! బాధ—బాధ—ఎవ్వరూలేరు. ఎంత దిక్కుమాలిన చావు? గోండ్రింపు ఆరంభమయింది. పరుగెత్తలేను—పారిపోలేను—ఎవరో పగ దీర్చుకుంటున్నారు? జన్మ జన్మాల కసి—కాలభైరవుడి వాత—అయ్యో యీ దిక్కుమాలిన శవాన్ని చూసి యెవరు జాలిపడ్తారు? ఎవరొక కన్నీటిబొట్టు రాలుస్తారు? యీ మొక్కల్లో తుప్పల్లో... జిమ్మీ దాసుగారి దేహాన్ని యిష్టంవచ్చినట్లు తుండీలు తుండీలుగా కొరికి కాళ్ళతో బంతిలా తోస్తూ గంటా గంటన్నర చిత్రవధ చేసి తిన్నగా గేటువైపు పరిగెత్తి శ్మశానంరోడ్డుచ్చుకుంది.

భళ్లున తెల్లవారింది. సూర్యుడు ఫెళ్లున కాస్తున్నాడు. దాసుగారు దేహంనుండి వరదలుకట్టి తెట్టెలు తెట్టెలుగా గడ్డిలో మొక్కల్లో యినికిపోయిన నెత్తురు తళతళా మెరుస్తున్నది. పిస్తోలు ప్రక్కగా నేలమీద పడిపోయివుంది. ప్రయాణపు సంచీ యింకా కొంచెం దూరంగా విసరివేయబడివుంది. అందులోంచి నోట్ల కట్టలు పొట్టల్ని విచ్చుగుని సూర్యుడ్ని చూస్తున్నాయి. దాసుగారి నిలువుగ్రుడ్లుమాత్రం భీతావహంగా మొక్కల్ని పరికిస్తున్నాయి. బంగళాలోకి పది పదిన్నరవరకూ యెవ్వరూ రాలేదు. ఆ తర్వాత పదకొండూ ఆ ప్రాంతాల ఒక సైకిలువచ్చి ఆగింది. పోస్టు జవాను గేటుదాటి లోపలకు అడుగుపెట్టి కెవ్వన కేకేసి వీథిలోకి పారిపోయి పదిమందిని ప్రోగుచేసుకొచ్చాడు. ఆ వెనుక పోలీసువాళ్లు వచ్చారు. బంగళా అంతా కలయతిరిగారు—అంతా ఖాళీ. నిశ్శబ్దంగా వుంది. క్రింద హాలువెనుక కిటికీ విచ్చిపోయివుంది. ఆ కంతల్లోంచి లోనికిచూస్తే బీరువాలు పగిలిపోయి అద్దాలు ముక్కలు ముక్కలయి నానాభీభత్సంగానూ వుంది. అంతా ఆశ్చర్యపోయారు. పైన మేడమీది గదుల్లో బీర్వాఅలమారాల తలుపులన్నీ తీసివున్నాయి. కొర్క విసిరివేయబడ్డ ఖాళీ బ్రాందిసీసా టేబిలు మీద వుంది. టేబిలులైటు హాల్లోని లైట్లన్నీ అట్లానే వెలుగుతున్నాయి. షెడ్డు ఖాళీగావుంది. అక్కడ వుండవలసిన కారుకూడా లేదు. కారుపోయిన మార్గం గుర్తుపెట్టుకుని పోలీసులు తిన్నగా శ్మశానానికెళ్ళారు. అక్కడ హంతకుడు నిశ్చింతగా నిర్వికారంగా నోటినిండా ముఖంనిండా నెత్తుటి మరకలతో ప్రత్యక్షమయ్యాడు. కారులో వచ్చింది కుక్కగాదని తెలిసిపోయింది. కాటికాపరిని అడిగారు. రాత్రి ఎవరోవచ్చి కాస్సేపు విచారించి వెళ్లారని తెలిసింది. పోలీసు అధికారులు కారునెంబరు యిచ్చి మోటారు సైకిళ్ళను నాలుగువైపులకూ త్రిప్పారు. సాయంత్రం మూడుగంటలకు ధర్మయ్యనూ రాజేశ్వరరావును కలుసుకుని పోలీసులు యీ గుర్వార్తను విన్నవించారు. రాజు కళ్లు తెరలుకమ్మి తలతిరిగి పడిపోయాడు. విజయకూడా వస్తానంటే రాజు ధర్మయ్య వారించారు. సరిగ్గా నాలుగుగంటలకు ధర్మయ్య రాజు వచ్చి బంగళాముందు కారులోంచి దిగారు. పోలీసు అధికారులు చుట్టుముట్టి ప్రశ్నల వర్షాలు కురిపించారు. వాఙ్మూలాలు రాసుకున్నారు. జిమ్మీని పోలీసు వానులో ఎక్కించుకొని వచ్చారు. రాజును చూడగానే దిగులుగా వున్నదల్లా సంతోషంతో తోకాడిస్తూ మూలిగింది. దానికూడా గుండుదెబ్బ తగిలినట్లు గాయాలు స్పష్టంగా చెబుతున్నాయి.

ఈ కబురప్పుడే వూరంతా ప్రాకిపోయింది. జనం తండోపతండాలుగా యీ వొంటరిబంగళా చూడ్డానికి రాసాగారు. పత్రికలవాళ్లు రాజును పీక్కుతింటం ఆరంభించారు. ప్రెస్ ఫోటోగ్రాఫర్లు 'జిమ్మీ' ఫోటోలుతీసుకుని దాసుగారి శవం ఫోటోతో సహా వార్తల్ని ప్రచురించారు. బంగళాను సీలు వేసి పోలీసు కాపలాపెట్టారు. ధర్మయ్య రాజూ పోలీసుస్టేషను చుట్టూ కోర్టుల చుట్టూ కాళ్లు బలపాలుకట్టేలా తిరిగారు. కేసు పరిష్కారమయేసరికి దాసుగారి కుటుంబ కథనం యావత్తూ పత్రికల్లో వింత వింత శీర్షికల్లో ప్రజలు చదివి ఆనందించారు. రాజు బాగా కృంగిపోయాడు. ప్రభుత్వం అంతా పరిష్కరించి యావదాస్తిని బంగళాను తిరిగి వప్పగించబోతే రాజు ఆ బంగళాను ఆసుపత్రిగా వాడుకోమని ఆ యావదాస్తినీ ఆ ఆసుపత్రిపరంగా ఖర్చుచేయవలసినదిగా వ్రాసియిచ్చాడు. ఎంత చెప్పినా వినకుండా పోలీసులు జిమ్మీని కాల్చిపారేసారు. రాజు యిప్పటికీ ఆ బంగళావైపు పోడు. దాని పేరు తల్చుకుంటే అతనికి స్పృహా తప్పిపోయినంత పనవుతుంది. రాజేశ్వరరావు పట్నంలో పాతికరూపాయలకు యిల్లొకటి అద్దెకు తీసుకుని అందులో ప్రాక్టీసుపెట్టాడు. ఆ యింట్లో బొత్తిగా వస్తుసామగ్రిలేదు. అక్కడే అతడికి వివాహంకూడా అయింది. అతడి వివాహానికి పోలీసు అధికారులు పత్రికా విలేఖరులూ ఎక్కువమంది వచ్చారు. ఇప్పటికీ విజయ తనకు తలనొప్పివస్తే కలికం పెడ్తానంటుంది. ధర్మయ్య సుష్టుగా రెండుపూటలా భోంచేసి వూరంతా తిరిగితిరిగివచ్చి అరుగుమీద తలగుడ్డ పర్చుకుని పరుంటాడు. రాజూ-విజయా యిద్దరూ సంసారానికి కావలసినవన్నీ స్వయంగా చూసుకుంటారు. ఆమె గీచిగీచి బేరమాడుతుంది. అతను కొసరి కొసరి డబ్బులిస్తూంటాడు. పర్సులో తడి ఆరిపోవటంకూడా కద్దు. చెప్పుకోతగ్గ ప్రాక్టీసుకూడా యేమీలేదు. కోర్టుకుకూడా కాలినడకనే వెళ్ళి వస్తూంటాడు. ఇద్దరూ అప్పుడప్పుడు సినిమాలకు వెళ్ళివస్తూంటారు. ఏదన్నా పేచీలు మంకుపట్లు పడ్తే ధర్మయ్యే కాస్త అప్పుడప్పుడు మధ్యవర్తిత్వం నెరపుతూవుంటాడు. జీవితం ఎల్లాగుందని యెవరూ అడగరు. అడిగితే చవగ్గా నాజూగ్గా పదునుగా వుంది—ఈ పదును చెడగొట్టొద్దని వేడుకుంటానంటాడు. ఎప్పుడన్నా బజారున పోతూ చట్టున ఆగి, బఠాణీలుకొని జేబులో పోసుగొని—చానాగరం దుకాణందగ్గర ఆగి ఒక అణా కారపు మిరపకాయలు కొని లొట్టవేస్తూ, పంపుదగ్గర దోసెడు మంచినీళ్ళని నోట్లో పోసుకుని, నిర్విచారంగా కోర్టునుంచి చివకరకం సిగరెట్టు కాలుస్తూ యింటికిపోయే న్యాయవాదిని యెప్పుడన్నా చూడ్డంగనక సంభవిస్తే అతనే రాజేశ్వరరావని తప్పకుండా గుర్తుపెట్టుకోవలిసుంటుంది.

కవి: కాలము

శ్రీ చిఱుమామిళ్ల శివరామకృష్ణప్రసాద్

లోకమునందు సకల విషయసాధనమునకు ధన ముపకరించునని తలంచువారున్నారు. అందులకే, మానవున కుండదగిన సకల లక్షణముల నాహుతి యొనరించి ధనసముపార్జనాకాంక్షచే వ్యవహరించువారు సంఘమునందు నేడనల్పముగ గానవచ్చుచున్నారు. ఓరిమి, ప్రేమ, మొదలగు నున్నత మానవలక్షణములను ధనము సంపాదింప నేరదు. కనువిందుగూర్చు నాభరణములను, శారీరక సౌఖ్యమును గూర్చు రమ్యహర్మ్యములను, కాలక్షేపమును, ధనము సమకూర్చును. వీనిని కల్గియున్నంతమాత్రమున నొక వ్యక్తియందు మానవత్వము సంపూర్ణమై యున్నదనుట సత్యదూరము. ధనవంతులందరు, నాగరకులు గారు, నాగరకులందరు ధనవంతులు కావలసిన పని లేదు.

ఒకని నాగరకతను గుర్తించుట కాతని బాహిరికస్వరూపము, ధనధాన్యములు లక్ష్యములు కారాదు. అంతరంగికస్వరూపమును బట్టియే అనగా అతని చిత్తౌన్నత్యమునుబట్టియే లోక మాతని నాగరకుడైన మానవునిగా నెంచవలసియుండును.

నేడు, రాకపోకలయందు, కట్టుబొట్టులయందు, ఆహారవిహారములయందు, పెక్కు మార్పులు వచ్చినవి. సంగీత, వైద్య, శాస్త్రములయందు మార్పులేగాక, క్రొత్త పరికరములును వచ్చినవి. ఈ మార్పులు, కూర్పులు, ప్రాత రూపములకు క్రొత్త సొగసులను గైసేసి, నవ్య నాగరక స్వరూపమును ప్రదర్శించుచున్నవి.

ఇన్ని మార్పులు వచ్చినవి, ఇన్ని సౌకర్యములు సమకూర్పబడినవి, కాని మానవుని యంతరంగమునందు మార్పు వచ్చినదా? ఒకని రక్తమును వేరొకని కెక్కించి, రక్తహీనుని బ్రతికించుచున్నారు. ఉపన్యసించు మానవుని రూపమును, ఉపన్యాసమును, వేలకొలది మైళ్ళవరకు కనుపించునట్లు, వినుపించునట్లు, యంత్ర సహాయమున చేయగల్గుచున్నారు. శబ్దముకన్న త్వరితగతిని ప్రయాణ మొనరించు విమానమును వియత్పథమున విహరింప జేయుచున్నారు. పంచభూతముల నీరీతిని జయించిన నాగరకుడగు మానవుడు, తన యందలి యరిషడ్వర్గమును జయింప నేరక, అసూయకు, భయమునకు బానిసయై భయంకరములగు శస్త్రాస్త్రములను సృష్టించుకొని తన జాతినే సమగ్రముగ నిర్మూలింప నిర్ణయించుకొని యున్నాడు. నిత్యము పరమేశ్వరుని దలంచు నేటి నాగరకుడగు మానవుని లక్షణ మిది!

ఒరులవలన తనకుగలిగిన కష్టనష్టములను తాను గుర్తునందుంచుకొని, అట్టి కష్టనష్టములను తా నొరులకు గల్గింపకుండుటకు ప్రయత్నింపవలయునను, కావ్యసందేశమును, నాగరకుడనని చెప్పుకొను నేటి మానవు డెంతవరకు పాటించుచున్నాడు? ఆనకట్టల మూలమున జీవనదుల నరికట్టి, యెడారులను సస్యశ్యామల మొనరించుచున్న మానవు డొకింత తన యూహావాహిని నరికట్టి, హృదయ కేదారములయందు దయాదాక్షిణ్యములను పంటల బండింప యత్నింపడేమి? ఇది, వ్యయప్రయాసల కాలవాలమగు విషయముకాదు. కవి యొసంగు సందేశము నాదరించి: 'కాలము ననుసరించి కవి నడువవలయును, ఏనాటి సిద్ధాంతములనో ఈనాడు, ఆచరణలోనికి గొనిరావలయునని హెచ్చరించు కవి రచనముల నెవరాదరింతురని,' నేడు కొందరు ప్రశ్నించుచున్నారు.

ప్రపంచమునందు శాశ్వతముగ నిలచియుండుటకు, ప్రతి విషయమునకు కొన్ని నియమములు, సత్యసమ్మతములగు కొన్ని లక్షణము లవసరమైయున్నవి. ఆలక్షణములు లేనిది, ప్రత్యేకత లేదు. ప్రత్యేకత లేనిది, స్థిరత్వము లేదు. ఒక సంఘము, మానవ సంఘమని చెప్పుకొనుటకు, కొన్ని ప్రత్యేకలక్షణముల నలవరచుకొనియుండవలయును. అట్లుకానిచో, లోకమునందలి ఇతర జంతు సంఘమునందు మానవుని యున్నతిని గుర్తించు టెట్లు? సృష్టియందు, మానవునికన్న జ్ఞానమున మిన్నయగు 'జంతువు' వేరొండు లేదు. ఆ ప్రత్యేకతను నిలుపుకొనవలయుననియు, నాగరికతయను తెరమఱుగున దాగి పశుత్వమును పెంపొందించుకొనవలదనియు కవి, నాడును, నేడును, రేపును, హెచ్చరిక చేసియున్నాడు, చేయుచున్నాడు, చేయనున్నాడు. మానవుని మానసమునకు మఱపు రాకుండ:

> "నఱికినను దన్ను నౌర! చందనపు దరువు
> పరశుముఖమున కొసగును పరిమళంబు."

అని, 'అపకారికి ఉపకారము నెపమెన్నక చేయువాడు నేర్పరి,' యను నీలమువంటి నీతిని, ధ్వనిప్రధానమైన, అందర కందుబాటునందుండునట్లు ఉపమానసహితమైన, రచనముల మూలమున, జ్ఞప్తి కెలయించుచున్నాడు.

ఈనీతులు, ఈ నియమములు, ఈవరకు విన్నవియేగావచ్చును, కాని వీనికి క్రొత్తప్రాతలు లేవు; కాలవాహిని యుఱుతరంగముల తాకున కివి చలింపవు, నిరంకుశముగ దేశమును బాలించు నియంతల కంటి యెరుపున కివి వెరగుపడవు; సూర్యచంద్రులు వెలుగును వెలార్చువరకు, మానవుడు సృష్టియందు మసలువర కివి నిలచియేయుండును. కవి, వీనిని గాన మొనరించుచునే యుండును.

కవి ననుసరించి కాలము సాగవలయునా? కాలము ననుసరించి కవి కలము నడువవలయునా? అను ప్రశ్నకు ప్రత్యుత్తరమును, దేశచరిత్ర, వాఙ్మయచరిత్రములే యొసంగుచున్నవి. మానవ

జాతి కన్ని విధముల జవమును, జీవమును, గూర్చు విషయములను సేక
రించి కవులు గ్రంథములను వెలయించియున్నారు. ప్రజా సమూహ
మా గ్రంథములను పఠియించి, తమ విజ్ఞానాభివృద్ధికి దోహదము
గావించుకొని యున్నారు. సంఘమునందలి లోపములను విమర్శించి
కవి గావించిన సూచనలను లోకము గుర్తించుటయు జరుగుచు
వచ్చినది.

“పూడునా కూటి కల్లాడు పేదలడొక్క
ముప్పూట లభిమతంబులు ఫలింప,
నడచునా ధర్మంబు నాల్గుపాదములతో
కులతత్త్వముల గాలి కుంటులేక,
దిగి వచ్చునా ధనాధిపుల మందపుజూపు
సామాన్య మానవ సదనములకు,
అణగారునా నితాంతాభిజాత్యపు మంపు
చిరుత చట్టాల దాక్షీకమునకు,
ఒక మహాత్యాగిమీది నమ్మకమువలన
కరగతంబైన యధికార కనకముద్ర,
బహుళ కల్లోల గర్భిణీ భరతసతికి
దక్కునే, స్వార్థరహితవర్తనము లేక.”

అని, రాజకీయ, మత, సాంఘిక రంగములయం దీర్ష్యాకషాయిత
హృదయులగువారివలన కలుగు ముప్పునుగూర్చి హెచ్చరిక
గావించు కవి పలుకులను, ఇకనైన దేశనాయకు లాలించుట లెస్స.

“ఎందు జూచిన నీ యశస్స్యందనములు
నడచిపోయిన జాడ లిప్పుడును గలవు
విక్తటంబుల ఘురల నెత్తింపపోయి
తెలుగు మన్నీల పసుపునిగ్గుల పతాక.”

అనియు,

“పరువు దూలిన నీ యనాదరణ కతన
మేటి నీ భాష పొలిమేర దాటలేదు
పరుల విజ్ఞానమునకు సంభరముపడక
కడగి యెత్తుము నీ వీర కాహళంబు.”

అని తెలుగుజాతి యొక్క కుసివింత బాపుటకు యత్నించిన కవి
ధన్యుడగుచున్నాడు. సంఘమేమి యొనరించినను ప్రశంసించి తన
ప్రత్యేకతను, కాలవాహినియందు గలుపుటకు కవి యెన్నడును
ప్రయత్నింపలేదు. కాలమున కెదురీది, సంఘమునకు వెరువక,
సత్యమునే నిత్యము వెలువరించుటకు కవి యత్నించి యున్నాడు.

“సుతులమీది ప్రీతి చుట్టాలపై ప్రేమ,
మిగుల నిందుముఖులమీది వలపు
ధనముమీది యాస, ధాన్యంబుపై ద్రష్ణ
యతిశయంబు వలవ దాత్మయందు.”

అను నియమములతో,

“ఆకల్పాంతము నీ పవిత్రదిన చ
ర్యల్ నిత్యనిర్నిద్ర వి
శ్వైకప్రేమ మహాగమమ్మునకు తూ
చా పోని వ్యాఖ్యానముల్,
పాకీదానిగ ఆడిపోసుకొను ఈ
పాపిష్ఠిలోకమ్ము నీ
బాకీ తీర్చుకొనంగ లేదు జగదం
బా! జన్మజన్మాలకున్.”

అని సంఘసేవకులకు స్వాంతన వచనములతో, ఇహమునకు, పర
మున కుపకరించు రచనముల మూలమునను, 'వరవిక్రయము',
'కన్యాశుల్కము', 'ఆకలిమంట', 'బాల వితంతు విలాపము',
మొదలగు దృశ్య, శ్రావ్య, ప్రబంధముల మూలమున మానవాభ్యున్న
తికి కవి ప్రయత్నించియున్నాడు గాని, కాల మెటు నటించిన
తానటు నటించి, సంఘము నెల్లవేళల ప్రశంసించి, తాను పొట్ట
నింపుకొన బ్రయత్నింపలేదు. కాలము ననుసరించి కవి, రచన
సాగింపవలయునను నియమమును, కవి, కొంతవరకుమాత్రమే
పాటింపగలడు: ఉన్నతాశయములు గలవాడు మాత్రమే మానవుడు:
మానసమును నికృష్టాశయముల కాలవాల మొనరించినపుడు, మాన
వుడు దానవుడగును. అట్టియెడ, మానవసంఘమును ధిక్కరించి, కవి:

“తమ కార్యంబు బరిత్యజించియు బరార్థ
ప్రాపకుల్ సజ్జనుల్
దమకార్యంబు ఘటించుచున్ బరహితార్థ
వ్యాపృతుల్ మధ్యముల్
దమకై యన్యహితార్థ ఘాతుకజనుల్
దైత్యుల్, వృథాన్యార్థభం
గము గావించెడి వార లెవ్వరో యెఱుం
గన్ శక్యమే యేరికిన్.”

అని, మానవులను, దానవులను, వేరుబరచుటకు వెనుదీయడు. మానవ
సంఘము వెంట నడచు కాలముతోబాటు తానును తాళమువైచి,
గ్రంథములను వెలువరించుచున్నారను దుర్యశమునుండి కవిలోకము
బయల్పడుట కిట్టి రచనములే సహాయ మొనరించుచున్నవి.

కాలము వెంట, సంఘపరిస్థితి ననుసరించి, కావ్యము వెలు
గొందనిచో నా రచన మెవరికొరకు నుద్దిష్టమై యున్నది? అట్టి
కావ్యమువలన ప్రయోజనమేమి? అను ప్రశ్నమునకు తగు
జవాబొసంగవలసి యున్నది. కాలమునను సరించి,
సంఘము ననుసరించి, కావ్యము వెలయరాదను
వాక్యమునందు, 'కాలము', 'సంఘము', అను శబ్దములకు, సమగ్ర

నిర్వచనము శాసింపవలయును. నికృష్టాశయముల కాహుతియైన సంఘమును, ఇట్టి సంఘముచే, కాలమునందు, అమలులోనికి వచ్చిన కృతకధర్మసంచయమును, కావ్యవస్తువుగా పరిగ్రహించి, వానినే నిర్దేశింపదగిన విషయములుగా కవి నిర్ణయించు టెట్లు? అట్టి సమయములయందు కాలమును, సంఘమును, కవి ధిక్కరింపవలసి యున్నది. ఈ వ్యాసము, నడచినకొలది, ఈ విషయము విస్తృతింపబడగలదని మనవి :

రాజకీయ సాంఘిక విషయములయందు పెక్కు మార్పులు వచ్చినవి. 'త్రైలోక్య సంపుటపేటీపరిపూర్ణకీర్తిమయకర్పూర ప్రకాండము'లు, 'వసంత సమాగమ ఫుల్లమల్లికాస్తోమ తుషార, పాండుర యశోగరిమంబు' నంద సామాన్యులగు, భూధవులను మరచి:

"..........................పె
ద్దల కాలాలు గతించి పోయినవి,
స్వాతంత్ర్యంబు సిద్ధించె, రా
జుల సింహాసన మెక్కినారు ప్రజ,
లెచ్చోందగ్గులం బాపుజీ
హాలికశ్రేష్ఠుడు దున్నినా
డిపుడు లేవంతస్థుడు"

అని, కవి, నేడు గుర్తించినాడు. ఇది కాలప్రభావము; ఇచ్చట కాలమునకు కవి తల యొగ్గుచున్నాడు. ఒకప్పుడు పరరాజుల పాలనమునందుండి, పరభాషాప్రాద్బలమున, ఖండకావ్యములను, నవలలను, ఇంక మరి కొన్ని క్రొత్తరీతుల నలవరచుకొనిన భాషారూప, దేశస్వాతంత్ర్యము సిద్ధించుటకు కొలదివత్సరములకు పూర్వమే జాతీయభావవిలసితములైన రచనములతో నలరారుచు, మొత్తముమీద నొక క్రొత్తదనము నే ప్రదర్శించిన దనవచ్చును. ఈ క్రొత్తదనమును, దేశసౌభాగ్యముకొరకు, సంఘాభ్యున్నతికొఱకు, ప్రజామోదముకొర కెంతదనుక యుచితమో యంతదనుక మాత్రమే కవులు తమ రచనములయందు ప్రవేశపెట్టిరి. దేశ మెన్నడు పెడత్రోవలబోవునో, సంఘ మెన్నడు నీతి నియమములను విస్మరించునో, ఏనాడు ప్రజలు స్వార్థవిషయాసక్తులై తమ యభిప్రాయముల బ్రకటింతురో, ఆనాడు :

"తెలదొంగల్ దినిరందు వేల? మన
యాస్తిన్ నల్లమార్కెట్లలో
నలదొంగల్ దినకుండ జూచుకొని
యజ్ఞంబై విమోఘాశయా
ఘులమైయున్న యనుంగు దేశమున సం
క్షోభంబు మాయించి ని
శ్చలశాంతిన్ వెలయించి నీదు ప్రతిభా
శక్తుల్ ప్రదర్శింపుమా"

అని హెచ్చరిక చేయుచున్నారు కవులు. దేశసౌభాగ్య సాధనా నిష్ఠాగరిష్ఠులగు మన మంత్రిపుంగవు లీ సందేశము నాలింతురా? లేక, కాల మెటునడచిన కవు లటునడచి, మానవులందరను ప్రశంసించి, తమ కడుపునింపుకొన యత్నించిరని, కనువిప్పయైన వారి రచనములను గనక!

"ప్రతిమల్ నెక్కి శిలాసహస్రముల నా
రాధించినన్ గాదు భా
రత దేశాన ననైకమత్యములు, నీ
ర్ష్యాద్వేషముల్, స్వార్థమున్
గతమై దోషపుజాఱలేని యొక
సాక్షాత్ స్వర్గమింపారినన్
బ్రతుకుం గ్రమ్మర, శ్రీ సబర్మతిముని
బ్రహ్మంబు, మురమ్మాటికిన్."

అను కవితాసందేశము నాలింపక మిన్నకుందురా?

ఏ విషయము కాలమున కతీతమై నిలచునో, ఎల్ల వేళల నేది యనుసరణయోగ్యమై యలరారునో, అట్టివానినే కవులు ప్రస్తుతించి, తమ రచనములయందు ప్రవేశపెట్టియున్నారు. సత్యము, నీతి, ఓరిమి, మొదలగునవి మానవహృదయస్థిత యనర్ఘగుణ రత్నములు. ఈ గుణములకు లోపము వచ్చిననాడే, కొన్ని దేశముల మధ్యమునందేమి, ఒక దేశమునందేమి, ఒక సంఘమునందేమి, ఒక కుటుంబమునందేమి, విపరీత, విపత్కర, విషయము లావిర్భవించును. సరళజీవితమార్గము కుంటువడి, నీతినియమములు తారుమారై, కవి హృదయమును కదలించి, ఆవేశయుతములగు రచనములతో మానవునియందు మార్పు గొనివచ్చుట కివి, కవిని పురిగొల్పును. ఉద్గ్రంథముల మాట యటుంచి, శతకవాఙ్మయము నిందుల కుదాహరణముగ జూపవచ్చును. సంఘమును, అందలి దురాచారములను, రాజులను, వారి పరిపాలనావిధానములను, లోకమునందలి మూఢనమ్మకములను, ధనవ్యామోహమును, కుతంత్రములను, విమర్శించి, రహస్యములను విప్పిచూపి, మానవజాతికి శతకవాఙ్మయము గావించిన సేవ కొలదియిడరానిది. ధనము నాశించి, పొగడ్తలతో పొట్టనింపుకొని, ధర్మమును విస్మరించి, కవులు ప్రొద్దుబుచ్చలేదనుటకీ శతకములే తార్కాణములు.

పెక్కు శతకములు, కందము, ఆటవెలది, తేటగీతి, మొదలగు వానిచే నలరారుచుండుటచే కాబోలు, సులభముగా పద్యములు చదువుటకు వీలగునని పాఠశాలలయందు వీనిని మిక్కిలి చిన్నతరగతులకు పఠనీయగ్రంథములుగా నిర్ణయించుచున్నారు. పద్యము చిన్నదైనను, అర్థ మవగత మొనరించుకొనుటకు, విస్తృతమగు లోకజ్ఞానము కావలసియున్నది. అర్థముగానిచదువై పిల్లల కాలము నీ శతకములు వ్యర్థ మొనరించుచున్నవి. ఈ శతకములను, కళాశాలలయందు చివరతరగతి విద్యార్థులకు పఠనీయములుగా నిర్ణయించుట పాడి. ఉదాహరణపూర్వకముగ నీ విషయము నిచ్చట విపులబరచుట యప్రస్తుతమగును.

కొన్ని విషయములను పరామర్శించునపుడు, కాలమునందెంత వ్యత్యాసమున్నను, కవుల భావములందు మార్పు గోచరించుట లేదు. భావమును ప్రదర్శించు భాషయందు, భావ కాధార

భూతములైన శబ్దముల కూర్పునందు, కొంత భేదము కానవచ్చుచున్నది గాని, భావ మెప్పటికప్పుడు వినూత్నముగ దోచినను, తుదకు, ఒకమూసయందే కరగిపోసిన బంగారుపూసవలె, యభేదమునే ప్రకటించుచున్నది. ప్రకృతియందలి కొన్ని విషయములచే, కాలము ధిక్కృతమైయున్నది. ఎన్ని శతాబ్దములు గతించినను సూర్యచంద్రుల యుదయాస్తమయములయం దంతర్వ్యాపితమైయున్న నియమము, నిలుకడ చెడలేదు. నీతియందు మార్పురానిచో కవియందును మార్పురాదు. నీతియందు, అసహజముగు మార్పు వచ్చినచో, కాలము కన్నుమూసినను, కవి మిన్నకుండ నేరడు. అందులకే, ఒక నీతిని లేదా నియమము నాధారబరచుకొని నడచు ప్రకృతికి, కవి సన్నిహితుడు. దాదాపు నాల్గువందల వత్సరములనాటి:

"అమరుల బోనపుట్టిక,
సహస్రమయూఖుని జోడుకోడె, సం
తమసము వేరు విత్తు,
కుముదంబుల జక్కలిగింత, పుంశ్చలీ
సమితికి చుక్కవాలు,
నవసారసలక్ష్మి తోలంగు బావ, కో
కములకు గుండెతల్లడము,
కైరవమిత్రుడు దోచె తూర్పునన్."

అను చంద్రోదయవర్ణనమునకును:

"నీవోక అప్సరః ప్రణయినీ
కబరీచ్యుత పారిజాతమా
లావిసరంబవో, ఇక
యిలాతలమంట సుధాతుషార వ
ర్షా విమలావకుంఠమును
జార్చుచు పోవు శరద్విభావరీ
దేవి లలాటికామణివో,
దీపికవో సురలోకలక్ష్మికిన్"

అను, నేటి చంద్రోదయవర్ణనమునకును, ప్రథమమున యంతర మెంతయో యున్నట్లు దోచును. కొంచె మోపిక వహించి పరీక్షించినచో భేదము శబ్దములయందు గాని, భావమునం దనల్పముగ దోపదు. ఆనాటి వర్ణనమునం దీనాడు మనకు క్రొత్తగా కనిపించువిషయములు లేవు. సమ్రసమయూఖునికిగాక, నేడింకెవరికి చంద్రుడు జోడు కోడె కాగలడు? శరద్విభావరీదేవికి, నాడును, నేడును చందమామ లలాటికామణియై విరాజిల్లుచునే యున్నాడుకదా! కుముదములకు చక్కిలిగింత, నవసారసలక్ష్మి తోలంగుబావ, జాబిల్లి గాక నే డెవరున్నారు? ఇప్పుడు మనము గమనింపవలసిన వి పద్యములయందు సంగ్రథిత మొనరింపబడిన శబ్దజాలమును గాదు. ఆ శబ్దములమూలమున సున్నితమును చెందిన భావము, సత్యసమ్మతమై, కాలము మారినను మారక, కవిలోకము నేగాక, పాఠకలోకము నెంతగ నాకర్షించినదో గుర్తింపదగియున్నది. సాంఘిక రాజకీయాదిరంగములయం దనల్పముగ మార్పులు వచ్చినను, నీతి నియమములను పాటించు ప్రకృతియందు, ప్రకృతి నారాధించు కవియందు మార్పు రాలేదు. ఇచ్చట కవికి కాలము తలయొగ్గుచున్నది!

"మొదలుజూచిన కడుగొప్ప, పిదుప గురుచ,
ఆది కొంచెము, తరువాత నధికమగుచు
దనరు, దినపూర్వపరభాగజనితమైన
ఛాయపోలిక, కుజన సజ్జనుల మైత్రి"

అను పద్యమునం దొక ప్రకృతినియమము వర్ణింపబడినది. ఈ నియమమును, ఉపమానముగా గొని, కవి మానవప్రకృతియందలి యొక రహస్యమును వెలువరించియున్నాడు—కాల మెంతయో మారినది. ప్రకృతిరహస్యముల నెన్నింటినో మానవుడు తన పదార్థవిజ్ఞానశాస్త్రము నాధారబరచుకొని, కనుగొనియున్నాడు. కాని ఈ పైపద్యమునందలి ప్రకృతినియమము మారినదా? అందువిహరింపబడిన మానవప్రకృతి మారినదా? ఇక, కాలమువెంట కవి మారవలయుననుటలోని యర్థ మేమైయుండును? మానవుని యభిరుచియందు మార్పువచ్చినది. విశ్వమానవకాళ్యాణాత్మకమైన యభిరుచిననుసరించి కావ్యములు వెలయవలయు ననెడి యుద్దేశ్యమును, కవు లాదరించియున్నారు. శాస్త్రపరిశోధనమువలన, మానవజీవితమునకు చెందిన పెక్కువిషయములు తొల్లింటికన్న సుకరములై యందర కందుబాటులోనికి వచ్చియున్నవని యీవరకే వివరించియున్నాను. పూర్వముకన్న శరీరసంబంధమైన సుఖమునకు మానవుని, ఈ పరిశోధనాఫలితములై వెలసినవిషయములు, తార్చినవి. శరీరసౌఖ్యము పెంపొందినకొలంది, మానవునకు మానసికబలము సన్నగిలదొడగినది. అందులకే సమాసయుతములగు రచనములను, దీర్ఘములగు కావ్యములను, ఆమూలాగ్రముగ చదివి సంతసించు, ఓపిక, నేడు, నాగరకుడైన మానవునియందు కానరాకున్నది. ఖండకావ్యములు, కథానికలు, ఏకాంకికలు, అందులకే ప్రచారములోనికి వచ్చినవి. ఎద్దులబండిపై కొలది దూరమును గంటలకొలది ప్రయాణ మొనరించినమానవుడు, నేడు విమానముపై కొలదినిముషములలో ప్రయాణమును ముగించుచున్నాడు. శరీరమునకు చెందిన ఆయాసము నీరీతి తప్పించుకొనిన మానవుడు, మనసున కాయాసమునుగూర్చు రచనముల నెట్లాదరింపగలడు? శరీరమునకు సుఖము గూర్చునది బాహిరికవస్తుజాలము; మనసునకు సుఖముగూర్చునది మృదులభావసంచయము. ఈ భావములు శ్రమలేక, పడుకకుర్చీయందు పవ్వళించి పఠియించు నేటి నాగరకున కాస్వాదయోగ్యముగా నుండిననేగాని వాని నాదరింప నేరడు. అట్లాస్వాదయోగ్యములైన కావ్యములనే కవి రచియింపవలయునని కోరుచున్నాడు. కాలమువెంట కవి మారవలయునను వాదములోని కొంత రహస్య మిది!

"ఆ చెలి వచ్చి తా జలకె
మాడిన యంతటినేపు కృష్ణవే
ణీచల దూర్మికల్ రసధుని
పరివర్తన వైఖరిన్ సుధా

రోచులు గుమ్మరించినవి
  ప్రోవులువడ్డ వెలంది నవ్వులే
పూచెను పూవులై తరగ
  మొత్తములన్ వెలిగించు వెన్నలై."

అని స్నానసుందరిని వర్ణించిన కవి;

"మసృణేందీవర మల్లికా పరిమళ
  స్మందార రక్తాంబుజ
ప్రసవామోదభరాతిమంజులశరీరా!
  చారుమూర్తీ! సనా
రస నీలోత్పల శంఖచక్రహల శా
  ర్ఙ శ్రీ విడంబి ప్రసూ
నశరాంభోద నవావతార! జగదా
  నందా! కటాక్షింపవే!"

అర్థవంతములును ఒకింత కఠినములును, అగు శబ్దసందోహము నాధారముగా గొని భావనియత్పథమున, ఇట, కవి విహరించుచున్నాడు. కాలము మారినది, కావున కవిత్వమును సులభమై యల ంరవలయునను వాద మాదరణయోగ్యమైనది కానేరదు. రాజకీయాదివిషయప్రచారమునకు, వ్రాయబడు పద్యగేయాది రచనములు, సులభములై యుండవలయు ననుటలో కొంత యర్థమున్నది; కాని విజ్ఞానాభివృద్ధికి, కావ్యకళాప్రదర్శనమునకు, పద్యము శబ్దసౌభాగ్యవిలసితమై, సహజమగు ధారాశుద్ధికి నిలయమై, శిల్పచాతుర్యమును, ప్రతిభావ్యుత్పత్తులను, సంపూర్ణముగ విశదపరుప సమర్థమై, యుండవలసియుండుననుటలో దోషము కానరాదు. కవితాశిల్పమును, భావసౌందర్యమును, సులభముగ ప్రదర్శించుట కవకాశము లనేకములున్నవి. అట్టి సులభములగు కావ్యములును నేడసంఖ్యాకముగ నతురాస్యలోకముచే నాదరింపబడుచున్నది. అంతియె కాని, కాలము మారినది. ప్రతివిషయము, సులభముగ సంతరింపబడుచున్నది. కావున వ్రాయబడు ప్రతికావ్యము, పద్యము, అందర కందుబాటున నుండవలయునని శాసించుట పాడికానేరదు. కవియొక్క భావసంపదనుబట్టియు, నిర్మాణకౌశలమునుబట్టియు, ముఖ్యముగ, విషయగౌరవమునుబట్టియు, కొన్ని కావ్యములు సులభములై, కొన్ని కావ్యములు కఠినములై యుండక తప్పదు. విషయగౌరవమునుబట్టి, ఒకే కవి, తన రచనావిధానము నేరీతి మార్చుకొనునో, పై రెండు పద్యములు విశదపరచుచున్నవి. తన యభిరుచిని తాను గుర్తించుకొని, తనకుగల విజ్ఞానపాటవమునను సరించి, పాఠకుడు తనకందుబాటున నుండు రచనములను నిర్ణయించుకొనుట యుచితముగాని, రచనములన్నియు తనకందుబాటున నే యుండవలయునని కోరుట, సమంజసము కానేరదు. ప్రచారముకొరకు వ్రాయబడు కవిత్వము వ్యాజయుక్తము; అది ఫలితకళల కరుసలో చేరును, కళాధర్మము ననుసరించి వ్రాయబడు కవిత్వ మవ్యాజము; అది లలితకళలవరుసలోనిది. సువర్ణమును సంపాదింపవలయుననిన, గనులలోనికి ప్రవేశించి, కఠినములగు శిలలను భేదించి,

కాచి, తూచి, శుద్ధియొనరించి, ఎక్కువ శ్రమపడినచో నెచ్చటో నతిస్వల్పముగ లభియించును. అందులకే ఆ లోహమునకు విలువ యెక్కువ. పద్యమునందలి శబ్దములు, సమాసములు, కఠినముగా నున్నచో ఓపిక వహియించి, అర్థమును సరిజూచుకొని, శబ్దసంపదయందలి, ధ్వని, సౌందర్యములను గుర్తించి, యానందము ననుభవించుట లెస్స. కొన్ని నియమములను నిర్ణయించి, కవి, తన భావమును, భాషను, శిల్పమును, ఆ నియమముల ననుసరించి నడుపవలయునని కోరుట యుక్తము కానేరదు. లోకము కోరినచో గులాబి తన యాకృతిని, రంగును, మార్చుకొని పూయుచున్నదా? మానవుడు తన మనస్సునకు తృప్తిని కలిగించుకొనుటకు, వింతవింత రంగుల కాగితములతో గులాబిపూవులను సృష్టించుకొనుచున్నాడు. కాని సౌరభ మెట్లు తేగలడు? కొంత రసదృష్టిపరుప వ్రాసిన కావ్యమున కన్నిలక్షణము లుండును. కాని యందు కవిహృదయము కానరాదు. కాగితపుపూవువలె నే, యా కావ్యము కృత్రిమమై, భావబంధురమై భాసిల్లదు. విశ్వమానవభావయుతమై, కవిహృదయము యథాతథముగ ప్రతిబింబించు కావ్యము, కళామయమై ప్రకాశించును.

ఒకనాడు:

"భరతఖండంబు చక్కని పాడియావు,
భారతీయులు లేగలై బరితపింప,
తెల్లవారను గడుసరి గొల్లవారు
పితుకుచున్నారు, మూతులు బిగియగట్టి."

అను పద్యమును, మన దేశమునందు పదిమందిలో పఠియించుట, యపచారముగా పరిగణింపబడినది. కాని, నేడది యపచారమనువారే కానరారు! కవి, యసత్యమును, పలికినాడా? లేనిచో, ప్రజలయందీ పద్యమును చదువునపు డెందులకు వచ్చిన దీవింతమార్పు? దేశమునందు రాజకీయవాతావరణము మారినది; కావున ప్రజల మానసికపరిస్థితియు మారినది. ఇన్ని మారినవి, కవి పలుకుల యందున్న సత్య మసత్యమైనదా? కాలేదు! నాడును, నేడును, కవి సత్యమునే పలుకుచున్నాడు. కాలము మారినది, సంఘము యొక్క హృదయము మారినది, కాని కవి మారలేదు! కవియొక్క భావములను, ఎంతవరుక, ఎపుడుపయోగించుకొనవలయునో, నిర్ణయించుకొనవలసిన బాధ్యత సంఘముపై నున్నది.

"చంపదగినయట్టి శత్రువు తనచేత
జిక్కెనేని కీడు చేయదగదు
పొసగ మేలుజేసి పొమ్మనుటే చాలు
విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ."

అను పరమసత్యమును, ప్రపంచించుచున్న, ఈ పద్యము తెలుగని యాంధ్రాతురాస్యుడున్నాడా? ఇందర్థము గాని శబ్దమే లేదుకదా! ఇందలి తాత్పర్యమును గ్రహించి,తమ నిత్యజీవితమునం దాచరణములోనికి గొనివచ్చినచో నిందరు భారతీయులయం దొక్కడే, మహాత్ముడైనాడేమి! కవులు, నిగూఢశబ్దములతో, కాలము నే

మఱచి, ఏవేవో గ్రంథములతో, ఏనాటి నియమములనో నేటి సంఘమునకు చేర్ప బ్రయత్నించుచున్నారని వచియించువారు, నిన్న మొన్నటివరకు, పై పద్యమునం దేనాడో కవి విశదపరచిన, ఒక నీతిని, ఆచరణములోనికి గొనివచ్చి, నాగరకలోకమున కాశ్చర్యమును గూర్చు పెక్కు రాజకీయ, మత, సాంఘికాది విషయములను సాధించి, మహిమోన్నతుడై వెలింగిన, గాంధీదేవుని మఱువకుందురుగాక!

మానవాభ్యుదయమున కుపకరించు విషయములను పెంపొందించుటకు, కవి తన గ్రంథములమూలమున, పెక్కు రంగములయందు, పద్యగద్యాత్మకములైన దృశ్యశ్రావ్యప్రబంధములమూలమున విహరించును. కాలమున కనుకూలముగ (Book of the hour) గ్రంథరచన జరిపి, మానవ సత్సంకల్పమునకు మాత్రము, దోహదము గావించును. శాశ్వతములగు నీతినియమముల నక్షరాస్యలోకమున కందింప, కొన్ని గ్రంథములను (Book of all times) వెలయించి బోవు, మానవజాతి, నిలచియుండునంతవరకు, తన పలుకులు, నిలచియుండునట్లు ప్రయత్నించును, కాలమున కనుకూలముగ గ్రంథములను వ్రాయక కవులు మిన్నకున్నదియు లేదు. కాలమెటు నటించిన, కన్నులు మూసికొని తా మటు నటించినదియు లేదు.

"నీ దృక్పథమునందు నిఖిల ప్రపంచంబు
నగ్నసుందరమైన నల్లపూఁన,
నీ మానసము దయారామాభివృద్ధికి
అమృతంబు జిల్కు వర్షాగమంబు,
నీ చరిత్రము గాఢనిద్రాదరిద్రాణ
కుతల చక్రమునకు కోడికూత,
నీ వాణి వికటభావావేశరభసకు
గిరిదాటరాని సుగ్రీవముద్ర,
సుప్రశాంతి రత్నశుద్ధాంతముల నిల్చి
తపమొనర్చు యోగధనుడ వీవు
భావదాస్యమునకు నీ వతీతుడ వండ్రు,
ప్రజ్ఞ విస్మరింపవలదు సుకవి!"

అని, కవితోబాటు మనమును, విన్నప మొనరింతుము గాక!

కథానిక:

తెగిన గాలిపటం

శ్రీ బలివాడ కాంతారావు

చలమయ్య మేష్టారి అల్లుడు రైలుక్రింద తలపెట్టాడు—ఈవార్త ఊరంతా ప్రాకిపోయింది. చాలమంది నోటివెంబడి "మేష్టారి కూతురు సుఖపడిందిలే" అన్న మాటలు వచ్చినయ్.

అల్లుని శవం చూచిన మేష్టారు చలించలేదు. సావిత్రి ఆ సమయంలో వూళ్లోలేదు. ఆమె వచ్చేసరికి తండ్రి పరిస్థితియేమీ బాగులేదు.

ఊర్లో చిన్నా పెద్దా మేష్టారి ఇంటిచుట్టూ మూగారు. అల్లుడు చనిపోయాడని పలుకరించడానికి కాదు—ఇంత జ్ఞాని—ఇలా అయిపోయారేమని ఓదార్చడానికి!

మనిషోలా అనుకున్నారు. "వాడు బ్రతికి ఆ కూతుర్ని యేం సుఖపెట్టాడు. తననేం హాయిగా బ్రతకనిచ్చాడు? ఆ చచ్చినవాడైనా యేం సుఖపడ్డాడు?"

"అల్లుడు చచ్చాడంటే మేష్టారు పీడాపోయిందన్నారే—గుండెనిబ్బరం లేనివాళ్ళమీద—చేతకాక పౌరుషం హెచ్చయి రైలుక్రింద తలపెట్టినవాళ్లమీద చలమయ్యమేష్టారు సానుభూతి చూపించారే! అలాంటిది సాయంత్రంసరికి మతి తప్పినవారిలా అయారేం?"

"అసలు—ఆ సావిత్రికిలేని దుఃఖం ఈయనకెందుకూ అని?"

వచ్చేవారు చెప్పినవిధంగా చెప్తున్నారు. ఎప్పుడూ కన్నీరు చూడనివాళ్లు మేష్టారి కంటివెంబడి నీరు కారటంతో చాలామంది కళ్లునులుపుకొని వెళ్ళిపోతున్నారు!

"మీరే చావుబ్రతుకులుగురించి యెంత చెప్పేవారు?—అలాంటిది ఈ సమయంలో గుండెధైర్యం లేకుండావుంటే ఆ అమ్మాయి యెలావుంటుంది?" — సలహా చెప్పేవాళ్లు చెప్తున్నారు!

మేష్టారు అందరి సలహాలు వింటూ వింటూనే కళ్లవెంబడి నీరు బొటబొటా కారిపోతోంది. రెండు రోజులైంది నిద్రాహారాలు లేవు. ఎవరితోనూ చివరికి కూతురుతోనైనా మాటాడలేదు. కారణం? ఏ ఒక్కరికీ యీ ప్రశ్నకి జబాబు దొరకలేదు.

* * *

చలమయ్యమేష్టారి పుట్టుక పెరగటం వుద్యోగం బొబ్బిలిలోనే. బొబ్బిలి హైస్కూల్లో తెలుగు పండితులు. స్వయంకృషివలన బయటికివచ్చి వూళ్లో అందరిచే గౌరవింపబడుచున్నారు. ఆ గౌరవం సర్వకాలాల్లోనూ చెక్కుచెదరకుండా నిలబెట్టుకొనేటట్లు మెసలుతూ వచ్చారు.

మేష్టారికి ముప్పయ్యేళ్ల ప్రాయంలో భార్య గతించింది. అప్పటికి ఒకే ఒక సంతానం సావిత్రి—ఆరేళ్ళపిల్ల. ఆయనమీదున్న అభిమానంతో వూళ్లోవారందరూ డబ్బు సహాయం చేస్తామని మళ్లీ పెళ్ళి చేసుకోమన్నారు. అందుకు ఆయన అంగీకరించక ఆ కూతురును చూసుకొనే పవిత్రంగా బ్రతికారు. సావిత్రి ఏపుగా అందంగా పెరుగుతూ ఆ వయసులో సాధారణంగా చూపించని తెలివితేటలు చూపించటంతో మేష్టారు యెంతో మురిసిపోయేవారు. పెళ్ళియీడు వచ్చింది. తల్లిపోయాక తనే తల్లి అయ్యాడేమో తన చేతులతో యింత చేసాక యింకోయింటికి పంపించడానికి యెంత ప్రయత్నించినా మమకారాన్ని చంపుకోలేకపోయారు. "ఆడపిల్లకు అత్తవారిల్లు శాశ్వతం కానీ, నాకెవరున్నారు? అమ్మాయి వెళిపోతే నేను ఇంట్లో వుండగలనా? అమ్మాయిని విడిచి బ్రతుకలేనని" ఒకసారి, మళ్ళీ యింకొకసారి "నా పిచ్చిగానీ! ఆడపిల్లకి పెండ్లి శోభస్కరంకదా—పెళ్లి చేస్తే అమ్మాయిమాత్రం మొగుడ్ని విడిచి ఉండగలదా పాయనా? ఉంటే నెలా రెండునెలలూ—నాతల్లి నా కంటికి కనపడాలన్న స్వార్థంతో వాళ్లి సుఖం చంపడం నాకు భావ్యమా? అన్నిటికీ దొడ్డవాడొకడున్నాడు. ఈ నాటకంలో మన పాత్ర ఎంత వుత్తమంగా నిర్వహించామని అనుకోవటమే గానీ—ఏమిటో మనిషి అంతా స్వంతం అనుకొని బ్రతకటంకన్న తెలివితక్కువ ఇంకొకటి లేదు."

ఈ మాటలు తన శిష్యుల్లో ఒకడైన రామారావుతో ఆరోజుల్లో చెప్పుతున్నారు. రామారావు తండ్రి పల్లెనుంచి తెచ్చి మేష్టారికి పదేళ్ల కుర్రాడ్ని అప్పచెప్పారు. మేష్టారి అదుపాజ్ఞల్లో పెరుగుతూ పెద్దవాడై ప్రస్తుతం రామారావు ఆంధ్రా యూనివర్శిటీలో చదువుకుంటున్నాడు.

ఇలా బాధపడుతూనే సంబంధాలు చూసేవారు. తన మనసులో కోరికే ఫలించింది.

సావిత్రి పెళ్ళి ఒకానొక మంచి ముహూర్తాన అయిపోయింది. మేష్టారి సంతోషం పట్టలేనంతదైపోయి కన్నీరు కారింది. ఆనందరావు నిజంగా ఆనందరావే. ఆయన యేవిషయమైనా చాలా తేలికగా తీసుకుంటాడని యెల్లప్పుడు సరదాగా ఉండే మనిషని చాలామంది అనుకున్నారు. మనిషి అందగాడనే చెప్పాలి. మాటలు తీరు చాలా ఆర్భాటం అనిపించినా మర్యాదగల మనిషిగానే కనిపించాడు.

సావిత్రి అందమైన మొగుడ్ని అందులో ఇల్లరికం వచ్చిన మొగుడ్ని కట్టుకొని సుఖిస్తుందని అందరూ అనుకున్నారు. మేష్టారు యీ అల్లుడ్ని యెలా కలుసుకున్నదీ రామారావుతో చెప్పారు. పాలాడు ఒక స్నేహితుని ఇంటికి వెళ్లారట. ఆయన [illegible]

డిమాన్‌స్ట్రేటరు. ఆరోజు నే బదిలీమీద వచ్చిన ఆనందరావు చాలాకీ చూసి ముచ్చటపడి నాలుగు విషయాలు కనుక్కొని ఎగ్రికల్చర్ మేస్త్రీ ఐతే నేం? బొబ్బిలి బదిలీ చెయ్యిస్తానని తన స్నేహితుడు హామీఇచ్చాడు—ఇంట్లో ఉండటానికి ఒప్పుకున్నాడు—ముందు వెనుకా ఎవరూ లేరు. భగవంతుడు ఈనాటికి అనుగ్రహించాడని పెండ్లి నిశ్చయం చేసారుట.

ఎవరూ లేరా? ప్రశ్నించాడు. రామారావు కడుపులో ఉన్నప్పుడే తండ్రిపోయాడట! తల్లి రెండేళ్ళక్రితం పోయిందట! చాలాడబ్బు సంపాదించే పోయాడట! కూర్చొని తింటే కొండలు తరిగిపోవా నాయనా? ఆస్తిపాస్తులు లేకపోయినా ఏదో వుద్యోగం చేసుకుంటున్నాడు. కుటుంబాన్ని పోషించుకోలేడా? అన్నారు.

బొబ్బిలి అల్లుణ్ని వెంటనే బదిలీ చేయించుకున్నారు. తొలిసారి మేష్టారు అల్లుడితో చెప్పవలసిన పరిస్థితి ఎప్పుడు వచ్చిందంటే—ఆయన కళ్ళతో అల్లుడు ఒకనాడు ఊరుబయట ఎవరో భామతో సరససల్లాపాలు ఆడటం చూసాక!

ఆనందరావు నిజస్వరూపం చాలా వేగిరంగానే బయట పడి పోయింది. తను తెచ్చుకున్నది ఇప్పుడు తన ఖర్చులకే చాలదు. మేష్టారు అడగకుండా వుండలేకపోయారు. మొదట మౌనం వహించిన తరువాత "ఇల్లరికం నిన్ను పోషించడానికి వచ్చాననుకున్నావా? నన్ను నువ్వు పోషించా"లన్నాడు. ఇలాంటి కటువుమాటలు ఇది వరకు వినని మేష్టారు ఒకరోజంతా భోజనం చెయ్యలేకపోయారు. ఒకనాడు మొగుడూ పెళ్లాల కేం వచ్చిందో మేష్టారు చూస్తుండగానే చెప్పుతీసి సావిత్రిని కొట్టే పళ్ళలోనుంచి రక్తం కారటం మేష్టారు చూసి అక్కడనుంచి వెళ్ళిపోయి రాత్రి తొమ్మిది దాటకగానీ యింటికిరాలేదు. మళ్లా అల్లునితో యిది నాయనా అది నాయనా అంటూ యీ విషయం ఆ విషయం మాట్లాడేవారు. కానీ వాడు వినిపించుకొనేవాడు కాదు—వినిపించుకున్నా చివరికి ఈ వెఱ్ఱి వేదాంతాలన్నీ నాకెందుకూ? అని అక్కడనించి వెళ్లిపోయేవాడు.

క్రొత్తగా ఒక ఆఫీసరు వచ్చాడు. ఎక్కడికో వెళ్ళుతున్నాడట-నే వెళ్లనన్నాడట-అది మనసులో పెట్టుకొని ఒకనాడు సంచితో రికార్డు మోసుకొని వెళ్ళమంటే యేదో గలాభా జరిగింది. తను చేస్తున్న ఉద్యోగం చిన్నదైనా తన వ్యక్తిత్వానికి తగ్గ పని చెప్పమన్నాడు. ఒక వారంరోజుల్లోనే కలహం పెరిగిపోయింది. మాటామాటా వచ్చి ఆ ఆఫీసర్ని చెంపపెట్టు తగిలించడానికి వురికితే గుమస్తా అడ్డుపడ్డాడు. మేష్టారి ముఖంచూసి ఉద్యోగం తీసేసేబదులు ఏజన్సీప్రాంతాలకి బదిలీచేయించాడు. రెండు రోజులు వూరుకొని యేంనాయనా యిలా చేసావని మేష్టారు అల్లుణ్ని అడిగితే కోపంగా "నన్ను మీ గులాంని చేస్తే నేను మీయింట్లో ఉంటానా? నీ ఆసరామానుకొని నీ కూతురు నన్ను మొగుడిలా చూడటంలేదే! బదిలీ చేయించుకోడానికే వాడికి గట్టిగా తగిలించబోయాను—ఇప్పుడు నీ కూతురు నాతో రాదూ?"

మేష్టారు "పోనీ యీ వూర్లోనే వేరేగా వుండలేకపోయావా నాయనా? అమ్మాయి నువ్వూ కంటికి కనిపించేవారు."

నవ్వేసి "పిచ్చి—ఎందుకొచ్చిన మమకారాలు హాయిగా బ్రతకడం మీరిద్దరూ నేర్చుకోలేదు"—అన్నాడు.

మేష్టారు కూతుర్ని చూసి నాలుక కదలనిచ్చేవారుకారు. తనకటువంటి గౌరవం వుండకపోయినా అల్లుడనే మమకారం చంపుకతినేది. అది చంపుకోవాలని ప్రయత్నించినా కూతురు బ్రతుకేమవుతుందనే భయంచేత చాలా నెమ్మదిగా వుండేవారు.

ఒకనాడు యెంతో ఆప్యాయంగా "అంత కలవుంది—కొన్నాళ్లు యిక్కడేవుండు నాయనా" అంటే వెంటనే తన పెళ్లాన్ని పంపించితీరాలని పెట్టె సరుగూ సర్దడం మొదలు పెట్టాడు. మేష్టారు చివరికి "నీక్కావలసింది అంతేగా. నేనెవర్ని పంపించకపోడానికి? నీ పెళ్లాన్ని నువ్వు తీసుకుపో నాయనా!"

ఆ మాట అన్నారు. తన కళ్ళల్లో నీరు నింపకూడదను కున్నారు. ఇంటినుంచి కదులుతున్న కూతురు మౌనంగా మమకారాన్నంతా కన్నీరుగా వలకబోస్తుంటే నాలుగడుగులైనా ముందుకు పడలేదు.

గదిలో కూలబడిన మేష్టారు తనకు తెలిసినంతమట్టుకు తొలి సారిగ విలపించారు. భార్య పోయినప్పుడైనా యిలా కాలేదు. పెళ్లాం తనను ఏదేదో ప్రశ్నించినట్లు తనుకూడ ఆమెకు దరిదాపుల్లో చేరినట్లు భ్రమించుకూ పెల్లుబికిన దుఃఖములో తనలో తనే పిచ్చివానిలా మాటాడుకున్నారు. "నా సావిత్రమ్మకు సత్యవంతుణ్ని తెస్తాననుకున్నాను—తెచ్చాననుకున్నాను. కానీ...కాని......"

ఎంతోసేపటికిగానీ యీ చీకటిపోయి తెలతెలవారే ఉషః కాంతులు మనసులోనికి అలుముకోలేదు. కుదుటపడిన మనసు ఏకాంతంనుంచి బయటపడడానికి ఆలోచించింది. ప్రకృతి వుదయించిన దగ్గరనుంచి పడిన కోట్లకోలది వానజల్లులలోని ఒక బిందువు తను? ఎండిపోయిన ఇసుకపైబడితే లాభం ఏముంది? ఒక చెరువులోనో ఒక బీటలుదేరిన పొలములోనో—లేక సుక్తిలోనో... పడితే ఈ జన్మ తరిస్తుంది. ఈ తలపులు తనమీదనే జాలిని పుట్టించాయి. చిన్ననవ్వు నవ్వి "యేమిటో ఈ సంబంధాలు ఎందుకో ఈ అభిమానాలు. తెలివితక్కువచేత మా అల్లుణ్ని దూషిస్తున్నా గాని వాడు నాలాంటి మనిషే కాని దుర్బలుడు; అలాంటివానిమీద కోపం అసహ్యం చూపించి చేలనవుతానా? మా అమ్మాయిమీద అభిమానం యీనాడు లేకపోతే రేపైనా నాతల్లి మంచితనముచూచి కలగదా?"

సావిత్రి జీవితం పాలకొండలో మరీ దుర్భరమైంది. ఎన్ని హింసలు పెట్టినా మౌనంతోనే భరిస్తూ తను తండ్రికి ఒక వుత్తర మైనా వ్రాయడానికి వీలులేదన్న భర్త ఆజ్ఞ అక్షరాలా మనస్ఫూర్తిగా పాటిస్తోంది. తండ్రి ఉత్తరాలమీద ఉత్తరాలు వ్రాస్తున్నా ఏదీ భార్యకు చూపించకుండా అడపాదడపా జవాబు లిస్తున్నాడు.

ఒకనాటిరాత్రి ఆనందరావు ఎవరిదగ్గరనుంచో పుస్తకం తెచ్చాడు. కథలో రచయిత ప్రతీ ఆడదానికి ఇంకో మగాడిమీద వుంటుందిగానీ సంఘంలో కట్టుబాట్లకి జడిసి ఆ కోరికను మనసులోనే వుంచుకుంటుందని వ్రాశాడు. అది చదివి పెళ్లాన్ని బల వంతంచేశాడు నీకింకేమగాడిమీద వుందో చెప్పమని. చాల సేపటి వరకు ఆమె ఊరుకుంది. కాని ఏదో అంటేనేగాని తను అక్కడ వుండలేని పరిస్థితి వచ్చి నాకెవరిమీదా లేదండి.

"నాకిదవరకే తెలుసులే. ఆ ఇంకోడుగా వెధవెవడో చెప్ప"మన్నాడు.

సావిత్రి ఒక చెంపదెబ్బ పడేవరకు చలించలేదు. రూపేక్ష ఒకటి లేదు నవ్వింది. ఆ నవ్వు మానీ గది బయటకు తోసేస్తుంటే ఇంటా విత కలుగజేసుకుంది. వాళ్ళతో కయ్యానికి దిగగానే ఆమె ఊరుకుంది. పైన దోమలు చలి ఆ చీరకొంగు కప్పుకొని తెల్లవారేవరకు అలానే కూర్చొంది. ఉదయం తలుపు తెరచేసరికి సావిత్రి మామయ్యగారు అంగా గదిలోనికి వెళ్ళబోతుంటే "నా అసలైన శీలం అయ్యుంటే నా మనసు అర్థంచేసుకొనేయుందువు. నన్ను తలుపుతీయమని బ్రతిమాలేదానవు. నీమనసు ఇంకెవరిమీదో లగ్నం అయివుంటుంది. అంచేతనే ఇంట్లో ముంగిలావుంటావు."

ఈ మాటలన్నీ నలుగురికీ వినపడాలి—తనుచేసిన పనులు నలుగురికి తెలియాలని ఆనందరావుకు ఉబలాటం హెచ్చు. సావిత్రికి అంతా గుట్టే.

మాష్టారుకు వరసగా రెండురోజులు అమ్మాయి కలలో కనబడింది. ఒకరోజు విచారంగా ఉన్నట్లు మరుచటిరోజు నన్ను మరచిపోవాన్నా అని ఏడుస్తున్నట్లూ— ఏదో జరిగివుంటుందని నిట్టూర్పు విడుస్తున్నపాటున బయలుదేరేముందు అల్లుడువ్రాసిన ఉత్తరం అందింది.

"మీ అమ్మాయి నాకు మీపేరుపెట్టి భయపెట్టాలని చూస్తోంది. పీకపట్టుకొని నూతివరకు త్రోసుకవెళ్ళి పడ్తావా లేదా అని అన్నానేగాని మళ్ళీ భార్య అని ఇంటికి తీసుకవచ్చి ఆమె చేతితోనే అమె మెడకే రిబ్బను కట్టించాను. ఎందుకు? నన్ను ఎదిరించినవాళ్లకు ఉరిశిక్ష విధించి న్యాయం చేకూర్చాలి."

మేష్టారి కాళ్లు విరిగిపోయినా పరుగెత్తుకవెళ్ళినట్లు పాలకొండ వెళ్లారు. కూతుర్ని ప్రాణంతో చూడగానే సగం పోయినప్రాణం తిరిగివచ్చింది. తల నిమురుతూనే వచ్చేదుఃఖాన్ని ఆపుకుంటూ "నాతల్లీ...నాతల్లీ...ఇంక నోరు పెగలలేదు. కూతురు కాసేపటికి చిరునవ్వుతో "నాకేంనాన్నా హాయిగానే ఉన్నాను."

భార్యమాటలకు ఆనందరావు వెక్కిరించాడు. "సంతోషంగా వుండటం సత్యం ఆడటం మీ అమ్మాయికి తెలియద"న్నాడు. అంతేకాకుండా తన ప్రతాపం మామగార్కి బాహాటంగా తెలియపర్చాడు. మనసులో తన కూతురు ఇంత బాధ ఏలా ఓర్చిందని గింజుకున్నా పైకి ఏమీ అనలేదు. ఆశ్చర్యం ఏమంటే ఆనందరావు ఒక నెలరోజులుపాటు చిక్కిపోయిన పెళ్లాన్ని కన్నవారింటికి పంపడానికి ఒప్పుకున్నాడు.

సావిత్రికి కన్నవారింటికి వెళ్లడం ఇష్టం లేకపోయినా తండ్రి బలవంతానికితోడు భర్తకూడా మంచిమాటలు ఆడటం మొదలు పెట్టాడు. ఈలోగా తనేవచ్చి మళ్లీ తీసుకవెళ్తానన్నాడు.

అనుకున్నట్లు ఆనందరావు నెలరోజుల్లోగానే బొబ్బిలివచ్చాడు. ఈసారి తిరిగి వెళ్లే అవసరం లేకపోయింది. ఇంటి పొరుగునవేయున్న ఓ క్రొత్తకోడలితో సరసం భోజనం చెయ్యబోయాడు. ఫలితం ఆ వూర్లోనేకాదు చుట్టుపట్ల ఎక్కడా నిలవటానికి వీలులేకపోయింది. ఆ అమ్మాయి తనకైన్రు వోరమాశ్రులు చూసేదని అంచేత తను యిలా చేయబోయాడని అనగానే వీపుకూడా పదునైంది.

వచ్చిన నాలుగురోజులు ఏగొడవా లేదు. ఒళ్లు గట్టిపడ్డాక సావిత్రివైపు ఒకనాటిరాత్రి చూస్తూ చూస్తూ "నువ్వు చాలా మంచిదానవు" అన్నాడు. ఆమె ఒకసారి తలెత్తిచూసింది. హరికేన్ లాంతరు వెలుగులో ఆమె ఇన్నాళ్లు మనసులో వూహించుకున్న మొగుడు కనిపించాడు. "నువ్వనుకుంటే ఉద్యోగం ఊడేదికాదు. దెబ్బలు తినేవాడ్నికాదు—"

"ఊఁ" అంది ఆశ్చర్యంగా సావిత్రి.

"నాకు అబద్ధం ఆడటం తెలియదు. నిన్ను ఎందుకు పంపించానను కున్నావు..."

మౌనం సావిత్రిని కొంతసేపు మ్రింగివేసింది. ఈసారి పెగిలిన గొంతుకలో ఆవేదనా విచారం మిళితమై "నా బ్రతుకు నేను వేరేగా బ్రతుకుతున్నాననే ఆశైనా లేకుండాచేశారు."

"మీ నాన్న కోరిక నీకోరిక నెరవేరిందిగా! మళ్ళీ ఇల్లరికం వచ్చాను."

"నాకాకోరిక ఎప్పుడూ లేదు."

జవాబులేదు. ఆ మరుచటిరోజు ప్రశాంతంగానే గడిచింది. నిజం మేష్టారుతోను చెప్పాడు. ఆయన విచారించలేదు. మనసు కుదుటపడితే చిన్న వుద్యోగం సంపాదించవచ్చని.

ఇక ఊరువెంబడి పడ్డాడు. పదిహేనురోజుల్లో చాలా గొడవలు జరిగాయి. ఒక గొడవ చాలా తీవ్రరూపందాల్చింది. తను ఒక ప్రముఖ సోషలిష్టని అవినీతిని పూర్తిగా యెదుర్కొనే వీరుడని సంఘసేవే తన జీవితలక్ష్యమని నలుగురితో చెప్పటం మొదలు పెట్టాడు. అవినీతిని బయటపెట్టే కార్యక్రమంలో మొదటిమెట్టుగా గోడమీద కాగితములు అంటించడం మొదలుపెట్టాడు. ఎవడో ఏదో చేస్తున్నాడని—ఇంకో ప్రముఖవర్తకుడు ఫలానా ఆఫీసరుకు యిన్నివేలు లంచం ఇచ్చాడనీ—ఫలానా ఆఫీసరు పెళ్లానికి ఇంకో ప్రియుడు ఉన్నాడని!

ఇంత బాహాటంకాగానే ఊరంతా గుసగుసలు బయలుదేరాయి. ఆ ఫలానావారు మేష్టారుకోసం కబురు పంపించవలసి వచ్చింది. ఆయన తిరిగివచ్చి అల్లుడ్ని ప్రశ్నిస్తే "నేను వ్రాసింది అబద్ధం అని నిరూపించండి. మీరుకూడా సత్యానికి దూరమై పోతున్నారు. వీళ్లందరి అవినీతిని ప్రజలముందు పెట్టి వీళ్లకు మంచినీరు పుట్టకుండా చేస్తాను" అన్నాడు.

మేష్టారు చాలా చెప్పినా ప్రయోజనం లేకపోయింది. అట్టే అల్లునితో వాదించటానికి యిష్టపడక ఊరుకున్నారు. ఆ వారం రోజుల్లో ఒకరోజు రాత్రి తన కార్యక్రమం కొనసాగిస్తుంటే కొందరు గుమిగూడి శుభ్రంగా వీపు చదునుచేశారు. ముడుకుమీదా చెయ్యిమీద చిన్న దెబ్బతగిలి రక్తం కొద్దిగా కారుతోంది. ఇంటికి వచ్చాడు. తనకోపం పూర్తిగా మామమీద చూపించాడు. డాక్టరు సర్టిఫికేటు తీసుకొని పోలీసులకు ఫిర్యాదుచేస్తావా లేదా అని కూర్చున్నాడు. మేష్టారు మాటాడలేదు. మామకు తెలియకుండా

ఏపనీ జరగదని — మళ్లీ యీ యింటిముఖం చూడనని వెళి పోయాడు — చీకటిలో కలిసిపోయాడు.

మేష్టారు అలా నిల్చుండిపోయారు. సావిత్రి రెండడుగులు ముందుకువేసి తండ్రివైపుమాసి నిల్చుండిపోయింది. రెండురోజులు యెక్కడికీ కదలలేదు. మళ్లీ ఆయన యే నిర్ధారణకు వచ్చారో యేమో మామూల్లుగా బడికి వెళ్లేవారు.

కొన్నాళ్లు గడచాయి. మేష్టారి వుత్తరం చూసుకొని ఒకనాటి మధ్యాహ్నానికి విశాఖపట్నంనుంచి రామారావు వచ్చాడు. తన బాధల్నీ సంతోషాన్నీ రామారావుకు చెప్పుకున్నారు మేష్టారు. సాయంత్రంవరకూ, అల్లుడు వెళ్ళిపోయేవరకు జరిగిన సంగతి విశదంగా చెప్పారు. సాయంత్రం యిద్దరు షికారుకు బయలుదేరారు. మూడు ఫర్లాంగులు దూరాన్న ఉన్న రైలురోడ్డు దగ్గరకు వెళ్లి ఆదగ్గరగా యెత్తుగా ఉన్న మర్రిచెట్టు మొదట్లో కూర్చున్నారు.

మేష్టారు ఒక కార్డు రామారావుచేతికి ఇచ్చారు. అది అల్లుడు వ్రాసిందే. అందులో యేంవుందంటే సావిత్రి నిజస్వరూపం తాను తెలుసుకున్నానని — దానికి మొగుడంటే యేమాత్రం అభిమానం వున్నా అర్ధరాత్రే తనవెంట పరుగెత్తేదని — యిలాంటి స్త్రీని తను ఇక సంస్కరించడానికి పూనుకుంటానని వ్రాసాడు. తరవాత తన శిష్యుల్లో ఇద్దరికి వ్రాసిన కార్డులు రెండు యిచ్చారు. "మేష్టారి ఇంట్లో స్టూడెంట్సు కరవా ? అందులో సావిత్రికి మొగుడంటే అసహ్యం! ఏమైనా జరుగుతుంది !" రామారావుకు బ్రహ్మాండమంత కోపంవచ్చి యేదో యేదో అనేసాడు. మేష్టారికీ తనలా కోపం వచ్చిందనుకున్నాడు. గానీ రాలేదు.

"ఇప్పుడు నిన్నెందుకు పిలిపించానంటే"......అని ఆగి పోయారు మేష్టారు. మళ్ళీ అన్నారు "వాడినీ తిట్టటానికి నే పిలువ లేదు. నాతో నువ్వూ ఖర్గపురం రావాలి."

కాస్సేపు ఆలోచించాక సరే అన్నాడు. లేచిపోతూ "వెళ్ళక పోదును కానీ వాడేదో అమ్మాయికి ఉత్తరం వ్రాసినట్లుంది.అప్పటి నుంచీ అక్కడికి తీసుకవెళ్లి విడిచిపెట్టమంటోంది. మనంవెళ్లి వాడి పరిస్థితి చూసాకా ఆలోచిద్దాం" అన్నారు.

ఇద్దరూ ఖర్గపురం వెళ్లాక ఒకపూట తిరిగాక ఆనందరావు జాడ తెలిసింది. ఒక మారుమూలలోవున్న ఆ కొంప — ఆ కొంపలో వుంది ముప్పయ్యేళ్ల భామ — నోటిలో ఖిల్లీ — పెదాలకు లిప్‌స్టిక్ వ్రాసినట్లుంది. ఎర్రటి జాకెట్టు, వ్రేలాడే జూకాలు — చిన్న బెంగాలీముడి — మట్టిరంగు చీరకట్టి కొత్తా పాతా, ఉత్తరదక్షిణపు సంస్కారం కలిసిన మనిషిలా అగుపించింది. ఆమె గంభీరంగా మాటాడుతుంటే శక్తి వుత్పత్తి అవుతున్నట్లుంది. గుమ్మంలో చాప వేసి కూర్చోబెట్టింది. మేష్టారు మాటాడలేదు. రామారావు ఆమె అడిగిన ప్రశ్నలకు జబాబుచెప్పాడు.

"మీఓడంటున్నారు. వాకొక్కర్తే ఉంటేది. అది వచ్చి పోయిందని సెప్పాడే! మరెవరూ సేరన్నాడు."

ఇద్దరూ ఆఘాటికి మాటాడటానికి పిరికివాళ్లయ్యారు. ఆమె అంది "మీఓరు యింకెవరో ! ఈయన వస్తాడు నూద్దురుగాని — సాల మంచిమనిషి — ఒకోసారి కోపం వస్తాది — అసెంలోనే సిన్న పిల్లడిలా అయిపోతాడు — ఏడ్చుకుంటాడు ఆడదానిలాగ — మళ్లా మరోసెనానికి పెద్దపులే — ఆయనదగ్గర కోపం ఎంతుందో కనికారం అంతుంది — సెడ్డెంతుందో మంచంత వుంది — మా దొడ్డమనిషి!"

ఇంతలో పొరుగుపిల్లాడిచేత తెప్పించిన 'చా' నీరు యెదర పెటి బలవంతంచేసింది. మేష్టారు త్రాగలేదు. రామారావు త్రాగు తుంటే "ఆయనకి ఖర్చుకి డబ్బు ఇచ్చేస్తే యింకేం గొడవ వుండదు. గొడవసేసినా నాకేంటో నానోఅమ్మలా అయిపోతాను. అప్పుడు కొట్టినా నవ్వుతాను — తిట్టినా నవ్వుతాను. కొట్టాడు, తిట్టాడు, తరవాత ఆయనే ముద్దిస్తాడు. అప్పుడు అసలైన మొగుడునాగ వుంటాడు."

ఆమె ఇదంతా చెప్పడానికి యేమాత్రం మొగమాటపడలేదు. ఆమె యెంత బజారుమనిషైనా యేదో సావిత్రిలో లేనిది ఈమె దగ్గర వుందనిపించింది. అందుకే ఆనందరావు యీమెదగ్గర వుండ గలిగి యీమెనే దొడ్డమనిషనిపించుకున్నాడని సైకాలజీ స్టూడెంటు రామారావు అనుకున్నాడు.

ఆనందరావు వచ్చాడు — తుపాను వచ్చినట్లయింది. మేష్టారు గానీ రామారావుగానీ యేమాటా అనటానికి అవకాశం యీయలేదు. నానా దుర్భాషలాడాడు. కూతురుని ఇంట్లో పెట్టుకొని వ్యాపారం చేస్తున్నావన్నాడు. న్యాయాన్ని నీతిని సమర్థించని బురకారాయుడ వన్నాడు. ఈ మనిషి తన కూతురుకంటే యెన్నోరెట్లు నయముని- యిది తన కూతుర్ని పోషిస్తుందని అన్నాడు. మేష్టారు దైన్యంగా "ముందుగతి ఆలోచించు నాయనా" అన్నాడు.

"నాకేమిటి ఒకరి అదుపాజ్ఞలో ఉండే అవసరం నాకేం వుంది?"

కోపం కక్కుతుంటే మేష్టారు సాంతంగా "అవును నాయనా! తెగిన గాలిపటంలా స్వేచ్ఛగా విహరిస్తానంటావు. కానీ ఆ తెగిన గాలిపటం ఎంతసేపు గగనమార్గాన వుంటుంది ? మనిషైపుట్టాక యెవరో ఒకరి అదుపాజ్ఞల్లోనో అథవా తనయొక్క సభ్యత్వానికైనా కట్టుబడకపోతే — యెదురయ్యేది వినాశం !"

ఆనందరావు విరగబడి నవ్వుతూ "ఇది బడికాదు పంతులూ ! వచ్చినత్రోవనే పోతావా లేదా ?" ముఖంచూసి మాటాడమన్నాడు రామారావు. ఇద్దరూ లేచేవరకూ వెంటతగుల్తూ మేష్టారు ముఖం మీద తుప్పున ఉమ్మేశాడు. ఇద్దరు నడుస్తున్నారు. వాడు అంటున్న మాటలు ఇంకా వినిపిస్తున్నాయ్. వినబడకపోయినా చెవుల్లో గింగురుమంటున్నాయ్. మేష్టారు ఒకమాటైనా ఆడలేదు. రైలు ఎక్కారు. మేష్టారు నిముషానికి ఒకవిధంగా అగుపిస్తున్నారు. అగ్నిపర్వతం తనలో ఉద్భవించిందని ఒక క్షణం — మరోక్షణం మహాసముద్రపు లోతుల్లోని నిశ్చలత్వం తనని యెటువంటి గాబరా పొందకుండా చేస్తోందని అనుకున్నాడు శిష్యుడు.

ఆయన మైళ్లతరబడి రైలువచ్చినా మాటాడలేదు. కొంతసేపు హాలాహలాన్ని చిరునగవుతో మ్రింగిన గరళకంఠునిలా మరోక్షణానికి శ్మశానవాటికలో భీభత్సంగా నాట్యంచేస్తున్న పరమశివునిలా అగుపించారు.

దిగేటప్పుడు "నాయనా!" అన్నారు. పెద్ద నిట్టూర్చారు. నడచి ఇంటికి వెళ్తున్నారు. మళ్లీ "నాయనా!" అన్నారు. "అమ్మాయి అడిగితే యేంచెప్పను?"

చీకటిలో సమాధానం దొరక్క గింజుకుంటుంటే రామారావుని గట్టిగా పట్టుకొని వలవల యేడ్చేశారు.

"మేష్టారూ!" అన్నాడు యేదో శాద్రం యేదో అభిమానం—చెప్పలేని బాధ అన్నీ ఒక్కసారిగా ప్రజ్వరిల్లాయి.

శిష్యుడు మరింకేమీ మాటాడలేదు. చీకటిలో యిద్దరూ మెల్లగా నడచి ఒంటిగావున్న యిల్లు చేరుకున్నారు. మేష్టారు సావిత్రివైపు చూడలేదు. జవాబు వాళ్ల ముఖాల్లోనే గ్రహించిన సావిత్రి యే ప్రశ్నా వేయలేదు.

ఒకరోజు....రెండురోజులు......వారం....నెల....గడిచి పోతున్నాయ్. అల్లుని దగ్గరనుంచి వచ్చిన ఒక్క ఉత్తరం కూతురుకు చూపించలేదు. తనూ చదువలేదు. రెండో వుత్తరం చింపనూ లేదు. మరి వుత్తరాలూ లేవు. ఎవరైనా కూతురు గుణగణాలు పొగిడి అల్లుని దూషిస్తే "నాకు కూతురు లేదు. నా కొడుకు సావిత్రి!" అనేవారు మేష్టారు. దుఃఖంతో మౌనంతో కృంగిపోయి కృశించిపోతున్న సావిత్రి ఒంటరిగా కూర్చొని తనలో తనే నవ్వుకుంటోంది. అప్పుడప్పుడూ తనలో తనే యేవేవో మాటాడుకుంటుంది. మేష్టారు కూతురు పరిస్థితిచూసి...రోజుకు రోజూ తనలో తనకు తెలియకుండానే ద్వేషం రగులుకుంటోంది......ఒకనాటి రాత్రి తనకు నిద్రపట్టలేదు. కూతురు నడిరాత్రిమీద లోపలి వసారాలో చీకటిలోనే యిటూ అటూ పచారుచేస్తూ యేవో మాటలు అంటోంది. "దెయ్యాలు భూతాలు రాకుండా రక్షిస్తున్నాను యీయింటికి"—మేష్టారు కూతురు అంటున్న మాటలు వినగానే నడుం విరిగినట్లయింది. అయినా తమాయించుకొని లేచి "చాలా రాత్రయింది పడుకో అమ్మా" అన్నారు.

సావిత్రి తండ్రివైపు చూస్తూ, "నాన్నా! ఆయన యేమయ్యారో....ఉత్తరమైనా రాలేదు! నన్ను ఆయన దగ్గర విడిచి పెట్టరూ!" అలా నిల్చోనే యేడ్చేస్తోంది. కొద్దిక్షణాల్లో మళ్ళీ పకపక నవ్వుతూ "నేను మీ కొడుకునుకదూ? ఇక్కడే ఉంటాను. ఏ భూతాలనుంచీ మీకు ఆపదరాకుండా చూస్తుంటాను."

తెల్లవారేవరకూ యిద్దరికి నిద్రలేదు. పగలల్లా కూతురు పనిపాట్లు యేదో చేసుకపోతోంది. ఒక మూగమనిషిలా ప్రపంచంతో తనకేం సంబంధంలేనట్లుగా పోతోంది. ఇరుగుపొరుగంటూ ఎవరూ లేరు. ఒక చిన్న తోటలో వూరిచివర మేష్టారు ఇల్లువుంది. రైళ్ల కూత, పిట్టల అరుపులూ వినిపిస్తుంటాయ్.

సావిత్రి పరిస్థితి రానురాను అధ్వాన్నం అయిపోతోంది. మనోవ్యాధితోపాటు యేదో జబ్బు ఆవరించినట్లుంది. మేష్టారు కూతురుని చూసినప్పుడూ, తలచినప్పుడూ అల్లుడు యెదరగా ప్రత్యక్షమౌతున్నాడు. తను అల్లునిమీద రాతిబండ వేసినట్లు, తుపాకి పేల్చినట్లు ఇంకా రకరకాల క్షణికమైన ఆలోచనలు తిరిగినా యెంతోసేపటికిగానీ మళ్ళీ తన మామూలు ధోరణికి రాలేకపోతున్నారు.

చంద్రకళలు మారిపోతున్నాయ్. పున్నమ మళ్లీ అమావాస్య. మళ్లీ వేసవివచ్చింది. ఒక సంవత్సరం దాటినా ఆనందరావు జాడ తెలియదు. తెలుసుకోవాలని మేష్టారు ప్రయత్నించలేదు...కానీ యేదోవిధంగా యింట్లోవున్న యిద్దరికీ అంటిపెట్టుకున్నట్లే వున్నాడు.

మేష్టారి విధవ చెల్లెలు రాజమండ్రిలో వుంది. సావిత్రి పరిస్థితి బాగులేదని తెలిసి చూడటానికి వచ్చి యీ జబ్బు బాగుచేయిస్తానని సావిత్రిని తీసుకవెళ్ళింది. మేష్టారు కాదనలేదు. స్థలం మారిస్తే కూతురు మానసికంగా కొంత కోలుకుంటుందని అనుకున్నారు.

సావిత్రి రాజమండ్రి వెళ్లి నెలరోజులు పూర్తికాలేదు గానీ మేష్టారు ఇక్కడ మానసికంగా బాధపడుతున్నారు. ప్రతిక్షణం కూతురుగురించి ఆలోచనలే! చెల్లెలు జాగ్రత్త తీసుకుంటుందనే విశ్వాసంవున్నా యిల్లంతా చీకటియైనట్లుంది. ఒకసారి చూసైనా వద్దామనే కోర్కతో బయలుదేరి వెళ్లాడు.

తిరిగివచ్చినప్పటికి రాత్రి పదిగంటలైంది. తలుపుతీసి హరికేన్‌లాంతరు వెలిగించారు. కాళ్ళూ చేతులూ కడుక్కొన్నాక పరుపు వేసుకున్నారు. కూతురుగురించి ఆలోచిస్తూనే పక్కవాల్చారు. కూతురు చిన్ననాటినుంచీ జరిగిన సంఘటనలన్నీ తరంగాలులా తలపుకు వస్తున్నాయ్. గుండె చివుక్కుమంది. ఈలోకంలో తనకేదైతే ప్రియాతిప్రియమైనదో దానిని ఒక హంతకునికి చేతులారా అప్పగించాననుకున్నాడు. పాముకు పాలుపోసి పెంచటం పులిని ఇంట్లో పెట్టుకోవటం ఎంత తెలివితక్కువ? తను అల్లుడ్ని ఇంట్లోపెట్టుకొని తెలివితక్కువవాడి నయ్యాననుకున్నాడు. వాడినుంచే తన కూతురి పరిస్థితి యీలా వచ్చింది. తన సర్వస్వాన్ని కొల్లగొట్టినవాడు......రాత్రి పదకొండు దాటిపోయింది.

ఈ ఆలోచనలో అల్లునిమీద యీర్ష్య లోలోన మండుచున్న అగ్నిపర్వతంలా అయిపోయింది. తలుపుతట్టిన చప్పుడు—మొదట వినిపించలేదు. రానురాను చప్పుడు వుండివుండి వినిపించింది. ఎవరూ అని లోనుంచే అరిచారు. జవాబులేదు. మళ్లీ తలుపు చప్పుడయింది. లేచి లాంతరు పట్టుకొని గుమ్మందగ్గరకు వెళ్లి "ఎవరూ"? అంటూనే తలుపుతీసారు.

"నువ్వా?" మేష్టారు ఒక్క అరుపు అరచారు.

అల్లుడు తలదించి నిలుచున్నాడు. అగ్నిపర్వతం బ్రద్దలైంది. గాలిపటం తెగిపోయింది. కోపం శరీరాన్నంటినీ పైకి ఎత్తివేసింది; గజగజ వణకించేసింది. తన స్వాధీనంలో లేని తన మనసు...అవయవాలు...చేతిలోని లాంతరును అల్లునిమీదకు విసిరేశాయ్.

ఆనందరావు అంతర్ధానమయ్యాడు. చీకటిలో మేష్టారు తలుపు ధాం మని వేస్తూ పరుపుమీదకు చెంగున గంతువేసి కూలబడిపోయారు. అంతే...తెల్లవారి లేచేసరికి వార్తవచ్చింది...అల్లుడు రైలుక్రింద తలపెట్టాడని...ఆహా అన్నారు—అంతే! ఎందుకు ఆత్మహత్య చేసుకున్నదీ యింకెవరికీ తెలియలేదు.

పదిగంటలప్పుడు తిరిగి వస్తుంటే తపాలా బంట్రోతు ఎదురై "మూడురోజులై వుత్తరం వచ్చింది. కిటికీలోనుంచి గది లోనికి వెయ్యటానికి ప్రయత్నించాను గానీ వీలయింది కాదు" అంటూ కవరు అందిచ్చాడు. ఇంటికి వచ్చాక చదువకూడదనుకుం టూనే చదివితే గుండె జెణికింది. పట్టు తప్పిన మనిషి అయి పోయారు.

మేష్టారిపరిస్థితి మిత్రునిద్వారా విన్న రామారావు బొబ్బిలి వచ్చాడు. పగలు పదిగంటలకు వచ్చినదగ్గరనుంచీ మేష్టారిదగ్గర నే కూర్చొనివున్నాడు. ఆయన ఏమీ మాటాడలేదు. ఈ లోగా చాలామందివచ్చి వెళ్ళిపోతున్నారు. ఆయనవైఖరి చూస్తుంటే బహుశః కొద్దిగా మతిచెడిందేమో ననిపించింది. ఇంత నీరసంగా తనవెప్పుడూ చూడలేదు.

హోటలుకు వెళ్లి భోజనంచేసి వచ్చాడు మేష్టారిప్రక్కనే చాపవేసుకున్నాడు. రాత్రి తొమ్మిది దాటింది. చీకటిరాత్రి ఒకసారి రైలుకూత వినిపించింది. మేష్టారు గతుక్కుమన్నారు.

పదిగంటలైంది. సావిత్రి పెరటిగదిలో కూర్చొనివుండటం గుమ్మంద్వారా కనిపిస్తోంది. బెడ్ లైట్ వెలుగులో ఆమె ఒక్కొక్కసారి లేచి ఇటూఅటూ తిరుగుతోంది. కొంత సేపయ్యాక రామారావుకు ఆమె అడుచున్నమాటలు వినిపిస్తు న్నాయ్. "మీరు ఎంత మంచివారు...మీరంటే నాకు అంత వెఱ్ఱి ఏందుకుంటేది? మీ అంత మంచివారు లోకంలో వున్నారా? మీరు చచ్చిపోయారని వారంతా అంటున్నారు? నిజం గానే...లేదు లేదు...మీరు చావలేదు...మీరు బ్రతికే వున్నారు ...మున్ముటికీ..."

రాను రాను ఆమె గొంతుక పట్టుకపోయింది.కళ్లల్లో నీరు కారి పోతోంది..."పోనీ లెండి. ఒకసారి వచ్చి నాతో మాటాడరూ?... మాటాడరూ?"

సావిత్రి అలా అంటూనే మంచంమీద కూలిపోయింది. ఈ మాటలు వింటూ ఈ పరిస్థితి తిలకించిన రామారావు కళ్లల్లో నీళ్లు తిరిగాయ్. నిశ్శబ్దంలో ఆమె తీస్తున్న దీర్ఘవూపిరి యిక్కడికి విని పిస్తోంది. అప్రయత్నంగా "అయ్యో! పాపం!" అన్నాడు.

మేష్టారు "నాయనా!" అన్నారు. శిష్యుని ఒళ్లు ఒక్క సారిగా పులకరించింది. ఏం మాటలు వస్తాయో అని ఆతృతలో ఎదురు చూశాడు.

"నాయనా! సావిత్రినిగూర్చి విచారిస్తున్నావా? వద్దు నాయనా-తండ్రీ, నా పని నేను చేశాను. అది ఆమె కర్మ! నేను అంచేత నే విచారించలేదు."

శిష్యుడు ఆశ్చర్యంగా యీ బాధ అంతా తేని కన్నట్లు చూశాడు.

వెనువెంటనే మేష్టారు అన్నారు "నా గురించి విచారించు నాయనా...నా గురించి...విచారించు..."

ఇంతలో ఆయన కళ్లల్లోనుంచి నీరు గిరగిర తిరిగి, జలజలా ప్రవాలటం చూసి చటృన దగ్గరకు పోయాడు. కళ్లు ఒత్తుకోకుండానే "ఇదిగో...యీ ఉత్తరం చదువు నేనెందు కిలా అయ్యానో అర్థం అవుతుంది!"

హరికేన్‌లాంతరు దగ్గరగా జరిగి రామారావు వుత్తరం తనలో చదువుకోవటం మొదలుపెట్టాడు!

"మహారాజశ్రీ మామగార్కి నమస్కారములు.

ఈ వుత్తరం చదవకుండా చింపాలన్నంతకోపం మీకు వస్తుంది. కానీ ఒక్కసారైనా చదవమని మిమ్మల్ని ప్రార్థిస్తున్నాను. నేను చేసిన పనులకు మీలాంటి వుత్తములు, మీ కూతురులాంటి పతి వ్రత ఎన్ని బాధలు పడ్డారో తెలుసుకున్నది యీ మధ్యనే! నేను ఎందుకిలా అయ్యానో నాకే అర్థం కాకుండా ఉంది. నేను బహుశః కల్లుత్రాగినవాడిలా అయ్యుంటాను. నాలోని చెడు గుణే సింహాసనం ఎక్కించాను. నాగురించి మీకు చాలా తెలుసు నని మీరనుకోవచ్చు. కానీ మీకు నాగురించి అధికం తెలియదని మీయిల్లు చేరేముందు, మీ యిల్లు విడిచిపెట్టాక విషయాలు పూర్తిగా తెలియవని అవే వ్రాసుకుంటున్నాను. నేను కొన్నాళ్లు మనిషిని ఎందుకు కాలేదో నా కిప్పుడు అర్థమైంది.

మానాన్న గడించిపోయారు. మా అమ్మ ముద్దుచేత నన్నెన్నడు అదుపాజ్ఞలలో ఉంచలేదు. చిన్నతనంనుంచీ నాదే పెద్దరికం; నాకు కూడిన చెడ్డసహవాసందే పెద్దరికం అంటే నబబుగా ఉంటుంది. నేను మా అమ్మచావుకి కారణం అయ్యానేమో అని పిస్తుంది. నేనెలా బ్రతుకుతానన నే బాధతో ఎల్లప్పుడూ ఉంటేది. ఆమె పోయేసరికి మిగిలింది నేను—ఎందుకూ కొరగాని నా ఉద్యోగం! నాకు కష్టాలనేవి ఎలా ఉంటాయో మీయిల్లు విడిచి పెట్టాకగానీ తెలియలేదు.

మీయిల్లు విడిచిపెట్టాక కొన్నాళ్లు ఎలాంటి తిరుగుళ్లు తిరి గానో మీకు తెలుసు. ఖర్గపురంలో డబ్బుకోసం నన్ను దేవునిలా చూచిన ఆమెనుకూడా మోసగించాను. జీవితంలో ఆమె ఒకేసారి అదిశక్తియై నన్ను త్రొక్కివేసి ప్రాణాలతో వూరు విడిచిపెట్ట నిచ్చింది. కడుపుకోసం నెలలకొద్దీ బాధపడ్డాను. ఆకలంటే ఏమిటో నాకు తెలిసింది. రిక్షాలు లాగాను. బస్తాలు, బుట్టలూ మోశాను. రోడ్లు తుడిచాను. చింకిబట్టలతో చలికి ఎండకీ లోనై నాలానే బాధపడే ఎందరిమధ్యనో తిరిగాను. ఈ బాధలు పడి, ఎదుటివాళ్ళ బాధలు కళ్ళారా చూడటంవల్ల నా కఱకుగట్టిన హృదయం ... సూర్యరశ్మి తగిలిన మంచులా అయిపోయింది. రాహువు విడిచిన సూర్యునిలా...నాలో అసలైన వెలుగు ప్రకాశిం చింది...ఈ హృదయంతో నేను జరిగినరోజులు తలంచాను; చూచాను. నేను ఎంత చెడ్డవాడినో తెలుసుకున్నాను.

మళ్లీ ఇన్నాళ్ళకి నాలో మీమీదనున్న గౌరవం, విశ్వాసం భక్తి మీదగ్గరకు రానిస్తోంది. నావిషయమై సావిత్రిపలవరిస్తూ పిచ్చి మనిషి అయ్యుంటుందని నాకు తోస్తోంది.ఆమె పరిస్థితి చూసి మీరు బేజారెత్తి నేనంటే పరమశత్రుత్వం వహించివుంటారు. కానీ నాలోని విశ్వాసం నన్ను మీరు ఉదారులని, నాపాతజీవితాన్ని మరచి గౌరవించి ఆదరిస్తారని మళ్ళీ మీ దగ్గరకు చేరనిస్తోంది. ఇటు

వంటి ఆశను నిరాశచేస్తే నాకీలోకంలో నిలవటానికి చోటు లేదు—నేను భగ్నహృదయుడనై యేమీ రాతానో చెప్పలేను.

మీ అల్లుడు
ఆనందరావు"

పరిస్థితి గ్రహించిన రామారావు ఒక నిట్టూర్పు విడిచాడు. మేష్టారిదగ్గరగా వస్తుంటే మళ్ళీ దీనస్వరంతో "నాయనా! ఊరంతా నేనేదో అయిపోయానని నాకు నీతులు చెప్తున్నారు. నేనేమీ కాలేదు—చలమయ్యనే. కానీ ఇదివరకు చలమయ్యలా సంఘంలో ఒక గౌరవమైనస్థానాన్ని అలంకరించడానికి తగిన వాడిని కాను"....

మేష్టారి దుఃఖం పొంగిపోవటంవల్ల మాటాడలేకపోయారు. కొంతసేపయ్యాక నేలవేపు దృష్టి ఆనుస్తూ "నా యేడుపు నా గురించే..."

పరుపుమీద చేరబడ్డారు. ఉండి ఉండి ఆయన ముఖం ముడుచుకపోతోంది. అంతటిలో ఆయన వెక్కుతూ కన్నీరు కారుస్తుంటే రామారావు ఆయనను తాకి ఓదార్చబోయాడు.

ఆయన కళ్లు తుడుచుకుంటూ "నాయనా! లోకంలో యెందరో యెన్నో చెడ్డపనులు చేస్తారు. నా అల్లుడూ చేశాడు. వాడి పనులవల్ల మేం మానసికంగా బాధపడ్డాం. అంతే—కానీ ఇన్ని చెడ్డపనులుచేసి ఎవరినీ ఖూనీ చెయ్యలేదు. కానీ నేనో—లోకమంతా నన్ను మంచివాడనని గౌరవిస్తుంది—కానీ ఒక్క నిముషంలో వచ్చిన కోపంతో బ్రతుకుమీద గంపెడాశతో వచ్చిన ఒక మంచివాని ప్రాణాన్ని తీశాను......నేను ఖూనీకోర్ని—నాకీసంఘంలో స్థానంలేదు..."

నిశ్శబ్దం చీకటితోపాటు ఆవరించింది. ఎంతసేపటికో చలమయ్య మేష్టారి మాటలు వినిపించాయ్. "తెగిన గాలిపటం ఆకాశాన యెంతసేపు వుంటుంది?"

ఈ మాటలు ఆయన పలవరిస్తున్నారో లేక తెలివితో అంటున్నారో తెలుసుకోలేని రామారావు కిటికీగుండా చీకటిలోనికి చూసాడు. రైలుకూత వినిపించింది భీకరంగా!

విశాలాంధ్రాశయసిద్ధి

శ్రీ జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి

ఎట్టకేలకు విశాలాంధ్రాశయము సిద్ధించినది. సర్వతోముఖాభివృద్ధికై ఆంధ్రులింక సంయుక్తప్రయత్నము లొనరింతురుగాక. పురోభివృద్ధికై ముందంజవేయు జాతి ప్రాచీన చారిత్రికాంశములను స్మరించుకొనవలెనని ఒకప్పుడు చర్చిల్ వాకొనెను. ఇట్టి స్మరణవలన ఆత్మజ్ఞానము కలుగును. ఆత్మజ్ఞానమువలన ఆత్మవిశ్వాసము తలసూపును. ముందంజ కిది ఘనతరశక్తిని చేకూర్చును. కావున ఆంధ్రుల ప్రాచీన విభూతి నీశుభసమయమున స్మరించుట పాడికదా.

కాలవియత్తలమున ప్రజ్ఞానదీప్తిని ప్రసరింపజేసిన ప్రపంచ జాతులలో ఆంధ్రజాతి యొకటి సాంస్కృతికమైన గంగోత్తరి వైదికవాఙ్మయమున నుద్భవించినదని ప్రపంచమందలి మనీషులు ఏకగ్రీవముగా వాకొనుచున్నారు. జ్యోతిర్మయమైన ఈ వాఙ్మయములోనివే బ్రాహ్మణములు. వీనియందును, తక్కిన ప్రాజదువులందును ఆంధ్రుల ప్రసక్తి కలదు. ఆంధ్రావనినుండి భారతీయ సభ్యతావల్లరులు దశదిశలందు ప్రాకినవి.

చారిత్రక కాలమని పరిశోధకులవలన నిర్ణయింపబడిన సమయమున పొడసూపిన ప్రతి యుద్యమమందును ఆంధ్రులు నాయకులై యుండిరి. చారిత్రకయుగము హూణశకమునకు ఆరునూరులయేండ్లకు మున్ను ఆరంభమైనది. భారతదేశమున బుద్ధమహావీరులను, కన్ ఫ్యూసియస్ లావోటిజోలు చైనాసీమయందును, పైథాగరస్ గ్రీస్ విషయమందును ప్రవక్తలై ప్రబోధము సలిపిరి. ప్రాచీప్రతీచీ భూభాగములం దీ ప్రబోధమువలన ఉత్తాలతరంగసంకులమైన అద్భుత వైజ్ఞానిక మహోదధి యుద్భవించెను. తథాగత వర్ధమానుల జీవితప్రభావమున నవనవోన్మేషశాలినియైన సంస్కృతి ఉదయించెను.

తథాగతుని జీవితము యజ్ఞవాటిక యాయెను. త్యాగాగ్నికుండమున ఆత డాత్మార్పణ మొనరించుకొనెను. ఆతని పవిత్రజీవితమునుండి "ఆసియాజ్యోతి" ("The Light of Asia") తేజరిల్లెను. ఆంధ్రమానసదిగ్వలయమున నీ తేజస్సు ఏనూరేండ్లు వెలసెను. స్థవిరులువసించిన విహారములను, స్తూపములను, సంఘారామములను గుహాలయములును తెలుగునేలలో వెలగొనెను. నేడును వీని చిహ్నములు గోచరించుచున్నవి. ధాన్యకటక వేంగీ విశ్వకళాపరిషత్తులందు సుశిక్షితులగుటకై ప్రపంచపథికులును, విజ్ఞానయాత్రికులును, జిజ్ఞాసువులును, సాధకులును వందలకొలది మైళ్ళు నడచినడచి వచ్చువారు. హూణశకమున నైదవ శతాబ్దమున పాహ్యాన్, ఏడవ శతాబ్దమున పూర్వోక్త విద్యాపీఠములను సందర్శించిరి. త్రిపిటకములను, "దమ్మపదమును," దీపవంశ మహావంశ గ్రంథములను, జాతకకథలను "మంగళసూత్త" "దమ్మచక్కపవత్తనసూత్త" మున్నగు పాళీగ్రంథముల నీవిద్యాపీఠములందు పఠించిరి. భావవివేకదిఙ్నాగాచార్యులు ప్రపంచప్రశస్తి నందిన అధ్యాపకులు. వీరివలన వేంగీ విద్యాపీఠము దశదిశల దృష్టి నాకర్షించెను. శ్రీపర్వతముపై తన గురుకులమును నెలకొలిపిన నాగార్జునుడు ప్రపంచమందలి యుగపురుషులలో నొక్కండను ప్రతీతిని పడసెను; ఈ మహాపురుషు డైదువందల డెబ్బదేండ్లు జీవించి పరార్థజీవియై భీష్ముడివలె యిరులకై తన ప్రాణములను పాసెను. నాగార్జునులు ముప్పురని కొంత పరిశోధనము తెలుపుచున్నది. అదినాగార్జును నారాధించి, ఈతడు స్థాపించిన విద్యాపీఠమున నంతేవాసులై పరదేశీయులు పవిత్రజీవితములు కడపిరి. ఈ విద్యాపీఠమును సముజ్జ్వలమైన మేలుబంతి చేసికొని టిబెట్టుదేశస్థులు టెపుంగ్‌లో నొక మహోన్నత విద్యాపీఠమును నెలకొలిపిరి. సంస్కృత పాళీ వాఙ్మయములం దీతడు బహుళములైన మహాగ్రంథములను రచించెను. బౌద్ధమతము వ్యాపించిన సర్వసీమలందును అవి బోధింపబడుచువచ్చెను. 'మహాయాన' బౌద్ధశాఖను స్థాపించినవాడీ యుగపురుషుడే! 'హీనయాన' బౌద్ధశాఖయం దీశ్వరుని గుఱించిన ఉల్లేఖన మంతగా లేకుండుటచే భగవద్గీతాది గ్రంథములందలి భక్తితత్త్వమును చేర్చి "మహాయాన" శాఖ నీతడు సృజించెను. ఆతని శిష్యులు, ఆర్యభట్టు ప్రభృతులు నలంద మున్నగు విద్యాపీఠములను నెలకొలిపిరి.

గుంటూరు మండలమున నాగార్జునకొండ యనబరగు చోటున నీ మహాత్ముని విద్యాపీఠము విలసిల్లెను. సమస్త ఆసియాఖండమం దీ పీఠము ప్రసిద్ధినందెను. ప్రాచీన సాంస్కృతిక సముద్ధరణము మిక్కిలి యక్కరైన ప్రస్తుత ముహూర్తమున పూర్వోక్త విద్యాపీఠమునుబోలు, విశ్వవిస్తృతము కౌజాలు విద్యాపీఠ మిందు నెలకొనిన మేలు. "పంచశీల" నేడు ప్రపంచవాసులమనసు నాకర్షించెను. "అహింసా పరమోధర్మ" అను మహావాక్కును నేడు ప్రపంచనేతలు పురశ్చరణ మొనరించుచున్నారు. "ఆసియాజ్యోతి" యనిన గాంధీజీ కెంత మక్కువయుండెడిదో జవహరు పండితున కంత మక్కువకలదు. 'శారిపుత్త' 'మొగ్గలానా'లను థేరుల యస్థికలకు నంజలి ఘటించిన నెహ్రూ పండితుడు, శాక్యసింహుని ప్రబోధముపై మనసునిలుపు భారత ప్రధాని తథాగతుని పేరిట లేక నాగార్జుని పేరిట నాగార్జునకొండకడ అంతర్జాతీయ విశ్వకళాపరిషత్తును స్థాపింపవలసియుండెను. మహాబోధిసంఘమువా రీ విషయమునొద్దల శ్రద్ధవహింపవలసియుండెను. ఆంధ్రనాయకు లీ విషయముపై మనము నిలుపకుండుట శోచనీయము. నందిప్రాజెక్టు అమలుజరుగుటకై యత్నములు జరుగుచున్నవి. నాగార్జునకొండ యున్నతావున గాక అనుకూలమైన మరొక్కచోటున ప్రాజెక్టు నెలకొనుట పాడి. ఆ చోటున

నున్న మృత్తికయందు భావబ్రహ్మాండము లున్నవి. ఆ మృత్తికను తలదాల్చుటకై ముక్తిదూతలు పరువెత్తుకొని సర్వసీమలనుండి వచ్చువారు కేవలము బౌద్ధసంస్థకొక ఆసియాసంస్కృతి నెలకొనుటకై విశ్వకవి రవీంద్రుడు శాంతినికేతము స్థాపించిన విద్యాపీఠముబోలు విశ్వకళాపరిషత్తు నిందు నెలకొలుపుట మేలని స్థానస్థానములందు కంఠమెత్తి వచించుటకు నేను సంశయించుటలేదు. పాహ్యాన్ యువాన్‌చ్వాంగు లెందరెందరో నిచట నంతేవాసులగుటకై వత్తురు. బుద్ధుని కాలమునుండి, అశోకుని కాలమునుండి, కనిష్కునికాలమునుండి, శ్రీహర్షునికాలమునుండి భారతభూమిని పవిత్రస్థలముగ నెంచిన చైనా, జపాన్, కొరియా, టిబెట్టు కాంబోడియా, సుమిత్రా, జావా, బాలీ సీమస్థులు మరల తెలుగు నేలలో విద్యార్థులు కాజాలుదురు. విశాలాంధ్రము "విశాలయాసియా"యై మరల వెలయజాలును.

సంస్కృతియనినను, ధర్మమనినను కేవలము ధ్యానయోగ జ్ఞానయోగములకు సంబంధించిన వ్యవస్థలే కావున. ప్రసిద్ధినందిన ప్రపంచ నాగరికతలు వానియందే పుట్టినవి. చైనాలో పదునెనిమిది వందల పొడవుగల గోడయును, ఆరునూరుల పొడవుగల కాలువయును, సుమారు పదునేడు లక్షల ఏబదినాలుగు వేల శబ్దములు గల విజ్ఞాన సర్వస్వమును, సుమారు నలువదివేల పదములు కల నిఘంటువు ఒకప్పుడు చైనాలో అంతరంగమందలి సాంస్కృతికసంచలనమంజే యుత్ప్లవించెను. కర్మభక్తి జ్ఞానయోగములు వేర్వేరైన ఆధ్యాత్మిక వ్యవస్థలని తలపరాదు. భారతీయసంస్కృతిలోని తత్త్వమునెఱింగినవా రెవ్వరును అట్లూహింపజాలరు.

సంస్కృతి శాఖోపశాఖలు కలది. బహువిధహేతువులవలన హృదయపుండరీకము వికసించును. బౌద్ధ జైన హిందూ మతములు పొరపొచ్చెము లెఱుగక మన నేలలో విలసిల్లెను. పెర తెరువులబోయిన వారు చెలరేగుటవలన, అసహన అహంభావములు విజృంభించుటవలన మన నేలలో బౌద్ధమతము క్షీణించెను; జైనమతము సన్నగిలెను; ఆర్షధర్మసముద్ధరణమునకై శ్రీ శంకరభగవత్పాదులు నడుము గట్టిరి.

ఆదిశంకరులు కేరళసీమయందలి 'కాలటి'లో జనించిరి. ఆయన పూర్వపురుషులు అహిక్షేత్రమునుండి వలసబోయిరనియు మలబారుసీమ జేరిరనియు కొంత పరిశోధనము తెలుపుచున్నది. ఈ యహిక్షేత్రము ఆంధ్రవసుంధరలోనిదనియు, కాకినాడ సామర్లకోటల నడుమనున్న సర్పవరమే ఈ యహిక్షేత్రమనియు ప్రొఫెసరు ఆప్టే ప్రభృతులు వాకొనిరి. ఈ విషయ మింకను దృఢపడుచో ఆంధ్రులకు గర్వకారణ మగును.

ఆదిశంకరుని తరువాత ఆర్యమతప్రబోధ ప్రచారము లొనరించిన శ్రీ రామానుజస్వామి ఆంధ్రుడు. ఆదిశంకరులు హూణశకము 780 సంవత్సరమున నవతరించి ముప్పదిరెండేండ్లు మాత్రము జీవించెను. ఈయన జన్మతిథినిగుఱించి అభిప్రాయభేదము లుండుట నిజమే. శ్రీ రామానుజస్వామి 1017 సంవత్సరమున మదరాసున కిరువదియారు మైళ్ల దూరమున శ్రీపెరంబుదూరులో జనించిరి. వీరి తండ్రి ఆసూరి కేశవసోమయాజి; తల్లి కాంతిమతి. ఈయన వైదిక సంప్రదాయమున కంజలి ఘటించుచు, నాలాయిరా ప్రబంధమును హృదయంగమ మొనరించుకొనిరి. వైష్ణవ సంప్రదాయమునకు పంచరాత్ర ఆగమములు విశేష భావశబలతను ప్రసాదించెను. శ్రీ రామానుజస్వామి కాలములో ఆర్షమతప్రాంగణము విశాలమాయెను.

వైష్ణవసంప్రదాయము సర్వరాష్ట్రములందు విస్తృత మొనరించిన ఆచార్యు లాంధ్రులే. వీరిలో నొక్కరైన వల్లభాచార్యుని తండ్రి కంభంపాటి లక్ష్మణభట్టు, కాకరపఱ్ఱులో జనించెను. వల్లభ సంప్రదాయము రాజస్థానమందును, గుజరాతులోను నేడును ప్రచలితమైయున్నది. గాంధీజీ వల్లభాయి పటేలు ప్రభృతులు వల్లభ సంప్రదాయము ననుసరించినవారే!

నింబాదిత్యుడు (నింబార్కుడు) తూర్పుగోదావరిమండలమున నుదయించిన ఆచార్యుడు. నేడును నింబార్కపీఠము బృందావనమున కలదు.

నందవంశము నాశనమైనపిదప మౌర్యరాజ్యస్థాపన మొనరించి, చంద్రగుప్తుని చక్రవర్తిని జేసి, జగతికి సుప్రసిద్ధమైన అర్థశాస్త్రమును ప్రసాదించిన చాణక్యుడు, ఆంధ్రుడు. కాకతీయ సామ్రాజ్యము ధూళ్యవలుంఠితమైనపిదప తుంగభద్రాతీరమున ఆనగొంది ప్రాంతమున విజయనగరసామ్రాజ్యమును స్థాపించి హరిహర బుక్కరాయల నేలికలొనరించిన విద్యారణ్యస్వామి ఆంధ్రుడు. శ్రీ శంకరభగవత్పాదులకు తక్కువకాని శక్తిని వ్యక్తీకరించి వైదికవాఙ్మయమున బహుళగ్రంథముల నీ యద్భుతవ్యక్తి రచించెను.

అన్నమాచార్య ప్రభృతులును ఆంధ్రులే. కాశిలో వసించి, శ్రీరామకృష్ణ పరమహంస ప్రభృతుల ప్రస్తుతినందిన త్రైలింగస్వామి తెలుగుతల్లి కడుపున బుట్టినవాడే!

పోతరాజు, త్యాగరాజు, గోపరాజు లాంధ్రులు. గాయకలోకమున ప్రతీతినొందిన త్రిమూర్తులలో ఇరువు రాంధ్రులు. త్యాగయ్య తరువాత గణుతికెక్కిన గాయకుడు శ్యామశాస్త్రి. క్షేత్రయ్య సభాపతయ్య నారాయణతీర్థు లాంధ్రులు. వీరివలన విమలగాంధర్వ మాంధ్రుల ప్రధానవిద్య యాయెను. ప్రపంచ ప్రశస్తినందిన సంస్కృతమహాకవి భవభూతి ఆంధ్రుడు. ఇతడు గోదావరీతీరమున జన్మించెను. రామచంద్రభండార్కారు మున్నగు పరిశోధకు లీవిషయమును ముక్తకంఠములతో తెలిపిరి. కాళిదాస కృతులకు భావబంధురములైన వ్యాఖ్యానములను వ్రాసిన కోలాచలం మల్లినాథసూరి ఆంధ్రుడు. షాజహాన్ చక్రవర్తి ఆస్థానమున మహాకవియై రసగంగాధర, 'భామినీవిలాసము' మున్నగు సుప్రసిద్ధ సంస్కృతకృతులను రచించిన ఉపద్రష్ట జగన్నాథపండితుడు అమలాపురమునకు కొలదిమైళ్ల దూరములోనున్న ముంగండలో జన్మించెను. షాజహాన్ చక్రవర్తి జ్యేష్ఠపుత్రుడైన దారా కతడు సన్నిహితుడు, గురువు.

అక్బరు ఆస్థానములోనుండిన వీరబలు డాంధ్రుడు. శ్రీ చైతన్యస్వామి ప్రధానశిష్యులలో నొక్కండైన రామానందరాయలు తెలుగువాడు.

వల్లభాచార్య సూరదాసు ప్రభృతుల సంప్రదాయమున ముఖ్యభక్తులలో కొంద ఱాంధ్రులు. వీరిలో కొందఱు హిందీ భాషలో సద్గ్రంథములను రచించి యశస్వులైరి.

ఆంధ్రులలో కొందఱు సుప్రసిద్ధులైన సచివోత్తములును, దండనాయకులును ఉండిరి.

సుప్రసిద్ధ గ్రీక్ యాత్రికుడు మెగస్తనీస్ మౌర్యరాజధానియైన పాటలీపుత్రము నవలోకించినట్లు కృష్ణాతీరమందలి ఆంధ్రుల ప్రధాననగరమైన శ్రీకాకుళమును సందర్శించి సర్వతోముఖమైన ఆంధ్రప్రజ్ఞను వర్ణించెను. తరువాత కృష్ణాతీరమందలి ధాన్యకటకము (నేటి అమరావతి) గోదావరీతీరమందలి ప్రతిష్ఠానపగరము (పైఠాణ్) ఆంధ్రుల రాజధానినగరము లాయెను. శాతవాహనులు క్రీస్తుపూర్వము మూడవశతాబ్దమునుండి క్రీస్తుతరువాత మూడవశతాబ్దమువరకు పాలించిరి. సుమారు నాలుగునూరుల వర్షములు వారివలె వైభవోపేతముగ పాలించిన చక్రవర్తులు లేరు. మహారాష్ట్రమందును, మాల్వాలోను, మగధలోను ఆంధ్రపాలనము వ్యాపించెను. నాసిక్ లో ఆంధ్రుల జెండా ఎగసెను.

వాకాటకులు, కాకతీయులు ఇక్ష్వాకులు, విష్ణుకుండినులు, చాళుక్యులు, పల్లవులు తెలుగు నేలల నేలిరి. మధురలో తంజావూరులో, పుదుక్కోటలో తెలుగుఏలిక లుండిరి. ఇమ్మడి దేవరాయ, కృష్ణదేవరాయ, రఘునాథరాయలు మున్నగు పాలకులు కవులను, పండితులను ఆదరించిరి; పోషించిరి. వారికాలమున ఆంధ్రవాఙ్మయము జ్యోతిర్మయమై వెలసెను. మాతృభాష తమిళమైనను, కన్నడమైనను, మలయాళమైనను, మహారాష్ట్రమైనను దక్షిణాపథమున తెలుగు ప్రధానభాష యాయెను. తెలుగురానివాడు పండితుడనిపించుకొనలేదు. దక్షిణాపథమున నాయకరాజులును మఱికొందరు తెలుగుఏలికను. నెలకొలిపిన ఉన్నతసంస్థలు నేడును గోచరించుచున్నవి.

ప్రాచీప్రతీచీఖండములందలి పెక్కుసీమలలో ఆంధ్రులకు వైజ్ఞానిక వాణిజ్యసంబంధములుండెనని బహుళాధారములవలన తెలుపగలము.

హూణశకము మొదటిశతాబ్దమున ప్లైనీటాలమీ లను ఇటలీ చరిత్రకారు లీయంశము నుల్లేఖించిరి. మెగస్తనీస్, ఫాహ్యాన్, యువాన్‌చ్వాంగ్, మార్కోపోలో, నికోలాకొంటి, అబ్దుల్‌రజాక్ మున్నగు విజ్ఞానయాత్రికులు గ్రీక్ చైనా ఇటలీ పర్షియా మొదలగు సీమలనుండి వచ్చి, ఆంధ్రప్రభావము నెఱిగి జగతికి తెలిపిరి. పాళీభాషలో జాతకకథలందు పూర్వోక్తాంశమును దృష్టాంతీకరించు వృత్తాంతములు కలవు.

చారిత్రిక ప్రశస్తిని పడసిన సంస్థలును, శిల్పసౌభాగ్యముతో వెలయు మందిరములును, గుహాలయములును తెలంగాణాలో నున్నవి. అజంతా యెల్లోరాలు బహుశతాబ్దములనుండి ప్రపంచ పథికుల దృష్టి నాకర్షించుచున్నవి. వీనిలోని శిల్పసంపద, సుందర చిత్రలేఖనము సముజ్జ్వలమైన ఆంధ్రుల ప్రతిభనుండి యుద్భవించినవే. అజంతాగుహాలు బౌద్ధప్రబోధమును ప్రకటించుచున్నవి. ఎల్లోరాగుహాలందు బౌద్ధ హిందూ జైన మతాశయములు వ్యక్తముగుచున్నవి. కైలాసమనబరగు పదునారవగుహ సర్వోత్కృష్టమైనది. కొలనుపాకను తావున మనోహరమైన జైనమందిర మున్నది. గోదావరీతీరమున సిక్కులమందిరము కలదు. ఘృష్ణేశ్వర, పర్లీవైద్యనాథ, నాగనాథ క్షేత్రములందు జ్యోతిర్లింగములు కలవు. ఔరంగబాదులో టాజ్ మహల్ నకలు బీబీకామొఖ్‌బరీ కలదు. హనుమకొండలో వేయిస్తంభాలమండప మున్నది. నీటిలో తేలు యిటుకలు రామప్పదేవాలయప్రాంగణమున నున్నవి. హిందూ బౌద్ధ జైన సిక్కు ఇస్లామ్ సంస్కృతుల సమన్వయము తెలంగాణాలో నున్నట్లు భారతభూమిలో మఱెందును లేదు. ప్రాచీనకాలమందువలెనే భావికాలమందును విశాలాంధ్రము విశ్వశ్రేయస్సును చేకూర్పజాలు సాంస్కృతికపూజా మందిరము కాజాలును.

భూసంపదయనుడు, జలసంపదయనుడు, ఖనిజసంపదయనుడు, విజ్ఞానసంపదయనుడు, కళాసంపదయనుడు, తాత్త్విక సంపదయనుడు, బహువిధ సారస్వతసంపదయనుడు ఆంధ్రజనయిత్రికి స్వతస్సిద్ధములై యున్నవి. తారకమంత్రముతోపాటు ఇకముందు ఆంధ్రులు ఐకమత్యమంత్ర పురశ్చరణమున బద్ధదీక్షులు కావలెను. దూరదృష్టి, అంతర్దృష్టి, విజ్ఞానదృష్టి, విశాలదృష్టి మన కలవడవలెను. క్షుద్రదృష్టిగాని హ్రస్వదృష్టిగాని మన జీవితమును కలుషితమొనరింపరాదు. విశ్వవిస్తృతికీర్తికిని, విశ్వశాంతికిని విశాలాంధ్రాశయ సిద్ధి తోడ్పడునని విశ్వసించుచున్నాను.

సంస్కర్తలు

శ్రీ నాగభూషణ్

పాత్రలు

గోపీ	ఆశీర్వాదం	సీతారామయ్య
అవతారం	జకరయ్య	ఏడుకొండలు
పిచ్చయ్య	ప్రసాద్	చిట్టన్న
ధర్మారావు	తాతయ్య	ఇంకా కొందరు
పాపారావు	సత్యం	విద్యార్థులు

మొదటి రంగం

మహాపురుషుడి చిటికెనవ్రేలుమీద లేచిన చిత్రమైన కురుపులా, మహానగరానికి మారుమూల, కుళ్ళిపోయిన కుహూపినందులో ఓ యింటిముందు గది...రాక్షసుడి కోరల్లా పొడుచుకువచ్చిన ముందు అరుగులు; చింపిరి జుట్టులా లేచిపోయిన పెంకులు. తాతలనాటి గది తలుపు, అస్థిపంజరంలా వూగులాడుతోంది...చనిపోతున్న వాడినికూడా బ్రతికించి బాధపెట్టడానికి ప్రయత్నించే డాక్టర్ల ఇంజక్షను మాదిరిగా, తలుపుల ఇహలోకానికీ, గదిలోపలి పరలోకానికీ మధ్య తాళం అడ్డుతెరగా నిలబడివుంది......

ఓ పూర్తిస్వదేశీ వెంట, ఓ పూర్తివిదేశీ వస్తాడు—పూర్వసువాసిని వెంట నడుస్తున్న కాలేజీపిల్లలా—

విదేశీసరుకు, అవారాబొమ్మ వేసిన సిల్కు జేబుగుడ్డ నోటికి, మూతికి అడ్డంపెట్టుకుంది... దేశివాళీసరుకు ఫక్కున నవ్వింది.

ప్రసాద్ : ఈ మహారాజసౌధానికి ఈడ్చుకొచ్చావేరా?

తాతయ్య : కొంచెంసేపు గుర్రాన్ని ఇక్కడే కట్టివెయ్యాలిరా! ఇదే మహారాజులుంగారి సౌధం.

ప్రసా : నిజంగా!...ఇక్కడెట్లా వుంటున్నాడురా?

తాత : మహారాజులా వుంటున్నాడు!......అయినా, అందరూ నువ్వు ఉండే గదుల్లో వుండాలంటే మాత్రం ఎలా?

ప్రసా : అక్కడుంటే నాకు ఇంకా ఇరుకుగా వుంటుంది. నరకం లాంటి ఈ గదుల్లో వుండి చదివితేమాత్రం చదు వెలా అబ్బుతుంది?

తాత . అవునవును......ఇప్పుడు క్లాసులో ఫస్టుమార్కులన్నీ నీవేగా!...గోపీగాడు ఎప్పుడూ ఆఖరివాడేనాయె!

ప్రసా : నువ్వు ఎగతాళి చెయ్యనక్కర్లేదు బ్రదర్! మనకు మార్కులు వచ్చినా, రాకపోయినా ఒక్కటే! మనం చదువుకోసమే చదువుతున్నాం గాని, మార్కులకోసం కాదోయ్!

తాత : మార్కులకోసం బతుకుతోంది మీ నాన్న! అవునా?

ప్రసా : (ఎగతాళిగా) ఇంత కష్టపడి చివరకు సత్యాన్ని కనిపెట్టావు!

[సత్యం వస్తాడు]

సత్యం : ఎవరినిరా కనిపెట్టింది? నన్నే!

తాత : నిన్ను కాదురా, సత్యాన్ని.

సత్యం : నేనే సత్యాన్ని. సత్యమే నేను.

ప్రసా : ఏడిశావ్......నువ్వు బ్రతికున్న సత్యానివి....తాతయ్య కనుక్కున్నది చచ్చిపోయిన సత్యాన్ని....

సత్యం : అమ్మమ్మలా చెప్పాడు.

ప్రసా : సత్యం చెప్పావురా!

సత్యం : మరి సత్యాన్నికదూ!...ఆఁ! ఇంతకూ వీడెక్కడికి వెళ్లాడు?

తాత : ఈసారి ఈ సత్యాన్ని అన్వేషించడం కొంచెం కష్టమైన పనే!

సత్యం : కథానాయకుడి కథానాయిక గారింటికి వెళ్లాడేమో?

ప్రసా : (బిత్తరపోయి) ఏమిటి? పైత్యంకాని ప్రకోపించలేదు కదా?

సత్యం : ఏం? మందు వేస్తావా?

ప్రసా : మరో అయిదేళ్లు ఆగు—

తాత : పోనీలే! ఈ అయిదేళ్ళన్నా జవరక్షణ!

ప్రసా : (ఇంకా వెనకటిలానేవుండి) ఇంతకూ నీ కథానాయిక ఎవర్రా?

సత్యం : నీకు తెలియకపోవడమేమిట్రా?...మన వెంకటరత్నం సిస్టర్ లేదూ?...సుగుణ—

ప్రసా : (ఆత్రంగా) ఆ...సుగుణ—?

సత్యం : ఇంకేముంది? అంతే! సుగుణ—ఫుల్‌స్టాప్.

ప్రసా : సుగుణా!

సత్యం : అదేమిట్రా! నువ్వే కథానాయకుడులా మార్చు పోతావ్! కావాలనుకుంటే విలన్‌వి కా!

ప్రసా : నాకు విలన్ కావలసిన ఖర్మేం రా?...లక్షణంగా హీరోనే అవుతాను.

సత్యం : అయితే గోపీగాడినే విలన్ చేద్దాం!...ఏం చెయ్యడానికైనా వీడు రాండే!

తాత : వీడికక్కడ పనేమిట్రా?

సత్యం : కథానాయికకు ప్రైవేటు టీచరు హోదాలో వున్నాడు ప్రస్తుతం.

తాత : అయితే భయంలేదురా ప్రసాద్!...ఇంకా వీళ్ళు మొదటిరంగంలోనే వున్నారు...నీ ఇష్టం వచ్చినట్లు కథ మార్చుకోవచ్చు.

ప్రసా : అమ్మమ్మలా మాట్లాడకురా తాతయ్యా! నాకు భయమేమిటి?...ఇప్పుడు చూస్తావుగా, ఎవరంటే ఎవరికి భయమో?

సత్యం : ఏం చేస్తావేం?

ప్రసా : చూస్తూ వుండండి...మీరందరూ మాట్లాడకుండా వూరుకోండి. వాడి నీలుగేమిటో నేను చూస్తాను.

సత్యం : మధ్య నీ నీలుగేమిటి?...అది వాడిష్టం. కాదనడానికి నువ్వెవడివి?

ప్రసా : వాడిష్టం అయితే సరా? ఇహ మంచి, చెడ్డా అక్కర్లా? కాలేజీ అంతా ఒక త్రాడుమీద నడుస్తుంటే, వీడు ఎన్ని దమ్ముల్తో కాదనాలి?

సత్యం : ఎన్ని దమ్ముల్లోనయినా కాదంటాడు!

ప్రసా : ఇహ మనతో వాడికి అవసరం రాదా?

సత్యం : వస్తే సుగుణతో రావాలికాని, నీతో పనేమిట్రా?

తాత : అట్లా అనకురా, మరి...వీడు కథానాయకుడా! ఎప్పుడు ఏం అవసరం వచ్చినా, రావచ్చు...

[ఇంతలో ధర్మారావు వస్తాడు.]

ధర్మా : ఏమిటోయ్! మీ ప్రేమ విహారమంతా ఇక్కడ చేరింది?

సత్యం : ప్రేమపక్షుల్ని వెదకడానికి!

ధర్మ : గోపీ లేడల్లే వుందే!

తాత : మేమూ అతనికోసమే వచ్చాం.

ధర్మ : ఏమిటి కథ?

ప్రసా : గోపీ నిన్న పిచ్చయ్యతో ఇవ్వాళ కాలేజీకి వెడతా నన్నాట్ట! వాడితో చెప్పి—

తాత : నాభయం ఏమిటంటే, వీడు కొంతమందికి హీరోగా! తీరా వీడు వెళ్లడాన్ని ఆసరా చేసుకొని మిగిలినవాళ్ళు వెళ్లడానికి ప్రయత్నించేస్తే మొత్తమంతా రసాభాసవుతుంది.

ధర్మ : అందుకని—?

ప్రసా : అందుకని, ఆ వెళ్లడం ఏమిటో కనుక్కుందామని వచ్చాం.

ధర్మ : మంచిదేననుకో!...కాని వాడు కొన్ని నియమాలు ఆశయాలున్న మనిషి. పైగా బీదవాడు.

ప్రసా : అటువంటప్పుడు నియమాలేమిటి?

ధర్మ : అదేమన్నమాట? వాటిమీద నిలబడడం, నిలబడకపోవడం అటుంచితే మనందరికీ లేవా ఆశయాలు, ఆదర్శాలు! నియమాలు!!

సత్యం : ఎందుకుండవూ? ప్రసాద్ చూడు — ఉలెన్‌సూటుతో తప్ప బయటకు రాడు. లవెండర్, మైసూరు సాండల్సు తప్ప వాడడు. పార్కర్ సీనియర్‌తో తప్ప రాయడు. ఇవన్నీ వీడి నియమాలు.

తాత : అంతవరకు ఆపు...అది కాదోయ్, ధర్మారావ్! వాడికి నియమాలు ఉన్నయ్. తప్పులేదు...వాడినే జాగ్రత్తగా ఉంచుకోమను. కాని వాటివల్ల ప్రక్కవాడికి బాధ కలుగుతున్నప్పుడు కొంచెం సవరించుకోవాలి, సర్దుకుపోవాలి.

ధర్మ : ఒకవేళ వాడు సవరించుకోడు—

ప్రసా : సవరించుకోకపోతే ఏం జరుగుతుందో చెబుదామనే వచ్చాం.

ధర్మ : ఏమిటో ఆ చెప్పేది?

ప్రసా : చూస్తావుగా!

సత్యం : చెప్పేది చూడ్డమేమిటిరా? ఇలా క్లిష్టాన్వయాలు ఉంటేనే తెలుగుమాస్టారు మొన్న మైనస్ మార్కులు ఇచ్చారు.

ప్రసా : వాడూ, నువ్వూ కలిసి ఏడ్చారుగాని—

తాత : (ధర్మారావుతో) పోనివ్వండి గొడవ ... ఆ కార్నర్ దాకా వెళ్ళి గోపీ వస్తున్నాడేమో చూడు బ్రదర్ ... త్వరగా మాట్లాడి పోదాం.

[ధర్మారావు వెడతాడు]

(ప్రసాద్‌తో) వాడితో పోట్లాట లంకించుకుంటావేరా?

ప్రసా : మరి వాడి మాటలు చూశావుగా!

సత్యం : మాటలు చూడవమేమిట్రా? 'విన్నావా' అనాలి.

ప్రసా : ఏదో ఒకటిలే! అడ్డురాకు—

తాత : వ్యవహారం అంతా ఇప్పుడే బెడిసేటట్లు చేస్తావు నువ్వు!.. ఆ గోపీగాడే రణపెంకె. వీళ్లతో ఇట్లా మాట్లాడితే—

ప్రసా : ఆ ధర్మిగాడు కవ్వించడమేమిటి మరి?

సత్యం : వాడు కవ్విస్తే నువ్వు ముందుకు దూకాలా?

తాత : వీడి తత్త్వమే అంతే!...వీడిక్కడే వుంటే మన పని ఆవగింజలో అరభాగం కాదు...నిన్న వీడిని ఒప్పించేసరికే చచ్చాం!...అందువల్ల—

సత్యం : ఆఁ! అందువల్ల—?

తాత : వస్తున్నాడుగా! రానీ, చెబుతాను.

ధర్మ : (వస్తూ) రావడంలేదు బ్రదర్.

తాత : అయితే ఒక్క సాయం చెయ్యి బ్రదర్...గోపీ ఎక్కడ వుంటాడో చూసి—

ధర్మ : నాకేం తెలుసు ఎక్కడ వుంటాడో?

తాత : ఇందాక పార్కు వైపుకు వెళ్లాట్ట!...కొండయ్యగారింటికేమైనా వెళ్లాడేమో కనుక్కొని, అటునుంచి కాలేజీకి తీసుకురా!

ధర్మ : ఊరికే వాడు కాలేజీకి ఎందుకు?

తాత : వాడిని నువ్వు ఎట్లాగైనా ఒప్పించాలి...వాడు చెబితే వెడతానని మూర్ఖించేవాళ్లు కొందరు అగుతారు.

ధర్మ : నా మాట వింటాడా?

తాత : మేం చెబితే చచ్చినా వినడు...వింటే, నువ్వు చెబితేనే వినాలి.

ధర్మ : పోనీ—వాడు కాలేజీకి వెడితేమాత్రం నష్టం ఏమిటి?

సత్యం : అట్లా అనకుమరి—తాతయ్యా, ప్రసాద్ అండ్ ఫ్రెండ్స్ సమ్మె చేయిస్తున్నారంటే, ఒక్క పురుగు లోపలికి వెళ్లినా, పరువు నష్టమే!

ప్రసా : అసలు ఈ సమ్మె ఎందుకు మొదలుపెట్టాం? విద్యార్థుల హక్కులను సంరక్షించుకొని విద్యార్థిలోకాన్ని సంస్కరించడంకోసం—ఇంతటి గొప్ప విషయాల్లోనే మనవాళ్లు సానుభూతి చూపకపోతే నలుగురిలోనూ తల యెత్తుకు తిరగగలమా?

సత్యం : ఎప్పుడూ ఎత్తుకు తిరిగినా తలనొప్పి పుడుతుంది. అందువల్ల అప్పుడప్పుడూ వంచుకొని నడవాలి.

ధర్మ : వాడికిది ఎలాగూ నచ్చదు.

తాత : మరి, నిన్ను పంపడ మెందుకు? ఎలాగైనా ఒప్పిస్తావనేగా?

ధర్మ : నేను అడిగి మాత్రం చూస్తాను...వాడిని బలవంతంమాత్రం చెయ్యను.

తాత : అలా అనకు. వాడి విషయం నీకు వదిలాం.

[ధర్మారావు వెళ్లిపోతాడు. ముగ్గురూ దీర్ఘంగా నిట్టూరుస్తారు.]

సత్యం : ఒళ్లే, తాతయ్యా! నువ్వు రాజకీయనాయకుడివి కాదగ్గవాడివిరా!

తాత : అవునురా! పాము చావాకూడదు, కర్ర విరగాకూడదు.

ప్రసా : గోపీ పార్కురోడ్డున వెళ్లడం నువ్వు చూశావా?

తాత : చూస్తే అప్పుడే మాట్లాడేవాణ్ణిగా! ముందు ఈ ధర్మిగాడు కనుమాపుదూరంలో లేకుండా వుంటే, ఈ గోపీని కట్టివెయ్యొచ్చు—సామ దాన భేదోపాయాలు మన చేతుల్లో వుండనే వున్నయ్.

ప్రసా : దండం అక్కర్లేదంటావా?

సత్యం : అంతగా అయితే కథానాయకుడికీ విలన్‌కీ కత్తియుద్ధం పెట్టిద్దాం.

తాత : అటువంటివి చెయ్యకండి. పరువులు పోతయ్.

సత్యం : ఇప్పుడున్నట్లే!

ప్రసా : నీకు లేకపోవచ్చు...నాకు వుంది.

సత్యం : అవునవును...చాలా వుంది.

[ఆశీర్వాదం, పాపారావు వస్తారు.]

తాత : ఏరా! మీ రిద్దరే వచ్చారు?

ఆశీ : సీతారామయ్యగారు సాయంకాలం ఎక్కడో మీటింగులో మాట్లాడాలిట! గర్భనిరోధాన్ని గురించిట!...ఉపన్యాసం చెప్పించుకుంటున్నారు.

సత్యం : ఎవరిచేత?

పాపా : మాకుమాత్రం ఏం తెలుసు!...కొత్తవాడు. సిగరెట్లు ఇస్తే రాసి పెట్టేటట్టున్నాడు.

తాత : ఇంతకూ ఆయన ఎప్పుడు వస్తానంటాడు?

ఆశీ : ఏమో!...సాయంకాలం మంత్రిగారుకూడా సభకు వస్తారట—

ప్రసా : మన కిక్కడ అర్జంటని చెప్పలా?

పాపా : చెప్పడమేమిటి? చెవిని ఇల్లుకట్టుకు పోరాం.

ప్రసా : ఏమంటాడు?

పాపా : ఆయనకు తీరికలేదు. మరెవ్వరికైనా రికమెండ్ చేస్తానంటారు...రమణయ్యగారింట్లో గోపీకి వారం వుందిటగా! ఆయన్ని పంపి చెప్పిస్తానంటారు.

తాత : ఈమాత్రం రికమెండేషన్లు మనం చెయ్యలేం? ఆయన పెద్దవాడని రమ్మన్నాంగాని—

ఆశీ : చివరకు ఒప్పుకున్నారులే!—ఓ అయిదు నిముషాలు మీరు ఏమైనాసరే వచ్చి వెళ్లాలన్నాం—సరే, నన్నారు.

తాత : మరి దగ్గరుండి తీసుకు రాలేకపోయారా?

పాపా : ఆయన వచ్చేదాకా ఎక్కడ కూర్చోం?...ఇంకా మావాళ్ళు కొందరు ఒప్పుకోలేదు. ఇప్పుడే రమణగాడి దగ్గరకు, విశాల్ దగ్గరకు వెళ్లి చెప్పొచ్చాం.

ప్రసా : ఎందుకు ఒప్పుకోవడం లేదు.

పాపా : ఏంచెబుతాం? వాళ్ళు దీన్ని చిలిపితగూ అంటున్నారు.. ఇంతకంటె 'సిల్లీ'గా జరిగిన స్ట్రైకులు వున్నాయని చెప్పాను—ఇది విద్యార్థులందరి సమస్యరా. ఇవ్వాళ ఆంజనేయుల్ని అన్నారు, రేపు మనల్ని అనరని నమ్మక మేముంది?...ఇట్లా ప్రతివాడికీ సమాధానం చెప్పేసరికి తలప్రాణం తోకకు వచ్చింది.

సత్యం : మంత్రసానితనానికి ఒప్పుకున్నాక, ఏం చెయ్యక తప్పుతుంది?

ఆశీ : వాళ్ళుమాత్రం అంతటితో ఒప్పుకున్నారా? మేము ఎప్పుడూ ఆంజనేయులుమాదిరిగా మాస్టర్ని అంత క్లాసులోనే అవమానం చెయ్యం. అంటారు.

ప్రసా : కనీసం ఆంజనేయులు మనకు స్నేహితుడయినందుకైనా ఒప్పుకోవచ్చునే!

పాపా : వాళ్లనేదీ అదే! ఆంజనేయులు స్నేహితుడే! కాని వాడు చేసిందిమాత్రం తప్పేనంటారు......

ఆశీ : ఆంజనేయులు మీవంటివాళ్ల స్నేహితుడుకాబట్టి, మీరు లీడర్సుకాబట్టి సమ్మెచేస్తున్నారు—అదే మాలాంటి వాళ్లయితే మీరు ముందుకు వచ్చేవాళ్ళా అని ఎదురు ప్రశ్నలు—!

పాపా : చివరకు ఎట్లాగయితేనేం, ఒప్పుకున్నారులే!

తాత : ఇప్పటికే ఆలస్యమయింది......వీడు వస్తే ఈలోగా మేం మాట్లాడుకుంటూవుంటాం. మీరు వెళ్ళి సీతారామయ్యగారిని తీసుకురండి.

పాపా : మీరు ముగ్గురూ ఎందుకు ఇక్కడ? కాలేజీదగ్గర మన వాళ్లెవరూ లేరు.

సత్యం : ఇక్కడ వుండి నేను ఉద్ధరించేదేమిటి? నేను కాలేజీదగ్గరకు వెడుతున్నానురా!

ప్రసా : మేం ఇద్దరం ఇక్కడే వుంటాంలే! మీరుమాత్రం త్వరగా రండి......

[ఆశీర్వాదం, పాపారావు, సత్యం వెళ్ళిపోతారు. వెళ్ళిపోతున్న ముందు వాళ్ల ఇద్దరివంక మిగిలిన ఇద్దరూ అసహ్యంగా చూస్తారు.

ప్రసా : మొనగాళ్లు దిగివచ్చారు!......వాళ్లవాళ్లు ఒప్పుకో లేదట!...రేపు మనతో ఏమీ పనిరాదూ?

తాత : ఈ పాపారావు ఇప్పుడు వాళ్లవాళ్లని ఎందుకు ఒప్పించాడంటావ్?...అందుకే!...రేపు వాళ్ళకేమైనా అవసరంవస్తే — 'చూశారా! మొన్న మీకు చేశాం.' అంటారు.

ప్రసా : అదొక్కటే కాదురా! ప్రజల్లో పలుకుబడిపోయిందిగా! అందుకని విద్యార్థుల సమస్యలతో బయలుదేరి నలుగురి సానుభూతీ సంపాదించాలని వీళ్ల తాపత్రయం.

తాత : వాళ్లకా అభిప్రాయంవుంటే వుండొచ్చు. మనం ఎందుకు అనాలి? హృదయపూర్వకంగానే సహాయంచేస్తున్నారనుకుందాం.

ప్రసా : ఇది మనకు కొత్త?....స్వార్థంలేకుండా ఎవరుమటుకు ఇటువంటి సహాయాలు చేస్తారు? ఎట్లాగూ వాళ్లకు చెడుపేరు రానేవచ్చింది. ఇప్పుడు మనల్ని తెర ముందుకు లాగాలని వీళ్ల ప్రయత్నం.

తాత : మనకు తెలియదురా? నేను సీతారామయ్యను తీసుకు రమ్మని ఊరికేచెప్పానా? సీతారామయ్య ఎవరో వూళ్లో జనానికి అందరికీ తెలుసు. ఆయనే వచ్చాడంటే, వాళ్ల వాళ్లు వుండరని ఎలా అనుకుంటారు?

ప్రసా : సీతారామయ్య వస్తే పనిఅవుతుందని నాకు నమ్మకం లేదురా!

తాత : నాకుమాత్రం నమ్మకం ఏడిసిందా? మనల్ని మనం కాపాడుకోవడానికి ఇదొకఎత్తు. అంతే!

ప్రసా : ఇందాక సత్యంగాడు చెప్పింది అక్షరాలా సత్యంరా! నువ్వు నూటికి నూరువంతులూ, రాజకీయనాయకుడివి. కాలేజీ దాటు, నిన్ను అమాంతంగా యం. యల్. ఏ ని చేస్తాం.

తాత : అదుగో! గోపీ వస్తున్నాడు......నువ్వు అనవసరంగా తొందరపడకు.

[గోపీ వస్తాడు...విషాదంలో జీవితాన్వేషణ చేసే మహర్షిలా వుంటాడు. నవ్వినప్పుడు, రాజ్యంపోయిన మహారాజు నవ్వేపోలిక కనిపిస్తుంది.]

తాత : హల్లో! గోపీ! నీకోసమే వచ్చాం......అరగంటనుంచి కాచుకొని కూర్చున్నాం.

గోపి : అరెరె! అలాగా! కాకిచేత కబురుపంపితే మీదగ్గరకు నేనే వచ్చేవాణ్ణిగా!...ఆగండి. లోపలకు వెడదాం.

[తాళంతీసి, తలుపులు తోస్తాడు. నిద్రపోతున్న ముసలివాణ్ణి లేపినప్పుడు వికారంగా ఆవలించి, వికృతంగా నవ్వినట్లుగా ధ్వనిచేసి, తెరుచుకుంటయ్ తలుపులు.]

గోపీ : రండి—

[ఇద్దరూ లోపలికి వస్తారు. క్రింద గచ్చు ఆయినా చేయని ఒట్టి నేల. మానవతి అయిన పేదరాలు చిరుగులగుడ్డ ఒంటికి కప్పుకున్నట్లు క్రిందవున్న మట్టిని మరుగుపరచడానికి ప్రయత్నంచేస్తున్న చింకిచాప. దుమ్ము దులపడానికి చాపనెత్తి గదిలో దుమారం లేపుతాడు గోపీ. ప్రసాద్ జేబుగుడ్డతో ముక్కు మూసుకుంటాడు.]

(నవ్వుతూ) సారీ...కూర్చోండి.

[ప్రసాద్ తన ఉన్నిదుస్తులకు తగిన హోదాలో కూర్చోవడానికి ఏమైనా ఉన్నతాసనం ఉన్నదేమోనని చుట్టూ కలియచూస్తాడు. అతని కష్టాన్ని గుర్తిస్తున్నాడు గోపీ.]

గోపీ : అరుగుమీద అయితే మీరు హాయిగా కూర్చోవచ్చు... పదండి...

ప్రసా : థాంక్స్...

[గోపీ చాప అరుగుమీద వేస్తాడు.]

తాత : ఇవ్వాళ స్ట్రయిక్ సంగతి నీకు తెలిసే వుంటుంది.

గోపీ : అవును...నిన్న పిచ్చయ్య చెప్పాడు.

తాత : నిన్న వాడితో ఇవ్వాళ కాలేజీకి వెడతానన్నావుట—

గోపీ : అవును.

ప్రసా : సమ్మె జరుగుతుంటే, కాలేజీకి వెళ్ళడమేమిటండీ?

గోపీ : మీరు సమ్మెచేయండి...నన్నుమాత్రం కాలేజీకి వెళ్లనివ్వండి...

ప్రసా : సమ్మె చెయ్యడమంటే కాలేజీకి వెళ్లడం కాదండీ!

గోపీ : అది మీసంగతి! నేను వెళ్లినందువల్ల మీకు నష్టంలేదు. కాని వెళ్లకపోతే నాకు చాలా నష్టాలువున్నయ్.

తాత : అలా అనకు—ఏ ఒక్క కుర్రాడు లోపలకు పోయినా సమ్మె జయప్రదంగా జరిగినట్లు కాదు.

గోపీ : రెండువంతులు బయటవుండి, ఒక వంతు వెళ్ళినా సమ్మె గెలిచినట్లే నన్నారు!

ప్రసా : అది బయటి సమ్మెలకండి! మనం విద్యార్థులం. మన హక్కుల్ని మనం సంరక్షించుకొని, మనల్ని మనం సంస్కరించుకోకపోతే మనం దేశానికి ముందుముందు ఏం సేవ చేయగలం?

గోపీ : దేశసేవ చేయడానికి ఈ సమ్మెలే పనికి వస్తాయంటారా?...నా కెందుకనో వీటిమీద సానుభూతి లేదు.

ప్రసా : అంటే, ఇప్పుడు మేం ఎందుకు సమ్మె చేస్తున్నామో, ఆ కారణంమీద సానుభూతి లేదంటారా?

గోపీ : ఇప్పుడా విషయాలన్నీ ఎందుకు? నేను మాత్రం కాలేజీకి వెళ్ళడానికి ఒప్పుకోండి.

తాత : అది కాదోయ్...పోనీ, నీ అభ్యంతరాలు చెప్పు...అవి మాకు సంబంధించినవైతే మేము చెప్పగలిగినంతవరకు సమాధానం చెబుతాం.

గోపీ : నాకు ఇప్పుడు ఈ సమ్మెమీద అసలు సానుభూతి లేదు.

ప్రసా : ఏమిటి!...ఇది మొత్తం విద్యార్థిలోకానికి చెందిన సమస్య! దీనిమీదే సానుభూతి లేదా!

గోపీ : నా వుద్దేశ్యం...ఇది వ్యక్తిగతమైన సమస్యేమోనని—

తాత : ప్రస్తుతానికి ఇది వ్యక్తిగతమైనదే ననుకోండి. రేపు మీకే ఇలా అవమానం జరగదని ఎక్కడ వుంది?

ప్రసా : అంతమంది పిల్లలఎదుట—ఓపెన్ క్లాసులో—అంతమంది ఆడపిల్లలు వుండగా—ఒక కుర్రవాణ్ణి అలా తిట్టడం కంటె ఇంకా అవమానం ఏం వుంటుందండీ? దీన్ని సహిస్తూ వూరుకోమంటారా?

గోపీ : ఊరుకోమని నేననను...ఒక్క లెక్చరరుదే తప్పయితే నేను మీతో సంతోషంగా కలిసేవాడిని.

ప్రసా : అయితే, తప్పంతా కుర్రాడిదే నంటారు!

గోపీ : ఎవరి ఉద్దేశ్యాలు వారివిలెండి.

తాత : పోనివ్వండి, కుర్రాడిదే తప్పనుకుందాం. లెక్చరరు చెయ్యవలసిందదేనా?

గోపీ : పోనీ అతను చేసినదానికి ముందా లెక్చరరుగారికి క్షమాపణ చెప్పమనండి...అప్పుడు లెక్చరరుగారు తన మాటలు ఉపసంహరించుకోకపోతే, అప్పుడీ సమ్మెచెయ్యవచ్చు.

ప్రసా : ఇంత జరిగినతర్వాత ఆయనదగ్గరకు వెళ్ళి క్షమాపణ చెప్పుకోమంటారా?

గోపీ : పోనీ, ఆంజనేయులు గారిని కలుసుకొనే చెయ్యండి.

తాత : మరోగంటలో కాలేజీ టైం అవుతోంది..మనవాళ్లందరూ అప్పుడే అక్కడకు వెళ్ళివుంటారు...పిల్లలకందరికీ చెప్పి వుంచాం...ఈ ఆఖరుక్షణంలో—

గోపీ : నాకు తెలిసింది ఆఖరుక్షణంలోనే—

ప్రసా : మీకు నిన్న సాయంకాలమే తెలుసు.

గోపీ : నేను కాలేజీకి వెడతానన్నట్లుగాకూడా మీకు నిన్న సాయంకాలమే తెలుసు.

తాత : తెలుసుననుకోండి...మీరు వూరికే అన్నారేమో అనుకున్నాం.

గోపీ : ఇటువంటివిషయాల్లో సరదా ఏమిటండీ?

ప్రసా : పర్యవసానం మీరు తేల్చేది మీరు కాలేజీకి వెళ్లక తప్పదని—అంతేనా?

గోపీ : పరిస్థితులు ఇలాగే వుంటే, మరి వెళ్ళక తప్పదు.

ప్రసా : దీనివల్ల జరగబోయే విషమఫలితాల్ని వూహించుకొనే చెబుతున్నారా?...ఇది విద్యార్థులందరికీ అవమానకరం.

తాత : ఊరుకోరా, ప్రసాద్.

గోపీ : (శాంతంగా) ఈ విషయంలో ఆవేశాలూ, ఆర్భాటాలు ఎందుకు ప్రసాద్ గారూ? నాకు యిష్టంలేదు. వెళతున్నాను...దీనిలో మిమ్మల్ని కాని, విద్యార్థులందరినీ కాని అవమానించడం ఎలా జరిగిందో నాకర్థం కావడంలేదు.

తాత : తొందర ఎవ్వరికీ మంచిదికాదు...నువ్వు ఆలోచించు.

గోపీ : నేను ఆలోచించే చెప్పాను.

తాత : అలా అనకు మరి...ఇప్పుడు నువ్వు, నీ వెనక ఓ యాభై మంది కాలేజీకి వెడితే యీ సమ్మె ఎందుకు చేస్తున్నట్టు?

గోపీ : ఏమో? ఎవరికి తెలుసు?

తాత : పోనీ, నీ స్నేహితులం, వచ్చి అడుగుతున్నాం. అందుకోసమైనా నువ్వు ఈ ఒక్కపూటా కాలేజీ మానవచ్చునే!

[సీతారామయ్య, ఆశీర్వాదం, పాపారావు వస్తారు.]

సీతా : ఈయనేనట్రా ఇవ్వాళ కాలేజీకి వెడతానంటున్నది?

పాపా : అవునండీ.

సీతా : ఏమయ్యా! నీ దగ్గరికి మేంకూడా వచ్చి చెప్పవలసి వచ్చిందే! వీళ్ళు చెబితే చాలలా?

గోపీ : మీరు ఎవరో తెలియకుండా కూడా, మిమ్మల్ని రమ్మంటానా, నేను?

ఆశీ : ఈయన్నే ఎరగవా! ఈ వూరుకంతకూ ఏకైకనాయకులు సీతారామయ్యగారు.

ప్రసా : అంతంత విశేషణా లెందుకులే!

సీతా : (విషపు నవ్వుతో) బాగా అన్నావు.

ఆశీ : ఏం? ఉన్నమాట అన్నాను.

ప్రసా : ఉన్నా, అంత ఎత్తేసుకోకూడదు.

గోపీ : మిమ్మల్ని నేను రమ్మనలేదే!

సీతా : రమ్మని నీ నోటితో అనాలా? వచ్చేటట్లు చేస్తే చాలదూ?

గోపీ : మిమ్మల్ని రప్పించేపని నేనేమీ చెయ్యలేదే!

సీతా : ఇవ్వాళ విద్యార్థుల హక్కుల రక్షణకోసం, విద్యార్థి స్వాతంత్ర్యరక్షణకోసం, విద్యావిధానసంస్కరణకోసం ఇంత బ్రహ్మాండమైన సమ్మె జరుగుతూవుంటే నువ్వు కాలేజీకి వెడతానంటున్నావ్! ఇంతకంటే ఏం చెయ్యాలి?

గోపీ : నాకు ఈ సమ్మెమీద సానుభూతిలేదు. నేను వెళ్ళదలుచుకున్నాను...అది మీకేం నష్టం?

సీతా : విద్యార్థిలోకంలో ఇలాంటి అభ్యుదయనిరోధకశక్తులున్నాయి కనుకనే, దేశం ప్రగతివైపు పురోగమించడం లేదు...సంస్కరణ మన ఆశయం...చెడును ప్రతిఘటించి, కుళ్ళును తొలిగించడం మన ఆదర్శం...విద్యార్థిలోకం సాగిస్తున్న ఈ సంస్కారప్రదమైన సమస్యాపరిష్కారంలో నువ్వూ చేతులు కలపక సానుభూతి లేదంటావేం? ఇది విద్యార్థిసమస్య కాదూ?

గోపీ : కావచ్చును...ప్రతి విద్యార్థిసమస్యా విద్యార్థుల కందరకూ సానుభూతిదాయకమై వుండాలని నియమం వున్నదా?... నేను బీదవాడిని. నాకు చదువుకోవడం బాధగా వున్నది. మరి నా సమస్యను ఎవరైనా ఒక్కరు ఆలోచించారా? నా కోసం సమ్మెలు చేయనక్కరేదు. కనీసం సానుభూతివాక్యమైనా పలికారా?

ప్రసా : అవన్నీ ఎందుకు? ఇప్పుడీ సమస్యమీద నీ కెందుకు సానుభూతి లేదు?

గోపీ : అది వ్యక్తిగతమైన అభిరుచుల్ని పట్టి వుంటుంది.

తాత : ఉండడం తప్పు అని ఎవరూ అనరు. కాని అది పరిస్థితుల కనుగుణంగా మార్చుకోకపోతే ఎలా?...పోనీ ఇంతమంది స్టూడెంట్సు మానేశారు. మీరుకూడా మానినందువల్ల నష్టంఏమిటి?

గోపీ : ఇందాకటినుంచీ చెప్పానుకదండీ. ప్రతి మనిషికీ కొన్ని నియమాలు వుంటయ్. నా వంటివాడు చావడానికైనా ఇష్టపడుతాడుగాని, వాటిని మార్చుకోలేడు.

సీతా : ఇందులో నీ ఆశయాలకూ, నియమాలకూ విరుద్ధంగా జరిగేదేమిటి? ఇవ్వాళ కాలేజీ లేదనుకో? హాయిగా ఇంట్లో పడుకో.

గోపీ : బయట ఇంత రణగొణధ్వని జరుగుతూవుంటే, పడుకుంటే మాత్రం నిలవ బుద్ధిపుడుతుందా?

ప్రసా : మరీ అంత సంకుచితంగా ఆలోచిస్తారేమండీ?

సీతా : ఇది విద్యార్థిలోకానికే అవమానం...ఇదే రేపు క్లాసులో నీకు జరుగుతుందనుకో?

గోపీ : క్షమించండి. నేనలా అనుకోలేను...నేను క్లాసులో మాస్టారితో ఎన్నడూ సవాలు చెయ్యను...కుస్తీపట్టడానికి రమ్మని చేతులు పైకి లాగను.

తాత : జరిగింది పోనివ్వండి... ఆయన క్లాసులో విద్యార్థులందర్నీ అవమానించడం మీకు తెలియదా?

గోపీ : అవమానం జరగడం నిజమే...విద్యార్థి తప్పుచేశాడని మీరూ ఒప్పుకున్నారు. తప్పుచేసిన అతనికి అవమానం జరిగిందని మీరంటున్నారే, చదువులోనూ వయస్సులోనూ ఆయనకన్న తక్కువవాడు, అంతమంది పిల్లలున్న క్లాసులో చేతులు పైకి లాగి కొట్టడానికి వస్తే ఆయన ఎంత బాధపడి వుండాలి?

సీతా : మనం వాదించడంకోసం ఇక్కడకు చేరలేదు. ఒక ఉన్నతమైన పథకంతో, కాలేజీ విద్యావిధానంలో జరుగుతున్న అత్యాచారాన్ని నిర్మూలించి, దాన్ని సంస్కరించడానికి సాగిస్తున్న ఈ అహింసాసమరంలో నువ్వూ పాల్గొని దాన్ని విజయవంతం చెయ్.

గోపీ : అదే నాకు ఇష్టంలేదని చెబుతున్నాను.

ప్రసా : వారాలు చేసుకుతినే వెధవలకు కూడా ఎంత నిలుక!

తాత : ప్రసాద్!

ఆశీ : తొందరపడకోయ్!

ప్రసా : తొందరేమిటి? వందసార్లు అంటాను.

గోపీ : మీరు ఎన్నిసార్లన్నా నేను కాదనను. మీ దృష్టిలో నేను వెధవను కావచ్చు... నేను వారాలు చేసుకు తింటున్నానని జనానికందరికీ తెలుసు...నన్ను మీరు వ్యక్తిగతంగా గాయపరచదలుచుకుంటే చెయ్యండి...నా కభ్యంతరం లేదు...కాని మిగిలిన నావంటివాళ్ళమీద అందరిమీదా మాత్రం నిందమోపకండి...వారాలుతింటూ చదువుకుంటున్నంతమాత్రాన వ్యక్తిగతమైన అభిప్రాయాలు వుండకూడదా?...వాటికి విలువ వుండదా?

తాత : ఇంత గొడవందుకు గోపీ! ఈ కాస్త భాగ్యానికి—ఒప్పుకుంటే సరిపోయేదానికి—

గోపీ : నాకుమాత్రం బాధలుండవా?

పాపా : అంత బాధలేమిటో?

గోపీ : ఇవ్వాళ నేను కాలేజీ మానివేస్తా ననుకోండి. నేను కావాలనుకొనే మానివేశానని ప్రిన్సిపాలు గారికి తెలిసి, ఆయన నా స్కాలర్ షిప్ రికమెండ్ చెయ్యకపోతే, రేపటినుంచీ నేను వీథుల్లో రిక్షాలాక్కోవాలి...లేకపోతే బిచ్చమెత్తాలి.

తాత : ప్రిన్సిపాలుగారు ఏమైనాచేస్తే మేం అందరం లేమా! విద్యార్థులహక్కులకోసం పోట్లాడడానికి మేం ఎప్పుడూ వెనుదీయం.

గోపీ : నాకు స్కాలర్‌షిప్ ఇవ్వకం నాకు వున్న హక్కు ఎలా అవుతుంది?

ప్రసా : పోనీ మేం అటకాయించామని చెప్పండి.

గోపీ : ఆటవికశక్తులు అంతిమనిశ్వాసం ఏనాడో విడిచాయని ఆయనకు మాత్రం తెలియదంటారా?... ఇంతటితో ఆగితే ఫరవాలేదు... నన్ను పోషిస్తున్న ఉదారులున్నారు. వారందరికీ సమాధానం చెప్పుకోవద్దా?... నువ్వుకూడా సమ్మెలో పాల్గొన్నావు, అటువంటివాడికి నాయింట్లో కూడు పెట్టనంటే, నన్ను పోషించేవాళ్ళు ఒక్కరున్నారా, మీలో?

సీతా : ఏమిటోయ్, ఒక్కపూట కాలేజీ మానమంటే సవాళ్లు చేస్తావు!

గోపీ : నాకున్న సాధకబాధకాలు చెప్పాను...వాటిని మీరు ఎలా స్వీకరించినా నాకు యిష్టమే!

తాత : ఇంతసేపు మొరాయిస్తావేమోయ్? మంచిగా చెబితే అర్థం చేసుకోవేం?

ఆశీ : నీకు ఏ బాధా కలగకుండా హామీ యిస్తానన్నా ఒప్పుకోవేం?

పాపా : ఎంతో తొందరపనుల్లో వున్నా, అన్నింటినీ వదులుకొని వచ్చిన సీతారామయ్యగారికోసమైనా ఒప్పుకోవేం?

తాత : పోనీ, నువ్వు వెడితే వెళ్లావ్, నిన్ను చూసి జారబడే వాళ్లను రానివ్వకుండా చూడు.

గోపీ : అది మాత్రం నాచేత ఎలా అవుతుంది?

పాపా : 'నేను ఇన్ని కారణాలవల్ల వెడుతున్నాను. మీరు రాకండి' అని చెప్పడమే!

గోపీ : నేను వెడుతూ వాళ్ళను రావద్దంటే వాళ్లు నన్ను తిట్టరూ?

సీతా : ఇంత తిక్కమొండివి దొరికావేం? రేపు పొద్దున నీకు వారాలున్న వాళ్ళకు చెప్పి నీకు తిండిలేకుండా చేస్తే ఏం చేస్తావ్?

గోపీ : మీ పుణ్యమనుకుంటాను.

ప్రసా : అప్పుడు వారాలు వుండవట్టే, నువ్వు కాలేజీకి వస్తే పోయి నప్పుడూ అనుకో!

గోపీ : ఇప్పుడైతే మన ఆశయాలను చూసుకునైనా కడుపు నింపుకోవచ్చు. అప్పుడు రెండూ నాశనం అయిపోతాయ్.

సీతా : ఆఖరిసారి చెబుతున్నాను...నేను అసలు ఎవరికీ ఇంతసేపు చెప్పను...

గోపీ : క్షమించండి... నే నేం చెయ్యలేని పరిస్థితుల్లో వున్నాను.

ప్రసా : ఇంతమంది ఇంతసేపు బ్రతిమాలినందుకైనా ఒప్పుకోవచ్చునే!

గోపీ : బ్రతిమాలించుకోవాలని నాకు కుతరామూ లేదు.

సీతా : ఛస్! ఇతనికి ఎన్ని చెప్పినా బుద్ధి వచ్చేటట్లు లేదు... నేను వెడుతున్నాను.

(ఒక మూలకు పోయి నలుగురూ ఏవో గుసగుసలాడతారు. తలలు పంకించి ఏదో ఒక నిశ్చయానికి వచ్చినట్లు సూచిస్తారు...సీతారామయ్య వెళ్లిపోతాడు.)

తాత : చూడు బ్రదర్! ఇప్పటికే చాలా లేటయింది. నీతో వాదాలు పెంచుకోవడానికి మాకు టైం లేదు...మరో సారి అడుగుతున్నాను, నువ్వూ, మీ వాళ్లు ఇవ్వాళ కాలేజీ మానరా?

గోపీ : వాళ్ళ సంగతి నాకు తెలియదు...నా విషయం ఇందాకటినుంచీ మీకు చెబుతూ నేవున్నా ఇంకా అడిగితే ఏం చెప్పగలను?

ప్రసా : కాలేజీ మాననంటావ్!

గోపీ : వెళ్లాలనే నా సంకల్పం.

ఆశీ : ఇదుగో బ్రదర్!... మేం అడిగినవాళ్లందరూ మారు మాట్లాడకుండా ఒప్పుకున్నారు. నువ్వుమాత్రం దిగొచ్చావా?...రాద్ధాంతం లేకుండా ఒప్పుకోనేదానికి!

గోపీ : అదేమిటి ఆశీర్వాదంగారూ! రాద్ధాంతం చేస్తున్నది నేనా?...నా యిష్టప్రకారం నన్ను పోనివ్వక మీరు ఒత్తిడి చెయ్యడం బావుందా?

పాపా : ఒత్తిడి అంటావేమిటి? పెద్దవాడు ఆయన వచ్చి చెప్పాడనైనా లేకుండా—

ప్రసా : ఇప్పటికీ ఒప్పుకోకపోతే, ఒప్పుకుంటేటట్లు చేయవలసి వస్తుంది.

గోపీ : అంటే?

పాపా : అంటే ఏమిటో నీకే తెలుస్తుంది. మర్యాదగా ఒప్పుకో.

గోపీ : ఒప్పుకోకపోతే—

ప్రసా : మర్యాద మంట కలుస్తుంది.

గోపీ : మీలాగా నేను మర్యాదమీదనే బ్రతికే మనిషిని కాదు. నన్ను బలవంతంగా ఆపితే తప్పితే—లేకపోతే ఆరునూరైనా నేను కాలేజీ మానను.

తాత : అయితే, బలవంతంగానే ఆపవలసివస్తుంది. నువ్వూ, నీతోపాటు నీ ఆరాధకులు ఏ అరవైమందో లోపలికి వెడితే ఇంకా సమ్మె చెడిపోక ఏమవుతుంది?

గోపీ : సరే! మీకు చేతనయింది చెయ్యండి.

ప్రసా : పరాయివూరునుంచి వచ్చి చదువుకుంటున్నావ్!... మేం వూళ్లోవాళ్ళం! ఎక్కడనుంచో వచ్చి ఇక్కడి వాళ్ళను ఎదిరించడం మంచిదికాదని తెలుసుకో.

గోపీ : పరాయివూరయినంతమాత్రాన ఈ వూరు రాగానే మీకు నీడల్లా బ్రతకాలా? వ్యక్తిత్వం చంపుకోవాలా?...అటువంటి నీచమైన పని ఎక్కడవున్నా, ఎదిరించి తీరుతాను. ఎవరు చెయ్యాలనుకున్నా ఎదిరిస్తాను.

ప్రసా : మాటలు జాగ్రత్తగా రానీ! ఎవరనుకున్నావో!

గోపీ : ఎవరో నాకు తెలియదా?...అయినా నే నిప్పుడు తప్పు మాట ఏం అనలేదే!

పాపా : ఇంకా ఏం అనాలి? మేం చేస్తున్నది నీచమైన పని అన్నావు. చాలదూ?

గోపీ : నా దృష్టికి అది ఇలానే కనిపిస్తోంది.

ఆశీ : విన్నా, మేం నీచుణ్ణిగానే చూస్తాం. సరా?

గోపీ : నేను కాదన్నానా? ఇందాక నేను అనమంటేనే అన్నారా ప్రసాద్ గారు నన్ను 'వారాలు చేసుకొనే వెధవ' అని.

తాత : ఈ గొడవంతా ఎందుకు? మర్యాదగా ఈ పూట కాలేజీకి రాకు.

గోపీ : ఇన్ని చెప్పిన తరువాతకూడా మీరలా అంటే నేనేం చెయ్యగలను?

ప్రసా : ఈయనగారిని లాలిస్తూ ఎంతసేపు కూర్చుంటాంరా? టైం అప్పుడే పది కావచ్చింది.

తాత : ఆఖరిమాట చెప్పు గోపీ. ఇంతమందిమి, ఇన్నిసార్లు అడుగుతున్నాం—

గోపీ : ఎంతమంది ఎన్నిసార్లు అడిగినా నా సమాధానం ఒక్కటే.

ప్రసా : ఇట్లా ఎదిరించడం భావ్యంకాదు. ఆలోచించుకో!

గోపీ : ఆలోచించుకొనే చెబుతున్నాను.

పాపా : తప్పదంటావ్?

గోపీ : (తల త్రిప్పుతాడు)

ఆశీ : మంచిగా చెబితే ఎందుకు వూరుకొంటాడురా?

పాపా : అమ్మ పెట్టే నాలుగూ పెట్టొద్దూ?

ప్రసా : (మీదికి వెళ్ళి) చివరిసారి చెప్పు.

గోపీ : ఇది నాలుగోసారి 'చివరిసారి.'

తాత : ఛా! 'మంచిమనిషి కొకమాట, మంచిగొడ్డు కొక దెబ్బ' అన్నారు.

గోపీ : నేనూ అదే అంటాను.

పాపా : మాటలు జారకు. జాగ్రత్త.

గోపీ : నా జాగ్రత్తలో నేను ఎప్పుడూ వుంటాను.

ప్రసా : అంటే, నువ్వు సిద్ధమే నన్నమాట!

గోపీ : కొట్టడానికా! మీకు తెలియదూ, నేను కొట్టలేనని.

ప్రసా : అయితే పిచ్చివాగుడు వాగకు.

గోపీ : అది మీది—

ప్రసా : ఫూల్! నన్నే అన్నావ్.

[ఛెళీన చెంపమీద కొడతాడు]

తాత : ఇప్పుడే కొట్టుకోవడాలు ఎందుకురా? అత డెలాగూ ఒప్పుకోడు...అతన్ని రానివ్వడం మనకు ప్రమాదం—

పాపా : ఇంకా మాటలెందుకురా?...ఆ గదిలోకెట్టి తాళం వేస్తే సరి—

[పాపారావు ఈ మాట అన్నదే తడవుగా ప్రసాద్ అతన్ని మెడబట్టి లోపలికి గెంటుతాడు. గోపీ విడిపించుకోవాలని వ్యర్థప్రయత్నం చేస్తాడు. అందరూ లోపలకు వచ్చి బయట తాళం వేస్తారు.]

ప్రసా : ఇప్పుడొచ్చి వీణ్ణి రక్షించాలంటే, ఆ సుగుణాజీవిగాకే రావాలి! వెధవ, వీడూ ఓ రొమాంటిక్ హీరో, వీడి బ్రతుక్కి!

తాత : ఇది నలుగురికీ తెలిస్తే మన అబోరు దక్కదు.

ఆశీ : ఏం ఫరవాలేదు...అసలు తెలియదనుకో! వూరికి మారుమూల. వీడి గొడవ ఎవరు వింటారు? విన్నా, మనల్నేం చేస్తారు?

ప్రసా : ఇంతమంది ఇంతసేపు బ్రతిమాలాం. లొంగడే! సీతారామయ్య వీడిని శతమొండి అన్నాడుగాని నేను 'సహస్రమొండి' అంటాను.

పాపా : 'సీతారామయ్యగారూ' అనలేవూ?

ప్రసా : నా యిష్టం వచ్చింది నే నంటాను.

తాత : మళ్ళీ దానికో పోట్లాటా?

ప్రసా : లేకపోతే నా యిష్టానికి వీడి అభ్యంతరం ఏమిటి?

పాపా : నీ యిష్టమైతే నీ లోపల అనుకో! బయటకు మాట్లాడే టప్పుడు సభ్యత వుండొద్దూ? అట్లా అంటే కొందరికి కష్టం కలగవచ్చు.

ప్రసా : ఎవరి కేకష్టం కలిగినా, నేను అనేది అనేదే.

పాపా : జాగ్రత్త. అనవసరంగా మాటలు జారకు.

తాత : అబ్బబ్బ! వూరుకోండిరా! మొత్తానికి తెలుగువాళ్ళనిపించారు! అరే ప్రసాద్, నువ్వు త్వరగా కాలేజీకి పద... మీ రిద్దరూ మీ వాళ్లను తీసుకొని కాలేజీకి రండి... మీరు వచ్చేటప్పుడు ఆ ధర్మారావును పట్టుకురండి. వాడి కీసంగతి తెలిస్తే దుమారం లేపుతాడు.

ఆశీ : వాడు మావాడుగా! వాడిసంగతి మేం చూసుకుంటాంలే!

[వేరువేరు ప్రక్కలకు వెళ్ళిపోతారు—తెర.]

రెండో రంగం

** కాలేజీకి ఇరవైగజాల దూరాన, రోడ్డుమీద చాలామంది విద్యార్థులు జండాలు పట్టుకొని నిలబడివుంటారు. అట్టలమీద 'విద్యార్థుల హక్కుల్ని కాపాడుకోవాలి,' 'అభివృద్ధి నిరోధక శక్తుల్ని నాశనంచెయ్యండి.' 'సమ్మెను జయప్రదం చెయ్యండి'—అంటూ నినాదాలు వ్రాయబడి వున్నయ్. రోడ్డుమీదనే ఒక ప్రక్కగా ఏడుకొండలు బడ్డీ వుంది. దానికి ముందుగా ఓ బెంచీ. కొంద రక్కడ సిగరెట్లు తాగుతూ కూర్చుని, నిలబడి మాట్లాడుకుంటూ వుంటారు.]

అవతారం : గోపీ ఎక్కడా కనిపించడేం?

జకరయ్య : నేనూ చాలాసేపట్నుంచి చూస్తున్నాను. కని పించలేదు.

ఆశ : మీకు కనిపించాడా పాపారావుగారూ?

పాపా : లేదండీ—

తాత : (సిగరెట్టుకొంటూ) రూముదగ్గరమాత్రం లేడండీ!... ఎక్కడకు వెళ్లాడో, ఎంత వెదికినా కనిపించలేదు.

పిచ్చ : వెంకటరత్నంగారింటికి వెళ్ళాడేమో?

సత్యం : ఆ వీళ్ళే ఏడుపేమిటో సరిగ్గా ఏడవరాదూ!—సుగుణగారింటికి వెళ్లాడేమోనని—

పిచ్చ : అనుమానం వేసింది, అడిగాను.

సత్యం : నిక్షేపంగా అడగవచ్చురా పిచ్చితండ్రీ! అడుగుతూ మధ్య ఈ డొంక తిరుగుడు దేనికి?

జకర : సత్యంగారూ! తీరా సమ్మె అయిపోయినతర్వాత మన పేర్లు బయటకువస్తే ఫైను వెయ్యరుగదా?

సత్యం : ఫైన్ అంటారేమిటండీ? కొందరికి టి. సి. లు ఇచ్చి పంపినా పంపవచ్చు.

జకర : మనకుకూడా ఇస్తారంటారా?

సత్యం : ఎందుకు ఇవ్వకూడదూ? ఇవ్వడానికి ఒకే ఒక్క సుగుణం మీలో వుండాలి. మీరు సమ్మెనాడు కాలేజీ దగ్గరకు వచ్చి, కొంతమందినైనా లోపలకు వెళ్లకుండా ఆపారా, లేదా అని.

జకర : ఆ విషయం ఎలా తెలుస్తుందిలెండి?

సత్యం : ఎందుకు తెలియదులెండి? మనవాళ్ళల్లోనే అయిదారు వందమంది సి. ఐ. డీలు వున్నారు.

జకర : (బిక్కచచ్చి) ఆఁ!—

తాత : ఏమిట్రా! అసలే అతను పిరికి గుండెవాడు. అతన్నేమిటి సాగదీస్తున్నావు?

జకర : అబ్బే! నన్నా!...ఏంలేదు.

సత్యం : ఏమిలేదురా! విద్యార్థుల హక్కులు సంరక్షించడానికి మనం కంకణం కట్టుకున్నట్టు ప్రిన్సిపాల్ గారికి తెలిస్తే, మనకు టి. సి. ఇచ్చి పంపుతారా అని అడిగాడు. ఎందుకు ఇవ్వరూ అన్నాను.

తాత : ఏడవలేకపోయావ్...(జకరయ్యతో) ఏమిలేదు బ్రదర్... వాడిమాట నమ్మకు. వీ ఒక్క కుర్రాడిని తీసివేసినా మేం వూరుకుంటామా?

సత్యం : అవునవును. ఊరుకుంటారు. అంతగా అయితే మరో సమ్మె మొదలు పెడతారు...వాళ్లతో మనకెందుకు గాని, ఏడుకొండలు! ఒక సోడా కొట్టవోయ్.

ఏడు : తీసుకోండి సామీ...ఇంకేమైనా కావాలా?...అరటిపళ్లు తెచ్చినా...

సత్యం : అక్కర్లేదోయ్...ఇవ్వాళ ఆంజనేయులు పుణ్యమా అని ఆర్గనైజర్ల కందరికీ స్వీట్, హాట్, కాఫీ మస్తుగా పడ్డది.

ఏడు : నాకు తెలీకడుగుతా, ఇదంతా ఎందుకు సామీ?

సత్యం : ఈ పిల్లకాయల హక్కులకోసం ఏడుకొండలూ!

ఏడు : హక్కులంటే—?

సత్యం : హక్కులంటే—రైట్స్...(తెలుగురాక.) హక్కులు అదే!...ఆఁ! ఈ కొట్టు నీ స్వంతంకదా! అంటే దీని మీద నీకు హక్కువున్నదన్నమాట?

ఏడు : వుంటే—?

సత్యం : దాన్ని ఎవరైనా అక్రమంగా లూటీచేసి, నీ సామాన్లు ఎత్తుకుపోతారనుకో....అప్పుడు నీవస్తువుల్ని కాపాడు కోవడానికి నీవు ఇటువంటిదే ఏదోచేస్తావు.

ఏడు : మీరు పరాసకాని కంటూఉండారుగాని, ఈ బడ్డీనిఎవరు లూటీ ఎవరు చేస్తారు సార్?

సత్యం : చేస్తారనికాదు...ఒకవేళ చేస్తే...

తాత : (వస్తూ) ఏరా, ఏమిటి ఉపన్యాసాలు దంచుతున్నావ్. ఏడుకొండలు దగ్గర—?

సత్యం : ఎవ్వరూ వినకపోతే ఏం చేస్తాను? సోడా తాగితే, ఏడు కొండలు ఏంచెప్పినా వింటాడుకదా అని అతనికి చెబుతున్నాను.

తాత : కాలేజీ మూసింతర్వాత నేను ఎట్లాగూ రాజకీయాల్లో చేరతాను. అప్పుడు నావెంట తీసుకువెళ్ళి ఉపన్యాసా లిప్పిస్తానులే.

సత్యం : బ్రదర్! ఇవి రాజకీయనాయకులకు మంచిరోజులు కావు. నీతోపాటు నేనూ దెబ్బలు తినాలనా—?

ప్రసా : తాతయ్యా! ఆ గేటుదగ్గర నుంచోరా! కాఫీ తాగొస్తాను.

సత్యం : అమ్మమ్మా! నాకూ కాఫీ ఇప్పించవురా?

ప్రసా : ఇంకా ఎగతాళి పట్టించడానికా?

సత్యం : ఎగతాళి అంటావేరా? నువ్వు సుగుణని ప్రేమించడం నిజం కాదా? ఆ అమ్మాయి—

ప్రసా : ఆపరా బాబూ! పుణ్యం ఉంటుంది. ఆలిండియా రేడియో నయంరా!

సత్యం : అందుకే కాఫీ ఇచ్చుకో.

ప్రసా : ఇప్పుడే కదరా రెండు స్వీట్లతోసహా తాగావ్.

సత్యం : ఊరికే వచ్చేటప్పుడు ఎన్నిసార్లు తాగితేనేంరా?

ప్రసా : సరే, పద. (వెడతారు)

ఆశీ : ఏం బ్రదర్! ప్రిన్సిపాలు ఏమంటున్నాడు?

తాత : లొంగి రావటంలేదు బ్రదర్...ఇహ లీడర్స్ అందరూ వెళ్ళి అడగాలి.

ఆశీ : ప్రిన్సిపాలు ఇంతమాత్రానికే దిగివస్తాడని నాకు నమ్మకం లేదు...మనం ఒక్కరోజు చెయ్యడానికే బ్రహ్మ ప్రళయం అయింది.

ఏడు : ఎన్నాళ్లుంటాది బాబూ, ఇలా?

తాత : ఏమోనోయ్...నీబేరం మాదిరిగా, ఇది ఏరోజు వ్యవహారం ఆరోజే.

అత : మావాళ్ళు చూశావుగా! అప్పటి నుంచీ వెతుకుతున్నారు.

తాత : ముందు ఇవ్వాళ గడవనీ.

అత : ఆ అవతారాన్నీ, జరకరయ్యనీ చూశారా? గోపీ ఏడని వందసార్లు అడిగారు...

తాత : మీరు ఒక్కపని చెయ్యండి...వాళ్ళిద్దర్నీ తీసుకువెళ్ళి కాసిని కాఫీనీళ్లు పోయించండి. లేకపోతే వాడు యే తుఠాన వాడిదగ్గరకు వెళ్లినా వెళ్లొచ్చు.

అత : అలాగే (వెడతాడు)

(ధర్మారావు వస్తాడు)

ధర్మ : తాతయ్యా! నేనొక్కసారి కాలేజీలోకి వెళ్లాలోయ్.

తాత : ఎందుకూ?

ధర్మ : మా నాన్నగారిదగ్గరనుంచి ఏదో ఉత్తరం వచ్చిందట—

తాత : ఉత్తరానికేముంది? రేపు తీసుకోవచ్చు.

ధర్మ : అలాకాదు...ఎక్స్‌ప్రెస్ డెలివరి అట.

తాత : అయితే కాలేజీలో ఎందుకు ఇచ్చాడు?

ధర్మ : కాలేజీకి వస్తామేమోనని మన గుమాస్తా బాలకృష్ణ లేడూ? అతనికి ఇచ్చాడట!

(ప్రసాద్, సత్యం వస్తారు)

తాత : నువ్వు వెళ్లడంవల్ల మాకు భయంలేదనుకో! కాని—

ప్రసా : ఏమిటి? లోపలకు వెళ్లాలా?

ధర్మ : అవును.

ప్రసా : వీల్లేదు.

ధర్మ : ఎందుకని?

తాత : ప్రతివాడూ ఏదో ఒక మిషతో వెళ్లాలంటే?

ధర్మ : అంటే నేనూ ఆ మిషనే వెదుకుతున్నానంటారా? అంత గతి పట్టలేదు...అర్జంటు కాబట్టే అన్నాను.

ప్రసా : అంతోటి తొందర ఏమిటో?

తాత : ఏదో వుత్తరం వచ్చిందట.

ప్రసా : అంత - అర్జంటా?

సత్యం : ప్రేమలేఖ ఏమోరా?

ధర్మ : దగ్గర దగ్గరగా అటువంటిదే!...ఏదైతేనేం, అర్జంటయిన తర్వాత.

ప్రసాద్ : అయినా వీల్లేదు...నిన్ను పోనిస్తే అందర్నీ పోనివ్వాలి.

ధర్మ : బ్రదర్...సమ్మెలు అందరి సానుభూతితోనూ జరగవలసినవి కాని, దౌర్జన్యాలతోనూ, బెదిరింపులతోనూ జరగవు.

తాత : నువ్వు వెళ్లక తప్పదంటావు!

ధర్మ : ఎందుకు వెళ్లాలో కూడా చెబితిని...పోనీ, మీ రెవరైనా ఆ వుత్తరం ఏప్యూన్ చేతనో తెప్పించండి...మీకూ, నాకూ బాధ వుండదు.

తాత : వాళ్లెవరూ ఇటు ఛాయలకే రావడంలేదు. ఇందాక హరిగాడు మాతో మాట్లాడుతుంటే ప్రిన్సిపాలు మొహం వాచేటట్లు కేకలు వేశాడట...

ధర్మ : ఎలా?...పోనీ నేను ఉత్తరం తీసుకోగానే వచ్చేస్తానని నలుగురితోనూ చెబుతాను.

ప్రసాద్ : అందరూ ఆ మిషమీదే బయలుదేరితే?

(పిచ్చయ్య త్వరగా వస్తాడు).

పిచ్చయ్య : అరే ప్రసాద్!....తాతయ్యా! గోపీని ఎవరో గదిలో పెట్టి తాళం వేశారట.

ప్రసా : నీ కెవరు చెప్పారు?

ధర్మ : నిజంగానా?

పిచ్చ : వాళ్లెవరో అనుకుంటూ వుండగా విన్నాను.

ప్రసా : ఏడిశావు...ఎవరో తమాషాకు చెప్పి వుంటారు...

(అవతారం వస్తాడు.)

ధర్మ : అవతారం! గోపీ కనిపించాడా?

అవ : ప్రొద్దుటినుంచీ చూస్తున్నాను.

ధర్మ : వాడిని వాడి గదిలో పెట్టి తాళం వేశారట. నువ్వు వెళ్లి చూసిరా.

ప్రసా : ఈ పిచ్చయ్య చెప్పేవన్నీ అటువంటివే! గోపీని ఎవరు గదిలోపెట్టి తాళం వేస్తారు?

ధర్మ : ఏమో? ఈ వూళ్లో చెయ్యకూడనిది ఏం వుంది?...వెళ్లిరా అవతారం.

[అవతారం బయటకు వెళ్లగానే ధర్మారావు లోపలకు వెళ్ళడానికి బయలుదేరుతాడు]

ప్రసా : వద్దని నీకుకాదూ చెప్పేది?

ధర్మ : వెళ్లాలని నీకుకాదూ, చెప్పేది?

తాత : నీ మాటే నీదికాని ఎదుటివాళ్లమాట వినిపించుకోవేం?

ధర్మ : మీ మాటే మీదికాని ఎదుటి వాళ్ల మాట వినిపించుకోవేం? (అంటూ వెళ్ళబోతాడు.)

ప్రసా : ఏమైనా నువ్వు వెళ్లడానికి వీలులేదు.

ధర్మా : ఏమైనా నేను వెళ్లితీరాలి.

ప్రసా : నువ్వు పోట్లాటకు వచ్చినట్లున్నావే!

ధర్మ : ఎవరు వచ్చింది తెలియడంలా?

(అంటూ లోపలికి పోబోతాడు. ప్రసాద్ అతిన్ని వెనక్కు నెడతాడు.)

ధర్మ : ఏం చేస్తున్నావో తెలుసుకో! అనవసరంగా ఎందుకని వూరుకుంటుంటే, పెచ్చురేగి పోతున్నావే!

తాత : ఎవరికో చెప్పినట్టు, నీకు ఎన్నిసార్లు చెప్పాలి ధర్మారావు?

ధర్మ : ఎవరికో చెప్పినట్టు మీకు ఎన్నిసార్లు చెప్పాలి?

ప్రసా : ఇదేం అవసరం వున్నట్లుగా లేదు.

ధర్మ : అటువంటిపనులు చేసేది నువ్వు. నేను గోపీ ననుకున్నావేమో కాబోలు...ఇవేం మనదగ్గర సాగవు......మర్యాదగా అడ్డంలే.

ప్రసా : లేవకపోతే ఏం చేస్తావ్?

ధర్మ : ఏంచేస్తానో చెప్పడం ఎందుకు? నువ్వే చూడొచ్చు.

ప్రసా : నీయిష్టంవచ్చింది చేసుకో...మేంమాత్రం నిన్ను వెళ్లనివ్వం.

ధర్మ : ఎందుకు వెళ్ళనివ్వరో నేనూ చూస్తాను.
(అంటూ ముందుకు వెడతాడు. ప్రసాద్ అతన్ని గట్టిగా తోస్తాడు. అతను వెనక్కి పడి, తమాయించుకొని, లేస్తాడు.)

తాత : ప్రసాద్ ! ఏమిటిది ?

ప్రసా : వెడతాట్ట ! వెళ్లమను—
[ధర్మారావు సర్దుకొని, లేచి, గబగబా ప్రసాద్ దగ్గరకు వెళ్ళి చాచి లెంపకాయ కొడతాడు. చుట్టూ మూగిన విద్యార్థులు కొందరు నవ్వుతారు. కొందరు నోర్లు తెరుచుకొని చూస్తూవుంటారు.]

ధర్మ : ఎందుకులే అని వూరుకుంటుంటే మగతనం చూపిద్దామనుకున్నావ్, మగతనం! నేనేం గోపీ ననుకున్నావా ?... ఎక్కడనుంచో వచ్చినవాణ్ణి భయపెట్టి గదిలో వుంచి తాళంవెయ్యడానికి ?

తాత : ఎవరు ?

ధర్మ : మీరే ! ఇంకెవరుచేస్తారు ?.......వాదీ ఈ వూరే !... నీబతుకు తెలియదనుకోకు. క్రిందికినెట్టే మగాడు వచ్చాడు...జాగ్రత్త !...అనవసరంగా నాజోలికి రాకు.

ప్రసా : నన్ను...నన్ను కొడతావురా ! బ్రూట్...
(అంటూ ధర్మారావుమీదికి వస్తాడు. తాతయ్య ఆపుతాడు.)

తాత : నువ్వు చెయ్యిచేసుకోవడం ఏమీబాగులేదు ధర్మారావు !

ధర్మ : ఏం ? మీవాడు చేసింది బావుందా ? నన్ను నెడతాడా? వీడెంత, వీడిబ్రతుకెంత ? నాలుగు వులెన్‌గుడ్డలు కట్టి, అమ్మాయిలకు పోజులు కొట్టినంతమాత్రాన వీడు హీరో అయిపోయాడా ?

ప్రసా : అనవసరంగా మాటలు మిగలకు—తిన్నులుతింటావు.

ధర్మ : ఎవరు తింటారో తెలుస్తూనేవుంది.

ప్రసా : నోరుముయ్...(అని తాతయ్యను విదిలించుకొని ప్రసాద్ మీదకు వస్తాడు. కాని తాతయ్య మళ్ళీ ఆపుతాడు.)

విశు : ఎందుకుబాబూ, ఇంతలో కీచులాటలు !

ధర్మ : కీచులాట అంటావేం విడుకొండలూ ? ప్రపంచాన్నంతా వీడియిష్టంవచ్చినట్లు నడిపిద్దామనుకుంటున్నాడు...వీడివ్వాళ ఈ వూళ్లో మగాడయినాడు...అమ్మ పుట్టిల్లు మేనమామలదగ్గరా ?

ప్రసా : తెలుసు, తెలుసు...ఆ గోపీగాడిని వెంటవేసుకొని ఆ వెంకటరత్నం ఇంటికి వెళ్లడంలోనే బయటపడ్డది నీ బండారం.

ధర్మ : ఏమిటోయ్, అది ?

ప్రసా : నీకుమాత్రం తెలియదూ ? ఆ అమ్మాయిగారికి ఆ వారాల విధవమీద ఎందుకూ అంత మమకారం ?

ధర్మ : అట్లా వాగితేనే మళ్ళీ తింటావ్ ? ఏం మాటలు మర్యాదగా రావూ ? నీకు ఆ ఏడుపెందుకూ ? నేను గోపీని వాళ్లయింట్లోకి తీసుకువెళ్ళి పరిచయం చేశానని నీ ఏడుపు...నిన్నూ పరిచయం చేస్తాను,రా...ఛీ ! నీకంటె కుక్కనయంరా. వాళ్ళు అక్కచెల్లెళ్లయినా, అమ్మాకొడుకులైనా, నీలాంటివాళ్ళకు విదో నీచమైన సంబంధమే కనిపిస్తుంది.

ప్రసా : ఏం పేట్రేగిపోతున్నావు ? ... ఆగరా ! వీడిసంగతి తేలుస్తాను.

తాత : మీ రిద్దరూ ఇలా బజారున పడితే ఎలారా ? పెద్ద పెద్ద వుపన్యాసాలు చెబుతాము ? ఇంత చిన్నవిషయాలకేమిట్రా ఈ దెబ్బలాటలు ?
(ఇంతలో పాపారావు, ఆశీర్వాదం వస్తారు.)

ధర్మ : ఏరా, పాపా ! నేను వుత్తరం తీసుకోవడానికి లోపలకు వెళ్లాలంటే, వెళ్లనివ్వరా ?

పాపా : నీకు అడ్డేమిటిరా ? వెళ్లు.

తాత : అదికాదు పాపారావు ! అతను వెడితే ప్రతివాడూ అడగడూ ?

ఆశీ : ప్రతివాడూ, అతనూ ఒకటేనా ?...వెళ్లరా ధర్మా—

ధర్మ : ఇందాక నేను వెడతానన్నందుకే నన్ను క్రిందికి తోశాడు ప్రసాద్.

పాపా : (ప్రసాద్ మీదికి వెళ్లి) ఏం బ్రదర్ ! ఒక్కసారి హీరో వయిపోదామని చూస్తున్నావా ?

ధర్మ : ఇప్పటిదాకా ఎందుకు ? ఇందాకే అయిపోయాడు.

ఆశీ : ఏం తాతయ్యా ! మీ వాడు నీ ఎదటే ఇట్లా చేస్తుంటే చూస్తూ వూరుకున్నావా ?

తాత : ధర్మారావు చేసింది బావుందా ?

ధర్మ : నన్ను క్రిందికి తోశాడు. నేను కొట్టాను.

ప్రసా : కొడతావు, కొడతావు...తాతయ్య పట్టుకోబట్టి బ్రతికిపోయావు.

ధర్మ : అబ్బా ! లేకపోతే ప్రాణాలు తీస్తావా ? ఇప్పుడు వెయ్ ఏం చేస్తావో ?

ప్రసా : ఏం చెయ్యాలి ? సిగ్గూ ఎగ్గూ లేని బ్రతుక్కి—

పాపా : మాటలు జాగ్రత్తగా రానీ ! పేలిపోతుంది ఒళ్లు.

ప్రసా : వాడు అనగా లేనిది, నేనంటే వచ్చిందేం ?

ఆశీ : వాడేమన్నాడు ? తప్పేం అనలేదే !

పాపా : (తాతయ్యతో) మీవాడి మాటలకి ముందు క్షమాపణ చెప్పించు... మరీ మితిమీరిపోతోంది వ్యవహారం.

తాత : ఎవరనుకొన్నది వాళ్లనుకొని పైగా క్షమాపణ ఏమిటోయ్...

ఆశీ : ముందు అన్నది ఎవరు ?

తాత : ఎవరంటే యేం ? జరిగిపోయాక—

పాపా : అలాకాదు—

తాత : ముందు తొందరపడ్డది ప్రసాదే !

పాపా : అందుకే క్షమాపణ చెప్పాలనుకుంటున్నాం.

ప్రసా : చచ్చినా చెప్పను.

ఆశీ : ఆలోచించుకోండి... మేం ఇప్పుడే వస్తాం... క్షమాపణ చెబితే సరేసరి, లేకపోతే— (ముగ్గురూ దూరంగా వెళ్లి పోయారు)

తాత : చూశావా ! తొందరపడకురా అంటే—

ప్రసా : ఇంకా తొందర అంటావేం ? వాడనే మాటలు నువ్వు వినలా ?

తాత : మాటల్తో పారేదానికి నువ్వు చెయిచేసుకుంటివి.

ప్రసా : ఇంకానయం... కాలుచేసుకోలేదు....

తాత : సంతోషించాం కాని, ఇప్పుడేం చెయ్యడం ?... నువ్వు క్షమాపణ చెప్పకుంటే ఈ నిప్పు మండకుండా ఆరిపోతుంది.

ప్రసా : ప్రాణాలు పోయినా ఒప్పుకుంటానుగాని, ఆ విధంగా క్షమాపణ చెప్పకుంటానా ?

తాత : మరి ఎలారా ?

ప్రసా : ఎలాగంటూ నానుస్తావేం ? వీళ్లు ఒక్కమాట ఇవా వస్తారో, సాయంకాలంలోపుగా వీళ్లలో కొందరికి వరస తగలనిస్తాను.

తాత : సరే ! ఏమయితే అది అవుతుంది... కానీ—
(ఆశీర్వాదం, పాపారావు, ధర్మారావు, మరికొందరు సన్నిహితులు వస్తారు.)

పాపా : ఏంబ్రదర్, ఏం తేల్చుకున్నారు ?

తాత : ఈ భాగ్యానికి వాడు క్షమాపణ చెప్పవలసిన అవసరం ఏముంది ?

ఆశీ : ఉండడం లేకపోవడం తరువాత సంగతి...ముందు క్షమాపణ చెప్పుకోవాలి.

ప్రసా : చెప్పను, చెప్పను, చెప్పను.

పాపా : అయితే పదండిరా కాలేజీలోకి. వీళ్ళపెట్టు ఏమిటో చూద్దాం. వాళ్లు తప్పులు చేస్తే ఒప్పులూను, మనం చేస్తే కాదా ? పదండి...ధర్మా! లోపలికి పద ... జకరయ్యా! ... అందరూ లోపలకు పదండి—

[లోపలకు వెళ్ళడానికి రెండు వర్గాలవారికీ సంఘర్షణ జరుగుతుంది. వీరు వారిని వారు వీరిని తోసుకోవడం, పరస్పరం ఒకటి రెండు దెబ్బలు తినడం జరుగుతుంది. ఓ క్షణం అయినతర్వాత ప్రసాద్ రేగిపోయిన జుట్టుతో, చిరిగిన బట్టలతో వస్తాడు......ఇంతలో మరోవైపు నుంచి సత్యం వస్తాడు.)

సత్యం : ఏమిట్రా బ్రదర్! జేవదానువేషంగాని వెయ్యడం లేదు కదా!

ప్రసా : నోరుముయ్యిరా! నీవేళాకోళాలకు వేళాపాళా లేదురా?

సత్యం : టైంటేబుల్ లో ఇది ప్రత్యేకంగా ఒక సబ్జక్టుకాదు, ఖర్మ! ఏంచేస్తాం?...సరే! వీళ్ళందరూ వీరే?

ప్రసా : ఎవరు?

సత్యం : అదే! ఆంధ్రానవాంధులు, వీరకాకతీయ సేనలు. తాతయ్య, పాపారావు వస్త్రాలు.

ప్రసా : ఆ పాపారావు వాళ్లు ఉన్నట్టుండి కాలేజీకి వెళ్ళాడు తెలుసా?

సత్యం : ఏమిటీ!....ఎందుకు?

ప్రసా : ఒళ్లు మదం ఎక్కి...వీళ్లకి ముందున్నదిలే ముసళ్ల పండుగ...(ఏదో ఆలోచించి) అరేయ్, బ్రదర్! ధర్మారావు క్లాసుకు వెళ్లినట్టున్నాడు గాని, వాడి నలా వెనకాల గేటుదగ్గరకు తీసుకురా, మాట్లాడాలి.

సత్యం : నువ్వే కాలేజీలోకి వచ్చి మాట్లాడకూడదూ?

ప్రసా : ఈ వేషంతో వస్తే దడుసుకుంటారు...నువ్వు ఓ పదినిముషాలు అయినతర్వాత వాడిని అటుతీసుకురా! నేను రమ్మన్నాననిచెప్పకు... నువ్వే ఏదో మాట్లాడుతూ తీసుకురా!

సత్యం : ఏమిటో, నాకేమీ అర్థం కావడంలేదు.

ప్రసా : ఇది చెబితే అర్థం అయ్యేది కాదురా...ప్రత్యక్షంగా చూస్తావుగా!...త్వరగా వెళ్లు.

[బలవంతాన పంపుతాడు.]

ఏడు : ఏంది బాబుగారూ? యవ్వారం అంతా తెలిసినట్టుందే?

ప్రసా : వాళ్లవాళ్లు నలుగురు దగ్గరున్నారని మిడిసిపడితే దేవకేం చేస్తుంది? ... చూస్తావుగా ఏడుకొండలూ! — సాయంకాలంలోగా వీళ్లందర్నీ ఒకసారి వాయించివదలాలి.

ఏడు : పోనియ్యండి బాబూ! ఆళ్లెవరో సేసినారని మనం సేస్తే మనగొప్ప ఏముంది?...అయినా యింతదాకా బాగానే ఉన్నారు గదండీ!...

ప్రసా : వెధవబుద్ధులు పుట్టడానికి ఎంతసేపు పట్టాలి?

ఏడు : కూచుని, ఓసోడా తాగండి బాబూ!

[సోడా కొడతాడు—ఇంతలో చిట్టన్న వస్తాడు.]

ఏడు : ఏంది చిట్టన్నా, ఇటొచ్చినావు! దోవతప్పినట్టుందే!

చిట్ట : లేదన్నా! కావాలనే వచ్చినా!...(ప్రసాద్ తో)అయ్యా, ఈడ మా ధర్మయ్యగారు ఎక్కడుంటారో తెలుసువా?

ప్రసా : ధర్మయ్యో, అధర్మయ్యో ఎవరికి తెలుసు?

ఏడు : ఇప్పుడే లోపలికి పోయినట్టుండాది... కాదుబాబూ?

ప్రసా : ఏమో, ఎక్కడ ఏడిశాడో ఎవరికి తెలుసు?

చిట్టన్న: ఏందిబాబు! ముక్కుమీద కోపం పెట్టుకొచ్చినావు! పోనీ గానయ్యా; గోపయ్యబాబు ఎక్కడుంటడో తెలుసునా !

ప్రసా : గోపీనా? ఎందుకు?

చిట్ట : పనుండదిలే బాబు, ఉన్నాడా?

ప్రసా : ఏమిటిపని? చెప్పు, ఫరవాలేదు...లోపల ఉన్నాడు.

చిట్ట : మా సుగుణమ్మగోరు ఓ సీటీ ఇచ్చిరమ్మన్నారండీ... ఎక్కడున్నారయ్యా?

ప్రసా : లోపల క్లాసులో ఉన్నాడు. ఆ చీటీ ఇవ్వు నేను ఇస్తాను!

చిట్ట : అయ్యొబాబు! ఇది ఎవరికైనా ఇచ్చినానని తెలిస్తే అమ్మగారు చంపరూ?

ప్రసా : పోనీ, చూపింపు... నేను వెళ్లి వాడిని పంపుతాను.

చిట్ట : పంపడానికి చూడాలనా బాబూ?...(నవ్వుతూ) చూడడం ఇవ్వడం ఒకటేగా బాబూ?..ఏమంటావు ఏడుకొండలూ!

ఏడు : బాగా చెప్పినావు! (దూరంనుంచి 'ప్రసాద్' అని కేక వినిపిస్తుంది. ప్రసాద్ త్వరగా వెళ్లిపోతాడు)

ఏడు : ఏం చిట్టన్నా! అంత అవసరం నీకేంగా అది? తెలీ కడుగుతా—

చిట్ట : అవునన్నా! మా అమ్మగారు చాలా సీగిరం ఇచ్చిరమ్మన్నారి! ఇచ్చి రెండు గంటలాయె! ఆ అయ్యకోసం తిరిగినచోటు తిరక్కుండా తిరిగేను, కాళ్ళేమో బలపాలు కట్టినయ్, ఈ అయ్యేమో ఇంతదాక కనిపించలేదు...ఇహ మా దర్మయ్యగోరన్నా కనిపిస్తారని ఇటొచ్చినా.

ఏడు : ఇప్పటిదాకా మీ అయ్య, ఇక్కణ్ణుంచి లగెత్తికెళ్లేనే— ఆ అయ్య ఒకటే లడాయి....మీ అయ్య కోపంవచ్చి ఈ ఆయన్ని కొట్టనుకూడ కొట్టాడు.

చిట్ట : కొట్టినాడా మా అయ్య!

[అవతారం, గోపీ వస్తారు.]

చిట్ట : గోపయ్యగోరా!

గోపీ : ఏమిటే చిట్టన్నా, ఇలా వచ్చావ్ ?

చిట్ట : ఇప్పుడా బాబూ! చాలా ఏళనుంచి మీకోసం తిరగడం—

గోపీ : ఏమిటి సంగతి ?

చిట్ట : అమ్మగారు ఈ సీటీ ఇచ్చిరమ్మన్నారు బాబూ! (గోపీ చీటీతీసుకొని చదువుతాడు.)

అవతా : ఏమిట్రా ?

గోపీ : నన్ను కొట్టడానికి ప్రయత్నాలు జరుగుతున్నాయట! తనకు ఇప్పుడే తన క్లాస్‌మేట్ రాధ చెప్పిందట... వెంటనే వాళ్లఇంటికి రమ్మని వ్రాసింది.

అవ : వీళ్లందరూ ఏరి ?

గోపీ : ఏం, ఏడుకొండలూ? ఒక్కరూ కనిపించరేం ?

ఏడు : కొట్టుకున్నారు బాబూ!...కొందరేమో, లోనికి పోయినారు...కొందరేమో ఏవో గుసగుసలాడుకుంటూ ఇటు కాలేజీ ఎనకరోడ్డుకు పోయినారు.

గోపీ : లోపలికి పోయారా?...సరే! చిట్టన్నా! సుగుణమ్మగారితో సాయంకాలం వస్తానని చెప్పు...ఇక్కడేం గాభరాలేదని చెప్పు.

చిట్ట : అట్టానేబాబూ!...(ఏడుకొండలుతో) వస్తానన్నా......

ఏడు : గాపకం వుంచుకో—

చిట్ట : అట్టగట్టగే!...... (వెళ్లిపోతాడు.)

అవ : తమాషాగా వుంది...అయినా ఏదో రాద్ధాంతం జరిగే వుంటుంది.

ఏడు : అయ్యబాబూ!...కొట్టుకున్నారు కదండా!

అవతా : కొట్టుకున్నారా! ఎవరెవరు?

ఏడు : ప్రసాదయ్యని ధర్మయ్యగోరు కొట్టారు.

గోపీ : ధర్మ కొట్టాడా ?

అవ : బ్రదర్!... నువ్విప్పుడు ఇక్కడ వుండడం క్షేమం కాదు... సుగుణావాళ్లింటికి వెళ్లిపో.

గోపీ : ఏం ? కొడతారని భయమా ?

అవ : మన జాగ్రత్తలో మనం వుండడం మంచిదికదా అని.

గోపీ : కొట్టనివ్వరా ! ......, మనుష్యుల్లో ఆ దౌర్బల్యంవచ్చి పశుత్వం రావాలే కాని, మనం ఎక్కడవున్నా వచ్చి కొడతారు...

[ఇంతలో ధర్మారావు, దెబ్బలుతగిలి, రక్తం స్రవిస్తూవుండగా, ఏడుస్తూ వస్తాడు ... అతనివెనక బిక్కుబిక్కుమంటూ సత్యం వస్తాడు.]

గోపీ : ఏమిటిది, ధర్మా ?

ధర్మ : వెధవలు... అందరూ కలిసి ... ఒక్కణ్ణిచేసి—

అవ : ఒక్కణ్ణిచేసి కొట్టారా ! అన్యాయం.

ఏడు : అదేమిటి బాబూ ! తలంతా రక్తం.

[ఏడుకొండలు త్వరగావెళ్లి ఓ సోడాకొట్టి తీసుకొస్తాడు. తడిగుడ్డ తడిపి ముఖాన అద్దుతూవుంటాడు.]

సత్యం : నన్నే పిలుచుకురమ్మన్నారు గోపీ... ఊరికే మాట్లాడ్దామనుకున్నా... తీరా వచ్చింతరువాత—

గోపీ : ఎవర్రా కొట్టింది ?

ధర్మ : ఆ ప్రసాదే !... తనకు దమ్ములులేక ఊళ్లోనుంచి రౌడీలను పిలిపించాడు...

అవ : అప్పుడే —

గోపీ : వాళ్లు రావడానికి ఎంతసేపు కావాలిరా ? వాళ్లకు ఇదేగా పని ? పైగా పెద్దవాళ్ల అండ వుంది.

ధర్మ : మనకేనా లేంది ?... వాణ్ణి— అ...బ్బా !...

గోపీ : ఉద్రేకపడకురా...

[ధర్మారావు అంతకంతకూ నీరసిస్తూ వుంటాడు.]

గోపీ : అవతారం ! లోపలకువెళ్లి మనవాళ్లెవరినయినా కేక వేసుకురా !... త్వరగా— ఏడుకొండలూ ! కొంచెం మంచినీళ్లు అందుకో.

[పిచ్చయ్య వస్తాడు.]

పిచ్చ : నువ్వు ఇక్కడ వున్నావురా !...నీకోసమే వస్తున్నా— ఇదేమిటి !... ఎవరు కొట్టారు ?

గోపీ : ఎవరుంటారు ?... ప్రసాద్.

పిచ్చ : వాడేరా ఇదంతా చేస్తున్నది...చూశావా ! నమ్మిచేసిన వాళ్లందరూ బాగా నేపున్నారు...మధ్య నీకు వచ్చింది.

గోపీ : ఏమిటి ?

పిచ్చు : నిన్నకూడా కారంరోజులు సస్పెండుచేశారు...... ఇప్పుడే నోటీసుకట్టారు.

గోపీ : నన్నా !...నిజం ?

పిచ్చు : ఇప్పుడేగా చూసివస్తున్నది !...నీకు చెబుదామని వస్తున్నాను.

గోపీ : నాపేరెలా తెలిసిందో ప్రిన్సిపాలుకు ?

పిచ్చు : అసలు ఏంజరిగిందంటే—మళ్ళీ నేను చెప్పానని ఆ ప్రసాద్ వాళ్లతో చెప్పకు—మొదట ప్రిన్సిపాలు దగ్గరకు వెళ్ళినప్పుడు కసికొద్దీ నీ పేరు చెప్పారట...తీరా కొంతమంది కాలేజీకి వచ్చారా ? రానివాళ్లలో లీడర్సు నందర్నీ సస్పెండుచేశారు.

గోపీ : పోనివ్వరా, ఏంచేస్తాం ?...నేను ముందు ఆసుపత్రికి వెళ్లాలి...వాళ్ల ఇష్టంవచ్చినట్లు చేసుకోమను.

[వెళ్లడానికి లేస్తాడు.]

పిచ్చు : గోపీ ! నువ్వొక్కసారి అర్జంటుగా ప్రిన్సిపాలును కలుసుకోవాలి...అప్పుడే కమిటీవాళ్లంతా కాలేజీకి వచ్చారు...వాళ్లకు నీ పేరు తెలిసిందంటే నీస్కాలర్ షిప్ కాస్తా పోతుంది.

గోపీ : బాపుంది!...అరె! ఇదేమిటి ? ఇంకా రక్తం ఆగలేదు...ధర్మా! ధర్మా!...... అరె స్పృతితప్పుతున్నాడు......ఏడుకొండలు! మావాళ్లెవరన్నావస్తే జనరల్ హాస్పిటల్ కు రమ్మనిచెప్పు...

పిచ్చు : అదికాదురా—

గోపీ : (వినిపించుకోకుండా) ఏయ్, రిక్షా ! రిక్షా !

[గోపీ త్వరగావెళ్లిపోతాడు. పిచ్చయ్య అలాగే నోరు తెరిచి చూస్తూవుంటాడు.]

ఏడు : మంచిమారాజు ! ఎంతజాలిగుండె !...అటువంటి ఆయనకే అన్నికష్టాలు !......

[ఇద్దరూ గోపీ వెళ్ళినవైపే చూస్తూవుండగా తెర.]

సంక్షేమరాజ్యం, ప్రజాస్వామ్యం, సామ్యవాదం

శ్రీ చావలి వెంకటహనుమంతరావు

మనదేశంలో సంక్షేమరాజ్య వ్యవస్థ వీలైనంత త్వరలో ఏర్పాటుచేయడం మన అభివృద్ధి ప్రణాళికల లక్ష్యం అని అనేకమంది చెప్పడం వింటున్నాము. మన రాజ్యాంగచట్టంలో ఈ లక్ష్యాన్ని గురించి ప్రస్తావింపబడి, ఆ వ్యవస్థను నిర్మాణించడానికి ప్రభుత్వకార్యకలాపాలన్నింటిలోను శ్రద్ధవహించాలని కూడా నిర్ణయింపబడింది.

“సంక్షేమరాజ్యం” అనే పదం రాజకీయశాస్త్రంలోకి క్రొత్తగా వచ్చినప్పటికి, ఏవిధానమైతే దానివల్ల పేర్కొనబడుతోందో అది ప్రజాస్వామ్యసిద్ధాంతంలోను, ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థలోను ఎప్పుడూకూడా అంతర్గతమై ఉందనే చెప్పొచ్చు. ఒక చిన్న విషయంలోమాత్రం ఈ రెండువిధానాల్లో భేదంఉంది. ఒక దేశప్రజలలో అధికసంఖ్యాకుల అభిప్రాయానుసారంగా రాజ్యాంగం జరగాలని, స్వల్పసంఖ్యాకులు అధికసంఖ్యాకుల అభిప్రాయాలను మన్నించి, సక్రమమైనపద్ధతులవల్ల క్రమేపీ తమ అభిప్రాయాల్ని బహుళసంఖ్యాకుల అభిప్రాయాలుగా మార్చడానికి ప్రయత్నించాలని, ప్రయత్నించవచ్చునని ప్రజాస్వామ్య సిద్ధాంతంలోని కేంద్రవిషయం. అనగా ప్రజాస్వామ్యమనేది ముఖ్యంగా రాజకీయసంబంధమైన వ్యవస్థ అని దీనివల్ల తేలుతుంది.

ఇక సంక్షేమరాజ్యం అంటేనో, దేశమందలి ప్రతి పౌరుని యొక్క యోగక్షేమానికి, సంఘసంక్షేమానికి బాధ్యత ప్రభుత్వం మీద ఉండే వ్యవస్థ అని అర్థం చెప్పుకోవచ్చు. ప్రజల జీవితపరిమాణంలోను, రాబడి, ఆదాయం మొదలైనవాటిలోను, కుల, మత, సాంఘికవిషయాలలోను విభేదాలను తొలిగించి, ప్రతి మానవుని యొక్క సంక్షేమాన్ని పెంపొందించడం సంక్షేమరాజ్యవిధానం యొక్క ముఖ్యసూత్రం మాత్రంకాక దానిక్రింద జరుగవలసిన కార్యక్రమంలో ప్రధానవిషయంకూడా అయిఉంది. దీనినిబట్టి సంక్షేమరాజ్యం అనేది కేవలం రాజకీయసంబంధమైన సిద్ధాంతమే కాక, ఆర్థిక, సాంఘిక మార్పులకు సంబంధించిన సిద్ధాంతం అని కూడా చెప్పొచ్చును.

20 వ శతాబ్దం ప్రారంభంనుంచీ ప్రపంచంలో ప్రజాస్వామ్య ప్రభుత్వవిధానం కలిగిన దేశాల్లో వ్యక్తిహక్కులు మొదలైన రాజకీయ సంబంధమైన విషయాలతోపాటు ఆర్థిక, సాంఘిక సమస్యలకు, ఆర్థిక సాంఘిక స్వేచ్ఛలకుకూడా క్రమేణ ప్రాధాన్యం పెరుగుతోందని పరిస్థితుల్ని జాగ్రత్తగా పరిశీలించినవారందరకు తెలుస్తోంది. ఆర్థికస్తోమతులేని దేశాలన్నీ వెనుకబడిఉండడం, వాటి ప్రజల జీవితపరిమాణం తక్కువగా ఉండడం, ఆర్థికస్తోమతుకల దేశాలతో అవి తులతూగలేకపోవడం వాటిక్రింద తొత్తులుగా ఉండవలసిరావటం మనం చూస్తున్నాము. ఆర్థికంగా వెనుకబడివున్న దేశాల్లో ప్రజాస్వామ్యపద్ధతి అములులో ఉన్నా, వాటికి ఆ పద్ధతిని నిర్వహించడంలో అనేక ఇబ్బందులు, అడ్డులు కష్టాలు ఎదుర్కొంటున్నాయి. ఈ కారణంవల్ల ఆయాదేశాల్లో ప్రజాస్వామ్యసిద్ధాంతం, ప్రజాస్వామ్య ఆచరణ క్రమేపీ బలహీనంకావడం, ప్రజాస్వామ్య సంస్థలు వాటికి తట్టుకోలేకపోవడం, కొంతకాలానికి కమ్యూనిజం వంటి అతివాదసిద్ధాంతాలకు ప్రాబల్యం రావడంకూడా అనుభవసిద్ధమే. కనుక ప్రజాస్వామ్య సిద్ధాంతానికి, పద్ధతికి, ఆచరణకి సంక్షేమరాజ్యవ్యవస్థను నిర్వహించడానికి అవసరమైన పరిస్థితులకు దగ్గరసంబంధం ఉంది. సంక్షేమరాజ్యం ఏర్పాటు ప్రజాస్వామ్య పద్ధతికి ఆఖరిమెట్టుగాను అంతిమరూపంగాను పరిగణించొచ్చు.

సంక్షేమరాజ్యలక్ష్యాన్ని ముందుపెట్టుకొని ప్రభుత్వ విధానాలను, ప్రభుత్వకార్యక్రమాలను రూపొందించవలసిన బాధ్యత మనదేశంలో ప్రభుత్వ ఆధిపత్యం వహిస్తూన్నట్టినీ, ఇకముందు వహించేటటువంటినీ ప్రతి రాజకీయపక్షంపైన మోపబడివుంది. దాన్ని అందుకోడానికిగాను ప్రతిపౌరుడూ విద్య నభ్యసించడానికి, జీవితం సౌఖ్యవంతంగా జరుపుకోడానికీ, ఎవరికి ఇష్టమున్న జీవనోపాధి మార్గాన్ని వారనుసరించడానికి కావలసిన పరిస్థితులను చట్టాలద్వారా, ఇతర మార్గాలద్వారా కల్పించడానికి ప్రభుత్వం పూనుకోవలసివుంది. ఒక పౌరునికి, ఇంకొక పౌరునికి మధ్య సమానత్వం, సౌభ్రాతృత్వం, స్వేచ్ఛ పెంపొందించడానికి అవకాశాలు కల్గించాలి. ఆర్థికంగా, సాంఘికంగావుండే విభేదాలు, హెచ్చుతగ్గులు తొలగించడానికి అనువుగా ప్రభుత్వకార్యకలాపాలు, ప్రాతిపదికలు ఏర్పాటుచేయాలి. సహకారసిద్ధాంతరూపేణ ప్రజాస్వామ్యాన్ని అములులో పెట్టాలనికూడా మన రాజ్యాంగచట్టంలో నిర్ణయింపబడింది. దానికొరకై నిరంతరకృషి చేయాల్సివుంది. సహకార ప్రజాస్వామ్యవిధానం సంక్షేమరాజ్యవ్యవస్థకు ఒకవిధంగా ప్రతిరూపం అని అనుకుంటే, ఇట్టి కృషియొక్క ప్రాముఖ్యత అవగాహనౌతుంది.

మనలక్ష్యం చాలా వున్నతమైనదీ, గొప్పదీ, నిర్విరామంగా కృషి చేయతగ్గదీ అనడానికి ఎంతమాత్రం అనుమానించ నక్కరలేదు.

దాన్ని అందుకోడానికి ఏమార్గాన్ని అనుసరించాలనే విషయంలో కూడా ఎక్కువ భేదాభిప్రాయాలు లేవనే అనుకోవాలి. భేదాభిప్రాయలేమేనావుంటే సంక్షేమరాజ్యాన్ని ఏర్పాటుచేయడంలో ఎంత త్వరగా మనం సాగిపోగలమనే విషయాన్నిగురించి మాత్రమే.

ఇతరవిషయాలు, పరిస్థితులు మాట వదిలేసి, ఈ లక్ష్యాన్ని చేరుకోడానికి మన ఆర్థికవిధానంలోను, సాంఘికవిధానంలోను మార్పులు ఏంకావాలి అని ఆలోచిస్తే కన్పించేదేమంటే, సంక్షేమ రాజ్యాన్ని ఏర్పాటుచేయడానికి ప్రథమసోపానం సామ్యవాద సిద్ధాంతాన్ని అమలులో పెట్టాలి అనేది. అంటే ప్రజాబాహుళ్యంలో పేరుకున్న ఆర్థిక విభేదాలు, వివిధవర్గాల జీవితపరిమాణంలో వుండే భేదాలు, కుల మత సాంప్రదాయాలనుబట్టి ఏర్పడ్డ సాంఘిక విభేదాలు తొలగించడం జరగాలి.

అయితే సామ్యవాదసిద్ధాంతానికి అనేక రూపాంతరాలున్నాయన్న విషయం మరిచిపోకూడదు. దేశం మొత్తంమీద వస్తూత్పత్తికి అవసరమయ్యే పరికరాలనన్నింటిని ప్రభుత్వపరంచేసుకొని, ప్రభుత్వమే వాటి ఉపయోగాలను నిర్ణయిండం, వాటిని దేశక్షేమానికి అనువుగావుండే విధానాలప్రకారం నడపడం సామ్యసిద్ధాంతానికి మూలసూత్రం అని కొందరి అభిప్రాయం. దేశంయొక్క ఆర్థికాభివృద్ధికి ప్రధానమైన పరిశ్రమలనుమాత్రం ప్రభుత్వం తనపరంచేసుకొని, ఇతర విషయాలలో పెట్టుబడి విధానానికి అవకాశం వదలడం సామ్యసిద్ధాంత ఆచరణలో ఇంకోవిధంకాగా దేశ పరిపాలనలోనే కాకుండా మొత్తం ప్రజల జీవితాలకు సంబంధించిన ప్రతి విషయంలోకూడా ప్రభుత్వం కలుగచేసుకోవడం, రాజకీయంలోను ఇతరత్రాకూడ భేదాభిప్రాయాలను అరికట్టడం సామ్యసిద్ధాంతంలో అతివాదసిద్ధాంతం అయిన కమ్యూనిజంలో ముఖ్యవిషయం. సాధారణంగా సామ్యవాదపద్ధతిని ఆచరణలో పెట్టడంలో, ప్రజాస్వామ్యానికి, ప్రజాస్వామ్యపద్ధతులకీ అవకాశం ఉంటుంది. కమ్యూనిజం ఆచరణలో ఉన్న దేశాలలోమటుకు ప్రజాస్వామ్యానికి పూర్తిగా స్వస్తిచెప్పడమే జరుగుతుంది.

ఇండియాలో క్రమేపీ అమలులోకి వస్తూన్న విధానం సామ్యవాదం. సామ్యవాదంతో ప్రజాస్వామ్యాన్నికూడా మిళితంచేసి ప్రజాస్వామ్య సామ్యవాదాన్ని మనం ఆచరణలోకి తీసుకువస్తూన్నాము. మన విధానంలో ఈ రెండువిధానాల్ని ఆచరణలో జాగ్రత్తగా సమన్వయించి సమగ్రమైన దేశాభివృద్ధికి, ప్రజాబాహుళ్యం ఆర్థికంగాను, సాంఘికంగాను పురోగమించడానికి మార్గాన్ని సుక్షేమం చేసుకుంటున్నాం. మన విధానంలో ప్రత్యేకత ఏమైనా ఉందీ అంటే అది ఈ సమన్వయాన్ని జయప్రదంగా జరపడానికి మనం చేస్తున్న ప్రయత్నమే. ప్రజాస్వామ్యాన్ని విసర్జించకుండా, అది నిర్విఘ్నంగా కొనసాగడానికి పరిస్థితుల్ని కల్గించుకొంటూ సామ్యసిద్ధాంతానికి అనుగుణ్యంగా ఉండే విధానాలను ఆచరణలో పెట్టుకుంటూ, సంక్షేమరాజ్యవ్యవస్థను ఏర్పాటు చేసుకోడానికి కృషిచేస్తూన్నాం.

ఏవిధంగా ఈ సమన్వయం జరపాలో జరపడానికి వీలుంటుందో దానికి పథకం మన మొదటి, రెండవ పంచవర్ష ప్రణాళికలో నిర్ణయింపబడి ఉంది. దేశం సర్వతోముఖంగా అభివృద్ధి చెందడానికి, మన రాజ్యాంగచట్టంలో నిర్ణయింపబడిన లక్ష్యాల్ని అందుకోడానికి, ఈ పథకం దారి చూపిస్తూంది. ప్రజలయొక్క జీవిత పరిమాణాన్ని హెచ్చించడం, వివిధమార్గాలలో దేశాభివృద్ధికి అవసరమైన వస్తూత్పత్తి, ఆహారోత్పత్తి ఎక్కువ చేయడం, ప్రజలలో ఆర్థిక సాంఘిక భేదాల్ని, హెచ్చుతగ్గులను తొలగించడం, అక్షరాస్యత తొలగించి విద్యాగంధాన్ని ప్రజలలో ఎక్కువ వ్యాపన చేయడం, చిరకాలంనుంచి మనదేశంలో స్థావరం ఏర్పర్చుకొని ఉన్న రోగాల్ని, అనారోగ్యతల్ని నిర్మూలించడం మన పంచవర్ష ప్రణాళికల ప్రధానోద్దేశ్యాలై ఉన్నాయి. రెండవ పంచవర్షప్రణాళిక అంతంలో ఎంతవరకూ ఈ ఉద్దేశ్యాలను ఆచరణలో పెట్టగలుగుతామో, అంత మేరకు మనం సంక్షేమరాజ్యలక్ష్య మార్గంలో ముందుకు సాగిపోయినామనే అనుకోవచ్చు.

ఈ సాగిపోవడంలో సామ్యవాదంలో అతివాదమైన కమ్యూనిజం సిద్ధాంతాన్ని ఒక ప్రక్క పెట్టుబడిదార్లు, ధనవంతులు మొదలైనవారి ఒత్తిడిని ఇంకొకప్రక్క తొలగించుకుంటూ వాటిలో చిక్కుకుండా జాగ్రత్తగా ముందుకుపోవడం చాలా అవసరం. కొన్ని తప్పటడుగులు వేస్తే వాటి ఫలితంగా మన ఆర్థిక, సాంఘికాభివృద్ధికి ఆటంకం కలగడమే కాకుండా, దేశక్షేమానికే ముప్పు వచ్చే అవకాశాలు ఏర్పడవచ్చు.

సామ్యసిద్ధాంతవ్యవస్థ నిర్మాణానికి అనుగుణ్యంగా ఉండేటట్లు, ఇండియా ప్రభుత్వం కొన్ని చర్యలు ఇదివరకే తీసుకున్నది; మరికొన్ని ఇకముందు తీసుకోబోతున్నది. రెండవ పంచవర్ష ప్రణాళికలో ప్రభుత్వనిర్వహణక్రింద జరిగేపనులు, నిర్వహింపబడే పరిశ్రమలు, ఇతర కార్యక్రమాల పరిమాణం హెచ్చింపబడుతూంది. మొదటి పంచవర్ష ప్రణాళిక కాలంలో ప్రభుత్వ ఆధ్వర్యంక్రింద నడపబడే పరిశ్రమలపై పెట్టుబడి 179 కోట్ల రూపాయలు, పెట్టుబడిదార్ల ఆధ్వర్యంక్రింద నడపబడే పరిశ్రమలపై పెట్టుబడి 383 కోట్ల రూపాయలు. అయితే, రెండవ పంచవర్ష ప్రణాళికలో ప్రభుత్వ ఆధ్వర్యంక్రింద నడపబడే పరిశ్రమలపైన పెట్టుబడి 891 కోట్లరూపాయిలు వరకూ పెంచబడగా, పెట్టుబడిదార్ల ఆధ్వర్యం క్రింద జరిగే పరిశ్రమల పెట్టుబడి 620 కోట్ల రూపాయలని నిర్ణయింపబడింది. పంచవర్ష ప్రణాళిక ఆచరణలోకి వచ్చింతరువాత క్రమేపీ ప్రభుత్వ ఆధ్వర్యంక్రింద నడపబడే పరిశ్రమల సంఖ్య ఎక్కువవడమే కాక ఇదివరకు ఏర్పడ్డ పరిశ్రమల ఉత్పత్తి పరిమాణాలు హెచ్చించబడుతూన్నాయి. ఈ విధానం కాలక్రమేణా ఎక్కువ చేయడం ప్రభుత్వ అభిప్రాయం అని ప్రధానమంత్రి, ఇతర ప్రభుత్వ నాయకులు పదేపదే చెప్పుతూన్న సంగతి అందరకు తెలిసిందే. పరిశ్రమాభివృద్ధి అటుంచి, గ్రామసీమలను అభివృద్ధి చేసేటందుకు చాలావరకు బాధ్యత ప్రభుత్వం వహించడం, భూమి విధానంలో సామాన్య రైతులకు వారు సేద్యం చేస్తూన్న భూమిపై హక్కులను కల్గించడం ఇంకా ఇతర సంస్కరణలు ఏర్పాటు చేయడం-ఇవన్నీ కూడ ప్రజాస్వామ్య పద్ధతి ననుసరించి సామ్యసిద్ధాంతాన్ని ఆచరణలో పెట్టేమార్గాలే.

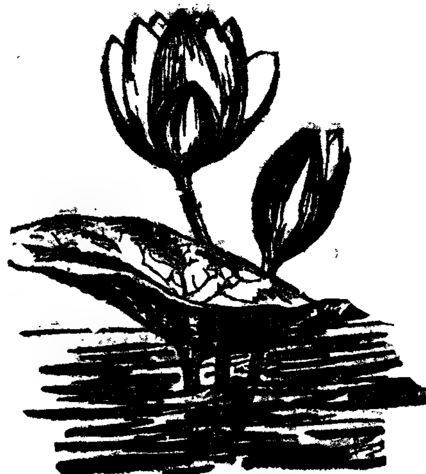
ఇవికాక సామ్యసిద్ధాంతాన్ని అనుసరించి ప్రభుత్వం తీసుకొంటూన్న చర్యలు మరికొన్ని ఉన్నాయి. వీటిలో పన్నుల విధానాన్ని, ఆర్థిక విభేదాల్ని, ఆదాయాలలో హెచ్చు లను తొలగించడానికి మార్గంగా ఉపయోగించడం. ఆదాయపు పన్నును క్రమేణా హెచ్చించడం, అదనపు ఆదాయాలపైన వేయబడే పన్నులరేట్లను పెరిగించడం, మూలధనంమీద పన్ను విధించడం, భూస్వాములు భూవసతి పరిమాణాన్ని చట్టరూపేణా నిర్ణయించడం, ఈ ప్రణాళికలోని యితర భాగాలు.

పైన చెప్పినదానినిబట్టి సంక్షేమరాజ్యం, సామ్యవ్యవస్థ, ప్రజాస్వామ్యం వీటికి పరస్పర అవినాభావ సంబంధం ఉందని స్పష్టపడుతుంది. ఈ పదాలను అర్థం చేసుకోవడంలోను, అర్థం చెప్పడంలోను కొన్ని భేదాలున్నప్పటికీ, వాటి మూలసూత్రాలను గురించి అభిప్రాయభేదాలు లేవు. ప్రజాస్వామ్యవిధానంద్వారా సామ్యవ్యవస్థకు దారి ఏర్పాటు చేయడం; సామ్యసిద్ధాంతం యొక్క ఆచరణ వైశాల్యాన్ని క్రమేణా హెచ్చించడంద్వారా సంక్షేమరాజ్యలక్ష్యాన్ని అందుకోవడం జరుగుతుంది. సంక్షేమ రాజ్యవ్యవస్థలో ఒక ముఖ్యభాగం సంఘసంక్షేమాన్ని పెంపొందించడం, అనగా సమాజపు ఏర్పాట్లలో ఇమిడివున్న లోపాలను నిర్మూలించడం, సంఘంలో భాగస్థులుగావున్న వివిధశాఖలవారికి అవసర సౌకర్యాలను ఏర్పాటుచేయడం మొదలయినవి.

"సామ్యవాదం" విప్లవం సూచించే పదంగా భావించి, దానిని ఉపయోగించడానికి భయపడే రోజులు పోయాయి. రెండవ పంచవర్ష ప్రణాళిక ముసాయిదాలో మన ఆర్థిక విధానం యొక్క లక్ష్యం "సామ్య సాంఘిక వ్యవస్థను నిర్మాణించడం" అని స్పష్టీకరింపబడింది. ఆ పదాన్ని ఇంకా విశదీకరిస్తూ, "మన అభివృద్ధి కార్యక్రమాలు కొంతమంది వ్యక్తుల లాభాలను హెచ్చించడానికి కాక సాంఘిక లాభాల్ని పెంపొందిచడానికి నిర్మింపబడతాయి" అని చెప్పబడింది. అసలు ముఖ్యవిషయం ఏమిటంటే పెట్టుబడిదారీ విధానానికి మూలవిరాట్టని చెప్పకోదగ్గ దేశాలలోకూడ, రెండు మూడు దశాబ్దాలలో ఆ విధానం అనేక మార్పులకు లోనయింది. అమెరికావంటి దేశంలో సామ్యవాదం సిద్ధాంతరూపేణా ప్రచారంలో లేకపోయినా, దానికి అనుగుణ్యంగా ఉండే కార్యక్రమాలు, విధానాలు ఆచరణలో పెట్టబడుతూనే ఉన్నాయి. అమెరికాలో పన్నులవిధానం, పరిశ్రమల యాజమాన్యపద్ధతి చూచినట్లయితే, ప్రధానంగా కన్పించేదేమిటంటే పెట్టుబడిదార్లని పిలవబడేవారిలో చాలమంది సామ్యవాదులుగా వ్యవహరించడం, పెట్టుబడిదారీ ప్రభుత్వం అనేది సామ్యవాదపద్ధతులపైనే నడపబడడం.

మనదేశంలో పండిత నెహ్రూ ఆధిపత్యంక్రింద నడుస్తూన్న మన ప్రభుత్వం అనేకవిషయాల్లో మధ్యేమార్గం అవలంబిస్తూంది. ఇతర దేశాల అనుభవాలనుబట్టి మన విధానాల్ని నిర్ణయించుకోడానికి ఏర్పడ్డ అవకాశాలను మన దేశపరిస్థితులు, అవసరాలనుబట్టి, అవసరమైన సవరణలతో మార్పులతో ఉపయోగించుకుంటున్నాము. విదేశ వ్యవహార నిర్వహణలో నేమి, దేశాభివృద్ధికి అవసరమైన కార్యక్రమాలను, పథకాలను ఏర్పాటు చేసుకోవడంలో నేమి, ప్రజాసంక్షేమ కార్యకలాపాలను ఆచరణలో పెట్టడం విషయంలో నేమి, మన మధ్యేమార్గం లాభదాయకమైన ఫలితాల్ని ఇస్తోందనడానికి అనుమానం లేదు. ఈ విధంగా మనం దేశవ్యవహారాలను నడుపుకో కలిగినంతకాలం, విప్లవాత్మకసిద్ధాంతాలు తలెత్తకుండా, విప్లవ పరిస్థితులు ఏర్పడకుండా, చట్టపద్ధతులకనుగుణ్యంగా మనదేశాభ్యుదయం ముందుకు సాగిపోగలదని నిశ్చయంగా నమ్మొచ్చు.

సామ్యవిధానంద్వారా సంక్షేమరాజ్యం ఏర్పడి వీటివల్ల మనం పొందదల్చిన లాభాలు అనుభవించడానికి ముందు ఒక ప్రధాన జాగ్రత్తను సర్వదా మనస్సులో ఉంచుకోవాల్సిన అవసరం ఉంది. అదేమిటంటే, అన్నిటికి మూలాధారం, పునాది అయిన ప్రజాస్వామ్యపద్ధతిని విడనాడకుండా ఉండడం, సర్వదా ప్రజాస్వామ్యమార్గాన్ని సురక్షితంగా ఉంచుకోడానికి తగుజాగ్రత్త వహించడం. ప్రజాస్వామ్యం ఏనాడైనా దెబ్బతిందీ అంటే దాని ఫలితంగా ప్రజాస్వామ్యసిద్ధాంత పునాదిపైన నిర్మాణించుకో దలచిన సౌధం అంతాకూడా కూలిపోతుంది. ప్రజాస్వామ్యాన్ని ఈవిధంగా సురక్షితంగా చేసుకోవడం, చేసుకోకపోవడం ప్రజా బాహుళ్యంయొక్క చేతుల్లో వుంది.

పండుగ ప్రయోజనాలు, విశేషాలు

శ్రీ గజపతిరాయ వర్మ

మీనంనుండి మిథునం—మధ్యలో పండుగలు, అన్నీ ఆధ్యాత్మికం, ప్రాకృతికం, వ్యావసాయికం అనిపించినా, బాధలు యుద్ధాలు వినిపించని సార్వజనీన సంతోషవిషయం అయినా, ఆలోచిస్తే అంతా సృష్టిభావాలు, కార్యక్రమాల ప్రాతిపదిక అనిపించకపోవు.

సంవత్సరంలో ఆయనాలు, ఋతువులు, కాలవిభజన ప్రపంచం అంతటా, కనీసం మన దేశీయులు తలోరకం (ప్రాంతీయం)గా పంచాంగాలు తయారించుకోడం; పడికట్టుకు సూర్యుడ్ని కొందరూ, చంద్రుడ్ని కొందరూ ఎంచుకోడం, అక్కడక్కడ కొన్ని ప్రాంతాల పంచాంగాల్లో మధ్యలో తెచ్చుకున్న మార్పులు; జ్యోతిర్వైదికంగా ఏర్పడిన భావాలు—పండుగలు, ఉగాదికూడా అంతటా ఒకేనాడు జరుగని పండుగయైన కారణము.

సంవత్సరకాలవిభజనకీ కారణా లిలా ఉండగా అణ్వస్త్ర ప్రయోగాల్లో అంతరాళం వాయువుల్లో (పంచభూతాల్లో కొన్ని) మార్పుల ఫలితంగా ఋతువైరుధ్యలక్షణాలు కల్గునని ఎరిగినవారు కూడా బాహాటంగా బైల్పర్చకపోడం—"అంతర్జాతీయఅసభ్యత"—ఈ ప్రయోగాలు జరిగినకొద్దీ — ముందుతరాలవారికి చైత్ర వైశాఖాల్లో వసంతఋతులక్షణాలు కాన్పించకపోవచ్చును.

పంచాంగభేదాల్లో ప్రాంతీయ శీతోష్ణస్థితి కారణాలుగా, జ్యోతిర్వైదికంగా కల్గి, ఆచరణకువచ్చిన వార్యావిభావాల కనుగుణంగా, ఉగాది నిర్ణయం ఒకో రోకోవిధంగా ఎంచుకున్నారు. అది సహస్రాబ్దాలపూర్వంనుండీ ఉన్న ఆచారం. ఉత్తరాయణారంభం (డిసెంబరు – జనవరి)లో కొందరి ఉగాది. వసంతంలో కొందరు, శారద సంపాతానికి కొందరూ ఉగాది పండుగ ఏర్పర్చుకున్నారు.

చైత్రం—అనేకులకు దేవతల ప్రభాతకాలం. ఆ దినాల్లో ఉగాది జరుపుకోడం ఒక్క ఆంధ్రలోనేగాక అనేకప్రాంతాల్లో ఉంది. దీపావళి పండుగకువలెనే టపాకులు తుపాకులు పేల్చడం, దీపాలు వెలిగించడం ఉగాదికీ ఉంది.

శాతవాహనులకాలంనుండి రాష్ట్రకూటులపాలనవరకూ అవినాభావసంబంధాలుండీ — ప్రాదేశికంగా వేర్వేరైనా కర్ణాట మహారాష్ట్రులకూ ఆంధ్రులవలె వసంతంలోనే ఉగాది.

తమిళులు, బెంగాలీలు మరుసటి మాసంలో (మన పంచాంగ రీత్యా) చేసుకుంటున్నారు.

ఉగాదినాడు జ్యోతిర్వైదికమూ, కాలము గూర్చిన కల్పనాభావముల గణపతినీ, విష్వక్సేనునీ—అనేక దేశాల్లో అతిపురాతన కాలంనుంచీ అవిచ్ఛిన్నంగా తరాలవారినీ పూజిస్తున్నారు.

కేరళుల కొత్తసంవత్సరంకూడా ప్రాకృతిక, భౌతికవిషయాల భావాలు కలినదే. సాయన మేషంలో కంచుపళ్లెంలో కొబ్బరి, డబ్బులు, అద్దం, ఆభరణాలు, కూరగాయలుకూడా ఉంచి-పళ్లెం పార్శ్వాల్లో దీపాలు వెలిగిస్తారు. ఉగాదినాడు ఉదయాన్నే ప్రప్రథమంగా ఆ వెలుగు దర్శించడం వారు శుభకరంగా నమ్ముతారు. మొదట దర్శించిన వ్యక్తి ఇంటనున్నవారి నొక్కొక్కరికి కండ్లు మూసి (దాగిలిమూతలువలె) నడిపించుకవచ్చి దర్శనం జేయించడం మధ్యలో వారు మరేదీ చూడకుండా ఉండాలనే ఏర్పాటు. ధాన్యం, నాగలి పూజ వీరికీ ఉంది.

పూర్వులు కొందరిని ఆనవులని వ్యవహరించారు. హిమాలయ ప్రాంతాల్లో చీనీసంస్కృతియైనా వసంతంలో గాకున్నా ఉత్తరాయణారంభంలోనే ఉగాదిపండుగ జపాలు, నృత్యాలు, మంత్రాలతో జరుపుకుంటారు.

చీనీ సంస్కృతి

సిక్కిమ్ ప్రజల ఉగాది ఉత్సవం—"లోసంగ్" రెండు రోజులు సాగే నృత్యోత్సవం. గత సంవత్సరపు దుష్టశక్తుల పారద్రోలి శాంతిసౌఖ్యాల క్రొత్త సంవత్సరం కోరుతూ ప్రభుసమక్షాన పూజలూ నృత్యాలూ—అయినా ప్రాకృతికం అనిపించే పూర్వాచారం ఒక్క పల్లీయుల్లోనే నిలచిఉంది. పల్లీయులు కొత్తపంట పండ్లు మొదలైనవి సమర్పించుకుంటే పట్టణప్రజలు ధనరూపకంగా కానుకలు సమర్పించుకుంటారు. ఆర్థికసిద్ధాంతంలో ఇక్కడ రెండు భిన్నభావాలు.

ప్రపంచంలో, ఒక్క క్రైస్తవుల్లోనేగాదు అనేకుల్లో మాసరాసులకు సంబంధించిన నమ్మకాలు. ఆచారాలు పోలికలు ఉన్నయ్. ఇవి సిక్కిమ్ ప్రజల్లోనూ ఉన్నవి.

నల్లనిబట్టలు కట్టిన పన్నెండుగురు (సంవత్సరం) నృత్యం ప్రారంభిస్తారు. వారి వీపున, బట్టలపై మృత్యు (మహాకాలుడు) చిత్రం ఉంటుంది. పక్షులు, లేళ్లు, కోతులు, పులులు మొదలగు జంతువుల తలలు తగిలించుకున్న వారంతా ఆ నృత్యంలో పాల్గొంటారు. ఆకాశంపై నక్షత్రమండలాలు, భౌమికమైన ప్రాణికోటి ఈ నృత్యంలో అంతర్భావాలు.

ఈ నృత్యాల్లో గతసంవత్సరం—రానున్న సంవత్సరం—రెంటిగూర్చిన కాల్పనికమైనా ఒక చారిత్రక—మత సందర్భం కూడా ఉంది.

తొమ్మిదో శతాబ్దంలో ఒక రాజు బౌద్ధమతప్రచారానికి ఎంతో శ్రమించాడు. అతని తమ్ముడు అన్నని చంపించి అధికారం

కాబట్టి ఆ మతవినాశనోన్ముఖుడు కాగా మతాచార్యులతని వధించడం—ఆ విజయ గాథ—మంచీ—చెడ్డా—ఈ నృత్యాల్లో ప్రదర్శిస్తారు.

యూరేషియా పూర్వజనాంగంలో కాలంగూర్చిన కథల్లో రెండు ఋతువులు, రెండు అయనాలు, రెండు సంవత్సరాలకు సంబంధించిన భౌతికవిషయాలు, సూర్యునీ గూర్చిన నమ్మకాల్లో తండ్రీకొడుకులు, అన్నదమ్ముల యుద్ధాలు (గతం చనిపోవడం వర్తమాన విజయం) ఇలాంటి వనేకం లేకపోలేదు.

నల్లబట్టల నటులు పన్నెండుగురూ మధ్య నో పిండిబొమ్మను నిలిపి నృత్యంలోనే బాకులతో ఆ బొమ్మగుండెల్లో పొడుస్తారు. మృగశీర్షాలు (మృగశీర్ష నక్షత్రమండలం) ధరించినవారా బొమ్మను ఏ కీలు కా కీలు విరుస్తారు.

వీరి మహాకాలుడు "య్యూషెగాన్ టో" త్రినేత్రుడు. ఈ పాత్రధారికి నల్లని ముసుగు. భార్య "లామో మాగ్ జోర్మో"—దంపతు లిద్దరిదీ ఆ పిండిబొమ్మను ఛిన్నాభిన్నం చేసే నృత్యం.

మర్నాడు విచ్చుకత్తులు పూనిన వృద్ధవీరుల నృత్యం. ఛిన్నాభిన్నం అయిన పిండిబొమ్మను పోగుజేసి మతాచార్యుడు మహాకాలుని విగ్రహం ముందు చేరుస్తాడు. తర్వాత ఆ పోగును విచ్చుకత్తులవారి నృత్యాలు (విజయం) తో ఊరేగించి ఊరవతల పార వేసెదరు.

కొత్త సంవత్సరం వచ్చిందనుటకు గాను చీనీమతాచార్యుడు ఇద్దరు కొడుకులతో ప్రవేశం. వారి దర్శనం శుభకరం—అయితే ఆయనముఖం హాస్యాస్పదంగా నుండడమే గాదు, పెద్ద బొజ్జతో కూడా ఉంటుంది — ఇక్కడ భౌతికవిషయాలు — సుభిక్షం ప్రదర్శితం.

శూన్యమాసం మరుడు మరుగుపడెనా?

తెలంగాణా కోయల్లో జ్యోతిశ్శాస్త్ర వైదికం ఆధ్యాత్మిక భావాల అనుసరణకన్న దైనికజీవితాలకు సంబంధించినదిగా పరసుగల్లో ప్రయోజనా లెక్కువ కాన్పిస్తున్నవి.

మన నాగరికులు, పండితులు మన్మథుడు మరుగైనందున మగ వాలులంతా పుట్టిళ్ళుజేరుతారంటారు. కాని ఆకాశంపై మన్మథుడూ, దైనికజీవితాల్లో మన్మథుడు (చలి కారణంగా) మరుగైవాడనుకున్నంతలో ఏ కాలంలోనూ కూడా కామవిషయాల్లో కరువు ఏర్పడే అవకాశం లేదు. మన పండితాభిప్రాయాల్లో వారికీ ఈ కాలంలో మరుడు దూరం అయినట్లు తోచవచ్చు—అందు కది వారి సిద్ధాంతరీత్యా శూన్యమాసం కావచ్చు.

పరిసరాల్లో పచ్చదనం లేక, ఆకులు రాలిన బోడి చెట్లు, ఏపని చేయడానికీ ఉత్సాహం కల్గించని చలి (బనీనుకూడా లేకుండా, శ వెలాగడుస్తుందో అనే ఆతృతతో, ఇల్లు, గోడలు లేక చెట్టుక్రింద చలికాలంలో పడుకున్న పరిస్థితి) శీఘ్రయాన సౌకర్యాలు లేకపోవటం, వాటి నన్నిటినీ భావించి చూడండి—మకరసంక్రాంతి రాకముందు శూన్యం అనిపించడం వివేటో బోధపడుతుంది.

ఇది మరుడు దూరంగావడం గాదు. మన పూర్వజనాభాలో (సోషల్ ఎకనమిక్స్) సామాజికమైన ఆర్థికవ్యవస్థానుసారం అనెందుకనుకోగూడదు!

ఇప్పుడూ మనం డిసెంబరు—జనవరుల్లో సార్వాపంట కోతలు చూస్తున్నాం. దీపావళీ దినాల్లోనూ వరికోతలుంటున్నాయి.

అల్లుళ్ళనూ కూతుళ్లనూ పండుగలకు పిల్చుకోడం అప్పటి పాలవడం—అల్లుడ్ని దశమగ్రహం అనుకోడం మన నాగరికత విద్యావిజ్ఞానాలు బలిసిపోయి తయారైన భావాలు.

కొత్తపంటలకాలాల్లోనే పండుగలు చేసుకోవడం గమనించదగిన సంగతి. రాజకీయాలు ఊసరవెల్లిగా ముదరడంవల్లా వ్యక్తుల స్వలాభాపేక్షవల్ల పెరిగింది కాని, "వ్యవసాయకూలీ" అనేవర్గం ఆర్థిక సామాజిక రంగాల్లో ఆనాడు లేదనే సంగతి సర్వులకూ విదితమే.

ఆడవాళ్లు అమ్మలిండ్లకు చేరడం, అల్లుళ్ళు వారి వెంట రావడం లాంఛనాలు మధ్యలో ఏర్పడినవి. ఒకప్పుడు కుటుంబం అనిపించుకున్నవారింటికి వీరితోపాటు ఇతర బంధువులుకూడా పండుగలకు రావడం ఆచారం.

కొందరిలో దీపావళికి వచ్చి మకరసంక్రాంతివరకూ ఉండిపోడంకూడా ఉంది.

ఇదో సమష్టి సాముదాయక శ్రేయోదాయక ప్రణాళిక; అధునికంగా "శ్రమదానం, సంపత్తిదానం" అంటే మాత్రం మన పండితులూ మేధావులు నవ్వున వప్పుగోరు.

'ముందున్న'వారు 'వెనుకబడిన' వారి నుండి నేర్వండి

పండితులకు శూన్యం అనిపించిన కాలం—తెలంగాణా కోయల్లో—ఫాల్గునంలో పంక్తిభోజనాల పండుగ—బంధువులు అంతా పాల్గొంటారు.

ఈ పంక్తిభోజనాల్లో పాల్గొన్నవారెవరూ కోతలు పూర్తయ్యేవరకూ ఆ గ్రామం విడచి పోకూడదు.

చైత్రంలో వాళ్లు చెత్త చెదారం తగులబెట్టడం (కాముదహనం పండగ ఇంతే) మళ్లీ పంటకు భూమిని సిద్ధపర్చడమే.

అప్పచ్చులు, ఉల్లిపాయలు తగిలించిన (వెదురు పేళ్ళ) పాలవెల్లి రెండు వెదురుగడలకు వేలాడవేసి, వేర్వేరుగా ఊరేగించి, రెంటినీ చేర్చి ఏటవాలుగా పాతి క్రింద నిప్పు రగిలిస్తారు. ఆ గడల చుట్టూ వీర్రాళ్ళు నోరు కొట్టుకుంటూ ప్రదక్షిణ చేస్తుంటారు. మొదళ్ళు కాలి వెదురుగడలు వాలిపోయేప్పుడు పాలవెల్లుల క్రింద పడకుండా అందుకుని వాటికట్టిన భక్ష్యాలు ప్రసాదంగా స్వీకరిస్తారు.

ఉల్లిపాయలు కొరుక్కుంటూ జొన్నరొట్టెలు తినే ఈ మనుష్యుల నమ్మకాలు నాగరికులకు హాస్యాస్పదంగా ఉండవచ్చును. కాని ఈ నమ్మకాల్లో ఆకాశాన్నీ, స్వర్గాన్నీ, నక్షా

పతిన భూమిని పంటను పూజించే పద్ధతి అంటే మాత్రం ఊ కొట్టరు.

కాలి వాలిపోయిన ఆ వెదుళ్ళు రెండూ దంపతులు. ఆ కాలిన స్థలాన తలో పిడికెడు గింజలు వేసి జొన్నకూడు వండెదరు. పొలాల్లో ఒక మొక్కముందు జొన్నచొప్ప కుప్పమీద ఆ జొన్న వరికటి తలో దోసెడు పోసి ప్రక్కగా ఒక గొడ్డలి ఉంచుతారు నివేదన.

పంటలు బాగుండాలనీ భూమాతనూ సస్యలక్ష్మినీ ప్రార్థించి, అతివృష్టి అనావృష్టి రాకుండా రావణాసురుణ్ణి ధ్యానించి ఆ గొడ్డలితో ఒక్కవ్రేటుకొ మొక్క నరుకుతారు.

ఈ వన్యజాతులను కడఅంతస్థులో నిలబెట్టిన మన పూర్వులు వర్షాలగూర్చిన ప్రార్థనము, దైవాలు, నరకాసురుడు, వృత్రాసురుడు వైదిక సాహిత్యం వెదుక్కుంటే అంతరార్థం ఒకటే—అడవులు కాల్చి సేద్యం చేయడం ఇదే.

ఇప్పచెట్టు వీరి భీమన్న దేవుడు (ఇంద్రుడు, వర్షాధిపతి)- భార్య 'సిరో'-రెండు ఇప్ప స్తంభాలు-వైశాఖంలో వీటికి (దేవుళ్ళు) పెండ్లి. పెండ్లిపందిరముందు వేణుదహనం-ఆ మంటలపైనుండి ఉత్సాహంగా దూకడం-అమ్మ పాత్రధారి ప్రవేశం. పిల్లలు అమ్మా ఆకలి అంటూ వేధిస్తూ వెంటబడతారు. అమ్మ వారందరికీ వత్తిచేతులతో ఉత్తుత్తిగింజలు పంచుతుంది.

మంటలు ఆరిపోగానే ఆ బూడిదను విస్తరించి ప్రదక్షిణ చేస్తారు. అక్కడే గింజలు పంచినట్లే దుక్కి, విత్తుట, కోతలు, కప్పేతలు, ఎగరేతలు, కొలతలు అభినయించి పంట బాగుందంటే బాగుందంటారు.

అమ్మ, అయ్య పాత్రధారులు (దైవాలు) ఆ ఉత్తుత్తిగింజల పంట గ్రామస్థులందరికీ పంచుతారు. గ్రామ రైతులపై ఆధారపడిన చేతిపనులవారికీ కొల్చి అప్పగిస్తారు. వీరంతా ఉత్తుత్తిమూటలు వీపున వేసుకుని పందిరలోని సిరో భీమన్నల దర్శించి పోతారు.

పొరుగు పచ్చ ఓర్వలేని మనం, కృతఘ్నత, దగా స్వార్థాలను గౌరవకళగా మార్చుకుని మనుతున్న మనం ఈ వన్యజాతుల నుంచి నేర్వదగిన వున్నాయంటే ఎంత అప్రతిష్ఠ!

తర్వాతిరోజుల్లో—మువ్వలు కట్టిన కొరడాలతో కొట్టుకోడం, పశువుల గంటల పటెడలు మెడవేసుకుని గెంతడం, మునెయ్య పూజ, సంవత్సరఫలితాలు, నాగలిపూజ, తెల్లటిఎద్దుల వనుక తెల్లనిబట్టలు కట్టుకుని ఊరేగడం, అమ్మవారికి మూడు తెల్లజెండాలు, పొలాల్లో వాల్లుగింజ లేరుకోనిచ్చి తెల్లని కోడిపుంజును సూర్యునికి కైంకర్యం చేయడం.

తర్వాత-అల్లుణ్ణి కుమారుణ్ణి ముందు ప్రారంభించమని దున్నడం, విత్తడం-యథార్థ కార్యాచరణ.

అసలు సంగతి

మకరసంక్రాంతి అనంతరం అమ్మలక్కలంతా (ప్రకృతం ఏకులానికాకులం ప్రత్యేకంగా కొన్ని కులాలవారు) బొమ్మల నోము పట్టడం సృష్టినిగూర్చిన నమ్మకం గాదా?

అసలా బొమ్మలస్థానంలో జతలు జతలుగా నిలువుకొయ్యలు (తక్కువకులాలవారి పోతురాజు కొయ్యలవలె) ఉండేవని ఎంతమందెరుగుదురు? ఆపూజలో సూర్యుని స్థానం?

మహాశివరాత్రి జాగరణం-తప్పత్రాగి పేకాటలతోనూ, సినిమాలతో నుండడమా-జాగరణం ఉంటే మోక్షం వస్తుందా? అసలా జాగరణం ఒకనాటి జ్యోతిర్వైతిక చలనాలు శోధించేందుకూ, కాలంగూర్చిన నమ్మకాలు కాదా?

రథసప్తమి—చిత్రరథస్వామి — సూర్యునికి చిక్కుడుకాయల పచ్చని రథం ఊయడం వసంత సంపాతం—ఆశ్వినేయులు—సూర్యగమనాలగూర్చి నమ్మకం కాదా?

కామదహనం మనలో కామంగూర్చి, కథల్లో కల్పనల్లో కామునిగూర్చి ఏమైనా ప్రత్యక్షప్రయోజనంగా కాన్పించేది చెత్తాచెదారం తగులేయడం—పారిశుభ్యం అనండి; పొలాలకు ఎరువనండి — మరేదైనా కృషీవలజీవనాన్నే ప్రాతిపదికగా సూచిస్తుంది. కన్నడనాడున కామదహనంమంటల్లో అంతా చెత్తాచెదారం ఉంటుంది.

ఆధునికంగా పట్టణాల్లో పారిశుధ్యానికిరకం కామదహనం పండుగలు చేయించడం ప్రజారోగ్యశాఖవా రాలోచించదగినది. కామదహనంలో కామదేవునివిషయం కాదనలేము. కాగా ఇండూరు (మధ్యప్రదేశ్) "నాథూరాం" దేవుడు—లింగాకృతి. వత్తిబూతు—ఊరేగింపులు..

సృష్టి—ప్రకృతి—వసంతం అంతా బూతు అనుకోడం సాధారణం—కామదేవుని పూజలు, వసంతోత్సవాలు ఒకనాటి రాజులకథలు—కవిత్వాలు—అంతా కాముకవ్యాపారం అనిపించకపోదు.

అయితే ఈ బూతుల్లో నీతులేకపోలేదు.

నేడు దేశంలో వివిధ "అభ్యుదయ" "సంక్షేమ" కార్యక్రమాలు చెవులు గింగుర్లెత్తిపోతూ కళ్లు పచ్చబడేట్లు అచ్చయిపోతున్నాయి. ప్రదర్శనాలు, బహుమానాలు, పోటీలు—ఉద్యమాలు-- కాని అంతటా ఎవరినుండో ఎక్కడినుండో ఎరువు తెచ్చుకున్నట్లు తద్దినం పెడుతున్నట్లు జరగడం మాత్రం ఏమీ బాగా లేదు.

వసంతోత్సవంకూడా పునరుద్ధరించిన నేటి సమాజంలో ఆపాతపద్ధతులు సరిక్రొత్తవిగా ఉండడమే కాదు. సాముదాయక శ్రేయోకార్యాలు నిర్వర్తించడంకూడా ఉంటుంది.

ఉగాది - వసంతం - ఆచారాలు

ఈ ఋతువిశేషాలు మరికొన్ని చూచి ప్రకృతి సమాజానికి అవసరమైన వసంతోత్సవం చర్చిద్దాం.

మన ఉగాదికే వసంతోదయం. ఈ ఋతువు—పండుగలు సాయన మేషంనుండి మిథునంవరకు సాగడం ప్రపంచ సారస్వతం పట్టియిస్తూంది. కాని కొన్ని దేశాల్లోమాత్రం మన ఉత్తరాయణం నాటికే వసంతారంభం. ప్రాదేశిక—శీతోష్ణ వాతావరణభేదాలు ఇందుకు కారణం.

ఉగాది అనే పండుగ సహస్రాబ్దాలనుండీ అనేకజాతుల్లో ఉన్నా ఆదిలో ఆంగ్లేయులకు ఉగాదిలేదు. వారు నార్మన్లనుండి నేర్చి జనవరిలో ఉగాది పండుగ ప్రారంభించారు. స్కాట్సు కూడా అంతే.

బైబిల్ యూదులు చైత్రాన్నే "ఆదిబ్—నిసం" తొలి మాసంగా ఎన్నుకున్నారు. యవ (బార్లీ) ధాన్యం కోతలు పండుగ. సాయన మేషం సూచించే "గొర్రెపిల్ల తలతీత" పండుగ క్రొత్త పంట దేవునికి సమర్పించుకోడం. "శివన్" జ్యేష్ఠమాసంవరకూ వసంతానికి సంబంధించిన విందులు, వినోదాలు పండుగలు.

మన ఉగాదిపచ్చడి పంపకంవలెనే 'సైరల్'ప్రజలు రకరకాల పండ్లు కలిపిన గుజ్జు పంచుకునేవారు. గ్రీకుల "హాగ్గిస్" కూడా ఇలాంటి రకరకాల రుచుల కలగలుపే.

రాత్రింబవలు సమానమయ్యే వసంత సంపాతమే వేద యుగంలోకూడా ఉగాది.

మనకెంతో సాన్నిహితసంస్కృతిగల సుమేరియన్లుకు కూడా నాల్గున్నర సహస్రాబ్దాల పూర్వమే చైత్రసంక్రాంతే ఉగాది.

ఫ్రాన్సులోకూడా చిరకాలం ఉగాది పండుగ మార్చి మూడోవారంలో చేసుకునేవారు. కాని పంచాంగాల సవరణల్లో 1564 సంవత్సరంలో ఉగాదిని జనవరికి మార్చుకున్నారు.

రోమన్లలో ఉగాది జనవరినెలలో చేసుకోడం—గణపతిని పోలే వారి "జానస్" దేవుని అర్చించటం పరిపాటి.

వసంతసంపాతం (మార్చి 21) సందర్భంలో పూర్వం పర్షియా (పారశీకం)లో సూర్యునికి (మిత్రదేవ) తెల్లని ఎద్దుని సమర్పించుకోడంకూడా జ్యోతిర్వైదికవిషయంలో వచ్చిననమ్మకం. తెలంగాణా కోయల తెల్లని కోడిపుంజే కాదు తెల్లనిపశువన నేటికీ వన్యజాతుల్లోనూ ఉంది.

రెండున్నర సహస్రాబ్దాల పూర్వం వసంత సంపాతం వృషభరాసి సంబంధం-అదే వెలుగు. వేడికి సంబంధించిన దేవుళ్లకు, సృష్టికి సంబంధించిన దేవుళ్లకు వృషభవాహనాల రూపకథ—ఈజిప్టు "ఓస్రీశ్", కృష్ణుడు, రుద్ర'శివ కథలు.

యూదులి మేష వృషభరాసి విషయకంగా "పాస్ఓవర్" (గతించిన) పండుగ జేసుకుంటారు.

నిలువు—ఏటవాలు వెదురుగడలు, స్తంభాలు నిట్రాళ్ళ పూజలు కాలంగూర్చినవిగా, సృష్టి సూర్యుని గూర్చినవిగా, అంతటా బూతుపూజ ప్రపంచం అంతటా ఉన్నదే. మరి ఇంగ్లాండులో నిలువుకర్రల "మేడే డ్యాన్స" అలాంటిది కాదా?

అసలీపూజలో సృష్టి—బూతు భావా లున్నా లేకపోయినా కాలం కొల్చే విధానం ఒకటి కనుపిస్తుంది. (నీడనుబట్టి గంట తెలియడం)—ఈ ఏర్పాటే నల్గొండజిల్లాలో ఛాయల సోమేశ్వర ంగమూర్తి. ఎటునుండి చూచినా గర్భగుడిలో ఛాయ కన్పిస్తుంది. కాగా లింగమూర్తులు—పానవట్టాలతోసహా అరుబైటనే వుంచడం—అనంతరం ఆలయాలేర్పడడం గమనించండి—కాలాన్ని కొలిచేపద్ధతి.

ఏరువాక, కాలప్రవహణం, నాగలిపూజలు మనలో, మన ఆటవికజాతులలోనే కాదు అనేక దేశాల్లో వుంది.

పాశ్చాత్యుల "నాగలి సోమవారం", ఐరోపాలో "యవ మేక", బైబిల్ యహోవాకు దూడ, సిరియా బంగారుదూడ, ఈజిప్టు "ఆపిస్ టుల్"నంది ఇదంతా కేవల జ్యోతిర్వైదికవిషయాలే గాక కారణాలలో భూమిక వ్యవసాయక విషయాలున్నాయి.

సృష్టి—వ్యవసాయం—అందుకే మన పూర్వులు మానవుల సృష్టికార్యం—ఒక యజ్ఞంగా, వ్యవసాయంగా వ్యవహరించారు. సృష్టి, బీజము, ప్రాణి. చీనీయులు మనవారికో ముందడుగు వేసి—వైజ్ఞానిక దృక్పథంలో ఈ "గ్రామ్యధర్మా"న్ని (బూతు అనుకునే పని కిదో (పారిభాషికపదం—పట్నవాసస్థుల కేసంబంధం లేదని కాదు.) సృష్టికార్యక్రమంలో ప్రాణిదానం, వినాశనం కూడా ఉన్న దనడం (పురుషుడు తన శక్తి కొంత కోల్పోడం—పెనగులాట—పట్టుదల) చీనీయులీ సంబంధం "యుద్ధం"గా పోల్చారు.

శృంగారచేష్టలలో వారు వాడే పదాలు యుద్ధం సైన్యాలకు సంబంధించినదిగా వుంటాయి. బైబిల్ సోల్మన్కథ—అదో ఉద్యానవనం — వసంతం — యీ పత్రికలో చర్చిస్తే బూతులంటారు.

ఈ బూతు — వసంతకాలపు సూర్యుడు వసంతకుడు—ఇంద్రుడు—ప్రాకృతిక సృష్టికార్యాతత్పరతలో పంట, కాముక భావాల్లో ఇంద్రుడ్ని మన పూర్వులు పచ్చి చీకటి వేటగాడ్ని చేశారు. కన్యాప్రియుడు అన్నారు.

మన పొరుగు దేశాల్లో 'అడోనిస్, తమ్ముజ్, ఓస్రీశ్' అట్టిస్' మొదలగువారంతా వసంతకాలపు సూర్యులే—ఇంద్రుని లక్షణాలు, శివుని లక్షణాలు, కృష్ణునిగూర్చిన కథలవంటివి వారికీ ఉన్నాయి. చెట్లు చిగుళ్ళు, విందులు వినోదాలు—అనేక బూతు పూజలు-ఇంద్రుడు మనకు పుంలింగం. కాని కొందరు స్త్రీగా భావించారు. (చంద్రునిసంగతికూడా ఇంతే) ఇంద్ర, అంద్ర, అందర శబ్దంలో కొందరి అర్థం దీర్ఘకాయుడు (దీర్ఘమైన పగలు కూడా అనవచ్చును. శీతాకాలం రాత్రికాలం హెచ్చుగదా.)

మనం—ఆంధ్రజాతి—అలగాజనం అనీ, పతితులనీ ఒకనాడు ఒకరిచే అనిపించుకున్నప్పటికీ, రాజకీయాల్లో ఆంధ్రులు అంధులుగా వ్యవహరించినప్పటికీ—గత వైభవాలకు బుజాలు తడుముకోడానికి అంద్ర ఇంద్ర శబ్దార్థాలు ఆంధ్రకు ముడిపెట్టడం బాగుండదా!

"ఇందు" మనకిప్పుడు సోముడు—జలబిందువుకూ ఇదే పేరు. కాని ఒకప్పుడు ఇందు అర్థం రేతోబిందువు—[illegible]ంతా బహు పూర్వకాలపు సృష్టినిగూర్చి ఏర్పడిన అర్థాలు [illegible].

ఆదిలో సంవత్సరం అంతకాలం వసంతంగా [illegible]ంచేదట. గ్రీకుల కథ—వారి దేవుడు జూపిటర్ (ద్యు[illegible]ష్, [illegible]పిత—ఇంద్ర—సూర్య—రుద్ర) సంవత్సరాన్ని విభ[illegible] [illegible]లుగా విభజించి ఆయా కాలాల కనుగుణంగా మానవుల మను[illegible]ణా[illegible]ట—కాలవిభజన చేయడం—వ్యవసాయం, పశుపాలన మొదలైనవే—

నాగరికత—కథలు—ఇలాంటి పోలికలు మన ఇతిహాసాల్లోనే గాదు అనేక దేశాల పాతకథల్లో ఉన్నాయి.

పసువులు, జంతువులు, క్రిములు, కీటకాలు చూడండి. వాటి బ్రదుకు తినడం, పుట్టించి చనిపోడం—కొండముచ్చులు, పిచ్చికలు వీటిలాంటి ప్రాణులకు తినడం, సృష్టికార్యంతప్ప మరేదీ తోచదు—అలాగే ఆదిలో మనష్యులూ వీటిసమానంగానే ఉండేవారు. వ్యాపిత మానవజన్మకిదే ధ్యేయంకాదని బోధించి ఆచరింపచేశాడన్న మాట.

మనకు వసంతం పండుగ. ఉగాది ఫలాల కుజ్జు—మధు మాసం క్రైస్తవుల్లో 'పెంతుకోస్తు'శాఖవారికి వసంతోత్సవం. కోతల పండుగ.

పర్షియా మిత్రదేవుని పూజలనేకం క్రిస్మస్‌లో కలిసిపోయాయి. ఆయన పండుగలు వసంతోత్సవం—"ఏప్రిల్ ఫూల్, ష్రావన్ సండే, గుడ్ ఫ్రైడే"—ఈ లక్షణాలు మన వసంతోత్సవాల్లో ఉండేవి. క్రైస్తవులు ఉగాది అర్థరాత్రి "ఫస్ట్ ఫుటింగ్" ఆచారం.

వారి గత సంవత్సరం (నశించినది) పొడవైన నల్లటిరూపం అంటే దీర్ఘరాత్రి (దక్షిణాయణం). కొత్త సంవత్సరం అర్ధరాత్రి నిశ్శబ్దంగా నిప్పురాజేసి వెలుగు కల్పించే ఆచారం ఉగాది రావడం, ఉత్తరాయణారంభం.

అయితే ఒకప్పుడీ క్రైస్తవుల పండుగ కేవలం శృంగార కామప్రపక్తికలదై జరిగింది. దీన్నే గ్రీకులు "అగపీ" అన్నారు.

ఈస్టర్ పండుగ మిత్ర (సూర్య) దేవుని సంబంధం-వసంతోత్సవంగా జరిపేవారు. తర్వాతి కాలంలో మధుమైథునాల పండుగగా మారింది. అదే మధ్యకాలపు వ్యవసాయిక విషయకభావకల్పనలు, సృష్టి, జీవహింస, త్రాగుడు, వ్యభిచారాలకు దారితీయించినవి.

గతించిన సంవత్సరాన్ని పరిహసించడమే "ఏప్రిల్ ఫూల్" వినోదం—అంటే ఒకప్పుడు వసంతంలో వారి ఉగాది అన్నమాట. చలి, దీర్ఘరాత్రులు పోయి ఉత్తరాయణం, వసంతం—సంతోషాల్లో బహుమతులు పంచుకోడం.

గ్రీకులు 'ఈస్టర్' ను పవిత్రాగ్నిపర్వంగా చేసుకున్నారు.

సంపాతాలకు సంబంధించిన పండుగల్లో అగ్నిసంబంధం అనేకదేశాల్లో, మతాల్లో వేడి వెలుగులనుగూర్చిన ఉపాసన అయి వుంది.

క్రైస్తవుల కడి "పాదప్రక్షాళన" పండుగ—పన్నిద్దరి నుత్తమాపనాల నాసీనులచేసి వారికాళ్లు కడగడంలో వారి 12 అపాస్తలులు, ద్వాదశరాసులు మాసాలు భావాలు—అదే సిక్కిం ప్రజల ఉగాది ఉత్సవాల్లో పన్నిద్దర నృత్యాలు. కొత్త సంవత్సరం రాసుల్ని మాసాల్ని ఆహ్వానించి పూజించడం.

ఆదిలో క్రైస్తవులకేంద్రం ఆర్మీనియా — అక్కడి ఈస్టర్ వసంతోత్సవమే, ఆదేశంలో క్రీస్తు జన్మదినోత్సవం, ఏప్రియల్ (వసంతం) లో జరిపేవారు. మిత్రదేవుని పోలికలు.

ఉగాది పచ్చడి పంచుకున్నట్లే పోలెండ్ ప్రజలు వారి ఉగాదికి అప్పడాలు చిదిపి కుటుంబసభ్యులంతా పంచుకుంటారు.

భూతకాలం అనుభవైకవేద్యం కావడంలో పాతరోత—భవిష్యత్కాలంగూర్చి భయాలు, శుభకరం కావాలనే ఆశలు, నమ్మకాలు, రానున్న సంగతులు తెలియాలనే కుతూహలం ప్రపంచంలో అన్నిదేశాల్లో, అన్నితరగతుల, జాతుల ప్రజల్లో ఎప్పుడూ ఉంది. అది మానవుని మనస్తత్వం. ఇదే గతాన్ని దూషించుకోడం, ద్వేషించడం, రాబోవు విషయంగా ఆశలు, జోస్యాలు, సంవత్సర ఫలితాలు, బోలీలు, కోడిపందాలు.

వైదికయుగంలో దాంపత్యాధిపతి ఆర్యమనుడు "అవెస్తా"లో అయిరీమాన-వసంతకులు. మన్మథుడు, ఇంద్రుడు, కృష్ణుని గుణాలు వారికంట లేదుకాని వైవాహికజీవనం. సృష్టికార్యాల్లో వీరి సంబంధం ద్యోతమానమై వుంది.

గ్రీకుల బూతుపూజల దైవం డియోనిసస్ (దివోనిశేశ) కూడా మన వసంతకుడైన ఇంద్రునిలక్షణాలున్నాయి. ఆయనకూ పశువులకు, చెట్లకూ సంబంధం వురిది. ఈయన పూజలు మాత్రం పుష్యమాసంలో జరిగేవి. ఈయనే వహుషుడైయ్యుంటాడని పండితాభిప్రాయం.

వ్యావసాయికంగా కొన్నిస్తూ—సృష్టి — వెలుగులగూర్చిన పండుగల్లో—ఎట్రూస్కన్ (ఇటలీ) శాటర్నాలియా", గ్రీకుల "థెస్మోఫోలియా" మధుమైథునాల పండుగలే.

రోమనులు డియొనిసస్‌స్థానే బాకస్‌నుంచి "బక్కనాలియా" వసంతోత్సవం చేసేవారు. ఇదీ అంతే. దీని తగ్గుస్థాయిది మనదేశంలో "హోలీ" పండుగ.

సిరియా "బాల్" మహాదేవుని పూజలుకూడా వసంతంలోనే జరిగేవి.

వసంతఋతువు — ఉత్సవాలు — అధిదైవాల్లో స్త్రీలూ ఉన్నారు. వాసంతి.

చీనా వారికి వాసంతి కన్యారాశి సంబంధం. "త్రైన్ హో" పండుగలో కాముక కార్యాలు బూతులూ ఉన్నట్లు కన్పించదు.

వాసంతినే పూర్వం రష్యాలో "వెస్నా" అనేవారు. ఈజిప్టు వాసంతి 'ఆమన్' (ఆమని) పురుషునిగా కూడా పూజించారు (సూర్యుడు).

రోమనుల వాసంతి వీనస్ — అందాలభరిణ — అరితేరిన జారిణిగా ఊహించుకున్నారు. ఈవిడ పండుగల్లోనూ కాముక వ్యాపారాలే సాగేవి.

వీరే పుష్పదేవి అంటూ మరో కామెను (ఫోరా) పూజించేవారు. ఆవిడ పండుగ ఫ్లోరాలియాకూడా కాముకవిషయాలకు దూరంకాదు.

ముగింపు

వసంతం అంతా బూతులబుంగా అనిపించటం అనాటి సమాజం, భావాలు, జ్ఞానం, వాటిని అవగతం చేసుకోలేకపోవటం వల్లనే.

వసంతంలో మన తెలుగువాటకూడా ప్రభువులు పరాంగనాస్వంభోగపరాయణత్వంగూర్చీ, మన్మథపూజలు, ప్రథమ సురతోత్స

వాలు, రాజుల హక్కులు, రకరకాల వినోదాలుగూర్చి వివరా లుండవచ్చును.

ఈ కాముక కార్యక్రమాల వసంతోత్సవం పునరుద్ధరించ మనకు—ఆ సారస్వతంకూడా అనవసరం—కారణం నాగరికతలో సులువుగా ఉద్రిక్తులైపోయే నాజూకుతనం రావడం. ప్రేరణా ప్రోత్సాహాలకు పండుగలక్కర్లేదు. కో అంటే కోట్లుకొస్తున్నాడు నేటి మన్మథుడు. అంట్లుతోమే అతివ చేలాంచల స్పర్శలో పద్య పంచకం తయారించగల రసికసాహిత్యం సృష్టి అవుతుంటే మన కానాటి బూతుల వసంతోత్సవం ఎందుకు? దమన పౌర్ణమి, వసంతపంచమి, హోలికనవపత్రిక, కదంబయుద్ధాలు మదన త్రయోదశి మన కవసరం లేదు.

అన్నీ శృంగారం, బూతు, రసజ్ఞత అనుకున్న ఆనాటి వసంతోత్సవాల్లో ఇతర ప్రత్యేకతలు లేకపోలేదు.

చతుష్షష్టి కళలు—ఆటలు పాటలు, అలంకరణలు, అందాల పోటీలు, ప్రదర్శనలు.

పండుగల్లో మతప్రసక్తి తగ్గించి ఋతువిషయిక ప్రాధాన్యం కల్పించి కనీసం వారంరోజులైనా ఆబాలగోపాలానికి అటవిడుపు సెలవు లిచ్చి వసంతోత్సవాలు జరపడం పంచవర్ష ప్రణాళికలు వారికి అవసరం అనిపించకపోవచ్చును.

కాని ఉద్యానవన కృషి, అందాల పోటీలు, లలితకళలు, ఉపన్యాసాలు, అలంకరణలు, చేతిపనులు, అంటరానితనం, శ్రేయోదాయక కార్యాలు, సంక్షేమాలు, శ్రమదానాలు, వ్యాయామాలు, ఫలప్రదర్శనలు ఇలాంటి అనేకం ప్రోత్సహించే అవకాశం వసంతోత్సవంలో కల్పించవచ్చు. వివరణ కో గ్రంథం అవుతుంది

విజ్ఞానం: అజ్ఞానం

శ్రీ కొమ్మూరి వేణుగోపాలరావు

అర్జంటుగా ఓ వంద రూపాయలు కావాలి.

పోనీ డబ్బయి, ఎనభై మధ్యమన్నా సరిపెట్టుకోవచ్చు. అవసరం నాకే. డబ్బు కావాలి. రేపటిలోగా కావాలి. తప్పని సరిగా కావాలి.

అంత డబ్బంటే తమాషా కాదని తెలుసు. అంత స్వల్ప వ్యవధిలో అంతకంటే ఎక్కువ ఖర్చుచేసిన దినాలు చాలా వున్నాయి యిదివరలో. కాని ఫస్టుతారీఖు దాటి పదిరోజులన్నా కాలేదు. అప్పు చేయటం అలవాటు లేదు. తీరవలసిన బాకీలు తీరటం లేదు. ఎలా? ఎలా? ఎలా?

బయట చాలా ఎండగా వుంది. లోపలకూడా వేడిగా వుంది. ఏళ్ళు ముదిరి, కీళ్ళు సడలిన పాత సైకిలును తొక్కుకుంటూ మళ్ళీ ఓ గంటలో ఆఫీసుకెళ్ళాలి. చనిపోతూ నాన్నగారు ఇచ్చిపోయిన ఆస్తి అదే. ఆయన జ్ఞాపకచిహ్నంగానూ, నా అవసరానికీ యింతవరకూ పదిలంగా దాన్ని వాడుకుంటున్నాను.

దాన్నిగురించి ఓ సమయంలో ఓ స్నేహితుడు జోక్ కూడా విసిరాడు.

“సైకిలును నువ్వు తోసుకెడుతున్నావా? సైకిలు నిన్ను మోసుకెడుతోందా?”

దానికి ఆలోచించి యిలా సమాధానం చెప్పాను.

“రెండూ జరుగుతున్నాయి. నాకు నీరసంగా వుంటే నన్నది మోసుకెడుతోంది, దానికి నీరసంగా వుంటే నేను తోసుకు తీసుకెడతాను.”

పాపం! దెబ్బ తినేందుకు అందులో ఏమీ లేకపోయినా, ఎవరో చెంపమీద కుడిచేతితో ఓ దెబ్బ కొట్టినట్లుగా బాధపడి వెళ్ళిపోయాడు.

కాని ఆ విషయాలన్నీ యిప్పుడు నాకెందుకు? కొంచెం ఎక్కువగానే డబ్బు కావాలి.

కిటికీలోంచి ఎండవచ్చి నెత్తిమీదిగా బల్లమీదపడుతోంది. తలుపులు మూద్దామని వుందిగాని బద్ధకంగా వుంది. ఉపాయాలను నెమరువేస్తున్నాను, క్రొత్తవాటిని కల్పిస్తున్నాను. కాని అన్నీ మధ్యలోనే విరిగిపోతున్నాయి. కొన్ని చివరివరకూ కొనసాగాయి కాని మరీసాగటంవల్ల పలుచనై బలహీనమైపోయాయి. పదిహేను పాతిక మధ్య ఫలితంకనిపించే ప్లాన్లు చాలావచ్చాయి. కాని అవి చాలవు. కనీసం డెబ్భై కావాలి.

మూడు సంవత్సరాలక్రితం డిశంబరులో మొదటివారంలో ఓరోజున యిలారాశాను, డైరీలో.

“నిన్న నాన్నగారు చనిపోయారు. పోతూ యిలా అన్నారు. నాయనా ఎవరిదగ్గరా అప్పుచేయబోకు, ఎట్టి స్థితిలోనైనా సరే”

మూడు సంవత్సరాల తరవాత జనవరి రెండో తారీఖున ఎన్నోసారో యివాళ తడుతోంది.” అప్పుచేసినందుకు ఫలితం ఆయనకు బాగా తెలుసు. అక్కయ్య పెళ్ళికోసం చేసిన అప్పుతోనే ఆయన వచ్చీరాని జరలో పడరాని పాట్లు పడ్డారు. అప్పు తీర్చి నాకోసం యీ చిన్న యిల్లు మిగిల్చేసరికి నవనాడులూ కృంగిపోయాయి. ఇంకా ఏదో యీ ఒక్క కొడుకుకోసం వొరగబెడదామని తాపత్రయపడుతూండగా స్టాలిన్‌లాంటి మహానుభావుడికి దాపురించిన భయంకరవ్యాధి సంక్రమించింది. ఆయనకూ మాకు ఋణం తీరిపోయింది.

ఆపదలో వున్నప్పుడు గడిచిపోయినరోజుల్లో చవిచూసిన కష్టాలూ, సుఖాలూ రెండూ జ్ఞప్తికి వస్తాయన్నమాట నిజమే. కాని కష్టాలకే బరువు ఎక్కువ. ఒక సుఖంరుచి కష్టాలను మరిపించగలదు. ఒక కష్టం వంద సుఖాలను మరిపిస్తుంది.

ఆసమయంలో ఆలోచనలకు అంతరాయం కలగజేస్తున్నంతంగా ఎవరో తలుపు తట్టారు. “ఎవరు?” అన్నాను.

తలుపుతోసుకుని పదేళ్ళ పిల్ల లోపలకు వచ్చింది.

జాలిగా, ముద్దుగా “ఏం కావాలమ్మా?” అన్నాను.

“ఓ రూపాయుంటే యిమ్మంది అమ్మ” ముద్దుగా, జాలిగా జవాబు.

జేబులు తడిమాను. మూడు రూపాయలు వున్నాయి. వాటిలోంచి ఒకటి తీసియిచ్చి ప్రేమగా చెక్కిలిమీద చిటికవేశాను. నవ్వి వెళ్ళిపోబోతోంది. చప్పున ఏదో తోచి, “పాపా మాట” అన్నాను.

పాప వచ్చింది.

“మీ నాన్నగారున్నారా యింట్లో?”

“ఆఫీసు కెళ్ళారుగా”

జవాబు విని “సరే వెళ్లు” అన్నాను.

పాప వెళ్ళిపోయింది.

అదృష్టవంతుడి, పరిసరాలు యిలానే వుంటాయి. పాప మంచిదే. కాని ఆమె వేసుకునేందుకు మంచి పరికిణీ, గౌనూ లేవు. పాప తెలివైందే. కాని ఆమె ఆరోతరగతి మినహా చదువుకునేందుకు అవకాశం లేదు.

పాపనాన్నగారుకూడా మంచివారు. మాటకారి కాదు. ఆయనలో వున్నలోపమల్లా ఏమిటంటే బీదవాడు కావటం. ఈ బీదవాడు ఆ బీదవాడికి యిల్లు అద్దెకిచ్చాడు. అద్దె యిరవైరూపాయలు. మూడు నెలలునుంచీ బకాయి.

మూడు యిరవైలు అరవైలో సగం అయినా ఆయన యిస్తే ఎంతో బాగుండును? ఇచ్చేందుకు ఆయనకు శక్తిలేదు. అడిగేందుకు నాకు శక్తిలేదు.

మౌనంగా గడుస్తోంది కాలం. విసుగ్గాకూడా గడుస్తోంది. ఉపాయాలు ఆలోచించటంవల్ల ఫలితం లేదని గ్రహించి మాని వేశాను. ఏదో ఒకటి చేసేయగలగటం ముఖ్యం. అద్దెకోసమన్నా విడిపించాలి; అప్పన్నా చేయాలి.

మొదటిది సంభవం కాదు. రెండవది అసంభవం.

గంట గడిచింది. బరువుగాలేచి, తలుపులు తాళం వేసి సైకిలును ప్రయాసమీద స్టార్ట్ చేసి బయలుదేరాను. దారో—ఓముసలమ్మగారు శాపనార్థాలు విసిరింది. ఏం జరిగిందో ఓయువతి ముసిముసి నవ్వులు నవ్వింది. ఇంకా కొన్ని ఘోరాలు జరగబోయి ఆగిపోయాయి. ఆఫీసుకు చేరాక బ్రేకు వేసినా చక్రాలు తిరగటం మానటం లేదు. సింహద్వారానికి పదిహేనుగజాల దూరంగా దయ తల్చి, అప్పటికైనా విశ్వప్రయత్నం చేస్తే ఆగింది. మళ్ళీ వెనక్కి తోసుకొస్తూంటే ఎవరో యిద్దరు నవ్వారు. నన్ను చూసి నవ్వారో, సైకిలునుచూసి నవ్వారో నా కర్థం కానేలేదు.

మెట్లమీంచి పైకి మోసుకొస్తూంటే ప్యూన్ ఎదురై యిలా అన్నాడు : "మీరేం మోస్తారు? బాబూ! నేను మోస్తాను."

సీటులో కూర్చున్నా ఆలోచన్లు మానవని తెలుసు. మానేందుకు ప్రయత్నించి ప్రయోజనం లేదని కూడా తెలుసు. అలా బాధపడుతూ అయిదింటివరకూ గడిపి ఫైల్సు అసంపూర్తిగా వొదిలేశాను.

వచ్చేటప్పుడు ఓపికలేక, సైకిలు నడిపించుకుంటూ నడుస్తున్నాను. కాఫీ తాగుదామని అనిపించినా బద్ధకంవేసి మానేశాను. ఓ అరగంటలో యింటికివచ్చాను.

ఇంత విచారం ! అబ్బ ! ఎలా భరించటం !

పంతులుగారు గుమ్మం యివతల చాప వేసుకుని, పేపరు చదువుకుంటున్నారు. ఇది రోజూ జరిగేదే. రోజూ అయితే "విశేషాలేమిటండీ?" అని నేను అడగటం, పత్రిక వార్తలన్నీ ఒక దాని తర్వాత ఒకటి ఏకరువు పెడుతూ, ఆయన స్వంత అభిప్రాయాలు కూడా వెలిబుచ్చటం, ఎక్కడైనా నేను ఆయన మాటల్తో అంగీకరించకపోతే, సున్నితంగా వాదించుకోవటం జరగడం రివాజు. ఇవాళ కూడా నేను పాతప్రశ్న అరగదీస్తానని ఆశించి వుంటాడు. కాని నేను తొందరపడ్డాను.

"పంతులుగారూ ఓసారి యిలా వస్తారా?" అన్నాను.

ఓ విధమైన ఉద్రేకపు సన్నివేశాలకు నాందీవాక్యాలు యిలానే వుంటాయి. "నిన్నోవిషయం అడగమంటావా?" అని అమ్మ కూతుర్తో ఉపక్రమించినప్పుడు ఆ రోజుల్లో అలాగే ఉలిక్కిపడేవాడిని. "వరేయి యిటురా" అని నాన్నగారు పిలిచినప్పుడూ గుండె గబగబ కొట్టుకునేది. ఇప్పుడు నా మాటల్ని వినగానే ఆయన ముఖంలో ఆ మాదిరి భయం స్పష్టంగా గోచరించింది.

"ఏమిటండీ?" అని దగ్గరకు వచ్చాడు.

భయంతో, బాధతో, సిగ్గుతో చచ్చినచావయింది. ఎంత కష్టమో. యిటువంటి సంఘటనలను ఎదుర్కోవటం! 'మరి కథల్లో చదివే, సినిమాల్లోనూ, నాటకాల్లోనూ చూసే ఆ కఠినత్వాలూ, దయాదాక్షిణ్యాలు లేకపోవటాలు నిజాలు ఎలా ఔతాయి? పంతులుగారిలాంటిమనిషి, ఆ కళ్ళజోడు అలా క్రిందకు జారిపోతూండగా, దీనమైనచూపులు చూస్తూండగా, ఆ అదురుతూ, ఎగురుతూన్న కన్నూ......ఏ మానవుడి హృదయం ద్రవించదు? కనీసం...నాలో యిహ కాఠిన్యానికి తావులేదు.

"కొంచం...కొంచం...డబ్బు...సర్దగలరా?"

ఎలా వేశాను యీ ప్రశ్న? నేను కఠినుణ్ణికాదుగా. లేదు లేదు. ఈ ప్రశ్నలో ఆ భావంలేదు. బ్రతిమిలాడాను, వేడుకున్నాను, అర్థించాను—ఆ నాలుగు మాటల్లో.

"నాదగ్గర యిప్పుడెక్కడిది నాయనా?"...

చాలు—ఇంక నా నోరురాదు. "అనడంలోలేని ప్రేమ, జాలి, దీనత్వం యీ చివరి మూడక్షరాలలో అమితంగావున్నాయి.

"పర్వాలేదు. ఏమీ అనుకోకండి. ఎంతో అవసరంవుండి అడిగాను" అనేసి లోపలకువచ్చి కూలబడ్డాను. అడక్కుండా వుంటేనే మనశ్శాంతిగా వుండేది. ప్రయోజనంలేదని చాలాభాగం తెలిసీ, నోరుజారి, మరోగుండెను గాయపరిచాను. కనీసం ఆత్మసంతృప్తిఅయినా లేకపోయింది.

ఏడుపు, కోపం, వైరాగ్యం, ఉద్రేకం అన్నీ ఒకదాని తర్వాత ఒకటి ఆవహిస్తున్నాయి. వరుసగా వాటితో కుస్తీపట్టి అలిసిపోతున్నాను. కాని చివరి విజయం నాదికాలేదు. నన్ను ఉద్రేకం చిత్తుచేసింది.

"ఏమయినాసరే డబ్బుసంపాదించి తీరతాను" అని చివరిసారిగా దృఢంగా నిశ్చయించుకున్నాను. తలుపు తాళంపెట్టి సైకిలు తీసుకుని బయటకువచ్చాను. అప్పుడే చీకటిపడింది. సావకాశంలేనప్పుడు టైము గబగబా గడిచిపోతుందన్నమాట నిజమే. ఆయాసంమాట మరిచిపోయి సైకిలు ఎంతవేగంగా త్రొక్కానో చెప్పలేను. భయంకరమైన పోలీసువాడి యీల వినబడగానే ఎడం చేత్తో బలంగా బ్రేకునొక్కాను. అతిప్రయాసమీద ఇరవై గజాలు దాటాక సైకిలు ఆగింది.

పోలీసువాడు రొజుకుంటూ వెనకనుంచి పరిగెత్తుకువచ్చి నన్ను వేసిన మొదటి ప్రశ్న యిది.

"నేను ఆగమనగానే ఎందుకు ఆగలేదు?"

నేను భయపడి "బ్రేకు పడలేదు" అని చెప్పాను.

పోలీసు స్ప్రిట్ లైటు మసకవెల్తురులో నావంక క్రూరంగా చూసి "బ్రేకులు పడకపోవటం రెండవతప్పు" అన్నాడు.

చెలిరి, బిత్తరపోయి "నా కొందటితప్పు ఏమిటి ?" అని అడిగాను.

"తెలియనట్టుండా నే పోతున్నావన్న మాట. లైటువేదయ్యా ?"

అప్పుడు గుర్తువచ్చింది. పోలీసువాలకం చూస్తే గంభీరంగా వుంది. సులభంగా వదిలేటట్లు కనబడలేదు. అయినా ఎట్లా ? అనవసరంగా జంజాటంలో యిరుక్కున్నానే.

"తొందరగా వెడుతున్నాను. పొరపాటయింది. పోనీయండి" అన్నాను తగ్గి.

పోలీసు వదల్లేదు సరికదా, దబాయించటం ప్రారంభించాడు. నామీద రెండు నేరాలు యిందాకనే మోపాడాయె. "చదువుకున్నవాడిలా కనిపిస్తున్నావు; ఆ మాత్రం తెలియదుటయ్యా" అన్నాడు, "నిన్ను వదిలిపెడితే యివాళ, రేపటినుంచీ నెత్తికెక్కుతావు" అన్నాడు పదాలప్రయోగం జాస్తిగాచేస్తూ. నా కర్థం గాకుండా కొన్ని నిమిషాలు ఏవేవో మాట్లాడాడు. పోనీ-అతని మాటలన్నీ భరిస్తూ వూరుకుంటే, వదిలిపెడతాడని మౌనం వహించాను. అయిదు నిమిషాలు అలాతిట్టి "స్టేషన్‌కిపద" అన్నాడు.

నా వళ్లు ఝల్లుమంది. నా ఆలోచన్లు! ఆశలు! ఏమిటీ పీకులాట? ఇంకా తగ్గి, దీనాతిదీనంగా "ఇంకెప్పుడూ చెయ్యను. వదిలేయండి" అన్నాను.

"అదేం లాభంలేదు. పద!"

నాకేం అర్థంగాక ఏమి చేయటమా అని ఆలోచిస్తున్నాను. ఇంతలో ప్రక్కనుంచి ఓ కీచుగొంతు వినిపించింది.

"ఏదో పోనియ్యండి, ఇంకెప్పుడూ చెయ్యనంటున్నారుగా.

చిన్న కిళ్లీ దుకాణం. ఒక తీగకు లాంతరు తగిలించివుంది. వెలుగుతోంది. ఇద్దరు ముగ్గురు ప్రక్క నేలమీద వేసివున్న బెంచీమీద కూర్చుని మావంక వినోదంగా చూస్తున్నారు. దుకాణదారు ఎవరికో కిళ్లీ కట్టి యిస్తూ, మళ్లా యిలా అన్నాడు. "పాపం. వదిలేయండి".

"నీకేం తెలుసయ్యా, కూర్చుని కబుర్లు చెబుతున్నావు. అది నా డ్యూటీ?"

కిళ్లీకొట్టు అతను అసహ్యంగా నవ్వి అన్నాడు. "ఎంతడ్యూటీ అయినా పాపం-ఆయన ఏదో పనిలో వున్నట్లున్నారు. అర్జంటుగా వెడుతున్నట్లున్నారు?"

"అయితే లైటు వెలిగించుకో నక్కర్లేదా?"

కిళ్లీకొట్టు అతను మళ్ళీ నవ్వి "ఏదో. పోనీయండి" అన్నాడు.

నాకు శరీరమంతా శెల్లా, జ్వరులూ పాకుతున్నట్లుగా వుంది. రోడ్డుమీద యింత అవమానం ఎలా భరించేది? ఇంకా కొంచంకాలం యిదే హేయపరిస్థితిలో వుంటే కన్నీళ్లు కారటానికి అడ్డంకి ఏముంది? ఛీ. విలువైనకాలం వృథా అయిపోతోంది. ఎనిమిది దాటితే నా పని నెరవేరదు. మళ్ళీ రేపు ఆదివారం. కష్టాలన్నీ ఒకసారే వస్తాయన్నమాట నమ్మక చేసేదేముంది?

"చూస్తూ నిల్చుంటావేమయ్యా. పద" అన్నాడు మళ్ళీ పోలీసువాడు.

వికృతమొహంతో "సైకిలు స్టేషన్‌కు తీసుకుపోతే ఏం జరుగుతుంది" అన్నాను.

అతను వికటంగానవ్వి "రేపు కోర్టుకు పిలుస్తారు. అయితే పదో ఫైన్ వేస్తారు" అన్నాడు.

"తప్పక వెయ్యరా ?"

"ఏమో నీ అదృష్టం."

ఎంత అసహాయత నాది, ఇన్నాళ్లనుంచి యిక్కడ గడిపాను. ఒక పోలీసువాడిబారినుండి తప్పించుకోలేకపోతున్నాను. నిజానికి యింత హఠాత్తుగా మనిషిని పరిస్థితులు ముళ్లకంచెలా చుట్టివేస్తాయని ఎవరైనా ముందుగా ఊహించగలరా ?"

మళ్ళీ కిళ్లీకొట్టుఅతను కలగచేసుకుని "పోనీ. నేనో ఉపాయం చెబుతాను. అలాచేయండి" అన్నాడు యిద్దరినీ ఉద్దేశించి అన్నట్లుగా.

నాలో ఆశ జనించింది. దీనికి మారుపేరే అమాయకత్వం.

"ఇప్పుడు మీరు పనిమీద వెడుతున్నారా పంతులుగారూ?"

తల బలంగా ఊపాను.

"నేను మంచివాడ్ని. అపాయంలో వున్నవాళ్లనిచూస్తే నాకేమిటో సహాయం చేయాలనిపిస్తుంది. చూడండి. రేపు నేను మీ బదులు కోర్టుకి వెడతాను. రెండో మూడో ఫైన్ వేస్తారు. అది యిప్పుడు మీరు నా కిచ్చెయ్యండి. ఏమండీ పోలీసాయనా, యిష్టమేనా ?"

పోలీసు అయిష్టంగానే తలఊపి "నా కసలు యిటువంటి పనులు యిష్టంలేవు" అని కొంచంనవ్వి "అయినా నీమాట కాదనలేకుండా వున్నాను" అన్నాడు.

"ఏదో నా మొహంచూసి వొప్పుకోండి."

"సరే" అన్నాడు యీసారి పోలీసు.

"అయితే మీరు నాకు మూడురూపాయలిలా యివ్వండి."

శరీరం ఓ రెండు పరిచితభావాలతో దహిస్తుండగా నేను జేబులో చెయ్యిపెట్టి, వెతికి, "నాదగ్గర రెండు రూపాయలే వున్నాయి" అన్నాను.

"కష్టం" అన్నాడు పోలీసు.

"కష్టమే" అన్నాడు కిళ్లీకొట్టు అతను.

"ఏంచేసేది? నాదగ్గర అంతకంటే లేదు."

వాళ్ళిద్దరూ కొంచంసేపు ఆలోచించాక, ఒక వొప్పందంలోకి వచ్చి "సరే. యిలా యివ్వండి. నేనేదో ఏర్పాటుచేస్తాను" అన్నాడు కిళ్లీకొట్టు అతను. నేను మారుమాట్లాడకుండా రెండు రూపాయిలుతీసి అతని కిచ్చేశాను.

"సరే యిహ వెళ్లండి. ఇంకెప్పుడూ లైటు లేకుండా వెళ్లకండి" అని పోలీసు బహువచనంలో వార్నింగు ఇచ్చాక పాలిపోయిన మొహంతో యివతలికి వచ్చిపడ్డాను. "చావుతప్పి...." అంటే యిదే. "వాళ్ళభాష అర్థంకానంతటి మూర్ఖుడ్నా' అని ప్రశ్న వేసుకుంటే సిగ్గులేక నవ్వు రాబోయింది.

నేను సైకిలును నడిపించుకుంటూ వెళ్ళేసరికి రామారావు ఇంట్లో వున్నాడు. అతనిదగ్గర నా అవస్థనంతా వెళ్ళబోసుకున్నాను. వాళ్ళయింటికి కొంచెందూరంలో సైకిలుషాపు వుంది. రమ్మని చెప్పి అక్కడకు తీసుకుపోయాడు. అరగంట అటూయిటూ పద్దాక బేరం కుదిరింది.

"నాన్నా! నన్ను క్షమించు" అనుకున్నాను మనసులో. అతికష్టంమీద డెబ్భయిరూపాయలకు ఆరాత్రి ఎనిమిదిగంటల ఐదు నిముషాలకు అమ్మేశాను. మొదట డబ్బుకు మరునాడు రావాలని అన్నాడు. ఈరోజే కావాలని పంతంపట్టాను. చివరకు ఒప్పుకున్నాడు. నాజేబులోకి రూపాయలు వచ్చాయి. రామారావుకి ధన్యవాదాలు చెప్పి యింటిదారి పట్టాను.

ఎనిమిది దాటిపోయింది. ఇహ! ఈరోజు దుకాణాలు మూసి వేసి వుంటారు. రేపు ఆదివారం. అయినా నాకు తెలిసిన షాపులు రెండుమూడు వున్నాయి. ఆమాత్రం సాధించలేకపోను.

బజారులో వెలుగూ, చీకటీ కలగలుపుగా వున్నాయి. మరి కొంచెంసేపటిలో యీవెలుగును చీకటి జయిస్తుంది. కొన్నిపనులకు చీకటి మంచి సహాయకారే అయినా నా స్థితిలో వున్నవాడికి యెంత చికాకు కలిగిస్తుందో ఏం చెప్పను?

పంతులుగారి భాగం తలుపులు వేసివున్నాయి. లోపలమాత్రం మిణుకుమిణుకుమంటూ దీపకాంతి కనిపిస్తోంది. ఎలక్ట్రిసిటీవున్నా భరించలేక హరికేన్‌లాంతరుతో సరిపెట్టుకుంటున్నారు వాళ్ళు.

నాభాగం గుమ్మం ఎక్కటానికి రెండుమెట్లు యెక్కాలి. ఒకటి పెద్దమెట్టూ. రెండవది చిన్నదీ. పెద్దమెట్టుమీద ఓ స్త్రీ కూర్చునివున్నట్లు కనబడింది. కొద్దిగాజంకాను. "ఎవరూ" అన్నాను స్వరం చిన్నదిచేసి.

ఆస్త్రీ చప్పున లేచినిల్చుని "నేనురా మధూ" అంది.

ఓక్షణంపాటు నేను నివ్వెరపోయాను. "తేరుకుని, వేగంగా తలుపులుతీసి, లైటు వేసి "లోపలకురా అక్కయ్యా" అన్నాను.

అక్కయ్య లోపలకు వచ్చింది. ఎంత దీనవదనం! మా అక్కయ్య వయస్సు ఇరవైఅయిదేళ్లే అని ఎట్లా చెప్పుకోను? మా అక్కయ్య గొప్ప అందగత్తె అని ఎట్లా గర్వించను? సంవత్సరాల తరబడి అవలోకిస్తున్నట్లే యీనాడూ కన్నీటిచారలు అవలోకించ గలిగాను.

"కూర్చోవే" అన్నాను.

రూపంలోనే కాదు. అక్కయ్య కంఠస్వరంలోనూ మార్పు వొచ్చింది. ఇలా అంది. "నేను కూర్చునేందుకు రాలేదురా మధూ."

"ఏమయింది?" అన్నాను ఆదుర్దాగా.

"బావకు మరీ ఎక్కువగా వుంది."

అబ్బ! ఎంత వేదన ఆ నేత్రాల్లో! అమ్మలాంటి అక్కయ్య దుఃఖాన్ని చూడటం నా కింతవరకూ చేతకాదు. అందుకే ఆమె నాకగానీ, ఆమె యింటికి పోకగానీ నా కిష్టంలేదని గట్టిగా అంటే యీ ప్రపంచం నన్ను కఠినుణ్ని నిందిస్తూ, విమర్శిస్తుంది.

ఒక్కొక్క సమయంలో ఆమె నాకంటే ఒక ఏడు పెద్దదన్న విషయం మరిచిపోతాను. సానుభూతికి, వాత్సల్యానికి అదే అంతిమ స్థానం.

"ఏంచేద్దామమ్మా?" అన్నాను.

నావంక సజలనయనాల్తో జాలిగా వీక్షించింది. ఈ చూపు గుండెల్ని కోయదు. సున్నితంగా స్పృశిస్తుంది. అంది" "డాక్టరు నడిగితే చాలా అపాయం అన్నాడు. అర్జంటుగా నూరురూపాయలు పెట్టి యింజక్షన్లు కొని యిస్తేనేగాని బ్రతకటం కష్టమని చెప్పాడు."

ఓ నిట్టూర్పు వొచ్చింది నానుంచి. ఎంత అమాయకురాలు ఆమె! ఎంత ఓపి, ఎంత భ్రాంతి యింకా ఆ పనికిరాని భర్త అంటే. ఏళ్ళతరబడి యిలా అంతులేనిచాకిరీ చేస్తూ, ఆ భర్తను కేవలం మంచంమీద కదిలి మెదిలేవరకైనా బ్రతికించుకోవటానికి తాపత్రయ పడుతోంది. బావకు యిటువంటి ప్రమాదం యిదివరకు అయిదు సార్లకుపైగా వచ్చింది. అన్నిసార్లు నా సహాయమే కోరింది. నేనే సాయంచేశాను.

ఒక ఆలోచన స్ఫురణకు వచ్చేసరికి వళ్ళు ఝల్లుమంది. ఓ అర గంటక్రితంవరకూ డబ్బుకోసం నేను ఎంత మథనపడ్డాను!

ఒకానొకరోజు నాన్నగారు ఆప్యాయంగా కొనిచ్చిన సైకిలు, నాకు రోజూ అవసరం అయే వస్తువు యీవేళ ఒకానొక పనికోసం అమ్మేశాను. దిగులుగానే వుంది అందుకు. "నాయనా! సైకిలు ఏదీ?" అని అడిగేవాళ్లు లేనంతమాత్రంచేత విచ్చలవిడిగా ప్రవర్తిస్తే నాలో హృదయం ఏదీ? జ్ఞాపకచిహ్నాలను అవసరాల కోసం అమ్మేసుకుంటే నాలో ప్రేమకు జాగా ఏదీ? కాని ఓ నిశ్చయం-కాదు ఓ నమ్మకం నాలో రగిలిన బాధనూ, దుఃఖాన్నీ శాంతింపచేసింది. ఉంది. నాలో ప్రేమకు స్థానం వుంది. అందుకే యివాళ యీ పనిచేశాను.

అక్కయ్యకు యిదివరకు చాలాసార్లు సహాయం చేశాను. కాని ఆ పరిస్థితులు వేరూ, యీ పరిస్థితులు వేరూ. అటువంటి కొన్ని సమయాలలో నేను అనేకబాధలకులోనై ఆమెకు సహాయం చేసినా ఆ బాధలు నాతోనే నిలిచిపోయాయి. కాని యీసారి అలా జరగదు. ఈ బాధకూ, ఆ బాధకూ ఎంతో వ్యత్యాసం వుంది. అద్దెకున్న పంతులుగార్ని అద్దెకోసం అడిగినప్పుడు నాలో గిర్రున తిరిగిన వేదనా, వడిబజారులో పోలీసువాడు నన్నల్లరిపాలు చేసి, కీలుబొమ్మనుచేసి ఆడించిన వైనమూ, ఏళ్ళతరబడి కాపాడు కుంటూవచ్చిన ఆప్తమిత్రుడికన్నా ఎక్కువైన నా సైకిలుకు దూర మౌతున్న తరుణంలో చలించిన నాలో ప్రజ్వలించిన అగ్నిలాంటి ఆవేదనా యీ క్షణంలో వాయువేగంతో మనోనేత్రంముందు మెదిలి, అంతర్ధానమైనాయి. అనిపించింది నాకు:— ఇదంతా దేనికోసం? ఎవరికోసం? నేను ఉన్మత్తుణ్ని కావటంలేదు కదా. అయితే అవనీ. యీ సమయంలో పరిస్థితులకు దాసోహం అంటాను. కాని మూర్తీభవించిన శోకంలా వున్న అక్కయ్య ప్రముఖమైనస్థానం హృదయక్షేత్రంలో ఏర్పరుచుకుంది. ఈ స్థానాన్ని కదిలించేశక్తి నాలో వుండా...ఉండాలి.

చివరకు ఈ మాటలు పెగిలాయి, నోటినుంచి "అక్కయ్యా, యిప్పుడు డబ్బెలావస్తుంది?"

"నాకు నువ్వుతప్ప యింకెవరున్నారు మధూ?"

మౌనంగా తల పంకించి ఊరుకున్నాను.

"లాభం లేదంటావా మధూ?"

బావకోసం ఎంతడబ్బు వెచ్చించినా వ్యర్థమేనని తెలుసు. శూన్యమైన యీ ప్రయోజనంకోసం చూస్తూ, చూస్తూ, ఇటువంటి విపత్కాలంలో ఎలా త్యాగం చేసేది.

అయినా "లేదు" "కాదు" అనటానికి మనసొప్పక "రేపటి లోగా ప్రయత్నిస్తాను" అని చెప్పాను.

అపస్వరాలతో ఆమె యిలా అంది: "నువ్వు తమ్ముడివే అయినా అంతకంటే ఎక్కువగా నిన్ను గౌరవిస్తాను. ఇదివరకు ఎన్నోసార్లు నన్ను ఆదుకున్నావు. జబ్బుతో అయినాసరే, బావ లేనిదే నా బ్రతుకు ఎంత దుస్సహంగా వుంటుందో నీకు తెలియక పోలేదు. నీవల్లతప్ప నాకు మరెవరివల్లా సహాయం లభించదు."

కొంచెం ఆగి ఓ నిట్టూర్పు విడిచి "నీస్థితి నాకూ తెలుసు. నిన్నెక్కువ బలవంతపెట్టేశక్తి నాకు లేదు. బావ వొంటరిగా వున్నాడు. తలుపులు తీసేవచ్చాను. అటో, ఇటో నీ చేతుల్లోనే వుంది. నిన్నింకా అంతకంటే ఎక్కువేం బ్రతిమిలాడను? వస్తా నమ్మా, సిగ్గులేని యీ అక్కయ్య అవస్థను మరిచిపోబోకు" అంటూ కళ్లు తుడుచుకుని, గబగబ బయటికి నడిచి, చీకట్లో కలిసిపోయింది.

నేను నిర్ఘాంతపోయి నిల్చున్నాను. ఆమెగారి చివరి మాటలు గుండెల్ని నిలువునా చీల్చాయి. ఎవడైనా ఘోరంగా ప్రవర్తిస్తే ప్రజలు వేలెత్తిచూపే వ్యక్తిలాంటి కఠినుడ్నా? నాలో యింత క్రూరత్వం ఎలావుంది? ఇటువంటిసందర్భాలలో మనసులో చెలరేగే బ్రహ్మాండమైన సంక్షోభాన్నే, పెనుతుపానులనీ, ద్వంద్వయుద్ధాలనీ అంటారు. కొంతమందిలా వీటిని అరికట్టేశక్తి నాకు లేనిమాట నిజమే.

ఆవేశంతో ముందుకు నడిచాను. ఇరుకైన యీ హృదయవీథిలో పరిక్రొత్త ఆలోచనలకు యిహ తావులేదు. అది అపూర్వమైన క్షణం. స్వాగతం పలుకబోయే అత్యద్భుతమైన మాలతి చిరునవ్వు, దానికోసం తాపత్రయపడే నా చిత్తభ్రాంతి యివన్నీ మటుమాయ మయ్యాయి. నాకు కావలసింది ఒకటే. నేను చేయబోయేది అదే. అక్కయ్య కోరికతీర్చటం. ఫలితం ఎలావున్నా సాయంచేశానన్న సంతృప్తి మిగిల్తే చాలునన్నస్థితికి వచ్చాను. కదలబోయాను.

అదేనిముషంలో చెప్పులులేని కాళ్ళతో చలపతిరావు లోపలికి వచ్చాడు. అతనిముఖం వెలా తెలా పోతోంది. భీతో, అసమర్థతో, ఆత్రుతో వెంటాడితే మానవుడు అలా వుంటాడు.

చప్పున ఆగి "కూర్చో" అన్నాను.

చలపతిరావు కూర్చోలేదు. వగరుస్తున్నాడు. ఆ స్థితిలో అతన్నిచూస్తే జాలివేస్తోంది నాకు. అంత దిగులు దేనికి అతని కళ్ళలో?

"అలా వున్నావేం?"

అతనో చిరునవ్వు నవ్వటానికి ప్రయత్నించి విఫలుడయ్యాడు. చేతిరుమాలు తీసి ముఖం మెత్తగా తుడుచుకున్నాడు. పాముని చూసి మనిషి బెదిరినా అలావుండడు. భగవంతుడి ఆభరణం దొంగిలించినా మనిషి అలావుండడు.

ప్రేమగా అతని భుజంమీద చేయివేసి లాలనగా "ఎందుకంత యిది? నా ముందు భయందేనికి? ఏం జరిగిందో చెప్పు" అన్నాను.

చలపతిరావు నా ముఖంవంక చూడటానికి ప్రయత్నించి మళ్ళీ తత్తరపాటుతో తలదించుకున్నాడు.

నేను యింకా ఏదో చెప్పబోతున్నాను.

అతను ఆటబొమ్మలా పెదవులు కదిపాడు. కష్టంమీద అర్థం చేసుకుంటే ఆ మాటలతీరు యిలావుంది.

"నాకో సహాయం కావాలి."

సహాయం కావలసివస్తేనే చలపతిరావు నా దగ్గరకు వచ్చే స్నేహంకాదు మా యిద్దరిదీ. అందుచేతనే ఆ మాటలువిని జంకాను. ఆపదలో వున్నవాడికి సహాయం చేయగలిగే సామర్థ్యం నాలో ఎంతనివుంది?

ఎమిటో చెప్పమన్నాను.

ముందుగా యిలా ఉపోద్ఘాతం చెప్పాడు. "నేనసలు నీదగ్గరకు వచ్చేవాడినికాదు. ఎంతమందిచుట్టూనో తిరిగాను. ప్రయోజనం లేకపోయింది. ఇహ నిన్ను కష్టపెట్టటం తప్పనిసరి అయింది. నామాటకు నీవిచ్చేవిలువ తెలుసు కనుకనే ధైర్యంచేయగలిగాను."

అర్థమవుతోందినాకు. ఆమాటల్లోని అంతరార్థం గ్రహించగలిగే సామాన్య తెలివితేటల్ని భగవంతుడు నాకు ప్రసాదించాడు.

"ఓ వందరూపాయలు కావాలి."

నేను శిలావిగ్రహంలా నిల్చున్నాను.

"అర్జంటుగా ఓ వందరూపాయలు కావాలి."

కదల్లేదు; మెదల్లేదు నాశరీరం.

"పోనీ డెబ్బయి ఎనభై మధ్యనున్నా......"

ఇవాళ చాలా విచిత్రమైనరోజు అంటేకాదు. చెడ్డరోజు. దుర్భరమైన యీ అవస్థను భరించటం అసాధ్యమే.

"మాలతీ!"

"అక్కయ్యా!"

"చలపతిరావూ!"

సాధారణంగా జరిగేదే అది. మొదట జరిగిన సంఘటనకన్నా తర్వాతదానికి బలం ఎక్కువగావుంటుంది. మొదటినుంచీ విషాదపూరితమైన సంఘటనలు గడిచినా, చివరకు ఓ సంతోషప్రదమైన సంఘటనతో ముగిస్తే దాన్ని కామెడీ అనే అంటారు. లేదా అది మంచి నవ్వులతో గడిచినా అంతంలో ఓ సన్నివేశంవచ్చి ఛిన్నాభిన్నం చేసిందంటే అది ట్రాజెడీ. ఈ సిద్ధాంతానికి నేను లోబడి పోయాను.

మాలతికీ నాకూ వున్న అనుబంధానికీ, అక్కయ్యకూ, నాకూ వున్న బాంధవ్యానికీ, చలపతిరావుకూ నాకూ వున్న స్నేహానికీ యిది కొలతబద్ద అని అనలేను. నిగ్రహశక్తి సడలిపోతూన్న యీ అంత్య దశలో, ఏ విలువకు ప్రాధాన్యత యివ్వాలో తెలియక విచక్షణా జ్ఞానంకూడా నశించిపోతున్న యీ హీనదశలో, నాకున్న ఓపిక, మక్కువ యివి విపరీతమైన ఆలోచనల తాకిడికి తట్టుకోలేక హరించి పోతూన్న సమయంలో చలపతిరావు వచ్చి సాధించబోతున్నాడు. ఇది నా తప్పు కాదు.

అప్పటికే హీనస్వరంతో "అంత అవసరమా!" అని అన్నాను.

దీనంగా నా చేతులు పట్టుకున్నాడు. ఎంతో ప్రాధేయ పడ్డాడు. "ఎంత అవసరమో వివరించి చెప్పగలిగే శక్తి నాకు లేదు" అన్నాడు చివరకు.

ఇంక నాలో ఆలస్యానికి తావు ఏదీ? చెప్పరాని వేగంతో జేబులోంచి రూపాయల నోట్లు బయటకుతీశాను. కన్నీళ్లు కారటం లేదు గాని కంఠం వొణుకుతోంది. గాద్గదికంగా "ఇదిగో, నాదగ్గర యివే వున్నాయి. తీసుకువెళ్లి అవసరాన్ని గడుపుకో" అని వాటిని యిచ్చేశాను.

చలపతిరావు కళ్లలో ఓ క్షణంపాటు గగుర్పాటు. తరువాత మెరిశాయి. ఆనందోద్రేకంతో యించుమించు కావిలించుకున్నంత పని చేశాడు, "ఎంత ఉదారహృదయం నీది?" అని అభినందించాడు. అంతకంటే ఎక్కువ నాకు వినబడలేదు. అతను యెప్పుడు వెళ్ళిపోయాడో కూడా నా కంతగా గుర్తులేదు.

ఓ పావుగంట నిశ్శబ్దంగా. ఆలోచనారహితంగా గడిచింది. అప్పుడు బుద్ధిపుట్టి బయటకు వచ్చాను. వీథి నిర్మానుష్యంగా వుంది. గగనంలో చుక్కల్లా చీకటిలో దీపాలతో రాత్రి అందంగా వుంది. పంతులుగారి భాగంలో చడీచప్పుడూ లేదు. ఒంటరితనం భయాన్నే కాకుండా బాధనూ కలిగిస్తోంది. కాని వాటిని తీర్చగలిగే హృదయాలు యీ సమయంలో లభించటం కల్ల.

"ఇదేమిటి? ఏడుస్తున్నావు?"

అనాలోచితంగా చెయ్యి తగిలేసరికి తడిస్పర్శతో నాకే స్ఫురించింది. అమ్మాయిలాగా యీ అబ్బాయి ఏడుస్తున్నాడు. జీవితంమీద విరక్తీ, మనుషులమీద అసహ్యమూ రగిలింది. అమ్మ లేదు. నాన్న లేదు. నేనే ఓదార్చవల్సిన అక్కయ్య వుంది. కోరికలు పంచుకోరాదు. సమర్థత లేదు. ఎవరన్నా తన్నుతలుచుకుని "అయ్యో పాపం" అని నిట్టూరిస్తే బాగుండును.

కొంచంసేపు కన్నీటిని అలానే కారనిచ్చాను.

రేపు కొంతమందికి ఎలా ముఖం చూపించాలో తెలియడం లేదు. ఎగ్జిబిషన్‌లో చూసిన విచిత్రంలా యిద్దరుముగ్గురు వ్యక్తులు కళ్ళముందుకు వచ్చి, పోయి వస్తున్నారు. భూమి గుండ్రంగానే తిరుగుతోంది. సూర్యుడు తెల్లవారుఝామునే ఉదయించి, సాయంత్రానికి వెళ్ళిపోతున్నాడు. చంద్రుడు పాపం! అప్పుడప్పుడూ సూర్యుడు వెళ్ళిపోకముందే వస్తున్నాడు. నాముందు వ్యక్తులు వచ్చి, నవ్వి, ఏడిచి వెళ్లిపోతున్నారు. కోరికలు పెరిగి, విరిగి, తరిగిపోతున్నాయి. దాహం తీరి ఆగిపోయింది.

మనసులో వృత్తంలా ఉంగరం తిరిగింది.

చిన్నారి ఉంగరం. ముద్దుగా, ముచ్చటగావున్న ఉంగరం. ప్రేయసి చిటికెనవ్రేలుకు తొడిగితే ప్రియుడిలాంటి పిచ్చివాడికి, అమాయకమైన ఆనందాన్నిచ్చే ఉంగరం.

కానకుండానే బంగారు ఉంగరం విరిగి ముక్కలై పోయింది. రాయి నుసి అయిపోయింది.

ఉక్కు కాగితంగా మారి, కాగితాలు బంగారంగా మారక ముందే పెనుగాలికి కాగితాలు ఎగిరిపోయాయి.

చలిగాలిబాధ అప్పటికి తెలిసి, లోపలకువచ్చి, రగ్గుకప్పుకుని పడుకునేసరికి ఉక్కబోయటం ప్రారంభించింది. రగ్గుతీసేసి చూశాను. ఎముకలుకొరికే చలి. ఎట్లా భరించను యీ అవస్థ?

"మాలతీ! మాలతీ! మాలతీ!

"అక్కయ్యా! అక్కయ్యా! అక్కయ్యా!"

"చలపతిరావూ! చలపతిరావూ! చలపతిరావూ!"

తెల్లవారింది తీరని కోరికలతో. అద్దంలో ముఖం చూసుకుంటే కళ్లు ఎర్రగా వున్నాయి. మత్తుగావున్న ముఖం అందంగా వుంది నాకు. తలుపులుతీసి నిల్చున్నాను. పంతులుగారు—పాపం చప్పున నన్ను చూసేసరికి, సిగ్గుతో ముఖం త్రిప్పుకోబోయి, లాభం లేక "ఏమండీ, కళ్లు ఎర్రగా వున్నాయేం?" అని అడిగారు.

"రాత్రి నిద్ర పట్టలేదండీ" అని నిజం చెప్పేశాను.

ఆయన ఆశ్చర్యంతో "అదేం? ఒంట్లో బాగులేదా?" అని అడిగాడు వెంటనే.

"బాగానే వున్నట్లుంది. ఎందుచేత నిద్రపట్టలేదో?"

కొంచంసేపు వుండి ఆయన లోపలకు వెళ్ళిపోయాడు. తర్వాత నేనూ, ముఖం కడుక్కుని కాఫీకి వెళ్ళిపోయాను.

అసలు యివాళ పార్టీకి వెళ్ళకూడదనుకున్నాను. ఎవరికీ కనిపించకుండా తిరుగుదామనుకున్నాను. కాని ఎక్కువసేపు గడిచి పోకముందే ఆ పని చేయలేనని తెలిసింది. సుందరవదనారవిందం ఒకటి హృదయద్వారంనుంచి తొంగిచూస్తూ కవ్విస్తోంది. ఆ క్షణంలో ఆలోచనలు మధురంగా వున్నాయి. కాని ఆ తీపి ఎక్కువసేపు అనుభవించటానికి నేను నోచుకోలేదు.

ఆ మధ్యాహ్నం, అరగంటనుంచీ కథలపుస్తకం ఒకటి పట్టుకుని ఒక్కవాక్యం అయినా బోధపడనిస్థితిలో, నా గదిలో, కుర్చీలో కూర్చున్నప్పుడు నా చేతిగడియారంలో తొమ్మిదిన్నరయింది.

"పాపా!" అని పిలిచాను.

రెండోసారి పిలిచాక పాప వొచ్చి ప్రశ్నార్థంగా చూస్తూ నిల్చుంది.

"టైమెంతయిందో చెబుతావా?"

మాట్లాడకుండా వెళ్ళి అయిదు నిమిషాల్లో తిరిగివచ్చి "రెండున్నర" అని చెప్పింది.

"సరే వెళ్ళమ్మా"

అప్పటిదాకా వెళ్ళకూడదనే బిగువుతేని భావంతో భీష్మించుకు కూర్చున్నాను. ఇంకో అరగంటలో అక్కడికి పోవాలి అన్న యోచన మెరుపులా తట్టింది.

వెళ్ళనా? వద్దా?

హఠాత్తుగా అమాయకమైన ఓ స్త్రీ విశాలనయనాలు చక్కని జలబిందువులతో నాలో తగిసిపోయాయి.

ఒక్క ఉదుటున లేచినిల్చుని అద్దంలోకి చూశాను. మత్తుగా వున్న ముఖం అందవిహీనంగా కనబడింది. గడ్డం గరుగ్గావుంది. చప్పున లోపలకుపోయి చాలా కొద్దివ్యవధిలో తయారైపోయాను.

ఆలస్యంగా వెళ్ళింది నేనే. అప్పటికే అతిథులందరూ వచ్చేశారు. ఎక్కువభాగం ఆడవాళ్ళు. అసలు యీ మొగవాళ్ళందర్నీ ఆహ్వానించకుండావుంటే ఒకపెద్ద తెసద తప్పేదికదా అనుకున్నాను.

పద్దెనిమిది నిండి పంతొమ్మిది వస్తోందిట మాలతికి. వచ్చిన స్త్రీలలో యిద్దరు ముగ్గురు మినహా ఎక్కువమంది తెలిసినవాళ్ళు లేరు. వాళ్ళయినా యిదివరకు నాతో చదువుకున్నవాళ్ళు. విష్ చేశారు నన్ను చూసి. నా ముఖంలో మాలిన్యం ఎవరైనా పసిగడ్తారేమోనని భయంగా వుంది. ఉన్న కొద్దిమంది మొగఅతిథులలో ఎక్కువభాగం పరిచయంవున్నవాళ్ళే. కాని.....నన్ను చూసి తెలబోయి, తలవంచుకుంటూన్న చలపతిరావును చూసి చకితుడ్నయాను. నాముఖంలోలాగానే అతనిలోకూడా మాలిన్యం చాలావుంది. నిన్నరాత్రి అంత విపత్తులో వుండి యీ రోజు పార్టీకి ఎలా వచ్చాడా అని ఆశ్చర్యం వేసింది. కాని అతనిలానే నిన్న నేను లేనా? ఇవాళ రాలేదా?

ఈ ఓదార్పుతో అతనిదగ్గరకుపోయి పలకరించాను. పైగా అతనిప్రక్కనే కూర్చున్నాను.

ఇంతలో మాలతి లోపలినుంచి వచ్చింది. ఒకసారి గబగబ అందరివంకా పరకాయించి చూసిన ఆమె వదనం నన్ను చూడగానే ప్రఫుల్లమైనట్లు గమనించాను.

నవ్వాను.

మాలతి నా దగ్గరకువచ్చింది. చలపతిరావు ఎందుకో కంగారు పడుతున్నాడు. ఆమె మందహాసంచేసి "ఇంత ఆలస్యమైతే ఎలా? రావేమోనని భయపడుతున్నాను. అంది.

"రాలేనని నేనూ భయపడ్డాను?"

మాలతి విచారంగా నవ్వింది. "నువ్వెప్పుడూ యింతే. అందుకనే ప్రొద్దున్న మీయింటికి వచ్చాను. లేవు నువ్వు" అంది.

"ఎందుకంత శ్రమ నీకు? నేను రాకపోతే పార్టీ ఆగిపోదు కదా."

ఆమె ఏదో చెప్పబోయి "పో! నువ్వెప్పుడూ యింతే" అని మౌనంగా అక్కడినుంచి స్త్రీలదగ్గరకు వెళ్ళిపోయింది.

చలపతిరావు నాతో మెల్లగా "నేనుకూడా నువ్వు రావనే అనుకున్నాను" అన్నాడు.

అతనివంక విచిత్రంగా చూసి "కారణం?" అన్నాను.

"క్రితంసారికూడా నువ్వు రాలేదు."

"కాని ఆసారికీ యీసారికీ చాలా భేదం వుంది."

ఆడవాళ్ళంతా ఏదో చెప్పుకుని నవ్వుకుంటున్నారు. వాళ్ళ మధ్య కూర్చుని మాలతి నావంక చూస్తోంది. చలపతిరావు ఆమెవంక తనివితీరకుండా చూస్తున్నాడు. మాలతి తండ్రి మరోవృద్ధుడితో కులాసాగా ఏవో కబుర్లు చెబుతున్నాడు. వాళ్ళప్రక్కన ఓ కుర్చీ ఖాళీగావుంది. ఆయనతో కొంచంసేపు మాట్లాడాలని సరదాపుట్టి లేచివెళ్ళి కూర్చున్నాను.

నా భుజంమీద చేయి వేసి నిమిరి "కులాసానా?" అన్నాడు.

తల ఊపాను.

కొంచంసేపు ఏదో లోకాభిరామాయణం మాట్లాడుకున్నాం.

తర్వాత పార్టీ ప్రారంభమైంది.

మాలతి తండ్రి హఠాత్తుగా యిలా అన్నాడు "ఈ ఏడు మా అమ్మాయి పెళ్ళి చేద్దామనుకుంటున్నాను.

నాకు ఆదుర్దా హెచ్చింది. "వరుడు కుదిరాడా?" అని అడిగాను.

"నా దృష్టిలో ఒకరు వున్నారు. ధనవంతుడు. మొన్ననే ఎమ్. బి. బి. ఎస్. పాసై ప్రాక్టీసు పెట్టాడు?

"మంచిదే" అన్నాను.

"అమ్మాయి నింకా అడగలేదు. కాని దానిహృదయం నాకు తెలుసు. దానికి చాలామంది స్నేహితులున్నమాట నిజమే. నా మనస్తత్వం దానికి తెలుసనే నా విశ్వాసం. చాలామందిలా అది పొరబడకూడదు. మరీ కొంతమంది వ్యక్తులతో అమితంగా స్నేహం చేసినా, అది స్నేహంకంటే మరో అడుగు ముందుకు వేయలేదనే నా నమ్మకం."

కాని యికేమిటి? ఆ మాట అంటూ ఎందుకు నాకేసి ఓ వింత చూపు ప్రసరించాడు?

మాలతి యింకా నావంక చూస్తూనేవుంది. బాధకన్నా ఎక్కువగా జాలివేస్తోంది నాకు. అవి బహుమతులు కాబోలు. ఓ ప్రక్క ఖరీదైన పుస్తకాలు వస్తువులూ చాలా పడివున్నాయి. బహుశా నేనే చేతులు ఝాడించుకుంటూ వచ్చింది. పౌరుషవంతుడికైతే అంతకన్నా అవమానం వుండబోదు. మనసులో ఉంగరం తిరుగుతోంది.

మొగఅతిథులలో మాటకారివాళ్లు ఎవరూ వున్నట్లు లేదు. వాళ్ళలో వాళ్లు ఏదో గొణుక్కుంటున్నారంతే. వాతావరణం ఎక్కువ సరదాగా లేదు. నేను యింతకంటే ఎక్కువ సంతోషంగా యిక్కడ వుంటుందని ఆశించాను.

మౌనాలతో, మాటలతో, నవ్వులతో, ఆవేదనలతో ఓ అరగంట గడిచిపోయింది. నాకు కొంతసేపు చలపతిరావుతో మాట్లాడాలని వుంది. నిన్న అతన్ని చుట్టుముట్టిన ఆపద తీరిందో లేదో, లేచి మాలతిదగ్గరకు వెళ్ళాను. అప్పటికి టీ తీసుకోవటం కూడా పూర్తి అయిపోయింది. కిల్లీలు నమిలాక స్త్రీల పెదవులు మరీ అందంగా వున్నాయి.

"లిప్‌స్టిక్ కన్నా యిదే బాగుంది" అన్నా ఒకమ్మాయితో.

ప్రక్క నే కూర్చున్న ఓ యువతి ముఖంకూడా వెంటనే ఎర్ర బారింది మాలతి పెదవుల్లా. మాలతి పాపం ఏదో అవస్థపడుతోంది. నాలిక కొరుక్కుంటూ, ఊరుకోమని సౌంజ్ఞచేస్తోంది. నా మాటలు విన్న ఒకరిద్దరు అమ్మాయిలూ చేతిరుమాళ్లు నోళ్లకడ్డంపెట్టుకుని ముసి ముసి నవ్వులు నవ్వుకుంటున్నారు. నాకేం తెలుసును అప్పటిదాకా, ఎర్రబడిన యువతి అధరాలకూ లిప్‌స్టిక్ రంగుకూ ఎన్నాళ్ళనుంచో స్నేహం వుందని.

నేను అట్టే సిగ్గుపడక, చలించక మాలతితో "ఓ సారి యిలా వస్తావా?"

ఆమె వొచ్చింది. "ఇవాళ నిన్ను ఏమని ఆశీర్వదించ మంటావ్?" అని ప్రశ్నించాను.

ఆమె సిగ్గుపడింది "నువ్వే చెప్పు."

నేను కొంచెం ఆలోచించి "వచ్చే ఏడు నీ జన్మదినానికి ఆయనగారి తరపు బంధువులూ, స్నేహితులూ కూడా రావాలి" అన్నాను.

మాలతి శిరస్సు పైకెత్తి అర్థనిమీలితనేత్రాలతో, బాధగా, విషాదంగా చూసింది. "సారీ. నీకు నేను థాంక్సు చెప్పలేను" అన్నది.

"నా ఆశీర్వాదానికి నీవు కృతజ్ఞత అర్పించలేవన్నమాట అయితే." ఆమె తల ఊపలేదు. మాట్లాడలేదు.

"మరి నా బహుమతీ అందుకోవా?"

"నాకేం వొద్దులే" అంది.

"అంత కోపమా?"

"నీమీద నాకు యిదివరకు ఎన్నిసార్లు కోపం వచ్చిందేం?"

కొన్ని సెకన్లు మౌనంగా గడిచాయి.

"మాలతీ నేనూ ఓ వస్తువు ప్రెజెంటు చేద్దా మనుకున్నాను మొదట."

నేత్రాలు చూశాయి.

"కాని మనస్నేహానికి విలువ కట్టలేకపోయాను."

ఆ నిముషంలో విశాలమైన ఆమె నయనాల్లో అవతరించిన మెరుపును నాబుద్ధి పసికట్టింది.

మాలతి విచిత్రమైనగొంతుకతో "నీకెట్లా థాంక్సు చెప్పను" అంది.

"ఆమాట చాలు నాకు."

ఆకస్మికంగా నాచూపు ఆమె చిటికెనవేలుకు తొడిగిన చిన్నారి అంగుళీయంపైన బడింది. కిటికీనుంచి దూసుకువచ్చిన మధ్యాహ్నపు ఎండకు నీలపురాయి ధగధగ మెరిసింది.

నా మనసులో సుదర్శనంలా ఉంగరం గిరగిర తిరిగింది.

నాలో మొన్నా, నిన్నా అలుముకున్న, అల్లుకున్న ఊహా చిత్రానికి సరియైన రూపం యిదే. నాదగ్గరనుంచి డబ్బుపోకుండా వుంటే యిటువంటిదాన్నే మాలతికి ప్రెజెంటు చేసేవాణ్ని.

"మాలతీ! ఇది నీకు ఎవరు యిచ్చారు?"

"చలపతిరావు."

ఒక్కసారిగా హృదయం వినిర్భిన్నమైంది. వెనుదిరిగి అతనివంక చూశాను. మా యిద్దరిమధ్యా అతన్నిగురించే సంభాషణ జరుగుతుందని ఊహించాడు కాబోలు. తైలంలేని దీపంలా వెలా తెలా పోతోంది అతనిముఖం.

మధుర మందహాసంతో ఆమె అడిగింది నన్ను: "బాగుందా?"

"చెప్పలేనంత బాగుంది."

కాని నా పరిస్థితి హృదయవిదారకంగా వుంది. సామాన్యి మానవుణ్ణి. నా హృదయం విశాలమైందిగానీ, ఉన్నతమైందిగానీ కాదని అప్పుడు తెలిసింది. అవకాశంవుంటే చలపతిరావును నమిలి మ్రింగివేయాలన్నంత కోపం వస్తోంది. నేను శాంతమూర్తినని ఎవరయినా భావిస్తే అది వాళ్ళ పొరపాటు.

దిగులు ఏడుపుగా మారుతోంది.

నీచుడు చలపతిరావు. ద్రోహి చలపతిరావు. ఏ కార్యం కోసం నేనాడబ్బును అష్టకష్టాలుపడి సాధించానో, అదే అవసరం కోసం మాయమాటలు చెప్పి నన్ను నిలువునా మోసగించాడు. ఈ ద్రోహివల్ల అమాయకమైన ఓవ్యక్తికి సహాయంచేసి, ఓత్యాగాన్ని నాకు నేను నిరూపించుకోకుండా భంగపడ్డాను. మాలతి ఉంగరంకన్నా, బావ జబ్బుకన్నా వెయ్యిరెట్లు అధికంగా చలపతిరావు అపాయాన్ని ఊహించాను. దీనివల్ల నాకెంతనష్టం కలుగుతుందో గ్రహించలేడా అమూర్ఖుడు? తెలిసే ఈ అకార్యానికి పూనుకున్నాడు. ఇద్దరం రెండుదార్లు త్రొక్కాం. గమ్యస్థానం ఒకటే. ఆమాటల్లో బెదురు, ఆకళ్ళలో అదురు యిప్పటికి నాకు గ్రాహ్యమైంది. కాని యింతసాహసం ఎలావచ్చింది అతనికి? ఆ నిముషంలో నాబుద్ధి చురుగ్గా పనిచేసింది. అంతవరకూ అస్పష్టంగావున్న అతన్ని హృదయాన్ని అప్పుడు చదవగలిగాను. స్వార్థం సాహసానికి దారితీసింది. అంతేకాక పొట్టిచేతుల్తో నేనిక్కడికి రాలేనని భ్రమచెందాడు.

"ఇదేమిటి?" అని మాలతికంఠం ఆశ్చర్యంగా వినిపించింది. "అంత వెంటనే నీకళ్ళు ఎర్రబడ్డాయేం?"

మాయిద్దరిమధ్యా వున్న చనువు, అక్కడున్న చాలామందికి తెలిసివుండడంచేత మా ప్రవర్తన విడ్డూరంగా కనిపించలేదనుకుంటాను. ఒక్క చలపతిరావుతప్ప మిగిలినవాళ్ళంతా ఎవరిధోరణిలో వాళ్ళు వున్నారు.

"బహుశా నాకళ్లు ఎర్రబడటాన్ని నువ్వు చూడటం యిదే ప్రథమం అనుకుంటాను."

"మధూ!"

"ఏమంత ఆశ్చర్యం?"

ఆమె జవాబు చెప్పలేదు. సందిగ్ధంగా చూస్తుంది. నేను వాంఛించిందికూడా అదే.

"నాకు యింక సెలవు యిప్పిస్తావా?" అన్నాను.

కష్టంగా తల ఊపింది.

చలపతిరావువంక క్రూరంగా ఓ చూపుచూసి బయటకు వచ్చాను. ఇంతకు ముందువరకూ ఒక్క ఆవేదనే. ఇప్పుడు క్రోధం కూడా-అబ్బ! ఈమనుషులు ఎంత దుర్మార్గులు! నా యీ అనుభూతులకు కారణం వీళ్ళే.

ఇంట్లో ఒంటరిగా కూర్చున్నాను. మాటిమాటికీ అక్కయ్య గుర్తుకొస్తోంది. నిన్న రాత్రినుంచీ ఆమె జాడే తెలియదు. శారద ఎలా వుందో! వాళ్ళయింటికిపోయి చూసిరద్దా మనిపించింది. కాని... అక్కడ నాఅవస్థ మరీదుర్భరంగా వుంటుంది. అందులోనూ రిక్త హస్తాలతో వెళ్ళటం.

వెళ్ళగానే అక్కయ్య యిలా అడుగుతుంది." డబ్బు దొరికిందా మధూ?"

జవాబుగా తలవొంచాలి.

అక్కడినుంచి ఏడుపు, గందరగోళం.

చలపతిరావును దెబ్బతియ్యాలి. అతను ప్రతీకారం అనుభవించాలి. బహుశా యివి చాలా హేయమైన, ఘోరమైన కార్యాలు. అయినా నేను వాటికి లోబడ్డాను.

నామీద నాకే అసహ్యంకలిగేటట్లు, నా అంతరంగాన్ని ఎవరైనా చదవగలిగితే వాళ్ళకు నామీద రోతకలిగేట్లు కొంచం సేపు నా ఆలోచన్లు వికృతంగా సాగాయి.

కాని అలా ఎక్కువకాలం సాగిపోకముందే ఎవరో అజ్ఞాన శక్తి వీపుమీద చరిచినట్లయింది. ఉలిక్కిపడ్డాను.

ఎందుకు నాకింత సంచలనం? ఏంజరిగింది? చలపతిరావు నన్ను మోసంచేసినమాట నిజమే. కాని అతను నాకేమి అపకారం చేయగలిగాడు? ఏమి సాధించగలిగాడు?

ఈ చివరియోచన ఊరట కలిగించింది. హఠాత్తుగా కలిగిన యీ ఊహతో నన్ను గర్వం ఆవహించింది. ఎంత ప్రయత్నించినా, ఎంత తంటాలుపడినా నిర్మలహృదయంలో చలపతిరావుకు చోటులేదు. కేవలం ప్రయాస. భ్రాంతి, చివరికతనికి విచారమే, మనస్తాపమే మిగిలేది.

ఈ గర్వంతో నాకు బాగా ఉత్సాహం వచ్చింది. చలపతిరావును క్షమించగలిగేస్థితిలో వున్నాను.

వీధితలుపు చప్పుడైంది. లేచివెళ్ళి తలుపుతీశాను. అధోముఖంగా చలపతిరావే నిలబడివున్నాడు. నాకు జాలి, కోపం రెండూ వేయలేదు.

"లోపలకు రా" అన్నాను.

మానవుడు! నిర్జీవంగా కూర్చున్నాడు లోపలకువచ్చి.

"అలావున్నావేం? మళ్ళీ ఏదైనా విపత్తులో యిరుక్కున్నావా?" అన్నాను.

క్షమించమని అడగటానికే వచ్చాను. ఆమె నన్ను పార్టీకి యిన్వైట్ చేసినప్పటినుంచీ నాలో ఏదో చెప్పలేని ఆకర్షణ. మంచిది, చిరకాలం జ్ఞాపకంవుండేటట్లుగా ఏదైనా ప్రెజంట్ చేసి నా ఆధిక్యత నిరూపించుకుందా మనుకున్నాను. మూడురోజుల్నుంచీ చెప్పరాని వేదనకు గురిఅయాను. డబ్బు ఎక్కడన్నా పుట్టుకుందేమోనని ఎంతయినా ప్రయత్నించాను. లభించలేదు. చివరకు నువ్వే కనిపించావు. నీ స్థితి నాకు తెలుసు. ఏదో అవసరం వున్నట్లు నటిస్తే, ఎక్కడన్నా కష్టపడి సంపాదించి సహాయపడతావని అలా నాటకమాడాను."

"మంచిపని చేశావు. నీఅవసరంకోసం అవతలవాడిని యిబ్బందిపెట్టటం నీ అభీష్టమా ఏమిటి? నేను నీకు డెబ్బయి రూపాయలు చేతుల్లో పోసినప్పుడు ఎక్కడివన్నా అడగలేదే. కావలించుకుంటే సరిపోయిందనుకున్నావా? నీలాంటి జీవితమే నాది. ఎటువంటిపరిస్థితిలో నీకు సాయంచేయగలనో ఆలోచించావా?"

చలపతిరావు వ్యథాపూరితంగా ప్రశ్నార్థకంగా చూశాడు.

ఉద్వేగం అణుచుకుంటూ "మహోత్తరమైనదని నేను దృఢంగా నమ్మిన ఒకానొక కార్యంకోసం ఏళ్ళ తరబడి వాడిన నా సైకిలును అమ్మాను. ఆ రూపాయలు అలావచ్చినవే. ప్రాణాపాయస్థితిలోవున్న అత్యంత దగ్గరబంధువును కాపాడటానికికూడా ఆ డబ్బుని వినియోగించటానికి నేను తెగించలేకపోయాను. నువ్వు నన్ను విపరీతపరిస్థితుల్లోకి లాక్కువెళ్ళావు. స్నేహానికి, మిత్ర ప్రేమకూ దాసోహం చేశాను. మూర్ఖుడా! నీకు విశ్వాసంలేదు. అంతేకాదు. ఎలా వినియోగపర్చటానికి ఆ డబ్బు సేకరించేందుకు తాపత్రయపడ్డానో నీకు తెలియదు.

"ఏం...ఎందుకు?"

"అది నువ్వు తెలుసుకోకపోతేనే మంచిది. నువ్వు అప్పుడప్పుడూ ఆకర్షణలకు లోనై విపరీతంగా ప్రవర్తించినా విలన్‌లాంటి వాడివి కాదని నాకు తెలుసు. ఆ కారణం తెలుసుకోవాలని ఎందుకు ఉత్సాహపడతావ్? పశ్చాత్తాపం, పరితాపం చెందటానికి సరిపోయిన మానవత్వం నీలో వుంది. ఆమాత్రం చాలు. ఆ కారణం గనుక నేను బయటపెడితే నీవు ఈరాత్రి అంతా నిద్ర పట్టక కుమిలికుమిలిపోతావు. అందుచేతే అది బయటపెట్టటం నాకిష్టంలేదు."

కొంచం ఆగి విషాదపూరితంగా చలపతిరావు ఇలా అన్నాడు: "నన్ను క్షమించు. నిన్ను నేను అర్థంచేసుకోలేకపోయాను."

"అదే మంచిపని. అర్థంచేసుకుంటే నీ వేదనకు సరిహద్దు వుండేదికాదు."

నిశ్శబ్దం గంభీరంగా వుంది. అలా అయిదు నిమిషాలు గడిచాయి. నాకు అంతకంటే ఎక్కువ సంభాషణ జరపటం ఇష్టం లేదు. అతనికి మాట్లాడేందుకు సాహసంలేదు. ఆసన్నివేశం దుస్సహంగా తోచిందికాబోలు, ఏమీ మాట్లాడకుండానే మౌనముగా బయటకు వెళ్లిపోయాడు.

లిప్తమాత్రం నాకళ్లు విజయగర్వంతో ప్రకాశించాయి. నా పాత్ర చాలా నేర్పుగా నిర్వహించాను. అజ్ఞానంలో పడి కొట్టుకు పోతూన్న ఓ యువకుడ్ని, అతడి అవివేకం అతడికి తెలియపర్చకుండానే బుద్ధిచెప్పాను.

ఈ సంఘటనతో నాలో మొలకెత్తిన సంతోషం చాలావరకూ తగ్గిపోయింది.

సాయంత్రం ఆరుగంటలకు వీథిలోకి వచ్చాను. కనుచీకటి పడుతోంది. చలి చిన్నగా ఆరంభమైంది. ఓ దృఢనిశ్చయంతో అడుగులు తేలికగా పడుతున్నాయి.

నేను మాలతి యింటికి చేరేసరికి, అంతా నిశ్శబ్దంగా వుంది. ఆమె తండ్రి కారులో బయటకు వెళ్ళినట్లున్నాడు. మేడమెట్లు ఎక్కాను. సాయంత్రాలు సరదాకోసం ఆమె బయటకు పోలేదని నాకు తెలుసు. గదిలో లైటు వెలుగుతోంది. తలుపులు దగ్గరగా వేసి వున్నాయి. తోశాను; తెరుచుకున్నాయి.

"ఎవరూ?"

ఆ ప్రశ్న పూర్తి కాకుండానే నన్ను చూసి "నీవా?" అంది. నవ్వి కుర్చీలో కూర్చున్నాను.

ఇవాళ పుట్టినరోజు కదా. ఫ్రెండ్స్‌తో ఏ సినిమాకో పోక యిలా వొంటరిగా వున్నావేం?" అన్నాను నేనే.

"ఇహ జన్మలో పుట్టినరోజుపండుగలు చేసుకు నేందుకు తల పెట్టను" అంది.

"ఎందుకో!"

"అదేమో. కారణం తెలియదు. ఇంత గంద్రగోళంతో నిండిన సరదాలు నాకు నచ్చటంలేదు. స్థిమితంగా వుంటేనే బాగుండు ననిపిస్తోంది?

"పుస్తకాలు అతిగా చదువుతూంటే నీకు యిటువంటి బుద్ధులు పుడుతున్నట్లున్నాయి".

"ఏమో, నాకు తెలియదు".

కొద్దిసేపు ఎవరూ మాట్లాడకుండా కూర్చున్నాక "మాలతీ! నువ్వు ఎంత మంచిదానవ్?" అన్నాను.

"మహా నువ్వు మంచివాడివి కానట్లు?"

"నాలో ఏమిమంచి వుంది? నేను ఎవరికీ సంతోషం కలిగించ లేకుండా వున్నాను. పై పెచ్చు నన్ను ప్రేమించినవారికి దుఃఖాన్ని యిస్తున్నాను."

"నువ్వు యీ మాటలు ఎవరిని ఉద్దేశించి అంటున్నావో తెలుసుకోవచ్చా?"

"నేను నీతో మాట్లాడుతున్నాను."

తెలివితక్కువగా అన్న యీ మాటలు ఆమెకు అంత అంతో శాంతి కలిగిస్తాయనుకోలేదు. ముఖం ముడుచుకుంది.

"మాలతీ కోపమా?"

"నాకు కోపమని అంటే అకవాక్యాలు యింతలో కోపంకత్తుం వని ఆక్షేపిస్తావుగా."

నేను వెంటనే నవ్వేస్తూ "నువ్వు మంచిదానివే కాదు తెలివైన దానివికూడా".

"మహా నువ్వుమాత్రం తెలివైనవాడివి కానట్లు!"

"అలా అంటావుగానీ నేను మెచ్చుకొంటే నువ్వు ఎప్పుడైనా మెచ్చుకున్నావా?"

మాలతి విచిత్రంగా నవ్వి "సరే యీసారి నువ్వు నోరు జారకుండానే ఏమని మెచ్చుకోమంటావో చెప్పు" అంది.

స్త్రీలలోవున్న చిత్రమైన గుణానికి యిప్పటికీ మాలతి రూపమే తార్కాణం. "ఇంతకుముందెప్పుడూ ఇంత సౌందర్యంగా లేదు" అని ఎప్పటికప్పుడు భ్రాంతి కలుగజేయటం వాళ్ళసొత్తు.

ముగ్ధుడ్నై "మాలతీ! నువ్వు తెలివైనదానివేకాదు; అందమైన దానివికూడా" అన్నాను చప్పున.

"మహా నువ్వుమాత్రం అందమైన..." ఆ వాక్యం అంతటితో ఆగిపోయింది. తరువాత నాలిక కొరుక్కోవటం కనిపించింది. బహుశా కోమలమైన ఆ చేతుల్లో ముఖాన్ని దాచుకోవాలని అనిపించి వుంటుంది ఆమెకు. సిగ్గుతో సుందరవదనం రాగరంజితమైంది.

నేను ఏమీ అనకుండానే "పో" అంది.

ఆ ఒక్కమాటతో నా మనసంతా సంఫుల్లమైనట్లుగా తోచింది. కాని నిర్భాగ్యుడ్ని నేను. వీడికీ, ఆ ధోరణికీ ఎక్కువ పొత్తు కలవదు.

ఉంగరం యింకా మాలతి వ్రేలికే వుంది. "ఏదీ ఉంగరం! చూడాలనివుంది" అన్నాను.

ఆమె నిర్లక్ష్యంగా చేతిని ముందుకు పెట్టి "తీసుకో" అంది. సున్నితమైన ఆమెహస్తంనుండి ఉంగరాన్ని విడదీశాను. నా వ్రేలికి తొడిగాను.

"నాకన్నా నీకే బాగుంది" అంది.

"అవును. నల్లనిశరీరంమీద బంగారం మెరిసిపోతోంది."

"ఛీ, నువ్వు నల్లగా వుంటావని ఎవరు చెప్పారు?"

"మరి దీన్ని తెలుపంటారా ఏమిటి?"

అతికష్టంమీద నవ్వాపుకుంది. "నలుపైతేనేం? ఆ రంగు బాగానేవుంటుంది."

నా కింకా మాటలు చేతకాక "ఇచ్చిన వస్తువులు తీసుకోవటం మీ ఆచారం కాదుగా" అన్నాను.

"అని ఎవ్వరన్నారూ?"

"ఏమని?"

మాలతి కొంచం ఆలోచించి "తీసుకుంటావుని" అంది.

"ఎవరూ అనలేదు కాబట్టే అమాట అన్నాను."

"అవును. ఆచారం కాదు."

"అయితే తీసుకుంటున్నాను."

ఆమె ఆశ్చర్యంగా చూసి "అది నీకు యింకా యివ్వలేదు" అంది. [sic: printed "యిచ్చే కాను"]

"నీకు నేను యింకో ఉంగరంయిస్తే దాన్ని ఏమంటారో తెలుసా?"

"పో."

"పోతున్నాను" అంటూ లేచి నిల్చున్నాను.

కంగారుగా ఆమె "అదేమిటి? అర్థాంతరంగా?"

"పొమ్మన్నావుగా."

కొద్ది మౌనం చేసింది.

"అయితే నేను ఆకారణంచేత పోవటంలేదు. అర్జంటు పని వుంది. మళ్ళీ రెండు రోజుల్లో కనిపిస్తాను" అని ఆమెను ఊరడించి, బయటకు నడిచాను.

మళ్ళీ ఒకసారి నాపాత్ర చాలా నేర్పుగా నిర్వహించాను. ఇప్పుడు చాలావరకూ ప్రశాంతంగా వుంది. షరాబుబజారుకేసి వెళ్ళాను.

నిన్న చలపతిరావు ఉంగరాన్ని డెబ్బయిరూపాయలకు ఒకటో రెండో తక్కువగా కొన్నాడు. ఇవాళ అప్పుడే అయిదు రూపాయల ధర తగ్గింది. అరగంటలో పని ముగిసింది. జేబులోకి అరవైఅయిదురూపాయలు వచ్చాయి.

అక్కయ్యయిల్లు యిక్కడికి అరమైలుపైగా వుంది. నిన్న రాత్రి ఆమె నాదగ్గరకువచ్చి వెళ్ళాక ఏంజరిగిందో తెలియదు. నేనుతప్ప, రోగిష్ఠిబావ తప్ప ఎవరూలేని అక్కయ్య ఎనలేని దుఃఖంలో వుండివుంటుంది. వెయ్యికళ్ళతో నేను వస్తానేమో నని ఎదురుచూస్తూ వుంటుంది. నిర్భాగ్యుడు వీడు. అభాగ్యురాలు అక్కయ్య.

పావుగంట గడిచాక మలుపు తిరిగి ఓ గొందిలోకి ప్రవేశించాను. చీకటి గుయ్యారం. వీథిదీపంకూడా లేదు. మనుషుల సందడి అసలేలేదు. రెండుసార్లు బురదలోకి కాలువేశాను. రెండుమూడు ఎదురు దెబ్బలు తగిలాయి. మురికికాలవ దుర్వాసన విపరీతంగా వుంది.

ఓ చిన్న పెంకుటింటిముందు ఆగాను.

లోపల గుడ్డిదీపం వెలుగుతోంది. చడీచప్పుడూ లేదు. తలుపుమీద కొడదామని చెయ్యివేశాను. దగ్గరగావేసి వున్నాయి, తెరుచుకున్నాయి.

నులకమంచంమీద బావ ఉక్కిరిబిక్కిరై వున్నాడు.

మసకవెల్తుర్లో బావ నుక్కుమంచంమీద పడుకుని వున్నాడు. కంఠంవరకూ దుప్పటి కప్పివుంది. నిద్రలో వున్నాడో, తెలివితప్పి వున్నాడో తెలియదుగాని కళ్ళు మూసుకుని వున్నాయి. ప్రక్కన చాపమీద గోడకానుకుని అక్కయ్య మోకాళ్ళమీదుగా రెండు చేతుల్లో ముఖాన్ని దాచుకుని కూర్చునివుంది. సవ్వడి విని చేతులు తొలగించి చూసింది.

స్వరం బాగా చిన్నదిచేసి "అక్కయ్యా, ఎలావుంది?" అనడిగాడు.

"ఆ విషయం నేనెలా చెప్పగలను?"

"మాట్లాడుతున్నాడా?"

"లేదు."

"స్మారకం వుందా?"

"అదీ లేదు."

"డాక్టరు వచ్చాడా?"

"రాలేదు."

ఆమెకళ్ళు ఎరుపుకన్నా ఎర్రగా వున్నాయి. మనిషి చెప్పలేనంత క్షీణించిపోయింది.

నా కింకా ఏం మాట్లాడాలో తోచలేదు. కాలం వ్యర్థం చేయటం అంతకన్నా యిష్టంలేదు. "అయితే నేనువెళ్ళి డాక్టరుని పిల్చుకువస్తాను" అని ఆమె సమాధానంకోసం ఎదురుచూడకుండా బయటకు వచ్చేశాను.

రాత్రిసమయంలో వెళ్ళి పిలుస్తే విసుక్కోవటం ఏ డాక్టరుకైనా సహజం.

తర్వాత "ఇన్‌జక్షన్‌లు చెయ్యందే కష్టం" అన్నారు.

"రాసి యిస్తే తీసుకువస్తాను" అని చెప్పాను.

రాసి యిచ్చారు ... బజారుకు వెళ్ళేసరికి మెడికల్‌షాపు మూసివేయబోతున్నాడు. ఎనభైఅయిదురూపాయలు వాటి ఖరీదు అని తెలిసింది. నాదగ్గర యిరవై తక్కువగా వున్నాయి. షాపు అతను నాకు తెలిసిన మనిషే కావటంచేత తర్వాత యిస్తానని ఒప్పించాను.

తిరిగి డాక్టరుని తీసుకుని, అక్కయ్య యింటికి వెళ్ళేసరికి మాకోసం ఎదురుచూస్తోంది. డాక్టరు అక్కడ ఓ అరగంట వుండి రెండు యిన్‌జక్షన్‌లు యిచ్చారు. మళ్ళీ మరునాటి ఉదయంవచ్చి మిగిలినవి యిస్తానని చెప్పాడు. ఆయన్ని సందు మొదలుదాకా దిగబెట్టి వద్దామని వెళ్ళాను.

"డాక్టర్! బ్రతుకుతాడంటారా?"

"రేపు కూడా ట్రీట్‌మెంటు పూర్తిఅయాక యీసారికి ఏమీ భయంలేదు. కాని యిలా ఎన్నాళ్ళో జరగదు. మళ్ళీ అయిదారు నెలలయినా గడవకముందే రోగం తిరగబెడుతుంది. ఎలా అయినా యిలా ఎక్కువకాలం జరగదు.

నిట్టూర్పు అణుచుకున్నాను.

తర్వాత ఆయన్ని రిక్షా ఎక్కించి వెనక్కి తిరిగి వచ్చాను.

"ఏమన్నాడు?" అనడిగింది అక్కయ్య కంపితస్వరంతో.

"భయం లేదుట."

పన్నెండింటివరకూ అక్కడే బావ ముఖంవంక చూస్తూ కూర్చున్నాను. సంవత్సరాల తరబడి మంచంమీద పడివున్నట్లే యివాళ పడివున్నాడు. అతనికోసం చేసుకున్న భార్య ఎన్ని తంటాలు పడుతుందో అతనికి తెలియదు. పోనీ అదీ మంచిదే. తెలిసి ఏం చెయ్యగలడు గనుక?

చివరకు భయంలేదని ఓదార్చి, ఆమెదగ్గర సెలవుతీసుకుని, బయటకు నడిచాను. చీకటి జీబూతంలా వుంది. మాసంలో, ఒక పక్షంలో కొన్ని రోజులు యీ "రాజ" వీథికి విద్యుద్దీపాలు.

నాలో ఏదో సంతృప్తి. బహుశా నిన్నా, యివాళ మరుపురాని, మరువలేనిరోజులు. పెద్దవాణ్ణిఅయాక, ఒంటరిగా ఏ చీకటి రాత్రో యిలానే ఎక్కడో నడిచిపోతూ "ఆరోజుల్లో...ఒక రోజు యిలాచేశాను" అనుకుంటానుకాబోలు.

"అయ్యో" అనిపించింది.

అసమర్థుడి గుండె ఎంతబరువు! పిరికివాడి ఆలోచనలు ఎంత ధైర్యవంతమైనవి!

ఎక్కడో వెలుగు. ఏదో కాంతి ఎక్కువసేపు నిలవలేదు. అంతరించిపోయింది వెంటనే.

"ఈ మనుషులు......!" కొత్తగా విరామం. "ఎంత అమాయకులు!"

"కాదు. ఎంత అజ్ఞానులు!"

అజ్ఞానమనే ఓ సముద్రంలో ముగ్గురు మనుషులు పడిపోయి, యీదులాడుతున్నారు.

ఓ స్త్రీ అరుస్తోంది. పాపం జాలిగా ప్రేమగా "మధూ! మధూ మధూ!"

అయ్యో! మధుర కలశం ఆమెకు అందదనీ, సముద్రంలో మరి కొంతసేపటిలో పెనుతుఫాను రేగబోతూందనీ గ్రహించదేం?

నిముషాలు విరామసంగీతాన్ని ఆలాపించాయి.

అరుస్తున్నాడు ఓ యువకుడు. "మాలతీ! మాలతీ! మాలతీ!"

నీళ్ళు మింగుతున్నాడు. ఒకసారి మునిగి పైకి తేలి "ఈ బహుమానం స్వీకరించవా?" అంటూ మళ్ళీ మునిగిపోయాడు.

ద్రోహంతో సంపాదించిన యీ బహుమానం వ్యర్థమేననీ, స్త్రీ హృదయం చాలా యిరుకైనదనీ, అందులో తనకు చోటు చాలదనీ గ్రహించడానికి ఎంత ఆత్మవిమర్శ కావాలో! తనకూ, ప్రేమించిన ఆమెకూ దూరం కొలిచలేనిది అని యిప్పుడప్పుడే తెలియబోదు.

ఈ సారి విరామం మితంగా వుంది. యువకుడి ప్రార్థనలోనే మరో స్త్రీ ఏడుపూ వినిపిస్తోంది.

ఆ అపస్వరాలకు కవిత తొడిగితే అర్థం యిలా వుంది.

బ్రతకాలి! బ్రతకాలి!! బ్రతకాలి!!!

బ్రతకడు. బ్రతకడు. బ్రతకడు.

నిశీథంలో నడుస్తూ ఓ చిన్న నిద్ర. నిద్రలో కల. కలలో ఓ సముద్రం. సముద్రం పేరు అజ్ఞానం.

"మధూ! మధూ! మధూ!"

"మాలతీ! మాలతీ! మాలతీ!"

"బ్రతకాలి! బ్రతకాలి! బ్రతకాలి!"

సముద్రం మాయమయింది.

కల చెరిగింది.

నిద్ర విచ్చింది.

ఇల్లు సమీపించింది. పొరపాటున ఆర్పివేయకుండా విడిచి వచ్చిన దీపం వెలుగుతోంది. నాలో లేని మగతకు వికసించిన గులాబీహృదయమే గుర్తు.

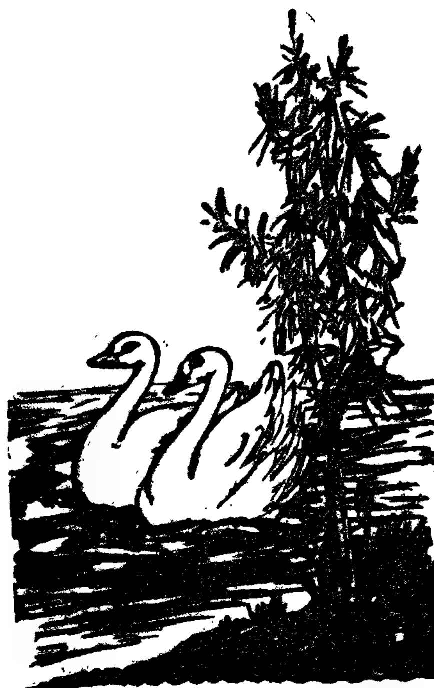
నేను విజ్ఞానిని, విజ్ఞానిని.

ఆత్మవిమర్శ అపారం. పరహృదయాల జిగిబిగిని అవలీలగా అర్థం చేసుకుని, పర్యవసానాలు ముందుగా వూహించి, భయంకరమైన భావిని దూరదర్శినిలో పరిశీలించిన విజ్ఞానిని.

తలుపులు తీసి, బట్టలు మార్చుకుని, దీపం ఆర్పి, నిద్రకు ప్రయత్నం ఉపక్రమించాక హఠాత్తుగా ఓ క్రొత్త ఆలోచన మదిని చలింపచేసింది.

ఆశ్రయించిన నిర్భాగ్యులను అంధకారంలోనే వుంచి, అజ్ఞానాన్ని అజ్ఞానంగానే సమాప్తంచేస్తూ, అజ్ఞాతంగా, విజ్ఞానమనే యీ గర్వంతో, చేతగానితనానికి మారుపేరైన యీ గర్వంతో, వెలుగును దరిచేరటానికి తెగించని యీ పిరికితనంతో కుమిలి, కుళ్లేది నాది జ్ఞానమా?

నేను అజ్ఞానిని, అజ్ఞానిని.

ఐక్యరాజ్యసమితి : మానవసంక్షేమం

శ్రీ మంథా శ్రీధరరావు

ఐక్యరాజ్యసమితి అనునది ప్రపంచ శాంతిభద్రతలు మానవాభ్యుదయము నిమిత్తము ఇటీవల ఏర్పడిన ఒక అంతర్జాతీయ మహాసంస్థ. అది 1945 సం. జూన్ 26 వ తేదీన శాన్‌ఫ్రాన్సిస్కోలో అధికారపురస్సరముగా తయారయిన నియమావళిని సూత్రప్రాయముగా ఆమోదించిన వివిధ స్వతంత్రదేశముల (ఇప్పటి సంఖ్య 76) ఐక్యవ్యవస్థ. ఈ సంస్థ ఆవిర్భావమునకు పూర్వరంగ మొకటి కలదు. అదియే 1914 నాటి మొదటి ప్రపంచ సంగ్రామానంతర మేర్పడిన రాజ్యకూటమి (*League of Nations*). అది ద్వితీయ ప్రపంచ సంగ్రామము నరికట్ట లేకపోయినది. ఆ ద్వితీయయుద్ధములో దాని పరపతి రూపుమాసినది. ఆ ద్వితీయయుద్ధానుభవఫలితముగనే వెనుకటి రాజ్యకూటసంస్థకన్న దృఢతరములగు ఆశయములతో, అనుబంధములతో ఏర్పడిన దీ ఐక్యరాజ్యసమితి.

ఈ సమితి కార్యవిధానము ఈ క్రింద విభజింపబడిన ఆరు శాఖలద్వారా నిర్వహింపబడును.

(1) సర్వసభ్య సంఘము (*General Assembly*)
(2) భద్రతా సంఘము (*Security Council*)
(3) ఆర్థిక, సామాజిక విషయ విచారణ సంఘము (*Economic & Social Council*)
(4) ధర్మకర్తృత్వసంఘము (*Trusteeship Council*)
(5) అంతర్జాతీయ న్యాయస్థానము (*International Court of Justice*)
(6) కార్య పర్యవేక్షణ సంఘము (*Secretariat*)

ఒక్కొక్క శాఖయొక్క కార్యక్రమమును సంగ్రహముగా సమీక్షింతము.

సర్వసభ్యసంఘము

దీనిని ఒకవిధంగా ప్రపంచ పౌరమహాసభ (*Town meeting of the World*) అనవచ్చును. ఇందు అన్ని దేశములకు సభ్యత్వము గలదు. దీనికి అన్ని విషయములతో నిమిత్తము గలదు. ఇందు ముఖ్య విషయములపై తీర్మానములు సమావిష్టులైన సభ్యులలో 2/3 వంతు వారి ఆమోదమునుబట్టి మాత్రమే జరుగును. అందుచే ఐక్యరాజ్యసమితిలో ఈ ప్రజాస్వామికధర్మము ప్రకృష్టమైనదిగా ఎన్నబడుచున్నది. కాని దీనికి శాసనకర్తృత్వనిర్వహణాధికారములు లేవు. ఈ సమితిలో క్రొత్తగా ఒక దేశమునకు సభ్యత్వమిచ్చుట అనునది ఒక సమస్యగా పరిణమించినది. కారణము ఇదివరకే సభ్యత్వము వహించియున్న ప్రబలమైన రెండు అగ్రరాజ్యముల నడుమ తగిన సామరస్యము లేకపోవుటయే; ఇది నిజముగా సమితినియమావళిలో ఒక లోపమే. అచిరములో తగిన సవరణ చేయబడకున్నచో అనేక దుష్ఫలితములకు దారితీయవచ్చును.

ఈ సర్వసభ్యసంఘము దానికి ఆదనపు అధికారములు కొన్ని చేకూరినందుకు కొంతమట్టుకు సత్ఫలితములను సాధించినదనియే చెప్పవచ్చును. కాని ఇంకను మరికొన్ని లోపములు మిగిలియే యున్నవి. మానవసంక్షేమదృష్ట్యా అవియు సకాలమున సవరింపబడవలసియున్నవి. అవెట్లనగా?

(1) ఈ సంఘము ఎట్టి ప్రచారమునకు సాధనము కారాదు.

(2) ఈ సంఘాధ్యక్షుని యాదేశములు నిరసింపబడిన సందర్భము లనేకములు గలవు. ఇట్టివి సమితియొక్క సంస్థితికిభంగకరములని వెంటనే గుర్తింపబడవలెను.

(3) సంఘ కార్యకలాపములందులో అనావశ్యకముగా ఆలస్యము జరుగుట కద్దు. ఇట్లగుటచే బహుదూర దేశములనుండి ఈ సమితి సమావేశముల నిమిత్తము వచ్చు ప్రతినిధులు తమతమ దేశములలో తమకున్న ప్రభుత్వోద్యోగబాధ్యతలను నిర్వహించుటలోగూడ కాలయాపన జరుగుచున్నది. అట్లు జరుగకుండ చూడవలసిన బాధ్యత సమితిపై నున్నది.

(4) సాముదాయికమైన ఓటింగు పద్ధతి (*Bloc Voting*) అప్పుడప్పుడు సమితి పరిస్థితికే విరుద్ధముగా పరిణమించవచ్చును. గనుక దానిని పరిహరించవలెను. పై పద్ధతిద్వారా అగ్రరాజ్యములకు మద్దతు నిచ్చినందువలనగాని, మానినందువలనగాని మరియొక దేశమునకు ప్రత్యేకముగా లాభ మేమియు కలుగబోదు.

సర్వసభ్యసంఘము చేసిన పనులలో అతిముఖ్యమైనది ఒక ఉపసంఘపు టేర్పాటు (*Little Assembly*) ఈ ఉపసంఘము శాంతిభద్రతలు కొనసాగించుటయందును, చర్యాప్రణాళికలను తయారు చేయుటయందును సంఘమువారికి తోడ్పడుచుండును. సమితినియమావళిలోని 13వ సూత్రము ప్రకారము అంతర్జాతీయ న్యాయశాస్త్ర సిద్ధాంతములకు సంబంధించిన విషయములను ప్రతిపాదించుటకు, పరిశీలించుటకు, న్యాయశాస్త్రాభివృద్ధినిమిత్తము సమితి సభ్యత్వము గల దేశముల కన్నిటికిని ఆ సిద్ధాంతములగూర్చి సిఫారసులు పంపుటకు, అందుగురించి నివేదికలు తయారుచేయుట కొక చిన్న సంఘము నేర్పాటు చేయుటకును తగిన యవకాశము సర్వసభ్య సంఘమునకు గలదు. అట్లొక నివేదికసంఘ మప్పుడే ఏర్పడియున్నది గూడ. ఇట్లే ఆదనపుటధికారములతో సర్వసభ్యసంఘము సక్రమముగ సమర్థముగా పని చేయగలదని యాశింపవచ్చును.

భద్రతా సంఘము

సమితి కిది మూలస్తంభమువంటిది. సమితినియమావళి 24 వ సూత్రము ప్రకారము ప్రపంచ శాంతిభద్రతలనుగూర్చిన ప్రాథమిక బాధ్యత దీనిపై నున్నది. ప్రపంచ శాంతిభద్రతలకు భంజక

ము ప్రతి చిన్న సన్నివేశమును ఇది పరిశీలించును. సైనికావశ్యకతలగురించి సలహానిచ్చుటకును, సాయపడుటకును ఒక సైనికోద్యోగసంఘము దీని అధికారముక్రింద నుండును. కాని కార్యనిర్వహణవిషయమున భద్రతాసంఘములో ఒక లోపము గలదు. అది వివాదపరిష్కారవిషయమై, ఒక నియతము, నిశ్చితము, అయిన పద్ధతి లేకపోవుటయే. అదీగాక నియమావళిలో అంతర్జాతీయశాంతిభంజకమగు "వివాదము" "అపాయాత్మక సన్నివేశము" అను విషయముల భేదము స్పష్టముగా నిరూపింపబడలేదు. అసలు లోపమున్నదల్లా ఎక్కడంటే భద్రతాసంఘము ఒక వివాదమును పరిశీలిస్తున్నప్పుడు ఆ సంఘపు ప్రతిపాదనలను వ్యతిరేకిస్తూ (*Veto*) 'వీటో' అధికారమును ప్రయోగించగల హక్కు సమితిలో శాశ్వతసభ్యత్వము గల దేశములకు ఉండడములోనే యున్నది. అగ్రరాజ్యాలతాహతల్లా అందులోనే ఉంది.

ఇలా అగ్రరాజ్యాలు వీటో (*Veto*) ప్రయోగించిన సందర్భాలనేకము లున్నవి. అందుకు 4-2-1946 వ తేదీన సిరియా, లెబనాన్ ప్రభుత్వాలు తమదేశాలలో ఉంటున్న ఆంగ్లేయ, ఫ్రెంచి, సైన్యాలతరలింపునుగురించి సమితికి విజ్ఞప్తి చేసుకున్న సందర్భములో అందుకు ప్రతికూలముగా రష్యా వీటోను ఉపయోగించియుండుటయే తార్కాణము. అలాగే స్పెయినులో జనరల్ ఫ్రాంకో ప్రభుత్వవిషయమై చర్చించవలసినదిగా పోలండు ప్రతినిధులు సమితి 34, 35 వ సూత్రముల (పసిఫిక్ ఒడంబడికలు) ప్రకారము విన్నవించుకొన్నప్పుడు ఆ విషయమై తొమ్మండుగురు సభ్యులు ఆమోదించి సిఫార్సు చేయడం జరిగింది. కాని రష్యా తన వీటో అధికారముతో వ్యతిరేకించినది. అందుచే ఆయా విజ్ఞప్తులు నిష్ఫలములైనవి. ట్రీస్టీకి చాలకాలమువరకు ప్రత్యేకము ఒక గవర్నరు లేకపోవడముకూడ రష్యా తాలూకు వీటో బెదిరింపువల్లనే జరిగినది. ఇలాంటి వీటో ప్రయోగాలు భద్రతాసంఘనిర్వహణానికి ప్రతిబంధకాలు కావా యని ఎవరైనా ప్రశ్నించవచ్చు కాని వీటివల్ల వీటోని ప్రయోగించే దేశాల స్వార్థము కొంత సంరక్షింపబడటము, విజ్ఞప్తులు విఫలమైన దేశాల ఆశయాలు నిరర్థకాలవడమే కాని ప్రపంచవ్యాప్తమైన, శాంతిహాని ఆట్టే జరుగలేదు. కాబట్టి భద్రతాసంఘముయొక్క ప్రాథమిక బాధ్యతానిర్వహణానికి ఆట్టే తకరారు లేదన్నమాట. ఈనాడు ప్రపంచమంతా రెండు ప్రబలమైన అధికారవర్గాలక్రింద క్రమంగా విభక్తమైపోతూ ఉండటంవల్ల, తత్ఫలితంగా, భావిప్రపంచస్థితి అశాంతిభయావహంగా తోస్తూ ఉండటంవల్ల భద్రతాసంఘము బాధ్యతవిషయములో ఏవిధమైన తకరారు లేకుండా ఉండాలంటే ప్రపంచములోని ప్రతిదేశము 28-6-51 నాటి చౌ—నెహ్రూ బాండుంగ్ సమావేశపు "పంచశీల" సూత్రాలను హృదయపూర్వకంగా ఆమోదించి ఆచరణలో పెట్టడమే గత్యంతరంగా తోస్తున్నది.

ఆర్థిక, సామాజిక విషయవిచారణసంఘము

మానవసమాజపు కనీసపు హక్కులు, స్వేచ్ఛ మొదలగు విషయములను పరామర్శించుట, తద్వారా శాంతిభద్రతలను సాధించుటయందు సమితిలో దీనికొక విశిష్టస్థానము. అంతర్జాతీయములైన ఆర్థిక సామాజిక, సాంస్కృతిక, విద్యారోగ్యాది వివిధ విషయముల గూర్చి పరిశీలనను జరిపి సర్వసభ్యసంఘమునకు ఆయా ప్రత్యేక కార్యనిర్వాహకశాఖలకును సిఫారసులు చేయుట దీని ప్రధాన కార్యభారమై యున్నది.

ఆయా ప్రత్యేక కార్యనిర్వాహకశాఖలలో ముఖ్యమైనవి యేవనగా, అంతర్జాతీయశ్రామికసంస్థ (*I. L. O.*) ఆహార వ్యవసాయిక సంస్థ (*F. A. O.*) విద్యా వైజ్ఞానిక, సాంస్కృతికవ్యవస్థ (*U. N. E. S. C. O.*), ప్రపంచ ఆరోగ్య సంస్థ, (*W. H. O.*) సాంకేతిక సహాయ సంస్థ, (*U. N. T. A. A.*) అంతర్జాతీయ శిశునిధి (*U.N.C.E.F.*) ఈయాశాఖల కార్యనిర్వహణ ప్రపంచమునందలి వివిధరంగములకు సంబంధించిన దగుటచే అత్యంత ప్రాముఖ్యము వహించి యున్నది. వీని నిర్వహణకు జాతి మత, భాషాది, విభేదములతో ఎట్టి నిమిత్తములేదు. ఇందు యునెస్కో (*U. N. E. S. C.O.*) చాల దేశములలో గ్రంథాలయములు స్థాపించినది. పత్రికలు, రేడియో, సినిమా, మొదలగువానిద్వారా విజ్ఞానాభివృద్ధికి పాటుపడుచున్నది. ఈశాఖ 1946 లో ఆరంభింపబడినప్పటినుండి అద్భుతవిజయములు అనేకము సాధించినది, సాధించుచున్నది, సాధింపనున్నది.

ప్రపంచ ఆరోగ్య వ్యవస్థ 1948 లో ప్రారంభింపబడినది. ప్రపంచ మానవారోగ్యస్థితియందు గరిష్ఠప్రమాణములు సాధించుటయే దీని పరమాశయము. దీని సిద్ధాంతముప్రకారము ఆరోగ్యమనగా, వ్యాధిరాహిత్యము మాత్రమే కాదు. శారీరక మానసిక సామాజిక సంస్థితియే ఆరోగ్యము. ఈ సంస్థ లోగడ మిత్రరాజ్యములందు 1946 లో కోరింతదగ్గుజాడ్యము విజృంభించినప్పుడు తన్నివారణార్థము నిపుణులను పంపి యుండెను. ఇరాన్‌లో తోడేళ్ళవల్ల రేబీస్ వ్యాధి ప్రారంభించినప్పుడు ప్రత్యేకమైన సీరము పంపియుండెను. లండనులో ఇన్‌ఫ్లూయెంజా జాడ్యము ప్రబలినప్పుడు దానిని ప్రతిఘటించు నిమిత్తము ఒక్కొక్క పెద్ద రక్షణకేంద్రము నేర్పరచియుండెను. 27 దేశములలో ఆరోగ్య పరిశోధనాకేంద్రములు ఏర్పాటుచేసియున్నది.

ఆహార వ్యవసాయిక వ్యవస్థ 1945 లో నెలకొల్పబడెను. ప్రపంచప్రజ జీవితప్రమాణములు, ఆహారపు విలువలు, వ్యవసాయ విధానములు, అటవీ, గ్రామ, మత్స్య పరిస్థితులు మొదలగు అనేక విషయములందు అభివృద్ధి కలిగించుటకు పాటుబడుచు తద్వారా అనేక నిర్మాణాత్మక కార్యక్రమములకు అవకాశము కలుగచేయుచున్నది.

అంతర్జాతీయ శ్రామికసంస్థ 1955 లో సిరియా, లెబనాన్ దేశములలో శ్రామికసమస్యాపరిశీలకుల శిక్షణను ఏర్పాటుచేసినది. యుగోస్లావియాలో ఇట్టిదే ఒక జాతీయ శిక్షణశిబిరమును నెలకొల్ప సంకల్పించియున్నది. ఈ సంస్థయొక్క ముఖ్య ఆశయమేమనగా, ప్రపంచమందంతట పారిశ్రామికశ్రేయస్సు సాధించుటయే.

సాంకేతిక సహాయసంస్థయూ అంతర్జాతీయ శిశునిధి ఒకటిగా చేర్పడి ఇండియా, పాకిస్థాన్ సిలన్ దేశములలో డి. డి. టి.,

పెన్సిలిన్ స్వంతముగా తయారుచేసికొనుటకు సహాయము చేసినది. తరు అభివృద్ధి కనిపించినది. అట్లే భారతీయ ప్రభుత్వముయొక్క బృహత్—యాంత్రిక యత్నములలో ఒకటగు సింద్రీ ఫెర్టిలైజర్ ఏర్పాటు సందర్భములో ఈసంస్థ ముగ్గురు సాంకేతిక నిపుణులను సలహాదారులుగా పంపియుండెను.

ధర్మకర్తృత్వ సంఘము

ఐక్యరాజ్య సమితిలో ఇది యొక ముఖ్య విభాగము. అనేక దేశముల ప్రతినిధికూటము. అది, దాని యాజమాన్యముక్రింద ఉన్న ప్రాంతములను అప్పుడప్పుడు పరిశీలించుచుండును. మొట్టమొదట పసిఫిక్ సెమోవాకు ఇట్టి ఒక ప్రత్యేక పరిశీలనాసంఘమును పంపించియుండెను. ఆయా ప్రాంతవాస్తవ్యులకు స్వవిషయముల గూర్చి సెక్రటరీ జనరల్‌కు అర్జీలు పెట్టుకొనుటకుగాని తమ ప్రతినిధులను పంపుకొనుటకుగాని హక్కు గలదు. ఈ సంఘము వెనుక కాంకేటరీపద్ధతిక్రింద యుండిన అనియత వ్యాపారవ్యవస్థను రద్దు చేసినది. ఈ సంఘపుటాధ్వర్యమున వివిధ ప్రాంతములలో నడుపబడుచుండిన ఆర్థిక రవాణా మొదలైన శాఖలవలన ఆయా ప్రాంతవాస్తవ్యులు యథార్థముగ నెంతెంత ఉపకారము పొందుచున్నది ఈ సంఘమునకు తెలియజేయవలసినదిగా ఆయాప్రాతీయాధికారులను సర్వసభ్యసంఘము 1952 లో కోరియుండెను. అనగా, సమితి కార్యకలాపములో ప్రజాభిప్రాయమునకు తగిన ప్రతిపత్తి గలదని తేలుచున్నది. ఈ ధర్మకర్తృత్వసంఘములో 4-10-1953 వ తేదీన ఇండియా ఒక ప్రతినిధిగా ఎన్నుకోబడి చేర్చబడినది. ఐక్యరాజ్య సమితి చరిత్రలో ఇండియా తనపాత్ర మహోజ్జ్వలముగా నిర్వహించగలదని ఆశించవచ్చును.

అంతర్జాతీయ న్యాయస్థానము

సర్వసభ్యసంఘమువలెనే ఇందును ప్రతి ప్రతినిధి దేశమునకును సభ్యత్వము గలదు. అట్లు సభ్యత్వముగల ప్రతిదేశమును దీని న్యాయసూత్రములకు బద్ధమై యుండవలెను. అది సమితిలోని వివిధశాఖలకు సర్వసభ్యసంఘముయొక్క ఆదేశానుసారము వివిధ న్యాయ విషయములపై ఉపదేశాత్మకమైన అభిప్రాయముల నిచ్చుచున్నది. ఇజ్రేయిల్ లో జరిగిన కౌంటు బెర్నడెట్ హత్యవిషయములో ఏంగ్లో ఇరానియన్ నూనెపరిశ్రమ తగువు విషయములోను ఇచ్చిన తీర్పులే నిష్పాక్షిక సుందరమైన దీని ఉదాత్తతను చాటుచున్నవి.

కార్య పర్యవేక్షణ సంఘము

ఇదియొక మహోన్నతమైన అంతర్జాతీయ ప్రజా సహకార సంస్థ. సెక్రటరీ జనరలే దీని అధిష్ఠాత. భద్రతాసంఘమునకు చేదోడు వాదోడుగా యుండుటయు, సర్వసభ్యసంఘముయొక్క వార్షిక నివేదికలు తయారుచేయుటయు దీని ముఖ్యమైన పనులు.

ఇట్టి విశాలతత్వము, ప్రకృష్టబంధము, గల ఐక్యరాజ్య సమితి వ్యవస మానవసంక్షేమమునకు ఎట్లు తోడ్పడగలదో పరిశీలింతము. అసలు సంక్షేమమనగా, భిన్న భిన్న తత్వములు, మతములు, ఆచారములు, అభిరుచులు గల దేశముల మధ్య అసంతృప్తి లేక,

అనేక విషయములలో ఏకవాక్యత, పరస్పర సహకారభావము, సంబంధబాంధవ్యములు ప్రబలి ప్రపంచమందంతట ప్రశాంత వాతావరణము నెలకొనియుండుట ఒకటి. అంతమాత్రమున అది సంక్షేమ సమగ్రస్వరూపము కాదు. సంఘాభ్యున్నతికి ఉన్ముఖముగా వ్యక్తినిష్ఠములైన జీవితప్రమాణస్వామ్యములలో అభివృద్ధి పటిష్ఠత ఏర్పడి అది వ్యక్తికి విశ్వమంతటిని ఏకబీజముగా చూడగల విశాల దృష్టిని కలిగించునదిగా ఉన్ననాడే మానవాళికి నిజమైన సంక్షేమము. ప్రపంచశాంతియను పునాదిపై నిర్మింపబడు మహాభవనమే మానవసంక్షేమము. సమితి నియమావళిలోని 14,55 వ సూత్రముల లోని పరమార్థమిదియే.

ఈ 55 సూత్రము లో ఆర్థిక సాంఘిక సంక్షేమ మానవ స్వామ్య స్వరూపములు నిరూపించబడినవి. ఆర్థిక సంక్షేమమనగా— సాధారణముగ ఈనాడు అనేక దేశములు ఆర్థికముగ ఒకదానిపై నొకటి ఆధారపడియున్నవి. ఒకదానితోనొకటి వ్యాపారాది విషయములందు ఒడంబడికలు చేసుకొనుచున్నవి. కాని, దేశాలన్నిటికి ప్రాతినిధ్యము, మధ్యవర్తిత్వము వహించగల కేంద్ర సంస్థ అంటూ ఒకటి ఉండేటట్లయితే ప్రపంచములోని ఉత్పత్తిసరఫరాలకు నియతవిధానముల నేర్పరచి ప్రపంచపు టార్థికావకాశములను పెంపొందించుకొనుటకు అవకాశమేర్పడును. ఈనాడు ఆర్థిక సంక్షేమన్నది ఒక గగనకుసుమముగనే కల్పించుచున్నను, ఐ. రా. స. ఆర్థిక సామాజిక విషయ విచారణ సంఘము దానియొక్క ప్రత్యేక శాఖల (I. M. F.), (I. B. R. D) ద్వారా ఏకైకార్థిక ప్రపంచాదర్శము కొంత రూపు కట్టినదనే చెప్పవచ్చును.

సాంఘికసంక్షేమమనగా—వివిధదేశములమధ్య సహకారము పెంపొంది వెనుకబడిన దేశములను జాతులను, జాతివిభేదము దురాక్రమణ మున్నగువానిబారినుండి కాపాడి అభివృద్ధిమార్గగాములుగా ప్రజాజీవితప్రమాణములు పెరుగునట్లు చేయవలెను. ఇందులకు సాంకేతికసాహాయ్యము అందులకు పెద్దపెద్ద పెట్టుబడులు అవసరము. అభివృద్ధిప్రణాళికలు అమలు జరుపుటకు చిన్నదేశములకు ఆర్థికస్తోమత చాలదు. ఒడంబడికలపై పెట్టుబడులు వానికి పెట్టుటకై పెద్ద దేశములు కొన్ని సిద్ధపడవచ్చును. అయితే, అట్లు ఒడంబడికల ద్వారా పెద్దదేశములతో చిన్నదేశములు సంబంధము పెట్టుకొన్నచో తాత్కాలికముగా, వాని ఆర్థికాభివృద్ధి చేకూరవచ్చును. కాని, వాని సహజస్వాతంత్ర్యమునకు లోటు వాటిల్లుటకు అవకాశములు ఏర్పడవచ్చును. అందుచే ఆర్థికముగా ఒక దేశముపై మరియొక దేశము ఆధారపడుటకన్న ఆర్థికస్తోమత గల వివిధదేశముల మద్దత్తుతో సహకారపద్ధతిపై అంతర్జాతీయపరపతిసంస్థ (*World Bank*) ఒకటి ఏర్పడుట మంచిది. ఇది ఐ. రా. స. వంటి అంతర్జాతీయసంస్థ ద్వారానే సాధింపబడగలదు.

మానవస్వామ్యములు — ప్రతివ్యవస్థయొక్క ప్రతిష్ఠయు దాని, నియతియు, స్వామ్యముల సక్రమపరిపాలనాపద్ధతిపై ఆధారపడి యుండును. ఐ. రా. స. యొక్క జీవలక్షణమును ఇదియే. సమితి వివిధదేశముల హక్కులగురించియే కాదు. వ్యక్తి స్వేచ్ఛ, స్త్రీపురుషుల సమాన హక్కులు గౌరవప్రతిపత్తులగురించికూడ శ్రద్ధ తీసుకొనును. 9-12-1948 నాడు సమితి మానవస్వామ్యముల గురించి విశ్వజనీనమైన ప్రకటన చేసియుండెను. 1950 లో 24 దేశముల మధ్య అది అమలులోనికి వచ్చినది.

సమితి ఈ ప్రకటనలోని ఆశయములను ఎంతవరకు ఆచరణలో పెట్టగలదు అనునది ప్రశ్న. ఈ విషయమై సమితి కృషికి తార్కాణాలుగా కొరియా, పర్షియా, పాలస్తీనా. కాశ్మీరు, గ్రీసు, మొదలగు దేశముల సమస్యలలో సమితి తీసుకొన్న చర్యలను గ్రహించవచ్చును. మరొక మహోదాహరణము ఈనాటి తీవ్రసమస్యయగు అణువిజ్ఞానవిషయము తీసుకొందము. ఈనాడా విజ్ఞానరహస్యము కొన్ని దేశములకే పరిమితమై ప్రత్యేకపు హక్కుగా పరిగణింపబడుచున్నది. అది మానవ వినాశమునకే దారితీయగల మహామారి. ఆ దేశములేగాని యింకొకదానితో నొకటి తలపడినచో మరొక ప్రపంచ మహాసంగ్రామము తప్పనిసరి. ఈసారి మరో ప్రపంచ మహాసంగ్రామమే కాని తటస్థించినచో ప్రపంచము పని సరి. యుద్ధమనునది భిన్న రాజకీయ దృక్పథములు గల కొందరి బుర్రలకు పట్టిన జాడ్యము. వారి మానసికారోగ్యవికాసమే ప్రపంచశాంతికి మూలము. ప్రపంచములో నిరంతరాయమైన ప్రశాంత వాతావరణమేర్పడాలంటే ఆ విజ్ఞానము ప్రత్యేక మొకరిసొత్తు కాకూడదు. ఆ రహస్యము అన్నిదేశాలవారికినీ తెలియవలసిన ఆవశ్యకత యొకటి, అంతేకాదు, ఆ మహోజ్వలశక్తిని శాంతిమార్గాలద్వారా ప్రపంచ మానవావసరములకు తగినట్లు మలచవలసిన ఆవశ్యకత యొకటి గలదు. రెండవది గురుతర బాధ్యత. ఈ విషయమును గురించియే 8-8-1955 న జెనీవాలో జరిగిన 66 దేశాల అణువిజ్ఞాన శాస్త్రవేత్తల మహాసభలో ఐక్యరాజసమితి జనరల్ సెక్రటరీ శ్రీ డాగ్ హేమర్ షెల్డ్ నొక్కినొక్కి వక్కాణించియున్నారు.

ఇట్టిది ఈ మహాసంస్థయగు ఐక్యరాజ్యసమితి స్వరూపము. ప్రపంచములో ప్రతిదేశమునకును ఇందు సమప్రాతినిధ్యము లభించి, సమితి మహదాశయములతో అన్నిదేశములు ఏకముఖముగా సహకరించగలిగిననాడే సర్వతోముఖ ప్రపంచ శాంతిసౌభాగ్యములకు పరిపూర్ణతాసిద్ధి.

ఆస్తిహక్కుల పరిణామము

శ్రీ వి. లక్ష్మణరావు

ఆస్తి : వివేచనాత్మక నిర్వచనము

ఒక వస్తువు లేక పదార్థముపై ఒకవ్యక్తికిస్వామ్యము(Ownership) ఉన్నయెడల ఆ వస్తువు లేక పదార్థమును 'ఆస్తి' అని సాధారణముగా ప్రయోగించుటకద్దు. ఉదా: ఈ యిల్లు వారిది. ఈ భూమి ఫలానావారిది. ఈ కుర్చీ నాదీ అని. కాని న్యాయశాస్త్రరీత్యా ఆస్తి అనగా స్వామ్యము. ఒక వస్తువుపైగల హక్కులన్నియూ ఒక వ్యక్తిలో కేంద్రీకరింపబడినపుడు ఆ వ్యక్తి, ఆ వస్తువుయొక్క స్వామి అగును; స్వామ్యము ఆ వస్తువుపట్ల ఆ వ్యక్తియొక్క స్థితిని తెలియజేయును. కనుక ఆస్తి అనగా స్వామ్యమని గ్రహింపవలెను. సామాన్యప్రయోగములో ఆస్తి అనుపదము స్పర్శవేద్యములైన (Tangible) పదార్థములపట్ల వాడబడుచున్నప్పటికీ, న్యాయశాస్త్రమందు విశాలార్థములో ప్రయోగింపబడినప్పుడు, ఆస్తి అను పదములో, స్పర్శవేద్యములైన వస్తువులేకాక, స్పర్శవేద్యము కాని (Intangible) హక్కులన్నియునూ కూడ యిమిడివుండును. ఈ అర్థములో కేవలము స్థిరచరాస్తులే కాక, సమస్తవిధములైన ఆస్తి సంబంధమైన హక్కులు (Proprietory rights) కూడ ఆస్తియే.

స్వామ్యము

స్వామ్యము ఒక వ్యక్తికి ఒక పదార్థముపట్ల యావత్ప్రపంచమునకు వ్యతిరేకముగ అమలుజరుప వీలగునట్టి హక్కు (Right in rim) ఆ హక్కును వర్ణిస్తూ, జాన్ ఆస్టిన్ (John Austin) ఉపయోగదృష్ట్యా అస్పష్టమైనదనీ, దానక్రయస్వత్వాధికారముల విషయములో ఎట్టి నిరోధములేనిదనీ, కాలపరిమితిదృష్ట్యా అనంతమైనదనీ చెప్పియున్నాడు. అనగా ఒక పదార్థము 'నాది' అయినప్పుడు నేను నా యిష్టప్రకారము అనుభవించి, ఉపయోగించుకొనగలను. యథేచ్ఛగా నా దానక్రయస్వత్వాధికారములను చలాయింపగలను. నా హక్కునకు కాలపరిమితి లేదు. నా జీవితకాలమందేకాక, తరములు, యుగములు, మన్వంతరములు గడచినప్పటికినీ, నా ఒక్కనిచే కాకుండ, దాదాయాదులు, వారసులు, లేక వారినుండి గ్రహించినవారికీ కూడ చలాయింప వీలయినట్టిన్నీ, ఆ వస్తువున్నంతకాలమూ కూడ, శాశ్వతముగ నుండెడి హక్కు.

పై వర్ణన స్వామ్యముయొక్క పరిమితులను, లేక పరిమితుల లేమిని బాగుగా వర్ణించినప్పటికీ, యిందలి వివిధాంశములు సామాన్యముగా, శాసనములు, లేదా ప్రభుత్వము విధించు యితర నిరోధములకు, కట్టుదిట్టములకు లోబడియుండునని మాత్రము అర్థముచేసికొనవలయును.

నా ఆస్తిని, యితరుల హక్కులకు ఏవిధముగానూ భంగము కలుగకుండ నున్నంతవరకు స్వేచ్ఛతో నేను వాడుకొనవచ్చును. అటులనే దానక్రయస్వత్వాధికారాలుకూడా శాసననిబంధనలకు లోబడియే యుండును. ఉదా: హిందువులలో సమష్టికుటుంబ ఆస్తులను అన్యాక్రాంతము చేయు (Alienate) విషయములో కొన్ని నిరోధములు విధింపబడినవి. మహమ్మదీయ న్యాయశాస్త్రములో మతైక, ధర్మాధిక ప్రయోజనములకొరకు అంకితము చేయబడిన ఆస్తుల (Wakf Property) విషయమందుకూడ కొన్ని నిరోధము లున్నవి. ట్రాన్స్‌ఫర్ ఆఫ్ ప్రాపర్టీ ఏక్టు 6 వ సెక్షన్ (Section 6 - Transfer of property Act.) లో అనన్యాక్రాంతమైన (Untransferable) ఆస్తిహక్కులు వివరింపబడినవి. ఉదా: పెన్షన్ హక్కు అనన్యాక్రాంతమైనది.

స్వామ్య మనేకమైన హక్కుల సాకల్యము. అందు అనుభవము, (Enjoyment) స్వాధీనము, (Possesion) మొదలగు హక్కులన్నియు యిమిడివున్నవి. ఈ హక్కులన్నియూ, వివిధ వ్యక్తులమధ్య విభజింపబడి వారిచే అనుభవింపబడవచ్చును. కౌలు కివ్వవచ్చును; కౌలుదారు తిరిగి తన హక్కును వేరొకనికి కౌలు కివ్వవచ్చును (sub - lease). అటులనే ఒక భూమి తణకా పెట్టబడి యుండవచ్చును; తణకాదారుడు తిరిగి తన హక్కును తణకా పెట్టవచ్చును (sub-mortgage). లేదా అదే భూమిని మరల మరల తణకా పెట్టవచ్చును (Perisue mortgage). అదే భూమిపైని యిరుగుపొరుగులవారికి త్రోవగా ఉపయోగించుకొను హక్కు (Right of way) ఉండవచ్చును. A యొక్క భూమిపై యిన్ని భారములు (Encumberances), బాధ్యతాపరంపర లున్నప్పటికీ, చట్టదృష్ట్యా, A ఆ భూమియొక్క స్వామే. తణకాలవలన కౌలులవలన, విపరీతముగ వడ్డీలు పెరిగిపోవుటవలన, స్వాధీనభ్రష్టుడగుటవలన, A తన భూమివలన ఎట్టిదైన లాభమును పొందలేకపోవచ్చును; ఎట్టి ఫలమును ఆశింపలేకపోవచ్చును; ఆ భూమికి అతనికి ఎట్టి లాభదాయకమైన సంబంధమూ లేదు; ఆ భూమిని A యొక్క 'ఆస్తి' అనుటకంటె ఒక భరింపరాని భార మనవచ్చునేమో! అతని స్వామ్యము కేవలము లాంఛనప్రాయము, నామమాత్రావశిష్టము అయినది. అయినప్పటికీ, A తన విడుదలహక్కు (Right of Redemption) నశించనంత కాలము, ఆ భూమికి స్వామియే. ఒక ఆస్తిపై నెట్టి బాధ్యతలు, భారము లున్నప్పటికీ ఆ బాధ్యతలు భారములు పోగా, ఆ ఆస్తియందు శరిశిష్టమైన హక్కు (Residuary right) గలవాడే స్వామి."

పై పరిశీలనవలన తేలిన విషయములు: 1. ఆస్తి అను పదమందు స్పర్శవేద్యములైన పదార్థములే కాక స్పర్శవేద్యములుకాని పదార్థములు (ఉదా: హక్కులు) కూడ యిమిడివున్నవి. 2. స్వామ్యమనగా హక్కులపై స్వామ్యము (Ownership of rights) ఉదా: కౌలుదారుడు కౌలు హక్కునకు స్వామి. తణకా పట్టినవాడు తణకా

హక్కు గల స్వామి. అనగా కౌలుదారుడు, తనకా పట్టినవాడు కూడా తన హక్కులను తిరిగి అన్యాక్రాంతము చేయవచ్చును. 3. స్వామ్యము - స్వాధీనము మొదలగు వివిధహక్కుల సాకల్యము. అట్టి హక్కులు వివిధవ్యక్తులమధ్య విభజింపబడవచ్చును. ఉదా: స్వామికి స్వాధీనము లేకపోవచ్చును; స్వాధీనము కలవానికి స్వామ్యము లేకపోవచ్చును. స్వామి అనుభోక్త కాకపోవచ్చును. అనుభోక్త స్వామి కాకపోవచ్చును. 4. ఆస్తియందలి పరిశిష్టమైన హక్కులు కల వ్యక్తే ఆస్తికి స్వామి.

స్వామ్యమునకు ఆధారము కృషి

ప్రాచీన సమాజములో ఆస్తికి మూలాధారము 'స్వాధీనము' కృషి. ప్రాచీన రోమను న్యాయశాస్త్రమునందు 'ఆక్రమణ సిద్ధాంతము' (Occupation) ప్రకారము, భూమిని మొట్టమొదట ఆక్రమించిన వ్యక్తికే అందలి స్వామ్యము సంక్రమించును. స్వామిహీనమైన వస్తువును (Res nullius) మొట్టమొదట స్వాధీనము చేసికొన్న వ్యక్తే స్వామి. బ్లేక్ స్టన్ (Blackstone) కూడ యిదే సిద్ధాంతమును ప్రతిపాదిస్తూ "ప్రకృతియొక్కయు, న్యాయశాసనములయొక్కయు, సూత్రముల ప్రకారము, మొట్టమొదట ఒక వస్తువు నుపయోగించిన వ్యక్తి, ఆ వస్తువులో ఒక అశాశ్వతమైన ఆస్తిని (Transient property) సముపార్జించెను. అట్టి ఆస్తి, ఆ వ్యక్తి ఆ వస్తువు నుపయోగించినంతకాలముమాత్రము ముండెడిది. అనగా స్వాధీనపు హక్కు, స్వాధీనమున్నంతకాలమే నిలిచెడిది." అదేవిధముగా సెవినీ (Savigny) స్వామ్యమును "చిరకాలానుభవమువలన పరిణతి చెందిన ప్రతికూలస్వాధీనము (Adverse possession ripened by prescription) అని నిర్వచించెను. మనుస్మృతిలోకూడా సుమారు ఇదేభావము వ్యక్తపరచినట్లు తోస్తున్నది.

'పృథో రపీ మాం పృథ్వీం భార్యాం
పూర్వవిదో విదుః
స్థాణుచ్ఛేదస్య కేదార మాహుః
శల్యవతో మృగం.'—

ఈ భూమి సర్వస్వము, మొట్టమొదటి రాజైన పృథు యొక్క భార్య అనియు, కృషిచేసినవానిదే భూమి, వేటాడి సంపాదించుకొనిన జంతువు వేటకానిదేననియు, శ్లోకమునకు తాత్పర్యము. న్యా॥మూ॥ ముత్తుస్వామిఅయ్యరుగారుకూడా అట్లేవ్యాఖ్యానిస్తూ, "హిందూ లా ప్రకారము, మొట్టమొదటిసారిగా భూమిని లాభదాయకముగా ఉపయోగించినవానికే, ఆ భూమిపై స్వాధీనపు హక్కు కలదు. ప్రభుత్వమునకు అట్టి భూమిపై పన్ను విధించు హక్కు కలదు. అట్లాక్రమించినతర్వాత, ఆ భూమిని ఆ వ్యక్తి ఉపయోగింపని పక్షమందున్నూ, తత్ఫలితముగా ప్రభుత్వ రాబడికి నష్టము వాటిల్లినపుడున్నూ, అట్టి రాబడిని సంరక్షించు నిమిత్తము తగిన చర్యలు తీసుకొనుటకు ప్రభుత్వమునకు సార్వభౌమాధికారము కలదు." అని వచించారు.* ఈ ప్రవచనముల వ్యాఖ్యానములవలన, ఆస్తి, అందలి స్వామ్యమునకు, మానవుని కృషికి కొంతసంబంధమున్నట్లు కనుపిస్తున్నది. స్వయంకృషిఫలితముగా సముపార్జించిన పదార్థమందు వ్యక్తికి స్వామ్యము కలదని గుర్తింపబడినది. కాని యీ సూత్రము చరిత్రలో అన్ని దశలకు వర్తించునా? ఆస్తి సముపార్జనకు వ్యక్తి కృషికి ఎల్లప్పుడును వాస్తవమైన సంబంధముంటూవచ్చినదా? ఆస్తిసముపార్జనకు స్వయంకృషికి అట్టి సంబంధము లేనప్పుడు యీ హక్కు ఎట్టి పరిణామమును చెందును? లేక చెందవలెను? అను సమస్యలు పరిశీలింపబడవలెను. అనగా వివిధ దశలలో ఆస్తి నిర్వర్తించు కార్యములు, ఒక దశనుండి వేరొక దశకు మారినపుడు, ఆ కార్యములందలి రూపాంతరీకరణ (Functional Transformation), కార్యములకు, సంస్థకు (Institution) గల సంబంధము పరికించవలెను.

ఆస్తి; కార్యాత్మకవివేచనము (Functional analysis) కార్యములందలి రూపాంతరీకరణ (Functional Transformation)

ప్రఖ్యాత ఆస్ట్రియన్ సోషలిస్టు న్యాయశాస్త్రవేత్త, కారల్ రెన్నర్, మార్క్సు ఎంగెల్సుల కొన్ని ప్రవచనములనూ, యూరప్ఖండమందలి సామాజికచట్టపద్ధతులనూ, వ్యవస్థలను ఆధారము చేసికొని, వెలిబుచ్చిన కొన్ని అభిప్రాయముల నిక్కడ పొందుపరుస్తున్నాను. ముఖ్యముగా యూరపుఖండమే ఆయన దృష్టిలో నున్నప్పటికీ, యీ వివేచనమందలి సత్యములు సాధారణముగా విశ్వజనీనములే.

మార్క్సు, ఎంగెల్సు ప్రత్యేకముగా చట్టము (Law) దాని యొక్క పరిణామము రూపాంతరీకరణమును గూర్చి వ్రాయక పోయినప్పటికీ, విశాల తాత్వికదృష్టితో కొన్ని ప్రతిపాదనలను చేసినట్లు తోస్తున్నది. వాని సారాంశమిది.

సామాజిక ఉత్పత్తిలో మానవులు కొన్ని సుస్పష్టమైన సంబంధములలోనికి ప్రవేశించుదురు. ఈ ఉత్పత్తి సంబంధములు తత్కాల ఉత్పత్తిశక్తుల ననుసరించి ఉండును. ఈ సంబంధముల సాకల్యమే ఆనాటి సమాజముయొక్క ఆర్థిక నిర్మాణము. అట్టి నిర్మాణపు పునాదులపైని ఆధారపడి రాజకీయ, చట్టవ్యవస్థలు నిర్మింపబడును. అట్టి ఉపనిర్మాణము (Super-structure) న కనుగుణముగా, దానిపై నాధారపడి వివిధస్వరూపముల సామాజికచైతన్యము లుండును. ఆర్థిక సంబంధముల, నిర్మాణవ్యవస్థల ననుసరించి, సామాజికచైతన్యము, సమాజముయొక్క ఆశయసముచ్చయము (Ideology) వృద్ధిపొందును. అట్లు వృద్ధిపొందిన భావములకు తమ ఆర్థిక మూలాధారముల (Economic origin) నుండి, విడదీయబడి, మరల ఆర్థిక వ్యవస్థపై ప్రతిఘాతము (React) చేయు లక్షణము కలదు. అనగా ఒక సమాజముయొక్క ఆశయసముచ్చయము ఆర్థికవ్యవస్థనుండి ఉత్పన్నమవుతూ, తిరిగి అదే ఆర్థికవ్యవస్థనుండి వేరగుచూ, ఈ వ్యవస్థపైని తమ ప్రభావమును ప్రదర్శించును. రాజకీయ, చట్ట వ్యవస్థలు, అందలి వివిధ భావములు, రీతులు

* Secretary of State for India. Vira Rayan 9 Mad. 175.

(Norms) ఆర్థిక కారణముల మూలముగా ఉత్పన్నమయినప్పటికీ, తిరిగి తమ శక్తిని, ప్రభావమును, అట్టి ఆర్థికవ్యవస్థపై ప్రదర్శించును. ఆర్థికవ్యవస్థకూ, తత్ఫలితముగ ఉత్పన్నమయిన భావములకూ (ఉదా: రాచకీయచట్టములందలి వివిధ రీతులకు) మధ్య నిరంతరము ఒక ఘాత ప్రతిఘాత చర్య (Action and Reaction) జరుగుచునే యుండును. ఈ భావములకు తమ ఆర్థిక మూలాధారముల నుండి విడదీయబడు ధర్మమొకటి కలదు. తత్ఫలితముగా రాజకీయ చట్ట సంస్థలు (Institutions) రీతులు, ఒకానొక చారిత్రకసమయమందు కొన్ని నిర్దిష్టమైన ఆర్థికప్రయోజనములకొరకు సృష్టింపబడినప్పటికీ తత్ప్రయోజనములూ, వాని అవసరము గతించిన పిమ్మట కూడ, యీ సంస్థలు, వీని స్వరూపము (Form) మారదు. అంతేకాక అదే సంస్థయొక్క కార్యముల (Funtion)లో రూపాంతరీకరణము (Transformation) వచ్చినప్పటికీ సంస్థయొక్క బాహ్య స్వరూపముమాత్రము యథాతథముగనే యుండును. అట్టి రూపాంతరీకరణ సులభవస్తూత్పత్తిదశనుండి (Age of simple commodity production) పెట్టుబడిదారీవ్యవస్థలోనికి సమాజము పరిణామము జెందుటలో మనకు సుస్పష్టముగ గోచరమగును.

సులభవస్తూత్పత్తిదశలో ఉత్పత్తిదారుని స్వామ్యమందు ఒక సమైక్యత (Unity) ఉన్నది. తనస్వంతములైన ఉత్పత్తిసాధనములు, గృహము, పరికరములయొక్క సహాయముతో, తను స్వయముగా కొనుక్కొనిన ముడిసరుకులను, తనయొక్క, తన కుటుంబముయొక్క కృషితో వస్తువులను తయారుచేసి, ఉత్పత్తిదారుడు సాధారణముగా తనే స్వయముగ కొనుగోలుదారునికి విక్రయించెడివాడు. ఈదశలో ఆస్తిస్వామ్యములు తమ ఆర్థిక మూలాధారములైన వ్యక్తి కృషిఫలితములు. ఆస్తిస్వామ్యములు జీవనాధారస్వాధీనములు.

పెట్టుబడిదారీవ్యవస్థాగమనముతో ఆస్తిస్వామ్యములలో ఒక వినూత్నమైన పరివర్తన వచ్చినది. స్వామ్యమందలి సమైక్యత అదృశ్యమైనది. ఉత్పత్తిదారునకు ఉత్పత్తిసాధనములపై స్వామ్యము లేదు; ఉత్పత్తిసాధనములుగల స్వాములకూ, ఉత్పత్తియందలి కృషికీ సంబంధములేదు. ఆస్తి అనునది 'పెట్టుబడి'గా రూపాంతరము పొందినది. ఉత్పత్తిసాధనములు గలవారు పెట్టుబడిదారులు; అట్టి సాధనవిహీనులు శ్రామికులు.

ఆస్తి అనునది పెట్టుబడిగా మారుటవలన, ఆస్తి స్వామ్యముల కార్యములందుకూడా చాల మార్పులు వచ్చినవి. ఆస్తి వహించిన యీ నూతనపాత్రకు, మరికొన్ని యితర సహాయకరచట్టసంస్థల (Complmenary Legal Institutons) యొక్క సహాయమవసరమయినది. ఒప్పందములకు (Agreements), కంట్రాక్టులకు, బాధ్యతలకు (Obligations) సంబంధించిన చట్టసంస్థలయొక్క సహకారముతో ఆస్తి నూతనకార్యనిర్వహణకు పూనుకొనినది. వర్తక సంస్థలు, కంపెనీలలోని షేర్ల (Shares) మూలముగా, అదనపు లాభముల నార్జించుటకూ, ఋణములమూలముగా వడ్డీలకూ, కౌలుమూలముగా బాడుగలకూ, ఆస్తి ఒక సాధనమైనది. తణకావలన, ఆర్థికస్వామ్యమునకూ (Economic ownership) చట్టసమ్మత స్వామ్యమునకూ, (Legal ownership) విభజన ఏర్పడినది. తణకాపెట్టిన ఋణగ్రస్తునకు తణకా ఆస్తిపై చట్టసమ్మతస్వామ్యమున్నప్పటికీ, స్వామ్యముయొక్క ఆర్థికోపయోగము (Economic Utility) మాత్రము ఋణదాతకు సంక్రమించినది. క్రయము కౌలు, ఋణము మొదలగు సంస్థలు ఆస్తిస్వామ్యములకు ఆదిని సహాయకర చట్టసంస్థలుగా ఉద్భవించి. కాలక్రమేణ ఆస్తియొక్క స్వరూపమునే మార్చి, మూలసంస్థయిన ఆస్తియొక్క కార్యముల నిర్వహణకు పూనుకొనినవి. అట్టి సహాయకారిసంస్థలలో ముఖ్యమైనది ఉద్యోగపు కంట్రాక్టు, (Contract of Service.)

లాంఛనప్రాయముగా, న్యాయశాస్త్రరీత్యా కంట్రాక్టు అనునది యిద్దరు సమానవ్యక్తుల మధ్య జరుగు ఒడంబడిక. ఇది స్వకీయమైన చట్టసంస్థ (Institution of private law). కాని వాస్తవముగా పెట్టుబడిదారీవ్యవస్థలో యీ కంట్రాక్టు నిర్వహించిన పాత్ర చూచినచో, యీ ఒప్పందపు స్వేచ్ఛ (Freedom of contract) చాల పరిమితమయిపోయినది. ఉత్పత్తిసాధనములపై స్వామ్యముగల వివిధవ్యక్తులలో ఏ ఒక్కరినో ఎంచుకొని నిర్బంధముగా, వానికి తమశ్రమఫలితము నాయత్తముచేయుటకు మాత్రమే, ఉత్పత్తి సాధనభ్రష్టులైన శ్రామికులకు, యీ కంట్రాక్టుపయోగపడుచున్నది. ఈ కంట్రాక్టువలన శ్రామికుడు తనకృషిఫలితమైన వస్తువును పెట్టుబడిదారునికిచ్చివేయుటకంగీకరించును. కనుక లాంఛనప్రాయమైన స్వేచ్ఛ, సమానత్వముల వెనుక పెట్టుబడిదారునికి ఉత్పత్తిసాధనవిహీనుల నాజ్ఞాపించు ఒక సామూహికశక్తి (Public power of Command) ప్రసాదితమైనట్లుతోచకమానదు. చట్టరీత్యా, బాహ్యస్వరూపములో స్వామ్యము స్వకీయమైనచట్టసంస్థగానే వుంటూ, వస్తువులపై సర్వాధికారములను ప్రసాదించు ఒక హక్కుగానే యున్నప్పటికీ, కార్యాత్మకము (Functional)గా వేరొకరూపమును పొందె. యితర సహాయకారిచట్టసంస్థలు (ఉదా॥ ఉద్యోగపుకంట్రాక్టు) స్వామ్యముయొక్క కార్యముల నాచరించుటవలన, అన్యులపై నధికారము చలాయించుసాధనముగా, ఒక సామూహికచట్టసంస్థ (Institution of public Law) గా రూపాంతరీకరణమును పొందినది.

ఆస్తి అన్యుల నాజ్ఞాపించుటేకాక, పారిశ్రామిక విప్లవ ఫలితముగా, యితరకార్యముల నిర్వహణకు కూడ పూనుకొనినది. శాస్త్రీయవిజ్ఞానాభివృద్ధితో, కొత్తయంత్రముల ఆగమనముతో పెద్దపెద్దకర్మాగారములు, భారీపరిశ్రమలు స్థాపింపబడినవి. ఈ కర్మాగారములలో వేలకొలది కార్మికులు శ్రమించుట జరిగినది. ఒక వస్తూత్పత్తిలో అనేకమంది పాల్గొనుట, అనేకుల శ్రమ యిమిడివుండుట మూలముగా, ఉత్పత్తి వ్యక్తిగతముకాక సామాజికమయినది. వస్తువు వ్యక్తి స్వయంకృషిఫలితముకాక సామాజికఫలమైనది (Social Product). ఇట్టి సామాజికఉత్పత్తి పద్ధతిని నడపుటకు, వివిధతరగతుల శ్రామికులమధ్య శ్రమ విభజనచేసి, పరిశ్రమకు యాజమాన్యము వహించి, ఉత్పత్తిని సంఘటితము చేయుట (Organization) ఎంతో అవసరము. ఆ కార్యమును కూడ ఆస్తియే స్వీకరించినది.

అంతేకాక భారీపరిశ్రమలమూలముగా ప్రాతసాంఘికవ్యవస్థంతా ఛిన్నాభిన్నమయిపోయినది. ప్రారంభములో యంత్ర

ములు మానవునికి ఉపయోగించు సాధనములుగా ఉద్దేశింపబడినప్పటికీ, యంత్రములకు మానవు డనంతదాస్యముతో బంధీకృతుడయినాడు. ఈ యంత్రసార్వభౌమత్వము, మానవుని కృషికి, శక్తులకు పోటీగా నిలబడి పనిచేయసాగినది. ఉత్పత్తిదారునికి పూర్వమున్న ఆర్థిక, యితర, స్వతంత్రములు, స్వేచ్ఛలు నశించినవి. కుటుంబ జీవితము మృగ్యమయినది. సహకారోత్పత్తికి, సామాజికోత్పత్తికి, శ్రమవిధానమును (Labour process) శ్రమపద్ధతులలో నడుపుట చాలఅవసరము. కాని అట్టి శ్రమనిర్మాణమంతయు, శ్రామికులపై విధింపబడిన ఉద్యోగపు షరతుల వికృతస్వరూపమును దాల్చినది.

పైన వివరించిన పరిస్థితులమూలముగా, ఆస్తిస్వామ్యములు, యితరసహాయకారిచట్టసంస్థలతో పనిచేసి, మొత్తము సమాజమును, సంఘటితపరచి, ఆజ్ఞాపించి, ప్రాతిసాంఘికవ్యవస్థాపునాదులను కదలించు బ్రహ్మాండమైన శక్తిగా రూపొందినవి.

ఇట్టి రూపాంతరీకరణమును, సామాజికపరిస్థితులందలి మార్పులను, కాలక్రమేణ చట్టముకూడ గుర్తింపక తప్పినదికాదు. సామాజిక ఆర్థిక వ్యవస్థలందలి కొన్ని తీవ్రమయిన వైరుధ్యములు గుర్తింపబడినవి, ఇందు మొదటిది ఉత్పత్తివిధానములు సామాజిక మయినప్పటికీ తత్ఫలముల పంపిణీవిధానముమాత్రము వ్యక్తిపరముగా నే యుండుట. రెండవది లాంఛనప్రాయమయిన సమానత్వము, వాస్తవముగా సాంఘిక అసమానత్వముగా పరిణమించుట. కనుక నిజమైన సమానత్వమును,స్వేచ్ఛను పునరుద్ధరించుటకు, రాజకీయస్వేచ్ఛ, సమానత్వము, ఆర్థిక సామాజిక రంగములలో కూడ ప్రతిబింబించవలెనని గుర్తింపబడినది. "చట్టములయొక్క కాఠిన్యమును, న్యాయసూత్రములచే క్షీణింపజేయకున్నయెడల న్యాయమునకు బదులు అన్యాయముద్భవించు ననివాడు సిసిరో. (Cicro—Summum jus summa injuria) ఈ నూతనదృక్పథము అనేకవిధములైన సంఘసంక్షేమ శాసనములకు దారితీసినది. కార్మికుల ఉద్యోగపు నిబంధనలకు, వారిజీవిత సంరక్షణగురించి, చేయబడిన అనేకవిధములైన ఫ్యాక్టరీ చట్టములు, నష్టపరిహారచట్టములు, నిర్బంధ భీమావిధానముల మూలముగా, పారిశ్రామికుల ఉద్యోగపు పరిస్థితులు సామాజిక అధికారమునకు లోబడునట్లుగా చేయబడినవి. అనగా ఆస్తిస్వామ్యములు, కంట్రాక్టులు రానురాను వహించుచున్న సామూహికచట్టతత్వము (Public Law Character) చట్టముకూడ గుర్తించిన దనినమాట. లాంఛనప్రాయముగా, సమాన్యుల మధ్య జరుగు వ్యవహారములుగా నుంటూ, వ్యక్తిగతమైనటువంటి హక్కులపేరిట, స్వకీయమైన చట్టసంస్థా స్వరూపములో ఆస్తిస్వామ్యములు నిర్వహించి, కొనసాగించు చర్యల, సామూహిక సామాజిక తత్వము గుర్తింపబడి, వానిని సామాజికాధికారమునకు లోబడునట్లు చేయవలసిన ఆవశ్యకత గుర్తింపబడినది. అంతేకాక ప్రజోపయోగకరములయిన రవాణా కంపెనీలు, తదితర వర్తకసంస్థలు అనేకవేలమంది కార్మికులచే నడుపబడి, వేలకువేల ప్రజలచే ప్రతిక్షణము ఉపయోగింపబడుటవలన, కంపెనీలకు ప్రజలకు మధ్య, కంపెనీలకు కార్మికులకు మధ్య సంబంధబాంధవ్యములను, చట్టరీత్యా నిర్వచించి, క్రమపద్ధతులలో నడుపవలసిన అవసరముకూడ కలిగించినది.

ఆస్తి ఒక సాంఘిక సమస్య

ప్రాచీన సమాజములో ఆస్తిస్వామ్యముల కాధారము కృషి. కృషిఫలితమందు వ్యక్తికి హక్కులున్నట్లు గుర్తింపబడినది. కాని భూస్వామ్యవ్యవస్థాగమనముతో మరల కొన్ని తీవ్రమైనమార్పులు వచ్చినవి. ఉత్పత్తిదారుడు తన శ్రమఫలమందు హక్కునుకోల్పోయినాడు. సమాజమంతయు సోపానప్రాయముగ వివిధ తరగతులలోనికి విభజింపబడినది. ఇంగ్లండును నార్మనులు జయించిన తర్వాత భూమియందలి స్వామ్యము రాజు దేననియు, రాజువినా మిగతావ్యక్తుల కట్టి హక్కు లేదనియు, వారిహక్కు అనేక షరతులకు లోబడి బాధ్యతల నిర్వహణకు బదులుగా, యివ్వబడినటువంటి పరిమితమైన కౌలుహక్కు (Tenure)* అనియూ ప్రకటింపబడినది. రాజు, ఆయనక్రింద భూస్వాములు, ఉపభూస్వాములు, కౌలుదారులు, రైతులు, కూలీలు అను తరగతులుగా సమాజము విభజింపబడినది. వ్యవసాయఫలముగూడ ఆ తరగతులమధ్య నిమ్నోన్నతముల ప్రకారము, దానిననుసరించి పంపిణీ చేయబడినది. ఆ వ్యవస్థ యొక్క అవసరమున్నంతకాలము ఆ సమాజికపద్ధతిగూడ నిలచినది. ఆనాటి సామాజికావసరములకు, రక్షణ ఏర్పాట్లకు, తదితర ప్రభుత్వ కార్యకలాపములకు, సమస్తమైన కార్యక్రమములకు, వ్యక్తులమధ్య సంబంధములకు, సమాజ సమైక్యతకు, భూమియే మూలాధారము కాబట్టి, వ్యవసాయము జీవనాధారము కాబట్టి, నాటి ఉత్పత్తివిధానము సామాజికావసరములను ప్రతిబింబించినద నే చెప్పవలెను. కాని సమాజము నూతనవ్యవస్థోదయమును దర్శించుట వలన పాతవ్యవస్థ ఒక శృంఖలముగా పరిణమించినది. నూతన వ్యవస్థతోపాటు నూతనపద్ధతులుగూడ వాడమూపుటచే కొత్త పాతలమధ్య సంఘర్షణ ప్రారంభమైనది. బ్రహ్మాండమైన పోరాటముల ఫలితముగా (ఉదా: 1789 వ సం॥ ఫ్రెంచి మహావిప్లవము.) ఉత్పత్తిదారుడు తిరిగి తనస్వేచ్ఛను సముపార్జించుకొనినాడు.

భూస్వామ్యవ్యవస్థ తరవాతి దశ సులభవస్తూత్పత్తిదశ. ప్రతి వ్యక్తీ తనపనిముట్లు, తన యిల్లు, తన కుటుంబము, తనసొంత ఉత్పత్తిశాల (Workshop) ను నెలకొల్పుకొని, తనయిష్టము వచ్చిన రీతిని శ్రమించి, తన శ్రమఫలితమును విక్రయించుకొనుటకు స్వేచ్ఛ సంపాదించుకొనినాడు. ఇల్లు, ఉత్పత్తిశాల, కుటుంబము, బిడ్డలు, ఉత్పత్తికి చాలా అవసరమైన ప్రమాణములు. కనుక వీనియందలి స్వామ్యములో ఒక సమైక్యత చట్టమందుకూడ ద్యోతకమగును.† అదేవిధముగా ప్రతివ్యక్తీ తన కుటుంబమునకు, జీవనాధారముల నిమిత్తము, కొంత ఆస్తిని సముపార్జించి పెట్టుట, న్యాయము, సమంజసము కనుక చట్టమందుకూడ ఏర్పాటు చేసినది. సోషలిస్టుదేశమైన సోవియట్ యూనియన్‌లో కూడ ఈనాటికీ కొన్నిపరిమితులలో వారసత్వపుహక్కు ఈయబడినది.

---

* ఈ పదమునకు ఇంగ్లండులో ఒక శాస్త్రీయమైన ప్రాముఖ్యత కలదు. అది ఫ్యూడల్ ఆర్థికవిధానమువలన కల్గినది.

† 1882 వ సంవత్సరమువరకు ఇంగ్లండులో భార్యాభర్తల ఆస్తి ఒకటిక్రిందనే చట్టము భావించినది.

కాని పెట్టుబడిదారీవ్యవస్థాగమనముతో తిరిగి పరిస్థితులు తారుమారైనవి. భూస్వామ్యవ్యవస్థానంతరము ఉత్పత్తిదారునికి లభించిన స్వేచ్ఛ మరల అదృశ్యమయినది. భూస్వామ్యవ్యవస్థకన్న కఠినమైన పద్ధతులలో శ్రామికశక్తిపై అధికారము చలాయింపబడినది. ఆస్తిస్వామ్యములకు, కృషికి మధ్యగల సంబంధము తెగతెంపులైనది. ఆస్తి అనునది, యితరుల శ్రమఫలితమును, హస్తగతము చేసికొని అదనపు లాభములను సంపాదించు సాధనముగా పరిణమించినది. సమాజము మొత్తము కృషిచేసి, ఉత్పత్తిచేసిన ఐశ్వర్యము, ఎట్టిశ్రమయును పడని, కృషిచేయని కొద్దిమంది వ్యక్తులమధ్య విభజింపబడుటకవకాశమేర్పడినది. ఇది ఆస్తి పెట్టుబడిగా మారి, నిర్వర్తించుచున్న నూతన కార్యముల ఫలితము. శ్రమఫలముగా సమర్థనీయమైన ఆస్తి, జీవనాధారనిమిత్తము గుర్తింపబడిన వారసత్వపు హక్కులు, (పెట్టుబడిదార్ల కుటుంబములందు) తీవ్రమైన సంఘవ్యతిరేకశక్తులుగా పరిణమించినవి. ఇది ఆస్తి యీనాడు సృష్టించిన సాంఘికసమస్య. ఈ సమస్యను, అన్ని దేశములలోనూ, ఏదో ఒక సమయమందు ఎదుర్కొని పరిష్కరింపబడవలసి యుండును.

ఆస్తి: న్యాయసమస్య

చట్టమందలి విధిరీతులు (Norms) కొన్ని నిర్దుష్టమైన ఆర్థిక ప్రయోజనములకొరకు, కొన్ని విస్పష్టములైన కార్యముల నిర్వహణకొరకు సమాజముచే సృష్టింపబడును. ఆ రీతుల బాహ్యస్వరూప మట్లే యున్నప్పటికీ, కాలక్రమేణ వాని కార్యములలో పరివర్తన వచ్చి, అవి కార్యాత్మకరూపాంతరీకరణమును పొందవచ్చును. అట్టి మార్పుల ఫలితముగా, ఆ రీతులు శుద్ధవ్యతిరేకములయినవిగా (Opposite) మారవచ్చును. కనుక రీతుల ప్రయోజనము సాధింపబడవలెనన్న, కార్యాత్మకరూపాంతరీకరణముతో పాటు రీతులనుకూడ తదనుగుణముగ మార్చి సవరింపవలెను. స్వేచ్ఛతో, యీ రీతి కార్యములమధ్య వైరుధ్యముల తొలగించి, తన చట్టరీతులను మార్చుకొనగలిగిన సమాజమే సామ్యవాదసమాజము.

చట్టమందలి విధిరీతులయొక్క మంచిచెడుగులు, అవి నిర్వర్తించు కార్యములపై నాధారపడియుండును. సహాయకారిచట్టసంస్థలయొక్క ప్రయోజనములు, మంచిచెడుగులుకూడ వాని కార్యములపై నాధారపడియుండును. ఉదా: ఉద్యోగపు కంట్రాక్టు స్వతస్సిద్ధముగా మంచీకాదు, చెడూకాదు. ఇది ఏ సామాజికవ్యవస్థయందైననూ యుండవచ్చును. అయితే ఒకానొకదశలో, ఆ కంట్రాక్టు ఆస్తి సంస్థతోకూడి, పనిచేసినపుడది సంఘసంక్షేమవిరుద్ధశక్తిగా మారి, అట్లు వినియోగింపబడవచ్చును. కనుకనే అది అనేకవిధములైన శాసననిర్బంధములకు, కట్టుదిట్టములకు (ఉదా: ఫ్యాక్టరీ చట్టములు, షాపు అసిస్టెంటు చట్టములు.) గురిచేయబడినది.

ఆస్తి స్వకీయమైన చట్టసంస్థ. ఆస్తిస్వామ్యములు వ్యక్తిహక్కులకూ బాధ్యతలకూ సంబంధించిన విషయములు. ప్రకృతిసిద్ధమైన హక్కుల (Natural Rights) కొరకు జరుపబడిన అనేకమైన పోరాటముల ఫలితముగా యీనాడు ప్రతివ్యక్తి స్వేచ్ఛాస్వాతంత్ర్యముల ననుభవింపగల్గుచున్నాడు. ఆ స్వేచ్ఛతో, ఆస్వేచ్ఛాపరిమితులతో ప్రభుత్వము ఎట్టిజోక్యమును కల్గించుకొనరాదని శతాబ్దములక్రింద తీర్మానింపబడినది. వివిధదేశములలో, రాజ్యాంగ రక్షణకూడా ఆస్వేచ్ఛ కీయబడి, రాజ్యాంగము ద్వారా అట్టి స్వేచ్ఛతో ప్రభుత్వములకు జోక్యము కలిగించుకొను అధికారము లేకుండ చేయబడినది. ఈ స్వేచ్ఛ ప్రతి మానవునికీ, తన ఐహికసౌఖ్యమునకూ, మానసికమయిన కృషికీ, తన వ్యక్తిత్వమును సాధించుకొని, సుఖజీవనము చేయుటకు ఎంతో అవసరము. మానవునకు సుఖజీవన సాధనములుగా ఉపయోగింపబడు వస్తువులలో ఆస్తిస్వామ్యములుకూడ మానవస్వేచ్ఛలో ఒక భాగమే. వర్తమానమందేకాక భవిష్యత్తునందుకూడ యిట్టి స్వేచ్ఛ మానవునికి వుండకతప్పదు. ఎట్టి సామాజికవ్యవస్థలందైననూ, ప్రతి వ్యక్తికీ తనవైన యిల్లూ, కొన్ని వస్తువులూ, లేనిదే సుఖజీవన మసాధ్యము. కాని, పెట్టుబడిరూపములో ఆస్తి నిర్వహించుచున్న పాత్రకూ, సుఖజీవనసాధనకూ ఎట్టి సంబంధమును లేదన్నవిషయము సువిదితమే. ఆస్తిస్వామ్యములకొరకు, మానవునికి వస్తువునకు ఎవ్విధమైన సంబంధము వుండనవసరములేదు, కంపెనీలందలి షేర్‌హోల్డర్లవద్ద కొన్ని కాగితములు దస్తావేజులు మాత్రమే యుండును. కొన్ని వేలమైళ్ళ దూరములో 'వారియొక్క' కర్మాగారములో బొగ్గుగనులు ఉండును. వానిపై తమకెట్టి అజమాయిషీ అధికారము (Control) లేకున్నను సంవత్సరమున కొకసారి లాభములుమాత్రము షేర్‌హోల్డర్ల పేర నమోదు చేయబడును. స్వామ్యము, ఆస్తి, సుఖజీవనసాధనములుగా లేక, లాభముల నార్జించు సాధనములుగా వాడబడుచున్నవి.

అంతేకాక, చిరకాలమునుండియూ, ఒక వస్తువు సమాజమునకంతటికీ సంబంధించినపుడు ఆ వస్తువు కేవలము వ్యక్తిగతమయిన విషయమనుటకు వీలులేదని సిద్ధాంతీకరింపబడినది. వేలకువేల జీవితముల వర్తమానము, భవిష్యత్తు, ముడిపడునటువంటి కర్మాగారములు బొగ్గుగనులు వగైరా పారిశ్రామికసంస్థలు, వాస్తవముగా సామాజికసంస్థలే.

ఇవి సూక్ష్మముగా చట్టరీతులు సమాజమునకు సృష్టించిన సమస్యలు.

సమస్యా పరిష్కారము

పై వివరణవలన యీనాడు ఆస్తిహక్కు అనునది కేవలము వ్యక్తులపట్ల గుర్తింపబడుట అసాధ్యము. అవాంఛనీయమని తేలినది. ఎంతటి వైయక్తికవాదులు ((Individualists) గూడ నేటి సామాజిక ఆర్థిక విధానములలోని వైరుధ్యములు కారణముగా, (సామాజిక ఉత్పత్తీ, వ్యక్తిపరమగు పంపిణీ) వాస్తవముగా సాంఘికన్యాయము లభించుటలేదని అంగీకరింపకతప్పదు. ఈ సమస్యాపరిష్కారమునకు సూక్ష్మముగా రెండుమార్గములు కలవు. మొదటిది, పరిపూర్ణ స్వేచ్ఛాస్వతంత్రములతో చట్టమందలి రీతులను మార్చుట—ఇది విప్లవమార్గము—సోవియట్ యూనియన్, మొదలగు దేశములనుపరించి

వది. రెండవది స్థాపితవ్యవస్థాపరిమితులలో నే, చట్టమందలి రీతుల కాఠిన్యమును తగ్గించి, వ్యక్తుల నిరంకుశత్వమును సామాజికాధికార మునకు లోబడియుండునట్లు చేయుట. ఇది సంస్కరణమార్గము. ఇది సామాన్యముగా అన్ని ప్రజాస్వామ్య దేశములూ అనుసరించు చున్న మార్గము. అయిననూ, వివిధదేశముల సామాజిక, నైసర్గిక, యితర పరిస్థితుల కనుగుణముగా, యీ హక్కు దీనిపరిణామము మారుచుండును.

సోవియట్ సమాఖ్య

సోవియట్ రాజ్యాంగములో ఆర్టికల్స్ 14, 10 వ్యక్తుల ఆస్తి హక్కులను సంరక్షించుచున్నవి.

ఆ॥ 14. "పెట్టుబడిదారీఆర్థికవిధానము రద్దు చేయబడుట వలన, ఉత్పత్తివిధానములయందు వ్యక్తిస్వామ్యము రద్దుచేయబడుట వలననూ, మానవుడు వేరొక మానవుని దోపిడీచేయుట రద్దు చేయబడిన ఫలితముగానూ, సుస్థాపితమైన సోషలిస్టు ఆర్థికవిధానము ఉత్పత్తిసాధనములపై సోషలిస్టుస్వామ్యము, సోవియట్ సమాఖ్య యొక్క ఆర్థిక పునాదులు."

ఆ॥ 10 "ప్రతి పౌరునికీ, తన శ్రమఫలితమైన రాబడుల లోనూ, సంచితములందునూ (Savings) నివాసగృహమందును, గృహమందు సలిపిన సహాయకరమైన కృషి (Subsidiary enter. prise) యందును, గృహపరికరములందును, వ్యక్తుల సదుపాయము కొరకు, ఉపయోగముకొరకు ఉద్దేశింపబడిన వస్తువులందునూ, వారస త్వమునకును, గల వ్యక్తిగతమైన ఆస్తి హక్కునకు చట్టరక్షణ ఇవ్వబడినది."

ఇందు ముఖ్యముగా గమనింపదగిన విషయము ఉత్పత్తిసాధన ములలో వ్యక్తిస్వామ్యము రద్దుచేయబడుట. అనగా, ఆస్తి పెట్టు బడిగా వ్యవహరించుట రద్దుచేయబడినదన్నమాట. అయిననూ, సుఖ జీవనసాధనకు, కుటుంబపోషణకు, గృహజీవనమునకు, అవసర మైన వస్తువులందు వ్యక్తిస్వామ్యమునకు రక్షణ యీయబడినది. ఇది సోవియట్ యూనియన్‌యొక్క ప్రత్యేక చారిత్రాత్మక రాజకీయ పరిస్థితుల ఫలితము.

ఇంగ్లండు

బ్లేక్‌స్టన్ (Blackstone) తన వ్యాఖ్యానములలో, ప్రతి వ్యక్తికీ, అన్యులఅధికారమునకు లోబడకుండ తన సముపార్జనములను స్వేచ్ఛగా ఉపయోగించుకొనుటకూ, అనుభవించుటకు హక్కు కల దని చెప్పియున్నాడు. అట్టి హక్కును సంక్షిప్తముచేయు అధికా రము శాసనములకు మాత్రమే కలదనినాడు. "ఇంగ్లండుదేశపు శాస నములప్రకారము, వ్యక్తియొక్క ఆస్తుల ఆక్రమణ ఎంత స్వల్ప మైనప్పటికినీ, అనధికారప్రవేశము (Tresspass) క్రిందనే భావింప బడును. నా భూమిపై నా అనుమతిలేనిదే ఏ వ్యక్తియును అడుగు పెట్టజాలడు. అట్లడుగు పెట్టినట్లతను ఒప్పుకొనిన పక్షమందు, తన చర్యను ఏదో ఒక శాసనాధికారముక్రింద సమర్థించుకొనవలయును.* శాసనాధికారమువినా, ఇతరమార్గముల వలన, ఏ వ్యక్తియొక్క ఆస్తియూ అపహరింపబడజాలదు. అనగా వ్యక్తుల ఆస్తులను ప్రభుత్వము తీసుకొనేముందు, అట్టివ్యక్తుల సమ్మ తముగాని లేదా యావత్ప్రజలకు ప్రాతినిధ్యము వహించు పార్ల మెంటు యొక్క సమ్మతి గాని యుండవలెను.

పార్లమెంటుకు ప్రజాక్షేమ దృష్ట్యా (1) ప్రభుత్వ రాబడుల వృద్ధిచేయునిమిత్తము పన్నుల విధింపుకూ, (2) శాంతికాలమందు పరిశ్రమలు వగైరా నెలకొల్పుటకున్నూ, యుద్ధకాలమందు రక్షణ ప్రయోజనములకొరకున్నూ భూములను, తదితరమైన ఆస్తులను స్వాధీనము చేసికొనుటకున్నూ అధికారము (Eminent domain) కలదు. కాని వ్యక్తుల ఆస్తులను హస్తగతము చేసికొనుటకు ముందు పార్లమెంటు సుస్పష్టమైన భాషలో అట్టి ఉద్దేశమును వ్యక్తము చేయవలెను—లేదా అట్టి ఉద్దేశము పార్లమెంటు చేసిన శాసనము యొక్క సామాన్యఫలితముగా ద్యోతకము గావలెను.† అంతేకాక, నష్టపరిహారము చెల్లించియే పార్లమెంటు వ్యక్తులఆస్తులలో జోక్యం కలిగించుకొనుననికూడ న్యాయస్థానములు ఊహించును.

అమెరికాలో

అమెరికన్ స్వాతంత్ర్యసంగ్రామము, తత్ఫలితమైన స్వాతంత్ర్య ప్రకటనపైని లాక్, రూసో మొదలగువారి భావముల ప్రభావ మెంతో కలదు. జీవితమునకు స్వేచ్ఛకు, సౌఖ్యసాధనకు ప్రతిమానవునికి పవిత్రమైనటువంటిన్నీ, అనన్యాక్రాంతమైనటు వంటి ప్రకృతిసిద్ధమైన హక్కు (Inalienable natural right) కలదని ప్రకటింపబడినది. ఈ ఉన్నతాదర్శములదృష్ట్యా అమెరికను రాజ్యాంగచట్టము రచింపబడినది. అందు వివరింపబడిన ప్రాథమిక హక్కులలోని ముఖ్యోద్దేశముకూడ స్వేచ్ఛకు, సమానత్వమునకు, సమానచట్టరక్షణకు ప్రతిమానవునికీగల హక్కులను ఉద్ఘాటించుటే. ఆస్తిహక్కుకూడ ప్రతి మానవుని స్వేచ్ఛకు, జీవితమునకు సౌఖ్య సాధనకు అవసరమైనదిగా గుర్తించి, అమెరిన్ రాజ్యాంగచట్ట మందలి, 5, 14 సవరణలలో, ఆ హక్కును రాజ్యాంగ నిర్మాతలు ప్రతిపాదించిరి.

5 వ సవరణ: "క్రమమైన చట్టపద్ధతి (Due process of Law) లేకుండ ఏ వ్యక్తియొక్క జీవితము, స్వేచ్ఛ, ఆస్తి అపహ రింపబడజాలదు."

14 వ సవరణ: ఏ రాష్ట్రముకూడ క్రమమైన చట్టపద్ధతి లేకుండ ఏ వ్యక్తియొక్క జీవితమును, స్వేచ్ఛను, ఆస్తిని అపహ రింపజాలదు. రాష్ట్రపు పరిమితులలో ప్రతి వ్యక్తికీ, చట్టముల సమాన రక్షణ (Equal protection of Laws) యివ్వబడవలెను.

5, 14 సవరణలయొక్కయు, అందలి "క్రమమైన చట్టపద్ధ తుల" యొక్కయు ముఖ్యోద్దేశము నిరంకుశాధికారములనుండి ప్రజలను రక్షించి, మానవుల స్వేచ్ఛాసమానత్వములను చట్ట ములోకూడ ఉద్ఘాటించుటే. కాని కాలక్రమేణ సుప్రీంకోర్టు వారి వ్యాఖ్యానముల ఫలితముగా వీనిఅర్థము తారుమారైనది.

మరియొక విషయము. అమెరికను రాజ్యాంగములో వ్యక్తుల మధ్య చేసుకొన్న ఒప్పందముల బాధ్యతలను చెరచుటకు గాని,

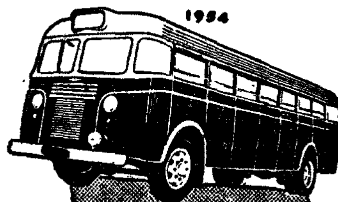
---

* Entick V. Carrington. † Juglewood pal Co. V. New Brunswick Commission. A. J.R. 1928 P. C. 287.

PIONEERS IN TRANSPORT

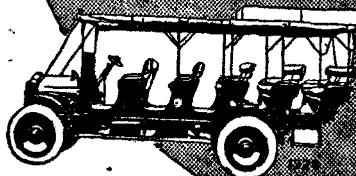
1840

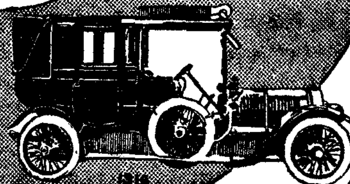
రవాణా సాధనముల నిర్మాణంలో మేము అగ్రగణ్యులమగుటచేత, ఇప్పటి అవసరములను, భావి అవసరములను నిరంతరం పరిశీలిస్తూ, ఉత్తమ పద్ధతులను అవలంభించుటయే నిత్యము మేము చేయుచున్నది.

1954

మా సాధన సంపత్తి అనుభవములను నాణ్యత—సేవ అనే లక్ష్యము సాధించుటకు వినియోగిస్తున్నాము.

Simpson & Co Ltd

MADRAS-2.

బ్రాంచీలు:
బెంగుళూరు-ఉదకమండలం-తిరుచిరాపల్లి-సికిందరాబాద్-దక్కన్.

బలహీనపరచుటకు, (Impair) గాని ప్రభుత్వమునకు హక్కు లేదు. వ్యక్తులకు ఒప్పందపు స్వేచ్ఛను (Freedom of contract) రాజ్యాంగము హామీచేస్తూ సంరక్షిస్తున్నదన్నమాట. ఈ సూత్రమును సుప్రీంకోర్టువారు, "ఆస్తులకు సంబంధించిన ఏ ఒప్పందము మూలముగానైనను, ఏ వ్యక్తికైనను కొంత లాభదాయకమైన హక్కు సంక్రమించినప్పుడు", ఆ ఒప్పందములకుకూడ, పైన వివరించిన "క్రమమైన చట్టపద్ధతి" నియమము వర్తించునని వ్యాఖ్యానము చేసిరి. 'వ్యక్తుల కీయబడిన' పై స్వేచ్ఛలు, రక్షణలు, చట్టదృష్ట్యా "వ్యక్తులైన" (Juristic persons) పెద్ద పెద్ద కంపెనీలకు, గుత్తవ్యాపారసంస్థలకుకూడ పొడిగింపబడినవి.* "వ్యక్తి" అను పదముయొక్క అర్థములోనికి గుత్తవ్యాపారసంస్థలు కూడా తేబడినవి. తత్ఫలితముగా, వ్యాపారసంస్థలకూ, వానిలో పనిచేయు కార్మికులకు మధ్య సంబంధబాంధవ్యములలో, వానికి సంబంధించిన విషయములలో ప్రభుత్వము ఏవిధమైన జోక్యము కలిగించుకొనుటకూ వీలులేకుండా చేయబడినది. యజమాని, ఉద్యోగస్థులమధ్య (Employer Employee) వ్యవహారములన్నియూ, ఒప్పందములకు సంబంధించినవగుటవలన, వాటితో ప్రభుత్వ జోక్యము చట్టవిరుద్ధమన్నమాట. అందువలన, కార్మికుల క్షేమము కొరకు చేసిన ఎట్టి సంఘసంక్షేమకార్యక్రమములు, శాసనములైనను సుప్రీంకోర్టువారిచే రద్దుచేయబడు ప్రమాదపరిస్థితి ఆసన్నమైనది. ఈ విధముగా వ్యక్తిహక్కులు, వ్యక్తిస్వేచ్ఛ, అనన్యాక్రాంతమైన ప్రకృతిసిద్ధమైన హక్కులందలి ఉన్నతాశయములు, వ్యాపారసంస్థలనుగూడ 'వ్యక్తులు'గా గుర్తించుటవలన పెడదారిని పట్టినవి. రాజ్యాంగ రక్షణలు చాల అభ్యుదయ నిరోధకసాధనములుగా చేయబడినవి. ఇట్టి పర్యవసానములకు మరికొన్ని పరిస్థితులుకూడ దోహదము చేసినవి.

19 వ శతాబ్దాగమనముతో అమెరికను సామాజిక పరిస్థితులలో తీవ్రమైన మార్పులు వచ్చినవి. భూగర్భమందలి ఖనిజ సంపదలను కనుగొనుటవలన, వ్యవసాయకస్థితినుండి దేశము బ్రహ్మాండమైన పారిశ్రామికదేశముగా పరిణామము చెందినది. దేశముయొక్క వర్తకవ్యాపారములు, ఖనిజసంపదలు, రవాణా, ధనము మొదలగు ప్రజోపయోగకరములైన వెన్నెన్నో, గుత్తవ్యాపార సంస్థల అధీనములోనికి వచ్చినవి. ఈ దశలో రాజ్యాంగమందలి 5,14 సవరణలపై సుప్రీంకోర్టువారు చేసిన వ్యాఖ్యానములు చాల ఆశ్చర్యకరమైన పరిస్థితులకు దారితీసినవి.

19 వ శతాబ్ద మధ్యభాగములో, రవాణా సౌకర్యాభివృద్ధి కొరకు, ప్రజాసమ్మతితో, వివిధ రాష్ట్రీయ ప్రభుత్వములు కొన్ని ప్రయివేటు సంస్థలకు సహాయముచేయుట కారంభించినవి. అనేకపర్యాయములు, యీ సంస్థలవలన నష్టము సంభవించి, తత్ఫలితముగా ప్రజాధనము దుర్వినియోగమైన మాట కూడ నిజమే. కనుక ప్రభుత్వాధికారదుర్వినియోగము నరికట్టు మార్గముల నన్వేషించుట కొక ఆవశ్యకత ఏర్పడినది. ఈ పరిస్థితులలో ప్రఖ్యాతి న్యాయశాస్త్రవేత్తలు కూలీ (Cooly) డిల్లాన్ (Dillon) మొదలగువారు కొన్ని సిద్ధాంతములను ప్రతిపాదించిరి. ఆ సిద్ధాంతముల సారాంశము :—1. వ్యక్తులకు సంక్రమించిన (Vested) ఆస్తిహక్కులు అనన్యాక్రాంతమైనవి. వీనితో శాసనములు జోక్యము కలుగచేసికొనరాదు. 2. సామూహికప్రయోజనములకొరకు (public purposes) మాత్రమే పన్నులు విధింపబడవలెను. కాని ఏది సామూహిక ప్రయోజన మనునది నిర్ధారణ చేయవలసినది న్యాయస్థానములే. కూలీ సిద్ధాంత ప్రభావములక్రింద రైల్వే వస్తుసామగ్రిని కొనుట,† ప్రయివేటు సంస్థలకు సహాయముచేయుట, లేదా ఒక పట్నమును పారిశ్రామికప్రయోజనములకొరకు అభివృద్ధిపరచుట‡ సామూహిక ప్రయోజనములు కావని నిర్ధారణచేయబడినది. 3. కాని ఆస్తిహక్కుల పవిత్రతకూడా కొంతవరకూ ఎమినెంటు డొమెయిను (Eminent domain) సిద్ధాంతము మూలముగా తగ్గింపబడిన విషయముకూడ వాస్తవమే. అయినను, యీ విషయములోకూడ ప్రకృతిసిద్ధమైన న్యాయము (Natural justice) పేరిట, న్యాయస్థానములు ప్రభుత్వముయొక్క ఎమినెంటు డొమెయిను అధికారమును కొన్ని పరిమితులకు లోబడునట్లు చేసినవి. అట్టి పరిమితులలో ముఖ్యమైనవి రెండు 1. ఎమినెంటు డొమెయిను అధికారముమూలముగా వ్యక్తుల ఆస్తులను సామూహికప్రయోజనములకొరకుమాత్రమే ప్రభుత్వము తీసికొనగలదు.

2. అప్పుడుకూడ, అపహృతులకు సరిపడినంత నష్టపరిహారము (adequate compensation) యివ్వబడిన పిమ్మటనే, ఆస్తులు స్వాధీనము చేసికొనబడగలవు.

పై వ్యాఖ్యానముల నిరోధముల ఫలితముగా ప్రభుత్వమునకు దేశముయొక్క ఆర్థికాభ్యుదయములో పాల్గొనుటకు అవకాశము లేకుండ చేయబడి, ఆర్థికరంగమంతయూ వ్యక్తుల హస్తగతమయినది. వ్యక్తులకు రాజ్యాంగమిచ్చిన స్వేచ్ఛనూ, రక్షణనీ, గుత్త వ్యాపార సంస్థలకుగూడ పొడిగించుటవలన కోట్లకొలది విలువలను హస్తగతం చేసికొని, లక్షలాది ప్రజలను తమ సంస్థలందు నియమించి 'పని చేయించు' పెద్ద కంపెనీలపై ప్రభుత్వాధికారము క్షీణించినది. పెట్టుబడిదారీ గుత్తవ్యాపారము ఎట్టి కట్టుదిట్టములకు లోనుకాకుండ, విచ్చలవిడిగా వదిలివేయబడి, బలపడి, తీవ్రమైన సాంఘిక సమస్యగా పరిణమించినది. 'సామూహిక ప్రయోజనము'న నిర్ధారణ చేయుటకు న్యాయస్థానములు పూనుకొనుటవలనకూడా తీరని నష్టము కలిగినది.

సామాజికపరిస్థితులలో మార్పుల కనుగుణముగా ప్రతిదేశమందునుకూడ ప్రభుత్వములు కేవలము న్యాయపరిపాలన, ప్రజా రక్షణ కార్యములతోనే తృప్తిపడక, అనేకవిధములైన సాంఘిక ప్రజా సమస్యల పరిష్కారమునకు పూనుకొనినవి. క్రమేణ పోలీసు రాజ్యపుస్థానే సంక్షేమరాజ్యస్థాపనాశయము ముందుకు వచ్చుచున్నది. కనుక ప్రభుత్వములు ప్రజారోగ్యము గృహవసతులు, భీమా, శ్రామిక క్షేమము మొదలగు ఎన్నెన్నో సమస్యల పరిష్కారమునకు పూనుకొనుచున్నవి. శాసనసభలకు సర్వాధికారమున్న యెడల ప్రభు

* Dartmouth College V. Woodward.

† People V. Salanu

‡ City of Ottawa.

త్వమేమైనను చేయగలదు. కాని శాసనములు చట్టసమ్మతములగునా కాదా అని విచారించుటకు, ప్రభుత్వ కార్యకలాపములను తీవ్రపరీక్షలకు గురిచేసి, వానిపై తీర్పు చెప్పు సర్వస్వతంత్రశక్తి న్యాయస్థానముల కున్నప్పుడు, ఎట్టి సంఘసంక్షేమశాసనములను, కార్యక్రమములనైననూ, న్యాయస్థానములు దశాబ్దములతరబడి వెనకకు నెట్టవచ్చును. అమెరికాలో న్యాయస్థానములట్లే చేసినవి. రాజ్యాంగ చట్టమందలి 5,14, సవరణలలోను స్వాతంత్ర్యప్రకటనలలోనూ వివరింపబడిన ప్రకృతిసిద్ధమైన హక్కులలో "నిరాటంకమైన ఒప్పందపు స్వేచ్ఛ (Absolute Freedom of Contract) కూడ యిమిడి యున్నదని న్యాయస్థానములు వ్యాఖ్యానము చేసినవి. యజమానికి ఉద్యోగికి మధ్య సంబంధములతో ఏవిధమైన జోక్యము కలిగించుకొనుటకు ప్రభుత్వమున కధికారము లేదని నిశ్చయింపబడినది. కనీస వేతనములు కర్మాగారములలో పనిచేయు కాలపరిమితులు మొదలగు విషయములందు ప్రభుత్వమున కెట్టి అధికారము లేకపోయెను. కొలంబియా జిల్లాలో కనీసవేతనములను నిర్ణయించిన శాసనము,[1] న్యూయార్కులోని బేకరీలలో పనిచేయుకాలము పదిగంటలకు మాత్రమే పరిమితముచేసిన చట్టమూ[2] యజమానుల స్వేచ్ఛకు భంగకరమయినవిగా నిర్ణయింపబడి రద్దుచేయబడినవి. ఈ పరిణామము రూజ్‌వెల్టు అధ్యక్షుని యొక్క అనేకమైన న్యూడీల్ (New deal) శాసనములను, ముఖ్యముగా కనీసవేతననిర్ణయచట్టములను[3] యితర సంఘసంక్షేమశాసనములను రద్దు చేయుటలో చాల తీవ్రస్వరూపమును దాల్చినది.

పైన వివరించిన విధముగా రాజ్యాంగమందు హామీ చేయబడిన ప్రకృతిసిద్ధమైన న్యాయము, ప్రకృతి సిద్ధమైన హక్కులు విపరీతవ్యాఖ్యానములకు గురిచేయపడినవి. కాని అందలి ముఖ్యాశయమైన వాస్తవ సమానత్వ సంస్థాపన ఏ విధముగను సాధింపబడకపోవుటయేగాక, అనేకమైన సాంఘిక అసమానత్వములు (ముఖ్యముగా నీగ్రోలవిషయములో) యథాతథముగనే వుంటున్నవి.

కాని రూజువెల్టు అధ్యక్షతలో సుప్రీంకోర్టు న్యాయమూర్తులు మార్చబడిరి. ప్రఖ్యాత న్యా॥ మూ॥ హోమ్సు కార్డోజో మొదలగువారి నూతన భావోదయమువలన మరల సుప్రీంకోర్టు దృక్పథములో తీవ్రమైన మార్పులు వచ్చినవి. నిరుద్యోగసంరక్షణ చట్టములూ[4], యితర సంఘసంక్షేమ కార్యక్రమములు చట్టసమ్మతములేనని నిర్ణయింపబడినది. సుప్రీంకోర్టు తాను పూర్వమిచ్చిన కొన్ని తీర్పులను త్రోసిరాజనడముకూడ జరిగినది. ఈ నూతన దృక్పథమువలన తిరిగి ఆస్తిహక్కు కొంత సబబైన నిరోధములకు లోబడునట్లు చేయబడినదని చెప్పవచ్చును.

భారతదేశము

భారత రాజ్యాంగమందు 3 వ అధ్యాయములో ఆర్టికల్ 12 నుంచి 34 వరకూ ప్రాథమికహక్కులు వివరింపబడినవి. అందు ఆస్తి హక్కు కూడ చేర్చబడినది, ఆ॥ 13 ప్రకారం ప్రాథమిక హక్కులను, ఏ శాసనముగాని, సంక్షిప్తము చేయుటకుగాని లేక అపహరించుటకుగాని వీలులేదు. అట్టి అపహరణ లేక సంక్షిప్తము చేయబడినట్లు న్యాయస్థానముల ఎదుట ఆరోపించబడి, ఋజువు చేయబడిన యెడల, ఆ శాసనము న్యాయస్థానములచే రద్దు చేయబడును.

ఆ॥ 14 ప్రకారము సకలజనులు చట్టసమక్షమందు సమానులు. భారతావనిలో సమాన చట్టరక్షణ కందరూ అర్హులే. ఇది ప్రజలకందరికీ సామాన్యముగా అన్ని విషయములలో యివ్వబడిన సమానత్వపుహక్కు.

ఆ॥ 19 పౌరులకు స్వతంత్రమునకు గల హక్కును (Right to Freedom) వివరిస్తున్నది. క్లా॥ (f) ప్రకారము ప్రతిపౌరునికీ ఆస్తి సముపార్జించుటకూ, ఉంచుకొనుటకూ, అన్యాక్రాంతము చేయుటకూ హక్కు కలదు. క్లా॥ (g) ప్రకారము ప్రతిపౌరుడు తన యిష్టము వచ్చిన ఉద్యోగము, వృత్తి, వర్తకము, వ్యాపారము కొనసాగించుకొనుటకు హక్కు కలదు. క్లా॥ 5 ప్రకారము, ప్రజాక్షేమదృష్ట్యా, లేక షెడ్యూల్డు కొండజాతుల క్షేమదృష్ట్యా క్లా॥ (f) లోని ఆస్తిహక్కుపైని "సబబైన నిరోధములను" (Reasonable Restrictions) విధించుటకు ప్రభుత్వమున కధికారమున్నది. క్లా॥ 6 ప్రకారము, క్లా॥ (g)లోని వృత్తివ్యాపారస్వేచ్ఛపైనికూడ సబబైన నిరోధములను విధించుటకూ, ముఖ్యముగా, సాంకేతిక లేక వృత్తి అర్హతలను (Professional and Technical Qualifictions) నిర్ణయించుటకు ప్రభుత్వమున కధికారమున్నది.

ఆస్తికి హక్కు (Right to Property) ఆ॥ 31—

క్లా॥ 1. ఏ వ్యక్తియొక్క ఆస్తియూ శాసనాధికారము లేనిదే అపహరింపబడజాలదు.

క్లా॥ 2. ఏ శాసనాధికారప్రకారమైననూ, సామూహిక ప్రయోజనములకొరకు, ఏ స్థిరచరాస్తులుగాని, ఏ వర్తకవ్యాపార సంస్థలందలి ఫలము (Interest) గాని, లేక అట్టి ఫలములపై స్వామ్యము గల ఏ కంపెనీగాని సముపార్జింపబడిన లేక స్వాధీనము చేసుకొనబడినయెడల, (acquired or taken possesion of) అట్టి శాసనము, సముపార్జింపబడిన లేక స్వాధీనము చేసికొనబడినట్టి ఆస్తులకు నష్టపరిహారమొత్తమును నిర్ణయించుటగాని, లేదా, అట్టి నష్టపరిహారమును నిర్ణయించి చెల్లించువిధానము, సూత్రములను గాని, స్పష్టము చేయవలెను.

క్లా॥ 3 :

2 వ క్లాజులో చెప్పబడినట్టి శాసనమేదైననూ రాష్ట్రీయ శాసనసభలచే చేయబడినప్పుడు, అట్టి శాసనము రిపబ్లిక్ అధ్యక్షుని పరిశీలనకు ప్రత్యేకింపబడి, అధ్యక్షుని సమ్మతి పొందనిదే అమలులోనికి రాజాలదు.

---

1. Adkins' Case 211 U. S. 525.

2. Lochner Case 178 U. S. 45.

3. Schencter Case 259 U. S. 495.

1. Steward Machine Co. V. Davis 301 U. S. 548.

2. Westcoast Hotel Case 300 U. S. 379 over ruled 'Adkins' Case.

క్లా॥ 4:

రాజ్యాంగ మమలులోనికి వచ్చుసరికి అట్టి బిల్లేదైన రాష్ట్రీయశాసనసభలచే పాసు (pass) చేయబడి, అధ్యక్షుని సమ్మతికి ప్రత్యేకింపబడి, అట్టి సమ్మతి పొందియున్న పక్షములో, రాజ్యాంగమందలి ఏ సూత్రప్రకారముకూడ అట్టి శాసనముపై 2వ క్లాజు నుల్లంఘిస్తున్నదని ఆకారణముగా ఏ న్యాయస్థానమందునూ సవాలు చేయబడరాదు.

క్లాజు 5:

A. 6వ క్లాజు వర్తించు శాసనముల మినహాయించి మరి ఏ యితర శాసనములకున్నూ,

B. ఇటుపైని ప్రభుత్వము

1. పన్నులు గాని, దండన (penalty) గాని విధించు నిమిత్తమున్నూ,

2. ప్రజారోగ్యాభివృద్ధికొరకు, లేదా జీవితమును లేక ఆస్తిని ప్రమాదమునుండి అరికట్టుటకున్నూ,

3. భారత ప్రభుత్వమునకూ యితర ప్రభుత్వములకు మధ్య జరిగిన ఒడంబడికలను పురస్కరించుకొని, లేదా యితర కారణముల వలన శాసనముచే, దేశమువదలి వెళ్ళిపోయినవారు విసర్జించిన ఆస్తిగా (Evacuee Property) ప్రకటింపబడిన ఆస్తులపట్లనూ, చేయు ఏ శాసనములకున్నూ, పై 2వ క్లాజు వర్తింపదు.

క్లాజు 6:

రాజ్యాంగ మమలులోనికి వచ్చుటకుముందు 18 మాసముల లోపుగా చేయబడిన ఏ శాసనమైననూ, రాజ్యాంగ మమలులోనికి వచ్చిన మూడు మాసములలోగా అధ్యక్షునికి దాఖలు చేయబడవచ్చును; అధ్యక్షుడు బహిరంగప్రకటనమూలముగా అట్టి శాసనమును స్థిరపరచిన (Certify) యెడల, అట్టిశాసనము, పై 2వ క్లాజును గాని లేదా గవర్నమెంటు ఆఫ్ ఇండియా చట్టము (1935)299వ సెక్షనులోని 2వ సబ్ సెక్షనును గాని ఉల్లంఘిస్తున్నదనిన కారణముగా సవాలు చేయబడరాదు.

ఆ॥19 లోని ఆస్తిహక్కు పౌరులకుమాత్రమే వర్తించును. ఆ॥31 సమస్తజనులకునూ వర్తించును. క్లా॥ 1 ప్రభుత్వమునకు వ్యక్తుల ఆస్తులపై గల అధికారమును పరిమితము చేస్తున్నది. శాసనాధికారములేనిదే ఏ వ్యక్తియొక్క ఆస్తియునూ అపహరింపబడరాదు అనగా వ్యక్తుల ఆస్తుల నపహరించుటకు, శాసనసభలకు అధికారము కలదన్నమాట. 'శాసనాధికారము' అనుటలో ముఖ్యోద్దేశము ప్రభుత్వమందలి నిర్వాహకశాఖకు (Executive) అట్టి అధికారము లేదనువిషయము స్పష్టము చేయుటే. వ్యక్తుల ఆస్తులు నిర్వాహకశాఖయొక్క నిరంకుశత్వమునుండి రక్షింపబడినవి. కాని ఆస్తిహక్కు శాసనసభాధికారమునకు లోబడియే యున్నదని గ్రహింపవలెను. క్లా॥ 2 అట్టి శాసనసభాధికారముయొక్క పరిమితులకు వివరిస్తున్నది. శాసనాధికారముకూడ సామూహిక ప్రయోజనములకొరకు మాత్రమే వినియోగింపబడవలెననీ, అట్టి ప్రయోజనములకుకూడ, నష్టపరిహారము చెల్లింపకుండ ఆస్తులు సముపార్జింపబడుటగాని, స్వాధీనము చేసికొనబడుటగాని నిషేధింపబడినది. మొత్తముపైని ఆ॥ 31, 1935 వ సంవత్సరపు గవర్నమెంటు ఆఫ్ ఇండియా చట్టప్రకారమున్న రాజ్యాంగ పరిస్థితి నే పునరుద్ఘాటించినదని చెప్పవచ్చును.

ఆ॥ 19, 31 లు, దేశమందలి హైకోర్టులయొక్కయు, సుప్రీంకోర్టువారియొక్కయు వ్యాఖ్యానములవలన, కొన్ని పరిస్థితులు కల్పించినవి. ఆ వ్యాఖ్యానముల ఫలితము రాజ్యాంగ నిర్మాతల అభిప్రాయములకు, భారతప్రభుత్వ ఆశయవిధానములకు భిన్నముగా నుండుటచే యీ ఆర్టికిల్స్ సవరింపబడవలసివచ్చినవి. అట్టి సవరణలకు కారణభూతములైన కొన్ని ముఖ్యమైన తీర్పులనూ, వ్యాఖ్యానములనూ, యిచ్చట పరిశీలించి, తత్ఫలితములైన రాజ్యాంగ సవరణలను సూక్ష్మముగా గమనింతము.

ఆ॥ 19 క్లా॥ 6 సవరణ

రాజ్యాంగ మమలులోనికి వచ్చుటకుముందే, ఉత్తరప్రదేశ్ ప్రభుత్వము ప్రయివేటు సంస్థల అధీనములోనున్న బస్సుల వ్యాపారమును స్వాధీనపరచుకొనుట కుద్దేశించినది. ప్రయివేటు వ్యాపారస్థుల పెర్మిట్లను మోటారు వెహికిల్స్ చట్టం సెం॥ 42 (3) క్రింద రద్దుచేస్తూ, ప్రభుత్వ ముత్తరువులను జారీచేసినది. బస్సుల వ్యాపారస్థులు తమ వృత్తి వ్యాపారస్వేచ్ఛకు (ఆ॥ 19 క్లా॥ g.) భంగము వాటిల్లినదని ఆరోపిస్తూ ప్రభుత్వచర్యను సవాలుచేసిరి. అలహాబాదు హైకోర్టువారు ప్రభుత్వచర్య రాజ్యాంగవిరుద్ధమేనని తీర్పు చెపుతూ, ఆ॥ 19 వివరించిన ప్రాథమికహక్కులతో, ఆ॥ 19 క్లా॥ 6 వలన సంక్షిప్తము లేక యితర విధములుగా జోక్యము కల్గించుకొనుటకుముందు, ప్రభుత్వ మట్టి అధికారము శాసనమువలన పొందవలెననీ, అట్టి శాసనముకూడ సబబైన నిరోధములనుమాత్రమే విధింప వీలగుననీ చెప్పిరి.1 ఈ తీర్పుఫలితముగా ఏ పరిశ్రమనుగాని, వర్తకవ్యాపారములనుగాని ప్రభుత్వము స్వాధీనము చేసికొని నడపుటకుముందు తమచర్య 'సబబైనదే'నని ఋజువు చేసికొనవలసిన ఆవశ్యకత ఏర్పడినది. అట్టి పరిస్థితినుండి తప్పించుకొనుటకు, ఆ॥ 19 క్లా॥ 6 లో రెండవభాగమొకటి, 1951 లో రాజ్యాంగపు మొదటి సవరణచట్టమువలన చేర్చబడినది. క్లా॥ g. కి ఒక మినహాయింపు చేర్చబడినది. ఈ సవరణప్రకారము పౌరులకున్న వృత్తి వ్యాపారస్వేచ్ఛకు గల ప్రాథమికహక్కు, ప్రభుత్వముచేయు, లేక ప్రభుత్వముచే నడుపబడు ఏ వర్తకసంస్థలైననూ చేయు వ్యాపారములకు వర్తింపదనీ, అట్లు వ్యాపారము కొనసాగించుటలో, సంపూర్ణముగా లేక అసంపూర్ణముగా గాని, పౌరులు అట్టి వ్యాపారములనుండి తొలగింపబడవచ్చును. కనుక యీనాడు ప్రభుత్వము ఏదైన పరిశ్రమను జాతీయము చేసిననూ, (ఉ॥ దరిమిలాను భీమావ్యాపారము.) వృత్తివ్యాపారస్వేచ్ఛకు భంగము వాటిల్లినదని ఆరోపించుట కవకాశము లేకుండ చేయబడినది.

ఆ॥ 31-బీహారు జమీందారీకేసులు 2, 3

మొదటికేసులో, బీహారు జమీందారీ రద్దు శాసనములు ఆ॥ 31 క్లా॥ 6 ప్రకారము అధ్యక్షుని సమ్మతితో స్థిరపరచబడి

1. Motilal V. State of Uttar Pradesh. A J R 1951 All (F. B.) 257.

2. Kameswar V. Province of Bihar. A I R 1950 pat 392.

3. Kameswar V. State of Bihar. A I R 1951 pat 91.

నప్పటికీ, అట్టిచర్య, ఆ శాసనములను ఆ॥ 31 క్లా॥ 2 (నష్టపరిహారపుక్లాజు.) నుండి రక్షించునుగాని, యితర ప్రాథమికహక్కుల ఉల్లంఘనకు ప్రభుత్వమును కట్టి అధికారము యీయజాలదని పాట్నా హైకోర్టు తీర్పుచెప్పినది. అట్టి అభిప్రాయము ననుసరించి, 3 మాసముల కౌళపర్యాయము ఒక 'ఎలావెన్సు' నిచ్చుచూ, భూస్వాముల ఆస్తుల యాజమాన్యమును తీసికొనుచూ బీహారుప్రభుత్వము చేసిన శాసనము ఆ॥ 19 క్లా॥ (f) నందలి ఆస్తి హక్కు నుల్లంఘిస్తున్నదని హైకోర్టువారు నిర్ధారణ చేసిరి.

రెండవకేసులోకూడ అదే అభిప్రాయము నుద్ఘాటిస్తూ, ధనికులకూ పేదలకూ మధ్య పక్షపాతము చూపుతూ ఎస్టేట్ల పరిమాణమును బట్టి నష్టపరిహారము ఏర్పాటుచేసిన కారణముగా, జమీందారీ చట్టములు ఆ॥ 14 నందలి సమానత్వపుహక్కు నుల్లంఘిస్తున్నదని తీర్పు యివ్వబడినది. ఈతీర్పులవలనగా దేశమందలి జమీందారీచట్టములకు ప్రమాదము వాటిల్లినట్లుగా కనుపించినది. ప్రత్యేకముగా భూసంస్కరణ కార్యక్రమములను సంరక్షించుటకు రాజ్యాంగము సవరింపబడినది.

ఆ సవరణప్రకారము రెండు క్రొత్త ఆర్టికల్సు ఆ॥ 31 A, ఆ॥ 31-B చేర్చబడినవి. ప్రాథమిక హక్కుల అధ్యాయములో వివరింపబడిన ఏహక్కులుగూడ, ఎస్టేట్లను స్వాధీనము చేసికొనుటకు ప్రభుత్వముచే చేయబడిన ఏశాసనములకూ వర్తింపవని ప్రకటింపబడినది. దేశమందలి వివిధ జమీందారీచట్టములన్నీ ఒక షెడ్యూలులో చేర్చబడి, (9 వ షెడ్యూలు) ఆచట్టములన్నియూకూడ, వివిధ న్యాయస్థానముల తీర్పులు, ఉత్తరువులు, డిక్రీలు, ఎట్లున్ననూ, రాజ్యాంగ చట్టసమ్మతము లేనని ప్రకటింపబడినది.

ఆ॥ 31-సుప్రీంకోర్టు తీర్పులు

సుభోధ్ గోపాల్ బోస్ కేసు *

1. ఆ॥ 31 యొక్క ఉద్దేశము ప్రతివ్యక్తి యొక్క ఆస్తి హక్కును సంరక్షించుటగాని, ప్రభుత్వమునకు వ్యక్తుల ఆస్తుల నపహరించుటకుగల హక్కును ప్రకటించుట కాదు. ఆ॥ 31 లో, స్వాముల అనుమతి లేకుండగనే, ప్రభుత్వము, వారి (స్వామ్యముల) ఆస్తుల స్వాధీనపరచుకొను అధికారమునకున్న పరిమితులు వివరింపబడినవి. అట్టి నిరోధములలో మొదటిది, క్లా॥ 1 ప్రకారము, వ్యక్తులఆస్తులను సముపార్జించుటకు శాసనాధికారము ఉండవలెను. 2 వ క్లాజులో శాసనసభలపైనే రెండు ముఖ్యమైన నిరోధములు విధింపబడినవి. అవి 1. సామూహిక ప్రయోజనముకొరకు (Public Purpose) మాత్రమే అటి శాసనాధికారము వినియోగింపబడవలెననీ 2. అప్పుడుకూడ నష్టపరిహారము నేర్పాటుచేయవలెననీ. 1, 2 క్లాజులను సమగ్రముగా చదివి అర్థము చేసుకొనవలయును. ఆరెండుక్లాజులందలి విషయమూ ఒకటే-ప్రభుత్వాధికారముపై కొన్ని నిరోధములను విధించి వ్యక్తుల ఆస్తులను కాపాడుట. 1 వ క్లాజులోని "అపహరణ"కూ (Deprivation) 2 వ క్లాజులోని "సముపార్జన", (acquisition) "స్వాధీనము చేసికొనుట" కు (Taking possession)ఏమీ తారతమ్యము లేదు. సముపార్జన, స్వాధీనము చేసికొనుట వలన స్వామ్యముయొక్క గుణములు (Incedents of Ownership) లేక లాభములు సంక్షిప్తము చేయబడినయెడల అది అపహరణ అనిపించుకొనును. అట్లు స్వామ్యమునందలి హక్కులు సంక్షిప్తము చేయబడకపోయినయెడల క్లా॥ 2 క్రింద నష్టపరిహారము చెల్లించవలసిన బాధ్యత లేదు.

2. సంఘసంక్షేమము, ప్రయివేటు ఆస్తులపై స్వామ్యము పరస్పరవిరుద్ధములు కావు. సంఘసంక్షేమముకొరకు ప్రయివేటు ఆస్తులను నష్టపరిహారము చెల్లించకుండ నిరంకుశముగ స్వాధీనపరచుకొనుట కవసరము లేదు. వ్యక్తుల ఆస్తిహక్కుల సంరక్షణకూడ సామూహికసంక్షేమములోని ఒకభాగమే. ఆ॥ 31 క్లా॥ 5 (B) నష్టపరిహారము చెల్లింపకుండ, కొన్ని నియమిత ప్రయోజనములకొరకు ఆస్తులు అపహరించు అధికారము, ప్రభుత్వము ఎట్లు చలాయింప వీలగునో చెప్పుచున్నది. అంతేకాని సంపూర్ణముగా ప్రయివేటుఆస్తిహక్కులపైగల సామాజిక అధికారమును క్లా॥ 5 (B) నిర్వచించుటలేదు.

3. ఆ॥ 31 లో 'ఆస్తి' అనునది, ప్రయివేటుఆస్తి దాని వివిధ స్వరూపములకుకూడ వర్తించును. ఆస్తి అనగా యీ సందర్భములో అనుభవయోగ్యమైన, స్పర్శవేద్యమైన భౌతికపదార్థములకే కాక న్యాయశాస్త్రరీత్యా, స్వామికి వస్తువుల అనుభవ ఉపయోగాదులలో గల హక్కుల సాకల్యమను అర్థములో వాడబడినట్లు అర్థము చేసికొనవలయును (చూ. 1 వ అధ్యాయములో నిర్వచనము). ఆస్తియొక్క ఉపయోగ, అనుభవములపైని విధింపబడిన ఏ నిరోధమైనను, స్వామ్యమందలి వివిధ హక్కులలో ఏదో ఒక హక్కును అపహరించుచున్నట్లే భావింపవలెను. ఆస్తి స్వామియొక్క అనుభవ స్వాధీనములనుండి తప్పించబడినప్పుడుగాని, అట్టి అనుభవ ఉపయోగములకు తీవ్రమైన ఆటంకములు కలిగినప్పుడుకాని, లేక వాస్తవముగా (Material) ఆ ఆస్తియొక్క విలువ తగ్గినప్పుడుకాని, ఆస్తి హక్కుల సంక్షిప్తము 'అపహరణ' క్రిందనే భావింపవలెను.

షోలాపూరు బట్టలమిల్లులకేసు †

"అశ్రద్ధవలన, అక్రమ యాజమాన్యమువలన షోలాపూరు బట్టలమిల్లులలో ముఖ్యావసరమైన ఒక సరుకుయొక్క ఉత్పత్తి సక్రమముగా జరుగకపోవుటవలన ఏర్పడిన తీవ్రమైన నిరుద్యోగకారణములవలన," ప్రభుత్వము యీ కంపెనీ యాజమాన్యమును స్వీకరింపవలసివచ్చినది. శాసనము మూలముగా కంపెనీయొక్క డైరక్టర్లందరూ తొలగింపబడినారు. మేనేజింగుఏజంట్లుకూడ తొలగింపబడినారు. కంపెని డైరక్టర్లస్థానే ప్రభుత్వము క్రొత్త డైరక్టర్లను నియమించినది. ఈ క్రొత్త డైరక్టర్లకు కంపెనీయొక్క ఆస్తుల విషయములు, కంట్రాక్టుల విషయములలో సర్వాధికారము లీయబడినవి. సుప్రీంకోర్టువారిప్రకారము. యీ శాసనముయొక్క ఫలితము కేంద్రప్రభుత్వముచే నియమింపబడి, కంపెనీలో ఎన్నికైన సంబం

---

* State of West Bengal V. Subodh Gopal Bose 1954 I M L J 314.

† Dwarakadas Shrinivas. V. Sholapur Spinning & Weaving Mills Co. Ltd. 1954 I. M. L. J. 35

కూడా లేవటువంటి వ్యక్తులశ్రేణిలోనికి కంపెనీయొక్క స్వాధీనము, కంపెనీయొక్క ఆస్తిపాస్తులపై యాజమాన్యము వచ్చినట్లే కంపెనీల చట్టప్రకారము కంపెనీకి, అందలి భాగస్వాములకూ సంక్రమించిన హక్కులన్నియూ అంతమొందించబడినవి. ముఖ్యముగా భాగస్వాములకు డైరెక్టర్లను ఎన్నుకొను విలువైన హక్కు తీసివేయబడినది. అంతేకాక "ప్రిఫరెన్సు షేర్‌హోల్డర్లను" కు (Preference Share-holders.) మూలధనమును వెంటనే చెల్లింపవలసినదిగా ఉత్తరువులు జారీచేయబడినవి. (ఈ కేసులో ఒక షేర్‌హోల్డరును రు. 1,62,000 చెల్లింపమని కోరుట జరిగినది.) భాగస్వాములకు కంపెనీ వ్యవహారములను చూచుకొను అధికారము లేకపోవుటయే గాక, వారు చేయు తీర్మానములు ప్రభుత్వముచే తిరస్కరింపబడవచ్చును. ప్రభుత్వము యీ సర్వాధికారములనూ "ఒక ముఖ్యమైన సరుకు ఉత్పత్తిని సక్రమముగా జరిపించి తీవ్రమైన నిరుద్యోగ సమస్యను పరిష్కరించుటకు" గైకొనినట్లు ప్రకటింపబడినది.

సుబోధగోపాల్ కేసులో వివరింపబడిన వ్యాఖ్యాన సూత్రముల ననుసరించి ప్రభుత్వచర్య చట్టవిరుద్ధముగా సుప్రీంకోర్టువారు నిర్ణయించిరి.

తీర్పునందలి కొన్ని ముఖ్యాంశములు

1. ఈ శాసనము ప్రత్యేకముగా ఒక కంపెనీవిషయములో చేయబడినది. "అక్రమయాజమాన్యము" "అశ్రద్ధ" ఒక్క యీ కంపెనీకే వర్తించునని చెప్పుటకు వీలులేదు.

2. ఈ శాసనఫలితము, కంపెనీ "యాజమాన్యమును" స్వీకరించుటకాక కంపెనీనే స్వాధీనపరుచుకొనుట. (చూ. సుబోధ గోపాల్ బోసు కేసులో 8 వ హాంశము.)

3. ఆ॥ 31 క్లా॥ 2 క్రింద నష్టపరిహారము చెల్లించు బాధ్యతకు సముపార్జింపబడినటువంటి ఆస్తులందలి స్వామ్యము ప్రభుత్వమునకు సంక్రమింప నవసరములేదు. ఆస్తి అపహరింపబడుటే ముఖ్యముకాగా అపహరణానంతరము స్వామ్యము ఎవరికి సంక్రమించినదన్న విషయము కాదు.

4. క్లా॥ 1, క్లా॥ 2, సమగ్రముగా అర్థము చేసికొనవలయును. క్లా॥ 1 క్రింద శాసనాధికారమువలన ఆస్తులు అపహరింపబడినచో క్లా॥ 2 క్రింద నష్టపరిహార మీయవలసిన బాధ్యత లేదన్న ప్రభుత్వ వాదన సరియైనది కాదు. ("అపహరణ"కూ సముపార్జన స్వాధీనపరచుకొనుటకూ గల సంబంధము సుబోధ్ గోపాల్ కేసులో వివరింపబడినది.)

5. పై వివరణప్రకారము కంపెనీ షేర్‌హోల్డర్లయొక్క వాస్తవమైన, విలువైన హక్కులు స్వాధీనము చేసికొనబడుటచేత ఆ॥ 31 క్లా॥ 2 క్రిందకు ప్రభుత్వచర్య వచ్చును గాబట్టి, ప్రభుత్వ డైరక్టర్ల స్వాధీనము కంపెనీయొక్క స్వాధీనము కాదు కాబట్టి, నష్టపరిహారమునకు ఏర్పాటు జరుగలేదు కాబట్టిన్నీ, యీ శాసనము ఆ॥ 31 క్లా॥ 2 ను ఉల్లంఘిస్తున్నది.

"నష్ట పరిహారము"

అమెరికాలో రాజ్యాంగ 5 వ సవరణ క్రింద సామూహిక ప్రయోజనములకొరకు ప్రయివేటు ఆస్తులు సేకరింపబడినప్పుడు "న్యాయమైన" నష్టపరిహార మీయబడవలెనని న్యాయస్థానములు నిర్ణయించినవి. అనగా తీసుకొనబడిన ఆస్తికి ప్రత్యామ్నాయ సరిసమానమైన దీయబడవలెను. ఇచ్చిన నష్టపరిహారము న్యాయమా, కాదా అను విషయము నిర్ధారణ చేయవలసినది న్యాయస్థానములే. మన రాజ్యాంగములో ఆ॥ 31 క్లా॥ 2 నష్టపరిహార మీయబడవలెనని మాత్రము చెప్పుచున్నది. కాని అది "న్యాయమైన నష్టపరిహారము" (Just Compensation) అయియుండవలెనని లేదు. అయిననూ సుప్రీంకోర్టువారు, నష్టపరిహార మనగా, ఆస్తి సముపార్జింపబడిన నాటికి మార్కెటుధరలనుబట్టి, సమానమైన విలువ, ధనరూపేణ చెల్లించవలెనని వ్యాఖ్యానము చేసిరి.*

పై తీర్పులమూలముగా భారత ప్రభుత్వము తమ ఆర్థిక కార్యకలాపములకు, ప్రణాళికలకు, సంఘసంక్షేమకార్యక్రమములకూ, ప్రణాళికావిధానములకూ కొన్ని ఆటంకములు ఏర్పడినట్లు భావించి, రాజ్యాంగ 4 వ సవరణచట్టము 1955 వ సంవత్సరములో చేసిరి. ఈ సవరణలు రాజ్యాంగనిర్మాతల ఆశయానుసారముగా చేయబడినట్లు చెప్పబడినది. ఆ॥ 31 క్లా॥ 2. సవరింపబడి పై సుప్రీంకోర్టు ఫలితములు పూర్తిగా రద్దుచేయబడినవి.

ఆ॥ 31 క్లా॥ 2 లో ముఖ్యమయిన సవరణ నష్టపరిహారవిషయములో చేర్చబడినది. ఈ సవరణప్రకారము సామూహికప్రయోజనములకొరకు ఆస్తులను స్వాధీనము చేసుకొను ఏ శాసనముకూడ, ఆ శాసనమువలన ఏర్పాటు చేయబడిన నష్టపరిహారము 'సరిపడినంత' (Adequate) లేదను నెపముపై, సవాలు చేయబడజాలదు. అనగా నష్టపరిహారవిషయములో శాసనసభలకు సంపూర్ణాధికార మివ్వబడినది.

మిగతా సవరణలన్నియు, సుబోధ్ గోపాల్ బోసు, షోలాపూరు బట్టలమిల్లుల కేసులలోని సుప్రీంకోర్టువారి తీర్పులను, వ్యాఖ్యానములనూ రద్దుచేయుట కుద్దేశింపబడినవి. ఆ॥ 31 లో ఒక క్రొత్త క్లాజు. 2-A చేర్చబడినది. దీని ప్రకారం ఏ ఆస్తియందైననూ, స్వామ్య అనుభవ హక్కులు ప్రభుత్వమునకు గాని, ప్రభుత్వాధికారముక్రింద నడుపబడుచున్న ఏ సంస్థకు గాని స్వాధీనము చేయబడనిపక్షమందు, అట్టి ఆస్తులు ఒక వ్యక్తినుండి అపహరింపబడినప్పటికీ, అట్టిది 'సముపార్జింపబడినట్లు' భావింపబడజాలదు. (షోలాపూరు మిల్ల్సు కేసు.)

క్రొత్త ఆ॥ 31 – A క్లా॥ 1. ప్రభుత్వము ఎస్టేట్లనుగాని, వానియందలి ఏ హక్కులనుగాని, సముపార్జన, మార్పుట, లేక నశింపజేయు (Extinguish) నిమిత్తమున్నూ (జమీందారీచట్టములు.),

క్లా॥ 2 ప్రభుత్వము కొంత పరిమితకాలమునకు సామూహిక లాభదృష్ట్యా లేక సక్రమయాజమాన్యముకొరకు ఏదైనా ఆస్తిని స్వాధీనపరచుకొనుటకుగాని, (షోలాపూర్ మిల్ల్సు కేసు.)

---

* State of West Bengal V. Bela Bennerjee A I R 1954 S. C. 41.

క్లా॥ 3. రెండు లేక అంతకన్న ఎక్కువ వర్తకసంస్థలను సామూహిక లాభదృష్ట్యా, లేక సక్రమయాజమాన్యదృష్ట్యా సమైక్య పరచుటకుగాని,

క్లా॥ 4. కార్పొరేషనులయొక్క, మేనేజింగు ఏజంట్లు, కార్యదర్శులు, కోశాధికారులు, మేనేజింగు డైరక్టర్ల, యజమానులయొక్క హక్కులను మార్చుటకుగాని, నశింపజేయుటకుగాని, లేదా భాగస్వాముల యొక్క ఓటింగుహక్కులను మార్పుచేయుటకుగాని, నశింపజేయుటకుగాని, (షోలాపూరు.మిల్సు కేసు,) ఒప్పందము, కౌలు లేక, లైసెన్సు మూలముగా, ఖనిజములుగాని, భూగర్భమందలి ఏ లోహములనుగాని, వెదకుటకు లేక సంపాదించుటకు సంక్రమించిన హక్కులను నాశనముచేయుటకు, లేక మార్చుటకుగాని, లేక అకాలముగ అట్టి ఒప్పందములను, కౌల్లను లైసెన్సులను అంతమొందించి రద్దుచేయు నిమిత్తముగాని చేయబడిన ఏ శాసనముగూడ ఆర్టికిల్స 14, 19, 31 లలో ప్రసాదింపబడిన ఏ హక్కులకుగాని విరుద్ధముగానున్నదనిన కారణముగా, సవాలు చేయబడజాలదు.

అట్టి శాసనమేదైనా రాష్ట్రీయశాసనసభలచే చేయబడినపుడు అది అధ్యక్షుని పరిశీలనకు ప్రత్యేకింపబడి ఆయనయొక్క సమ్మతిని పొందనిదే అమలులోనికి రాజాలదు.

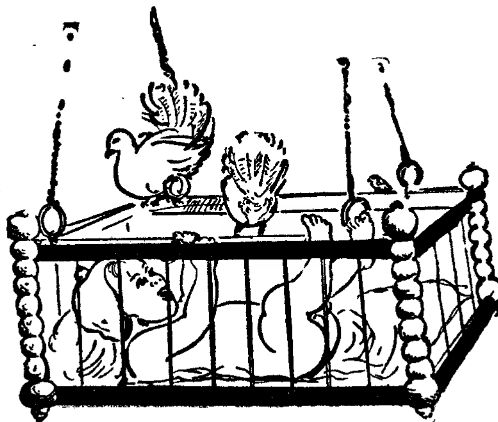
ఆస్తిహక్కు : భవిష్యత్తు

ఈ హక్కు, దీని తత్వము, దీనియొక్క పరిమితులు మనమింతవరకు పరిశీలించియున్నాము. పై వివరణవలన తేలిన ముఖ్యాంశము హక్కులు కూడా సామాజికసృష్టులనియు, సమాజము యొక్క ఆశయముల ననుసరించి పరివర్తన చెందవలయుననియూ. మన దేశమందు ప్రస్తుత పరిస్థితులననుసరించి, వ్యక్తిస్వామ్యము కేవలము గృహపరికరములు, వస్తువులందే కాక ఉత్పత్తి సాధనములందుగూడ, దగ్గర భవిష్యత్తులో యుండుననియే భావింపవచ్చును. మనది మిశ్రమార్థికవిధానము. (Mixed Economy) సాముహిక స్వకీయరంగములు (Public & Private Sectors.) రెండింటి అభివృద్ధికీ ప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి. కాని, దూరపు భవిష్యత్తులో పరిస్థితులు మారి ఉత్పత్తి అంతయు ప్రభుత్వముచే నడుపబడవచ్చును. ఉదా :- వారసత్వపు హక్కు యీనాడు "ఎస్టేటు డ్యూటీ" (Estate duty) పన్నువలన కొంత పరిమితము చేయబడినది. అట్లే సామాజిక అవసరములదృష్ట్యా, ఆస్తి హక్కు దాని స్వరూపము మారవచ్చును. కార్యముల ననుసరించి స్వరూపమందలి మార్పులుగూడ రాక తప్పదను సత్యము గుర్తింపదగినది.

దరిమిలాను మన ఆశయము సోషలిస్టుసమాజస్థాపనగా చెప్పబడుతున్నది. అదికూడ మన దేశీయపరిస్థితుల కనుగుణముగా, సంస్కరణమార్గము ననుసరించి రూపొందింపబడునని చెప్పబడుచున్నది. ప్రజాస్వామ్యము సోషలిజమందే సార్థకత్వము చెందునని మన నాయకులు గూడ గుర్తించినట్లు తోస్తున్నది. సోషలిజము లేకుండా నిజమయిన ప్రజాస్వామ్య మసంభవ మనివాడు లాస్కీ (Laski.)

ఆధార గ్రంథములు:

1. Salmond : Jurisprudence.
2. Austin : Jurisprudence.
3. Mullah : Transfer of Property Act.
4. G. C. V. Subba Rao : Law of Property.
5. Friedman : Legal Theory.
6. Karl Renner : Institutions of Private Law and their Social functions.
7. Laski : Grammar of Politics.
8. Basu : Commentary on the constitution of India.

నైలాను

ఫేషన్ అను జ్వాలను రగులబెట్టునట్టి...

అసమానమైన, సొగసైన
'పారగాన్' నైలాన్ చీరలు, నేత
మఱియు ఫినిషనందు శ్రేష్ఠమైన
పరదేశపు గుడ్డలకు సరితూగును.
'పారగాన్' నైలాన్ చీరల దీర్ఘ
కాలము మన్నునట్టి గుణము మీకు
ఆశ్చర్య గొలుపును అవి సులభ
ముగా ప్రతి దినము ఉతుకవచ్చు
మఱియు అవి ముడుచుకొనిపోవు.

నైలాన్ చీరలు
కొనునపుడు

పారగాన్ నే

కోరండి.

మీ ఇష్టమైన స్టోరులో అడగండి.

పారగాన్ టెక్స్‌టైల్ మిల్స్,
వర్లి, బొంబాయి 13

PTM

సిల్కు రెయాన్ క్రేప్, అద్దకపు మఱియు ప్రింటెడ్
క్రేపు కూడా తయారుచేయుదురు.

హాసవిలాసం

ఛాయాచిత్రం: శ్రీ వి. [illegible]

తెర మరుగు నీడలు

శ్రీ కొండముది శ్రీరామచంద్రమూర్తి

పాత్రలు: కనకారావు, ముత్యాలు, విశ్వనాథం, రాగిణి, రామదాసు, పోలీసులు.

అధునాతన పద్ధతులలో, కనకారావుగారు నవీనంగా నిర్మించిన మేడలోని ముందుగది అది. కుడి వేపుగా తెఱచివున్న ద్వారంగుండా వీథిలోజరిగే రాకపోకలు, మధ్యనున్న ద్వారబంధానికి నల్లపూల తెల్లకర్టెను గనుక వేసివుండకపోయినట్లయితే ఆ గృహాంతర్భాగమూ, స్పష్టంగా కన్పిస్తుంటాయి. ద్వారాలకిరుప్రక్కలా వేయబడిన కుషన్ కుర్చీలూ, గోడల కమర్చబడిన నిలువుటద్దాలూ, నేలమీద పఱచబడిన కాశ్మీరుతివాచీ, ఆ ప్రదేశమంతా భోగభాగ్యాలతో తులతూగుతున్నట్లు చెప్పక చెబుతుంటాయి.

తెఱ తొలగేసరికి, షష్ఠిపూర్తి కావస్తోన్న కనకారావు, గదిలో ఓ మూలగా వేయబడిన టేబిలుకుప్రక్కగావున్న పడక్కుర్చీలో పడుకుని "తెర మరుగు నీడలు" అన్న వ్రాతప్రతి నొకదాన్ని చదువుతుంటాడు. అతని దేహం పండుబారుతున్నా, అతని వాలకంమాత్రం, ప్రక్కనే టేబిలుమీద స్ఫటికంతో నగ్నంగా వొంపులతో మలచబడిన యువతిని పరిహాసిస్తుంటుంది. ఆయువతికి ప్రక్కనున్న గాజుకుండీలోని ఎఱ్ఱపూలు వాడిన మొగాలతో తలను వాల్చుకొని వుంటాయి.

వీథిలోనికి పోయే ద్వారానికి పైగావున్న గడియారం కొట్టిన గంటలబట్టి సమయం ఏడైందనేది స్పష్టం. గదిలోని టేబిలులైటు ప్రసరిస్తున్న తెల్లని పాలకాంతీ, గదిపైని నీలంబల్బు ప్రసరిస్తున్న రంగు కాంతి, వొకదానిలో వొకటి కలిసిపోతూ వింత వాతావరణాన్ని సృష్టిస్తుంటాయి.

కనకా : (చదువుకుంటూనే మెల్లగా) ముత్యాలూ!

నేపథ్యంనుండి : బాబూ!

కనకా : విందుకు అన్ని ఏర్పాట్లూ పూర్తిచేశావా?

ముత్యా : (టవలుతో చేతులు తుడుచుకుంటూ ప్రవేశిస్తూ) ఆ. దాదాపూ అయిపోయినట్లేనండి.

కనకా : అంటే—ఇంకా పూర్తికావలసిన పనులుకూడా వున్నాయేమిటోయ్?

ముత్యా : అబ్బే! ఏదో కొద్దిగానే నండి. స్వీట్సూ, కట్లెట్సూ, డ్రింక్సూ—

కనకా : వంటవాణ్ణి వెళ్ళి అవేమీ అక్కర్లేదని చెప్పు. ఈ రోజు విందు చేయడం మేము మానుకున్నాం!

ముత్యా : అదేమిటి బాబూ?

కనకా : అవును ముత్యాలూ! టైమెంతయింది?

ముత్యా : ఇప్పుడేకదు బాబూ గడియారం ఏడుగంటలు కొట్టింది.

కనకా : ఈ అద్దాలమధ్య, ఈ పడక్కుర్చీలో పడుకుని, యీలా ఎంతకాలంనుంచీ నిరీక్షిస్తున్నామంటావు మేము?

ముత్యా : చాలాసేపటినుంచి బాబూ.

కనకా : (కుర్చీలోనుండి లేస్తూ, పుస్తకాన్ని టేబిలుమీదకు గిరవాటువేసి) అఘోరించావులే. చాలా సేపటినుంచీ అని నీకు సమల్తూ ఆ జవాబేమిటి, ఇంట్లో మొన్ననే కొన్న నిక్షేపంలాంటి స్విస్ గడియారం పెట్టుకుని?

ము : నిజమే బాబూ.

[illegible] : ఈ పడకకుర్చీలో మీననేషాలు లెక్కిస్తూ వాళ్ళకోసం కనిపెట్టుకూర్చున్నది నాలుగ్గంటలనుంచి ముత్యాలూ, నాలుగ్గంటలనుంచీ.

ము : అలాగా.

కన : ఏడు దాటింది. కానీ వాళ్లు రాలేదు. వీళ్ళంతా వొట్టి స్కౌండ్రల్స్ ముత్యాలూ! వింటున్నట్లే వుంటారు. వినరు. చేస్తున్నట్లే వుంటారు. చెయ్యరు. పంక్చుయల్ గా యీ

ఇన్‌డోర్ ప్రోగ్రామంతా పూర్తిచేసుకుని ఆరింటికల్లా హాయిగా ఏ నాట్యప్రదర్శనానికో హాజరవుదామని చిటుక్కు చెప్పినట్లు చెప్పాను. (కొంచెమాగి) అయినా ఆ రామదాసుగారికేం?

ము : ఎవరు బాబూ—ఆ నాటకాలు రాసే ఆయనేనాండీ?

కన : (తెల్లబోయి) ఏమిటీ! ఆయన నీకు తెలుసా?

ము : మా యింటిప్రక్క నేకదు బాబూ వుంటూంట.

కన : నిజం! రామదాసు — ఆంధ్రసాహితీలోకంలోని ఓ అమూల్యపుష్పం మురికి పేటల్లో వసివాడిపోతోందా? ఇంపాసిబుల్!

ము : అవును బాబూ. ఒకరిజోలికి తను పోడు. తనగోడు మరొకరి కవసరం. ఆ కాయితాల కట్టలు ముందేసుకుని అర్థరాత్రిదాకా ఎప్పుడూ ఏదో వొకటి వ్రాస్తూంటాడు.

కన : ఆలాగా?

ము : ఒకోసారి పిచ్చిగా నవ్వుతాడు. మరోసారి చూచేవారి గుండెలు పగిలిపోయేటట్లు తనలో తనే కుమిలిపోతాడు. ఏమిటో అంతా అయోమయంగా వుంది ఆయన పరిస్థితి.

కన : పెళ్ళాం బిడ్డలూ వున్నారు కదూ?

ము : ఏం చెప్పేది బాబూ. ఆరుక్మిణమ్మగారి కళ్ళలోకి చూస్తాడు; వెర్రిగా ఒకటే నవ్వు. చావుకు సిద్ధమై మంచంలో కొట్టుకుంటున్న ఆ ముసలమ్మ దగ్గరకు పోతాడు. గంటలకొద్దీ అలాగే మ్రాన్పడిపోతాడు.

కన : ఆయనకు తల్లీ—తండ్రీ—

ము : తండ్రి లేడట్లుంది బాబూ. మంచంలో వున్న ఆ ముసలావిడ ఆయన తల్లేననుకుంటాను. (తిరిగి తన ధోరణిలో) పాపం! మరోసారి చిలిపిగా నవ్వే ఆ రత్నంబాబునెత్తుకుని అదేపనిగా కన్నీళ్లు కారుస్తాడు. పిచ్చివాడేమోనని భయమేస్తోంది బాబూ!

కన : పిచ్చివాడా! రామదాసుగారిని పిచ్చివాడంటావేమిటోయి? బహుశా అతని సున్నిత హృదయం జీవితంలోని ఎత్తుపల్లాలకు కొంచెం కలతపడి వుంటుంది.

ము : కావొచ్చు బాబూ! కానీ మీరు గనుక ఆ అయ్యగార్ని ఓ కంట కనిపెట్టకపోతే వారి గతి మరింత అధ్వాన్నమయేటట్లుంది.

కన : నేనా?

ము : ఏమిటి బాబూ అలా అంటారు? మీ మాట కీవూళ్ళో తిరుగుందా అని. కో అంటే కోటిమంది మీ అనుగ్రహం కోసం కనిపెట్టుకు కూర్చున్నారు.

[నలభయ్యోపడి దాటుతున్న విశ్వనాథం. చివరిమాటలు వింటూ ప్రవేశిస్తాడు. సన్నని గ్లాస్కో పంచె మెడలో ఓ బంగారుగొలుసు. వెండి పొన్ను చేతికఱ్ఱ చూడగానే వున్నవాడని అనిపిస్తుంటుంది.]

విశ్వ : (నవ్వుపైకి కనిపించకుండా, ఏమిటి ముత్యాలూ అసలు సంగతి? అయ్యగారి నింతజోరుగా హుషారు చేస్తున్నావు?—ఆకాశంనుండి కనకవర్షం రాలే రోజులు, మూరాయి.

కన : ఓహో! నువ్వా విశ్వనాథం! చివరకు ఇప్పటికి కనుపించిందన్న మాట ఈ ఇల్లంటూ వొకటి వుందని చెప్పి.

విశ్వ : ఆలా అంటే ఏలా కనకారావుగారూ? కాస్త బిజినెస్ —

కన : కాసేపు ప్రపంచంలోని యీ బాదరబందీబురఖానంతా వొదిలేసుకుని హాయిగా నవ్వుతూ కాలక్షేపం చేద్దామంటే బిజినెస్—

విశ్వ : ఏం చేయమంటారు నేను? ఎవరో కాస్త స్థితిమంతంవున్న వారులాగునే వున్నారు. సరిగ్గా బయలుదేరుదామనుకుంటున్న సమయంలో, కొట్లో కాలు పెట్టి అత్యవసరంగా నాలుగు వేల రూపాయల బంగారం కావాలన్నారు. ఏలా వదిలిపెట్టగలను చెప్పండి అంత బేరాన్ని?

కన : అంటే చివరకు నీకు స్నేహం కన్నా డబ్బు ముఖ్యం అన్నమాట!

విశ్వ : ఆలా అనుకునేవారికి నేనేం చెప్పగలను? ముత్యాలూ, కాస్త లోపలకు వెళ్ళి మంచితీర్థం తెచ్చిపెడుదూ.

కన : ముత్యాలూ-విశ్వనాథంగారికి వుత్త మంచినీళ్ళెందుకు గానీ, షర్బత్తు, పట్టాలే. (ముత్యాలు వెళతాడు.)

విశ్వ : అదేమిటి విందు పూర్తయి పోయిందా?

కన : నాలుగ్గంటలకని చెప్పిన విందు ఇప్పటిదాకా వుంటుందా.

విశ్వ : (నీరసంగా) అయితే విందు ప్రాప్తి మాకు లేదన్నమాట.

ము : (లోపలనుంచి షర్బత్తు తెస్తూ) అబ్బే! మీకోసమే చూస్తున్నారండి అయ్యగారు. ఇంకా ఎవరూ రాందే అసలూ?

విశ్వ : అంటే కనకారావుగారికి చివరకు స్నేహంకన్నా డబ్బు నాదా చేయడం ముఖ్యం.

ము : అబ్బో! చిన్న చెయ్యి కాదు.

విశ్వ : కాదు కాబట్టే ఇద్దరం కలిసి వ్యాపారంలోకి దిగాం!

కన : వ్యాపారం గొడవలు ఏకాంతంగా మాట్లాడుకోవచ్చు. ముందా షర్బత్తు త్రాగు.

విశ్వ : అంటే విందు భోజనం లేనట్టేనా?

కన : అత్తారింటి అల్లుళ్లా మర్యాదలు పొందాలంటే కనీసం గంటసేపైనా కనిపెట్టు కూర్చోవాలి.

విశ్వ : ఆలస్యానికి కారణం?

కన : అర్జెంట్ బిజినెస్.

విశ్వ : ఇద్దరం కలిసి మెలిసి సంచరిస్తున్నా నే తెలిసికోకూడనివి వుంటూనే వున్నాయి?

కన : ప్రైవేట్ మేటర్స్‌లో కూడా కంబైండ్‌గానే సంచరించాలంటావేమిటి కొంపదీసి.

విశ్వ : ప్రైవేట్ మేటర్స్! [తరువాయి 150వ పేజీ]

జలకంఠేశ్వరాలయ పునరుద్ధరణ

రెండు శతాబ్దాలుగా పూజా పురస్కారాలు లేకుండా జీర్ణావస్థలో పడి వున్న రాయవేలూరులోని జలకంఠేశ్వర స్వామి ఆలయాన్ని పునరుద్ధరించి తిరిగి పూజాదికాలను యేర్పాటుచేయటానికి తీవ్రమైన ప్రయత్నాలు జరుగుతున్నాయి.

మైసూరు మహారాజా, సుప్రీమ్ కోర్టు కూడా ప్రధాన న్యాయమూర్తి శ్రీ పతంజలి శాస్త్రిగారు, ఆంధ్ర మద్రాసు రాష్ట్రాలలోని యితర ప్రముఖులు ఈ కార్యక్రమాన్ని ప్రోత్సహించుతున్నారు.

ఈ దేవాలయం దక్షిణదేశంలోని దేవాలయాలలో అత్యంత సుందరమైనది. ఇది చాలా ప్రాచీనమైన దేవాలయం. బొమ్మిరెడ్డి అనే తెలుగుసంపన్నుడు భద్రాచలంనుంచి రామేశ్వరయాత్ర సందర్భంగా ఈప్రాంతానికి వచ్చాడు. వేలూరులో మకాంచేసి, ఆ పరిసరాలను చూసి ముగ్ధుడై అనంతరం అక్కడనే స్థిరనివాసంగా వుండిపోయాడు. అతనికి అయిదు చన్నులు గల ఒక ధేనువు వుండేది. ఒకనాడు అది జల మధ్యంలోవున్న ఒక పెద్దపుట్టను ఆనుకుని నిల్చుని వుంది. ఆ పుట్టలోనుంచి అయిదు తలలుగల ఒక నాగేంద్రుడు పైకి వచ్చి ఆవు పొదుగుదగ్గర పాలు త్రాగుతున్నాడు. అది చూసి బొమ్మిరెడ్డి ఆశ్చర్యచకితుడై ఆ పుట్ట చుట్టూ నీళ్లలో వెదికాడు. ఒక శివలింగం దొరికింది. ఆ ప్రదేశంలో ఈ ఆలయాన్ని నిర్మించి దానిలో ఈ విగ్రహాన్ని ప్రతిష్ఠించాడు.

ఇది యించుమించు 16 వ శతాబ్దినాటి చరిత్ర. 1612 వరకూ పూజాదికాలు జరుగుతూనే వచ్చినై. అనంతరదశలో ఈ ప్రాంతం మహమ్మదీయుల పాలనలోకి వచ్చింది. అక్కడ అధికారిగావున్న మహమ్మదీయ పాలకుని కొడుకు దేవాలయపు దేవదాసీని హత్యచేశాడు. ఆ సందర్భంలో ఏర్పడిన కల్లోలంలో ఆ మహమ్మదీయ నాయకుడు పూజాదికాలను ఆపించివేశాడు.

తిరిగి ఈ ప్రాంతం మహారాష్ట్ర నాయకుడు తుక్కోజీ ఆక్రమించుకున్నపుడు తిరిగి పూజాదికాలు ఏర్పాటుచేయించాడు.

ఈ సందర్భంలో ఒక చిత్రమైన కథ వుంది. ఇక్కడ వున్న ముస్లిమ్ నాయకులను పంపించివేయటానికి తుక్కోజీ 1676 లో నాగయజ్ఞం చేశాడట. దాంతో ఆ పట్నం

ద్వారపాలకుడు

జలకంఠేశ్వర దేవాలయ శిల్పం

ఛాయాచిత్రం : ఉ. ఉప్పాద వెంకన్న

అంతా పాములమయమైపోయిందట. వాటి బాధపడలేక ఆ మహమ్మదీయ నాయకుడు బిట్టా బట్టా సంకను పెట్టుకుని అక్కడికి 8 మైళ్ల దూరంలో వున్న అబ్దుల్లాపురానికి లేచిపోయాడట.

కాని తిరిగి ఒక 20 సంవత్సరాల అనంతరం అధికారం చేతులు మారడం వల్ల పూజాదికాలు ఆపివేయబడటం జరిగింది.

ఆనాటి తెలుగు సోదరుడు బొమ్మిరెడ్డి కళాహృదయంలో రూపుకట్టిన ఈ శిల్పాలు తిరిగి వెలుగులోకి రానుండటం ఆంధ్రప్రజల అదృష్టం.

జలకంఠేశ్వరస్వామి కళ్యాణమంటపం
ఛాయాచిత్రం: శ్రీ శ్రీపాద వెంకన్న

147 వ పేజీ తరువాయి

కన : (కొసేపు ఊరుకొని) వెళ్ళి మా రాగిణితో మాట్లాడి రావాలి అత్యవసరంగా.

విశ్వ : ఎవరూ? సంవత్సరం క్రితం నీతో వచ్చిన పిల్లేనా?

కన : కొత్త మాటలు కట్టుదిట్టంగా వాడు. తొలచింది రంభ. తొమునిగింది గంగ అన్న విషయం మఱచిపోతున్నావు.

విశ్వ : కట్టులేని ఆడదానికి వలపేమిటోయి వలపు! నీమనస్సు మీద మత్తుమందు చల్లింది కానీ—

కన : విశ్వనాథం!

విశ్వ : బెదిరించకు వన్నా. నీ మంచికోరి చెబుతున్నా. వ్యాపారంలో భాగస్వామిని స్నేహంలోకూడా నిజమయిన భాగస్వామిని కోదిలుస్తున్నాను.

కన : (కోపంతో మౌనం)

విశ్వ : నీకీమాటలు కోపం కలిగిస్తున్నాయని నాకు తెలుసు. అయినా మంచిదనుకొన్నదాన్ని చెప్పకుండా వుండలేను. నీకీమాట యిష్టం లేదూ తక్షణం వెళ్ళిపోతాను.

కన : (గొణుక్కుంటున్నట్లుగా) అదే మంచిదేమో!

విశ్వ : అలాగే. వ్యాపారంలోకూడా తెగతెంపులు చేసుకుని మరీ వెళ్ళిపోతాను.

కన : విశ్వనాథం!

విశ్వ : కనకారావుగారూ—విజ్ఞులు మీరు. ఏనవది వో ఆడదానికోసం ముచ్చటైన మన స్నేహాన్ని నాశనం చేయదల్చుకున్నారు.

కన : పోనీ రాగిణి దగ్గరకు వెళ్ళి నాటకం విషయము మాట్లాడి వస్తాను.

విశ్వ : అయినప్పుడు నేనూ వస్తాను పద.

కన : పోనీ రాగిణిని యిక్కడకే పిల్చుకువస్తాను.

విశ్వ : రాగిణితో ఏకాంతసమాలోచనలు సాగించాలని ఉంటే నే చెప్పేదేముంది?

కన : (జాలిగా) విశ్వనాథంగారూ!

విశ్వ : వెళ్ళిరండి కనకారావుగారూ. కాని త్వరలో రండి.

కన : అరగంటలో రాగిణితోకూడా వచ్చేస్తాను. యిక్కడే వుంటారు కదూ?

విశ్వ : మీకోసం ఎదురుచూస్తా.

కన : వెళ్ళొస్తానూ? (మెల్లగా కొత్త కోపంగా వెళ్ళిపోతాడు.)

విశ్వ : ముత్యాలూ!

ముత్యా : అయ్య.

విశ్వ : మీ అయ్యగారి వ్యవహారం చూసి మీ అమ్మగారేం బాధపడడంలా?

ముత్యా : శ్రీ అయినప్పుడు బాధపడక తప్పదుండాండి.

విశ్వ : ఊఁ!

[ఇంతలో తలుపు తీసుకుని రాగిణి ప్రవేశిస్తుంది. వొంపులు తిరిగిన అవయవాలు, పసిమిచాయ, చిరునవ్వుల జల్లులు, మొత్తానికి చూచేవారిని మోహపుచ్చే సౌందర్యం.]

విశ్వ : ఓ! రాగిణీదేవిగారా? చిరకాలదర్శనం!

రాగిణి : తమ దర్శనమూ అపురూపమయిందిగా. ముత్యాలూ— మీ అయ్యగారింట్లో వున్నారా?

విశ్వ : రాగిణి ఈ విశ్వనాథం ఇక్కడ వుండగానే-(మాటను మధ్యలోనే త్రుంచివేస్తూ) ఆ! ముత్యాలూ వెళ్ళి త్రీఫైవ్స్ పకటిన్ను పట్టుకొస్తావ్?

ము : అమ్మగారుకూడా లేరండి. ఎక్కడకో బయటకు వెళ్ళారట్లుంది. ఒంటరిగా ఇంటి నొదిలిపెట్టి—

రాగిణి : ఇంటికేం పర్వాలేదు. చెప్పినపని చెయ్యవోయి ముత్యాలూ.

విశ్వ : మీ అయ్యగారిమాట తప్ప ఇంకోరిమాట వినకూడదా?

ము : పెద్దింటివారితో ఏమన్నా కష్టమే. డబ్బు లివ్వండి బాబూ!

విశ్వ : (ముత్యాలు వెళ్ళడం చూచి) నెల దాటిందికదూ రాగిణీ నువ్వు నాకు కనిపించి.

రాగి : ఏం ఈ నెలరోజులూ జీవితం ఏం బాగాలేదా?

విశ్వ : నీ కేం తెలుస్తుంది రాగిణీ! అందుకే కాబోలు పెద్దలన్నారు. 'ఆడవారి హృదయం నవనీతమున్నా' నారీ 'ఆడవారి హృదయం కర్కశమున్నా మగవారి హృదయం నవనీతమూ' అని.

రాగిణి : (చిలిపిగా చూస్తూ) అలాగా! అంటే-తమరూ-పాపం! మీకు కంటిమీద కునుకు లేదన్నమాట! ప్చ్! ప్చ్!

విశ్వ : నవ్వినా నాపచేనే పండుతుందిలే. కానీ-

రాగి : ఈ మాటలకేంగాని క్రొత్తసంగతులేమైనా-

విశ్వ : క్రొత్తసంగతులు. క్రొత్తసంగతులు. ఇటు నా ప్రాణం పోతోంది. నీవు లేకపోతే వాడు బతకలేడట. నిన్నిడో తన నాటకంలో హీరోయిన్‌గా బుక్ చేసి.

రాగి : కనకారావుగారి సంగతేనా?

విశ్వ : ఆ! ఆ త్రాష్టుడే. వాడి శ్రాద్ధమట. మమ్మల్నందర్నీ విందుకు పిలిచాడు. సరే ఏదో పెద్దమనుండావాడూ, భాగస్వామీ పిలిచాడుకదా అని వచ్చాం. తమ దర్శనం ఇక్కడ లభ్యం కాలేదుగదా. ఏదో సాకులు చెప్పి మీ ఇంటికి బయల్దేరాడు.

రాగి : వెర్రిబాగులవాడు. నేను మీ యింటికి వెళ్ళానని ఆయనకేం తెల్సు?

విశ్వ : ఏమిటీ? మా యింటికి వెళ్ళావా?

రాగి : ఆ! గడపలోనే ఎదురైనాడు ఓ చామనచాయ కుఱ్ఱాడు. నేను మిమ్మల్ని గురించి అడగాలని నోరు తెరిచాకో

లేదో, కొంత మొహం సీరియస్‌గా పెట్టి "మా నాన్న గారికోసం వచ్చావా? మా అమ్మగారికోసం వచ్చావా?" అన్నాడు.

విశ్వ : అరి వెధవా? ఇంటికి వెళ్ళంగానే డొక్క చీరేస్తాను.

రాగి : అహా! మన పౌరుషం చిన్నపిల్లలమీదనేగా! ఆ అబ్బాయి చిలిపితనమైనా ఎంత చక్కగా వుంది.

విశ్వ : అయితే కేక్స్ కొని పెడతాను.

రాగి : నేను కొని పెట్టే వచ్చానండి.

విశ్వ : అయితే నేనన్నా, మా పిల్లలన్నా చాలా యిష్టమన్నమాట.

రాగి : నయం! మీ పోలికలు మీ పిల్లలకు రాలేదింకా. (బయట శబ్దం) ఓహ్! నే నింట్లో లేకపోవడం చూచి కనకారావుగారు వచ్చేస్తున్నట్లుంది.

విశ్వ : బహుశా ముత్యాలు సిగరెట్లు పట్టుకొస్తున్నాడేమో!

[బయటనుంచి కనకారావుగారూ అన్న పిలుపు]

రాగి : క్రొత్తస్వరంలా వుంది. (వయ్యారంగా) ఎవరు వారు?

బయటనుండి : నేనండీ రామదాసును.

విశ్వ : రామదాసు!

రాగి : ఎవరతను?

విశ్వ : ఓ సుప్రసిద్ధ నాటక రచయిత. పిలు పిలు త్వరగా లోపలకు.

రాగి : (అదే కంఠంతో) పర్వాలేదు, లోపలకు రండి.

[రామదాసు బెరుగ్గా లోపల కడుగడతాడు. మురికి ఖద్దరు లాల్చీ పైజమా, వాడిన మొహం, రేగిన జుత్తు అంతా ఏదో ఆత్రుతలో వున్నాడనిపిస్తుంది.]

రామ : కనకారావుగారు లేరా అండి?

రాగి : ఏం వారు లేకపోతే లోపలకు రాకూడదూ?

రామ : అబ్బే! అటువంటిదేమీ లేదు. కొత్త వారితో—

విశ్వ : అత్యవసరంగా మాట్లాడవలసిన పనేమైనా వుండి వుంటుంది.

రామ : బాగా చెప్పారు!

రాగి : ఇందులో బాగా చెప్పటమేముంది? మీవాలకం చూస్తుంటూ నే ఏదో అవసరంగా సహాయంకోరి వచ్చివుంటారని పిస్తుంది.

రామ : నిజం! రచయిత నన్న పేరే గాని రాగిదమ్మిడీ లేక నానా అవస్థా పడవలసివస్తోంది.

రాగి : (సాలోచనగా) అంత బాధపడుతున్నారా?

రామ : (పిచ్చిగా నవ్వుతూ) బాధ! హు. అది బాధ కాదు. నరకం ఎలా వుంటుందో ఇక్కడే ప్రత్యక్షంగా అనుభవిస్తున్నాను.

విశ్వ : అయితే స్వీయానుభవంమీద బహు చక్కని నాటకమొకటి సృష్టించవచ్చు.

రామ : నాటకాలు వ్రాయడం కుషన్ కుర్చీల్లో కూర్చొని కబుర్లాడుతూ నవ్వుకోవడమంత సులభం కాదండీ!

విశ్వ : ఉహూ!

రామ : ప్రశాంతత కావాలి. లేదనే బాధ లేకుండా అన్నీ సమకూరే సదుపాయాలు కావాలి. కనీసం కాయితాలు కొనుక్కోడానికైనా తాహతు లేదు ప్రస్తుతానికి నాకు.

రాగి : ఎవర్నయినా అడిగిచూడకపోయినారా?

రామ : ఎవరిదగ్గరో చేయి జాపవలసినంత దుర్గతి పట్టలేదింకా. నా నాటకాన్ని సినిమాగా తీసేందుకిస్తానన్న వెయ్యి రూపాయలూ యిస్తే చాలు కనకారావుగారు. కష్టాలన్నీ విడిపోతాయి.

రాగి : కష్టాలా?

రామ : కష్టాలు. కష్టాలనే మాటను బహుశా ఎవరో చెప్పగా అంటుంటే వినివుంటారు మీరు. తన ప్రాణంలో ప్రాణంగా పెంచిన తల్లి పక్క సులకమంచంలో చివరిశ్వాస పీల్చుకుంటోంది. తనకోసం తన సర్వస్వం అర్పించిన భార్య, హృదయవిదారకంగా ప్రసవవేదన పడుతోంది. ఈ సమయంలో కనీసం వారి కొక్కక్షణమైనా సుఖం కల్గించాలంటే డబ్బు కావాలి డబ్బు!

విశ్వ : అవును. తప్పకుండా డబ్బు కావాలి.

రామ : ఆగండి. కనీసం నా హృదయంలోని సాధనంతా మీ ముందన్నా వెళ్ళబోసుకోనీయండి. కావలసినవారి కాళ్లు పట్టుకున్నాను. తెలిసిన ప్రతి ప్రాణినీ అడిగాను. లేదనిపించుకున్నాను.

రాగి : పాపం!

రామ : ఈ కనకారావుగారు వెయ్యి రూపాయలకుగాను నా ముందు గిరవాటు వేసింది యాభై రూపాయలు.

రాగి : ఆ!

రామ : నాల్గు రోజులనుంచీ కాళ్ళకు బలపాలు కట్టుక తిరుగుతున్నాను. ప్రతిరోజూ 'రేపటి' తోనే సరిపోతోంది. పైగా ఈ రోజు విందు కాహ్వానించాడు నన్ను. రెండు నిండు ప్రాణాలు చావు బ్రతుకులమధ్య కొట్టుమిట్టాడుతుంటే విందులకు హాజరు కావాలి నేను?

విశ్వ : మీ తల్లిని వదిలిపెట్టి వచ్చావా ఇప్పుడు?

రాగి : మీ భార్య నీళ్ళాడిందా?

రామ : నా తల్లి చనిపోయింది. (ఏడుస్తాడు)

రాగి } విశ్వ } : ఆ!

రామ : నా భార్య కూడా చనిపోబోతోంది. కనీసం ఆ ప్రాణమన్నా నిలబెట్టాలి. ఆమె—నా ప్రాణం. నా కోసం

తను మరణిస్తోంది. వీల్లేదు. ఆమె—ఆమె చనిపోవడానికి వీల్లేదు.

విశ్వ : కంగారుపడకండి రామదాసుగారూ! - స్థిమితంగా ఆలోచించండి.

రామ : స్థిమితమా? నాకా?

రాగి : (టేబిలుమీదున్న ప్రాత్రప్రతిని చూసి దాని దగ్గరగా వెళ్ళి పరిశీలిస్తుంటుంది).

విశ్వ : ఇటువంటిసమయాల్లోనే ధైర్యంగా జీవితాన్నెదుర్కోవాలి. 'ఏం చేయాలి' అన్నదాన్ని గూర్చి ఇప్పుడే ఆలోచించాలి.

రాగి : (అకస్మాత్తుగా రామదాసును సమీపించి) చూడండి రామదాసుగారూ! నేనెవరో మీకు తెలీదు. కానీ మీకు నేను సహాయం చెయ్యదల్చుకున్నాను. స్వీకరిస్తారా?

రామ : మీరా?

రాగి : అవును. నేనే. ముక్కూ మొహం తెలియని వ్యక్తి సహాయం చేయడమేమిటని సందేహిస్తున్నారా?

రామ : (మౌనం).

రాగి : సందేహం. ఏ మాత్రం అనవసరం. ఇచ్చి పుచ్చుకునే పద్ధతిమీదనే మీరు మానుండి సహాయాన్ని పొందవచ్చు.

రామ : అంటే?

రాగి : ఈ 'తెలిమబ్బు నీడలు' మీరు వ్రాసిందే కదూ?

రామ : అవును. దీనికే కళా సమితివారి ప్రథమ బహుమతి కూడా లభించింది.

రాగి : అయితే మరీ మంచిది. ఈ నాటకాన్ని మా బృందంతో మేము వాడవాడలా ప్రదర్శిస్తాం. అందుకు అన్ని హక్కులూ మీరు మాకివ్వండి. మీ ప్రతిఫలాన్ని మీరు తీసుకోండి.

విశ్వ : ఓహ్! అద్భుతమైన సంగతి. ఊ! అనండి రామదాసుగారూ! మీ కింక అనుమానం అక్కర్లేదు.

రామ : కానీ—కనకారావుగారు—

విశ్వ : కనకారావుగారి విషయాలూ మీ కెందుకండీ? మేం మాట్లాడుకొంటాం! ఆ, ఈ యాభైరూపాయలూ ప్రస్తుతాని కుంచుకోండి. (పర్సు తెరిచి డబ్బు లెక్కించి) క్షమించాలి. ఇరవయ్యే వున్నాయి. రాగిణీ—నీ దగ్గరేమైనా—

రాగి : అసలు మొదట్లో నేనే ఇద్దామనుకున్నాను. మీ రింత చొరవ తీసుకుంటుంటే నే నెందుకని మళ్ళీ మానేశాను. ఊ! తీసుకోండి.

రామ : ధాంక్యూ! ధాంక్యూ! (వెళ్ళిపోబోతాడు).

విశ్వ : రామదాసుగారూ! ఇలా రండి.

ముత్యా : (ప్రవేశిస్తు) ఈ సిగరెట్లకోసం పెద్ద బజారుదాకా వెళ్ళవలసివచ్చింది బాబూ!

విశ్వ : (అటువేపు చూడకుండానే) అక్కడ పెట్టు. రామదాసుగారూ! ఈ కాయితంమీద సంతకంచేసి వెళ్ళండి.

ముత్యా : రామదాసుగారా :

రామ : తెల్లకాయితంమీద సంతకమా!

రాగి : అంత భయం దేనికి రామదాసుగారూ? అందరం పెద్ద మనుషులమే!

ముత్యా : బాబుగారూ?

రాగి : మీ భార్యకు మందు త్వరగా అనవసరమా?

విశ్వ : మించిపోయిం తర్వాత అనుకొని యేం లాభం చెప్పండి.

రామ : (గాభరాగా) పెడతాను. తప్పకుండా సంతకం పెడతాను. ఏదీ ఆ కాయితం? (సంతకంచేసి ద్వారం దగ్గరకు వెళ్ళి) ముత్యాలూ!

ముత్యా : బాబూ!

రామ : వక్కసారి ఇంటికివెళ్ళి పిల్లలను చూస్తుంటావా? ఈ లోపున బజారునుండి మందు కొనుక్కొస్తాను. నీకు పుణ్యం వుంటుంది.

ముత్యా : (ఆలోచించి) సరేబాబూ!

[ఇద్దరూ త్వరత్వరగా వెళ్లిపోతారు]

విశ్వ : రాగిణీ!

రాగి : ఆ!

విశ్వ : అకస్మాత్తుగా ఈ నిర్ణయమేమిటి?

రాగి : విశ్వనాథంగారూ! ఇదివరలో మీరు నాకోసారి చెప్పారు జ్ఞాపకంవుందా? ఎవరినుండో ఓ నాటకాన్ని మీరు తీసుకోవా లనుకుంటుంటే, అదే నాటకాన్ని కనకారావుగారు పోటీగా సర్వహక్కుల్తో మీ కంద కుండా కొనుక్కున్నారని. బహుశా ఇదే నాటకం అయి వుండాలి అది. కదూ?

విశ్వ : ఆ! ఆ! జ్ఞానను.

రాగి : కనకారావుగారి మీద పగతీర్చుకోవాలని లేదూ?

విశ్వ : (మౌనం)

రాగి : పౌరుషహీనులు. చర్యకు చర్య ప్రతీకారం తీర్చుకోవాలి పురుషులైనందుకు.

విశ్వ : ఒక్కమాట అడుగుతాను. నిజం చెబుతావా, రాగిణీ?

రాగి : న్యాయిష్టమైతే.

విశ్వ : తలిదండ్రులెవరూ లేరా నీకు?

రాగి : అది మా కుటుంబవిషయం.

విశ్వ : నన్ను నమ్మలేవా?

రాగి : నీవూ పురుషుడివేగా!

విశ్వ : రాగిణీ! పురుషుడైనంతమాత్రాన ద్వేషించాలని లేదు. ప్రతివారిలోనూ మంచీ-చెడూ-

రాగి : అంటే మీరు మంచివారని-

సర్వే జనాః సుఖినో భవంతు

పండుగలు-సాంప్రదాయము

ఎల్. జీ ఇంగువ

ఉగాది పండుగ దినమున తెలుగువారందరు నూతనోత్తేజముతో, నూతనోత్సాహాలతో కలకల లాడుతుంటారు. ఇతరపండుగ దినములలాగే మంగళస్నానము చేయుట, క్రొత్త వస్త్రాభరణములను ధరించుట, మృష్టాన్నమును భుజించుట మొదలగు సాధారణ ఆచారములు కలిగియుండుటయేగాక, గృహములోని ప్రతిఒక్కరు ప్రొద్దున వేపపువ్వు పచ్చడి తప్పనిసరిగా రుచిచూచుట, మధ్యాహ్నం పంచాంగం శ్రవణం చేయుట— ఈ రెండు ప్రత్యేక అంశములతో కూడిన సాంప్రదాయము **ఉగాది** పండుగకు సంవత్సరాల తరబడి యున్నది.

గ్యారంటీగల నాణ్యత, చక్కని సువాసన గల **ఎల్. జీ ఇంగువ** నిత్య వంటకాలలోనే గాక, పండుగ, పర్వాలకు చేయు పిండి వంటలలో వాడబడుటచే, వాటికి రుచి, వాసనలు పెంపొందించుటయేగాక, గృహములందు సంతృప్తి, ఆరోగ్యభాగ్యమును కలుగచేయు సాంప్రదాయమును **ఎల్. జీ ఇంగువ** **60** సంవత్సరాల పైగా కలిగియున్నది.

*

మీరు ఎల్. జీ ఇంగువనే అడిగి మార్కు పేరు సరిచూచి పుచ్చుకొనండి

*

లాల్‌జీ గోధు & కో.,

సాహుకారు పేట, మద్రాసు - 1.

హెడ్డాఫీసు : బొంబాయి.

మాస్కో న్యూస్

* సోవియట్ యూనియన్ నుండి వచ్చే ఏకైక వార్తా పత్రిక.
* వారానికి రెండుసార్లు వస్తుంది.
* సోవియట్ జీవితానికి సంబంధించిన వార్తలు ఉంటవి.
* ప్రసిద్ధ పత్రికారచయితలు వ్రాసిన విలువైన విలక్షణమైన వ్యాసాలు.
* స్పోర్ట్సుకాలం ఒక ప్రత్యేక ఆకర్షణ.
* చందాదారులకు విమానటపాద్వారా డెలివరీ.

చందా రేట్లు :

సంవత్సరానికి -	రు. 9-0-0
అర్థ సంవత్సరానికి -	రు. 4-8-0
విడి కాపీ -	రు. 0-1-6

క్రింది చోట్ల చందాలు తీసుకోబడును :

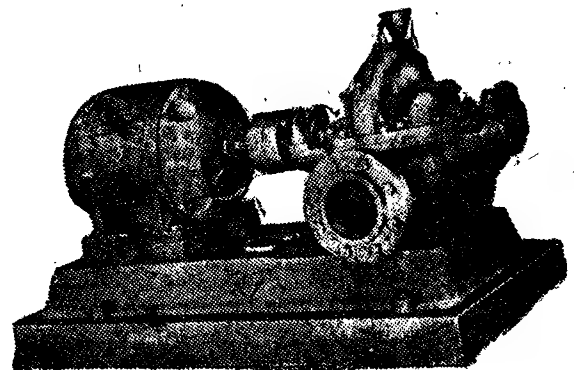
విశాలాంధ్ర ప్రచురణాలయం,
బకింగ్‌హామ్ పేట పోస్టు,
విజయవాడ.

పీపిల్స్ బుక్ హౌస్,
నిజామ్‌షాహీరోడ్ :
హైద్రాబాద్ (దక్కన్)

మాడరన్ ఎలెక్ట్రిక్ కంపెనీ,

ఎలెక్ట్రికల్ డీలర్లు, కంట్రాక్టర్లు

301, లింగిచెట్టి వీధి, మద్రాసు-1.

* ఎలెక్ట్రిక్ పంపుసెట్లు * ఆయిల్ ఇంజనులు * విడిభాగాలు * ఎలెక్ట్రికల్ పరికరాలు * మిషినరీ * హార్డువేర్ సామగ్రి * జనరేటర్లు * కన్వర్టర్లు, విక్రయించువారు.

విశ్వ : అలా చెప్పబోవటల్లేదు నేను. నాలోనూ అందరిలో వలెనే చెడుగే ఎక్కువగా వుండవచ్చు. కానీ నువ్వు చెప్పింది సానుభూతితో అర్థం చేసుకోగలను. కనకారావుకు కావలసింది డబ్బు. నాకూ డబ్బుకావాలి. కానీ డబ్బుతోబాటు స్నేహంకూడా కావాలి.

రాగి : అలాగా ?

విశ్వ : నమ్మి నీ చరిత్ర చెబితే చెప్పు. లేకపోతే నీ ఇష్టం.
(ఇదేసమయంలో కనకారావు వీథిద్వారందగ్గరకు వచ్చి నిలబడతాడు. కానీ ఎవరూ గమనించరు.)

రాగి : విశ్వనాథంగారూ ! కడుపులో వుండగానే తండ్రి పోయాడు. పురిటిరోజులన్నా గడవకుండానే తల్లి పోయింది. ఏ అమ్మపాలతోనో పెరిగాను. ఎలానో పెరిగాను.

విశ్వ : ఊ ! తర్వాత ?

రాగి : అందరిలాగునే నాకూ యౌవనమొచ్చింది. నన్ను పెంచిన వాళ్ళు నన్నొక అయ్యకిచ్చి పెళ్లిచేసేంత సమర్థులుకారు. వకరోజున మాయింటికొచ్చిన కనకారావుగారు ఏవో ఆశలు నాకు చూపారు. అంతే ఈవూరొచ్చాను.

విశ్వ : పాతకథ !

రాగి : తొందర పడకండి. అయిపోలేదింకా. ఈ కనకారావుగారు మాటలైతే చెప్పేవారేకాని డబ్బుమాత్రం ఇచ్చేవారుకారు. అప్పుడు- ఆర్నెల్లక్రితం మీరు కట్టుకున్న ఈ గ్లాస్కోపంచెనే కట్టుకుని ఓ పెద్దమనిషి నాయింట్లో ప్రవేశించి, నోట్లుకట్టను నాముందు పడేసి, నాలోని బలహీనతను రెచ్చగొట్టాడు.

విశ్వ : ఎవరు వాడు ?

రాగి : ఎవరా ? విశ్వనాథంగారు.
(ఈ మాటవిన్న కనకారావు అదుటున లోపలకు ప్రవేశించి) మోసం ! పచ్చిమోసం ! నిన్ను నమ్మినందుకు ఇదేనా ప్రతిఫలం ?

విశ్వ : కనకారావు ?

కన : దుర్మార్గుడా—స్నేహితుడనే పేరుతో

విశ్వ : కనకారావ్ ?

కన : నీదికాదు తప్పు. దానిది. దాన్ని—ఏంచేస్తే పాపం వుంది ? హత్యచేస్తే బావుండదూ ?

విశ్వ : రాగిణిమీద చెయివేసే సాహసానికి దిగబోకు !

కన : ఓహ్ ! ఆ తుచ్ఛురాలికన్నా ముందు నిన్ను హత్య చెయ్యాలి. నీలాంటివారుండబట్టే ప్రేమకూ, వాత్సల్యతకూ విలువలేకుండా బోతోంది !

విశ్వ : హత్య చెయ్యడం నువ్వనుకొన్నంత సులభం కాదోయ్ ! దానికి తగిన మనోధైర్యం నీకూ నాకూ వుంటే ప్రపంచంలో యీనాడింతమంది మన కళ్ళముందు తిరుగుతూ వుండేవారు కారు.

కన : చేసి చూపిస్తాను.

విశ్వ : హత్య చెయ్యడంతో సరిపోదోయ్ ! చేసిం తర్వాత వుంటయ్ నీ పాట్లు. పోలీసులు వస్తారు. అడ్డదిడ్డమైన ప్రశ్నలన్నీ నిన్నడుగుతారు. అపరాధం చేసినవాడివి సహజంగా తబ్బిబ్బు పడతావు. ఏదో వక కిటుకు వాళ్ళకందిస్తావు. ఆ తర్వాత నీవే వూహించుకో !

[ఇంతలో ముత్యాలు హడావిడిగా ప్రవేశిస్తాడు. మనిషిలో భయం, ఆవేదన స్పష్టంగా కనిస్తుంటాయి.]

ముత్యా : బాబుగారూ!

కన : ఏమిటి ముత్యాలూ !

ముత్యా : రామదాసుగారి భార్య చనిపోయింది. పాపం ! అతను పిచ్చివాలకం పడి మీ యింటివేపే వస్తున్నాడు.

రాగి : }
విశ్వ : } చనిపోయిందా ?

కన : లోకంలో ఎందరో చనిపోతూంటారు. వాళ్ళందరికోసం మనం విచారిస్తుంటామా ముత్యాలూ ?

ముత్యా : అదేమిటి బాబూ ?

కన : అవును ముత్యాలూ ! ఒక ఆడది చనిపోయినందుకు హృదయపూర్వకంగా నవ్వక దుఃఖిస్తున్నాడా పిచ్చి రామదాసు !

ముత్యా : బాబూ !

కన : అవుననుకొన్న యువతి నన్ను కాదన్నది. స్నేహితుడని నమ్మిన వ్యక్తి గోముఖవ్యాఘ్రమైనాడు. ఇవన్నీ జరుగుతోంది ఆడదాని చపలహృదయంవల్ల. అయినప్పుడు స్త్రీకోసం కన్నీరు కార్చడం పిచ్చితనం కాదూ ?

ముత్యా : రామదాసుగారు వస్తున్నారు బాబూ !

కన : రమ్మనమను. ఆడదానికోసం కలవరించే ప్రతివ్యక్తికీ చివరికి ఏం జరుగుతుందో చెప్పి మరీ అతన్ని రమ్మనమను.

రామ : (పిచ్చిగా ప్రవేశిసు) నా భార్యను నానుండి వేరు చేశారు. ఇందుకు మీరంతా కారణం. (కనకారావు దగ్గరకు వెళ్ళి) మా అమ్మ—ఎంత చల్లని హృదయం ఆమెది. ఆమెను—ఆమెను నానుండి వేరుచేసింది నువ్వుకాదూ !

కన : నేనా ?

రామ : ఆఁ! ముమ్మాటికీ నువ్వే. మందులు కొనాలని డబ్బుకోసం కుక్కలా నీ గడపదగ్గర పడిగాపులు గాచినా, చివరకు మా అమ్మ చనిపోయేవరకూ నువ్వు నాకు కనబడనేలేదు.

రాగి : ఒక్క హత్యతో సంతృప్తిపడక నన్నుకూడా హత మార్చాలని సంకల్పించాడీయన.

రామ : నిన్నా ! దయతలచి వన్నాదుకోబోతూవు. అయినా సమయం మించిపోయింది. అటువంటి నిన్ను, నిన్ను వీడు హత్యచేస్తానంటున్నాడా ?

కన : నేనూ !

రాము : నా నాటకం సినిమా తీయనంటావు. అంతేగా. ఆ హక్కు లన్నీ అందుకే వీరికి రాసిచ్చేశానోయి పిచ్చివాడా! ఈమె, ఎవరో గాని ఈమైనా సుఖంగా వుండాలి. అమ్మా నువ్వన్నా సుఖంగావుండు కనీసం నువ్వన్నా సుఖపడు.

కన : (మించిన కోపంతో) ఈ కులటకు నీ నాటకాన్నిచ్చావా? దుర్మార్గుడా నీవుకూడా నన్ను మోసంచేశావా? ఈ లోకంలో మోసానికి తప్ప స్థానమేలేదా?

రాగి : కనకారావుగారూ! ఇందాకటినుంచీ బెదిరిస్తున్నారు. ఏం చెయ్యగలరండీ మీరు? నా ఇష్టమొచ్చినట్లు ప్రవర్తించే హక్కు నాకు లేదా?

కన : ఏం చెయ్యగలనో చూపిస్తాను. మాటల్లో కాక చేతల్లో. [అకస్మాత్తుగా విశ్వనాథం వద్దనున్న చేతికర్ర తీసుకుని రాగిణిని కొట్టబోతాడు. రామదాసు అడ్డురావడంతో పొరబాటున ఆ కర్ర అతనికి తగిలి క్రిందబడతాడు]

రాము : అబ్బా! రాణీ! ఈ దుర్మార్గుడు—అమ్మా! నీ దగ్గరికే వస్తోన్నా వస్తున్నా వస్తున్నానమ్మా!
[రామదాసు క్రింద పడిపోవడంలో రాగిణి ప్రాణ్పడి పోయింది. విశ్వనాథం ఈ హఠాత్పరిణామంనుండి మెల్లగా తేరుకుని]

విశ్వ : ఎంతపని చేశావు కనకారావ్? పలుగురికీ తెలిస్తే ఎంత అప్రదిష్ట. రామదాసు ఎందుకు చనిపోయాడంటే ఏమని చెప్పాలి అందరితోటీ.

రాగి : నాకోసమేగా నువ్వీ హత్యచేసింది. కానీ--నన్నుకూడా చంపి—

కన : రాగిణీ!

విశ్వ : రక్తం కళ్ళజూచేసరికి పిరికితనం విజృంభించిందా? ఈ తెలివితేటలు ముందే వున్నట్లయితే—

రాగి : అమాయకుణ్ని హత్యచేశావు. నన్నుకూడా ఈ లోకం నుండి పంపించేసి హాయిగా నవ్వుకో.

కన : (బాధగా) రాగిణీ.

విశ్వ : రాగిణి. కులటకదూ యీమె? తన సర్వస్వాన్నీ వదిలి మీతో వచ్చినప్పుడే ఆమె కులటయింది. ఈ సంగతి గ్రహించలేవు నువ్వు. ఆమెలోని కోర్కెలు పడగలెప్పి బుసలుకొట్టుంటే అడుగుజారడం తప్పయింది మీ దృష్టిలో.

కన : ఇకనుంచీ, ఆమె దారి ఆమే, నాదారి నేనూ చూచుకొంటాం! ఈ అపదనుంచి నన్ను తప్పించలేరూ?

రాగి : చేతులు కాలింతర్వాత ఆకులు పట్టుకుని ఏం ప్రయోజనం. పైగా నాకూ మీకూ వున్న సంబంధాన్ని చిటికెలో త్రుంచేసి నా నూరేళ్ళ జీవితాన్ని ఏం చెయ్య తల్చుకున్నారు?

కన : నిన్ను జీవితాంతం పోషిస్తాను.

విశ్వ : కాని ఆమెతో సంసారిక సంబంధం మాత్రం గానూ వుండకూడదు నీకు?

రాగిణి : ఇటుపై మీమాటలు నమ్మి మోసపోలేను. ఆ ఇవ్వదల్చుకున్న డబ్బేదో ముందే ఇటు పారేయండి.

విశ్వ : (వీధిలోకి చూసి) అరే! పోలీసులకెవరు కబురుచేశారు ముత్యాలు వాళ్లతో వున్నాడు.

కన : గతంలో చేసినవన్నీ మర్చిపొండి. ఇవి చేతులుకావు కాళ్లు

రాగి : మరి డబ్బుసంగతి?

కన : నీకెక్కువలసినంత ఇస్తాను. నాకుమాత్రం వ్యతిరేకంగా ఏమీ చెప్పకు.

[ఇంట్లోకి పరుగెత్తి నోట్లకట్టలు తెచ్చి ఆమె ముందు పడేస్తూ) తీసుకో. నీకెక్కువలసినంతతీసుకో. కానీ నన్ను మాత్రం—

విశ్వ : రాగిణితో మాట్లాడితే నీవ్యవహారం పూర్తవుతుందను కున్నావా? నావిషయం?

కన : నీవిషయమా?

విశ్వ : అవును. నావిషయమే! ఆ నాటకంమీద మీ కేలాంటి హక్కులూ లేనట్లూ, అన్నిహక్కులూ నాకే వున్నట్లూ వ్రాసివ్వండి.

రాగి : మరీ—

విశ్వ : భయపడకు రాగిణీ! నీకన్యాయం చేస్తాననుకున్నావా. పిచ్చిదానా! ఏం కనకారావు? పోలీసులు సమీపిస్తున్నారు. జవాబు—

కన : ఇస్తాను. నాజీవితాన్ని మీచేప్పిట్లో పెట్టుకున్నారు. ఏ నాటకంకోసం ఈనాడింత రగడ జరిగిందో—ఆనాటకం కూడా చివరకు నాకు దక్కకుండాపోతోంది.

[టేబిలు దగ్గరకు వెళ్లి ఓకాయితంపై తనహక్కులు వదులుకున్నట్లు వ్రాస్తాడు. అదేసమయంలో విశ్వనాథం తనకు రామదాసిచ్చిన తెల్లకాయితంపై ఏదో వ్రాసి ఆకాయితాన్ని రామదాసు జేబులో వుంచుతాడు. ఇంతలో సబిన్స్పెక్టరు పోలీసులతో ప్రవేశం]

ముత్యా : చూడండి బాబులూ! ఈ అయ్యగారినే వీళ్లంతా కలిసి చంపారు. ధర్మరాజులాంటి బాబు! మాఅండయ్యా ఎటువంటి విశృష్టపుచావు కలిగిందో!

సబి : ఏమిటండి కనకారావుగారూ మీఇంట్లో ఈగంద్రగోళం!

విశ్వ : చూడండి ఇన్స్పెక్టరుగారూ—తిండిలేనివాళ్లు అఘోరిస్తూ రోమూల పడివుండక తీరికూర్చొని ఇటువంటి గడపలదగ్గర ప్రాణాలు తీసుకుని—మీకూ మాకూ గూడా కష్టాలు తెస్తుంటారు.

సబి : నిజమేననుకోండి. చూడండి విశ్వనాథంగారూ-అయినా మీర్దూ ఇక్కడే వున్నారేమిటి—అది.

విశ్వ : అదే విన్నవించుకోబోతున్నాను తమతోటి. నేనూ, వీరూ శ్రీమతి రాగిణీదేవిగారూ కలిసి సాయంకాలం అలా షల్లె

కాలికి బయటకు వెళ్లి ఇప్పుడే వస్తున్నాం. గదిలో కాలు పెట్టామోలేదో ఈదృశ్యం!

సబి : అయితే ఈ శవం ఇక్కడ వుంచవలసిన కారణం?

కన : అసలే ఈమధ్య అంతగా అతనికి మనస్థిమితంలేదుట. ఈ మాట పల్లెలో ఎవర్నడిగినా చెబుతారు. నేను ఏదో కొంత ఇస్తానని పోక వారంరోజుల క్రితం చెబితే దాని కోసమని వచ్చాట్ట! అతనిక్కడకు వచ్చే సరికి పాపం అతని భార్య ఇంట్లో ప్రసవ వేదన పడుతోందట. దాకోసం చాలాసేపు కనిపెట్టుకుని కూర్చున్నాడట! దానికి నేనేం చెయ్యను చెప్పండి? నాకు తెలిస్తేనా నేను త్వరగా ఇంటికి రావడానికి. ఇంతలో అతని భార్య మరణించిందని ఎవరో చెప్పారులా వుంది. ఆ ఉద్రేకంలో మనిషి ఏంచేస్తున్నదీ ఆలోచించకుండా ఈ ఘనకార్యం చేసి కూర్చున్నాడు!

సబి : ఆలాగా! (రామదాసును పరిశీలిస్తూ) పాపం రెండు కాను లున్నాయి జేబులో ఓహ్! ఈ కాయితంలో ఏదో వ్రాసినట్లుంది, (చదువుతు) "జీవితాన్నెదుర్కోలేక పిరికివాణ్నయి ఆత్మహత్య చేసుకుంటున్నాను. ఇందుకెవరూ బాధ్యులుకారు. ఇట్లు రామదాసు వ్రాలు" కనకారావుగారూ! మీరు చెప్పిందంతా నిజంలాగానే వుంది.

ము : అంతా మాయగా వుంది. ఈ అయ్య తనకుతాను ప్రాణం తీసికున్నాడా పాపం. ఆ కుఱ్ఱాడిగతి ఏంకావాలని.

సబి : ఇతనికి పిల్లలున్నారేమిటి?

ము : ఆ! కొడుకొకడున్నాడు బాబూ.

సబి : అయితే కడసారిగా వాళ్ళ నాన్నను చూసుకోమను ఆ అబ్బాయిని.

ము : ఇప్పుడే తీసుకొస్తాను బాబూ! (ముత్యాలు వెళ్లిపోతాడు)

సబి : కనకారావుగారూ మళ్లీ వస్తా. ఎక్కడపట్టినా ఇటువంటి కేసులే. శోధించలేక మా ప్రాణాలు పోతున్నాయి. ఆ 444. మేమొచ్చేవరకూ నువ్వు బయట వీధిలో వుండు!

కన : తప్పకుండా రండి. మీకీయింట్లో ఎప్పుడు వచ్చినా స్వాగతం లభ్యమౌతూనే వుంటుంది.

సబి : సరే! సెలవు. (సిబ్బందితో వెళ్ళిపోతాడు)

విశ్వ : ఇక మేము వెళ్ళిరావచ్చుకదు కనకారావుగారూ?

కన : మృత్యుగండంనుంచి బయట పడేశారు. ఏలా మీకు నా కృతజ్ఞత తెలపాలో అర్థంకాకుండా వుంది.

విశ్వ : చేసిన వాగ్దానాలు మరువకుండా వుంటే చాలు.

కన : మీ చేతిలో చిక్కినవాణ్ణి.

రాగి : బ్లూలైట్ దాకా వస్తారా?

కన : అడిగినప్పుడు రాకతప్పుతుందా?

[వీరిలా మాట్లాడుకుంటూండగానే రామదాసు కొద్దిగా కదులుతాడు. కానీ చూడకుండానే అందరూ వెళ్ళిపోతారు]

రామ : (మెల్లిగా లేస్తూ) అబ్బా! ఊ! ఏమిటిది — ఎవరూ లేరే ఇక్కడ? తలంతా దిమ్ముగా వుంది. అరె! గుడ్డల మీద రక్తం! (జేబులు చూచుకుని) ఏమిటీ కాయితం? ఆ! నేను ఆత్మహత్య చేసికున్నానా?

ము : (బయటనుంచి ప్రవేశిస్తూ) బాబూ!

రామ : ముత్యాలూ!

[తెర]

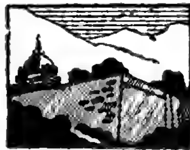
నాట్యభారతి

హొయిసాలేశ్వర దేవాలయంలోని కుడ్యశిల్పం హాళెబీడ్ (మైసూరు రాష్ట్రం)

ఛాయాచిత్రం : కుమారి కె. వి. కృష్ణవేణి

నవభారత నిర్మాణానికి..

దుర్గా బ్రాండు

పోర్టులేండు సిమెంటు

ఉపయోగించబడుచున్నది

ఈసిమెంటు అధికంగా తుంగభద్రా ప్రోజెక్టు, ఇతరపెద్ద ప్రాజెక్టుల పనులకు వాడబడుచున్నది

మీ భవనములను ఎక్కువ ధృఢముగాను అందముగాను చేయును

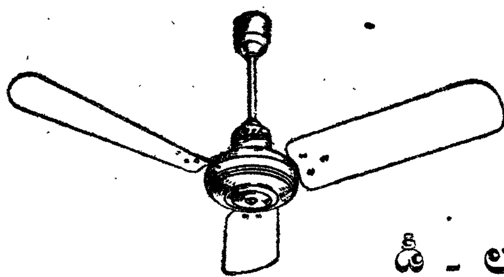
ఆంధ్ర సిమెంటు కంపెనీ లిమిటెడ్

రిజిష్టర్డ్ ఆఫీసు: 337 తంబు చెట్టి వీధి
మద్రాసు-1. Tele- Grams: ANDHRACEM, Phone: 3502

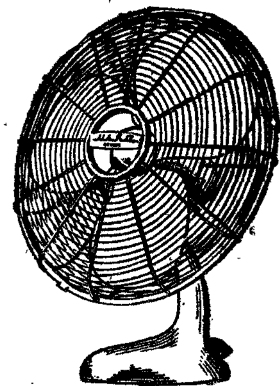
ఫాక్టరీ ఆఫీసు: బక్కింగ్‌హామ్‌పేట పోస్టు
విజయవాడ-2. Tele- Grams: CEMENTS, Phone: 557 (P.B.X)

MG. AGENTS: ఆంధ్ర ఇంజనీరింగ్ కంపెనీ లిమిటెడ్., రాజమండ్రీ.

వేసవి కాలములో విశ్రాంతి కొరకు!

ఉషా

డీ-లక్స్ పంకాలు

ఏ. సి: 36", 48", 56", 60", పరిమాణములలోను

ఏ. సి. 16" మేజా పంకాలు, - యిటునటు తిరిగే నమూనా - చుట్టుకమ్మీల రక్షణగలది లభించును.

ప్రతిష్ఠమైన నిర్మాణానికి, మన్నికకు పొదుపునకు పేరుగాంచినవి.

సర్కిల్ సేల్సు ఆఫీసు:-

జే ఇంజనీరింగ్ వర్క్సు లిమిటెడ్,

120, ఆర్మీనియన్ వీధి, మద్రాసు-1.

తంతి: "USHAKO" ఫోను: 2278

మీ సమీపమునందలి డీలరులను విచారించండి

హైద్రాబాద్ స్టేట్ బ్యాంకు

(హైదరాబాద్ స్టేట్ బ్యాంకు ఆక్టు క్రింద సభ్యుల బాధ్యత పరిమితితో స్థాపించబడినది.)

అనుమతించిన మూలధనం: ఐ. జి. రు. 1,28,57,142-13-8
చెల్లించిన మూలధనం: ,, 64,28,571-6-10
రిజర్వు నిధి: ,, 65,14,285-11-5
30-9-1955 నాటికి డిపాజిట్లు: ,, 15,21,27,162-15-7

హెడ్డాఫీసు: హైదరాబాద్ - దక్కన్ (ఇండియా)
టెలిఫోన్ నెం. 5206.

బొంబాయి-ప్రధాన ఆఫీసు మద్రాసు
న్యూ ఇండియా అస్యూరెన్సు బిల్డింగ్సు 41, లింగిచెట్టి వీధి,
మహాత్మాగాంధి రోడ్, ఫోర్టు మద్రాసు.
టెలిఫోన్ నెం. 34986. టెలిఫోన్ నెం. 2383.

సికింద్రాబాద్ - ప్రధాన ఆఫీసు: రాష్ట్రపతి రోడ్,
టెలిఫోన్ నెం. 6980.

హైద్రాబాద్ రాష్ట్రంలో, ఇతరత్రా మరో 50 ఆఫీసులు కలవు.

ప్రపంచమంతటాగల కరెస్పాండెంట్లు, ఏజెంట్లద్వారా విదేశమారకం వ్యాపారంలో పూర్తి సౌకర్యాలు కలిగిస్తారు. స్టర్లింగ్, యు. ఎస్. ఏ. డాలర్లు, రూపాయల ట్రావెలర్ల చెక్కులుకూడా జారీచేయబడును.

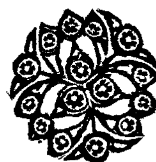
దరఖాస్తుచేసిన మిగిలిన వివరాలు పొందగలరు.

బల్వంత్ సింగ్,
మేనేజింగ్ డైరక్టర్.

టెలిఫోన్: 3524

టెలిగ్రామ్స్: "గంధవడి"

నాణ్యము, నమ్మకముగల
వెండి బంగారు నగలకు...

గంధవడి
శ్రీరాములు శెట్టి & సన్సు

వెండి, బంగారు, రత్నాల వర్తకులు.

207-8, నేతాజీ సుభాస్‌చంద్రబోస్ రోడ్డు,
మద్రాసు - 1.

సురభిళాత్మ

శ్రీ సి. నారాయణరెడ్డి

ఇవి నా కౌముదలో చుక్కల
పువ్వుల పరిళమ్ములా? నభోంగణ విపుల
స్వప్న వళింపాతరుణీ గా
త్రవల్లికా సౌరభమ్ములా? పొరలాడెన్.

ఈ సౌరభసమీర హూ
లా సర్పణమున హృదంతరజ్వాలనశిఖల్
భాసిలె వెన్నెల వత్తులు
గా, సుమకోమల దళాలుగా, చిత్రముగా.

నాగుం బడగలవలె చెల
రేగిన మాత్సర్యధూమరేఖల నేవో
రాగామృతభావమ్ములు
తీగెలుగా సాగిపోవు తీరులు తోచెన్.

కనులముందు నిల్చిన అంధకార సాంద్ర
యవనికలు క్రమక్రమముగా నవిసిపోవ
కనబడెను వెల్గురవ్వల చినుకు మిణుకు
మిణుకు మనియెడు జ్యోతిరింగణ గణమ్ము.

ఎదను ద్వేషము తెరచాప లెత్తినపుడు
ఎదుట చీకటి దవ్వ కన్పించ దొందు,
ఎదను స్నేహము సురభిళ్లై కదిలినపుడు
ఎదుట వెన్నెల మొల్కలే తొడుగుచుండు.

ఎండుటాకులు రాలు శబ్దములు విన్న
నా మనశ్శ్రవణాల కీనాడు శ్వేత
మల్లియల వెండియందెలు ఘల్లుమనిన
పదము లల్లనల్లన వినంబడుచునుండె.

నన్ను లోలోపల దహించుచున్న ద్వేష
వహ్ని నమృతీకరించిన పరిమళములె
పదములై రసాస్పదములై చిదికిపోవు
నా మనోంగణమును నందనముగ మార్చె.

ఎన్ని ఋతువులు గడచె నా కన్నులెదుట
మబ్బులవలె, వెన్నెలవలె, మంచులవలె,
ఎన్నడైన నేటివలె నాయెడద సురభి
ళించెనా? నందనము మోము దించుకొనగ.

ఈ సురభిళాత్మతకు నేది హేతువగునో?
ఈ మసృణరాగమున కేది హేతువగునో?
విననౌను వాసంతరమా నిబద్ధ
చారుఘుసృణచేలాంచల చాలనమ్ము.

పుడమిని పరిమళప్లుతముగ నొనర్చు
విరులకారుల రాక లబ్బురము గాదు;
ఎడదను పరిమళాల ముంచెత్తునట్టి
పూలనెల పుల్కరింత యపూర్వమగును.

సంస్కృతవాహిని

శ్రీ సి. యస్. నరసింహారావు

భారతీయ సంస్కృతి బహుపురాతన మయినది. ప్రత్యేక విశిష్టత కలది. అనాదిగ, శాంతి, అహింస, స్వాతంత్ర్యము, సౌభ్రాత్రము, సత్యము, ధర్మములను ప్రవర్తిల్లజేసినది యీ దేశ సంస్కృతి.

ఇవియే నేడు మన రాజ్యాంగమునందలి, మూలసూత్రములు గూడను.

ప్రపంచములో, పూర్వమెన్నియో నాగరికతలు ఈజిప్ట్, అస్సీరియా, బాబిలోన్, రోము, గ్రీసు దేశముల నాగరికతలు వర్ధిల్లి నశించినవి. మన సంస్కృతి, అత్యుత్కృష్ట మయినది, గనుక నే గడచిన వేయి సంవత్సరముల కాలములో, స్వరాజ్యము లేకున్నను నిలిచియున్నది.

ఒక వ్యక్తి, తన శక్తిసామర్థ్యముల నెట్లు బహిర్గతము చేయవలెనో అట్లే ఒక గొప్పదేశము, నూతన సంస్కృతి సభ్యతలను, పరదేశములకు తెలియబరచి వ్యాపింపచేయనియెడల, ఆ దేశము, సృష్టికర్త దృష్టిలో పనికిమాలినదై, భగ్నమైపోవునని విశ్వకవి రవీంద్రు డనియున్నాడు. మన భారతము, తన సంస్కృతి సాంప్రదాయములను, దగ్గర,దూర దేశములలో స్థాపించి సంస్కృతీ సామ్రాజ్యములు నెలకొల్పియుండుటచేత నే, యీనాటికి సంస్కృతీప్రపంచమునం దగ్రతాంబూలము నందుకొనుచు, ఉన్నతస్థానము లభింపచేసికొన్నది.

పూర్వ భారతీయ సంస్కృతి, ఉదధి పర్వత సరిహద్దులను గమించి, పూర్వ పశ్చిమ దేశములలోకి ప్రవహించి, ఆయా దేశములను పునీతము గావించినది.

ప్రాగ్దేశములకు, భారత సంస్కృతీప్రవాహములు తరలించుటలో, ఆంధ్రుల కృషి అపారము. భారత సంస్కృతి ఇతర దేశములకు వ్యాపించుటకు ఇదియే మొదలు. మనము ఇండోచైనా, సయాము, బర్మా, మలయా, ఇండోనీషియా, మొదలగు దేశములలోని పేర్లను చూచి, మన పేర్లవలె నుండుట గమనింతుము. 'సింగపూరు' మన దేశములోని ఊరేమో అన్నట్లున్నది; 'కాళీమంటన్' బోర్నియో ద్వీపంలో ఒక భాగం. జావావద్ద, 'మదుర' యను చిన్న ద్వీపము, బలిద్వీపము, పేర్లు అచ్చము భారతీయమైనవిగా వున్నవి. సుకర్నో ఇండొనీషియా అధ్యక్షుడు. సయామ్‌లోని ప్రముఖ రాజకీయవేత్త సంగ్రామ్. మానసపుత్ర, ఆదిత్య, ఇత్యాదిపేర్లుగూడా అక్కడ కనిపించును. ఇండొనీషియాలో ప్రజలు చాలామటుకు మహమ్మదీయులు. పదునేనవ శతాబ్దములో మహమ్మదీయ దండయాత్రానంతరము ఇస్లాంమతస్థులైరి. కానీ ఇప్పటికిని తూర్పున ఇండొచైనా ఆస్ట్రేలియాఖండమువరకు గల ద్వీపములన్నియు ప్రాచీన భారతీయ పురావస్తుశాల లనునట్లు ఉండుటకు కారణము క్రీస్తుశకారంభమున ఆంధ్ర శాతవాహన మహీధవుల కాలములో వర్తకవ్యాపారులతోపాటు భరతవర్షమునుండి, ముఖ్యముగ ఆంధ్రమునుండి మతప్రవర్తకులు, శాస్త్రవేత్తలు, కళాకారులు తదితరులు తమ జ్ఞానసంపదను వెదజల్లుటకు ఓడలపై పయనించి సుమిత్రా జావా, బలి మొదలగు ద్వీపముల కేగి ఆ ద్వీపములన్నిటిని జ్ఞాన జ్యోతులతో శిల్పదీపములతో చిత్రకళాకాంతులతో దేదీప్యమాన మొనరించి యుండుటయే. వారి యాశయము హింసతో కూడిన సైనికసామ్రాజ్యస్థాపన కాదు; ప్రజలను పీడించి బానిసలను చేసుకొనుటకాదు; వారి సంపత్తును కొల్లగొట్టుట కాదు—చరిత్రలో యితరులవలె. మనవారి యాశయము, సంస్కృతీవ్యాప్తి.

పూర్వపు జావా భాష పేరు కవిభాష. రామాయణ, మహాభారతాదులు, ఆ భాషలో వెలసినవి. భారతీయభాషలవలనే, ఆ భాష సంస్కృతముతో సంబంధముగలది. ఆ ద్వీపపు రాజులు తాము చంద్రవంశమువారమని, యదువంశమువారమని చెప్పకొనెడివారు. భారతీయ గ్రంథములకు వ్యాప్తి జనసామాన్యములో సులభముగ లభించెను.

భారతదేశమునకు జావాదేశమునకు ఒక విచిత్రసామ్యము పొడకట్టుచున్నది. జావాలో అగస్త్యసాంప్రదాయమని ఒకటి యిప్పటికి చాలా ప్రతీతిలో నున్నది. వారి సంస్కృతికి మూల పురుషుడు అగస్త్యమహర్షియని తెలిసినవారు చెప్పచుందురు. అగస్త్యమహర్షి దక్షిణ భారతమును సంస్కృత సంస్కృతితో పునీతము గావించెనని మనదేశమందు ప్రతీతిగలదు.

ప్రాగ్ద్వీపములలో, పూర్వ భారత సంస్కృతి స్థాపనలో, కృషి, దక్షిణభారతీయులది. అందులో ప్రధానముగా, ఆంధ్రులది. ఆ ద్వీపములలో శైవము, వైష్ణవము, బౌద్ధము మూడును సమాదరము పొంది సమవృద్ధి చెందినవి. అది భారతీయ మతసహనము. మధ్యజావాలోని చరిత్రప్రసిద్ధమైన బోరోబుదూరు బౌద్ధస్థూప శిల్పమునకును, ఆంధ్రుల అమరావతీ, నాగార్జునకొండ స్థూప శిల్పములకు సన్నిహితసంబంధ మున్నది. నాగార్జునకొండ శిల్పకళయొక్క ముద్ర, బర్మా శిల్పచిత్రకళమీదను, కొంచెము చీనా శిల్పకళపైనను కన్పించునందురు. ఇటుల ఆంధ్రుల శిల్ప చిత్రకళ, ప్రాచ్యదేశములకు బౌద్ధ భిక్షులద్వారా, శిల్పులద్వారా, భిక్ష పెట్టినది.

జపాన్ దేశస్థుల నిరాడంబరత, నిగ్రహము, సౌందర్యపిపాసలకు, మనదేశమునుండి ప్రవహించిన బౌద్ధసంస్కృతే కారణమని. ఆ దేశస్థుల విశ్వాసం

మన సంస్కృతవాహిని ప్రవహించిన ప్రాగ్దేశములలో తపము, సత్యము, శౌచము కన్పట్టుచున్నవి; లేని దేశములలో రాక్షసత్వము తాండవించుచున్న దని, గురుదేవుడు వక్కాణించెను.

చరిత్రకందని దినములనుండియు, సంస్కృతము వ్యావహారికభాషగా అత్యున్నతదశ నుండినప్పటినుండియు, మనకు ప్రాగ్ద్వీప వాసులతో సంస్కృతపరిచయము కలదనుటకు ఆధారములు కలవు. పాశ్చాత్యదేశములనుండి మనదేశములో ప్రవేశించిన పొగాకునకు, సంస్కృతములో పర్యాయపదము లేకుండుట, ప్రాగ్ద్వీపముల నుండి వచ్చిన, సుగంధద్రవ్యములకు 'జాజికాయ,' 'జాపత్రి,' అని పేర్లు వుండుట, మన ప్రాచీన ప్రాచ్యసంబంధములను రుజువు చేయును.

సుమత్రజావాలో 'బాటు బాకా' అనేచోట రెండవ చంద్రగుప్తుని బంగారునాణెము దొరకుటనుబట్టి, యితర ఆధారములను బట్టి దాక్షిణాత్యులతోపాటు, ఔత్తరాహులుగూడ ఆ ద్వీపములలో మన సంస్కృతివ్యాప్తికి కృషి చేసినట్లు చెప్పవచ్చును.

పాతిక ఏండ్లక్రిందట, బటేవియా నగరములో శాస్త్రవీర్యుడని ఒక పండితుడుండెను. ఈ పండితుని పేరు మన సంస్కృతి సంస్కృతికి సంబంధించినది. మానవాభ్యున్నతికి శారీరకశక్తికాక, శాస్త్రీయమైనశక్తి కావలెనని స్ఫురించెడి పేరు యిది. ఇప్పటికి భగవద్గీతాశ్లోకములు జావాలో చాలామంది గౌరవముతో విందురని ప్రతీతి. వైదికపూజావిధానమును పంచాంగమును పూర్వము భారతీయ, సంస్కృతస్థాపకులు ముఖ్యముగ 'త్రితిష్ట' యను మహనీయునివలన ప్రవేశ పెట్టబడినదని జావాలో చెప్పుకొందురు.

అక్కడ మండపములకు 'పండపము'లందురు. భారతయుద్ధము అనుటకు 'బ్రతజోద్ధ' అందురు. 'వాయంగ్' వినోదములని బలి, జావా ద్వీపములలో ప్రచారములో నున్నవి, మన వీథినాటకముల వంటివి. 'వాయంగ్ పోంగ్'లు మన తోలుబొమ్మలాటలవంటివి. భారత రామాయణాదులలోని గాథలు తీసుకొని ఆడుచుందురు. వాయంగ్, పూర్వ 'వాయంగ్ గెదక్' అనునవి మన ఛాయాక్రీడలు. తోలుబొమ్మలాటలను పోలినవేయని 1906 లో పిశ్చెల్ అను దొర స్పష్టముగా చెప్పెను. మన పౌరాణిక ఐతిహాసిక గాథలన్నియు, అక్కడ ఆబాలగోపాలములకు చిరపరిచితములు. అక్కడి సంసానాథీశులైన సుల్తానులుగూడా యీ వినోదములను, భారత పౌరాణిక గాథలను పోషించుచూ వచ్చిరి.

భారతదేశ ప్రాగ్ద్వీప సంబంధములు పరిశీలించినయెడల వేదమతములో అన్యజన్ములకు స్థానములేదను వాదము నిరాధారమని తెలిసిపోవును.

బటేవియాలోని పురాతనవస్తుశాలద్వారముకడ సుదుచిర మందహాసముతో స్వాగతమిచ్చుచున్నట్లు విఘ్నేశ్వరుని విగ్రహము కలదు. మనకువలె జావాలో వరియన్నము ప్రధానమైనది. వరిధాన్యమును దివ్యధాన్య మంటారు. జావాలో వరి బాగా పండే భూమి 'సుఖ భూమి.' అక్కడి జంత్రవాద్యములు మన వాద్యములను పోలియుండును. జావాలో కొంతకాలముక్రిందటివరకు, బలిద్వీపములో యిప్పటికినీ, మనుధర్మశాస్త్రము చాలా పలుకుబడి, ప్రాముఖ్యము వహించియున్నది. తంత్రశాస్త్రమునకు సంబంధించిన ప్రాచీన వ్రాతప్రతులు ఆ ద్వీపములో కలవు. 'సెలిబసు' ద్వీపములో, మన దేశాన్ని 'రామాయణ దేశం' అంటారు. రామాయణకథలను అక్కడి వస్త్రములపై చిత్రించుదురు.

బలిద్వీపములో వారి భాషలో మహాభారతము, బ్రహ్మాండ పురాణం విష్ణుపురాణం, మనుధర్మశాస్త్రం, భృగుధర్మశాస్త్రం, కామందకుని రాజనీతి యిత్యాది గ్రంథముల వ్రాతప్రతులు కలవు. ఆ ద్వీపములోను యితర ప్రాగ్ద్వీపములలోను ప్రాచీనకాలమునుంచి, 9,10 శతాబ్దులకాలము నాటివరకు సంబంధించిన సంస్కృత శాసనములు యెన్నియో బయల్పడినవి.

ఆ ద్వీపములకు మనకు రాయబారసంబంధములు గాఢముగ నుండెడివి. ఆ దేశముల రాజులు సమస్తవిషయములందును భారతీయ విధానములనే అవలంబించుచూ వచ్చిరి. పదునాల్గవ శతాబ్దములో 'జయనగర' అనే జావారాజొకడు పాండ్యులదైన, 'సుందర పాండ్య' అనే బిరుదు వహించెనట; పాండ్యరాజుల 'మీనద్వయం' అనే మొహరు ఉపయోగించెనట. శ్రీకృష్ణదేవరాయల రాజ్యములో మలయా రాయబారి వుండెనని చరిత్ర చెప్పుచున్నది.

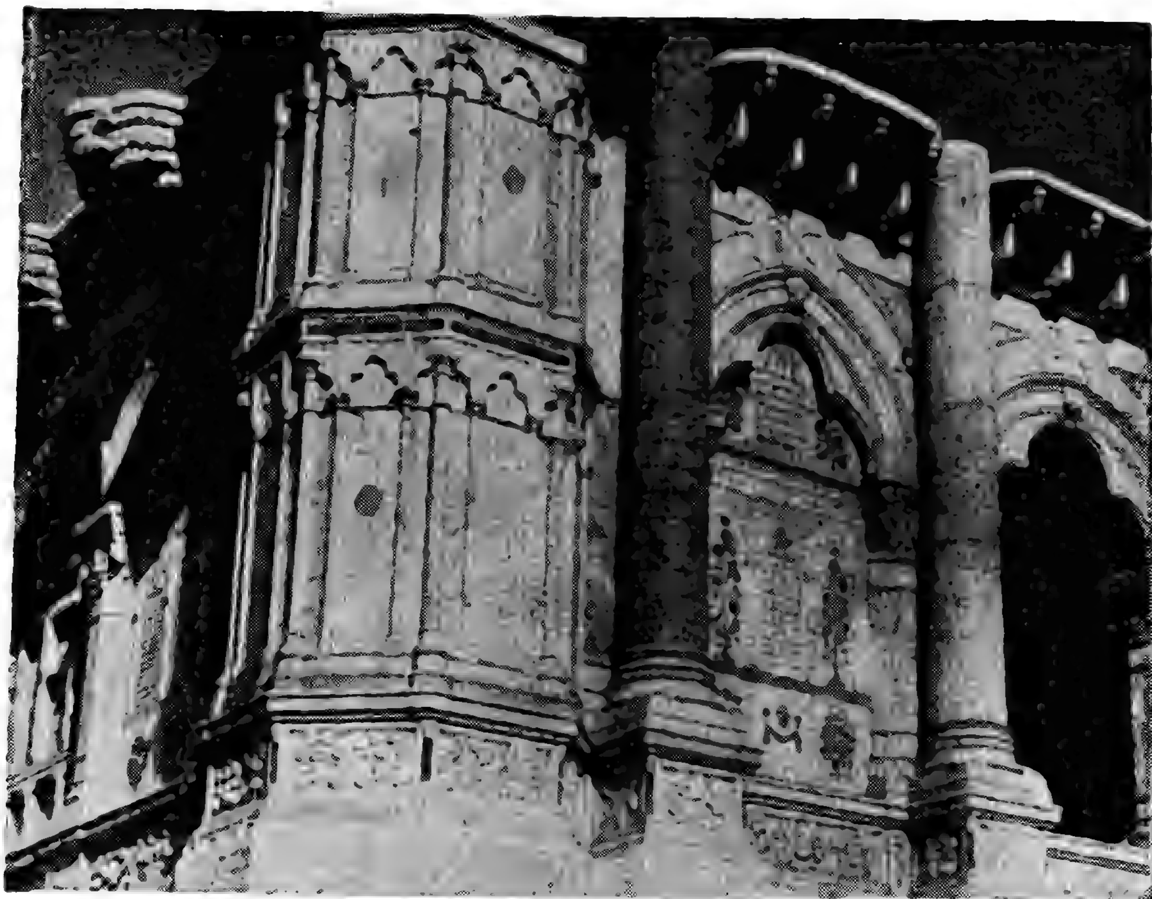
1475 లో జావా మహమ్మదీయుల వశమైనప్పుడు అక్కడ నుండి స్వాతంత్ర్యకాముకులు కొందరు బలిద్వీపమునకు కాందిశీకులుగా వెళ్లుట తటస్థించినది. ఆ ద్వీపములోని పండితులను 'పాదండు' లంటారు. భారత సంస్కృతిచ్ఛాయలు బలిలో విశేషముగా కానవచ్చును. మనకళలు, శాస్త్రములు, శిల్పము, వేదాంతముతోపాటు క్షాత్రతేజము గూడా ప్రాగ్ద్వీపములకు భారతమునుండి పరుగులు వారినది. దక్షిణబలిలో రాజులనేకులు మనదేశములోని సుక్షత్రియులవలె 1906, 1908 సంవత్సరములలో డచ్చివారితో పోరాడి వీరస్వర్గ మలంకరించిరి. ఇది క్షాత్రతేజమునకు ఒక నిదర్శనము.

బలి ద్వీపములో దేవాలయప్రాకారములపై చెక్కబడిన గరుడ నాగ విగ్రహములు, గొప్ప శిల్పకళానైపుణ్యమును సూచించును. చంద్రుని మింగు రాహువు, రాక్షస సంహారము కావించు చక్రధారి మొదలగు చిత్రములు ఆలయములో కాన్పించును.

బలిద్వీపపు పల్లెసీమలు మనదేశములోని ఆదర్శముగ వర్ణింపబడిన గ్రామములవలె, కళకళలాడుచుండును. దేవాలయములలో గ్రామపంచాయతీ సభలు జరుగుచుండును. బలి, జావాలలోని గ్రామపంచాయతీవిధానము, ఆంధ్రదేశమును పాలించిన రాజుల చోళరాజుల రాజ్యములలోని గ్రామపంచాయతీవిధానము పోలియున్నదని "హీస్ కెత్ బెల్" అను నతడు వర్ణించియున్నాడు.

జావాలో గృహస్థుకానిదే ఇప్పటికి ఏ వ్యక్తికి సంపూర్ణ పౌరస్వత్వము లభించదట. మనదేశములోవలెనే గేస్తునకు గౌరవము హెచ్చు. ఇక్కడవలెనే సంఘమునకు ప్రమాణము కుటుంబమే కాని వ్యక్తి కాదు.

సయాములో బౌద్ధమతము యీనాడు యెంతో సజీవముగ కనిపించును. పాపము అనుటకు అక్కడ 'బాప' అంటారు. సయాములో 'మెనామ్' నది ప్రవహించును. వీరు ఆ నదిని 'మెనామ్ భావో (ఫ్రాయా)' అనుచు భక్తిశ్రద్ధలు చూపుదురు. దానికి నదీదేవత నదీమతల్లి అని అర్థము. మనకునూ నదులు కడు పవిత్రములు. మనము గోదావరితల్లి గంగమ్మతల్లి యని పెద్దనదులనుగురించి పాడుకొందుము.

ఆగ్రాలోని రాధాస్వామి దేవాలయం

ఛాయాచిత్రం : శ్రీ వి. శేషశర్మ

ప్రసిద్ధ పత్రికారచయిత కాళిదాస నాగ్ బలిద్వీపములో 1925 ప్రాంతమున ఒక ఉత్సవము సందర్శించి ఆ ఉత్సవము ఉత్తరహిందూస్థానములోని 'మేళా' వలె వుండెనని వర్ణించెను. ఆ సందర్భమున జరిగిన నాట్యప్రదర్శనములోని నటుల హస్త విన్యాసములు, సర్పమువలె వంపులతో సొంపులతో తిరుగు వారి దేహవల్లుల సౌందర్యములు కాంచి 'భుజంగప్రయాతవృత్తము' యొక్క నడక యందము, లీవి, తనకు స్ఫురించెనని నాగ్ తెలిపి యున్నాడు. అక్కడ ఉత్సవాలు, మన దేశములో ఇప్పటివాటి లాగు కాక ఆదర్శప్రాయముగ రామాయణ మహాభారత కాలము లను స్ఫురించునట.

ఇవన్నియు ప్రాగ్ద్వీపములలో ఆనాటి సాహసిక భారతీయ కళాభిజ్ఞులు, వేదమతోద్ధారకులు, బౌద్ధభిక్షువులు, కావించిన కృషి ఫలితావశేషములు, నిస్స్వార్థులు, పరహితతత్పరులునై ప్రాచ్యదేశ ములలో లేవనెత్తిన భారతసంస్కృతీభవన నిర్మాణశిథిలములు. సృష్టికర్త తన సృష్టియర్థమును సింహావలోకనము చేసుకొని సంత సించునట్లు వారు పెంపొందించి భగవంతునికి సమర్పించిన ప్రాచీన భారతౌన్నత్యనందనోద్యానపు కడపటి సువాసనలు.

'సిలె వన్ లేవి' యను ప్రసిద్ధ చరిత్రకారుడు ఆసియా మైన రులో గ్రీసుదేశము కల్గించిన చైతన్యము గ్రీకు వాతావరణముకంటే, తూర్పు ఆసియాలో భారతము కల్గించిన చైతన్యము భారతీయత, కడుంగడు అధికమైనదని భాషించెను.

భారతమునకు, ప్రాగ్దేశములకు గల సాంస్కృతికసంబంధ మును ఇంగ్లండునకును, అమెరికాకును గల సాన్నిహిత్యముతో పోల్పదగును.

ఇండొనీషియాలోని వివిధద్వీపముల ఐక్యతకు ఏకీకరణకు ఆయాద్వీపములన్నిటిలో ప్రాచీన భారతీయులు స్థాపించిన సమాన సంస్కృతి సభ్యతలు. సంప్రదాయములు, సమాన విద్యా వ్యాసంగాలు కళలు శిల్పములే, సాధనములైనవి.

19 వ శతాబ్దపు ప్రఖ్యాత అమెరికన్ పండితుడు, కవియైన, 'విట్ మన్' భారతదేశమును ఉద్దేశించి, పూజ్య అసియాఖండము, భారతదేశ సంస్కృతీనాక ఆధారముగా, ఇప్పటికీ జీవితయాత్ర చేయుచున్నదన్నాడు.

ఏనాడో మన తాంబూలచర్వణమును సువాసనభరితము చేయు జాజికాయ, జాపత్రులను మనకు ప్రసాదించినది—ఇండొ నీషియా. ఈనాడు మన ప్రధాని శ్రీ నెహ్రూ యాజమాన్యమున, నవభారతము ప్రపంచములో సాధించుచున్న శాంతి సౌభ్రాతృత్వ ముల ప్రచారమునకు ఆకర్షణీయమైన నినాదమగు, పాంచ్ షీల్— 'పంచశీలను' అందించినది—ఇండొనీషియా, ఇట్లు పరస్పరము సంస్కృతవాహిని—జీవనది.

అక్షయపాత్ర

శ్రీ బెల్లంకొండ చంద్రమౌళి శాస్త్రి

బుద్ధదేవుని సన్నిధానంలో ఒకసారి జరిగిన అతికరుణాకరమైన సంఘటన ఇది. క్షామనివారణం చెయ్యాలి. పెద్దలంతా గుండెలు పట్టుకు చూసుకుంటున్నారు. శ్రావస్తీపురం—ఆ ప్రాంతమంతా సంక్షోభించిపోతున్నది; ఆ ఘట్టంలో. సామాన్యురాలు 'సుప్రియ' అనే భిక్షుకి ముందుకొచ్చి ఆకలిమంట లార్పింది।

'నూకల కేడ్చి యేడ్చి ఇకనోతెగ యేడ్చిరి గంజికోస, మ
ర్త్యాకలితో జనంబు! ఒకరైనను పాపమటంచు బల్కరే!!
ఆకసమందు నీలజలదంబులు తొంగియుచూడ, వా మహా
భీకరబాధలో జరయు మృత్యువు కౌగిలి నింపుకొన్నవో!!

కనుగొనుడీ కనుంగొనుడి కాటకమున్' అని మూసియున్న చ
ల్లని సువిశాల లోచనములన్ దెరువన్ కరుణాపయోనిధుల్
తొణికెను బుద్ధదేవుని మృదుప్రవిశుద్ధ కపోలపాళిపై—
వినయము పొంగి శిష్యులు ద్రవీభవదాత్మకులైరి చూచుచున్!

'ఎవరోయీ! ఎవరైనగాని చనుదెంచీ ముందుకున్, క్షామధూ
మవిపద్ఘూర్ణ జగజ్జనావనఘృణా మాధుర్య లిందెవ్వరో
నవలోకింతు' నటన్న గౌతము సుధాస్యాంభోజగంభీర సా
ధువులౌ వాక్కులవెంట నర్థములుగా దోతెంచి రొక్కొక్కరై!!

"ఒ ప్రభూ! ప్రభు! దుర్భిక్షమూడ్తుగాని—
నయము వినయము ప్రజలకు నచ్చదసలు!
ఆనతిండ్రు నిరంకుశాధ్వాన బోవ
దీర్ఘ క్షామమున నె నొక ధీరమంత్రి!'

'స్వామి! దైవికమైన విపత్తు దీర్ప
మానవాళికి తరమ! భూమండలమున
ఒక్క ఖండానికైన నాకున్న ధనము
చాలునా!? అనియె నొక్క లక్షాధికారి!!'

'ఓ దయామయ శాటక 'ముష్టి' యనుచు
నూదివైతున,—సంసార మీదువరకె
చావుదప్పి కన్నులు లొట్టబోవుచుండె!
అనుమతిండని చూచె గృహస్థు డొకడు!!'—

ఆ గంభీర సభాసముద్రమున దీవ్యద్గర్భదారిద్ర్య రే
ఖా గాద్గద్యగళాగ్రిమస్వరతరంగం బూగి ప్రోగెన్, 'ప్రభూ
సాగింతున్ గృపసేయుడీ కరువుదీర్చన్ భిక్షుకీసేవలో
మూగింతున్ ప్రజ' నంచు సుప్రియ మనోముక్తార్ద్రితారంబునై!

వికటముగా సదస్స్యులు గభీమని నవ్విరి! ఈ దరిద్రసే
విక మసిపాతపీలికలు, బిచ్చపుచిప్పయు దీర్చు శాటకం
బిక నని, ధర్మమూర్తి కను లింతలుగా వికసించి కొల్కులన్
ఒకటొకటొచు రాలెను రసోల్బణచిహ్నిక లశ్రుబిందువుల్!

'అమ్మా! క్షామనివారణం బెటుల సేయన్ దల్చినా వీ అసా
ధ్యమ్మౌ మార్గము మంత్రులున్, ధనదులున్, గార్హస్థ్యులున్, ద్రొక్క రే!
ఎమ్మాడ్కిన్ దరియింతు భిక్షిణివి! ఏమీ సాహసం!' బన్న దై
వమ్మున్ గాంచుచు బల్కె సుప్రియ కృపాపాథోధులన్ దాకుచున్!

'ధర్మమే శరణమోయి తథాగతవిభు!
సంఘమే శరణమోయిక శాక్యమౌని!
బుద్ధుడే శరణమోయి ప్రసిద్ధమూర్తి!
ఎంత స్వాదువు నీ దయాదృష్టి తండ్రి!!

స్వార్థములేని నీ ప్రభుత స్వర్గము దింపినదోయి భూమికిన్—
వ్యర్థవివాదముల్ సలుపువారికి అందవు దివ్యభావ లో
కార్థము, లీ క్షుధావ్యథితకర్మము మర్మ మెరింగివచ్చె! నీ
చార్థములో దగుల్కొని ప్రజార్ణవ మెంతగ క్షోభ జెందెనో!!

బిచ్చపు గిన్నెలో నమృతమే గురిపింతు ననుజ్ఞ నీయవే
సచ్చరితా! జగత్పథము జాడలలో నిరుపేదవాడలన్
హెచ్చిన మేడనీడలను ఏగెద ప్రేమ మహత్త్వ దెల్పుచున్
రిచ్చపడంగ మేకను పులిన్ ఒక రేవుకు దెత్తునా మునీ!!

నా దేమున్నది స్వామి! సర్వము జగన్నాథంబు, మీ ఆశిష
మ్మే! దాసిన్ గద! శక్తివంచనము రానీకుండ ప్రాణంబులే

చేదై క్రుంగిన మూగజీవులను నే సేవింతు! వైషమ్య వి
షీదగ్ధాంగుల సామ్యసూత్రమున శాంతిన్ గూర్తునా ఓ మునీ!!'

చిరునగవుల్ చిగిర్చెను కృశించిన గౌతము మాని మోముపై!
ఇరవుగ వన్ను తుండమును ఎత్తిన రీతిని సుప్రియా శిరో
పరి తులసీదళంబుకొన బాహుకుశేశయ మెత్తి తాకి సాం
తత బహిరంగ సర్వకరుణామయమూర్తి వచించె నిట్టులన్!

"నేల నాలుగు చెఱగుల నియతమతిని
ఆర్తజనుల ఆకలిమంట లార్పి రమ్మ!
భిక్షుకీ నీవు పట్టిన అక్షయకృతి
పాత్ర దీనుల జీవనయాత్ర పొమ్మ!!—"

* * * * *

సోదర మానవ ప్రణయశోధన జేయుచు నేగు సుప్రియా
సాదర తత్వగానము నిశామహతీరుతి యాచు క్షామ సం
ధ్యా దురదృష్టముల్ చెరిపి ధార్మికదీపము వెట్టెనో! నవాం
భోదము లీదులాడెను శుభోదయ హేమపయోధివీచులై!!

—

సత్యాగ్రహ సమర స్మృతులు

శ్రీ వాసిరెడ్డి పార్థసారథి

సత్యాగ్రహము జరిగి ఇప్పటికి, సుమారు ఒక పాతిక సంవత్సరములు గడిచినవి. ఇప్పటివారికి, ముఖ్యంగా క్రొత్తతరం విద్యార్థులకు సత్యాగ్రహంలో ఏంజరిగిందో తెలియదు. అనేకమంది అడుగుతుంటారు. చెప్పితే, ఇంకా చెప్పమని చెవి కోసుకుంటారు. ఇంకొక 25 సంవత్సరములు జరిగినయెడల, ఈ సత్యాగ్రహసమరమంతా గతించిన చరిత్ర ఔతుంది. అందువల్ల నాకు జ్ఞాపకం వున్నంతవరకు ఉప్పు సత్యాగ్రహము, జెయిలూ, ఈకథ నంతటినీ సంక్షిప్తంగా మనవి చేసుకుంటాను.

వేసవికాలంరోజులవి. 1930 సంవత్సరము ఏప్రియల్ 15 వ తేదీన రెండుబారల ప్రొద్దు ఎక్కింది. 'గాలిదుమారం వచ్చే రంగు వున్నట్లుంది. ఉప్పు సత్యాగ్రహము భారతభూమినంతటా జోరుగా సాగుతున్నరోజులవి. గుంటూరు పట్నంలో యడవల్లి వారి సత్రము జిల్లా సత్యాగ్రహసమరమునకు ఆశ్రమంగా వున్నది. సమర సైనికులంతా, తెల్లవారుజామున, గంట వినపడుటతోనే, లేచి, ప్రార్థనలను చేసికుని, కాలకృత్యాలు తీర్చుకుని, వూళ్లోకి వెళ్లుతారు. కొందరు జాతీయ కీర్తనలు పాడుకుంటూ వూరంతా తిరిగేవారు. కొందరు విదేశీవస్త్రాలయములవద్ద, విదేశీవస్త్రాలను బహిష్కరించండని చెపుతూ, కల్లు సారా అంగళ్లవద్ద కొందరు మద్యపానంవద్దనీ, కొందరు నిషిద్ధమైన ఉప్పును అమ్ముతూ వుండేవారు. వీరంతా భోజనాలవేళైనందున, ఆశ్రమానికి తిరిగి వస్తున్నారు. ప్రథమ జిల్లా డిక్టేటరుగా వున్న వున్నవ లక్ష్మీనారాయణ గార్ని జెయిలుకు పంపగా, ఇప్పుడు కల్లూరి చంద్రమౌళి గారు ఆ పదవిలో వున్నారు. వీరూ, నేనూ, ఇంకా కొందరము సత్రం ముందు వేయబడిన పెద్ద పందిరిలో కూర్చొని మాట్లాడుకుంటున్నాము.

ఇంతలో రెండు బస్సులు నిండుగావచ్చి ఆశ్రమం వాకిట్లో ఆగినవి. అందులోనుండి జిల్లా కలెక్టరు, సూపరింటెండెంటు వగైరాలు దిగి మావద్దకు వచ్చారు. జిల్లా కలెక్టరు, సూపరింటెండెంటులు మిలిటరీ దుస్తులతో భయంకరంగా వున్నారు. పైన శిఖరము వలెవున్న టోపీని ధరించి, నడుము తోలుపట్కాలో రివాల్వర్లతో వున్నారు. ఇందులో వకరు మీలో నాయకుడెవరని ఇంగ్లీషులో అడిగాడు. చంద్రమౌళిగారు ఏమికావలెనని ముందుకు వెళ్ళారు. మీరంతా శాంతికి భంగం కలుగచేస్తున్నారు కనుక ఇక్కడ 144 సెక్షన్ వేయబడ్డది. మీరంతా ఇక్కడ వుండకూడదు ఖాళీచేయమని చెప్పారు. చంద్రమౌళిగారు నావంకకు తిరిగి, అరండల్ పేటకు వెళ్ళి కృష్ణారావుగార్ని పిలుచుకురమ్మనమని చెప్పారు. సత్యాగ్రహికి అతని సామానంతా అతని మెడకు తగిలించుకునే సంచిలోనేవుంటవి. నేను నా సంచితో అరండల్ పేట వెళ్లి కృష్ణారావుగార్కి చెప్పి, వెంటనే తిరిగి ఇక్కడికి వచ్చాను. ఇక్కడికి వచ్చి ఈ ఆశ్రమాన్ని చూడటంతోనే, నా కళ్లు భైర్లుకమ్మినవి. గజగజా వణికిపోయినాను. గుండె ఆగినంత పనైంది. శాంతినిలయంవలె ఉన్న ఆశ్రమం, వక్క నిమిషంలో మండుతున్న స్మశానభూమిగా మారిపోయింది. ఆశ్రమం చుట్టూ రిజర్వుపోలీసులు నిలబడి లాటీలు విసురుతున్నారు. పందిరిక్రింద, యుద్ధభూమిలో కాళ్లువిరిగి, తలలు పగిలి, నడుములు విరిగి నెత్తురుమడుగులో పడివున్నట్లు భయంకరంగా వున్నది. దీనికి తోడు, మా భోజనాలకై చేయబడిన సామగ్రినంతటినీ, రోడ్డుమీదికి తీసుకువచ్చి పారవేశారు. అన్నము, కూరలు, మజ్జిగలను తినేవాటిని ఈ విధంగా పబ్లికు రోడ్డుమీద కుక్కలకు కాకులకు పారవేయటం చాలా హృదయవిదారంగా వున్నది. ఈ స్థితిని చూడటంతోనే నాకు వున్న మతిపోయింది. ఏమి చేయాలో తోచలేదు. ఎట్లయితేనేమని, వాడుకప్రకారము ఆశ్రమంలోకి వెళ్లుదామని ముందుకు అడుగువేశాను. ఇంతలోనే నామీదకు లాటీల విసుర్లు వచ్చినవి. ఈ తిరునాల చూడటానికి, చెప్పుకోటానికి అనేక జనము చుట్టూ చేరివున్నారు. ఇందులో వకరు, నా చేతిని పట్టుకుని వెనుకకులాగి, బ్రతికాలని లేదా యని వెనుకకు నెట్టారు. కర్తవ్యం ఏమిటో తెలియని నేను ఎటు నెట్టితే, అటే పోయినాను. ఇంతలో మా సత్యాగ్రహులు నన్ను అవతలికి తీసికుని వెళ్ళారు. ఇక్కడ వున్నందువల్ల ఏమీ ప్రయోజనం లేదనీ, తర్వాత చేయవలసింది మాట్లాడుకుందామని చెప్పారు. నేను వెళ్లిన తర్వాత ఏమి జరిగిందని అడుగగా వారు ఇట్లా చెప్పారు. పోలీసు సూపరింటెండెంటు ముందు చంద్రమౌళి గార్ని గొంతుపట్టుకుని, ఎత్తుకువెళ్లి బస్సులో పడవేశారు. చంద్రమౌళిగారు వూపిరాడక ప్రాణంపోతుందా అని అనుకున్నాము. తర్వాత సత్యాగ్రహుల మీద లాటీచార్జీ చేయించారు. సత్యాగ్రహులను లాటీలతో ఎంత కొట్టినను కదలలేదు. దానిమీద తీవ్రంగా గొడ్లనుకొట్టినట్లు కొట్టించారు. నాదెళ్ల కృష్ణయ్యగారు వృద్ధులు, లావాటి మనిషి, అసలైన సత్యాగ్రహి, భక్తుడు. వీరిని కొడుతుంటే కన్నులు చూడలేకపోయినవి. వీరు దెబ్బపడ్డప్పుడల్లా రామా, కృష్ణా, మహాత్మా అన్నారేగాని కదలలేదు వళ్లంతా రక్తమయమై స్పృహ లేనివరకు కొట్టుతూనేవున్నారు. ఇట్లే ఆడ, మగ సత్యాగ్రహుల నందరినీ కొట్టి వదిలారు. హృదయం భరించలేకపోయిందన్నారు. చాలా మందిని లాక్కువెళ్లి రోడ్డు అవతలకు నెట్టారని చెప్పారు. మానవత్వంవున్న ఎవరూ ఇది చేయలేరనీ, పోలీసులను బాగా తాగించి తీసికువచ్చి ఈ పశుత్వపుపనిని చేయించారని చెప్పారు. కనుక అపాయస్థితులలోవున్న మనవాళ్లనుగురించి ఏమిచేయవలెనో వ్యథపడ్డాము కొందర్ని ఆసుపత్రులకు చేర్పించారు. పట్టణంలో సాయుధులైన పోలీసుల బస్సులు తిరగటం ప్రారంభించినవి. ఖద్దరు వస్త్రధారి కనుపించకూడదు. కనుపించినా, వాడిని విరుగకొట్టుతున్నారు. అందులో పట్నంలో విచ్చలవిడిగా తిరుగుటకు వీలులేకపోయినది. పైగా సత్యాగ్రహులుకానివార్ని కూడా కొట్టుతున్నారు. సత్యాగ్రహికి ఆశ్రయం ఇచ్చినా, మాట్లాడినా వాడి ప్రాణాలు తీస్తున్నారు. చంద్రమౌళి గారు, ఇంకా కొందరూ ఏమైనారో, ఎట్లున్నారో మాకు తెలియలేదు. అందుచే ఒక పెద్దమనిషివద్దకువెళ్లి చంద్రమౌళి గార్ని సబ్ జయిలులో వుంచివుంటారు, వెళ్లి ఎట్లున్నారో చూచిరావలసిందని బ్రతిమిలాడాము. కాని వారు

భయంతో వుంచటానికి వీలుకాదని చెప్పారు. ఇట్లాంటి పరిస్థితిలో, మాకు అన్నముపెట్టే ఉదారహృదయులెవరూ కనుపించలేదు. ఇల్లు మండే ఆకలితో, భారమైన హృదయంతో సాయంత్రం కావచ్చింది. భగవంతుడు ఏదో దారి చూపకపోడు. డాక్టరు చలపతిరావుగారి ఇంటివద్ద చేరాము. వారి భార్య చల్లనితల్లి మమ్మందర్నీ, రోగులనుంచే, ఇంటివెనుక చీకటిగదులలో వుంచి, వంటచేసి భోజనం పెట్టింది. ఈరాత్రి ఎక్కడికిపోతారు, డాబామీద పండుకోండని స్థలం ఇచ్చింది.

గుంటూరులో జరిగిన ఈ మానవహోమము పల్లెపల్లె తెలిసింది. మనుష్యులను చంపివేస్తున్నారనీ, కొందరు చనిపోయినారని వార్తలు వ్యాపించినవి. మరుసటిరోజున, మాకొరకు ఇంటివద్దనుండి మనుష్యులు వచ్చారు. మమ్ములను ఇంటికి రావలసిందని ప్రాధేయపడ్డారు, భయపెట్టారు. మేము వెళ్లలేదు.

చంద్రమౌళిగారు తర్వాత, మాకు డిక్టేటరు కన్నెగంటి సూర్యనారాయణగారు. వీరు మమ్మల్ని వెంబటేసుకుని సత్యాగ్రహపనులు చేయిస్తున్నారు. భీతిపుట్టిన గుంటూరుకన్నా తెనాలిలోనైతే బాగుంటుందేమోనని తెనాలికి మారాము. ఇక్కడా పోలీసువారు లాటీలతో చాలామందిని కొట్టారు. సూర్యనారాయణగార్ని అరెస్టు చేశారు. వీరి తర్వాత మాకు డిక్టేటరు అలపర్తి సుబ్బయ్యగారు వీరూ నేనూ, మాచిరాజు రామమూర్తిగారు, ఇంకొకరము బాపట్ల వెళ్ళాము. అక్కడ పట్నముగా దూరంగా వున్న సర్వితోటలో కలిసి మాట్లాడుకున్నాము. సుబ్బారావుగారి తర్వాత నన్ను డిక్టేటరుగా వుండమని నాకు ఉత్తరం వ్రాసి ఇచ్చారు. ఎవరు ఏమేమి చేయవలసిందీ మాట్లాడుకుని, మా గ్రామాలకు వెళ్లాము.

జులైనెలలో ప్రభుత్వమువారు నా మీద కేసు పెట్టారు. అది 24 వ తేదీన, డిప్యూటీకలెక్టరు వెంకట్రామయ్యర్ గారి వద్ద విచారణకు వచ్చింది. ముందు, మా గ్రామమునసబు సూర్యదేవర సీతారామయ్యగారు నా మీద సాక్ష్యం చెప్పారు. 1920 లోనే, స్కూల్ ఫైనల్ చదువుతూ ప్రభుత్వపు విద్యను బహిష్కరించాననీ అప్పటినుండి కాంగ్రెసుపని చేస్తుంటాననీ, 1928 లో గుంటూరు జిల్లా కాన్ఫరెన్సును తుమ్మపూడిలో జరిపానని, గుంటూరు సత్యాగ్రహదళంలో వున్నానని, ఉప్పు అమ్ముతుండగా తాను చూశానని చెప్పారు. ఇట్లాగే పోలీసు సబ్ఇన్స్పెక్టరు కూడా చెప్పాడు. నన్ను, నేరము ఒప్పుకుంటావా లేదా అని అడిగారు. ఇది న్యాయకోర్టు కాదని, అందువల్ల నేను సమాధానము చెప్పనని అన్నాను. కలెక్టరు నాచేత క్షమార్పణ చెప్పించవలెనని, నయాన భయాన చెప్పాడు. కాని నేను వినలేదు.

చివరకు నాకు ఆరునెలలు కఠినశిక్ష వేశానని చెప్పారు. మా విచారణను చూచుటకు మద్రాసు శాసనసభ్యుడు పిల్లలమర్రి ఆంజనేయులుగారు ఇంకా కొందరూ వచ్చారు. శిక్ష చెప్పటంతోనే, ఆంజనేయులుగారు లేచి నాదొకవిన్నపమున్నదని చెప్పారు. పార్థసారథి, నామిత్రుడు,గుంటూరు, కృష్ణాజిల్లాలను జమీఏలిన వాసిరెడ్డి వంశస్తుడనీ, బాగా వేదాంతసాహిత్యములను చదువుకున్నాడనీ, అందుచేత, ఏక్లాసుగాని, బి క్లాసుగాని ఇవ్వవలసిందని చెప్పారు. సబ్ఇన్స్పెక్టర్ను, బి క్లాసు నిచ్చుటకు ఏమైనా ఆక్షేపణవున్నదాయని అడుగగా లేదన్నారు. అందుచే, నాకు, నాతోవున్న వాశిరెడ్డి నారాయణప్రసాదుకు బిక్లాసు నిచ్చారు. శిక్ష చెప్పడముతోనే సాయుధులైన పోలీసులు మమ్మల్ని వశపరచుకుని సబ్జయిలుకు తీసుకునివెళ్ళారు. సబ్జయిలులో గదులు చిన్నవి. నలుగురుండుటకు వీలైనగదిలో, ఇరవైమందిని వుంచారు. వేసవి అవుటచేత, వుక్కవేడివల్ల వుండలేకపోతిమి. దీనికి తగినట్లు కొందరు అక్కడనే మలవిసర్జనచేశారు. విపరీతపు గబులు పుట్టింది. ఎవరికో చెప్పినా, ఏమీ ఉపయోగించలేదు. సాయంత్రం భోజనాలు పెట్టినతర్వాత, గవర్నమెంటు డాక్టరు వచ్చి మమ్ములను పరీక్షచేసి వెళ్ళాడు. పొద్దుకూకిన తర్వాత, గొప్ప పోలీసు బందోబస్తుతో మమ్ములను తెనాలి రైలుస్టేషనుకు తీసుకువెళ్ళారు. ప్రభుత్వం చేస్తున్న లాటీచార్జీలు, నిర్దాక్షిణ్యపు కార్యాలవల్ల ప్రపంచమంతా భయం పుట్టిపోయింది. ఆరోజుల్లో జయిలుకు వెళ్లటమంటే, ప్రాణంతో రాననేభయం వ్యాపించింది. శిక్షలు పడ్డవాళ్లను చూచుటకు అనేకమంది వచ్చారు. కాని పోలీసులు మాచుట్టూ లాటీలతో నిలుచుని, కోటగోడ కట్టారు. పదిగజాలలోపు ఎవర్నీ రానీయకుండా, ప్రజలను భయపెట్టారు. పదిగంటల ప్యాశింజరులో ఎక్కించారు. తెల్లవారుజామునకు మమ్ములను రాజమండ్రి స్టేషనులో దింపారు. ఇక్కడా పోలీసు బందోబస్తు మాకొరకు వేచివున్నది. పోలీసు మాచుట్టూ నిలబడి మమ్ములను బండతిట్లు తిట్టటం ప్రారంభించారు. వీళ్లు బ్రతుకలేక జయిలుకు వెళ్లుతున్నారు. అక్కడ వీళ్లనందర్నీ చావగొట్టి కండకాల్లోకి లాగుతున్నారు. వీళ్లు మళ్లీ తిరిగి ప్రాణాలతో రారని తిట్టారు. ఒకపోలీసు బస్సులో మమ్మల్ని ఎక్కించుకుని రాజమండ్రి సెంట్రల్ జయిలుకు తీసుకువెళ్ళారు. కొత్తవాళ్లకు సెంట్రలుజయిలు యమమందిరం వలె భయంగా వుంటుంది. వార్డర్లు వగైరాలంతా ఎల్లటి దుస్తులతో వుంటారు. ఖైదీలుకూడా, మోకాళ్ళవరకు షరాయి, మోచేతులవరకు చొక్కా, నెత్తికి టోపీవుంటుంది. వీరంతా విచారవదనాలతో వుంటారు. నవ్వుముఖం చూద్దామన్నా కనుపించదు. మా వస్తువులన్నీ పరీక్షచేశారు. మావద్ద వుండకూడని, వుంగరం, డబ్బు జయిలువాళ్లు తీసుకున్నారు.

జయిలులో మధ్య టవర్ అనే మేడ వుంటుంది. ఇందులో జయిల్ ఆఫీసంతా వుంటుంది. ఇక్కడినుండే బజార్లన్నీ వెళ్ళతవి. జయిలులో పెద్దచిన్నగదు లుంటవి. చాలామంది వుండుటకు పెద్దవి ఒక్కళ్ళే వుండుటకు చిన్నవీ గదులున్నవి. ఒకచోటనుండి ఇంకొకచోటకు వెళ్లుటకు వార్డర్లు వెంబడివుండాలి. లేనియెడల శిక్ష విధించబడును. జెయిల్ శిక్షణ చాలా కట్టుదిట్టమైనది, కష్టమైనది.

నాకు బి క్లాసు ఇచ్చినందున వేరే ఒక గది ఇచ్చారు. ఇది సుమారు 8 గజాల వెడల్పు, 4 గజాల పొడుగు వుంటుంది. ఒకమూల మనిషి పండుకొనుటకు సరిపోయే అరుగువుంటుంది. పండుకొనుటకు కొబ్బరిపీచు పరుపు ఇచ్చారు. చీలమండలవరకూ షరాయినీ, కోటునూ, నెత్తికి గుడ్డటోపీ ఇచ్చారు. అరచేతెడు సత్తుబిళ్లను మెడకు ఇస్తారు. దీనిమీద ఖైదీ పేరు, జయిలు నెంబరు, ఇతనికి విధించబడిన ఆక్టు నెంబరు, శిక్షాకాలం దానిమీద వుంటుంది. ఎ, బి క్లాసువారికి రోజు ఖర్చుకు రు. 0-8-6 ఇస్తారు. కాని సి క్లాసు బహుఅన్యాయంగా వుంటుంది. వారికి షుమారు రెండణాలేఇచ్చేది, వారికి ఇచ్చే బియ్యము చాలా అన్యాయంగా వుంటుంది. అన్నము సుద్దలుకొట్టి ఇస్తారు. దీనిలో మేకులు, పురుగులూ వుంటవి. పులుసు తప్ప, కూరా పచ్చడి మజ్జిగా వారికివుండవు. ఈపులుసుకూడా చాల ఘోరంగా వుంటుంది. ఇనుపపాత్రతో తెస్తారు. చిలుముకంపు కొట్టుతుంది. ఏ, బి క్లాసువారందరికి ఇచ్చే సామగ్రి కలిపి ఒక్కచోటే వంటచేస్తారు. ఒక పెద్ద చెట్టుక్రింద కూర్చుని భోజనాలు చేసేవాళ్ళము. భోజనానికి ఒక పళ్లెము, నీళ్లు త్రాగుటకు ఒక లోటా ఇస్తారు. రాత్రులు మలమూత్రవిసర్జనలకు ముంతా మూకుడు, వేరే మూకుడు ఇస్తారు. ఉదయాన కాఫీవారికి, కాఫీ నాకు రొట్టె ఇస్తారు. ఉదయాన 10 గంటలకు, సాయంత్రము 5 గంటలకు భోజనం చేసేవాళ్ళము. పొద్దు వుండగానే, గదుల్లోకి పంపి తాళం వేస్తారు. తెల్లవారే ఆ తాళంతీయుట. సాయంత్రము మేమంతా చేరి ఒకచోట ప్రార్థనలు, జాతీయగీతాలు పాడేవాళ్లము. ప్రతి

గంటకు, గంటలు కొడుతుంటారు. భోజనసమయాల్లో బూర వూదుతారు. గదివెంట గది వరసగా బజార్లు తీర్చివుంటవి. అక్కడక్కడా పార్కులూ పెద్ద చెట్లూ వుంటవి. జెయిలు చుట్టూ, తాటిచెట్టు కంటె ఎత్తున గొప్ప గోడలుంటవి. ఉదయాన తలుపులు తీయటం ఆలస్యమైతే, అప్పుడు ఏ అభాగ్యుణ్ణో ఉరితీస్తున్నట్టు లెఖ్ఖ. తలుపులు తీయటంతోనే కక్కసుకు పరుగెత్తుతారు. కక్కసులు చాలినన్ని లేవు. వున్నవి శుభ్రంగా వుండవు.

జయిలు అంతా సూపరింటెండెంటు అధికారంక్రింద వుంటుంది. ఇతనిక్రింద జయిలరు, తర్వాత డిప్యూటీ జయిలరు, హెడువార్డరు, వార్డరు వుంటారు. గొప్పశిక్షలు పడ్డవాళ్లను వార్డర్లుగా తీసికుంటారు. మా సూపరింటెండెంటు చిన్న ఉద్యోగంలో నుండి వచ్చిన ఆంగ్లేయుడు. ఇతడు ఒక వితంతువును పెళ్లిచేసుకున్నాడు. ఈమె కీర్తిశేషుడైన కలెక్టరు భార్యయట. ఈమె ప్రాపకం వుపయోగించి, ఇతనికి ఈ ఉన్నతపదవి నిప్పించిందని చెప్పుకునేవారు. దొరసానిగారికి తరుచూ దొరగారిమీద కోపం వస్తుండేది. కోపం వచ్చినప్పుడు సూపరింటెండెంటును, ఇతను పట్టే కుక్క అనేది దొరసాని. వీరి కోపతాపాలు, జయిలు ఖైదీలకు అనుగ్రహాలు. ఇక ఆ రోజు ఖైదీలను మండించాడని అనుకోవాలి. వీరికి ఒక కుమార్తె వున్నది. ఈమెతో బాడ్మింటన్ ఆడుటకు మాలో పిలిచేవారు. ఈమెకు కోపం, ఆఖైదీకి వీపున సున్నమే. కోపమువస్తే, ఆ ఖయిదీ నావంక చూచాడని తండ్రికి ఫితూరు చెప్పేది. ఇకను అతనికి కాళ్లకూ చేతులకు బేడీలో, లేక చీకటి కొట్టువాసమో జరిగేది. ఈజయిలులోనే, ఒకవైపున బొంబై సత్యాగ్రహులు ఉన్నారు. ఒకరోజు 10 గంటలప్పుడు మా గదుల్లో వున్నాము. హఠాత్తుగా, పెంకుటిళ్లు తగులపడుతుంటే - బొంగులు కాల్తూ ఫెటా, ఫెటామని శబ్దాలు వినిపిస్తవి—ఇటు వంటి ఫెటఫెటారావములు మాకు వినిపించినవి. ఎటూ పొగలేదు. ఇదేమిటా నిప్పులేకుండా ఇంత శబ్దాలు పుటుతున్నవని అనుకున్నాము. దీనికి తోడువిడుపులూ, పెడబొబ్బలూకూడా వినిపించినవి. విచారించగా బొంబై సత్యాగ్రహులను లాటీచార్జీచేసి కొట్టిస్తున్నాడు దొరయని చెప్పారు. ఎంతెంత దెబ్బలు కొట్టుతుంటే, అంత ఫెటాఫెటా అని వినిపిస్తుందని, విస్తుపోయాము. బొంబై సత్యాగ్రహులను దొర కొట్టిస్తున్నా ధిక్కరించారు. అందువల్ల కసిదీరా పశుతుల్యంగా వధచేయించాడు. ఆ దెబ్బల తీవ్రతకు మా హృదయాలు వుండపట్టలేకపోయినవి. తోటి సత్యాగ్రహులను ఈ విధంగా పశుతుల్యంగా హింసిస్తుంటే, భయపడి వూరుకోవలసిందేనా అని అనుకున్నాము. పలుగురముచేరి, దీనికి ప్రతీకారం గాంధేయమార్గంలో చేయనియెడల, ఈ దొర అక్రమాలకు అన్యాయాలకు, పశుత్వానికి అంతు వుండదని అనుకున్నాము. సత్యాగ్రహిచేతులోవున్న ఆయుధము నిరాహార దీక్ష. జెయిలులో ఇది తీవ్రమైన చర్య. ఖైదీని అన్నము తినకుండా వుండనీయకూడదు. ఇది ప్రాణాపాయం కనుక, బలవంతానైనా ఆహారము ఇప్పించే పని అధికార్లు చేయాలి. అందుచే మేము భోజనాలకు వెళ్లలేదు. సత్యాగ్రహికి ఈ పూట భోజనము చేస్తానని ధైర్యంవుండదు.

తెల్లవారి సోమవారము. ప్రతి సోమవారములందూ ఖైదీలంతా సూపరింటెండెంటు తణిఖీకి నిలబడాలి. ఖైదీలు తమ దుస్తులు ధరించి తమకు జెయిలులో ఇచ్చిన చెంబు పళ్లెము ముందు వుంచుకు లైనులో నిలబడాలి. దొర తనిఖీకి వచ్చినప్పుడు సెల్యూట్ చేయాలి. ఇంకేమి, బరువైన హృదయాలతో, ఖాళీపొట్టలతో మేమంతా లైనులో నిలుచున్నాము. దొర చిరచిరలాడుతూ వచ్చాడు. మా చేతులు అతనికి సెల్యూట్‌చేయుటకు పైకి లేవలేదు. దీనితో మండే నిప్పులో ఆద్యం పోసినట్లయింది. దీనిమీదట తడవకొక వదంతి రావటం ప్రారంభమైంది. బొంబైవాళ్లను కొట్టినట్లు మమ్మల్నికూడా కొట్టిస్తాడని ఒకసారి, బేడీలు వేయిస్తాడని ఇంకోసారి, చీకటికొట్టులో వేయిస్తాడని ఇంకోసారి వార్తలు రా ప్రారంభించినవి. కాని ఇందులో కొందర్ని ఇంకొక జెయిలుకు మార్చినగాని, ఈ ఆందోళన తగ్గదని, మాలో కొందర్ని రాయవేలూరు సెంట్రల్ జెయిలుకు మారుస్తున్నారని తెలిసింది. ఇదికూడా కొందరికి భయకారణమైనది. బెజవాడ డాక్టరు వెనిగండ్ల హనుమంతరావుగారు సుప్రసిద్ధ సత్యాగ్రహి. ఖైదీ విధులను వీసమెత్తుకూడా దాటి ఎరుగరు. కొందరు ఖైదీలు బయటినుండి పచ్చళ్లు, వల్లకారము తినుబండారాలు, డబ్బు చాటుగా తెప్పించుకుంటుండేవారు. డాక్టరుగార్కి సుస్తీగా వున్నదని ఏమైనా ఇవ్వబోయినా తీసుకునేవారుకారు. అధికార్లు కూడా వారి ధర్మం మీరినప్పుడు వూరుకునేవారుకారు. డాక్టరుగార్కి అధికార్లకు తగూవచ్చింది. దానివల్ల అధికార్లకు అపకీర్తి వచ్చేటట్లుండగా, ఇంకో జెయిలుకు మార్చామన్నారు. ఇట్లా మారుస్తామని, జయిలు వాకిట్లోకి తీసుకునివెళ్ళి, ఆ బలహీనుణ్ణి నిర్దాక్షిణ్యంగా కొట్టారు. వళ్ళంతా నెత్తురుకారేదాకా, నోటివెంట నెత్తురు పడేదాకా, కసితీరా కొట్టారు. అప్పుడే వారి ప్రాణం పోవలసింది. కొంతకాలమైన తర్వాత, వార్ని విడుదల చేశారు. తర్వాత పై ఘాతుకకృత్యాలవల వారు దేహాన్ని చాలించారు. ఇట్లే మమ్మల్నికూడా కొట్టుతారని కొందరన్నారు. ఎట్లయినా, జయిలులో ఎవరేమిచేసినా దిక్కులేని రోజులవి. దేశమంతా రాజకీయఖైదీలను చావకొట్టుతున్నారని గోలపుట్టింది.

మమ్మలను ఒకరోజు ఉదయాన పోలీసుబస్సులో ఎక్కించుకుని రాజమండ్రి రైల్వేస్టేషన్‌కు తీసుకుని వెళ్ళారు. ఇంగ్లీషు సార్జెంటు క్రింద, పోలీసు కాపలా వుంచారు రైలులో. 8 వరోజు, సాయంత్రమున, బెజవాడ రైల్వేహోటల్లో ప్రథమసారి భోజనాలు చేశాము. అక్కడేనుండి మద్రాసుమీదుగా రాయవేలూరు జైలుకు తీసుకునివెళ్ళారు. ఈ మధ్య మమ్మల్ని అనేకమంది రైల్వే స్టేషన్లలో చూడటానికి వచ్చారు. చిలువూరు రైల్వేస్టేషన్ అనుకునే వున్నది నా స్వగ్రామం తుమ్మపూడి. రాజకీయఖైదీలు ఇటు వెళ్లుతున్నారని తెలిసి, నా కుమార్తె సరోజినిని స్టేషన్‌కు ఎత్తుకువచ్చారు. అప్పటికి మూడేళ్ల పిల్ల. నాకు చాలా చనువు. రైలుపెట్టెలో మా చుట్టూ నలటి దుస్తులతో, తుపాకులు లాటీలతో రిజర్వుపోలీసులున్నారు. చిన్నపిల్లను నా దగ్గర్లోకి తీసికువచ్చారు. మావంక చూచి, కెవ్వన కేక వేసి, తల వెనక్కు తిప్పుకుంది. తర్వాత జ్వరమువచ్చి, చాలారోజులు బాధించిందని చెప్పారు. అంత భయంకరంగా వుండేవాళ్లు పోలీసువాళ్లు.

రాయవేలూరు జయిలు వాతావరణానికి, రాజమండ్రి జెయిలు వాతావరణానికి చాలా మార్పు వున్నది. ఇక్కడి సూపరింటెండెంటు, మంచి వున్నతవంశంలోని ఆగాఖాన్ జ్ఞాతుడట. వీరు ఇంగ్లండులో డాక్టరు చదివి, అక్కడ ఒక ఆంగ్లవనితను వివాహమాడాడు. ఈమె ఉన్నతవంశస్తురాలట. డాక్టరుగారు తనకు వచ్చిన డబ్బునంతటినీ తన తమ్మునిచేతి కిచ్చేవారు. ఖర్చు అంతా తన తమ్ముడే చేసేవాడు. డాక్టరు బైటకు షికారుకు వెళ్ళవలెనంటే, అర్ధరూపాయి చిల్లర పొట్లంకట్టి ఇచ్చేవారట. భార్య ఒకసారి, ఇంగ్లండునుండి 500 రూపాయీలకు గౌను తెప్పించిందట. ఈ డబ్బు ఇవ్వమని అడిగ్గా, మన తాఖిత్తుకు అంత ఖరీదైనదా అన్నాడట. దానిమీదట, తన తండ్రికి వ్రాసి డబ్బు తెప్పించుకుని, ఈ గౌను తీసికున్నదట. రాజకీయఖైదీలు ఇంటివద్దలేక రాలేదు, అందువల్ల మర్యాదగా చూడమని, తన భర్తకు చెప్పేదవారు. డాక్టరుకూడా, తన నాయకులను, మీరు కాబోయే మంత్రులు,

అప్పుడు మేము మీ క్రింద ఇట్లా నిలపడుతామని నవ్వేవారు. ఒక సి క్లాసు ఖయిదీ తినకిచ్చిన అన్నాన్ని, ఎట్లాగో తీసికువెళ్లి సూపరింటెండెంటుగార్కి చూపించారు. అందులో పురుగులు మేకులూ వున్నవి. డిప్యూటీ జయిలరూ మహమ్మదీయుడే. ఇతన్ని పిలిచి నీకు పెళ్ళాము పిల్లలూ లేరా, ఇట్లాంటి అన్నము ఎట్లా ఇస్తున్నావని కోప్పడ్డాడు.

ఏ, బి క్లాసు వంటంతా ఇక్కడ కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు గారి క్రింద వున్నది. జయిలులో ఇచ్చిన డబ్బు చాలకపోతే, తన స్వంతడబ్బుకూడా వంటలకు ఖర్చు పెట్టేవారు. వారి బయటి దాతృత్వం జెయిలులో కూడా దాగలేదు. వీరు ఆరాధ్యులు. ఆరాధ్యులు మా నాశిరెడ్డివారికి గురువులు. అందువల్ల వీరంటే నాకు గురుభావం వుండేది. వీరు మరుపురాని మనిషి. బంగారపు ఛాయ గల శరీరం. తెల్లటిఖద్దరు వస్త్రాలు వేసికునేవారు. వారి చొక్కా, ధోవతి పై పంచె మల్లెపూవు ఉన్నట్లుండేవి. తెల్లటి ఖద్దరుటోపి పెట్టుకుని, కళ్ళకు అద్దాలు పెట్టుకునేవారు. కాళ్ళకు పల్చటి చెప్పులు వేసుకునేవారు. పై పంచె మెడచుట్టూ తిప్పి వెనక్కి వేసికుని, ధోవతి కుచ్చిళ్ళు చేతితో పట్టుకుని నడిచేవారు. వారి నవ్వుముఖములో దేవత వర్చస్సు వుండేది. వారు అందరికీ ఎట్టి భోజనాలు పెట్టినా, వీరు మాత్రము సాత్వికాహారాన్ని తినే వారు. వీరు గొప్పతత్వవేత్త. నాకు తంత్రశాస్త్రగ్రంథము కావలసి వచ్చింది జెయిలులో. అప్పుడు ఎక్కడా దొరకలేదు. వీరు ఇచ్చారు. అది ముప్పది రూపాయిలు ఖరీదైన కుండలినీ అనే తంత్రిగ్రంథరాజము. వీరు వ్రాసిన భగవద్గీతను చదివితే వారు ఎంతటి ఆధ్యాత్మికవేత్తో తెలుస్తుంది. రామాయణయుద్ధమందు హనుమదాదులు ఎట్లా దేవతాంశసంభూతులై పుట్టారో ఆ విధంగానే వీరు, ఈ సత్యాగ్రహసమరంకొరకై జన్మించిన దేవతాంశ సంభూతులు.

చక్రవర్తులరాజగోపాలాచార్యులుగారు మాకు అప్పుడప్పుడూ గాంధీగారి అనాసక్తియోగంమీద వుపన్యాసాలిచ్చేవారు. కాని వీరికి భట్టిప్రోలు సూర్యప్రకాశరావుగార్కి సరిపడేది కాదు. ఆచార్యులుగారు హిందూ మహమ్మదీయులు సఖ్యతగా వుండవలెనని, తిట్టినా కొట్టినా సహించి వూరుకోవలెనని చెప్పేవారు. అందుకు పైపంచ కొజేసినా, పెళ్లాన్ని ఎత్తుకుని పోయినా చూస్తూ వూరుకోమంటారా అని రావుగారడిగేవారు. సూర్యప్రకాశరావుగారు మహోఉత్సాహవంతులు. ఎప్పుడూ నవ్విస్తుండేవారు. చెడుగుడు వారికి ప్రీతి. కూతకు వెళ్ళినప్పుడు దూకిన దూకుకు, మనిషంత ఎత్తుపైకి లేచేవారు. కృష్ణాపత్రికాధిపతి ముట్నూరి కృష్ణారావుగారు పెద్ద తలగుడ్డ చుట్టుకుని, నవ్వుముఖముతో బుద్ధ విగ్రహం వలె వుండేవారు. తరుచూ మాట్లాడేవారు కాదు. రాజకీయాలమీద ఉపన్యసించమని ఎంత అడిగినా మాట్లాడలేదు. వారి నవ్వే సమాధానం. పట్టాభిశీతారామయ్యగారికి ఏ క్లాసు ఇచ్చారు. కాని సి క్లాసు డ్రస్సు వేసికునేవారు. వారు ఆర్థిక రాజకీయాలు చెప్పుతుండేవారు. నవ్వి నవ్విస్తుండేవారు. బెజవాడ గోపాలరెడ్డిగారు సన్నగా బంగారుచాయలో వుండేవారు. వారు నడిమి పాపిడి రవీంద్రుని గడ్డమూ వుండేది. అప్పుడు వరాయిలో డుక్కి వేసేవారు. నాటక సాహిత్యాలంటే ప్రీతి. అమరావతీ, బందరులను గురించి ఎక్కువగా అడుగుతుండేవారు. సాయంత్రములందు మంచి జాతీయకీర్తనలు పాడేవారు.

పెద్దలూ, పిన్నలూ చాలామంది సంగీతము, సాహిత్యము, సంస్కృతము, హిందీ చదువుకుంటుండేవారు.

గంగయ్యగారు ఏలూరు వైశ్యులు. ధనికులు, మంచివస్తాదు. వారు దండాలు బస్కీలలో మెడల్సులుకూడా సంపాదించారు. ఒకరోజు రాత్రి 8 గంటలకు వీరు పెడబొబ్బలు పెట్టటం సాగించారు. తాళాలు వేసినతర్వాత, జయిలరుకుతప్ప ఇతరులకు తలుపులు తీయటానికి వీలులేదు. జయిలరు అక్కడలేడు. వీరి అరుపులకు కారణమేమో ఎవరం కనుక్కోకుండానే, ఎట్లయిన తలుపులు తీయించమని వార్డరును బ్రతిమలాడాము. ఆ వేళటప్పుడు అతను జయిలరు వద్దకు వెళ్ళి, ఏదో అపాయం వచ్చిందని చెప్పి తీసుకువచ్చి తలుపులు తీయించారు. గంగయ్యగారు అరుగుమీదనిలబడి, వారి టార్చిలైటును క్రిందవంక వేసివుంచారు. వళ్లంతా చెమటపోసి వుంది. ఏమిటోననుకున్నారు. కాని అక్కడ ఒక తేలుమాత్రం వున్నది. దీనికి అంతా కడుపుబ్బా నవ్వాము. వారు ఎంతవస్తాదైనా తేలంటే అంతభయమనుకున్నాము.

జెయిలులో అనేకమందిని వురితీస్తుంటారు. వారంతా దెయ్యాలై, ఆ చెట్లమీద వున్నారని, ఖైదీలకు కనుపిస్తుంటారనీ చెప్పుకుంటుండేవారు. అప్పుడప్పుడూ రాత్రులందు నక్కలు వస్తుండేవి. కొందరు అదుగో దెయ్యమని కేకలు పెట్టేవారు. కొందరు కుక్క అరుపులూ, నక్క కూతలూ కూస్తుండేవారు.

మాకు డిశంబరు 30 వ తేదీన విడుదలని తెలిసింది. 29 వ తేదీన మా ఏ క్లాసు మిత్రులంతా విందుచేశారు. కాలం కులాసాగా గడిచిందా రోజు. పట్టాభి సీతారామయ్యగారివద్ద, కాశీశ్వరరావుగారివద్ద, వడింపల్లి నరసింహారావుగారివద్ద, చక్రవర్తుల రాజగోపాలాచార్యులగారివద్ద సెలవు తీసుకున్నాము. ఆచార్యులుగారు ఉద్యమాన్ని గురించి కొన్నిమాటలు చెప్పారు. బైట ప్రభుత్వపు దౌర్జన్యము ఎక్కువౌతుంది, ప్రజలు ఇకను ఎదురుతిరిగేట్లుగా వున్నారన్నారు. ప్రజలు ఎదురుతిరిగినా, దౌర్జన్యానికి దిగినా, మనధర్మం మనం చేయాలి. తతిమ్మావాటికి మనం బాధ్యులముకామన్నారు.

మాకు విడుదలైన మరునాడు వైకుంఠఏకాదశి. మాకు ఇంటికి దార్లో తిరుపతి వున్నది. కనుక తిరుపతిలో దిగి, కొండమీదకు వెళ్లి తిరుపతి వెంకటేశ్వరస్వామిని దర్శనం చేసుకొని, తిరిగి ఇంటికి వెళ్ళాము. జెయిలునుండి మాస్వగ్రామము తుమ్మపూడి వచ్చేవరకు మావెంట సి. ఐ. డి. లు వున్నారు. వీరు తిరుపతిలో మేమేమో చేస్తామని మమ్మల్ని విడవక వెంటతిరిగారు.

**Printed ano Published for Nageswara Rao Estates (Private) Ltd., by S Radhakrishna at The Andhra atrika Press, 6 & 7, Thambu Chetty Street, Madras-1·
Editor S· Sambhu Prasad.**

ఆంధ్ర ఏజంట్లు:

మెసర్స్.
పి. ఆర్. ట్రేడ్ ఏజెన్సీస్
విజయవాడ.

నాణ్యము! నమ్మకము!! నాగరికత!!!

కమలములు, నవరత్నములు, బంగారు ఆభరణములు, వెండిగ్లాసులు, పళ్ళెములు, కూజాలు వగైరాలకు,

నాదెళ్ల సంపత్తుశెట్టి అండ్ సన్

177, చైనాబజారు రోడ్డు, మదరాసు-1.

ఫోన్: నెం||
షోరూమ్: 2002.
ఇల్లు - నెం. 61725

తంతి: "నాదెళ్ల"
పోస్టుబాక్సు - 1625

ప్రెసిడెంట్

"వెజిటబుల్ హేరాయిల్, ప్రెసిడెంట్ సోప్, ప్రెసిడెంట్ టాల్కం పౌడరు, నా వాడుకకు శ్రేష్ఠమైనవిగా వున్నవి" అని మీ అభిమానతార...

— సావిత్రి చెబుతున్నది

తయారుచేయువారు:

రధోడ్ ట్రేడింగ్ కంపెనీ, మద్రాసు-1.

శ్రీరస్తు—శ్రీ త్రిపురసుందరీ పరశివాభ్యాం నమః

శ్రీదుర్ముఖినామ సంవత్సర పూర్ణశాస్త్రీయ (ఆంధ్రపత్రికా) పంచాంగమ్

బ్రహ్మశ్రీశ్రీమత్పిడపర్తి చినపూర్ణార్య సిద్ధాన్తినస్తృతీయపుత్రేణకృష్ణమూర్తిశాస్త్రిణాప్రణీతం

విఘ్నేశ విధిమార్తండచంద్రేంద్రోపేంద్రవందిత । నమో గణపతే తుభ్యం బ్రహ్మణాం బ్రహ్మణస్పతే ॥

వేదమయీం నాదమయీం బిందుమయీం పరపదోద్యదిందుమయీం ।
మంత్రమయీం తంత్రమయీం ప్రకృతిమయీం నౌమి విశ్వవికృతిమయీం ॥

గమనిక

ఈ సంవత్సరమున రాజు గురుడు. మంత్రిశుక్రుడు. ౪ కుంచములు వర్షము. సర్వసస్యసముదాయ మగు ౧౬ వీసములలో ౧౧ వీసములు పంటఫలించును. శ్రీకృష్ణుడు పశుపాలకుడగుటచే పశువులు తృణక్షీరాదిసమృద్ధిగలవి యగును.

వైశాఖ శు౧౫ గు. న కించిన్న్యూన సర్వగ్రాసచంద్రగ్రహణమున్ను, కార్తిక బ ౩౦ ఆ. న అంగుళాధికగ్రాస చూడామణినామక సూర్యగ్రహణమున్ను సంభవించును. వైశాఖ శు ౧౨ సో. న రాత్రి గోదావరీనదియందు సార్ధత్రికోటి తీర్థ సహితపుష్కరుడు ప్రవేశించును గావున వైశాఖ శు ౧౩ మం. న (22-5-1956 సం) శ్రీ గోదావరీ మహానదీ పుష్కరప్రారంభ మగును.

మద్రాసునుండి దక్షిణదేశమునకు సూర్యగ్రహణము లేదు.

మౌఢ్యములు

జ్యేష్ఠ శు ౧౦ ఆ. ప్ర॥ జ్యేష్ఠ బ ౪ బు. ప॥ శుక్రమౌఢ్యము.

శ్రావణ శు ౧౩ ఆ. ప్ర॥ భాద్ర శు ౧౩ మం. ప॥ గురుమౌఢ్యము.

దుర్ముఖ సం॥ ఫాల్గున శు ౧ శ. ప్ర॥ హేమలంబ సం॥ వైశాఖ శు ౭ ప్రాంత పర్యంతము తిరుగ శుక్రమౌఢ్యము. వైశాఖ శు ౧౩ మం. ప్ర॥ శ్రావణ బ ౪ శ. ప॥ సింహమున మఘాది పంచ పాదములలో గురుసంచారము.

కల్యాద్యబ్దాః	౫౦౫౭
శాలివాహన శకః	౧౮౭౮
ఫసలీసన్	౧౩౬౫-౬
హిజరీసన్	౧౩౭౫-౬
క్రీస్తు సం.	1956-7

శ్రీః

ఆంధ్రపత్రికా కార్యాలయము, మద్రాసు 1.

పంచాంగపద్ధతి ప్రశంస

ఇందు కాలమానము గంటలలో చూపబడినది. తిథి నక్షత్రము దినమానము ఘటికలలో గూడ చూపబడినవి. గంటలు అర్ధరాత్రినుండి చూపబడినవి. మధ్యాహ్నానంతరము 1, 2 మొదలగు గంటలు 13, 14 మొదలగు గంటలలో నీయబడినవి. కావున 12 గంటలకు లోపుగ నున్న కాలము మధ్యాహ్నమునకు పూర్వమనియును 12 గంటలకంటె నెక్కువగ నున్న కాలము మధ్యాహ్నానంతరమనియును గ్రహింపవలెను. రాత్రి 12 గంటలకాలము 24 గంటలుగ నుండును. రాత్రి 12 గంటలు అయిన తర్వాతనగు కాలము గంటలు 1, 2, 3 ఇట్లుగనె తెలియచేయబడును. రాత్రి 12 గంటల తర్వాత అని తెలియుటకు 'రా' అను గుర్తుచే రాత్రి యని సూచింపబడెను. అనగా 12 గంటలకు లోపుగ నున్న కాలము 'రా' అను గుర్తు ఉన్నచో అర్ధరాత్రానంతరమనియును, ఆ గుర్తు లేనిచో సూర్యోదయానంతరమనియును తెలియవలయును. ఆ రోజు సూర్యోదయమునుండి మరునాటి సూర్యోదయమువరకు పూర్తిగ నున్నచో (పూర్తి) అని వ్రాయబడుచున్నది.

పూర్వకాలికములగు సూర్యాదిసిద్ధాంతములచే చేయబడిన తిథ్యాదులును గ్రహసంచారములున్ను వ్రాసినప్రకార మాకాశమున గన్పించుటలేదు. నూతన వేధశాలలందు పరీక్షచే గనుగొనబడిన నూతన సంస్కారములచే సాధింపబడిన తిథ్యాదికము గ్రహసంచారమున్ను సరిపడుచున్నది. దీనికే దృగ్గణిత మని వ్యవహారము. ఈ దృగ్గణిత పద్ధతిచేతనే పంచాంగ మంతయు చేయబడినది. సూర్యసిద్ధాంతముచే నగు పూర్వపద్ధతి తిథ్యాదికమున్ను వేరుగ చూపబడినది. ఇది తెలియుటకై (పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) అని పైన వ్రాయబడినది. రామానుజ మధ్వ సంప్రదాయములలోని వైష్ణవులకు తిరునక్షత్రములు, పుణ్యదినములు మొదలగునవి, పూర్వపద్ధతి పంచాంగమునందె వ్రాయబడినవి. దృగ్గణిత పంచాంగమునందు అశ్విన్యాది, వేదాంగజ్యౌతిషాది ప్రామాణ్యముచే చిత్రాసమ్ముఖస్థితముగ నిశ్చయింపబడెను. ఈ విషయము ననేకులగు భారతీయ పంచాంగకర్తలు సిద్ధాంతీకరించిరి. రాజకీయపంచాంగ సంస్కరణ సంఘమువారున్ను ఈ ప్రకారమే అశ్విన్యాదిని అయనాంశలను నిశ్చయించిరి. దృగ్గణితపద్ధతిలో సాయనమానముచే నగు ఋతుపరిణామమున్ను సూచింపబడినది. వాస్తవముచే ఋతువులు మారినవి. పూర్వకాలమున ఋతువిభాగ మెట్లు చేయబడినదియు ప్రకృత మెట్లుగ ఋతువులు మార్పుచెందినదియు ఇదివరలో విపులముగ వ్రాయబడెను.

ప్రస్తుత కాలమున నూతనముగ ఉత్పన్నములైన గ్రహములు 3 నవీన యంత్రసహాయముచే గనుగొనబడినవి. 1. యురేనస్ (వరుణ), 2. నెప్ట్యూన్ (ఇంద్ర), 3. ప్లూటో (యమ). ఇవి యు, నె, ప్లూ ఈ అక్షరములచే రాశిచక్రమున చూపబడినవి.

శ్రీః శ్రీః శ్రీః

దేశాంతర చక్రము

పట్టణములు	మేష తులా	వృష కన్యా	మిధున సింహ	కర్కాటక	వృశ్చిక మీన	ధనుః కుంభ	మకర
శృంగేరి	౬౫	౮౩	౮౯	౭౧	౫౮	౫౧	౪౯
మైసూరు	౫౦	౬౦	౬౭	౮౨	౪౦	౩౨	౨౭
బెంగుళూరు	౪౨	౫౧	౫౭	౬౧	౩౩	౨౬	౨౩
అనంతపురం	౪౨	౪౮	౫౧	౫౩	౩౮	౩౩	౩౧
కర్నూలు	౩౮	౪౦	౪౨	౪౩	౩౪	౩౨	౩౧
నెల్లూరు	౧౮	౨౩	౨౮	౨౯	౧౦	౮	౫
హైదరాబాదు	౩౨	౩౧	౩౧	౩౦	౩౩	౩౩	౩౪
తంజావూరు	౨౮	౪౦	౫౧	౫౪	౧౪	౪	౦
కంచి (కామకోటి)	౨౦	౨౯	౩౮	౩౯	౧౧	౩	౧
వరంగల్లు	౨౪	౨౩	౨౩	౨౨	౨౫	౨౫	౨౬
బెజవాడ	౧౨	౧౩	౧౪	౧౪	౧౧	౧౦	౧౦
చెన్నపురి	౧౫	౨౪	౩౦	౩౩	౬	౦	౩
కుంభకోణం	౨౩	౩౮	౪౮	౫౧	౯	౨	౫
విజయనగరం	౧౬	౧౭	౨౦	౨౨	౧౪	౧౨	౧౦
బరంపురం	౩౦	౩౪	౩౭	౪౦	౨౬	౨౨	౨౦
రంగూన్	౧౪౫	౧౪౫	౧౪౪	౧౪౪	౧౪౫	౧౪౬	౧౪౬

రాజమండ్రినుండి స్వగ్రామమునకు మార్చుట

రాజమండ్రినుండి ఆయాపట్టణములకు మేషాదిసాయనమాసములందుగలుగు దేశాంతరవిఘటికలు పైచక్రమునందు గలవు. ఆయా రాశ్యయనప్రవేశము మొదలు ఆయారాశి సాయనమాసము లగుచుండును. పై దేశాంతరవిఘటికలు సాయనమాసారంభమునందగును. స్వగ్రామమునకు సమీపమందున్న పట్టణమునకు అభీష్టసాయనమాసమందగు దేశాంతర విఘటికలను పంచాంగతిథ్యాదులందు నల్లని రేఖకు పైనున్నవాటిని తీసివేయవలెను. క్రిందనున్నవాటిని కలుపవలయును. అట్లుచేయగా స్వగ్రామములకు తిథ్యాదు లగుచున్నవి.

మేషాది నిరయనరాశి ప్రమాణములు

మేషము	౪-౨౨	గం. 1-45	తుల	౫-౨౪	గం. 2 10
వృషభము	౫- ౧	గం. 2- 0	వృశ్చికము	౫-౩౫	గం. 2.14
మిథునము	౫-౩౧	గం. 2-12	ధనుస్సు	౫-౧౭	గం. 2- 7
కర్కాటకము	౫-౩౧	గం. 2-13	మకరము	౪-౩౯	గం. 1.52
సింహము	౫-౧౮	గం. 2- 7	కుంభము	౪- ౭	గం. 1.39
కన్య	౫-౧౩	గం. 2- 5	మీనము	౪- ౧	గం. 1.36

మేషాది సాయనరాశి ప్రమాణములు

(నిరక్ష దేశమునకు)

మీన మేషములు	౪-౩౯	కర్కాట ధనుస్సులు	౫-౨౨
వృషభ కుంభములు	౪-౫౯	సింహ వృశ్చికములు	౪-౫౯
మిథున మకరములు	౫-౨౨	కన్యా తులలు	౪-౩౯

ఇవి దశమలగ్నానయనమున కావశ్యకములు.

అయనాంశములు భా ౨౩ లి ౧౪, విలి ౦

అయనాంశ గతి విలి ౫౦. ౨

సంవత్సర ఫలము

మి వృ మే మీ

	ల. శు కే	బు	ర. చం
గు యు	జగల్లగ్నము		—
ప్లూ			కు
	నె	శ రా	

మి వృ మే మీ

ల	శు. కే	ర. చం బు	
గు యు	నిరయనసౌర వర్షలగ్నము		
ప్లూ			కు
	నె	శ. రా	

జగల్లగ్నమునకు శుక్రసంబంధము మంచిదైనను, శని రాహు దృష్టి, కేతు సంబంధము, వర్షలగ్నాధిపతికి రవి సంబంధము గలవు. వీటిచే కష్టపరంపరగలుగుచున్నను వర్షలగ్నాధిపతికి లాభస్థితిచే పర్యవసానము శుభముగ నుండును. జగల్లగ్నమునకు భాగ్యరాజ్యాధిపతియగు శనియొక్క దృష్టి, లాభమున రవిచంద్రులు, లగ్నాధిపతికి లగ్నస్థితి, వర్షలగ్నమునకు రాజ్యాధిపతియగు గురునకు ధనస్థితి, వీటింబట్టి పరిపాలనమున లాభప్రదమగు ప్రయత్నములు ఫలించి పురోభివృద్ధిని గలుగచేయు ఉద్యములతో గూడియుండును. కాని జగల్లగ్న భాగ్యరాజ్యాధిపతికి. రాహుసంబంధము, భాగ్యమున కుజస్థితి, వర్షలగ్న భాగ్యాధిపతికి రాహుసంబంధము, షష్ఠస్థితి. జగల్లగ్నధనాధిపతికి వ్యయస్థితి. వర్షలగ్నధనాధిపతికి లాభస్థితి యైనను రవి సంబంధమున్న గలుగుటవలన ఆదాయమునకు మించి వ్యయమగుటయు ప్రపంచమునకు విశ్రాంతి లేకపోవుటయు సంభవించును. మరియు గోధుమలు మినుములు ఆవాలును విశేషముగ ధరగలిగి దుర్లభము లగు ననియును, ధాన్యము పప్పుజాతులును కాఫీగింజ ప్రత్తి దుంపసరుకులును ధరగలిగియుండు ననియును తోచుచున్నది. వత్సరాంత్యకాలమున శనికి వృశ్చికాంత సంచారము, జ్యేష్ఠయందుండగా వక్రము, సంవత్సరమంతయు శనిరాహు సంబంధము ఇత్యాది కారణములచే యవనదేశములందు రాజకీయ కల్లోలములు గలుగవచ్చును, అని శాస్త్రము. రోహిణి మృగశిర కార్తులందు తొలకరివానలు బాగుగ కురియును. భాద్రపదాశ్వయుజములలో మంచివర్షములు గాలితో దేశ మంతటను కురియవచ్చును. ప్రతిమాసమందును వేర్వేరుగ వర్షములును ధరలును వివరముగ వ్రాయబడినవి. రెండు లగ్నములందును దశమాధిపతికి పాప సంబంధము గలుగుటచే వైదికధర్మములకు విశేషముగ హానిగల్గును. సంవత్సరమునకు తుదికాలమున దుర్భిక్షపీడయు గలుగునట్లు తోచుచున్నది. ప్రపంచమునకు ఈతిబాధలును గ్రహకూటములవలన గలుగునట్లున్నది గాని జగల్లగ్నాధిపతికి లగ్నస్థితి వర్షలగ్నాధిపతికి లాభస్థితియు నుండుటచే విశేషపీడ లేక సామాన్యముగ జనులు సౌఖ్యముల నందగలరు.

సర్వేషాం సమస్త శుభాని భవన్తు శ్రీః శ్రీః శ్రీః

చంద్రగ్రహణము

ది 24 మే 1956 సం.

దుర్ముఖనామ సం॥ వైశాఖ శు. పూర్ణిమా గు. రే చంద్రగ్రహణం. రాహుగ్రస్తః. పింగలవర్ణః. కించిన్న్యూనసర్వగ్రాసః సూర్యాస్తమయాదితః.

స్పర్శ కాలః ౨-౬ గం 19-19
మధ్య కాలః ౬-౨౨ గం 21-13
శుద్ధ మోక్ష కాలః ౧౦-౩౮ గం 22-44
ఆద్యంతపుణ్యకాలః ౮-౩౨ గం 3.25
దక్షిణగోలః. సవ్యగ్రహణం ఈశాన్యదిక్స్పర్శః. వాయవ్యదిఙ్మోక్షః.

నిత్యభోజన ప్రత్యాబ్దికాదికము:—ఈ గ్రహణము రాత్రి ప్రథమయామమున సంభవించును గావున నీరోజున గలిగిన ప్రత్యాబ్దికమున్ను నిత్య భోజనమున్ను పగలు 9 గంటలకు లోపు కాలమున నాచరింపవలెను.

సూర్యగ్రహణము (2 డిశంబరు 1956)

మన్మథ సంవత్సర కార్తి బ. అమా ఆ. రే చూడామణి నామక సూర్యగ్రహణం. రాహుగ్రస్తః కృష్ణవర్ణః అంగుళాధిక 1/9 గ్రాసః. సూర్యోదయాదితః.

స్పర్శ కాలః ౧౮-౪౨ గం 13-48
మధ్య కాలః ౨౦-౧౩ గం 14-24
మోక్ష కాలః ౨౧-౪౭ గం 15-2
ఆద్యంత పుణ్యకాలః 3-౫ గం 1-14
ఉత్తరగోలః సవ్య గ్రహణం. ఉత్తర వాయవ్య మధ్యే స్పర్శః. ఈశాన్యదిశి మోక్షః.

నిత్య భోజన ప్రత్యాబ్దికాదికము:—ఈ గ్రహణమున మోక్షానంతరము స్నానము చేసి నిత్యభోజన ప్రత్యాబ్ది కాదికము జరిగించుకొనవలెను.

విశేషము:—ఈ గ్రహణము మద్రాసునకు దక్షిణదేశమున సంభవింపదు. మద్రాసునకైనను ఉత్తరపుటంచునందు తమోబింబ రూపబగు చంద్రబింబమునకు స్పర్శమాత్రమే యగును. గావున గ్రహణము లేను. గాని యంత్రసహాయముచే చూచువారికి అంగు 0.2 రమారమి (లోపుగనే) గ్రాసము గనుపింపవచ్చును.

గోదావరీ పుష్కరము - సింహగురుదోషము

ఈ సంవత్సర వైశాఖ శు ౧౩ మం (22-మే 1956 సం) గోదావర్థీ పుష్కర ప్రారంభము. గురునకు సింహరాశిసంచారమున్ను గలిగినవి. వైశాఖ శు త్రయో మం. నుండి శ్రావణ బ చతుర్ధీ శ. ప॥ సింహరాశియందు గురునకు మఘాది పంచపాదములందు సంచారము. ఈ కాలమున ఎచ్చటను శుభకార్యములు సేయకూడదు. శ్రావణ బ చతుర్ధీ శ. ప్ర॥ ఆశ్వ బ నవ ఆ. ప॥ సింహ రాశియందు తుది నాల్గు పాదములందును చరించును. ఈ కాలమున గంగా గోదావరీ మధ్యగల దేశములందే శుభకర్మల చేయరాదు.

ఉపాకర్మ.

ఈ సంవత్సరమున శ్రావణమున సింహగురు దోషము, గురు మౌఢ్యమున్ను గలవు. భాద్రపదమున గురునకు బాలత్వము ఆషాఢమునను సింహగురుదోషము గలదు. ఇట్లు ఆషాఢాదిమాసత్రయమున్ను దోషయుక్తమగుటచే నూతనోపాకర్మలు శ్రావణమందే చేయదగినవి. నూతనముగాని ఉపాకర్మలు ఎపుడును శ్రావణమందే యగును. అందు శ్రావణ శు చతుర్ధీ శు॥ న సామవేదులకును, శ్రావణ శు చతుర్దశీ సో. న ఋగ్వేదులకును, శ్రావణ శు పూర్ణిమా మం. న తైత్తిరీయులకును కాత్యాయనులకును ఉపాకర్మలు చేయదగినవి.

శ్రీ కృష్ణ జన్మాష్టమి

పూర్వపద్ధతి పం॥ శ్రా బ స మం. ౩ ౧-౪౬ కృత్తి ౫౧-౪౦ ది ౩౧-౬
శ్రా బ అ బు. ౨౭-౪౨ రో ౪౯-౫ దిన ౩౧-౪

దృగ్గణిత పం॥ శ్రా బ స మం. ౪౧-౮ కృత్తి ౫౮-౨౭ ది ౩౧-౧౧
శ్రా బ అ బు. ౩౭-౫౨ రో ౫౬-౩౪ దిన ౩౧-౯

శ్రీ కృష్ణ జన్మాష్టమీ జయన్తీ.

శ్రావణబహుళాష్టమినాడు అర్ధరాత్రమున రోహిణీ నక్షత్రమున శ్రీ కృష్ణమూర్తివా రవతరించిరి. కావున అర్ధరాత్రమునకు తిథి నక్షత్రము లున్ననాడు శ్రీ కృష్ణజన్మపర్వమని శాస్త్రము. ప్రస్తుతము మంగళవారమున అర్ధరాత్రికి అష్టమిగలదు. బుధవారమున పగలు అష్టమిగలదు. రోహిణి పూర్తిగ గలదు. కావున నే నాడు చేయవలయును? ఇది సందేహము. కొందరు మంగళవారమున శ్రీ కృష్ణజన్మాష్టమియనియు, బుధవారమున శ్రీ కృష్ణజయన్తియనియు తలంచుచున్నారు. కేవలాష్టమి అష్టమి అనియు, రోహిణీయోగమున్న అష్టమి జయన్తి అనియు వ్యవహారము. కాని ధర్మశాస్త్రములందు దీనింగూర్చి విశేషచర్చ గలదు. రెండిటికిని శ్రీ కృష్ణజననమే నిమిత్తము. కృష్ణజన్మాష్టమియందైనను, కృష్ణజయంతియందైనను శ్రీకృష్ణపూజయే చేయదగినది. కావున ఇవి రెండు వ్రతములు గావు. ఒక రోజుననే చేయదగినది యని సిద్ధాంతము. పూజాకల్పములందైనను ఒక వ్రతముగనే చెప్పబడినది. నిమిత్తభేదము, దేవతాభేదము, వ్రతస్వరూపభేదము, మొదలగు భేదకారణములు లేవు. జయంతి అనినను జన్మాష్టమి అనినను ఒక వ్రతమే కావున జయంతి అని అనుకొనిన రోహిణీయోగమున్న దినముననే జన్మాష్టమియని సాయనాచార్యాదులు నిర్ణయించిరి.

యస్మిన్వర్షే జయన్త్యాఖ్యో యోగో జన్మాష్టమీ తదా।
అంతర్భూతా జయంత్యాం స్యాదృక్షయోగప్రశస్తితః"

కాలమాధవీయము.

రోహిణీయోగము ప్రశస్తమగుటచే జయన్తీయోగము లభించినచో జన్మాష్టమి జయన్తిలో చేరును అని నిర్ణయము. ధర్మసింధువునందు ఈ పరిస్థితిని అంకెలతో నుదాహరణమిచ్చి, నిర్ణయము చూపబడినది. "సప్తమీ ౨౫ కృత్తిక ౪౮ అష్టమీ ౨౦ రోహిణి ౪౩ అత్రాపి పరైవ" అని గలదు. ఇందు అష్టమీ రోహిణీయోగముండుటచే రోహిణి అర్ధరాత్రమునకు లేకున్నను ఆనాడే జన్మాష్టమి జయన్తి నిశ్చయింపబడినది. ప్రకృతమున రోహిణికి అర్ధరాత్రి వ్యాప్తికూడ గలదు. కావున బుధవారమే జన్మాష్టమి యగును జన్మాష్టమికిని జయన్తికిని వ్రతస్వరూపభేదము లేదు. బుధవారము నాడు జయంతీ వ్రతమగుచో పుణ్యాధిక్యముగలదు.

శ్రీ దుర్ముఖనామ సంవత్సర పఞ్చాఙ్గ పీఠికా.

అచింత్యావ్యక్తరూపాయ నిర్గుణాయ గుణాత్మనే। సమస్తజగదాధారమూర్తయే బ్రహ్మణే నమః ॥౧॥ లంబోదరాంఘ్రిద్వయమంబుజశ్రీ సర్వస్వహార్యన్వహ మర్చయామః। యదర్చయా బ్రహ్మముఖామరేశా నిరతరాయం సఫలీకృతార్థాః ॥౨॥ ప్రావృట్చరన్మేఘనిభా భుజంగశయ్యావిభూషా విహగోక్షవాహా। గోపాల మల్లేశ్వర దేవదేవా భజే ప్రియా దత్త హృదర్ధదేహా ॥3॥ వేదమయీం నాదమయీం బిందుమయీం పరపదోద్యదిందుమయీం। మంత్రమయీం తంత్రమయీం ప్రకృతిమయీం నౌమి విశ్వవికృతిమయీం ॥౪॥

గురుస్తుతిః॥ శ్రీ నోరి వంశాబ్ధి సోమం సూర్యనారాయణాభిధం। జ్యోతిశ్శాస్త్రి కులగురుం ధ్యాయామి మనసాఽనిశం। ॥౫॥ యదను గ్రహాతః ప్రాప్తం విజ్ఞానం సర్వశాస్త్రజం। తం సాహిత్య గురుం వందే దర్భా బైరాగి శాస్త్రిణం॥౬॥ చిలుకూరి ఖ్యాత వంశమణిం కొండయ్య శాస్త్రిణం। శబ్దశాస్త్రైతినిష్ణాతం వందే మచ్ఛాబ్ద దేశికం॥ ॥౭॥ మాతులం న్యాయ సాహిత్యాచార్యం

మన్నార్యదేశికం। భజామ్యహం వారణాశి వేంకటేశ్వర శాస్త్రిణం ॥౮॥ యస్య బోధబలం ప్రాప్య మీమాంసాశాస్త్ర సాగరా। తీర్ణా మయా గురుం వందే భూమానందయతీశ్వరం ॥౯॥ మహామహోపాధ్యాయం శ్రీ రఘూపాఖ్య మురలీధరమ్। తం సౌమ్యస్మద్గురుం జ్యోతిషాబ్ధి పారం గతో యతః ॥౧౦॥

స్వీయ వంశక్రమః॥ శ్రీ కౌండిన్యస గోత్రే పిడపర్త్యాఖ్యాన్వయే ప్రసిద్ధతమే। త్రిస్కంధ శాస్త్ర కృతినోభవన్తి శశ్వద్బహోః కాలాత్ ॥౧౧॥ చలమాఖ్య వేంకటచలాన్యాఖ్యస్త త్రాభవద్విబుధః। యో లుప్తమాసవిషయకవాదే నాగణయ దపి చ విశ్వపతిం ॥౧౨॥ తస్యసుతస్తత్సదృశ శ్శేషాచల దైవవిత్ప్రవరః। జజ్ఞాతే తస్య సుతౌ పూర్ణౌ విద్యాసుపరిపూర్ణౌ ॥౧౩॥ తయోర్ద్వితీయో౽ద్వితీయప్రతిభావా న్బుధోత్తమః। శ్రీ పూర్ణార్యః పుష్కరాది సంసత్ప్రోజ్వలద్యశాః ॥౧౪॥ తదనుగ్రహాత్త విద్యాః పంచసుతాస్తస్య శంభువత్ప్రసమాః శ్రీ కృష్ణమూర్తి శాస్త్ర్యాహ్వయ స్తృతీయోహమేషుమయా ॥౧౫॥ గురువరకరుణావశత స్సిద్ధాన్తీ కృత్య నిఖిల సంసత్సు। స్వమతం, తథాద్య క్రియతే పంచాంగం ధర్మకర్మార్థం ॥౧౬॥

సంవత్సరాది కృత్యం

అబ్దాదౌ మిత్రసంయుక్తో మంగళస్నానపూర్వకం। అలంకృతో గణాధ్యక్షం వాణీం దైవవిదం గ్రహాన్ ॥౧౭॥ గురూన్విప్రాంశ్చ సంపూజ్య ముదితో బ్రహ్మ జన్మతః। సంవత్సర ఫలం శ్రుత్వా సుకృతౌనాంఫలంలభేత్ ॥౧౮॥ యద్వర్షాదౌనింబకుసుమం శర్కరామ్లఘృతైర్యుతం। భక్షితం పూర్వయామేస్యాత్తద్వర్షం సౌఖ్యదాయకం ॥౧౯॥

బ్రహ్మయుః ప్రమాణాదికం.

బ్రహ్మణ స్సౌరమానేన తృటికాల ప్రమాణం మా ౫ ది ౨౬ ఘ ౪౬ విఘ ౪౦. లవకాల ప్ర. సం ౪౯ మా ౪ ది ౧౭ ఘ ౪౬ విఘ ౪౦. నిమేషకాల ప్ర. సం. ౧౪౮౧ మా ౫ ది ౨౩ ఘ ౨౦ గుర్వక్షరోచ్చారణకాల ప్ర. సం. ౪౦ సహస్రాణి. ప్రాణకాల ప్ర॥ సం ౪ లక్షాః. విఘటీ ప్ర. సం. ౨౪ ల. ఘటీ ప్ర. సం. ౧౪ కో ౪౦ ల. దిన ప్ర. సం. ౪౩౨ కోటయః. అనేన బ్రహ్మయుః ప్రమాణసౌరాబ్దాః ౩,౧౧,౦౪,౦౦౦ కోటయః. వర్తమానస్యాస్య బ్రహ్మణః పరాఖ్యస్యాయుషోర్ధం గతం. ద్వితీయ పరార్ధే ప్రథమవర్షే ప్రథమవాసరే గత ఘట్యాదయః. ఘ ౧౩ విఘ ౪౨ ప్రా(౦) గుర్వ ౩ నిమే ౧౯ లవాః ౧౭ తృటయః ౪౦ సంప్రత్యేకచత్వారింశత్తమేతృటి కాలే గత సౌరమాసాదయః. మా౨ది ౧౫ ఘ ౩౩ విఘ ౨౦ బ్రహ్మణస్సౌరమానేన వయోగత వత్సరాః ౧౫౫౫౨౧౯౭ కో ౨౯ ల ౪౯ సహ ౫౭ సం. ఇదానీంతనశ్వేతవరాహకల్పే స్వాయంభువాద్యాష్షణ్మనవోగతాః। సప్తమేవైవస్వతమన్వంతరేస ప్తవింశతి మహాయుగా గతాః। స ప్తర్షీంద్రమనూనామపి స్వమానేనాయుర్వర్ష శతమేవ। తచ్చైక సప్తతి మహాయుగమితం। తత్ప్రమాణ సౌరాబ్దాః ౩౦ కో ౬౭ ల ౨౦ సహ తత్సంవత్సర ప్ర॥ ౩౦ ల ౬ ౭ సహ ౨౦౦ సం॥ అహోరాత్ర ప్ర॥ ౧౫౨౦ సం॥ అహః ప్ర॥ ౪౨౬౦ ఘటీ ప్ర. సం. ౧౪౨ వర్తమాన స్యాస్య వైవస్వతమనోర్వయో గతవత్సరాః ౧౨ కో ౫ ల ౩౩ సహ. ౫౭ సం॥ విష్ణ్వబ్దాః ౧౭ కో ౬౧ ల ౭౬ సహ ౯౪౩ సం శ్రీ మజ్జగ్గురు శ్రీమచ్ఛంకర భగవత్పాద పూజ్యావతారాబ్దాః ౨౦౨౫ శ్రీ శాలివాహన శకాబ్దాః ౧౮౭౮ ప్రభవాది గతాబ్దాః ౨౯ విష్ణ్వబ్దాః ౩౧

వ్యవహారమాన నిరూపణం

అథాస్మిన్దేశే లోకవ్యవహారార్థం చాంద్రమానాబ్దో గ్రాహ్యః। విన్ధ్యస్యోత్తరదేశే బార్హస్పత్యమానాబ్దో గ్రాహ్యః। అయమేవ ఫలప్రదర్శనార్థం మాసనామ్నా గ్రాహ్యః। చాంద్రమానవశాదయం దుర్ముఖనామసంవత్సరః బార్హస్పత్యమాన వశాదయం సౌమ్యనామ సంవత్సరః। అయమేవ ఫాల్గునాబ్ద ఇత్యుచ్యతే। ప్రభవాది షష్టి సంవత్సరేషు ద్వాదశయుగాని. తత్ర అహిర్బుధ్న్య దేవతాకం షష్ఠయుగం। తత్రచ రుద్రదేవతాక ఇద్వత్సరః। అస్మిన్రజతదానం మహాఫలం। ఇద్వత్సర ఫలం। స్వల్పోదకం పంచమమబ్దముక్తం॥ ఇతి॥ దుర్ముఖోధమః ఇతి॥ బార్హస్పత్యమానేన ఇదావత్సరాఖ్య సంవత్సర ఫలం॥ ప్రభూత తోయాకథితా తృతీయే ఇతి॥ శుభప్రదాకీలకసౌమ్యసంజ్ఞా॥ ఇతి॥

తా॥ ఈ దేశమున చాంద్రమానముచే దుర్ముఖ నామ సంవత్సరము. దీనికి ఇద్వత్సరమనియు పేరు. ఇందు రజతదానము మహాఫలము. ఇద్వత్సరమున వర్షములు స్వల్పముగనుండునని శాస్త్రము. బార్హస్పత్యమానముచే సౌమ్యసంవత్సరము. శుభప్రదమైనది. ఫాల్గునాబ్దమనియును పేరు. ఇదా వత్సరమనియును నామాంతరము. దీనిచే నిందు వర్షములు బాగుగ గురియును.

దుర్ముఖ సంవత్సర ఫలము

దుర్ముఖాబ్దే విరోగాస్స్యుః ప్రచురాన్నాశ్చ సేతయః।
రాజాన స్ప్రజాస్తుష్టా నిస్స్వాస్స్యుర్ద్విజసత్తమాః॥

తా॥ దుర్ముఖసంవత్సరమున ప్రజలు ఆరోగ్యము అన్నసమృద్ధియు గలిగియుందురు గాని ఈతిబాధలు హెచ్చును. ప్రజలు పాలకులును సంతసముతో నుందురు. ఉత్తమబ్రాహ్మణులు దరిద్రులయ్యెదరు.

బార్హస్పత్యమానాబ్దఫలం॥ ధరణీజలసంపూర్ణా సర్వసస్యఫలాన్వితా। మిత్రసంప్రీతి రన్యోన్యం సౌమ్యాబ్దే సుఖినోజనాః॥ ఫాల్గునాబ్దఫలం॥ ఫాల్గునవర్షే విన్ధ్యాత్క్వచిత్క్వచి త్క్షేమవృష్టిసస్యాని। దౌర్భాగ్యం ప్రమదానాం ప్రబలాశ్చోరా నృపాశ్చోగ్రాః॥

తా॥ బార్హస్పత్యమానముచే సౌమ్యసంవత్సరము గావున నిందు నదీ తటాకాదులు నిండునట్లు మంచివర్షములు గలుగును. సర్వసస్యములు సర్వఫలవృక్షములును ఫలించును. ప్రజలు సుఖింతురు. మిత్రులకు పరస్పర ప్రేమ వృద్ధియగును. ఫాల్గునాబ్దమగుటచే వర్షములు సస్యములు ఆరోగ్యము ఒక్కొకచో బాగుగనుండును. స్త్రీలకు దుస్థితి గలుగును. చోరభయము హెచ్చును. పరిపాలనము భయంకరముగ నుండును.

రాజాది నిర్ణయము

రాజాగురుః	గణకః కుజః	గ్రామనాయక స్సూర్యః
మంత్రీశుక్రః	గ్రామపాలకోగురుః	వస్త్రాధిపతిః కుజః
సేనాధిపతిర్గురుః.	దైవజ్ఞో గురుః	రత్నాధిపతిర్గురుః
సస్యాధీశ్చంద్రః	రాష్ట్రాధీశో గురుః	వృక్షాణామధిపతి శ్శనిః
ధాన్యాధీశశ్శనిః	సర్వ దేశోద్యోగ పతిశ్శుక్రః	జంగమాధిపతిస్సూర్యః
అర్ఘాధిపతిర్గురుః	అశ్వాధిపతిశ్శుక్రః	సర్పాధిపతిః కుజః
మేఘాధిపతిర్గురుః	గజాధిపతి శ్చంద్రః	మృగాణామధిపతి ర్గురుః
రసాధిపతిః కుజః	పశూనామధిపతిర్గురుః	శుభాధిపతి ర్గురుః
నీరసాధిపతిస్సూర్యః	దేవాధీశశ్చంద్రః	స్త్రీణామధిపతి ర్గురు
పురోహితః చంద్రః	నరాణామధిపతిర్గురుః	
పరీక్షక స్సూర్యః		

గురుడు:—రాజును, సేనాధిపతియు, అర్ఘాధిపతియు, మేఘాధిపతియు నయ్యెను. మరియు గ్రామపాలకుడును దైవజ్ఞుడును రాష్ట్రాధిపతియు, పశువుల కధిపతియు మనుష్యుల కధిపతియు రత్నాధిపతియు మృగాధిపతియు శుభాధిపతియు స్త్రీల కధిపతియు నయ్యెను.

శుక్రుడు:—మంత్రియయ్యెను, మరియు సర్వదేశోద్యోగపతియు అశ్వాధిపతియు నయ్యెను.

చంద్రుడు:—సస్యాధిపతి యయ్యెను. మరియు పురోహితుడును గజాధిపతియు దేవాధిపతియు నయ్యెను.

శని:—ధాన్యాధిపతి. మరియు వృక్షాధిపతియయ్యెను.

కుజుడు:—రసాధిపతి యయ్యెను. మరియు గణకుడును, వస్త్రాధిపతియు, సర్పాధిపతియు నయ్యెను.

సూర్యుడు:—నీరసాధిపతి. మరియు పరీక్షకుడును గ్రామనాయకుడును, జంగమాధిపతియు నయ్యెను.

రాజు గురుడు, ఫలము

ద్విజాతయః కర్మరతా స్స్వధర్మా స్సన్మార్గగా నీతి విదో నరేంద్రాః। సుభిక్ష మారోగ్యసుఖే ప్రజానాం సువృష్టి రబ్దాధిపతౌ సురేజ్యే॥

తా॥ బ్రాహ్మణులు తమ కర్మలను ధర్మాసక్తిచే చేయదలంతురు. నీతివేత్తలగు పాలకులు మంచి మార్గమున పాలింతురు. ప్రజలకు ఆరోగ్యము, సుఖము, సువృష్టి, సుభిక్షము గలుగును.

మంత్రి శుక్రుడు, ఫలము

స్త్రీపుంసయో స్సదా ప్రీతిః ఫలితా స్సస్యజాతయః।
భవన్తి గావ స్సుదుఘా భృగుపుత్రే తు మంత్రిణి॥

తా॥ దంపతుల కన్యోన్య ప్రీతి హెచ్చగును. సస్యజాతులన్నియు ఫలించును. గోవులకు క్షీరసమృద్ధి గలుగును.

సేనాధిపతి గురుడు, ఫలము

నృపాస్సదా సద్విధి సంప్రవృత్తా విప్రా స్సదా వేదవిధిప్రవృత్తాః।
జనాస్సదా సంభృతధర్మవృత్తా స్సైన్యాధిపత్యే సురమంత్రిణశ్చ॥

తా॥ పాలకులు మంచిపనులందును బ్రాహ్మణులు వైదిక కర్మలందును ప్రజలు ధర్మ్యములైన కర్మలందును ప్రవర్తింతురు.

సస్యాధిపతి చంద్రుడు, ఫలము

జలధాన్యాని సర్వాణి స్థలధాన్యానియాని చ।
వృక్షజాతిస్సు ఫలితా చంద్రే సస్యాధిపే సతి॥

తా॥ పల్లపు సస్యములును మెట్టసస్యములును, ఫలవృక్షములు బాగుగ ఫలించును.

ధాన్యాధిపతి శని, ఫలము

కృష్ణధాన్యాని సర్వాణి సూక్ష్మధాన్యానియాని చ।
కృష్ణభూమి స్సుఫలితా ధాన్యాధీశే శనైశ్చరే॥

తా॥ నల్లధాన్యములు చోళ్లు మొదలగు సూక్ష్మధాన్యములును నల్లనేలయు బాగుగ ఫలించును.

అర్ఘాధిపతి గురుడు, ఫలము

సువృష్టిభిర్ధాన్యధనైర్విరాజితా భూమి ర్మహాయజ్ఞపరైర్మహీసురైః। నిత్యోత్సవైర్మంగలతూర్య నిస్వనై రర్ఘాధిపే దేవగురౌ చ శశ్వత్॥

తా॥ బ్రాహ్మణులు మహాక్రతువులం దాసక్తిగలిగియుందురు. సువృష్టి, మంచి పంటలు, ప్రపంచమందంతటను ధనసమృద్ధిచే నిత్యము ఉత్సవములును మంగలవాద్యములును నిండియుండును.

మేఘాధిపతి గురుడు, ఫలము

సస్యార్ఘ వృష్టిభి స్తుష్టా భవే ద్ధాత్రీ నిరంతరం।
వీతరోగభయా స్సర్వే మేఘాధీశే బృహస్పతౌ॥

తా॥ ప్రజలకు రోగభయములు పోవును. సువృష్టి సస్యవృద్ధి సుభిక్షము కల్గి ప్రజలు సంతోషముతో నుందురు.

రసాధిపతి కుజుడు, ఫలము

జీరకాలవణం సర్పి స్తిలతైలగుడాదయః।
యాంతి మూల్యార్ఘతాం సర్వే భౌమో యది రసాధిపః॥

తా॥ నేయినూనె నూవులు బెల్లము ఉప్పు జీలకర్ర మొదలగు రసవస్తువులు ధరగలవి యగును.

నీరసాధిపతి సూర్యుడు, ఫలము

మణి రక్తగంధముక్తా తామ్రసువర్ణాది ధాత్వనర్ఘత్వం।
దివసకరే నీరసపే రాష్ట్రక్షోభో జనవినాశశ్చ॥

తా॥ కెంపులు రక్తచందనము ముత్యములు బంగారము రాగి మొదలగు ధాతువులును సులభము లగును. రాజ్యమునందు సంక్షోభము జననాశము గలుగును.

పురోహితాద్యధిపతి, ఫలము

క్రూరగ్రహఫలం క్రూరం శుభగ్రహఫలం శుభం।
పురోహితాది సర్వేషాం భవేదీశ సముద్భవం॥

తా॥ తక్కిన పురోహితాద్యధిపతులు క్రూరగ్రహములగుచో చెడ్డఫలము. శుభగ్రహములగుచో మంచిఫలము అగును. (రవి-కుజ-శనులు. పాపయుత బుధుడు క్షీణచంద్రుడు పాపులు)

మేఘాదినిర్ణయము, ఫలము

పుష్కరమను మేఘము—అల్పవర్షము। ఈశాన్య దిక్కున మేఘోత్పత్తి। చతుర్మేఘపక్షమున సంవర్తమను మేఘము - ఉత్తరపు వానలు। సువహమనువాయువు—ఎల్లప్పుడును వానలు। నిశ్చలయను మెరుపు—ధరలు అధికము లగును। స్ఖలిత మను ఉరుము—సువృష్టి। క్షారసముద్రము—సువృష్టి। అనంతు డను శేషుడు భూమిని వహించును। భూమియందంతటను సమస్తవస్తువులును సమృద్ధిగలిగియుండుటచే జనులు సుఖముగ నుందురు.

జ్యేష్ఠ శు పంచమీ బుధవారమున (13-6-1956 సం)

సావన వర్షారంభము

వర్షాధిపతౌ సౌమ్యే వర్షం స్యా న్మధ్యమం లోకే।
వాయూద్ధూతా జలదా స్సస్యం స్యాన్మధ్యమం తస్మాత్॥

తా॥ మేఘములు గాలిచేకొట్టుబడి మధ్యవృష్టిగలుగుటచే మధ్యమమైన పంటలు గలుగును.

పశుపాలకాది నిర్ణయము - ఫలము

పశుపాలకుడును గోష్ఠ బహిష్కారకారకుడును శ్రీకృష్ణుడు. గోష్ఠాగారప్రాపకుడు యముడు. శ్రీకృష్ణాధిపత్యముచే సుభిక్షము, పశువృద్ధి, సస్యవృద్ధి, పశువులకు క్షీరసమృద్ధియు గలుగును. యమాధిపత్యముచే సస్యహాని దుర్భిక్షము. అల్పవృష్టి, పశువులకు క్షీరహాని, పశుపీడయు గలుగును.

వర్ష పరిమాణము

నాలుగు ఆఢక (కుంచ)ములు వర్షము—మధ్యవృష్టి। "అష్టౌ భాగాస్సముద్రేషు పర్వతేషు తథా నవ। త్రిభాగాభువి పర్జన్య శ్చైవం వర్షతి చ త్రిధా॥" సముద్రము లందెనిమిదిభాగములును పర్వతములందు తొమ్మిది భాగములును భూమియందు మూడుభాగములను వర్షించును.

ఆఢకప్రమాణము — షష్టియోజన విస్తీర్ణం శతయోజన మున్నతం। ఆఢకస్య ప్రమాణంతు దేవమానేన గణ్యతే॥

ఆఢకస్థితి—వత్సరాది ప్ర॥ కార్తిక శు. సప్తమీ శు. ప॥ గోపబాలుని హస్తమందును, అటనుండి మాఘ బ. ద్వితీయా శ. ప॥ గోపయువకుని హస్తమందును, అటనుండి వత్సరాంత ప॥ వృద్ధగోపుని హస్తమందును, ఆఢకముండును. గోపుని హస్తముగుటచే సుభిక్షము ఆరోగ్యము సంపత్తు గలుగును. బాల్యవయస్సగుచో వర్షములు తక్కువయగును. యౌవనవయస్సగుచో సువృష్టి, వృద్ధవయస్సగుచో సుభిక్షము గలుగును.

వర్షధాన్యాదిప్రమాణములు (వింశోపకములు)

వర్షం ౧౨ ధాన్యం ౧౩ శీతం ౧౧ తృణం ౧౯ ఉష్ణం ౧౩ మారుతః ౨ ప్రజావృ ౧౫ నాశః ౧౫ రాజవిడ్వరం ౧౧. వ్యాఘయః ౯ ఉపశమనం ౧౩ ఆచారః ౨ అనాచారః ౧౩ మరణాని ౧౯ జన్మాని ౧౧ దేశోపప్లవః ౯ దేశస్వాస్థ్యం ౧౨ చోరభయం ౮౧ నా ౫ అగ్నిభయం ౫ నా ౨ మృగోపద్రవః ౧౩ నా ౨ కీటభయం ౨ నా ౧౫ శలభ వృ ౩ నా ౧౧ మశక వృ ౨ నా ౨ మత్కుణవృ ౧౧ నా ౩ వృశ్చిక వృ ౧౧ నా ౧౧ వ్యాఘ్రు వృ ౩ నా ౨ సస్య వృ ౫ నా ౬ శుక వృ ౯ నా ౨ పిక వృ ౭ నా ౫ కుక్కుట వృ ౭ నా ౭ ఖగ వృ ౪ నా ౬ గో వృ ౬ నా ౪ మహిష వృ ౮ నా ౬ మృగ వృ ౩ నా ౩ ఛాగ వృ ౫ నా ౫ అశ్వ వృ ౬ నా ౫ స్వేదజ వృ ౧౧ నా ౧౯ వ్రీహి వృ ౧౮ శాలి వృ ౧౭ కులుత్థ వృ ౧౪ తిల వృ ౧౮ మాష వృ ౬ ముద్గవృ ౧౮ సర్షప వృ ౧౦ చణక వృ ౧౬ ఆఢక వృ ౧౦ గోధూమ వృ ౧౭ కోద్రవ వృ ౧౦ ప్రియంగు వృ ౧౬ యావనాళ వృ ౧౭ శ్యామాక వృ ౧౮ రాజమాష వృ ౪ నీవార వృ ౧౬ శింబిధాన్య వృ ౧౮.

రవిచార ఫలము.

చైత్ర శు. తృతీయా శు. మేషేర్కః ౧౧-౫౪॥ తృతీయ-సుభిక్షము। శుక్రవారము—సస్యవృద్ధి। కృత్తిక - సువృష్టి। ఆయుష్మాన్-సుఖము। తైతిల-సువృష్టి। మిధునలగ్నము - వాయుపీడ। భరణ్యాది మండలము-సస్యవృద్ధి। పూర్వాహ్ణము—వర్షములు తగ్గును। పగలు—దుర్భిక్షము, కలహములు హెచ్చుగును.

ఆర్ద్రాప్రవేశము:—జ్యేష్ఠ శు త్రయో. గు. ఆర్ద్రాం ర్కః. చతుర్దశి అనావృష్టి। గురువారము- ధరలు తగ్గును। అనూరాధ - జనులకు శుభము। సాధ్యయో-శుభము। గర-దుర్భిక్షము కన్యాలగ్నము-మధ్యవృష్టి। పగలు-అనావృష్టి సస్యహాని। స్వాత్యాదిత్రయము-సుభిక్షము, ఆరోగ్యము, తత్కాల లగ్నబలముచే మధ్యమఫలము.

చంద్రచార ఫలము.

జ్యేష్ఠ శు. ప్రతిపత్తు శనివారమున—అనావృష్టి సస్యహాని దుర్భిక్షము ప్రభుత్వమునకు పరాభవము. ఆషాఢ శు. పంచమి గురువారము-సుభిక్షము, ఆరోగ్యము। ఆషాఢ శుక్లమున స్వాతినవమినాడయ్యేను. భూమియందు చల్లిన విత్తనములుగూడ ఎగిరిపోవునట్లు గాలి వీచును. ఆషాఢ బహుళమున రోహిణితో దశమి గలియుటచే సర్వసస్య సమృద్ధి. ఏకాదశి గలియుటచే మధ్యమము.

మరియు జ్యేష్ఠమున ౫ శనివారములును ౫ ఆదివారములును, శ్రావణమున ౫ మంగళవారములు, కార్తికమున ౫ శనివారములు, ౫ ఆదివారములు, మార్గశిరమున ౫ మంగళవారములు ఫాల్గునమున ౫ శనివారములును ౫ ఆదివారములును నైనవి.

శనివారము లైదగుచో జననాశము, దుర్భిక్షము, భూకంపము మొదలగు నుపద్రవములు గలుగును. ఆదివారము లైదగుచో దుర్భిక్షము. మంగళవారము లైదగుచో యుద్ధభయము, గలుగును.

సౌరార్ఘములు

మేష, మిధున, సింహ, కన్యా, తులా, వృశ్చిక, మకర, మీనమాసములందు యావనాళయాలకీ కుంకుమ హింగు కాంస్యతైలైరండ గోధుమకస్తూర్యాదులు శూన్యార్ఘములగును। ధాన్యాజ్య చణక వస్త్ర కర్పూర లవణ తామ్ర కుళుత్థ లవంగ పుష్ప సీసాదులత్యర్ఘములగును। సువర్ణ రజత కార్పాస మాష ముద్గ మరిచ నాగవల్లీదళ తిలజీర జాజి పిప్పలి పట్టా ఏకాయస శ్రీ గంధ క్రముక శర్కరాదులు సమార్ఘములగును। వృషభ కర్కట ధనుర్మాసములందు—యావనాళాదు లత్యర్ఘములగును। ధాన్యాదులు సమార్ఘములగును। సువర్ణాదులు శూన్యార్ఘములగును। కుంభమాసమున—యావనాళాదులు సమార్ఘములగును। ధాన్యాదులు శూన్యార్ఘములగును। సువరాదు లత్యర్ఘములగును.

చాంద్రార్ఘములు

చైత్ర, వైశాఖ, ఆషాఢ, శ్రావణ, ఆశ్వయుజ, మాఘ, ఫాల్గున మాసములందు —యావనాళాదులు శూన్యార్ఘములగును। ధాన్యాదు లత్యర్ఘములగును। సువర్ణాదులు సమార్ఘములగును। జ్యేష్ఠ మార్గశిరములందు—యావనాళాదు లత్యర్ఘములగును। ధాన్యాదులు సమార్ఘములగును। సువర్ణాదులు శూన్యార్ఘములగును। భాద్రపద కార్తిక పౌష మాసములందు—యావనాళాదులు సమార్ఘములగును। ధాన్యాదులు శూన్యార్ఘములగును। సువర్ణాదు లత్యర్ఘములగును.

మౌఢ్య నిర్ణయము

జ్యేష్ఠ శు. దశమీ ఆ. (17-6-1956) ప్ర॥ జ్యేష్ఠ బ చతుర్థీ బు. (27-6-1956) పర్యంతం శుక్ర మౌఢ్యము॥ శ్రావణ శు త్రయో ఆ (19-8-56) ప్ర॥ భాద్రపద శు త్రయో. మం. (18-9-56) పర్యంతం గురుమౌఢ్యము. ఫాల్గున శు ప్రతిపత్ శ (2-3-1957) ప్ర॥ హేమలంబ సం॥ వైశాఖ శు సప్తమీ ప్రాంత పర్యంతం తిరుగ శుక్ర మౌఢ్యము. వైశాఖ శు త్రయో మం ప్ర॥ శ్రావణ బ చతుర్థీ శ ప॥ మఘాది పంచపాదములందు గురుసంచారము.

మకరసంక్రాంతి పురుషలక్షణము

అష్టకర్ణో విశాలాక్షో లంబభ్రూ ర్దీర్ఘనాసికః। అష్టబాహుశ్చతుర్వక్త్రః సంక్రాన్తి పురుషస్స్మృతః॥ శతయోజన మౌన్నత్యం విస్తీర్ణం ద్వాదశస్మృతం। ఏవం రూపం హి విజ్ఞేయం సంక్రాంతి పురుషాకృతేః॥

ఈ సంక్రాన్తి పురుషునకు ఘోరుడని పేరు. శూద్రుల కరిష్టము। అగరు జలముచే స్నానము - శుభము। ప్రియంగు (కొఱ్ఱ) ధాన్యము అక్షతలు - ఆ ధాన్యము నశించును చిత్రవర్ణమైన వస్త్రము -శుభము। కుంకుమ గంధము-యుద్ధము। బొగడ పూవును ధరించును-కీర్తి వృద్ధి। రజతాభరణము - రతజనాశము। తామ్ర పాత్రయందు భక్ష్యమును భుజించును - లోహాది నాశనము, స్ఫోటక భయము।

మామిడిపండు - ప్రజలకు సుఖము వరాహ వాహనము - మహిష నాశనము। కత్తి ఆయుధము - స్వల్ప యుద్ధములు - పచ్చని గొడుగు-పచ్చని వస్తువులు నశించును. తెల్లని పద్మమును ధరించును- శుభమగును। ఉత్తర దిక్కునకు ప్రయాణము-ఉత్తర దేశమున కరిష్టము। లజ్జచేష్ట-ప్రజలకు సుఖము। నిలబడియుండును - రాజులకు సుఖము.

పక్షఫలము:—శుక్ల పక్షే యదా పౌషే మకరస్థో దివాకరః। ప్రజానాం వ్యాధి పీడాచ నృపాణాం సమరం భవేత్ ॥ తా॥ మకర సంక్రాంతి శుక్ల పక్షమున నగుటచే ప్రజలకు రోగభయము, ప్రభువులకు యుద్ధములగును. తిధ్యాది ఫలములు : పౌష. శు ద్వాదశీ ఆ. మకరే రవిః ౩౮-౧౩ త్రయోదశి-భయము। ఆదివారము-దుర్భిక్షము। మృగశిర - పశుపీడ। బ్రహ్మయోగము - వినాశము। కౌలవ - అతివృష్టి। కన్యాలగ్నము - ధరలు తగ్గును। 20 వ ముహూర్తము - కలహములు, రాత్రి - రాత్రించరులకు హాని। యశ్శృణోతి మధు శుక్ల పక్షే వర్షనాధ సచివాదికం ఫలం। ప్రాప్నుయా ద్దురితముక్త విగ్రహా శ్చాయురర్ధమతులం యశస్సుఖం ॥

స స్య వి చా ర ము.

నాయక విచారముం బట్టి పూర్వ సస్యములు బాగుగ ఫలించును. సస్యజాతక విచారముచే శారద సస్యములు బాగుగ ఫలించును. సర్వసస్య సముదాయమగు ౧౬ వీసములలో ౧౧ వీసములు పంట ఫలించును.

ఆ దా య వ్య య ము లు

మేషవృశ్చికయోః ఆ ౧౧ వ్య ౫	సింహస్య ఆ ౫ వ్య ౫
వృషభతులయోః ఆ ౫ వ్య ౧౪	ధనుర్మీనయోః ఆ ౧౪ వ్య ౧౧
మిథునకన్యయోః ఆ ౮ వ్య ౧౧	మకరకుంభయోః ఆ ౨ వ్య ౮
కర్కాటకస్య ఆ ౨ వ్య ౧౧	సర్వాదాయః ౪౭ సర్వ వ్య ౬౫

రా జ పూ జా వ మా న ము లు

మేషస్య రా ౨ అ ౪	సింహస్య రా ౭ అ ౭	ధనుషః రా ౫ అ ౬
వృషభస్య రా ౫ అ ౪	కన్యాయాఃరా ౩ అ ౩	మకరస్య రా ౧ అ ౨
మిథునస్య రా ౧ అ ౭	తులాయాః రా ౬ అ ౩	కుంభస్య రా ౪ అ ౨
కర్కాటకస్యరా ౪ అ ౭	వృశ్చికస్య రా ౨ అ ౬	మీనస్య రా ౭ అ ౨

కం దా య ఫ ల ము లు

అశ్వ	భర	కృ	రోహి	మృగ	ఆర్ద్రి	పున	పుష్య	ఆశ్రే
౬	౧	౪	౭	౨	౫	౦	౩	౬
౧	౨	౦	౧	౨	౦	౧	౨	౦
౦	౨	౪	౧	౩	౦	౨	౪	౧
మఘ	**పూఫ**	**ఉఫ**	**హస్త**	**చిత్ర**	**స్వా**	**విశా**	**అనూ**	**జ్యే**
౧	౪	౭	౨	౫	౦	౩	౬	౧
౧	౨	౦	౧	౨	౦	౧	౨	౦
౩	౦	౨	౪	౧	౩	౦	౨	౪
మూ	**పూషా**	**ఉషా**	**శ్ర**	**ధని**	**శత**	**పూభా**	**ఉభా**	**రేవ**
౪	౭	౨	౫	౦	౩	౬	౧	౪
౧	౨	౦	౧	౨	౦	౧	౨	౦
౧	౩	౦	౨	౪	౧	౩	౦	౨

ఫలం ॥ విష మేష్వర్ధలాభస్స్యాత్ సమేషు సమతా భవేత్ ।
శూన్యేషు శూన్యం భవతి కందాయ త్రయయోగతః ॥
ఆదిశూన్యే భవే ద్వ్యాధి ర్మధ్యశూన్యే మహద్భయం ।
అంత్యశూన్యే భవేద్ధానిః కందాయ ఫలమీదృశమ్॥

సం వ త్స ర ఫ ల ము

అశ్విని	పుష్య	స్వాతి	అభిజిత్తు	వారలకు	రాజపూజ్యత
భరణి	ఆశ్రేష	విశాఖ	శ్రవణం	,,	యుద్ధభయం
కృత్తిక	మఘ	అనూరాధ	ధనిష్ఠ	,,	అలంకారప్రాప్తి
రోహిణి	పూఫ	జ్యేష్ఠ	శ. తా	,,	రోగభయం
మృగశీర్ష	ఉఫ	మూల	పూ. భా	,,	ఆయుర్వృద్ధి
ఆర్ద్రి	హస్త	పూ. షా	ఉ. భా	,,	అర్థలాభము
పునర్వసు	చిత్ర	ఉ. షా	రేవతి	,,	మనస్తాపము.

కు జ చా ర ఫ ల ము

పూర్వసంవత్సరమున నిజభాద్రపద బ. పంచమీ గు. (6-9-55) ఉత్తర ఫల్గునియం దుదయించిన కుజుడు ఈ సంవత్సరమున శ్రావణ శు. పంచమీ. శు. (10-8-1955) నుండి, ఆశ్వ శు షష్ఠి బు (10-10-55) వరకు పూర్వాభాద్రా శత తారలందు వక్రించుటచేతను ఆ నక్షత్రములు ఉదయ నక్షత్రమునుండి 14, 13 నక్షత్రము లగుటచేతను కుజునకు 'వ్యాళవక్రి' మను ముఖమగును, దానిచే సర్పభయము హెచ్చగును. కాని వృష్టి సస్యవృద్ధి, సుభిక్షము, అన్యోన్య మైత్రియు గలుగును. ఉత్తరాషాఢ, శ్రవణము, ఉత్తరాభాద్ర, రోహిణి ఈ నక్షత్రములందు చరించుట అనావృష్టి కారణము.

బు ధ చా ర ఫ ల ము

ఆయా మాసములం దుదయాస్తముల చేసిన బుధుడు, వైశాఖ శు నవమి, ఆషాఢ బ ఏకాదశి, పౌష శు పూర్ణిమలందు ఉదయించుటచే యుద్ధభయము అగ్నిభయము చోరభయము రోగభయము దుర్భిక్షము జలభయము గలుగును. గాని వైశాఖ, ఆశ్వయుజ, పౌషములం దస్తమించుట శుభము. మరియు నెప్పుడైన బుధోదయానంతర మేదేని విపరీత ఫలము గలుగును. వర్షమున్న అనావృష్టి, అనావృష్టియున్న వర్షము, సుభిక్షముగనున్న దుర్భిక్షము, దుర్భిక్షముగనున్న సుభిక్షము, భయమున్న క్షేమము, క్షేమమున్న భయము ఇట్లు వైపరీత్యము గలుగును.

గు రు చా ర ఫ ల ము

సంవత్సరాది ప్ర॥ వైశాఖ శు ద్వాదశీ సో ప॥ కర్కాటకమున గురుడు. అటనుండి ఆశ్వయుజ బ నవమీ ఆ. ప సింహమున గురుడు. అటనుండి సంవత్సరాంత ప॥ కన్యారాశియందు గురుడు. ఫలము. కర్కాటకమున గురుడుండ సువృష్టి, పశువులకు క్షీరవృద్ధి, సస్యవృద్ధి, వైదిక కర్మాభివృద్ధియు గలుగును. సింహమున గురుడుండ ప్రభువులకు యుద్ధప్రయత్నములగును. వర్షములు బాగుగ గురియును. సజ్జనులును బ్రాహ్మణులును ధనహీను లయ్యెదరు. కన్యయందు గురుడుండ వర్షములు సస్యములు బాగుగనుండును. ధరలు కొంచెము తగ్గి సుభిక్షముగ నుండును. ప్రభుత్వమునకు ఆదాయము అధికమగును. బ్రాహ్మణులు సత్కర్మల నాచరింతురు.

శు క్ర చా ర ఫ ల ము

ఈ సంవత్సర జ్యేష్ఠ శు దశమీ ఆ న ఆర్ద్రియందుండి ఉత్తర మార్గమున గజవీధియందు పడమట నస్తమించి, జ్యేష్ఠ బ చతుర్థీ బు న మృగశీర్షయందుండి ఆ మార్గమందావీధియందు తూర్పున నుదయించును. తిరుగ ఫాల్గున శు ప్రథమా శ న మధ్యమమార్గమున జరద్గవ వీధియందు తూర్పున నుదయించును. ఫలము. ఉత్తరమార్గమున నుదయాస్తములగుటచే సువృష్టి, సుభిక్షము, పరరాష్ట్రములు స్వరాష్ట్రమున చేరుట వాటిని చక్కగ పాలించుటయు గలుగును. మధ్యమమార్గమున నస్తమించుటచే సస్యములు వర్షములు ధరలు యోగక్షేమములు మధ్యమముగనుండును. గజవీధి యగుటచే గజము

లకు హాని. జరద్గవవీధి యగుట శాస్త్రవేత్తలకు హానికరము. శుక్ల పక్షమున శుక్రుని యుదయాస్తమములగుటచే రాజపుత్రులకు గజాశ్వాదులకు హాని అనగా యుద్ధభయము. కృష్ణపక్షమున నుదయమగుట యుద్ధోపద్రవ శాంతికరము సైనికులకు వృద్ధిప్రదము-ఆర్ద్రాది చతుష్టయమున నస్తమించుటచే సువృష్టి, సస్యవృద్ధిగాని బ్రాహ్మణులకు హాని. క్రూరపుపనులు చేయువారికిని హాని. భరణ్యాది మండలమునకు నుదయించుటచే సుభిక్షముగ నుండును. అంగ వంగ కళింగ బాహ్లీక (సింధు ప్రాంతము) మాహిష దేశములందు భయము గలుగును. తిరుగ ధనిష్ఠాది షట్కమున నస్తమించుటచే మంచి పంటలు పండును. పశువృద్ధి, ధనవృద్ధి, గలుగును. ఒక్కొక ప్రదేశమున నుపద్రవములు గలుగును.

శని చార ఫలము

ఈ సంవత్సరమంతటను వృశ్చికమున శని సంచారము. అందు సంవత్సరాది ప్ర॥ జ్యేష్ఠ బ అమా ఆ ప॥ అనూరాధయందును, అట నుండి శ్రావణ బ ప్రథమా బు ప విశాఖయందును, అటనుండి పౌష శు పంచమీ ఆ ప॥ అనూరాధయందును, పిమ్మట సంవత్సరాంత పర్యంతము జ్యేష్ఠయందును శని సంచరించును. శని వృశ్చిరాశి యం దుండుటచే ప్రజలకు రోగభయము. పశువులకు సైనికులకు సంఘములకును హాని. ప్రభువులకు భేదము (విరోధభావము) గలుగును. విశాఖలో సంచరించుచుండ త్రిగర్తదేశీయులకును చీనా దేశవాసులకును హాని, కుంకుమపూవు లాక్షారసము సస్యములు, మంజిష్ఠము కుసుంభము (రంగు) నశించును. అనూరాధలోనుండగా ఫలూతి తంగళణఖస కాశ్మీరదేశములు ఆయాదేశముల మంత్రులు ఆయాదేశములందున్న కుంభకార తైలికాదులు ఘంటారావము చేయువారు పీడనందెదరు. మిత్రదేశములకు భేదము గలుగును. జ్యేష్ఠ యందుండగా, రాజులు రాజపురోహితులు రాజ సన్మానము నంది నవారలు శూరులు సంఘములు సైనికులును పీడనందెదరు. మూడు నక్షత్రములందు చరించుట అధమఫలము.

కూర్మచక్రముచే—కాంభోజ సింధు సౌవీర, అంబష్ఠ అరబ బర్బర యవన బాహ్లీక, ఆనర్త, శూద్ర, అభీర, కిరాత, ద్రవిడ, సురాష్ట్ర, మహారాష్ట్రాదినైరృతి దేశములకును, పాంచాల, కాశి, హైహయ, పారసీక, శక, మ్లేచ్ఛాది పశ్చిమదేశములకును హాని.

రాహు చార ఫలము

వైశాఖమాస గ్రహణముచే పత్తి నూవులు పెసలు నశించును. ఇక్ష్వాకు వంశీయులు యౌధేయులు, శకులు కళింగదేశీయులు పీడ నందెదరు. దేశము సుభిక్షముగనుండును. కార్తికమాస గ్రహణముచే అగ్నిచే జీవించువారు. మగధ, కోసల, కల్మాష, కాశీ శూర సేన ప్రాచ్యదేశవాసులును పీడనందెదరు. కళింగ దేశాధిపతికిని వారి అనుచరులకును విశేష పీడ. క్షత్రియులకును పీడాకరము. క్షేమము సుభిక్షము గలుగును.

దేశారిష్ట యోగములు

1. సంవత్సరమంతయు వృశ్చికరాశిలో శని. ఫలము. దుర్భిక్షము. అతి వృష్టి వ్యాధులును గలిగి ప్రజ లతికష్టముచే జీవింతురు.

2. సంవత్సరాది ప్ర॥ ఫాల్గున శు షష్ఠి గు. ప. శనిరాహు యోగము. ఫలము, చోరులు, అగ్ని, సైనికులు వీటివలన భయముచే దేశము క్షోభనందును. సస్యహానియగును.

3. సంవత్సరాది ప్ర॥ ఆషాఢ బ సప్తమి సో. ప॥ శని వక్రము. ఫలం. గజాశ్వాదులు గోవులు. మనుష్యులు నశించును.

4. వత్సరాది ప్ర॥ వైశాఖ శు ౧౨ సో. ప॥ కుజగురు సమ సప్తకము ఫలము అయోధ్యకును లంకాపట్టణమునకును మధ్య గల దేశమున జనహాని దుర్భిక్షము గల్గును.

5. ఆశ్వ. బ. నవమి. ఆ. ప్ర॥ సంవత్సరాంత ప॥ గురునకు తృతీయమున శని. ఫలము. వింధ్యదక్షిణమున జనహాని.

6. కార్తిక బ. తృతీయా. బు. ప్ర॥ పౌష బ. ప్రథమా గు. ప॥ మీన కన్యావృశ్చికములందు కుజ గురు శనులు ఫలము. దుర్భిక్షము. యుద్ధభయము, మరణములు, అగ్నిభయము, వాయు భయము, వ్యాధులు గల్గును.

7. కార్తిక బ. పంచమీ గు. ప్ర॥ బ. దశమీ మం. ప॥ కుజ శనులమధ్య బుధుడు. ఫలము. యుద్ధభయము, అనావృష్టి.

8. మాఘ బ. ద్వితీయా. శ. ప్ర॥ సంవత్సరాంత ప॥ వృశ్చికాంతమున శని॥ ఫలము. ధరలు హెచ్చును దుర్భిక్షము.

9. ఫాల్గున శు షష్ఠీ గు. ప్ర॥ సంవత్సరాంత ప॥ కుజ శని సమసప్తకము. ఫలము. అయోధ్యనుండి దక్షిణదేశమున దుర్భిక్షము శస్త్రభయము గలుగును.

10. ఫాల్గున శు షష్ఠీ గు॥ ప్ర॥ సంవత్సరాంత ప॥ శనికి వ్యయంలో రాహువు. ఫలము. ఆంధ్రదేశమున సస్యహాని. నీచులకు తస్కరులకు హాని.

11. ఫాల్గున బ. అష్టమీ. శ. ప్ర॥ సంవత్సరాంత ప॥ వృశ్చికమున జ్యేష్ఠలో శని వక్రము. ఫలము. యవనదేశ ప్రభువునకును అవంతిదేశప్రభువునకును ఆరు మాసములలో కీడు అగును.

గ్రహ కూటములు

12. వైశాఖ బ త్రయోదశి గు. చతుర్దశి లందు వృషభమున రవి చంద్ర బుధ కేతువులు.

13. కార్తిక శు ద్వాదశి గు. ప్ర॥ మార్గశిర శు ప్రథమా సో ప॥ వృశ్చికమున రవి బుధ శని రాహువులు.

14. కార్తిక బ చతుర్దశి, అమా ఆ, మార్గ శు ప్రథమా సో లందు వృశ్చికమున రవి చంద్ర బుధ శని రాహువులు.

15. మార్గ శు ఏకాదశి శు వృశ్చికమున రవి శుక్ర శని రాహువులు.

16, మార్గ బ ద్వాదశి. త్రయోదశి, చతుర్దశి ఆ లందు వృశ్చికమున చంద్ర శుక్ర శని రాహువులు.

17. మాఘ బ చతుర్దశి గు. అమా శు లందు కుంభమున రవి చంద్ర బుధ శుక్రులు.

18. ఫాల్గున బ చతుర్దశి, అమా ఆ, హేమలంబ చైత్ర శు. ప్రథమా సో. లందు మీనమున రవి చంద్ర బుధ శుక్రులు.

ఫలము. నాల్గుగ్రహము లొకరాశియందు కలసిన సరిహద్దు రాష్ట్రములవలన భయము గలుగును. ఐదుగ్రహములు కలసిన సర్వదేశ ప్రభువులకును హానియగును.

వర్షయోగములును అనావృష్టి యోగములును ధరలును ఫలములతో వేరుగ తుదను వ్రాయబడినవి.

శుభ ముహూర్తములు

చైత్రమాసము:—ఏప్రి 12 ప్రతి గు వత్సరాది గాన నవవస్త్రధారణాదులకు కర్కాటకం ౧౬-౨౩ గం 12-24-ఏప్రి 25 శు పంచ ఆ మృగశీర్ష. రాత్రి వివాహాల కర్మాదులకు కుంభము మతాం. ఘ ౨౩-౪౨ రా 3-46—మీనం ౨౫-౨౫ రా 4-28—(2) 17 శు సప్తమం పుష్య రాత్రి హాలకర్మకు కుంభం. మతాం. ౨౩-౨౦ రా 3-38 షష్ఠ చంద్రుడు—మీనం రహితం ౨౫-౬ రా గం 4-20 రాహువేధ—18 అష్ట బు ఆశ్లే రాత్రి కూపారంభమునకు కుంభము ౨౩-౧౦ రా గం 3-34 షష్ఠచంద్రుడు—(2) 20 దశ శు పూఫ రాత్రి కూపారంభమునకు కుంభం మతాం. ౨౨-౪౫ రా గం 3-25—మీనం రహితం ౨౪-౩౪ రా గం 4-8 షష్ఠ చంద్రుడు రాహువేధ—(2) 21 శు ఏకాదశి ఉఫ రాత్రి వివాహాల

కర్మాదులకు కుంభం ౨౨-౩౮ రా గం 3-21 జామిత్ర చంద్రుడు—(2) 22 ద్వాద ఆ హస్త రాత్రి వివాహాలకర్మాదులకు మీనం రాజపం|| ౨౪-౧౩ రా గం 4-0 జామిత్ర చంద్రుడు—24 చతుర్దమం స్వాతి రాత్రి. వివాహ హాల కర్మాదులకు కుంభము ౨౨-౬ రా గం 3-9—27 బ ద్వితీ శు జ్యేష్ఠ రాత్రి నవవధూప్రవేశమునకు కుంభము. ౨౧-౩౩ రా గం 2-57—మీనం మతాం. ౨౩-౧౯ రా గం 3-40 సగ్రహ చంద్రుడు—28 తృతీ శ జ్యేష్ఠ రాత్రి నవవధూప్రవేశమునకు కుంభము ౨౧-౨౩ రా గం 2-53 సగ్రహ చంద్రుడు—29 చతుర్థీ ఆ మూల రాత్రి వివాహమునకు ధనుస్సు ౧౧-౪౩ రా గం 11-1 లగ్న చంద్రుడు—మే 1 బ షష్ఠి మం ఉ. షా వివాహాలకర్మాదులకు కుంభము ౨౦-౫౨ రా గం 2-42 రిఃఫచంద్రుడు—మీనం మతాం ౨౨-౩౭ రా గం 3-24 సగ్రహ చంద్రుడు—3 అష్ట గు ధని రాత్రి వివాహాల కర్మాదులకు మీనం ౨౨-౧౮ రా గం 3-17—4 నవ శు శ తా. గర్భాధానమునకు ధనుస్సు ౧౦-౫౧ గం 22-42—5 దశ శ పూ భా గర్భాధానమునకు ధనుస్సు ౧౦-౪౦ గం 22-38.

వైశాఖమాసము:— మే 12 శు ద్వితీ శ మృగ రాత్రి వివాహాదులకు మీనం ౨౦-౪౫ రా గం 2-42—15 షష్ఠి మం పుష్య రాత్రి నవవధూప్రవేశ యాత్రాదులకు మీనం మతాం|| ౨౦-౧౨ రా గం 2-30—17 అష్ట గు మఘ రాత్రి వివాహమునకు ధనుస్సు ౭-౩౨ రా గం 21-51—కుంభము ౧౭-౩ రా గం 1-39 జామిత్ర చంద్రుడు—18 నవ శు పూ ఫ గర్భాధానమునకు ధనుస్సు ౭-౨౩ గం 21 47—ఉఫ వివాహాదులకు మేషం ౨౫-౪౫ రా గం 4-44 జూన్ 3 బ నవ ఆ ఉ. భా అన్నప్రాశనకు మిథునం ౬-౧౭ గం 8.1—4 బ దశ సో రేవ అన్నప్రాశనకు మిథునం మతాం ౬-౯ గం 7-58.

జ్యేష్ఠమాసము:—జూలై 1 బ అష్ట ఆ ఉ. భా అన్నప్రాశనకు కన్య ౧౫-౫౩ గం 11-56.

ఆషాఢమాసము:—జూలై 13 శు షష్ఠి శు ఉఫ అన్నప్రాశనకు కన్య ౧౩-౪౬ గం 11-8 లగ్న చంద్రుడు—14 సప్త శ హస్త అన్నప్రాశనకు కన్య మతాం ౧౩-౩౫ గం 11-5 లగ్న చంద్రుడు—16 నవ. సో స్వాతి అన్నప్రాశనాదులకు కన్య ౧౩-౧౫ గం 10-57—22 పూర్ణి ఆ ఉషా. అన్నప్రాశనకు కన్య ౧౨-౧౨ గం 10-34—(2) 23 బ ప్రతి సో శ్రవ అన్నప్రాశనకు కన్య మతాం|| ౧౨-౧ గం 10-29—25 ద్వితీ బు ధని అన్నప్రాశనాదులకు కన్య ౧౧-౪౦ గం 10-22 షష్ఠచంద్రుడు.

శ్రావణమాసము:—ఆగ 12 శు సప్త ఆ స్వాతి అన్నప్రాశనకు తుల ౧౫-౩౫ గం 12-1 లగ్న చంద్రుడు—(2) 19 త్రయో. ఆ ఉషా అన్నప్రాశనకు కన్య ౮-౧౭ గం 8-44 కేతు వేధ—20 చతుర్ద సో శ్రవణం అన్నప్రాశనకు తుల ౧౪-౧౨ గం 11-30—22 బ ప్రతి బు శతా అన్నప్రాశనకు కన్య మతాం ౬-౪౮ గం 8.32 షష్ఠచంద్రుడు—25 బ చతుర్థీ శ రేవ అన్నప్రాశనకు తుల ౧౩-౨౧ గం 11-10 షష్ఠచంద్రుడు—26 పంచ ఆ అశ్వి అన్నప్రాశనకు తుల ౧౩-౧౧ గం 11-6—30 నవ గు మృగ అన్నప్రాశనాదులకు కన్య ౫-౨౫ గం 8.0 సకేతు చంద్రుడు.

భాద్రపదమాసము:—సెప్టెం 6 శు ద్వితీ గు ఉఫ అన్నప్రాశనకు కన్య ౪-౧౪ గం 7-33 లగ్నచంద్రుడు—(2) 7 తృతీ శు చిత్ర అన్నప్రాశనకు తుల ౧౧-౭ గం 10-19 రిఃఫ చంద్రుడు, కుజవేధ—9 పంచ ఆ స్వాతి అన్నప్రాశనాదులకు కన్య ౩-౪౩ గం 7-21—17 త్రయో సో ధని అన్నప్రాశనాదులకు తుల ౯-౨౮ గం 9-40.

ఆశ్వయుజమాసము:—అక్టో 5 (2) శుప్రతి శు స్వాతి వివాహ గర్భాధానాదులకు మేషం చోర పం|| ౪-౨౫ గం 19-34 జామిత్ర చంద్రుడు—6 ద్వితీ శ విశా గర్భాధానమునకు మేషము ౪-౧౮ గం 19-30—10 షష్ఠి బు మూలరాత్రి వివాహమునకు మేషం మతాం 3-౪౬ గం 19-14—14 దశ ఆ శ్రవ పగలు వివాహమునకు తుల మతాం ౪-౫౦ గం 7-53—నవ వస్త్రాభరణాదులకు ధనుస్సు ౧౫-౧౧ గం 12.1—ధనిష్ఠ రాత్రి వివాహమునకు మేషం 3-౧౪ గం 18-59—15 ఏకా సో పగలు వివాహమునకు తుల ౪-౪౦ గం 7-49—18 చతుర్ద శు రేవ రాత్రి వివాహాదులకు మిథునం మతాం ౧౨-౭ గం 22-31—19 పూర్ణి శు అశ్వి రాత్రి వివాహాదులకు మిథునం ౧౨-౦ గం 22-26—20 బ ప్రతి శ అశ్వి అన్నప్రాశన వివాహాదులకు ధనుస్సు ౧౪-౭ గం 11-38—22 తృతీ సో రోహి వివాహగర్భాధానాదులకు మిథునం రాజ పం|| ౧౨-౫౧ గం 22-44-రిఃఫ చంద్రుడు—25 షష్ఠి గు పునర్వసు గర్భాధానమునకు మిథునం మతాం ౧౨-౨౫ గం 22-32 లగ్న చంద్రుడు—నవవధూప్రవేశమునకు కన్య మతాం ౨౬-౪౨ రాగం 4-15—28 నవ ఆ మఘ వివాహమునకు ధనుస్సు ౧౨-౪౨ గం 11-6.

కార్తికమాసము:—(2) నవం 5 శు తృతీ సో. జ్యేష్ఠ రాత్రి నవవధూప్రవేశమునకు మిథునం మతాం ౧౦-౫౦ గం 21-49 సగ్రహ షష్ఠ చంద్రుడు—6 చతుర్థీ మం మూల రాత్రి వివాహమునకు కన్య ౨౪-౫౭ రా గం 3-28—9 సప్త శు శ్రవ రాత్రి నవగృహారంభ వివాహాదులకు కన్య మతాం ౨౪-౩౨ రాగం 3-17—11 అష్ట ఆ ధని పగలు వివాహమునకు ధనుస్సు చోర పం|| ౧౦-౧౧ గం 10-11—12 నవ సో శ తా అన్నప్రాశన నవగృహారంభ ప్రవేశాదులకు ధనుస్సు రోగ పం|| ౧౦-౦ గం 10.7 సగ్రహ చంద్రుడు—గర్భాధానమునకు మిథునము ౯-౪౭ గం 21-22 సగ్రహచంద్రుడు—14 ఏకా బు. ఉభా రాత్రి వివాహమునకు మిథునము ౯-౩౦ గం 21-14—రేవ వివాహ నవగృహారంభప్రవేశాదులకు కన్య ౨౩-౪౮ రాగం 2-57 జామిత్ర చంద్రుడు—16 త్రయో శు అశ్వి అన్నప్రాశన వివాహాదులకు మకరము ౧౩-౧ గం 11-21 దుర్ముహూర్తస్పర్శ—రాత్రి వివాహాదులకు మిథునము మతాం ౯-౧౧ గం 21-6—18 పూర్ణి ఆ రోహి రాత్రి వివాహనవగృహారంభ ప్రవేశాదులకు కన్య మతాం ౨౩-౧౦ రా గం 2,42 సకేతుచంద్రుడు—19 బ ప్రతి సో రోహి అన్నప్రాశన వివాహాదులకు ధనుస్సు ౭-౪౩ గం 9-40 షష్ఠ చంద్రుడు—మకరమున్న ౧౨-౨౮ గం 11-10 సకేతు చంద్రుడు—21 చతుర్థీ బు. పున గర్భాధానమునకు మిథునం ౭-౨౪ గం 20-47 లగ్న చంద్రుడు—నవవధూప్రవేశమునకు తుల చోర పం|| ౨౯-౪౫ రా గం 5-19—22 పంచ గు పుష్య గర్భాధానమునకు మిథునము ౭-౧౩ గం 20-42 కుజదృష్టి—నవవధూప్రవేశమునకు తుల ౨౯-౩౫ రాగం 5-15—23 షష్ఠి శు పుష్య అన్నప్రాశనాదులకు మకరము ౧౧-౪౨ గం 10-54—24 సప్త శ మఘ రాత్రి వివాహమునకు తుల మతాం ౨౯-౧౬ రాగం 5-7.

మార్గశిరమాసము:—డిశెం 5 శు తృతీయ బు ఉషా వివాహ గర్భాధానాదులకు మిథునము ౬-౩ గం 19-52 కుజదృష్టి నక్షత్ర సంధి, జామిత్రచంద్రుడు—6 చతుర్థీ గు ఉషా అన్నప్రాశన వివాహాదులకు ధనుస్సు ౫-౩౧ గం 8-33—7 పంచ శు ధని రాత్రి వివాహాదులకు తుల ౨౮-౫ రా గం 4-17—8 షష్ఠీ శ ధని రాత్రి వివాహాదులకు మిథునం ౫-౩౨ గం 19-40 కుజదృష్టి—9 సప్త ఆ శ తా అన్నప్రాశనాదులకు ధనుస్సు ౪-౫౭ గం 8-22—మకరం మతాం ౭-౪౧ గం 9-51—గర్భాధానమునకు మిథునము మతాం ౫-౨౦ గం 19-36 కుజదృష్టి—నవవధూప్రవేశమునకు తుల రాజ పం|| ౨౬-౪౪ రా గం 4-10 తిథి సంధి—12 నవ బు రేవ రాత్రి వివాహాదులకు మిథునం మతాం ౪-౪౯ గం 19-24 కుజ దృష్టి—

కర్కాటకం రహితం ౭-౧౧ గం 20-20—తుల మతాం|| ౨౬-౧౧ రా గం 3-56 షష్ఠచంద్రుడు సగ్రహ చంద్రుడు—13 దశ గు రేవ అన్నప్రాశనవివాహాదులకు ధనుస్సు మతాం|| ౪-౧౨ గం 8-6 సగ్రహచంద్రుడు—రాత్రి అశ్వి వివాహాదులకు కర్కాటకం ౭-౦ గం 20-17—నవవధూప్రవేశమునకు తుల ౨౬-౦ రా గం 3-53—16 చతుర్ద ఆ రోహి అన్నప్రాశన వివాహాదులకు కుంభము ౧౩-౯ గం 11-43—రాత్రి వివాహాదులకు కర్కాటకం ౬-౨౮ గం 20 9 సకేతు చంద్రుడు—17 పూర్ణి సో మృగ అన్నప్రాశన వివాహాదులకు కుంభం మతాం ౧౩-౦ గం 11-39 విష్టి సకేతు చంద్రుడు—రాత్రి వివాహాదులకు కర్కాటకం మతాం ౬-౧౯ గం 20-3—(2) 19 బ ద్వితీ బు పున అన్నప్రాశనకు మకరం ౬-౫౧ గం 9-12 రవి వేధ షష్ఠచంద్రుడు—(2) గర్భాధానమునకు కర్కాటకం ౫-౫౭ గం 19-54 రవి వేధ, రిఃఫచంద్రుడు—పుష్య నవవధూప్రవేశమునకు తుల ౨౪-౫౭ రా గం 3-30—20 తృతీ గు పుష్య గర్భాధానమునకు కర్కాటకం ౫-౪౬ గం 19-50 లగ్నచంద్రుడు—(2) 23 సప్త ఆ ఉఫ వివాహ గర్భాధానాదులకు కర్కాటకం చోర పం|| ౫-౧౪ గం 19-39 అష్టకాదినం—(2) 24 అష్ట సో ఉఫ అన్నప్రాశన వివాహాదులకు మకరం ౫-౫౭ గం 8-54 అష్టకాదినం—26 దశ బు స్వాతి వివాహ గర్భాధానాదులకు కర్కాటకం చోర పం|| ౪-౪౨ గం 19-28.

పౌషమాసము:—(2) 1957 జన 3 శు ద్వితీ గు శ్రవ అన్నప్రాశనకు మకరం ౪-౧౯ గం 8-15 కేతు వేధ లగ్నచంద్రుడు—(2) 5 చతుర్థీ శ ధని అన్నప్రాశనకు కుంభం ౯-౩౩ గం 10 25 లగ్నచంద్రుడు, రాహువేధ—6 పంచ ఆ శతా అన్నప్రాశనకు మకరం మతాం|| 3-3౭ గం 8-3—కుంభం రహితం ౯-౨౩ గం 10-21 లగ్నచంద్రుడు—10 నవ గు అశ్వి అన్నప్రాశనకు మకరం ౨-౫౪ గం 7-46—13 ద్వాద ఆ రోహి అన్నప్రాశనకు మకరం ౨-౨౨ గం 7-34 సకేతు చంద్రుడు—(2) 17 బ ప్రతి గు పుష్య అన్నప్రాశనకు కుంభము మతాం|| ౭-౫౯ గం 9-38 షష్ఠచంద్రుడు—21 షష్ఠి సో హస్త అన్నప్రాశనకు మీనం చోర పం|| ౮-౩౭ గం 10-5—25 దశ శు అనూ అన్నప్రాశనకు మీనం ౮-౦ గం 9-50 దుర్ముహూర్తస్పర్శ.

మాఘమాసము:—ఫిబ్ర 2 శు ద్వితీ శ శతా అన్నప్రాశన సీమంతాదులకు కుంభం ౪-౫౮ గం 8-35 లగ్నచంద్రుడు—3 తృతీ ఆ పూభా ఆశ్వలాపనయనమునకు మీనం ౬-౩౫ గం 9-14 రిఃఫచంద్రుడు—ఉభా రాత్రి వివాహాదులకు ధనుస్సు ౨౬-౪౫ రా గం 4-40—4 చతుర్థీ సో అన్నప్రాశన వివాహాదులకు కుంభము ౪-౩౯ గం 8-28—9 నవ శ రోహి అన్నప్రాశనోపనయన, వివాహ, నవగృహారంభ, ప్రవేశాదులకు మీనము బలిమము, ౫-౩౮ గం 8-49 సకేతుచంద్రుడు—రాత్రి వివాహ నవగృహారంభ ప్రవేశాదులకు ధనుస్సు మతాం|| ౨౫-౩౬ రా గం 4-15 షష్ఠచంద్రుడు—10 దశ ఆ మృగ అన్నప్రాశన వివాహాదులకు కుంభము 3-౪౩ గం 8-2—రాత్రి వివాహ నవగృహారంభ ప్రవేశాదులకు ధనుస్సు ౨౫-౨౪ రా గం 4-11 జామిత్రచంద్రుడు—11 ఏకా సో ఆర్ద్ర ఆశ్వలాయనోపనయనమునకు మీనం రాజపం|| ౫-౨౦ గం 8-41—14 పూర్ణి గు మఘ రాత్రి వివాహమునకు ధనుస్సు ౨౪-౪౧ రా గం 3-55—16 బ ద్వితీ శ ఉఫ రాత్రి వివాహ నవగృహారంభ ప్రవేశాదులకు ధనుస్సు ౨౪-౨౦ రా గం 3-48—వివాహాదులకు మకరం మతాం ౨౮-౫ రా గం 5-18—18 చతుర్థీ సో చిత్ర అన్నప్రాశనోపనయన వివాహ నవగృహారంభప్రవేశాదులకు మీనం ౪-౨౦ గం 8-14 జామిత్రచంద్రుడు—(2) 19 పంచ మం స్వా రాత్రి వివాహనవగృహారంభాదులకు ధనుస్సు ౨౩-౪౯ రా గం 3-37 రవి వేధ—(2) రాత్రి వివాహమునకు మకరం రోగ పం|| ౨౭-33 రాగం 5-6 రవి వేధ—(2) 21 అష్ట గు అనూ రాత్రి వివాహాదులకు ధనుస్సు మతాం ౨౩-౨౭ రాగం 3-29—(2) మకరం రహితం ౨౭-౧౨ రా గం 4-59 కుజవేధ, సగ్రహ చంద్రుడు అష్టకా|| 23 నవ శ మూల రాత్రి వివాహమునకు ధనుస్సు ౨౩-౭ రాగం 3-21 లగ్నచంద్రుడు—(2) మకరం రాజపం ౨౬-౫౧ రా గం 4-50 చంద్రుడు పగలు వివాహమునకు మీనం మతాం 3-30 గం 7-52.

ఫాల్గునమాసము:—మార్చి 3 శు ద్వితీ ఆ ఉ. భా అన్నప్రాశనకు మీనం ౨-౩౨ గం 7-23 లగ్నచంద్రుడు—10 నవ ఆ మృగ అన్నప్రాశనకు మీనం ౧-౩౫ గం 6-55—(2) 13 ద్వాదశి బు పుష్య అన్నప్రాశనకు మీనం ౧-౧౦ గం 6-43 శని వేధ.

కుజాదిగ్రహ సంచారములు

చైత్ర మాసః

కుజచారః—ఏప్రి 14 శు చతుర్థీ శ ఉషా ౪ కుజః ౫౦-౬—20 శు దశ శు శ్రవ ౧ కుజః ౪-౫—25 శు పూర్ణి బు శ్రవ ౨ కుజః ౨౦-౧౪—30 బ పంచ సో శ్రవ 3 కుజః ౩౮-౪౯—మే 6 బ ఏకా ఆ శ్రవ 4 కుజః ౦-౩౪.

బుధచారః—ఏప్రి 12 శు ప్రతి గు అశ్వి 3 బుధః ౩౮-౫౪—14 శు చతుర్థ శ అశ్వి ౪ బుధః ౧౫-౪౫—15 పంచ ఆ భర ౧ బుధః ౫౩-౪౧—17 సప్తమం భర ౨ బుధః ౩౪-౪—19 నవ గు పశ్చాదు దితోబుధః ౧౫-౨ భర 3 బుధః ౧౭-౪౧—21 ఏకా శ భర ౪ బుధః ౫-౪౮—23 త్రయో సో కృత్తి ౧ బుధః ౦-౧౩—25 పూర్ణి బు కృత్తి ౨ వృషే మిత్రస్థో బుధః 3-౨౫—27 బ ద్వితీ శు కృత్తి 3 బుధః ౧౮-౫౫—29 చతుర్థీ ఆ కృత్తి ౪ బుధః ౫౨-౭—మే 2 సప్త బు రోహి ౧ బుధః ౫౫-౪౫—7 ద్వాద సో రోహి ౨ బుధః ౬-౫౮.

గురుచారః—ఏప్రి 17 శు సప్తమం గురు వక్రత్యాగః ౩౦-౦ రాశ్యాది గురుః 3-౨౮-౧౫ ౧౫.

శుక్రచారః—ఏప్రి 14 శు చతుర్థీ శ రోహి 3 శుక్రః ౧౧-౫౨—17 శు సప్తమం రోహి ౪ శుక్రః ౪౨-౧—21 ఏకా శ మృగ ౧ శుక్రః ౧౯-౨౩—25 పూర్ణి బు మృగ ౨ శుక్రః ౫-౫౨—29 బ చతుర్థీ ఆ మృగ 3 మిథునే మిత్రక్షశుక్రః ౫-౫౨—మే 3 అష్ట గు మృగ ౪ శుక్రః ౧౯-౧౨—7 ద్వాద సో. ఆర్ద్రా ౧ శుక్రః ౫౮-౧.

శనిచారః—అనూ ౨ వక్రీ శనిః

రాహుకేతూ—ఏప్రి 26 బ ప్రతి గు అనూ ౪ రాహుః రోహి ౨ కేతుః ౩౪-౦.

వైశాఖ మాసః

కుజచారః—మే 11 శు ప్రతి శు. ధని ౧ కుజః ౨౬-౨౧—16 సప్త బు ధని ౨ కుజః ౫౭-౫—22 త్రయో మం ధని 3 కుంభేసమస్థః కుజః ౩౩-౫౧—28 బ చతుర్థీ సో ధని ౪ కుజః ౧౭-౪౦—జూన్ 3 నవ ఆ శతా ౧ కుజః ౧౦-౩౬.

బుధచారః—మే 14 శు చతుర్థీ సో బుధ వక్రారంభః ౧౯-౫౬ రాశ్యాది బుధః ౧.౧౫-౩౭-౩౦—17 అష్ట గు పశ్చాదస్తమితోబుధః ౨౮-౩౯—22 త్రయో మం రోహి ౧ వక్రీ బుధః ౩౪-౫౫—28 బ చతుర్థీ సో కృత్తిక ౪ వక్రీ బుధః ౩౮-౨౫—జూన్ 3 నవ ఆ ప్రాగుదితోబుధః ౨౫-౪౩—7

త్రయో గు బుధ వక్రత్యాగః ౨౧-౧౦ రాశ్యాది బుధః ౧ ౬-౫౮-౫౪.

గురుచారః—మే 21 శు ద్వాద సో మఘా ౧ సింహే బుజుర్గురుః ౫౪-౪౮.

శుక్రచారః—మే 13 శు తృతీ ఆ ఆర్ద్రా ౨ శుక్రః ౧౭-౩౮—20 ఏకా ఆ ఆర్ద్రా 3 శుక్రః ౭-౧౧—31 బ షష్ఠి గు శుక్ర వక్రారంభః ౪౪-౩౪ వక్రారంభేరాశ్యాది శుక్రః ౨-౧౫-౪౬-౦.

శనిచారః—మే 15 శు షష్ఠీ మం అనూ ౧ వక్రీ శనిః ౨౯-౨౧.

రాహుకేతూ—అనూ ౪ రాహుః రోహి ౨ కేతుః.

జ్యేష్ఠ మాసః

కుజచారః—జూన్ 9 శు ప్రతి శ శతా ౨ కుజః ౧౬-౧౩—15 సప్త శు శత 3 కుజః ౩౭-౧౫—22 చతుర్ద శు శత ౪ కుజః ౨౦-౪౭—29 బ షష్ఠీ శు పూభా ౧ కుజః ౩౬-౧౪-జూలై 7 చతుర్ద శ పూభా ౨ కుజః ౪౪-౯.

బుధచారః—జూన్ 16 నవ శ రోహి ౧ బుజుర్బుధః ౨౦-౧౫—20 ద్వాద బు రోహి ౨ బుధః ౨౮-౪౫—23 పూర్ణి శ రోహి 3 బుధః ౪౦-౮—26 బ తృతీ మం రోహి ౪ బుధః ౨౨-౪౬—28 పంచ గు. మృగ ౧ బుధః ౪౭-౬—30 సప్త శ. మృగ ౨ బుధః ౫౯-౧౩—జూలై 3 దశ మం మృగ 3 మిథునే స్వర్షే బుధః ౧-౧౨—4 ఏకా బు మృగ ౪ బుధః ౫౫-౪౩—6 త్రయో శు ఆర్ద్రా ౧ బుధః ౪౧-౧౭—7 చతుర్ద శ ప్రాగస్తమితో బుధః ౨౭-౦—8 అమా శ ఆర్ద్రా ౨ బుధః ౨౮-౧౫.

గురుచారః—జూన్ 17 శు దశ ఆ మఘా ౨ గురుః ౧౮-౧౮—జూలై 7 బ చతుర్ద శ మఘా 3 గురుః ౧౨-౨౯.

శుక్రచారః—జూన్ 11 శు తృతీ సో ఆర్ద్రా ౨ వక్రీ శుక్రః ౫౧-౫౫—17 దశ ఆ పశ్చాదస్తమితశ్శుక్రః ౩౭-౪౫-18 ఏకా సో ఆర్ద్రా ౧ వక్రీ శుక్రః ౧౫-౮—23 పూర్ణి శ మృగ ౪ వక్రీ శుక్రః ౩౮-౨—27 బ చతుర్థీ బు ప్రాగుదితశ్శుక్రః ౨౦-౪౮—29 షష్ఠీ శు మృగ 3 వక్రీ శుక్రః ౧౮-౧౭—జూలై 7 బ చతుర్ద శ మృగ ౨ వృషేవక్రీ శుక్రః ౧౮-౧౭.

శనిచారః—జూలై 8 బ అమా ఆ విశా ౪ వక్రీ శనిః ౪౯-౩౩.

రాహుకేతూ—జూన్ 28 బ పంచ గు అనూ 3 రాహుః రోహి ౧ కేతుః ౨౮-౦.

ఆషాఢ మాసః

కుజచారః—జూలై 17 శు దశ మం పూభా 3 కుజః ౩౬-౪౫—ఆగ 2 బ దశ గు పూభా ౪ మీనే మిత్రస్థః కుజః ౫౮-౨౨.

బుధచారః—జూలై 10 శు 3 మం ఆర్ద్రా 3 బుధః ౮-౪౨—11 చతుర్థీ బు ఆర్ద్రా ౪ బుధః ౪౬-౧౮—13 షష్ఠీ శు పున ౧ బుధః ౨౧-౫౨—14 సప్త శ పున ౨ బుధః ౫౬-౧౦—16 నవ సో పున 3 బుధః ౨౯-౪౦—18 ఏకా బు పున ౪ కర్కాటకే శత్రుస్థో బుధః ౨-౫౮—19 ద్వాద గు పుష్య ౧ బుధః ౩౬-౩౪—21 చతుర్ద శ పుష్య ౨ బుధః ౧౦-౫౧—22 పూర్ణి ఆ పుష్య 3 బుధః ౪౬-౧౪—24 బ ద్వితీ మం పుష్య ౪ బుధః ౨౩-౩—26 తృతీ గు ఆశ్రే ౧ బుధః ౧-౩౪—27 చతుర్థీ శు ఆశ్రే ౨ బుధః ౪౨-౧౩—29 షష్ఠీ ఆ ఆశ్రే 3 బుధః ౨౫-౭—31 అష్ట మం ఆశ్రే ౪ బుధః ౧౦-౨౯—ఆగ 1 నవ బు మఘా ౧ సింహే మిత్రస్థో బుధః ౫౮-౩౫—ఆగ 2 దశ గు పశ్చాదుదితోబుధః ౨౬-౧౭—3 ఏకా శు మఘా ౨ బుధః ౪౯-౪౫—5 చతుర్ద ఆ మఘా 3 బుధః ౪౪-౫.

గురుచారః—జూలై 24 బ ద్వితీయ మం. మఘా ౪ గురుః ౪౪-౧౮.

శుక్రచారః—జూలై 13 శు. షష్ఠి శు. శుక్ర వక్రత్యాగః ౫౩-౧౦ రాశ్యాదిశుక్ర. ౧-౨౯-౧౫-౩—20 త్రయో శు. మృగ 3 మిథునే బుజు శ్శుక్రః ౧౪-౨౮—29 బ షష్ఠి ఆ. మృగ ౪ శుక్రః ౧౮-౫౭—ఆగ 4 బత్రయో. శ. ఆర్ద్రా ౧ శుక్రః ౧౬-౨,

శనిచారః—జూలై 30 బ సప్త సో. శని వక్రత్యాగః ౪౨-౨౫ రాశ్యాది శనిః ౭-౨-౫౫-౪౮.

రాహుకేతూ—అనూ 3 రాహుః । రోహి ౧ కేతుః.

శ్రావణమాసః

కుజచారః:—ఆగ 10 శు పంచ శు. కుజ వక్రారంభః ౪౭-౭ వక్రారంభే రాశ్యాది కుజః ౧౧-౦-౨౪-౧౬—18 శు ద్వాద శ పూ భా 3 కుంభే వక్రీ కుజః ౨౪-౨౧—సెప్టెం 4 బ అమా మం పూభా ౨ వక్రీ కుజః ౨౫-౭.

బుధచారః—ఆగ 7 శు ప్రతి మం. మఘా ౪ బుధః ౪౧-౫౨—9 తృతీ గు పూఫ ౧ బుధః ౪౩-౨౩—బషష్ఠీ శ పూఫ ౨ బుధః ౪౮-౫౮—13 అష్ట సో పూఫ 3 బుధః ౫౯-౫—16 దశమ పూఫ ౪ బుధః ౧౪-౨౬—18 ద్వాద శ ఉఫ ౧ బుధః ౩౫-౩౮—21 పూర్ణి మం ఉఫ ౨ కన్యాయాం ముచ్చే బుధః ౩-౪౧—23 బ ద్వితీ గు ఉఫ 3 బుధః ౪౦-౩౪—26 పంచ ఆ ఉఫ ౪ బుధః ౨౮-౪౫—29 అష్ట బు హస్త ౧ బుధః ౩౩-౫ సెప్టెం 2 ద్వాద ఆ హస్త ౨ బుధః ౩-౫౦.

గురుచారః—ఆగ 9 శు తృతీ గు పూఫ ౧ గురుః ౪౪-౧౮—19 త్రయో ఆ పశ్చాదస్తమితో గురుః ౧౦-౧౨—25 బ చతుర్థీ శ పూఫ ౨ గురుః ౩౧-౫౫.

శుక్రచారః—ఆగ 9 శు తృతీ గు ఆర్ద్రా ౨ శుక్రః ౧౫-౪—13 అష్ట సో ఆర్ద్రా 3 శుక్రః ౪౩-౧౯—17 ఏకా శు ఆర్ద్రా ౪ శుక్రః ౫౧-౪౯—21 పూర్ణి మం పున ౧ శుక్రః ౪౬-౧౪—25 బ చతుర్థీ శ పున ౨ శుక్రః ౩౦-౫—25 అష్ట బు పున 3 శుక్రః ౫-౪౭—సెప్టెం 1 ఏకా శ పున ౪ కర్కాటే శత్రుస్థ శ్శుక్రః ౩౪-౪౮—4 అమా మం పుష్య ౧ శుక్రః ౫౮-౩౪.

శనిచారః—ఆగ 22 బ ప్రతి బు అనూ ౧ బుజు శ్శనిః ౧-౫.

రాహుకేతూ:—ఆగ 30 బ నవ గు అనూ ౨ రాహుః కృత్తి ౪ కేతుః ౨౧-౪౭.

భాద్రపద మాసః

కుజచారః—సెప్టెంబరు 16 శు ద్వాద ఆ పూభా ౧ వక్రీ కుజః ౪౧-౫౮.

బుధచారః—సెప్టెం 6 శు ద్వితీ గు హస్త 3 బుధః ౩౪-౩౮—13 శు నవ గు బుధ వక్రారంభః ౩౩-౫౫ రాశ్యాది

౧౭—17 ఏకా శు విశా ౪ వృశ్చికే సమస్తశ్శుక్రః ౧౯-౨౭—17 పూర్ణి సో అనూ ౧ శుక్రః ౦-౨౯—19 బ ద్వితీ బు అనూ ౨ శుక్రః ౪౧-౨౧—22 పంచ శ అనూ ౩ శుక్రః ౨౨-౩—25 నవ మంగ అనూ ౪ శుక్రః ౨-౩౭—27 ఏకా గు జ్యేష్ఠా ౧ శుక్రః ౪౩-౩—30 చతుర ఆ జ్యేష్ఠా ౨ శుక్రః ౨౩ ౨౪.

శనిచారః:—డిశం 7 శు పంచ శు అనూ ౪ శనిః ౫౦-౪౬—14 ఏకా శు ప్రాగుదిత శ్శనిః ౧౭-౪౦.

రాహుకేతూః—అనూ ౧ రాహుః కృత్తి ౩ కేతుః.

పౌష మాసః

కుజచారః—1957 జనవరి 6 శు పంచ ఆ రేవ ౩ కుజః ౨-౨౬—11 దశ శు రేవ ౪ కుజః ౪౩-౫౦—17 బ ప్రతి గు అశ్వి ౧ మేషే స్వక్షేత్రే కుజః ౨౧-౫౬—22 సప్త మం అశ్వి ౨ కుజః ౫౫-౪౨—28 త్రయో సో అశ్వి ౩ కుజః ౨౬-౧౭.

బుధచారః:—జన 4 శు తృతీ శు ఉషా ౨ వక్రీ బుధః ౨౪-౨౯ పశ్చాదస్తమితో బుధః ౪౯-౧౬—8 సప్త మం ఉషా ౧ ధనుషి వక్రీ బుధః ౭-౨౨—10 నవ గు పూషా ౪ వక్రీ బుధః ౪౪-౪౭—13 ద్వాద ఆ పూషా ౩ వక్రీ బుధః ౨౦-౩౦—16 పూర్ణి బు ప్రాగుదితో బుధః ౩-౧౫ పూషా ౨ వక్రీ బుధః ౩౭-౪౦—21 బ షష్ఠీ సో బుధ వక్రత్యాగః ౪౭-౩౦ రాశ్యాది బుధః ౭-౧౭-౧-౦—27 ద్వాద ఆ పూషా ౩ బుజుర్బుధః ౩౫-౧౯.

గురుచారః—1957 జన 15 శు పూర్ణి బు గురువక్రా రంభః ౧౪-౩౪ వక్రారంభే రాశ్యాది గురుః ౫-౭-౩౨-౪౧.

శుక్రచారః—1957 జన 2 శు ప్రతి బు జ్యే ౩ శుక్రః ౩-౧—4 తృతీ శు జ్యే శుక్రః ౪౩-౧౫—7 షష్ఠీ సో మూల ౧ ధనుషి సమస్తశ్శుక్రః ౨౩-౪౦—10 నవ గు మూల ౨ శుక్రః ౩-౩౨—12 ఏకా శ మూల ౩ శుక్రః—14 చతుర్ద మం మూల ౪ శుక్రః ౨౩-౩౪—18 బ తృతీ శు పూషా ౧ శుక్రః ౩-౩౫—20 పంచ ఆ పూషా ౨ శుక్రః ౪౩-౩౨—23 అష్ట బు పూషా ౩ శుక్రః ౨౩-౩౧—26 ఏకా శ పూషా ౪ శుక్రః ౩-౩౨—28 త్రయో సో ఉషా ౧ శుక్రః ౪౩-౩౧.

శనిచారః:—1957 జన 6 శు పంచ ఆ జ్యేష్ఠా ౧ శనిః ౪౫-౨౬.

రాహుకేతూ—1957 జన 3 శు ద్వితీ గు విశా ౪ రాహుః కృత్తి ౨ కేతుః ౭-౩౭.

మాఘ మాసః

కుజచారః—ఫిబ్ర 2 శు ద్వితీ శ అశ్వి ౪ కుజః ౫౩-౪౯—8 అష్ట శు భర ౧ కుజః ౧౯-౫౩—13 చతుర్ద బు భరణీ ౨ కుజః ౪౩-౨౪—19 బ పంచ మం భర ౩ కుజః ౬-౭—24 దశ ఆ భర ౪ కుజః ౨౭-౧౩—మార్చి 1 అమా శు కృత్తి ౧ కుజః ౪౭-౩౦.

బుధచారః—జన 31 శు ప్రతి గు పూషా ౪ బుధః ౫౧-౫౭—4 చతుర్థీ సో ఉషా ౧ బుధః ౧౨-౪౭—7 సప్త గు ఉషా ౨ మకరే బుధః ౧౦-౫౦—ఫిబ్ర 9 నవ శ ఉషా ౩ బుధః ౫౪-౩౪—12 ద్వాద మం ఉషా ౪ బుధః ౨౯-౨౭—14 పూర్ణి గు శ్రవ ౧ బుధః ౫౭-౩౪—17 బ తృతీ ఆ శ్రవ ౨ బుధః ౨౧-౧౭—19 పంచ మం శ్రవ ౩ బుధః ౪౦-౭—21 అష్ట గు శ్రవ ౪ బుధః ౫౫-౧౭—24 దశ ఆ ధని ౧ బుధః ౬-౨౧—26 ద్వాద మం ధని ౨ బుధః ౧౪-౪౭—28 చతుర్ద గు ధని ౩ కుంభే సమస్తో బుధః ౨౦-౧౨.

గురుచారః—ఫిబ్ర.20 శు సప్త బు ఉఫ ౩ వక్రీగురుః ౨౦-౦.

శుక్రచారః—జన 31 శు ప్రతి గు ఉషా ౨ మకరే మిత్రస్థశ్శుక్రః ౨౩-౨౬—ఫిబ్ర 3 తృతీ ఆ ఉషా ౩ శుక్రః ౩-౩౧—5 పంచ మం ఉషా ౪ శుక్రః ౪౩-౩౬—8 అష్ట శు శ్రవ ౧ శుక్రః ౨౩-౩౧—11 ఏకా సో. శ్రవ ౨ శుక్రః ౩-౩౬—13 చతుర్ద బు శ్రవ ౩ శుక్రః ౪౩-౩౬—16 బ ద్వితీ శ శ్రవ ౪ శుక్రః ౨౩-౪౦—19 పంచ మం ధని ౧ శుక్రః ౩-౪౯—21 అష్ట గు ధని ౨ శుక్రః ౪౪-౧౭—24 దశ ఆ ధని ౩ కుంభే మిత్రస్థశ్శుక్రః ౨౪-౨౦—27 త్రయో బు ధని ౪ శుక్రః ౪-౬౪—మార్చి 1 అమా శు శత ౧ శుక్రః ౪౬-౫౬.

శనిచారః—ఫిబ్ర 16 బ ద్వితీ శ జ్యేష్ఠా ౨ శనిః ౭-౭.

రాహుకేతూ—విశా ౪ రాహుః కృత్తి ౨ కేతుః.

ఫాల్గున మాసః

కుజచారః—మార్చి 7 శు షష్ఠి గు కృత్తి ౨ వృషభే కుజః ౭-౧—12 ఏకా మం కృత్తి ౩ కుజః ౨౬-౨౦—17 బ ద్వితీ ఆ కృత్తి ౪ కుజః ౪౫-౨౦—23 బ అష్ట శ రోహి ౧ కుజః ౪-౦—28 బ ద్వాద గు రోహి ౨ కుజః ౨౨-౧౦.

బుధచారః—మార్చి 2 శు ప్రతి శ ధని ౪ బుధః ౨౩-౨—3 ద్వితీ ఆ ప్రాగస్తమితోబుధః ౫౨-౪౧—4 తృతీ సో శత ౧ బుధః ౨౩-౭—6 పంచ బు శత ౨ బుధః ౨౧-౪౪—8 సప్త శు శత ౩ బుధః ౧౬-౧౯—10 నవ ఆ శత ౪ బుధః ౯-౨౬—12 ఏకా మం పూభా ౧ బుధః ౪౭-౪౧—13 ద్వాద బు పూభా ౨ బుధః ౪౭-౪౧—15 చతుర్ద శు పూభా ౩ బుధః ౩౫-౨౨—17 బ ద్వితీ ఆ పూభా ౪ మీనే నీచే బుధః ౨౦-౧౦—19 చతుర్థీ మం ఉభా ౧ బుధః ౩-౧౬—20 పంచ బు ఉభా ౨ బుధః ౪౪-౪౯—22 సప్త శు ఉభా ౩ బుధః ౨౪-౪౯—24 నవ ఆ ఉభా ౪ బుధః ౪-౨౭—25 దశ సో రేవ ౧ బుధః ౪౨-౪౦—27 ఏకా బు రేవ ౨ బుధః ౨౧-౨౧—29 త్రయో శు రేవ ౩ బుధః ౦-౧౩—30 చతుర్ద శ రేవ ౪ బుధః ౩౯-౫౬—ఏప్రి 1 దుర్ముఖ చైత్ర శు ప్రతి సో అశ్వి ౧ మేషే సమస్తో బుధః ౨౧-౨౭.

గురుచారః—మార్చి 19 శు చతుర్థీ మం ఉఫ ౨ వక్రీ గురుః ౫౫-౧౦.

శుక్రచారః—మార్చి 2 శు ప్రతి శ ప్రాగస్తమిత శ్శుక్రః ౫౭-౦—4 తృతీ సో శత ౨ శుక్రః ౨౫-౧౭—7 షష్ఠీ గు శత ౩ శుక్రః—౫-౪౫—9 అష్ట శ శత ౪ శుక్రః ౪౬-౯—12 ఏకా మం పూభా ౧ శుక్రః ౨౬-౫౧—15 చతుర్ద శు పూభా ౨ శుక్రః ౭-౩౨—17 బ ద్వితీ ఆ పూభా ౩ శుక్రః ౪౭-౧౫—20 పంచ బు పూభా ౪ మీనే ఉచ్చశ్శుక్రః ౨౯-౩—23 అష్ట శ ఉభా ౧ శుక్రః ౯-౫౫—25 దశ సో ఉభా ౨ శుక్రః ౫౦-౫౭—28 ద్వాద గు ఉభా ౩ శుక్రః ౩౧-౫౩—31 అమా ఆ ఉభా ౪ శుక్రః ౧౩-౨.

శనిచారః—మార్చి 23 బ అష్ట శ శని వక్రారంభః ౪౭-౦ వక్రారంభే రాశ్యాది శనిః ౭-౨౧-౩-౩.

రాహుకేతూ:—మార్చి 7 శు షష్ఠి గు విశా 3 తులాయాం రాహుః కృత్తి ౧ మేషే కేతుః 3-౪౧.

యురేనస్, నెప్ట్యూన్, ప్లూటో, గ్రహములు

యురేనస్ (వరుణ) చారము—జూన్ 8 వైశాఖ బ చతుర్ద శు పుష్య ౨ ఋజుర్వరుణః—ఆగ 5 ఆషాఢ బ చతుర్థ ఆ పుష్య 3 వరుణః—అక్టో 13 ఆశ్వ శు నవ శ పుష్య ౪ వరుణః నవం 12 కార్తిక శు నవ సో వరుణ వక్రారంభః—డిశం 12 మార్గశిర శు నవ బు పుష్య 3 వక్రీ వరుణః—1957 మార్చి 11 ఫాల్గున శు దశ సో పుష్య ౨ వక్రీ వరుణః—

నెప్ట్యూన్ (ఇంద్ర)చారము—జూలై 9 ఆషాఢ శు ప్రతి సో ఇంద్ర వక్రత్యాగః—అక్టో 17 ఆశ్వయుజ శు త్రయో బు స్వాతి ౧ ఋజుగతి రింద్రః—1957 ఫిబ్రవరి 4 మాఘ శు చతుర్థీ సో ఇంద్ర వక్రారంభః.

ప్లూటో (యమ) చారము—మే 1 చైత్ర బ షష్ఠీ మం. యమ వక్రత్యాగః—జూన్ 4 వైశాఖ బ దశ సో మఘా ౨ ఋజుర్యమః—అక్టో 1 భాద్ర బ ద్వాద సో మఘా 3 యమః—డిశం 8 మార్గశిర శు షష్ఠీ శ యమ వక్రారంభః—1957 జనవరి 15 పౌష శు చతుర్ద మం మఘా ౨ వక్రీ యమః.

ముఖ్యములైన వ్రతములు - పండుగలు

చైత్రమాసము:—1956 సం॥ ఏప్రిల్ 12 శు ప్రతి గు సంవత్సరాది వసంత నవరాత్ర ప్రా॥ 13 శు తృతీ ఉత్తమ మన్వాది మేష సంక్రమణము 15 శు పంచ ఆ నాగపూజ శ్వేతవరాహకల్పము 18 అష్ట బు అశోక రుద్రపూజ అశోక కలికా ప్రాశనం 19 శు నవ గు మత్త్రయం వారికి శ్రీరామనవమి శ్రీరామజయన్తి 20 శు దశ శు వృషభాయనం హరిపద పుణ్యకాలం 33 శు ద్వాద ఆ అనంగపూజ 24 శు చతుర్ద మం రౌచ్యమన్వాది ఇంద్రాది సర్వదేవపూజ 30 బ పంచ సో మత్స్యజయన్తి మే 3 అష్ట గు కర్తరీ ప్రవేశము మే 8 బ త్రయో మం వరాహజయన్తి 10 బ అమా గు కూర్మకల్పము పెద్దకర్తరి.

వైశాఖమాసము:—మే 13 శు తృతీ ఆ అక్షయ తృతీయ సింహాచలమున చందనోత్సవము త్రేతాయుగాది బలరామజయన్తి నాగచతుర్థి (సౌరంలో 14 శు చతుర్ద సో నాగచతుర్థి) 14 శు చతుర్థీ సో శంకరజయన్తి వృషభ సంక్రమణ పుణ్యకాలము (సౌరంలో 15 శు పంచమి మం శంకరజయన్తి) 15 శు సప్త బు విద్యారణ్యజయన్తి 20 శు ఏకా ఆ అన్నవరక్షేత్రమున శ్రీ సత్యనారాయణస్వామి కల్యాణోత్సవము 21 మిథునాయనం షడశీతి పుణ్యకా॥ 23 చతుర్ద బు మత్త్రయం వారికి నృసింహజయంతి 24 శు పూర్ణి గు మహా వైశాఖి చంద్రగ్రహణం 27 బ తృతీ ఆ కర్తరీత్యాగం పార్థివ కల్పము.

జ్యేష్ఠమాసము— జూన్ 10 ద్వితీ ఆ సోపపదము 11 శు తృతీ శ రంభావ్రతం 13 శు పంచ బు వింధ్యవాసిన దేవీపూజ 11 శు షష్ఠి గు మిథున సంక్రమణం 17 శు దశ ఆ దశపాపహర దశమి 21 శు త్రయో గు కర్కాటకాయనం దక్షిణాయన పుణ్యకాలము విద్యారణ్యస్వామి ఆరాధనము 22 చతుర్ద శు భౌత్యమన్వాది సావిత్రీవ్రతం మహాజ్యేష్ఠీ 23 శు పూర్ణి శ వృషభపూజ హలప్రవహణము జూలై 5 బ ద్వాద గు కూర్మజయన్తి 8 అమా ఆ ఆర్ద్రా సమాప్తి పర్యంతం ప్రాతః కాలే వ్యతీపాతాఖ్యాలభ్యయోగ.

ఆషాఢమాసము:—జూలై 9 శు ప్రతి సో జగన్నాథస్వామి రథోత్సవము 12 శు పంచ గు స్కంద పంచమి 13 శు షష్ఠి శు కుమార షష్ఠి 16 శు అష్ట ఆ కర్కాట సంక్రమణ పు॥ కా॥ 17 శు దశ మం చాక్షుషమన్వాది మహాలక్ష్మీవ్రత ప్రా॥ 18 శు ఏకా బు శయనైకాదశి 22 శు పూర్ణి ఆ వ్యాసపూజ 23 బ ప్రతి సో సింహాయన ప్రయుక్త హరిపద పుణ్యకా॥ 30 బ సప్త మం ధర్మసావర్ణి మన్వాది ఆగ 4 బ త్రయో శ శనిత్రయోదశి.

శ్రావణమాసము:—ఆగ 7 శు ప్రతి మం మంగళగౌరీ వ్రత ప్రా॥ 9 శు తృతీ గు నాగచతుర్థి 10 శు పంచ శు సామగోపాకర్మ 16 దశ గు సింహ సంక్రమణం. 11 శు ఏకా శు వరలక్ష్మీవ్రతం. 20 శు చతుర్ద సో ఆశ్వలాయనోపాకర్మ. 21 పూర్ణి మం తైత్తిరీయులకు వాజసనేయులకును ఉపాకర్మ. 23 కన్యాయనం, షడశీతి ప్ర॥ కా॥ 25 బ చతుర్థీ శ. సంకష్ట గణేశ చతుర్థి. 29 బ అష్ట బు మత్త్రయం వారికిన్ని శ్రీ కృష్ణజయంతి జన్మాష్టమి. సెప్టెం 4 అమా మం రుద్ర సావర్ణి మన్వాది పోలా వ్రతం.

భాద్రపదమాసము:—సెప్టెం 6 శు ద్వితీ గు కల్కి జయంతి 7 శు తామసమన్వాది షోడశోమా వ్రతం 8 శు చతుర్దశీ సిద్ధి వినాయక చతుర్థి. 9 శు పంచ శ ఋషి పంచమి. 10 శు షష్ఠి సో బౌద్ధ జయన్తి, అముక్తాభరణ సప్తమి. 12 శు అష్ట బు జ్యేష్ఠా వ్రతం. 15 శు ఏకా శ పరివర్తన ఏకాదశి. 16 శు ద్వాద ఆ ఇంద్ర ధ్వజోత్సవము, వామనజయన్తి, శ్రవణ ద్వాదశి కన్యాసంక్రమణ పు॥ కా॥ 19 శు చతుర్ద బు అనంతవ్రతం. 20 శు పూర్ణి గు మహాలయపక్ష ప్రా॥ 22 బ ద్వితీ శ బృహత్యుమావ్రతం (అట్లతద్ది). 23 బ తృతీ ఆ పితృతిథి, మహా భరణి, తులాయనము, విషువత్పుణ్యకాలము. 26 బ షష్ఠి బు వ్యతీపాత మహాలయము. 27 బ అష్ట గు సూర్యసావర్ణి మన్వాది. 28 బ నవ శు దుర్గాదేవ్యుత్థాపనం: అక్టో 1 బ ద్వాద సో యతిమహాలయం. 2 బ త్రయో మం గజచ్ఛాయ కలియుగాది, శస్త్రహత మహాలయము. 3 బ చతుర్ద బు అమావాస్య, మహాలయామావాస్య. 4 అమా గు దౌహిత్ర ప్రతిపత్తు.

ఆశ్వయుజమాసము:—అక్టో 5 శు ప్రతి శు శారద నవరాత్ర ప్రా॥ కలశస్థాపనం, ప్రీతి ద్వితీయ. 8 శు చతుర్థీ సో నాగపూజ. 10 శు షష్ఠీ బు పుస్తకమున సరస్వతీపూజ. 11 శు సప్త గు దేవీ త్రిరాత్రవ్రతం. 12 శు అష్ట మహాష్టమి, మహానవమి. 13 శు నవ శ బలిహోమములకు మహానవమి, సరస్వత్యుద్వాసనము, స్వారోచిష మన్వాది. 14 శు దశ ఆ సోపపదము, విజయదశమి, శమీపూజ దుర్గాదేవ్యుద్వాసనము. 16 శు ద్వాద మం తులా సంక్రమణ పు॥ కా॥ (సౌరంలో 17 త్రయో బు తులా సంక్రమణము). 18 శు చతుర్ద గు కౌముదీ పూర్ణిమ, అక్షక్రీడ. 19 శు పూర్ణి శు ఆగ్రయణం. 22 బ తృతీ సో చంద్రోదయోమావ్రతము. 23 బ చతుర్థీ మం వృశ్చికాయన ప్ర॥ హరిపద పు॥ కా॥ 31 బ త్రయో బు ఈనాడ పరరాత్రమున నరకచతుర్దశీ ప్రయుక్త తైలాభ్యంగం, బహిర్దీపదానము, యమతర్పణము. నవం 1 బ చతుర్ద గు ప్రేత చతుర్దశి, మాషపత్ర భక్షణం, దీపదానము, శస్త్రహతుల కులాకుదానము, ఈనాడపరరాత్రమున స్వాత్యభ్యంగస్నానము నవం 2 అమా శు దీపావళ్యమావాస్య కౌముద్యుత్సవము లక్ష్మీ పూజ ఉల్కాప్రదర్శనము దీపదానము కేదారవ్రతము.

కార్తికమాసము—నవం 3 శు ప్రతి శ బలిచక్రవర్తిపూజ గోక్రీడనము ఆకాశదీ ప్రా॥ అఖండదీప ప్రా॥ మంగళమాలిక 4 శు ద్వితీ శ యమద్వితీయ భగినీ హస్తభోజనము 6 శు చతుర్థీ మం నాగచతుర్థి 7 శు పంచ బు నాగపంచమి 11 శు అష్ట ఆ. గోష్ఠాష్టమి కార్తవీర్యజయన్తి విష్ణుత్రిరాత్రవ్రతం 12 నవ సో కృతయుగాది 14 శు ఏకా బు బోధన ఏకాదశి దేవోత్థాపనం భీష్మపంచకవ్రత ప్రా॥ 15 శు ద్వాద గు స్వాయంభువమన్వాది క్షీరాబ్ధి ద్వాదశి చిలుకు ద్వాదశి వృశ్చిక సంక్రమణ పు॥ కా॥ 17 శు చతుర్ద శ అరుణోదయమున విశ్వేశ్వర ప్రతిష్ఠ జ్వాలాతోరణము కార్తికవ్రతో

ద్యాపనము. 18 శు పూర్ణి ఆ దక్ష సావర్ణి మన్వాది మహాకార్తికీ ధాత్రీపూజ తులస్యుద్యాపనం 22 బ పంచ గు ధనుర్త్యయనం షడశీతి పు॥ కా॥ 24 బ సప్త శ సావిత్రీ కల్పము డిశం 2 అమా ఆ సూర్యగ్రహణము.

మార్గశిరమాసము:—డిశం 5 శు తృతీ బు రంభావ్రతము 7 శు పంచ శు నాగపూజ 8 శు షష్ఠి శ సుబ్రహ్మణ్యషష్ఠి 9 సప్త ఆ మిత్రసప్తమి నందా సప్తమి జయసప్తమి అను అలభ్యయోగ పు॥ కా॥ 10 అష్ట సో కాలభైరవాష్టమి శతతారకు కాలాష్టమియను అలభ్యయోగ పుణ్యకాల 11 శు నవ మం ప్రళయము కల్పము నందినీ దేవి పూజ 15 శు ద్వాదశి ధనుస్సంక్రమణము హనుమద్వ్రతము 17 పూర్ణి సో హనుమజ్జయంతి 19 బ ద్వితీ బు పరశురామజయంతి 22 బ పం శ మకరాయన ప్ర॥ ఉత్తరాయణ పుణ్యకాలము.

పౌషమాసము:—1957 సం॥ జనవరి 9 శు అష్ట బు మహారుద్రాష్టమి అను అలభ్యయోగ పు॥ కా॥ 12 శు ఏకా శ రైవత మన్వాది, వైకుంఠ ఏకాదశి. (ముక్కోటి ఏకాదశి) 14 శ త్రయో సో. మకర సంక్రమణ పు॥ కా॥ 15 శు చతుర్ద మం తులపరీక్ష. 20 బ పంచ ఆ కుంభాయన ప్ర॥ హరిపద పు॥ కా॥

మాఘమాసము:—ఫిబ్రవరి 3 శు తృతీ ఆ తిలచతు, కుంద చతుర్థి, శాంత చతుర్థి, వరదా చతుర్థి. 4 శు చతుర్థి సో సోపపదం. 5 శు పంచ మం మదనపంచమి, శ్రీ పంచమి, వసంతోత్సవారంభము. 7 శు సప్త గు వైవస్వతమన్వాది, రథసప్తమి, సూర్యజయన్తి, అభోజ్యార్క వ్రత ప్రా॥ దానఫల వ్రతోద్యాపనం, సూర్యచంద్ర వ్రతముల ఆరంభము ఉద్యాపనము. 8 శు అష్ట శు భీష్మాష్టమి. 11 శు ఏకా సో భీష్మ ఏకాదశి, భీమ ఏకాదశి, సోపపదము, తిలపద్మవ్రతము. 12 శు ద్వాద మం వరాహకల్పము, కుంభ సంక్రమణ పు॥ కా॥ 14 శు పూర్ణి గు మహామాఘి. 19 బ పంచ మం మీనాయన ప్ర॥ షడశీతి పు॥ కా॥ 27 బ త్రయో బు మహాశివరాత్రి. మార్చి 1 అమా శు. ద్వాపరయుగాది, బ్రహ్మపూజ, పితృతిథి అను అలభ్యయోగ పు॥ కా॥

ఫాల్గునమాసము:—మార్చి 5 శు చతుర్థి మం పుత్రగణపతి వ్రతం. 9 శు అష్ట శ. లక్ష్మికి సీతకు పూజ. 14 శు త్రయో గు మీనసంక్రమణ పు॥ కా॥ కామదహనము. 15 శు చతుర్ద శు బ్రహ్మసావర్ణిమన్వాది, హోళికా పూర్ణిమ (హోళీపండుగ). 16 శు పూర్ణి శ వసంతోత్సవము. 18 బ తృతీ సో బ్రహ్మకల్పము. 21 బ షష్ఠి గు మేషాయన ప్ర॥ విషువత్పుణ్యకాలము.

రాహు, గుళిక కాలములు

సూర్యోదయము 6 ఘంటలకు అయ్యే దినములకు

వారములు	రాహుకాలము		గుళిక కాలము	
	మొదలు	వరకు	మొదలు	వరకు
ఆదివారము	4-30	6	3	4-30
సోమవారము	7-30	9	1-30	3
మంగళవారము	3	4-30	12	1-30
బుధవారము	12	1-30	10-30	12
గురువారము	1-30	3	9	10-30
శుక్రవారము	10-30	12	7-30	9
శనివారము	9	10-30	6	7-30

నవగ్రహములు ద్వాదశస్థానములందు నుండునపు డిచ్చెడి గోచారఫలములు

	రవి	చంద్రుడు	కుజుడు	బుధుడు	గురుడు	శుక్రుడు	శని	రాహువు	కేతువు
౧	స్థానచలనం	సౌజన్యం	ఖేదం	బంధం	గమనం	ఆరోగ్యం	ఆపత్	భయం	భయం
౨	భయం	వ్యయం	వ్యయం	లాభం	ధనలాభం	భాగ్యం	హాని	కలహం	విరోధం
౩	సంపద	లాభము	లాభము	వ్యయము	ఆపద	సౌఖ్యము	సంపద	సుఖం	సుఖం
౪	మానభంగం	రోగము	శత్రుపీడ	శత్రుభయము	నాశనము	సుఖము	కుక్షిరోగము	మానహాని	మానహాని
౫	భయం	కార్యనాశనం	రిపుభయం	దారిద్ర్యం	సంపద	పుత్రలాభం	పీడ	ధనవ్యయం	ధనవ్యయం
౬	శత్రుక్షయం	ధనం	ధనలాభం	భూషణం	క్లేశము	మానహాని	ఐశ్వర్యము	సుఖము	సుఖము
౭	దేహపీడ	లాభము	కలహము	వ్యసనము	ఆరోగ్యము	క్లేశము	రాజదండం	భయము	భయము
౮	వ్యాధి	వ్యయము	భయము	సంతోషము	హాని	భయము	దుఃఖము	మృత్యువు	హాని
౯	భయము	వ్యాకులత	వ్యయము	దుఃఖము	ధనప్రాప్తి	ధనలాభం	వ్యాధి	సంతాపం	కలహము
౧౦	లాభం	లాభం	చలనం	శుభం	హాని	హాని	జాడ్యం	కలహం	కలహం
౧౧	ఆరోగ్యం	సుఖం	లాభం	సుఖం	సంతోషము	సౌఖ్యము	లాభము	లాభము	ధనలాభం
౧౨	వ్యయము	దుఃఖము	వ్యాధి	వ్యయము	పీడ	లాభం	క్లేశం	హాని	హాని

ఆనందాది యోగములు

ఆ	సో	మం	బు	గు	శు	శ	
అ	మృ	ఆశ్లే	హ	అనూ	ఉషా	శ	ఆనందయోగము ౧౫ దినములలో కార్యసిద్ధి
భ	ఆ	మ	చి	జ్యే	అ	పూ	కాలదండయో. ౨౭ దినములలో కార్యసిద్ధి అపశకునం
కృ	పు	పు	స్వా	మూ	శ్ర	ఉ	ధూమ్రయో. ౧౫ ది. వరకు పని కాదు సొమ్మునష్టం
రో	పు	ఉ	వి	పూ	ధ	రే	ధాత్రీయో.౧౫ది. లో కార్యమగును నీళ్లకుండలుకనబడును
మృ	ఆ	హ	అనూ	ఉషా	శ	అ	సౌమ్యయో. ౧౬ ది. లో కార్యమగును. సర్వసౌఖ్యము
ఆ	మ	చి	జ్యే	అ	పూ	భ	ధ్వాంక్షయోగము కార్యహాని దుఃఖప్రాప్తి
పు	పు	స్వా	మూ	శ్ర	ఉ	కృ	ధ్వజయోగము ౨౭ ది. లో కార్యసిద్ధి వేశ్యాగమనము
పు	ఉ	వి	పూ	ధ	రే	రో	శ్రీవత్సయోగము లాభము
ఆ	హ	అనూ	ఉషా	శ	అ	మృ	వజ్రయో. కార్యనాశనం చచ్చినజంతువులు కనిపించును
మ	చి	జ్యే	అ	పూ	భ	ఆర్ద్ర	ముద్గరయోగము కలహము దుష్టశకునము
పు	స్వా	మూ	శ్ర	ఉ	కృ	పు	ఛత్రయో. ౨౭ ది. లో స్త్రీలాభము కమలదర్శనము
ఉ	వి	పూ	ధ	రే	రో	పు	మిత్రయో. ౨౭ ది. లో తీర్థదర్శనము సన్మిత్రలాభము
హ	అనూ	ఉషా	శ	అ	మృ	ఆశ్లే	మానసయోగము కార్యలాభము
చి	జ్యే	అ	పూ	భ	ఆ	మ	పద్మయోగము ౧౫ దినములలో ఐశ్వర్యప్రదము
స్వా	మూ	శ్ర	ఉ	కృ	పు	పు	లంబయోగము కార్యవిలంబము అపశకునము
వి	పూ	ధ	రే	రో	పు	ఉ	ఉత్పాతయోగము ద్రవ్యనాశనం అవమానం
అనూ	ఉషా	శ	అ	మృ	ఆ	హ	మృత్యుయోగము హాని సర్పదర్శనము
జ్యే	అ	పూ	భ	ఆర్ద్ర	మ	చి	కాలయోగము అవమానము వృద్ధబ్రాహ్మణదర్శనము
మూ	శ్ర	ఉ	కృ	పు	పు	స్వా	సిద్ధయో. ౧౪ ది. లో. పని యగును సువాసినీ దర్శనము
పూషా	ధ	రే	రో	పు	ఉ	వి	శుభయోగము ౧౪ దినములలో పనియగును
ఉషా	శ	అ	మృ	ఆశ్లే	హ	అనూ	అమృతయోగము కార్యసిద్ధి వస్త్రలాభము
అ	పూ	భ	ఆర్ద్ర	మ	చి	జ్యే	ముసలయోగము దుఃఖము
శ్ర	ఉ	కృ	పు	పు	స్వా	మూ	గదాయోగము చెరుపు కలుగును
ధ	రే	రో	పు	ఉ	వి	పూ	మాతంగయోగము అశ్వలాభము బ్రాహ్మణదర్శనము
శత	అ	మృ	ఆశ్లే	హ	అనూ	ఉషా	రాక్షసయోగము చెడ్డది మిత్రకలహము
పూ	భ	ఆర్ద్ర	మ	చి	జ్యే	అ	చరయోగము దుర్వాక్యశ్రవణము
ఉ	కృ	పు	పు	స్వా	మూ	శ్ర	స్థిరయోగము శుభాశుభమిశ్రమము కత్తి కనిపించును
రే	రో	పు	ఉ	వి	పూ	ధ	వర్ధమానయోగము శివాదర్శనము ఉత్తమము

వివాహమునకు ముందు చూడవలసిన పొంతనములు

౧ నాడీకూటము

ఏకనాడీనక్షత్రములు:— జ్యేష్ఠ, మూల, ఉ-ఫ, హస్త, ఆర్ద్ర, పున, శత, పూభా, అశ్విని.

మధ్యనాడీ నక్షత్రములు— పుష్య, మృగ, చిత్ర, అనూ, భరణి, ధనిష్ఠా, పూఫ, ఉ-భా.

అంత్యనాడీ నక్షత్రములు

స్వాతి, కృత్తిక, ఆశ్రే, ఉషా, విశా, రోహి, మఘ, శ్రవ, రేవతి— ఇందు వధూవరుల నక్షత్రములు రెండును ఒకే నాడియందున్నచో అనిష్టము గల్గును. భిన్ననాడీగత నక్షత్రము లైనచో శుభప్రదములు

౨. గణకూటము

దేవగణ నక్షత్రములు:— అనూ, పున, మృగ, శ్రవ, రేవ, స్వాతి, అశ్వి, హస్త, పుష్య.

రాక్షసగణ నక్షత్రములు

మఘ, ఆశ్రే, ధని, జ్యేష్ఠ, మూల, శత, కృత్తి, చిత్ర, విశాఖ.

మనుష్యగణ నక్షత్రములు

పూ-ఫ, ఉ-ఫ, పూషా, ఉషా, పూభా, ఉభా. రోహి, భర, ఆర్ద్ర

శుభకర్మలయందు మహాదోషములు

దుష్టతిథి వార నక్షత్రయోగ కరణములు (విష్కం, అతిగం, శూల, గండ, వ్యా, వ్రజ, వ్యతి, పరి, వైధృ, దుష్టయోగములు.విష్టి, శకుని, చతు, నాగ, కింస్తు దుష్టకరణములు.) సంక్రాంతి,అయనదినములు, పాపాక్రాంత పాపదృష్టలగ్నములు, అష్టమ కుజుడు, షష్ఠ శుక్రుడు, పాపగ్రహాకర్తరి, జన్మలగ్న చంద్రలగ్నములకు అష్టమలగ్నము, షష్ఠాష్టద్వాదశముల చంద్రుడు, సగ్రహచంద్రుడు, వేధక్రాంతలు. గ్రహణనక్షత్రము. వర్జ్య దుర్ముహూర్తములు, తిథి నక్షత్ర లగ్న సంధులు, మహాపాతలు—ఇవి విడువవగినవి

౩ యోనికూటము

అశ్వినీశతతార లశ్వములు. భరణీరేవతులు గజములు. కృత్తికా, పుష్యలు మేకలు. రోహిణీ మృగశీర్షలు సర్పములు. ఆర్ద్రామూలలు శునకములు. పునర్వసు ఆశ్లేషలు మార్జాలములు. మఘ పుబ్బ లెలుకలు. ఉత్తరఉత్తరాభాద్రలు గోవులు. హస్తస్వాతులెనుబోతులు. చిత్తావిశాఖలు పెద్దపులులు, అనూజ్యేష్ఠలు లేళ్ళు, పూషాశ్రవణములు కోతులు. ధనిష్ఠాపూర్వాభాద్రలు సింహములు. ఉషాభిజిత్తులు ముంగిసలు. ఇట్లు యోచించి విరోధి జంతునక్షత్రములు లేని స్త్రీపురుషులకు వివాహము చేయవలయును. విరోధిజంతువులు: కుక్కలులేళ్లు, పాములు ముంగిసలు, సింహగజములు, గుఱ్ఱము లెనుబోతులు గోవ్యాఘ్రములు, పిల్లులెలుకలు విరోధిజంతువులు.

ఇందు వధూవరులనక్షత్రములు రెండును ఒకేగణమందున్నచో అత్యంతానురక్తులై యుందురు. ఒకటి దేవగణములోనిది, రెండవది మనుష్యగణములోనిది అయినయెడల సామాన్యమైన అనురాగము గలవారగుదురు. ఒకటి రాక్షసగణములోనిదై, రెండవది మనుష్యగణములోనిదైనను, దేవగణములోనిదైనను అశుభకరము.

ఉపయుక్త విషయములు

౧. రజస్వలవిషయమై దుష్టతిథి వార నక్షత్రములు

శుక్లపక్షమందును, కృష్ణపక్షమందును పాడ్యమి, చవితి, నవమి ద్వాదశి, చతుర్దశులును, అమావాస్య, ఆది, మంగళ, శనివారములును భరణి, కృత్తిక, ఆర్ద్ర, ఆశ్లేష, మఘ, పూఫ, పున, జ్యేష్ఠ, పూర్వాషాఢ, పూర్వాభాద్ర ఈ నక్షత్రములును దుష్టములు. వీటియందు ప్రథమ రజస్వలయినచో శాస్త్రోక్తశాంతిజేసి, తిరుగ మంచికాలమందు రజస్వలయగువరకు గర్భాధానము సేయింపజనదు. నక్షత్రము దుష్టమయినచో హోమవిధానముగ శాంతి చేయవలయును. నక్షత్రము మంచిదై, తక్కినవి చెడుగైనచో సామాన్యశాంతి చేయవలయును. మరియు వ్యతీపాత, వైధృతి, పరిఘాపూర్వార్థము, సంక్రాంతి, గ్రహణకాలము, నిద్రాసమయము ఇవియును శుభమయినవి కావు. మరియు ప్రాతఃకాలమున సౌభాగ్యవతి, పూర్వాహ్ణమందు యాత్రలు చేయునది, మధ్యాహ్నమున పుత్రవతియు ధనవతియు, సాయంకాలమున జారిణి, సంధ్యలయందు దుశ్చేష్టురాలును, అర్ధరాత్రియందు విధవయును, ఉషఃకాలమున సౌభాగ్యరహితయు నగును.

౨. జననవిషయమై దుష్టతిథి వారనక్షత్రాదులు

అశ్విని ౧ పాదము, మఘ ౧ పాదము, రేవతి ౪ పాదము ఇవి శిశుగండము. భరణి ౩ పాదము, కృత్తిక ౩ పాదము, పుష్య ౨-౩ పాదములు, మఘ ౩ పాదము, ఉత్తర ౧ పాదము (కొందరుత్తరాషాఢ యందురు) హస్త ౩ పాదము, చిత్త ౧, ౨ పాదములు, పూర్వాషాఢ ౩ పాదము, ఇవి పురుషుడైనపితృగండము స్త్రీశిశువైనచో మాతృగండం.

రోహిణి ౧, ౨ పాదములు తల్లికిని, మేనమామకును, ౩-౪ పాదములు కేవలం మేనమామకును గండములు. ఆశ్లేష ౨పా॥ ధనహాని. ౩పా॥ తల్లిగండము. ౪ పా॥ తండ్రిగండము. ౧ పా॥ దోషముకాదు. మూల ౧ పా॥ తండ్రిగండము. ౨ పా॥ తల్లిగండము. ౪పా॥ దోషము గాదు. ౩పా॥ ధనహాని. అందును మూల ౧ పాదములో మొదటిసగము మిక్కిలి దోషమయినది. జ్యేష్ఠయొక్క నక్షత్రాద్యంతమును ౧౦ చేభాగింపవలయును. అందేభాగమైనదో ఆభాగముయొక్క ఫలమును తెలుసుకొనవలయును. ౧భా॥ మాతామహిగండం॥ ౨భా॥ మాతామహగం॥ ౩భా॥ మేనమామగం॥ ౪భా॥ తల్లిగం॥ ౫భా॥ శిశుగం॥ ౬భా॥ గోత్రనాశనం॥ ౭భా॥ ఉభయకులనాశనం॥ ౮భా॥ సోదరగం॥ ౯భా॥ శ్వశురగం॥ ౧౦భా॥ సర్వనాశనమును చేయును. ౧౧భా॥ మిక్కిలి దుష్టమయినది. విశాఖపురుషుడైన భార్యానుజగం॥ స్త్రీ శిశువైనచో భర్తయొక్క సోదరునకు గండము.

మీనమేషములకును, కర్కాటసింహములకును, వృశ్చిక ధనుస్సులకును సంధి అరగడియ ప్రబల శిశుగండము.

పంచమి షష్ఠులకును, దశమ్యేకాదశులకును, పూర్ణిమా ప్రతిపత్తులకును, అమావాస్యాప్రతిపత్తులకును సంధి ౨గడియలును, బహుళ ౧౪ శిలో మొదటి ౬వ వంతుగాక తక్కిన భాగములును దుష్టములైనవి. వ్యతీపాత, వైధృతి, పరిఘ, వ్యాపా, వైపాలను మహాపాతలును, సంధ్యాకాలము, అమావాస్య, తల్లితండ్రి సోదరుడు వీరి నక్షత్రములునైనను గ్రహణకాలమయిననుగూఢ శాంతి జేయవలయును.

పైన జెప్పబడిన నక్షత్రములందు ఆయాపాదములయందు జననమయినచో మహాదోషము గాన హోమములు, సమారాధనము మొదలగు సంపూర్ణశాంతి చేయవలయును. చెప్పబడిన పాదములు గాక తక్కిన పాదములయినను సామాన్యశాంతి చేసికొనుట యుక్తము. నక్షత్రము మంచిదై తక్కిన తిథి మొదలగునవి చెడుగైనను సామాన్యశాంతి చేసికొనవలయును.

మరియు మృగశిర ౧ పా॥ విశాఖ ౪ పా॥ అనూరాధ ౩పా॥ ధనిష్ఠ ౨ పా॥ శతతార ౧ పా॥ ఉత్తరాభాద్ర ౪ పా॥ ఇవైనను సామాన్యశాంతి చేసికొనుట యుక్తము.

అధోముఖ నక్షత్రములు

భరణి, కృత్తిక, మఘ, విశాఖ, పూర్వాత్రయం, ఆశ్లేష, మూల—ఇవి వాపీకూప తటాకాదులకు శుభములు.

తిర్యఙ్ముఖ నక్షత్రములు

అశ్వి, పున, హస్త, చిత్త, స్వాతి, అనూ, జ్యేష్ఠ, రేవతులు, స్తంభ ప్రతిష్ఠాదులకు శుభములు.

ఊర్ధ్వముఖ నక్షత్రములు

రోహిణి, ఆర్ద్ర, పుష్య, ఉత్తరాత్రయం, శ్రవణం, ధనిష్ఠ, శతతారలు వృక్షలతా స్థాపనాదులకు శుభములు.

మృతివిషయమై చెడునక్షత్రములు మొదలగునవి

౧-౨-౬-౮-౧౧-౧౨-౧౩-౧౪ ఈ తిథులు; ఆది మంగళ శుక్ర శనివారములు; కృత్తిక రోహిణి మృగశీర్ష పున మఘ ఉఫ చిత్ర విశా ఉషా ధని శత పూభా ఉభా రేవతి ఈ నక్షత్రములును దోషములు. వీటియందు మృతి సంభవించినచో గృహమునకు దోషము. నక్షత్రము చెడుగయినచో అధికదోషము నక్షత్రము మంచిదై మిగిలినవి చెడుగైనచో స్వల్పదోషము.

వృషభ చక్రము

గృహారంభ గృహప్రవేశముల విషయమై వృషభ కలశచక్రములు గమనింపదగినవి. వృషభచక్రమునకు సూర్యుడున్న నక్షత్రము మొదలుకొని చంద్ర నక్షత్రమువరకు అభిజిత్తును గలిపి లెక్కించి ఈ ఫలము తెలియవలయును.

౩ మృత్యువు	౪ స్థైర్యం	౪ ధనలాభం	౩ సంపత్తు
౪ దుర్దశ	౩ భ్రమణం	౪ ధాన్యం	౩ పశువృద్ధి

కలశ చక్రము

ఇందభిజిత్తును కలుపనక్కరలేదు. తక్కినది వృషభచక్రమువలె.

౧ హాని	౪ అభయం	౪ నిర్ధనం	౩ లక్ష్మి
౪ ప్రవాసం	౪ ధాన్యం	౪ గర్భస్రావం	౩ ఆయుర్వృద్ధి

విషయము	తిథులు	వారములు	నక్షత్రములు	లగ్నములు	విశేషములు
గృహారంభం	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩-౧౫	సో-బు-గు-శు	అశ్వి రో మృ పున ఉత్తరాత్రయం హ చి స్వా అనూ శ్ర ధ శత రే	వృ.మి.కన్య. ధ.కుం మీ. (సిం. వృశ్చి)	అష్టమశుద్ధి.కర్తరీమీనమిధున ధనుర్మాసములునింద్యములు
గృహప్రవేశం	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩-౧౫	సో-బు-గు-శు	రో మృ ఉత్తరాత్రయం చి అనూ ధ శత రే (పుష్య)	వృ. మి. సిం. క. వృ ధ. కుం. మీ.	అష్టమశుద్ధి కలశ చక్రశుద్ధి (చతుర్థశుద్ధి)
నిషేకము	౨-౩-౫-౧౦	సో-బు-గు-శు (శ)	అశ్వి రో మృ పున పు ఉత్తరాత్రయ హ చి స్వా అనూ మూ శ్ర ధ శత రే	శుభయుతదృష్టములు.	సంధ్యాపర్వ ప్రదోష వ్రత శ్రాద్ధదినములునింద్యములు
గర్భాధానము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩	ఆ-సో-బు-గు-శు	రోమృపునపుఉత్తరాత్రయహచిస్వా అనూశ్రధశఆర్ద్రా పూర్వాత్రయంవిశా	,,	సంధ్యాపర్వ వ్రతశ్రాద్ధదినములు నింద్యములు
పుంసవనం } సీమంతములు }	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩-౧౫	ఆ-మం-బు-గు-శు	మృ పున పు హ అనూ శ్ర ధ శత రే (అశ్వి రో చి స్వా ఉత్తరాత్రయం)	మే.వృష.మి.తు. ధ.కుం.మీ	పుంసవనమునకు 3 మాసం. సీమంతం౪,౬,౮మాసములు
జాతకర్మ[లు } నామకరణము }	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩	ఆ-సో-బు-గు-శు	అశ్వి రో మృ పున పు హ చి స్వా అనూ ఉత్తరాత్రయం శ్ర ధ శత రే	శుభలగ్నములు	అష్టమశుద్ధి.
డోలారోహణము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩-౧౫	ఆ-సో-బు-గు-శు	అశ్వి రో మృ పున పు ఉత్తరాత్రయం హ చి అనూ రే స్వా శ్ర	,,	,,
నిష్క్రమణం	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వి రో మృ పున పు ఉత్తరాత్రయం హ చి స్వా అనూ శ్ర ధ రే	మే. వృష. కర్క తు. ధ. మీ.	౪ మాసం శుభం 3 వమాసమున్న శుభము
అన్నప్రాశనం	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩-౧౫	ఆ-సో-బు-గు-శు	అశ్వి రో మృ పున పు ఉత్తరాత్రయం హ చి స్వా అనూ శ్ర ధ శత రే	మీన. మే. వృశ్చి వినా	దశమశుద్ధిపూర్వాహ్ణంపురుషులకుసరినెలలు,స్త్రీలకుబేసి
కర్ణవేధ	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩	ఆ-సో-బు-గు-శు	అశ్వి రో మృ పున పు ఉత్తరాత్రయం హ చి శ్ర ధ అనూ రే (ఆర్ద్ర)	వృ. మి. క. క. తు.ధ మీ. (మే.మ)	౬-౭-౮ మాసములు అష్టమశుద్ధి
కేశఖండనం	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩-౧౫	సో-బు-గు-శు	అశ్వి మృ పున పు హ చి స్వా శ్ర ధ శత రే (జ్యే)	శుభలగ్నములు	ఉత్తరాయణం పూర్వాహ్ణం విషమవర్షములు అష్టమశుద్ధి
అక్షరాభ్యాసము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౨-౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వి పున పు హ చి స్వా అనూ శ్ర రే (ఆర్ద్ర మృ ధ శ)	మి. కన్యా. ధ. మీ.	అష్టమశుద్ధిఉత్తరాయణం ౫-వ సంవత్సరము శుభము
విద్యారంభం	౨-౩-౫-౧౦-౧౧-౧౨	బు-గు-శు	అశ్విమృ ఆర్ద్ర పున పు ఆశ్రే పూర్వాత్రయంహచిస్వామూశ్ర (ధశతఅనూ)	మే. మి. క.క.తు.ధ. మ. మీ.	దివాభాగము
ఉపనయనం	౨-౩-౫-౧౦-౧౧ (౬-౧౨)	సో-బు-గు-శు	అశ్విరోమృపునపుఉత్తరాత్రయం హ చి స్వా అనూ శ్ర ధ శ రే	శుభలగ్నములు	అష్టమశుద్ధిమీనచైత్రముశుభం
వివాహం	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౨-౧౩-౧౫	బు-గు-శు	రో మృ మ ఉత్తరాత్రయం హ స్వా అనూ మూ రే (అశ్వి శ్ర చి ధ)	శుభలగ్నములు	జామిత్రశుద్ధి. మీనచైత్రము నింద్యము
నవవధూప్రవేశము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వి రో మృపునపుమఉత్తరాత్రయం హ చి స్వా అనూ మూ శ్ర ధ శత రే	,,	ద్వాదశశుద్ధి విషమవర్ష మాసములు
నవవస్త్రాభరణధారణం	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩-౧౫	బు-గు-శు	అశ్వి హ చి స్వా వి అనూ ధ రే(నరస్త్యైవ, రో పున పు ఉత్తరాత్రయం)	వృ. మి. క. క.తు.ధ. మీ.	తృతీయశుద్ధి
వాపీకూపాదికము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩-౧౫	సో-బు-గు-శు	అశ్విరోమృ పుష్య మ ఉత్తరాత్రయం హ అనూ మూ శ్ర ధ శ రే (జ్యే)	కర్క.మ. కుం.మీ.	అగ్ని,దక్షిణ,నిరృతి,వాయు దిక్కులు గృహమధ్యం కూడవు
బీజావాపనం	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩-౧౫	సో-బు-గు-శు	రో పుష్య మ ఉత్తరాత్రయం హ స్వా అనూ మూ శ్ర శ రే అశ్వి మృ పున ధని	వృ. కర్క. సిం.మ. (తు. మి. కుం)	అష్టమశుద్ధి 3-౬లలో శుభులు కూడదు
వృక్షలతాది స్థాపనం	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩-౧౫	సో-బు-గు-శు	అశ్విరోమృ పుష్య మ ఉత్తరాత్రయం హ చి వి అనూ మూ శ్ర శత రే	శుభలగ్నములు.	చతుర్థమునకు శుభదృష్టి వలయును
దేవతాప్రతిష్ఠ	౨-౩-౫-౭-౮-౧౦-౧౧-౧౨-౧౩	ఆ-సో-బు-గు-శు	అశ్విరో మృ పునపు ఉత్తరాత్రయహ చిస్వాఅనూ శ్ర ధ శ రే (దేవనక్షత్ర)	వృష. వృ. సిం. మి. కన్యా. ధ. కుం.మీ.	సౌమ్యదేవతలకు ఉత్తరాయణం ఉగ్రదేవతలకు దక్షిణాయనం
యాత్ర	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩	బు-గు-శు	అశ్వి మృ పున పు హ అనూ ధ శ్రరే (రో ఉత్తరాత్రయం మూ శ)	మే.వృష. కర్క. తు. ధ. మ. మీ.	పంచమశుద్ధి సుశకునం
హలకర్మ	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩-౧౫	ఆ-మం-బు-గు-శు	అశ్వి రో మృ పున పు ఉత్తరాత్రయం హ చి స్వా వి అనూ మూ శ్ర ధ శ రే	వృ.మి.కన్యా. వృధ. మీ.	కర్తరి కూడదు.

1956 సం॥ ఏప్రిల్ నెల

తేది		తిథి	వివరములు
12		౩౦	శు ప్రతి గు 6-38(౧-౫౮)ద్వితీ రా4-51(౫౫-౩౧)అశ్వి10-52(౧౨-౩౩)విష్క 12-27 బవ6-41వర్జ్య7-0ల8-33కు పునః వర్జ్య20-3-ల 21-35 కు దిన౩౧-౩భర శివే పంచ సంవత్సరాది వసంత నవరాత్ర ప్రారంభము. స్వాధ్యాయం చంద్రదర్శనం భు౩-౫౨
13	ర	౧	తృతీ శు రా 2-52(౫౨-౩౩)భర 9-49(౯-౫౫)ప్రీతి 9-50 తైతి 15-53వర్జ్య21-9ల 22-40కు దిన౩౧-౫అశ్వి౧ మేషే ఉచ్చేర్కః ౧౧-౫౪ భర శివే పంచ ఉత్తమ మన్వాది మేష సం॥ పుణ్యకాలః భు౩-౫౪
14		౨	చతుర్థీ శ రా0-42(౪౭-౧౧) కృత్తి8-29(౬-౩౭) ఆయు7-2సౌభా రా 4.9 వణి13-47 వర్జ్య23-32ల రా1-2కు దిన౩౧-౭రోహి క్రాం అభిజిత్తువే ౫౦ఊ భు౦-౭
15		౩	పంచ ఆ 22-28(౪౧-౩౭)రోహి7-3(౩-౪)మృగ రా5-35(౫౬-౨౧) శోభ రా 1-13 బవ11-35వర్జ్య12-18ల13-48కుదిన౩౧-౯రోహి అభిజిత్కువే క్రాం. శ్వేత వరాహకల్పము భు౦-౧౫
16	ర	౪	షష్ఠి సో 20-15(౩౬-౪)ఆర్ద్రా రా4-6(౫౫-౪౩)అతిగం22-17కౌల9-21వర్జ్య13-28ల 14-58కు దిన ౩౧-౧౨ఆశ్వి౨ర్కః ౩౬-౧౭ప్రదోషః భు౦-౨౪
17		౫	సప్త మం 18-2(౩౦-౩౫)పునరా2-40(౫౨-౧౦)సుక19-24గర7-8వర్జ్య15-22ల16-53కు దిన ౩౧-౧౪పుష్య రావే స్వాధ్యాయం భు౦-౩౨ [రావే ఆశ్లే శవేసప్త తిథి అష్టమి భు౦-౪౧
18		౬	అష్ట బు 15-54(౨౫-౧౮)పుష్య రా1-20(౪౮-౫౨)ధృతి16-33బవ15-54వర్జ్య10-13 ల11-44కు దిన౩౧-౧౬పుష్య
19		౭	నవ గు 13-54(౨౦-౧౮)ఆశ్లే రా 0-8(౪౫-౫౩) శూల13-49 కౌల13-54వర్జ్య13-30ల15-1కు దిన౩౧-౧౮వ్యపా 10-38ల15-49కు ఆశ్లే శవే సప్త తిథిద్వయం మతత్రయ శ్రీరామనవమి జయన్తి భు౦-౪౯
20	ర	౮	దశ శు 12-3(౧౫-౪౨)మఘా23-7 (౪౩-౨౨)గండ11-13గర12-3వర్జ్య11-37ల13-9కు దిన౩౧-౨౧ అశ్వి౩ర్కః ౧-౮వృషభాయనం ౬-౧౦ మఘ కువే పంచ ర ఊ పూఫ రవే తిథి ఏకాదశి. హరిపద పు॥ కా॥ భు౦-౫౮
21		౯	ఏకా శ 10-23(౧౧-౩౬)పూఫ22-19 (౪౧-౨౬) వృద్ధి8-46 భద్ర 10-23 వర్జ్య6-50ల8-23కు రా వర్జ్య5-22ల దిన ౩౧-౨౩పూఫ రవే సర్వత్ర ౧౧శీ భు ౧-౬
22		౧౦	ద్వాద ఆ 9-1(౮-౯)ఉఫ21-50(౪౦-౧౩)ధ్రువ6-33వ్యాఘా రా4-35బాల9-1వర్జ్య శే 6-57కుదిన౩౧-౨౫ అనంగ పూజ భు ౧-౧౫ [ర్కః౨౬-౨౨భు౧-౨౩
23	ర	౧౧	త్రయో సో 7-58(౫-౩౪)హస్త 21-43(౩౯-౫౮) హర్ష రా 3-10తైతి7-58 వర్జ్య6-11ల7-47కుదిన౩౧-౨౭అశ్విర
24		౧౨	చతుర్ద మం 7-19(౪-౦)చిత్ర22-2(౪౦-౪౮)వజ్ర రా1-40వణి7-19వర్జ్య5-49ల7-26కు వర్జ్య రా 3-50 ల 5-30 కు అన్వాధానం రౌచ్యమన్వాది భు౧-౩౨
25		౧౩	పూర్ణి ○ బు 7-11(౩-౩౯)స్వాతి22-53(౪౨-౫౬)సిద్ధి రా0-5బవ7-11వర్జ్య రా4-49లదిన౩౧-౩౧యోగః భు౧-౪౦
26	ర	౧౪	బ ప్రతి గు 7-33(౪-౩౮)విశా రా0-17(౪౬-౨౭)వ్యతీ రా 0-24కౌ7-33 శే వర్జ్య6-30కు వర్జ్య రా4-36లదిన౩౧-౩౩ భర౧ర్కః ౫౨-౧ అనూ రవే పంచ శక్రాం రాక్రాం అనధ్యాయః భు౧-౪౯
27		౧౫	ద్వితీ శు 8-32(౭-౪)అనూ రా2-14(౫౧-౨౧)వరీ రా0-28గర8-32 వర్జ్య శే 6-20కుదిన౩౧-౩౬అనూ రవే పంచ శక్రాం రాక్రాం భు౧-౫౭
28		౧౬	తృతీ శ 10-2(౧౦-౫౩)జ్యే రా4-39(౫౭-౨౫)పరి రా 0-53భద్ర10-2వర్జ్య8-23ల10-9కుదిన౩౧-౩౮ భు౨-౬
29		౧౭	చతుర్థీ ఆ 12-3(౧౫-౫౬)మూల పూర్తి (౬౦-౦)శివ రా1-37 బాల12-3వర్జ్య 13-36 ల 15-23కు దిన౩౧-౪౦ తిథి పంచమి భు ౨-౧౪
30	ర	౧౮	పంచ సో 14-24(౨౧-౪౯)మూల7-28(౪-౩౦)సిద్ధ రా 2-34తైతి14-24 వర్జ్య5-41ల7-28కు పునః వర్జ్య18-17 ల 20-5కు దిన౩౧-౪౨భర౨ర్కః౧౮-౩ శూన్యతిథి మత్స్యజయన్తి భు౨-౨౩
1		౧౯	షష్ఠి మం 16-52(౨౮-౩)పూషా10-29(౧౨-౪)సాధ్య రా3-33వణి16-52 వర్జ్య19-29 ల21-17కు దిన ౩౧-౪౪ తిథి షష్ఠి ఉభయప్రదోషః భు ౨-౩౧ [15-56కు శ్రవ కుక్రాం అభిజిత్తువే౨ఊ౨౪ప భు౨-౪౦
2		౨౦	సప్త బు 19-19(౩౪-౧౦)ఉషా13-29(౧౯-౩౫)శుభ రా4-24విష్టి6-5వర్జ్య17-57ల19-44కుదిన౩౧-౪౬వైపా 9-3ల
3	ర	౨౧	అష్ట గు 21-36(౩౯-౨౮)శ్రవ16-15(౨౬-౩౧)శుక్ల రా4-59బాల8-23వర్జ్య20-39ల22-24కుదిన౩౧-౪౮భర౩ర్కః ౪౪-౨౦ శ్రవ కుక్రాం శైవనక్తం కర్తరీ ప్రవేశం భు ౨-౪౮
4		౨౨	నవ శు 23-2(౪౩-౩౧)ధని18-33(౩౨-౧౮)బ్రహ్మ రా5-8తైతి10-14వర్జ్య రా2-16ల3-59కు దిన౩౧-౫౦భు౨-౫౬
5		౨౩	దశ శ 24-0(౪౫-౫౭)శత20-15(౩౬-౩౫)ఐంద్ర రా4-45వణి11-31వర్జ్య రా2-55ల4-35కు దిన౩౧-౫౨భు౩-౫
6		౨౪	ఏకా ఆ రా 0-14(౪౬-౩౩) పూభా21-16(౩౯-౭) వైధృ రా3-49బవ12-7 వర్జ్యంలేదు దిన౩౧-౫౩ సర్వత్ర౧౧శీ భు ౩-౧౩ [౩౧-౫౫భర౪ర్కః౧౦-౫౭హరివాసరః౧-౨౧ప్రదోషః భు౩-౨౨
7	ర	౨౫	ద్వాద సో 23-44(౪౫-౨౧)ఉభా21-33(౩౯-౫౨)విష్క రా2-18(౫౧-౪౪) కౌ 11-59వర్జ్య 6-58ల8-35కు దిన
8		౨౬	త్రయో మం 22-35(౪౨-౨౮)రేవ21-8(౩౮-౫౦)ప్రీతి రా 0-14గర11-10వర్జ్య9-20 ల 10.54కు దిన౩౧-౫౭ మాస శివరాత్రి వరాహజయన్తి భు౩-౩౦
9		౨౭	చతుర్ద బు 20-47(౩౮-౦)అశ్వి 20-8(౩౬-౨౩)ఆయు 21-40 విష్టి 9-41వర్జ్య16-18ల17-50కు వర్జ్య రా5-9 ల దిన ౩౧-౫౯భర రక్రాం శివే పంచ రావే పంచ వాజసనేయ్యామా శైవనక్తం భు౩-౩౯
10	ర	౨౮	అమా ● గు 18-23(౩౨-౨౫)భర18-39(౩౨-౪౦)సౌభ 18-46చతు7-40వర్జ్య శే6-39కు దిన౩౨-౧కృత్తిర్కః ౩౭-౪౯భర రక్రాం శివే పంచ రావే పంచమి కృత్తిరక్రాం ౩౭ఊ కృత్తి కువేసప్త అన్వాధానం పిండపితృకల్పః పెద్ద కర్తరీ ప్రవేశం భు౩-౪౭

1956 సంవత్సరం మే నెల

మి	వృ	మే	మీ
	శు.కే	బు	ర
గు	ఏప్రి13మేషేర్కః 25 వృషే బుధః 29 మిథునే శుక్రః		కు
		శ.రా	

1956 సంవత్సరం మే నెల

తేది			
11		౨౯	శు ప్రతి శు 15-58(౨౫-౫౮)కృత్తి 16-51 (౨౯-౧౦) శోభ 15-33 బవ15-58వర్జ్య5-45ల7-14కు దిన౩౨-౩కృత్తి రః క్రాం శువే సప్త రోహి క్రేక్రాం ప్రతిపత్తిథిః యాగః చంద్రదర్శనం భు౩-౫౬
12		౩౦	ద్వితీ శ 13-7(౧౯-౫౩)రోహి14-47(౨౩-౨)అతి గం12-8కౌల13-7వర్జ్య7-28ల8-56కు వర్జ్య19-53ల21-21 కు దిన ౩౨-౪రోహి క్రేక్రాం తిథిద్వయం భు౪-౪
13		౩౧	తృతీ ఆ 10-12(౧౧-౩౬)మృగ12-39(౧౭-౪౩)సుక8-41ధృతి రా5-14గర10-12వర్జ్య20-20ల21-48కు దిన౩౨-౬ అక్షయ తృతీయ త్రేతాయుగాది బలరామజయంతి నాగచతుర్థి భు౪-౧౩
14	ర	౧	చతుర్థీ సో 7-19(౪-౨౨)పంచరా౪-౩౩(౫౩-౫) ఆర్ద్ర 10-35(౧౨-౩౩)శూల రా1-52భద్ర7-19వర్జ్య21-37ల23-6కు దిన౩౨-౮వ్యపా15-39 ల 23-42కు కృత్తి ౨ వృషభే శ్రతుస్థోర్కః౫-౦ శ్రీ శంకరాచార్య జయంతి వృషభసంక్రమణ పు॥ కా॥ భు౪-౨౧
15		౨	షష్ఠి మం రా2-0(౫౧-౭) పునః 8-39 (౭-౪౫) గండ 22.40 కౌల 15-16వర్జ్య16-5ల17-34కు దిన౩౨-౯ప్రదోషాభావః భు౦-౯
16		౩	సప్త బు 23-45(౪౫-౩౦)పుష్య6-57(౩-౨౯) ఆశ్లే రా5-33(౫౬-౩౧) వృద్ధి19 43 గర 12-52వర్జ్య19-3ల20-31కుదిన౩౨-౧౧ఆశ్లేశువే పంచ శవేసప్తరావే సప్త విద్యారణ్యజయంతి భు౦-౧౮
17	ర	౪	అష్ట గు 21-52(౪౦-౪౭)మఘ రా4-32(౫౭-౨౭)ధ్రువ17-4విష్టి10-48వర్జ్య5-2ల6-34కుదిన౩౨-౧౩ కృత్తి౩ర్కః ౩౨-౩౨భు౦-౨౮
18		౫	నవ శు 20-22(౩౭-౪)పూఫ రా3-55(౫౫-౫౭)వ్యాఘా14-43బా9-6వర్జ్య12-19ల13-53కు దిన౩౨-౧౪ భు౦-౩౮
19		౬	దశ శ 19-18(౩౪-౨౫)ఉఫ రా3-45(౫౫-౩౨)హర్ష12-43తైతు7-50వర్జ్య11-4ల12-39కు దిన౩౨-౧౬భు౦-౪౭
20		౭	ఏకా ఆ 18-42(౩౨-౫౪)హస్త రా4 0(౫౬-౧౧)వజ్ర11-5వణి7-0వర్జ్య12-14ల13-51కు దిన౩౨-౧౬సర్వత్ర౧౧శి భు ౦-౫౭
21	ర	౮	ద్వాద సో 18-34(౩౨-౩౫)చిత్ర రా4-45(౫౮-౩)సిద్ధి9-49బవ6-38వర్జ్య12-15ల13-54కు దిన ౩౨-౧౯ కృత్తి ౪ర్కః ౦-౨౬ మిథునాయనం ౫-౩౦షడశీతి పుణ్యకాలః భు౧-౭
22		౯	త్రయో మం 18-53(౩౩-౨౩)స్వాతి పూర్తి (౬౦-౦) వ్యతీ 8-56కౌల6-44 వర్జ్య 10-38 ల 12-19కు దిన౩౨-౨౦ భు ౧-౧౬ [శువే సప్త సర్వత్ర శ్రీ నృసింహజయంతీ భు౧-౨౬
23		౧౦	చతుర్ద బు 19-41(౩౫-౨౪)స్వాతి5-57(౧-౪)వరీ8-23గర7-16వర్జ్య 11-56ల13-39కు దిన౩౨-౨౧విశా రవే పంచ
24	ర	౧౧	పూర్ణి ◯ గు 20-56(౩౮-౩౨) విశా7-36(౫-౧౨)పరి8-4విష్టి8-18వర్జ్య11-57ల13-41కు దిన౩౨-౨౩రోహి౧ర్కః ౨౮-౩౭అనూ శ్రక్రాం రాక్రాం అన్వాధానం గురు ౧౫ మా. మహావైశాఖి చంద్రగ్రహణం భు ౧-౩౫
25		౧౨	బ ప్రతి శు రా10-37(౪౨-౪౪)అనూ9-40(౧౦-౨౩)శివ8-25బాల9-46వర్జ్య15-51 ల 17-37 కు దిన౩౨-౨౪ అనూ శక్రాం రాక్రాం యాగః భు౧-౪౫ [1?-36ల భు౧-౫౫
26		౧౩	ద్వితీ శ రా 0-40(౪౭-౫౨)జ్యేష్ఠ12-9 (౧౬-౩౪)సిద్ధ8-55తైతి11-38 వర్జ్య21-4 ల 22-51కు దిన ౩౨-౨౫ వైపా
27	ర	౧౪	తృతీ ఆ రా2-57(౫౩-౩౪)మూల14-54(౨౩-౨౮)సాధ్య9-40వణి13-48వర్జ్య13-7ల14-54కువర్జ్య రా1-42ల3-30కు వైపా 14-14కు రోహి౨ర్కః౫౭-౪కర్తరీ త్యాగః పార్థివకల్పః భు౨-౪
28		౧౫	చతుర్థీ సో రా5-25(౫౯-౪౬)పూషా17-54(౩౦-౫౮) శుభ10-35 బవ 16-11వర్జ్య రా2-54 ల 4-42 కు దిన౩౨-౨౮ భు౨-౧౪ [అభిజిత్యే వే ౨౧ ఊ ౪౩ప భు౨-౨౩
29		౧౬	పంచ మం పూర్తి(౬౦-౦)ఉషా20-55(౩౮-౩౨)శుక్ల11-36కౌ18-38వర్జ్య13-24ల15-12కు దిన ౩౨-౨౯అభిజిద్రవే
30		౧౭	పంచ బు 7-52(౫-౫౪)శ్రవ23-50(౪౫-౫౧) బ్రహ్మ 12-33తైతి 7-52వర్జ్య రా4-16 ల దిన ౩౨-౩౦ధని శుక్రాం భు౨-౩౩ [౨౫-౪౩ధని శుక్రాం భు౨-౪౩
31	ర	౧౮	షష్ఠి గు 10-8(౧౧-౩౫)ధని రా2-28(౫౨-౨౪) ఐంద్ర 13-21 వణి 10-8వర్జ్య శే 6-3కు దిన౩౨-౩౧రోహి ౩ర్కః

జూన్

తేది			
1		౧౯	సప్త శు 12-0(౧౬-౧౪)శత రా4-36(౫౭-౪౫)వైధృ 13-51బవ12-0వర్జ్య10-18 ల 12-2కు దిన౩౨-౩౨తిథి అష్టమి శైవనక్తం ఉభయానధ్యాయః భు౨-౫౨
2		౨౦	అష్ట శ 13-18(౧౯-౩౧)పూభా పూర్తి(౬౦-౦)విష్క 13-53కౌ13-18వర్జ్య11-24ల13-6 కు దిన౩౨-౩౩తిథి నవమి భు౩-౨ [౫౪-౩౧తిథి దశమి భు ౩-౧౨
3	ర	౨౧	నవ ఆ 13-55(౨౧-౩)పూభా6-7(౧-౩౩)ప్రీతి13-22గర13-55 వర్జ్య 16-2ల17-41కు దిన ౩౨-౩౪ రోహి౪ర్కః
4		౨౨	దశ సో 13-46(౨౦-౪౦)ఉభా6-55(౩-౩౨)ఆయు12-18భద్ర13-46వర్జ్య18-56 ల 20-32 కు దిన౩౨-౩౫తిథి ఏకాదశి భు ౩-౨౧
5		౨౩	ఏకా మం 12-52(౧౮-౨౬)రేవ6-56(౩-౩౬)సౌభా10-36బా12-52వర్జ్య రా2-22ల3-55కు దిన౩౨-౩౬తిథి ద్వాదశి సర్వత్ర ౧౧శి భు౩-౩౧
6		౨౪	ద్వాద బు 11-14(౧౪-౨౧)అశ్వ6-15(౧-౫౨)భర రా4-52 (౫౬-౩౩) శోభ 8-18అతిగం రా5-29తైతి11-14వర్జ్య15-18ల16-48కు దిన౩౨-౩౬భర శవే పంచ రావే పంచ భు౩-౪౦
7	ర	౨౫	త్రయో గు 8-58(౮-౪౦)కృత్తి రా2-58(౫౩-౪౦)సుక రా2-11వణి8-58వర్జ్య15-55ల17-23కు దిన ౩౨-౩౭ మృగ౧ర్కః౨౩-౨౮రోహి క్రేక్రాం శైవనక్తం మాసశివరాత్రి భు౩-౫౦
8		౨౬	చతు శు 6-11(౧-౪౨)అమా రా2-59(౫౨-౦)రోహి రా24-37(౪౭-౪౮)ధృతి22-37శకు6-11వర్జ్య17-24ల18-51కు దిః౩౨-౩౮రోహి క్రేక్రాం మృగ రక్రాం సర్వ ౩౦ మా అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః భు౪-౦

మి	వృ	మే	మీ
శు	బు. కే	ర	
గు యు	మే 14 వృషే రవిః 21 సింహే గురుః 22 కుంభే కుజః		
ప్లూ			కు
	నె	శ.రా	

(౧౩౬౫ ఫసలీ అమర్దాద్ నెల)

వృషభమాసం

1956 సంవత్సరం జూన్ నెల

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) శ్రీ దుర్ముఖి సంవత్సర చైత్రమాసః శకః౧౮౭౮ క్రీ. శ. 1956 సం॥ కలిః ౫౦౫౭

1956 సంవత్సరం ఏప్రిల్ నెల

12 శు ప్రతి గు 7-33(౮-౧౫) అశ్వి11-45 వర్జ్య7-47ల 9-23కు వర్జ్య 21-5 ల 22-38 కు దిన ౩౧-౫౨ సంవత్సరాదిః స్వాధ్యాయః

13 ద్వితీ శు 6-17(౧-౫)తృతీ రా4-40(౫౫-౫౭)భర11-5వర్జ్య 22-35ల24-7కు మేషే రవిః౭-౮౩ మేష సం॥ పు॥ కా॥

14 చతుర్థీ శ రా2-41(౫౨-౭)కృత్తి10-4వర్జ్య రా1-13ల2-44కు దిన౩౦-౫౭ [దిన ౩౦-౫౯

15 పంచ ఆ 24-25(౪౬-౩౦)రోహి8-46 వర్జ్య14-1ల15-31కు

16 షష్ఠి సో 22-4(౪౦-౩౮) మృగ 7-17ఆర్ద్ర రా5-41వర్జ్య 15-7ల16-37కు ఉభయప్రదోషః ఉడయవర్ తి॥ న॥

17 సప్త మం 19-36(౩౪-౩౧)పునరా3-56వర్జ్య16-48ల18-17కు మొదలియాండాన్ తి॥న॥ [12-52కు దిన౩౧-౬

18 అష్ట బు 17-11(౨౮-౫౯) పుష్య రా 2-17 వర్జ్య 11-23ల

19 నవ గు 14-51(౨౨-౪౧)ఆశ్లే24-47వర్జ్య14-17ల15-47కు దిన ౩౧-౮ తిథిద్వయం మత్రయ శ్రీరామనవమి. కవీంద్రతీ పు॥ [దిన౩౧-౧౧ తిథి ౧౧ శీ

20 దశ శు 12-42(౧౭-౫౯) మఖ23-28 వర్జ్య12-7ల13-38కు

21 ఏకా శ 10-47(౧౨-౩౪) పూఫ22-28 వర్జ్య7-8 ల 8-40కు వర్జ్య రా5-27ల దిన౩౧-౧౩ సర్వ ౧౧శీ

22 ద్వాద ఆ 9-11(౮-౩౪)ఉఫ21-46వర్జ్య7-1కుదిన౩౧-౧౫

23 త్రయో సో 7-56(౫-౫౯) హస్త 21-31 వర్జ్య6-4ల7-40కు వర్జ్య రా5-34 ల దిన౩౧-౧౭ తేవప్పెరుమాళ్లు తి॥ న॥ సత్యప్రియతీ॥ పు॥

24 చతు మం 7-9(౩-౩౫)చిత్ర21-41 శేవ7-10కువర్జ్య రా3-27ల 5-6కుదిన౩౧-౧౯అన్వా॥మధురకవియాళ్వార్ తి॥న॥

25 పూర్ణి ○బు 6-50(౨-౪౭)స్వా22-24వర్జ్య రా16-16లయోగః

1956 సంవత్సరం మే నెల

26 బ ప్రతి గు 7-2(౩-౧౯)విశా23-32 శేవ5-56కువర్జ్య రా3-49 ల5-32కుదిన౩౧-౨౮ స్వాధ్యాయః

27 ద్వితీ శు 7-44(౫-౫)అనూరా1-13వర్జ్యంలేదు దిన౩౧-౨౬

28 తృతీ శ 8-56(౮-౭)జ్యే రా3-16 వర్జ్య7-17 ల 9-1కు వాగీశతీ॥ పు॥ [13-51కు దిన ౩౧-౩౦

29 చతుర్థి ఆ 10-31(౧౨-౫)మూలపూర్తి(౬౦-౦)వర్జ్య12-5ల

30 పంచ సో 12-24(౧౬-౫౧) మూల 5-42 శేవ 5-42కువర్జ్య 16-20ల18-7కుదిన౩౧-౩౨ తిథిషష్ఠి

1 షష్ఠి మం 14-27(౨౧-౫౯) పూషా8-17 వర్జ్య17-9ల18-56 కు దిన౩౧-౩౫ఊనాన్యతిథి

2 సప్త బు 16-29(౨౭-౫) ఉషా10-54 వర్జ్య15-19ల17-5కు దిన౩౧-౩౭ తిథి సప్తమి స్వాధ్యాయః

3 అష్ట గు 18-20(౩౧-౪౨)శ్రవ13-22వర్జ్య17-44ల 19-29కు దిన౩౧-౩౯ [దిన౩౧-౪౧

4 నవ శు 19-50(౩౫-౩౦) ధని 15-32వర్జ్య23-16ల రా1-0కు

5 దశ శ 20-57(౩౮-౨౦)శత17-19వర్జ్య24-4లరా1-45కుదిన ౩౧-౪౨ [౧౧శీ సత్యవిజయధ్వజ తీ॥ పు॥

6 ఏకా ఆ 21-32(౩౯-౪౮)పూభా18-38వర్జ్య రా4-35లసర్వ

7 ద్వాద సో 21-38(౪౦-౬) ఉభా 19-28 శేవ 6-13కు దిన ౩౧-౩౬ ప్రదోషః

8 త్రయో మం 21-11(౩౮-౫౮)రేవ19-46వర్జ్య7-37ల9-14కు దిన౩౧-౪౮ పెరియపెరుమాళ్లు తి॥ న॥

9 చతుర్ద బు 20-18(౩౬-౪౮) అశ్వి19-37వర్జ్య15-39ల17-14 కువర్జ్య రా5-0ల వాజసనేయ్యమా వడుహానంబి తి॥న॥

10 అమా ● గు 18-58(౩౩-౨౭) భర 19-3 శేవ6-33కు దిన ౩౧-౫౨ అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) శ్రీ దుర్ముఖి సంవత్సర వైశాఖమాసః శకః ౧౮౭౮ క్రీ.శ. 1956 సం॥ కలిః ౫౦౫౭

1956 సంవత్సరం మే నెల

11 శు ప్రతి శు 17-16(౫౯-౧౨)కృత్తి18-6వర్జ్య6-35ల 8-7కు దిన౩౧-౫౪యోగః ఉయ్యకొండారు తి॥ న॥

12 ద్వితీ శ 15-14(౨౪-౧౧)రోహి16-50వర్జ్య 9-15ల10-46కు వర్జ్య22-6ల23-36కుదిన౩౧-౫౬ తిథిద్వయం

13 తృతీ ఆ 13-2(౧౮-౪౧)మృగ15-23వర్జ్య23-14ల24-43కు దిన౩౧-౫౮ తిథి చతుర్థి విద్యాధిరాజ తీ॥ పు॥

14 చతుర్థీ సో 10-42(౧౨-౫౦) ఆర్ద్ర13-48వర్జ్య24-58ల రా 2-27కు దిన ౩౧-౫౯ వృష భేరవిః ౪-౧౧ వృషభ సం॥ పు॥ కా॥ [౩౨-౧ శ్రీ శంకరజయన్తీ

15 పంచ మం 8-12(౬-౩౮)పున12-7వర్జ్య19-34ల21-3కు దిన

16 షష్ఠి బు 5-45(౦-౩౦)సప్తరా3-21(౫౪-౦) పుష్య10-28 వర్జ్య22-27ల 23-57కు దిన ౩౨-౩ శ్రీ విద్యారణ్య జయన్తి రామచంద్ర తీ॥ పు॥

17 అష్ట గు రా1-9(౪౯-౦)ఆశ్లే8-56వర్జ్య20-15ల21-46కు

18 నవ శు 23-13(౪౪-౧౩)మఖ 7-34 వర్జ్య15-12ల 16-44కు దిన ౩౨-౬ [౩౨-౮

19 దశ శ 21-34(౪౦-౫) పూఫ6-29 వర్జ్య13-27ల15-0కు దిన

20 ఏకా ఆ 2--21(౩౭-౨)ఉఫ5-42హస్త రా5-16వర్జ్య13-57 ల15-32కుసర్వ౧౧శీ

21 ద్వాద సో 19-30 (౩౪-౫౬) చిత్ర రా5-18 వర్జ్య 13-17ల 14-53కుదిన౩౨-౧౧గోదావరీ పుష్కర ప్ర॥

22 త్రయో మం 19-10 (౩౪-౬) స్వాతిపూర్తి (౬౦-౦) వర్జ్య 11-3ల12-41కు

23 చతుర్ద బు 19-18(౩౪-౨౭)స్వాతి6-0వర్జ్య11-51ల13-31కు దిన౩౨-౧౪ నమ్మాళ్వార్ తిరువాయిమొళిపిళ్లై తి॥న॥

24 పూర్ణి ○ గు 19-59 (౩౬-౧౧) విశా 7-4 వర్జ్య 11-20ల 13-2కు అన్వాధానం పెరియభట్టర్ శ్రీరామప్పిళ్లై కోయిల్ కందాడైఅణ్ణన్ తి॥ న॥ చంద్రగ్రహణం

1956 సంవత్సరం జూన్ నెల

25 బ ప్రతి శు 21-6(౩౮-౫౮)అనూ 8-39వర్జ్య 14-43ల16-27 కు యోగః [దిన౩౨-౧౮

26 ద్వితీ శ 22-41(౪౨-౫౪)జ్యే10-38 వర్జ్య19-25ల 21-10కు

27 తృతీ ఆ 24-31(౪౭-౩౦)మూల12-59వర్జ్య11-13ల 12-59 కువర్జ్య23-36లరా1-23కుప్రదోషాభావః దిన౩౨-౧౯

28 చతుర్థీ సో రా2-34 (౫౨-౩౮) పూషా15-33వర్జ్య 24-25ల రా2-22కు [24-21కు

29 పంచ మం రా4-34 (౫౭-౪౦) ఉషా18-10 వర్జ్య 22-35ల

30 షష్ఠి బు పూర్తి (౬౦-౦)శ్రవ 20-40 వర్జ్య రా1-3ల 2-46కు దిన ౩౨-౨౩

31 షష్ఠి గు 6-22(౨-౧౧)ధని22-58వర్జ్యంలేదుదిన౩౨-౨౪

1 సప్త శు 7-52 (౫-౫౫) శత 24-53 వర్జ్య 6-44ల 8-28కు ఉభయాసధ్యాయః

2 అష్ట శ 8-58(౮-౩౯)పూభా రా2-19వర్జ్య7-40ల9-22కు

3 నవ ఆ 9-33(౧౦-౭)ఉభా రా3-17 వర్జ్య12-18ల 13-58కు

4 దశ సో 9-39(౧౦-౨౨)రేవా రా3-41వర్జ్య15-29ల 17-7కు

5 ఏకా మం 9-13 (౯-౧౮) అశ్వి రా 3-40 వర్జ్య 23-40 ల రా1-16కు దిన౩౨-౨౯సర్వ౧౧శీ

6 ద్వాద బు 8-21(౭-౭)భరరా3-8వర్జ్య13-4ల14-38కు

7 త్రయో గు 7-2(౩-౪౯)చతుర్ద రా5-22 (౫౫-౫౦) కృత్తి రా2-17వర్జ్య14-43ల16-15కుదిన౩౨-౩౦

8 అమా ● శు రా3-23(౫౪-౪౩)రోహి రా1-3వర్జ్య 17-28ల 18-59కు అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః తిరుక్కోట్టియూర్నంబి తి॥ న॥

శ్రీదుర్ముఖనం॥ జ్యేష్ఠమాసః(నభఃవర్షాఃఉత్తర-దక్షిణాయణం) శకః౧౮౭౮ క్రీ.నం.1956 కలిః౫౦౫౭ ఫసలీ౧౩౬౫

1956 సంవత్సరం జూన్ నెల

9 శ ౨౭ శు ప్రతి శ 23-33(౮౫-౭)మృగ22-1(౮౧-౧౮)శూ18-40కిం13-16వర్జ్య5-37ల7-8కువర్జ్యరా5-29ల దిన౩౨-౩౮ మృగ రక్రాం యాగః భు౮-౯ [౫౨-౩౩సోపపదం చంద్ర దర్శనం భు౮-౧౯

10 ర ౨౮ ద్వితీ ఆ 20-2(౩౬-౨౧) ఆర్ద్ర 19-20 (౩౪-౩౫) గండ14-43 బాల 9-48 కౌల6-54కు దిన ౩౨-౩౯ మృగ అర్కః

11 ౨౯ తృతీ సో 16-34(౨౭-౩౮)పున16-42(౨౭-౫౭)వృద్ధి10-47తైతి6-19వర్జ్య6-1ల7-26కు వర్జ్య23-54ల రా1-20 కు దిన ౩౨-౪౦భు౮-౨౮

12 ౩౦ చతుర్థీ మం 13-19(౧౯-౩౧)పుష్య14-17(౨౧-౫౬)ధ్రువ7-0వ్యాఘా రా3-28భద్ర 13-19వర్జ్య రా2-0ల3-28కుదిన౩౨-౪౦ఆశ్లే శవే సప్త రావే సప్త తిథిద్వయం భౌమ చతుర్థి భు౮-౩౮

13 ౩౧ పంచ బు 10-26 (౧౨-౧౭) ఆశ్లే 12-15(౧౬-౪౯) హర్ష24-17బాల 10-26వర్జ్యం 11-27ల12-57కు దిన ౩౨-౪౦ఆశ్లే శవే సప్త రావే సప్త తిథి షష్ఠి వింధ్యవాసినీ దేవీపూజ భు౮-౪౮

14 ర ౧ షష్ఠి గు 8-1(౬-౧౫)మఘ10-39(౧౨-౪౯)వజ్ర21-33తైతి8-1వర్జ్య18-19ల19-51కు దిన ౩౨-౪౧మృగ౩మిధు నేసమస్తార్కః౨౧-౪౯మిథున సం॥ పు॥ కా॥ భు౮-౫౭

15 ౨ సప్త శు 6-8(౧-౩౨)అష్ట రా4-53(౫౬-౫౨) పూఫ9-39(౧౦-౧౯)సిద్ధి19-17వణి6-8 వర్జ్య16-43ల18-18కు దిన౩౨-౪౧ భు౦-౭

16 ౩ నవ శ రా4-15(౫౬-౫౧) ఉఫ 9-15(౯-౨౦) వ్యతీ17-35 బాల 16-34 వర్జ్య17-44ల19-2కు దిన౩౨-౪౨భు౦-౧౭

17 ర ౪ దశ ఆ రా4-17(౫౬-౫౫)హస్త9-29(౯-౫౬)వరీ16-20తైతి16-16వర్జ్య17-47ల19-27కు దిన౩౨-౪౨మృగరర్కః ౫౧-౧౮పశ్చాద స్తమితశుక్రః ౩౭-౪౫ దశ పాపహర దశమి భు౦-౨౮

18 ౫ ఏకా సో రా4-53(౫౮-౬) చిత్త10-21(౧౨-౫) పరి 15-43వణి16-42వర్జ్య 16-17 ల 17-59కు దిన౩౨-౪౨స్వాతి కువే స్మార్త ౧౧శి భు౦-౩౮

19 ౬ ద్వాద మం పూర్తి (౬౦-౦)స్వాతి11-47(౧౫-౩౮)శివ15-19బవ17-28వర్జ్య 17-50ల19-34కు దిన౩౨-౪౨స్వాతి కువే వైష్ణవ ౧౧శి ప్రదోషాభావః భు౦-౪౯ [రాక్రాం భు౦-౫౯

20 ౭ ద్వాద బు 6-2(౧-౧౫) విశా 13-40 (౨౦-౨౦)సిద్ధ15-24బాల6-1వర్జ్య18-3ల19-48కు దిన౩౨-౪౨అనూ శక్రాం

21 ర ౮ త్రయో గు 7-36(౫-౯) అనూ 15-59(౨౬-౮) సాధ్య15-47 తైతి7-36వర్జ్య22-18 ల23-58కు దిన ౩౨-౪౨ఆర్ద్రా ౧ర్కః ౨౦-౫౬కర్కటాయనం ౨౫-౫౬ అనూ శక్రాం రాక్రాం దక్షిణాయన పుణ్యకాలః భు౧-౧౦

22 ౯ చతుర్ద శు 9-31(౯-౫౮)జ్యే6-36(౩౨-౪౧)శుభ17-28వణి9-31వర్జ్య రా3-33ల5-21కు దిన౩౨-౪౨భౌత్యమన్వాది భు౧-౨౦ [పూషా రవే ప్రతిపత్తిథి అన్వాధానం వృషభపూజ భు౧-౩౧

23 ౧౦ పూర్ణి ○ శ 11-43 (౧౫-౨౭) మూల 21-27(౩౯-౪౭) శుక్ల 17-17బవ 11-43 వర్జ్య 19-40ల21-27కు దిన౩౨-౪౨

24 ర ౧౧ బ ప్రతి ఆ 14-7(౨౧-౨౪)పూషా24-28(౪౭-౧౭)బ్రహ్మ18-17కౌల14-7వర్జ్య8-16ల10-4కు దిన౩౨-౪౨ఆర్ద్రా అర్కః౫౦-౩౯పూషా రవే శూన్యతిథి యాగః భు౧-౪౨ [తేః వే౩౮ఊః౦పతిథి ద్వితీయ భు౧-౫౨

25 ౧౨ ద్వితీ సో 16-34(౨౭-౩౩)ఉషా రా3-28(౫౪-౪౭)ఐంద్ర19-16గర16-34వర్జ్య 9-28ల11-16కు దిన౩౨-౪౨అభిజి

26 ౧౩ తృతీ మం 18-59 (౩౩-౩౪)శ్రవ పూర్తి (౬౦-౦)వైధృ 20-16వణి5-46 వర్జ్య7-57 ల 9-45కు దిన౩౨-౪౨ఉభయ ప్రదోషః భు౨-౩ [శుక్రః౦-౪౮ భు౨-౧౩

27 ౧౪ చతుర్థి బు 21-15(౩౯-౧౫)శ్రవ6-26(౨-౧౩)విష్క 21-8 బవ8-7వర్జ్య 10-54 ల 12-41కు దిన౩౨-౪౨ప్రాగు దిత

28 ర ౧౫ పంచ గు 23-17(౪౪-౧౮)ధని9-12(౯-౫)ప్రీతి21-29కౌల10-16వర్జ్య17-8 ల 18-54కు దిన౩౨-౪౧ఆర్ద్రా౩ర్కః ౨౦-౨౫శత శుక్రాం భు౨-౨౪

29 ౧౬ షష్ఠి శు 24-52(౪౮-౧౫)శత11-38(౧౫-౧౦)ఆయు22-8గర12-4వర్జ్య18-34ల20-18కు దిన౩౨-౪౧శత శుక్రాం పూభా శుక్రాం౩౬ఊ ప్రదోషాభావః భు౨-౩౪ శుక్రాం భు౨-౪౫

30 ౧౭ సప్త శ రా1-54(౫౦-౫౧)పూభా13-36(౨౦-౬)సౌభా22-4విష్టి13-23వర్జ్య23-46రా1-28కు దిన ౩౨-౪౧ పూభా

1956 సం॥ జూలై నెల

1 ర ౧౮ అష్ట ఆ రా2-18(౫౧-౪౮) ఉభా15-1(౨౩-౩౫)శోభ21-31బాల 14-7వర్జ్య రా3-21 ల 5-0దిన౩౨-౪౦ఆర్ద్రా౪ ర్కః౫౦-౯శైవనక్తం భు౨-౫౫

2 ౧౯ నవ సో రా1-55(౫౦-౫౧) రేవ 15-41(౨౫-౧౫) అతి 20-22 తైతి14-7వర్జ్యం లేదు దిన౩౨-౪౦ భు౩-౬

3 ౨౦ దశ మం 24-48 (౪౮-౩) అశ్వి15-37(౨౫-౫)సుక18-42వణి13-22వర్జ్యం11-38ల13-14కు వర్జ్య24-54ల రా2-27 కు దిన౩౨-౩౯ షడశీతి ముఖం ౧౪-౨భర శవే పంచ రావే పంచ భు౩-౧౬

4 ౨౧ ఏకా బు 22-57(౪౩-౨౪)భర14-49(౨౩-౫)ధృతి16-13బవ11-52వర్జ్య రా2-4ల3-34కు దిన౩౨-౩౯భర శవే పంచ రావే పంచ సర్వ౧౧శి భు౩-౨౭ [౧ర్కః౧౯-౫౧రోహి క్రాం కూర్మజయంతి భు౩-౩౭

5 ర ౨౨ ద్వాద గు 20-26 (౩౭-౬) కృత్తి13-20(౧౯-౧౯) శూల 13-18కౌల 9-42వర్జ్య రా3-55ల5-23కు దిన౩౨-౩౮పున

6 ౨౩ త్రయో శు 17-20రోహి11-13(౧౪-౨)గండ9-52గర6-53వర్జ్య 16-13ల17-39కు దిన౩౨-౩౭ రోహి క్రాం శైవ నక్తం మాసశివరాత్రిః అనధ్యాయః భు౩-౪౮

7 ౨౪ చతుర్ద శ 13-51(౨౦-౩౮)మృగ8-38(౭-౩౬)వృద్ధి6-4ధ్రువ రా1-59శకు13-51వర్జ్య16-2ల17-26కు దిన౩౨-౩౬ తిథిద్వయం సర్వేషాం ౩౦ నా అన్వాధానం భు౩-౫౮

8 ర ౨౫ అమా ● ఆ 10-7(౧౧-౧౫)ఆర్ద్ర5-48(౦-౨౮)పున రా2-47 (౫౨-౨౭)వ్యాఘా 21-44నాగ10-7వర్జ్య16-17ల 17-41కు దిన౩౨-౩౬పునర్కః౪౯-౩౨పున రక్రాం పిండపితృయజ్ఞః యాగః ఆర్ద్రలో వ్యతిపాతాఖ్యాలభ్య యో॥ పు॥ కా॥ భు౪-౯

మీ	మే	వృ	మి
శు	ర బుకే		
యు	జూన్ 14 మిధునే రక్కః జూలై 3 మిధునే బుధః 7 వృషభే వక్రీ శుక్రః		కు
గు ప్లూ			
	నె	శ రా	

1956 సంవత్సరం జూలై

తేదీ			వివరాలు
9		౨౬	శు ప్రతి సో 6-16(౧-౩౮)ద్వితీ రా 2-30 (౫౦-౩౪) పుష్య 23-49 (౪౫-౩౧)హర్ష 17-30బవ6-17వర్జ్య9-48ల 11-12కుదిన౩౨-౩౫ ఆర్ద్రే రావే సప్తస్వాధ్యాయః జగన్నాధ క్షేత్రేరథోత్సవః చంద్రదర్శనం భు ౪-౨౦
10		౨౭	తృతీ మం 22-59(౪౩-౨౬) ఆర్ద్రే21-7(౩౮-౪౪) వజ్ర13-26 తైతి12-45వర్జ్య11-11ల12-36కు దిన౩౨-౧౪ఆర్ద్రే రావే సప్త ప్రదోషాభావః భు౪-౩౦
11		౨౮	చతుర్థి బు 19-54(౩౫-౪౧) మఖ 18-49 (౩౨-౫౭) సిద్ధి9-40వణి9-27 వర్జ్య7-58ల 9-25కు వర్జ్య రా 2-14ల 3-43కు దిన ౩౨-౩౩ భు౪-౪౧
12	ర	౨౯	పంచ గు 17-23 (౨౯-౨౩) పూఫ17-4 (౨౮-౩౬)వ్యతీ 6-18 వరీ రా3-28 బవ6-39 వర్జ్య23-58లరా1-30కు దిన౩౨-౩౨ పున౩ర్కః ౧౯-౯సంక్రమణం భు౪-౫౧
13		౩౦	షష్ఠి శు 15-34(౨౪-౪౯)ఉఫ16-2 (౨౬-౦)పరిఘ రా 1-14 తైతి15-34వర్జ్య 24-20ల రా1-55కు ది౩౨-౩౧ తిథి షష్ఠి భు౫-౨
14		౩౧	సప్త శ 14-31 (౨౨-౯)హస్త 15-46 (౨౫-౧౭)శివ 23-44వణి 14-31 వర్జ్య23-56ల రా1-34కుదిన ౩౨-30 చిత్ర కువేతిథిద్వయం ఉభయానధ్యాయః భు౫-౧౨
15	ర	౩౨	అష్ట ఆ 14-15(౨౧-౩౦) చిత్ర16-16 (౨౬-౩౩)సిద్ధ 22-39బవ 14-15 వర్జ్య22-10ల 23-51కుదిన(౩౨-౨౯)పునర్కర్క్యేమిత్రస్థార్కః౪౮-౪౮చిత్రకువేతిథినవమి కర్కాటసం॥పు॥కా॥భు౫-౨౩
16		౧	నవ సో 14-44(౨౨-౪౩)స్వాతి17-30 (౨౯-౩౭) సాధ్య22-15కౌల 14-45వర్జ్య 23-32ల రా1-16కుదిన౩౨-౨౮ విశాఖక్రాం శూన్యతిథిః భు౦-౨
17		౨	దశ మం 15-54(౨౫-౩౭) విశా19-23 (౩౪-౧౯) శుభ22-21గర15-54వర్జ్య23-46ల రా1-32కు దిన౩౨-౨౭వైపా 23-18లవిశాఖక్రాం అనూరాక్రాం తిథి దశమి చాక్షుష మన్వాది భు౦-౧౩
18		౩	ఏకా బు 17-37(౨౯-౫౨) అనూ21-46 (౪౦-౧౬)శుక్ల22-52భద్ర 7-36వర్జ్య రా4-1ల దిన౩౨-౨౫ వైపా16-8కు అనూరాక్రాం సర్వ ౧౧ శేషయన ౧౧ భు౦-౨౩ [౧౮-౨౩ జ్యేరవే ౧౮ ఊభు౦-౩౪
19	ర	౪	ద్వాద గురు 19-43(౩౫-౭)జ్యేష్ఠ24-30 (౪౭-౬)బ్రహ్మ23-38బవ6-40వర్జ్య శే5-48కు దిన౩౨-౨౪పుష్య౧ర్కః
20		౫	త్రయో శు 22-4(౪౦-౫౮)మూల రా3-29(౫౪-౩౧) ఐంద్ర 24-35కౌల 8-54వర్జ్య 9-31ల11-19కువర్జ్య రా1-41ల 3-29కుదిన౩౨-౨౩ భు౦-౪౪ [త్రౌర్పనం భు౦-౫౫
21		౬	చతుర్ద శ 24-32(౪౭-౮)పూషాపూర్తి (౬౦-౦)వైధృ రా1 37 గర11-18 వర్జ్య14-18ల16-6కు దిన౩౨-౨౨శివపవి
22	ర	౭	పూర్ణి ○ ఆ రా2-58(౫౩-౧౩) పూషా6-30(౨-౩)విష్క రా 2-34విష్టి13-45 వర్జ్య15-30ల 17-18కు దిన౩౨-౨౦ పుష్య౨ర్కః౪౭-౫౬సింహాయనం౫౨-౫౪అభిజిత్కే వే౫౨ఊ అన్వాధానంవ్యాసపూజపరేద్యుర్హరిపద పుణ్య కాలః భు౧-౫
23		౮	బ ప్రతి సో రా5-20 (౫౯-౭) ఉషా9-30 (౯-౩౩)ప్రీతిరా3-31 బాల13-45వర్జ్య 13-59ల 15-47కు దిన౩౨-౧౯ అభిజిత్కేవే ౧౪ పయాగః భు౧-౧౬
24		౯	ద్వితీ మం పూర్తి(౬౦-౦)శ్రవ12-25(౧౬-౪౭)ఆయురా4-22తైతి18-26వర్జ్య16-52ల 18 39కు దిన౩౨-౧౭ధనిశవే సప్త భు౧-౨౬
25		౧౦	ద్వితీ బు 7-32 (౪-౩౫)ధని15-8 (౨౩-౩౫) సౌభా రా4-58గర7-32వర్జ్య 23-4ల 24-50కు దిన౩౨-౧౬ ధనిశవేసప్త భు౧-౩౭ [౧౭-౨౧ పూభాక్రాం భు౧-౪౮
26	ర	౧౧	తృతీ గు 9-28(౯-౨౫)శత17-35(౨౯-౪౩)శోభ రా5-21భద్ర9-28వర్జ్య24-33లరా2-17కుదిన౩౨-౧౪పుష్య౩ర్కః
27		౧౨	చతుర్థి శు 11-7 (౧౩-౨౯)పూభా 19-43(౩౫-౧)అతిగం రా5-27బాల11-7 వర్జ్యలేదు దిన౩౨-౧౩ పూభాక్రాం భు౧-౫౮
28		౧౩	పంచ శ 12-20(౧౬-౩౩)ఉభా21-6(౩౯-౧౭) సుక రా5-12తైతి 12-20వర్జ్య 6-0ల7-43కుదిన౩౨-౧౧భు౨-౯
29	ర	౧౪	షష్టి ఆ 13-2(౧౮-౧౮)రేవ22-35(౪౨-౧౧)ధృతి రా4-29వణి13-2వర్జ్య10-1ల 11-42కుదిన౩౨-౧౦ పుష్య౪ర్కః ౪౬-౩౫ తిథి సప్తమి భు౨-౧౯
30		౧౫	సప్త సో 13-12(౧౮-౪౦) అశ్వి23-13(౪౩-౪౨) శూల రా3-16బవ13-12వర్జ్య 19-7ల 20-45కుదిన౩౨-౮భరరావే పంచ తిథి అష్టమి శైవనక్తం ధర్మసావర్ణి మన్వాదిః ఉభయానధ్యాయః భు౨-౩౦
31		౧౬	అష్ట మం 12-40 (౧౭-౨౦) భర23-7(౪౩-౨౮) గండ రా1-30 కౌల12-40 వర్జ్య8-46ల 10-22కు దిన౩౨-౭వ్యపా 11-36ల19-46కు భరరావే పంచ కృత్తిశవే పంచ తిథి నవమి భు౨-౪౦

1956 సం॥ ఆగస్టు

తేదీ			వివరాలు
1		౧౭	నవ బు 11-26(౧౪-౧౬)కృత్తి 22-20(౪౧-౩౦)వృద్ధి 23-10గర11-26 వర్జ్య10-44ల12-17కుదిన౩౨-౫కృత్తిశవే పంచ రోహిక్షే క్రాం భు౨-౫౧ [దిన౩౨-౩ఆర్ద్రే౧ర్కః౧౫-౩౬రోహిణ్క్రాం స్మార్త ౧౧ శీ భు౩-౧
2	ర	౧౮	దశ గు 9-34 (౯-౩౩)రోహి20-54(౩౭-౫౨) ధ్రువ20-18భద్ర9-34వర్జ్య 13-23ల14-53కువర్జ్య రా 2-1ల 3-29కు
3		౧౯	ఏకా శు 7-2(౩-౧౩)ద్వాద రా3-59(౫౨-౨౧)మృగ18-51(౩౨-౪౪)వ్యాఘా17-3బాల7-2వర్జ్య రా2-22ల3-48కు దిన౩౨-౧వైష్ణవ౧౧శీ ప్రదోషః భు౩-౧౨ [దశమాస శివరాత్రి భు౩-౨౩
4		౨౦	త్రయో శ 24-29(౪౬-౫౦)ఆర్ద్ర16-20(౨౬-౨౮)హర్ష13-10గర14-14వర్జ్య రా2-55ల4-20కుదిన౩౨-౦శని త్రయో
5	ర	౨౧	చతుర్ద ఆ 20-44(౩౭-౨౭)పున13-30(౧౯-౨౩)వజ్ర9-7సిద్ధి రా4-54విష్టి10-36వర్జ్య20-30ల21-54కు ఆర్ద్రే౨ర్కః ౪౪-౨౧ అగస్త్యోదయః౨౭-౪౮వాజసనేయ్యమా శైవనక్తం భు౩-౩౩
6		౨౨	అమా ● సో 16-54(౨౭-౪౯)పుష్య10-32(౧౧-౫౪)వ్యతీ24-40చతుష్పా6-49వర్జ్య21-44ల23-8కుదిన౩౧-౫౬ ఆర్ద్రేరక్రాం రావే సప్తఅన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః సోమవత్యమా భు౩-౪౪

(౧౩౬౫ ఫసలీ సంవత్సరం) (కర్కాటకము)

మి వృ మే మీ
ర బు | శు కే
యు | కు
శు ప్లూ
నె | శ రా
జులై 15 కర్కాటే
ర్కః 18 కర్కాటే
బుధః 20 మిధునే
శుక్రః ఆ 1 సింహే
బుధః 2 మీనే
కుజః

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) శ్రీ దుర్ముఖ సంవత్సర జ్యేష్ఠమాసః శకః ౧౮౭౮ క్రీ.శ. 1956 సం. కలిః ౫౦౫౭

1956 సంవత్సరం జూన్ నెల

9 శు ప్రతి శ రా1-10(౪౯-౧౧)మృగ23-40వర్జ్య6-20ల7-50
శు దిన౩౨-౩౨యోగః
10 ద్వితీ ఆ 22-45(౪౩-౮)ఆర్ద్ర22-3వర్జ్య7-30ల9-0కు సోప
పదం సత్యసంధ తీ॥ పు॥ చంద్రదర్శనం
11 తృతీ సో 20-17(౩౬-౫౬)పున20-24వర్జ్య9-14ల 10-43కు
వర్జ్యరా3-50ల5-19కు ప్రదోషః [౩౨-౩౪
12 చతుర్థి మం 17-45(౩౦-౩౬) పుష్య 18-41వర్జ్యంలేదు దిన
13 పంచ బు 15-27(౨౪-౫౦)ఆశ్రే17-10 వర్జ్య6-40ల8-10కు
వర్జ్యరా4-28ల దిన౩౨-౩౫ తిథిద్వయం
14 షష్ఠి గు 13-14(౧౯-౧౮)మఘ15-47 శేవ 5-59కు వర్జ్యరా
23-23 ల 24-55కు మిథునేరవిః ౨౯-౩౯ తిథి సప్తమి
మిథున సం॥పు॥కా॥
15 సప్త శు 11-15(౧౪-౨౧) పూఫ 14-37వర్జ్య9-34ల11-7కు
దిన౩౨-౩౫ఉభయానధ్యాయః [౩౨-౩౬
16 అష్ట శ 9-34(౧౦-౭) ఉఫ13-47వర్జ్య22-1 ల23-35కు దిన
17 నవ ఆ 8-15(౬-౫౧)హస్త13-19వర్జ్య21-19ల 22-55కు
18 దశ సో 7-22(౯-౩౮)చిత్త13-19 వర్జ్య19-1ల 20-39కుదిన
౩౨-౩౬ [సర్వ౧౧శీ పెరియా॥వడక్కుతిరువీధిపిళ్లై తి॥న॥
19 ఏకా మం 7-0(౩-౪౧) స్వా13-47 వర్జ్య19-36ల21-16కు
20 ద్వాద బు 7-5(౩-౫౨) విశా 14-44వర్జ్య18-58ల 20-40కు
దిన౩౨-౩౭ [దిన౩౨-౩౭ శ్రీమన్నాథముని తి॥న॥
21 త్రయో గు 7-44(౫-౩౧)అనూ16-12వర్జ్య22-14ల23-58కు
22 చతుర్ద శు 8-48(౮-౧౦) జ్యేష్ఠ18-5వర్జ్యరా2-50ల 4-35కు
దిన౩౨-౩౭భౌత్యమన్వాది శఠగోపరామానుజజియ్యర్
తి॥న॥ సత్యాభినవ తీ॥ పు॥
23 పూర్ణి ○ శ 22-18(౧౧-౫౬) మూల 20-20 వర్జ్య 18-35ల

1956 సంవత్సరం జూలై నెల

20-20కు దిన౩౨-౩౮ సద్యస్నాలయోగః
24 బ ప్రతి ఆ 12-8(౧౬-౨౮)పూషా22-53వర్జ్య6-58ల8-44కు
దిన౩౨-౩౭తిథి ద్వితీయ అనధ్యాయః
25 ద్వితీ సో 14-8(౨౧-౨౭)ఉషా రా1-31వర్జ్య7-46ల 9-33కు
దిన౩౨-౩౭ శూన్యతిథి సత్య తీ॥పు॥
26 తృతీ మం 16-7(౨౬-౨౬) శ్రవరా4-6వర్జ్య5-57ల7-43కు
దిన౩౨-౩౭తృతీయ తిథి రఘువర్య తీ॥ పు॥
27 చతుర్థి బు 17-57(౩౧-౦)ధని పూర్తి (౬౦-౦)వర్జ్య8-29ల
10-15కుదిన౩౨-౩౬ [దిన౩౨-౩౬
28 పంచ గు 19-29(౩౪-౪౭) ధని6-25 వర్జ్య14-12ల15-56కు
29 షష్ఠి శు 20-37(౩౭-౩౭)శత8-22వర్జ్య15-10ల16-52కుదిన
౩౨-౩౬ ఉభయప్రదోషః [దిన౩౨-౩౫
30 సప్త శ 21-13(౩౯-౭) పూభా 9-54 వర్జ్య19-55ల21-35కు
1 అష్ట ఆ 21-22(౩౯-౨౮)ఉభా10-57వర్జ్య23-13ల24-51కు
దిన౩౨-౩౫
2 నవ సో 20-59(౩౮-౩౦)రేవ11-29వర్జ్యంలేదుదిన౩౨-౩౫
3 దశ మం 20-5(౩౬-౧౫)అశ్వి11-33వర్జ్య7-32ల9-9కువర్జ్య
20-59ల22-34కుదిన౩౨-౩౫ [దిన౩౨-౩౪ సర్వ౧౧శీ
4 ఏకా బు 18-48(౩౩-౩) భర 11-10 వర్జ్య22-46ల24-19కు
5 ద్వాద గు 17-7(౨౮-౪౮)కృత్తి10-24వర్జ్య రా1-39ల3-11
కు దిన౩౨-౩౩ [దిన౩౨-౩౩తిథిద్వయంఅనధ్యాయః
6 త్రయో శు 15-8(౨౩-౪౯)రోహి9-17వర్జ్య14-34ల16-4కు
7 చతుర్ద శ 12-54(౧౮-౧౬)మృగ7-56వర్జ్య15-47ల17-17కు
తిథి అమా సర్వే౩ంమా అన్వాధానం
8 అమా ● ఆ 10-32(౧౨-౧౮)ఆర్ద్ర6-23పున రా4-45వర్జ్య
17-34ల19-4కు పిండపితృయజ్ఞః యోగః

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) శ్రీ దుర్ముఖ సంవత్సర ఆషాఢమాసః శకః ౧౮౭౮ క్రీ.శ. 1956 సం. కలిః ౫౦౫౭

1956 సంవత్సరం జూలై నెల

9 శు ప్రతి సో 8-5(౬-౯)పుష్యరా3-2వర్జ్య12-11ల13-40కు
దిన౩౨-౩౦ అనధ్యాయః
10 ద్వితీ మం 5-38(౦-౨) తృతీ రా3-9 (౫౩-౪౯)ఆశ్రే రా
1-25వర్జ్య 14-59ల16-29కు దిన ౩౨-౨౯ మారనూర్
నంబి తి॥ [దిన ౩౨-౨౯
11 చతుర్థి బు 24-56(౪౮-౧౪)మఘ24-0వర్జ్య13-7ల 14-38కు
12 పంచ గు 22-54(౪౩-౧౧) పూఫ 22-46వర్జ్య74-35ల9-6కు
దిన ౩౨-౨౮ [౩౨-౨౭ఉభయప్రదోషః
13 షష్ఠి శు 21-13(౩౮-౫౮)ఉఫ21-52వర్జ్య 5-42ల7-14కుదిన
14 సప్త శ 19-53(౩౫-౩౫)హస్త21-18వర్జ్య6-5ల7-38కువర్జ్య
రా5-15లదిన౩౨-౨౬ [2-52ల4-29కుదిన౩౨-౨౫
15 అష్టమి ఆ 19-0(౩౩-౨౨)చిత్త21-12శేవ6-51కువర్జ్య రా
16 నవ సో 18-33 (౩౨-౧౪) స్వాతి 21-31 వర్జ్య రా3-19ల
4-59కు దిన ౩౨-౨౪ కర్కాటేరవిః ౮-౧౪ సత్యాధి
రాజ తీ॥పు॥కర్కటసం॥పు॥కా॥
17 దశ మం 18-38(౩౨-౨౭)విశా22-22వర్జ్యరా2-35ల4-16కు
దిన ౩౨-౨౨చాక్షుషమన్వాది.
18 ఏకా బు 19-11 (౩౩-౪౮) అనూ 23-42 వర్జ్యంలేదు దిన
౩౨-౨౧సర్వ౧౧శీ [7-26కుదిన౩౨-౨౦
19 ద్వాద గు 20-16 (౩౬-౩౦) జ్యేష్ఠ రా1-31 వర్జ్య 5-43ల
20 త్రయో శు 21-44 (౪౦-౯) మూల రా3-42 వర్జ్య 10-15ల
12-0కువర్జ్యరా1-57ల3-42దిన౩౨-౧౯
21 చతుర్ద శ 23-33(౪౪-౪౧)పూషా పూర్తి౬౦-౦వర్జ్య 14-18
ల16-4కుదిన౩౨-౧౭
22 పూర్ణి ○ ఆ రా1-33 (౪౯-౪౧) పూషా 6-13వర్జ్య 15-5ల
16-52కుదిన౩౨-౧౬అన్వాధానం శ్రీ పుండరీకాక్షర్

1956 సంవత్సరం ఆగస్టు నెల

ఆళ్వందార్ తి॥ న॥
23 బ ప్రతి సో రా 3-35(౫౪-౪౪) ఉషా 8-50వర్జ్య 13-15ల
15-2కుదిన౩౨-౧౫యోగః [17-35కుదిన౩౨-౧౪
24 ద్వితీ మం రా5-28 (౫౯-౨౫) శ్రవ 11-25 వర్జ్య 15-49ల
25 తృతీ బు పూర్తి (౬౦-౦)ధని13-48 వర్జ్య21-37ల 23-21కు
దిన ౩౨-౧౨ [౩౨-౧౧
26 తృతీ గు 6-56(౩-౫) శత15-51వర్జ్య 22-41ల 24-23కు దిన
27 చతుర్థి శు 8-6(౫-౫౭)పూభా17-30వర్జ్య రా3-34ల5-15కు
దిన౩౨-౯ [జయతీ॥ పు॥
28 పంచ శ 8-45 (౭-౩౬)ఉభా 18-40వర్జ్యంలేదు దిన౩౨-౭
29 షష్ఠి ఆ 8-56(౮-౨)రేవ19-18వర్జ్య6-59ల8-37కుదిన౩౨-౬
30 సప్త సో 8-35(౭-౭)అశ్వి 19-30వర్జ్య 15-28ల17-5కువర్జ్య
రా4-58లదిన౩౨-౪ధర్మసావర్ణిమన్వాదిఉభయానధ్యా॥
31 అష్ట మం 7-46(౫-౪) భర19-11 శేవర్జ్య6-33కు దిన౩౨-౨
1 నవ బు 6-30 (౧-౫౪) దశ రా4-55 (౫౬-౩) కృత్తి18-29
వర్జ్య6-50ల8-23కుదిన౩౨-౧
2 ఏకా గు రా 2-59 (౫౩-౫) రోహి 17-27 వర్జ్య 9-48ల
11-20కువర్జ్య22-45ల24-16కుదిన౩౧-౫౯స్మార్త౧౧శీ
3 ద్వాద శు 24-43(౪౭-౨౬)మృగ16-8వర్జ్య24-0లరా1-30కు
దిన౩౧-౫౮శ్రీ వైష్ణవసూర్వ౧౧శీ ప్రదోషః
4 త్రయో శ 22-22 (౪౧-౩౨) ఆర్ద్ర 14-37 వర్జ్యరా1-48ల
3-18కుదిన౩౧-౫౬ [దిన౩౧-౫౪వాజసనేయ్యమా
5 చతుర్ద ఆ 19-53(౩౫-౨౦)పున12-59వర్జ్య20-25ల21-54కు
6 అమా ● సో 17-25(౨౯-౮) పుష్య 11-19వర్జ్య 23-15ల
24-45కు దిన ౩౧-౫౨ అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః
ప్రతివాది భయంకర అణ్ణన్ తి॥ న॥ సత్యాధీశ తీ॥ పు॥

1956 సంవత్సరం ఆగస్టు నెల

7		౨౩	శు ప్రతి మం 13-9(౧౮-౨౮)ఆశ్రే7-34(౪-౩౦)మఘ రా4-50(౫౩-౯)వరీ20-34బవ13-9వర్జ్య18-12ల 19-37కు దిన౩౧-౫౪ఆశ్రే రక్రాం రావే సప్త తిథిద్వయం యోగః మంగళగౌరీ వ్రత ప్రాః చంద్ర దర్శనం భు౩-౫౪
8		౨౪	ద్వితీ బు 9 41(౯-౪౭)పూఫ రా2-31(౫౧-౫౨) పరి 16-45కౌల9-41వర్జ్య12-3ల13-30కు దిన౩౧-౫౨భు౪-౫
9	ర	౨౫	తృతీ గు 6-41(౨-౧౫)చతుర్థి రా4-17(౫౪-౧) ఉఫ24-49(౪౭-౩౪) శివ13-25గర 6-41వర్జ్య9-13ల10-42కుదిన(౩౧-౫౦)ఆశ్రే౩ర్కః౧౨-౫౪నాగచతుర్థీభు౪-౧౫
10		౨౬	పంచ శు రా2-39(౫౨-౧౦) హస్త23-49(౪౫-౬) సిద్ధ10-34 బవ 15-28వర్జ్య8-52ల 10-24కు దిన౩౧-౪౮చిత్ర శువే సామగోపాకర్మ భు౪-౨౬
11		౨౭	షష్ఠి శ రా1-51(౫౦-౧౦)చిత్ర23-39(౪౪-౪౧)సాధ్య 8-21కౌల14-15వర్జ్య7-46 ల 9-21కు వర్జ్యం రా5-25ల దిన౩౧-౪౭వైపా రా2-15ల చిత్ర శువే ప్రదోషాభావః భు౪-౩౬
12	ర	౨౮	సప్త ఆ రా1-55(౫౦-౧౯)స్వాతి24-20(౪౬-౨౩)శుభ6 50గర 13-53వర్జ్య శే7-4కు దిన౩౧-౪౫వైపా8-41కుఆశ్రే౪ర్కః౪౧-౧౪విశా శుక్రాం భాను౭మిభు౪-౪౭
13		౨౯	అష్ట సో రా2-47 (౫౨-౨౯)విశా రా1-50(౫౦-౮)శుక్ల6-0 విష్టి 14-21వర్జ్య6-17ల 7-59కు దిన౩౧-౪౩విశా శుక్రాం అనూ రవేసప్త రాక్రాం భు౪-౫౮
14		౩౦	నవ మం రా4-21(౫౬-౨౨)అనూరా3-59(౫౫-౨౭)బ్రహ్మ5-49బాల15-34వర్జ్య6-12ల7-57కు దిన౩౧-౪౧అనూ రవే సప్త రాక్రాం భు౫-౮
15		౩౧	దశ బు పూర్తి(౬౦-౦)జ్యేష్ఠ పూర్తి(౬౦-౦)ఐంద్ర6-8తైతి17-24వర్జ్య10-12ల 11-59కు దిన౩౧-౩౯భు౫-౧౯
16	ర	౧	దశ గు 6-26(౧-౩౬)జ్యేష్ఠ 6-39(౨-౭) వైధృ 6-49 గర 6-26వర్జ్య15-38 ల 17-26కు దిన౩౧-౩౭మఘ౧సింహే స్వర్ క్షేర్కః౯-౨౨సింహ సం॥ పు॥ కా॥ భు౫-౨౯
17		౨	ఏకా శు 8-49(౭-౩౨)మూల9-36(౯-౨౯)విష్కం 7-45భద్ర8-49వర్జ్య 7-48 ల 9-36కు వర్జ్య20-25ల22-14కు దిన ౩౧-౩౪సర్వ౧౧శీ వరలక్ష్మీవ్రతం భు౦-౭ [దశ శని౧౩శీ ప్రదోషః భు౦-౧౯
18		౩	ద్వాద శ 11-18(౧౩-౪౬)పూషా12-40(౧౭-౯)ప్రీ8-46బాల11-18వర్జ్య21-40ల23-28కు దిన౩౧-౩౨తిథి త్రయో
19		౪	త్రయో ఆ 13-49(౧౯-౫౯)ఉషా15-41(౨౪-౩౯)ఆయు9-48తైతి13-49వర్జ్య20-9ల21-56కు దిన౩౧-౩౦ మఘా౨ర్కః౩౭-౧౯గుర్వస్తం ౧౦-౧౨శవే రవే పంచ౨౯ఊ అభిజిత్కా వేః ఊ౨౯ పశూన్యతిథి అనధ్యాయః భు ౦-౨౯
20		౫	చతుర్ద సో 16-5(౨౫-౩౯)శ్రవ18-30(౩౧-౪౩)సౌభా10-41వణి 16-5వర్జ్య22-56ల24-42కు దిన౩౧-౨౮శ్రవ రవే పంచ దని శవే సప్త తిథి చతుర్దశి బహ్వృచోపాకర్మ భు౦-౩౯
21		౬	పూర్ణి ○ మం 18-7(౩౦-౪౬)ధని21-5(౩౮-౧౧)శోభ11-20బవ 6-7వర్జ్య రా4-58 ల దిన౩౧-౨౬ధని శవే సప్త అన్వాధానం దేవీ పవిత్రార్పణం సర్వయాజుషోపాకర్మ భు౦-౫౦ [యోగః భు౧-౦
22		౭	బ పా బు 19-52(౩౫-౭)శత 23-23(౪౩-౫౪)అతి 11-49బాల 7-0వర్జ్య శే6-44కు దిన౩౧-౨౪పూభా శుక్రాం
23	ర	౮	ద్వితీ గు 21-17(౩౮-౩౯)పూభా రా1-21(౪౮-౫౦) సుక12-2తైతి 8-34 వర్జ్య6-18ల8-2కు దిన ౩౧-౨౨మఘా౩ర్కః౫-౦కన్యాయనం౯-౪౯ పూభా శుక్రాం షడశీతి పుణ్యకాలః భు౧-౧౦
24		౯	తృతీ శు 22-20(౪౧-౧౮)ఉభా రా2-59 ధృతి12- 0వణి9-48 వర్జ్య11-36ల13-18కు దిన౩౧-౨౦ ప్రదోషాభావః భు౧-౨౦
25		౧౦	చతుర్థి శ 23-2(౪౩-౦)రేవ రా4-14(౫౬-౧)శూల11-40బవ10-42వర్జ్య15-37ల17-18కు దిన౩౧-౧౭వ్యపా17-13ల 22-47కు సంకష్ట ౪ర్థీ భు౧-౩౦
26	ర	౧౧	పంచ ఆ 23-17(౪౩-౩౭)అశ్వి రా5-4(౫౮-౪) గండ11-2 కౌ11-9 వర్జ్యం24-55 ల రా2-34కుదిన౩౧-౧౫మఘా ౪ర్కః౩౨-౨౨ భు౧-౪౧
27		౧౨	షష్ఠి సో 23-2(౪౩-౧)భర రా5-24(౫౮-౫౫)వృద్ధి10-2గర11-10వర్జ్య14-48ల16-25కు దిన౩౧-౧౩భర రవే సప్త శవే పంచ రావే సప్త ఉభయప్రదోషః భు౧-౫౧
28		౧౩	సప్త మం 22-17(౪౧-౮)కృత్తి రా5-13(౫౮-౨౭)ధ్రువ8-38విష్టి10-40వర్జ్య17-18ల18-53కు దిన౩౧-౧౧భు౨-౧
29		౧౪	అష్ట బు 20-59(౩౭-౫౨)రోహి రా4-28(౫౬-౩౪)వ్యాఘా6-48హర్ష రా4-31బాల9-38వర్జ్య20-43ల22-16కు దిన ౩౧-౯పూఫ౧ర్కః౫౯-౧౮రోహి శుక్రాం శైవనక్తం సర్వేషాం శ్రీకృష్ణజయంతీ భు౨-౧౧
30		౧౫	నవ గు 19-7(౩౩-౧౩)మృగ రా3-12(౫౩-౨౫)వజ్ర రా1-46తైతి8-3వర్జ్య9-46ల11-17కుదిన౩౧-౬భు౨-౨౨
31		౧౬	దశ శు 16-43(౨౭-౧౩)ఆర్ద్ర రా1-23(౪౮-౫౨) సిద్ధి22-36వణి5-55వర్జ్య10-58ల12-27కు దిన౩౧-౪భు౨-౩౨

1956 సంవత్సరం సెప్టెంబరు నెల

1		౧౭	ఏకా శ 13-53(౨౦-౫) పున23-10(౪౩-౧౮) వ్యతీ19-7 బాల13-53వర్జ్య12-17ల13-44కు దిన౩౧-౨తిథిద్వయం సర్వ ౧౧శీ భు౨-౪౨
2	ర	౧౮	ద్వాద ఆ 10-41(౧౨-౫)పుష్య20-39 (౩౭-౧)వరీ15-20 తైతి10-41వర్జ్య6-20 ల7-46కు దిన౩౧-౦పూఫ౨ర్కః ౨౫-౫౭ఆశ్రే శవే సప్త రావే సప్త పుష్యార్కయోగః భు౨-౫౨
3		౧౯	త్రయో సో 7-17(౩-౩౪)చతుర్ద రా3-49(౫౧-౨౦) ఆశ్రే18-1(౩౦-౨౪) పరి11-25వణి7-17 వర్జ్య8-3ల9-29కు వర్జ్య రా4-41ల దిన౩౦-౫౭ ఆశ్రే శవే సప్త రావే సప్తశైవనక్తం మాసశివరాత్రి భు౩-౩
4		౨౦	అమా ● మం 24-27(౪౬-౨౯)మఘ15-21 (౨౩-౪౬) శివ7-27సిద్ధ రా3-36 చతు14-7శే 6-6కు వర్జ్య22-33 ల 23-59కుదిన ౩౦-౫౫ పూఫ రక్రాం సర్వ౩౦మా అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః రుద్రసావర్ణి మన్వాది పోలా వ్రతం భు ౩-౧౩

మీ	వృ	మే	మి
శు	కే		కు
యు	ఆగ 16సింహే రవిః 18 కుంభే వక్రీ కుజః 21కన్యాయాం బుధః		
ర పూ			
బు గు	నె	శ రా	

1956 సం॥ సెప్టెంబరు నెల

5 ర ౨౧ శు పా బు 21-21(౩౭-౪౫)పూఫ12-57 (౧౭-౪౫) సాధ్య 24-1కింస్తు 10-54 వర్జ్య 19-32ల 21-0కు దిన౩౦-౫౩ పూఫ౩ర్కః ౫౨-౧౧పూఫరక్రాం యాగః భు౩-౨౩

6 ౨౨ ద్వితీ గు 18-46(౩౨-౧౭)ఉఫ10-56(౧౨-౮౩)శుభ20-51బాల8-3వర్జ్య18-50ల20-20కు దిన౩౦-౫౦వైపా13-55ల 18-40కు కల్కిజయన్తీ చంద్రదర్శనం భు౩-౩౩

7 ౨౩ తృతీ శు 16-48(౨౭-౨౦)హ స్త9-30(౯-౫)శుక్ల18-13గర16-47వర్జ్య17-15ల18-48కు దిన౩౦-౪౭ చిత్రకువే తామసమన్వాది షోడశోమాత్రవతం భు౩-౪౪

8 ౨౪ చతుర్థి శ 15-34(౨౪-౧౫) చిత్ర8-46(౭-౧౪)బ్రహ్మ16-12భద్ర15-33వర్జ్య14-22ల 15-58కుదిన౩౦-౪౬ తిథి చతుర్థి సిద్ధివినాయక చతుర్థి భు౩-౫౪

9 ర ౨౫ పంచ ఆ 15-12(౨౩-౧౯)స్వాతి8-50(౭-౨౬)ఐంద్ర14-50 బాల15-12వర్జ్య14-39ల 16-19కుదిన(౩౦-౪౩)పూఫరర్కః౧౭-౩విశాకేవే పంచ తిథిపంచమి ఋషిపంచమి భు౪-౪

10 ౨౬ షష్ఠి సో 15-38(౨౪-౨౬) విశా9-44(౯-౪౦) వైధృ 14-8 తైతి15-38 వర్జ్య14-1ల 15-44కుదిన౩౦-౪౧ అనూరక్రాం రాక్రాం తిథి షష్ఠి బొద్ధజయన్తి భు౪-౧౪

11 ౨౭ సప్త మం 16-52(౨౭-౩౧) అనూ 11-25 (౧౩-౫౩) విష్క 14-1 వణి 16-52వర్జ్య 17-33ల 19-18కుదిన౩౦-౩౯అనూరక్రాం రాక్రాం స్వాధ్యాయః భు౪-౨౪

12 ర ౨౮ అష బు 18-43(౩౨-౭)జ్యే13-43(౧౯-౩౪) ప్రీ14-24బవ18-43వర్జ్య22-39ల 24-26కు దిన౩౦-౩౬ఉపరర్కః ౪౩-౩౬ భు౪-౩౫ [దిన౩౦-౩౪ భు౪-౪౫

13 ౨౯ నవ గు 21-1(౩౭-౫౨)మూల16-30(౨౬-౩౫) ఆయు15-10బాల7-52వర్జ్య14-43ల 16-30కువర్జ్య రా౩-18ల5-6కు

14 ౩౦ దశ శు 23-31(౪౪-౭)పూషా19-30(౩౪-౬)సౌభా16-6 తైతి10-22వర్జ్య రా4-30లదిన౩౦-౩౨ భు౪-౫౫

15 ౩౧ ఏకా శ రా 1-58(౫౦-౧౬) ఉషా22-30 (౪౧-౩౬)శోభ17-10వణి12-44 శేవర్జ్య6-18కువర్జ్య రా2-59ల 4-46కు దిన౩౦-౨౯ శ్రవకేవే సప్తసర్వ౧౧శి పరివర్తన౧౧శి భు౫-౫

16 ర ౧ ద్వాద ఆ రా 4-15(౫౫-౫౬) శ్రవరా1-21 (౪౭-౪౦)అతిగం 17-56 బవ15-7వర్జ్య రా5-46ల దిన౩౦-౨౭ఉఫ౨ కన్యాయాం సమస్థోర్కః ౭-౫౩ వామనజయన్తీ శ్రవణ౧౨శి ప్రదోషః కన్యా సం॥ పు॥ కా॥ భు౫-౧౬

17 ౨ త్రయో సో పూర్తి (౬౦-౦)ధని రా3-53(౫౫-౦)సుక18-34కౌల17-13 శేవర్జ్య7-32కుదిన౩౦-౨౫ భు౦-౯

18 ౩ త్రయో మం 6-10(౦-౪౨)శతపూర్తి (౬౦-౦)ధృతి18-54 తైతు6-10వర్జ్య11-43ల13-27కుదిన౩౦-౨౨ భు౦-౧౯

19 ౪ చతుర్ద బు 7-43(౪-౩౪)శత6-0 (౦-౧౭) శూల18-55వణి 7-43వర్జ్య12-52ల 14-35కు దిన౩౦-౨౦ వ్యపా21-7ల రా2-10కుఉఫ౩ర్కః౩౩-౭౭పూభా ధుక్రాం అన్వాధానం అనంతవ్రతం భు౦-౨౯

20 ౫ పూర్ణి ○ గు 8-49(౭-౨౦)పూభా7-44(౪-౩౭) గండ18-37 బవ8-49వర్జ్య17-51ల 19-32కు దిన౩౦-౧౭ పూభా శుక్రాంయాగః గురు ౧౫మా మహాలయపక్ష ప్రా॥ భు౦-౪౦ [ధ్యాయం భు౦-౫౦

21 ౬ బ పా శు 9-30(౯-౩)ఉభా9-3 (౭-౫౫)వృద్ధి 17-59కౌల9-30 వర్జ్య21-31ల 23-11-కుదిన౩౦-౧౫ రేవరవే అన

22 ర ౭ ద్వితీ శ 9-49(౯-౪౯) రేవ10-0(౧౦-౧౭) ధ్రువ17-3గర9-48వర్జ్యములేదు దిన౩౦-౧౩ ఉఫరర్కః౫౭-౧౯రేవ రవే బృహత్యుమాత్రవతం(ఉండ్రాళ్ళ తద్ది) భు౧-౦

23 ౮ తృతీ ఆ 9-44(౯-౩౫)అశ్వి10-35(౧౧-౪౨) వ్యాఘా15-51భద్ర9-43 వర్జ్య6-29ల8-8కువర్జ్య20-16ల21-53కు దిన ౩౦-౧౦ తులాయనం ౩-౦ భరశవే పంచరావే పంచ విషువత్పుణ్యకాలం భు౧-౧౦

24 ౯ చతుర్థీ సో 9-18(౭-౨౯) భర10-48(౧౨-౬) హర్ష14-20బాల9-17వర్జ్య22-44ల 24-20కుదిన౩౦-౭ భరశవే పంచ రావేపంచ కృత్తికేక్రాం భు౧-౨౧ [భు౧-౩౧

25 ౧౦ పంచ మం 8-30(౬-౩౧)కృత్తి10-40(౧౧-౫౬) వజ్ర12-32 తైతి8-30వర్జ్య రా2-20ల3-54కుదిన౩౦-౬కృత్తికేక్రాం

26 ర ౧౧ షష్ఠి బు 7-21(౩-౩౭)సప్త రా5-49 (౫౬-౧౧) రోహి10-11(౧౦-౪౩) సిద్ధి10-28వణి 7-21 వర్జ్య15-35ల17-7కు దిన౩౦-౩హస్తర్కః౨౨-౨౪ భు౧-౧౪౧ [నక్తం సూర్యసావర్ణి మన్వాదిః ఆర్ద్రాష్టమీ భు౧-౫౧

27 ౧౨ అష్ట గు రా3-57(౫౫-౭)మృగ9-19 (౭-౩౨) వ్యతీ8-9వరీ5-23 బాల16-53వర్జ్య17-17ల 18-48కుదిన౩౦-౧శైవ

28 ౧౩ నవ శు రా 1-41(౪౯-౨౭)ఆర్ద్ర8-6(౫-౩౦)పరిరా2-27 తైతి14-49వర్జ్య7-21ల8-51కుదిన౨౯-౫౯ భు౨-౨

29 ర ౧౪ దశ శ 23-12(౪౩-౧౪)పున6-35(౧-౪౨)పుష్య రా4-46(౫౫-౨౯) శివ23-16వణి12-26వర్జ్య13-59ల15-28కు దిన ౨౯-౫౬హస్తర్కః౪౬-౪౮ శేశవే సప్తరావే సప్త భు౨-౧౨

30 ౧౫ ఏకా ఆ 20-28(౩౬-౨౫) ఆశ్లేరా2-46 (౫౨-౧౦) సిద్ధ19-55 బవ9-50వర్జ్య16-30ల17-58కు దిన౨౯-౫౪షడశీతి ముఖం౨౬-౪౩ఆశ్లేశవే సప్తరావే సప్త సర్వ౧౧శి భు౨-౨౨

1956 సం॥ అక్టోబరు నెల

1 ౧౬ ద్వాద సో 17-40(౨౯-౨౨)మఘ24-43(౪౭-౦) సాధ్య16-28కౌల7-4వర్జ్య13-45ల15-13కుదిన౨౯-౫౧వైపా రా 2-38ల భు౨-౩౨

2 ౧౭ త్రయో మం 14-51 (౨౨-౨౧) పూఫ22-43 (౪౨-౦) శుభ13-3వణి 14-51వర్జ్య8-3ల9-31కు వర్జ్య రా5-23ల దిన ౨౯-౪౯ వైపా 7-14కు తిథిద్వయం శైవనక్తం మాసశివరాత్రి గజచ్ఛాయ కలియుగాది శస్త్రహతమహాలయం అనధ్యాయః భు౨-౪౩

3 ర ౧౮ చతుర్ద బు 12-12(౧౫-౪౨)ఉఫ20-25(౩౭-౩౧) శుక్ల 9-45శకు12-12 శేవర్జ్య 6-51కువర్జ్య రా4-50ల దిన౨౯-౪౭ హస్తర్కః౯-౧౫హస్తరక్రాం సర్వ 30మా అన్వాధానం భు౨-౫౩

4 ౧౯ అమా ● గు 9-54(౯-౫౭) హస్త 19-31 (౩౪-౧) బ్రహ్మ 6-41 ఐంద్రరా 3-58సొగ 9-54 శేవర్జ్య6-20కువర్జ్య రా3-13ల4-46కు దిన౨౯-౪౫హస్తరక్రాం చిత్రకువే పిండపితృయజ్ఞః యాగః భు౩-౩

మీ	వృ	మే	మీ
	కే		
శు యు	సెప్టెం 16 కన్యాయాం రవిః 30 సింహే శుక్రః		కు
రగు ప్లూ			
బు	సె	శ రా	

7 శు ప్రతి మం 15-2(౨౩-౯) ఆశ్లే శే9-42వర్జ్య20-57 ల22-27 కు దిన౩౧-౫౦తిథిద్వయం యాగః
8 ద్వితీ బు 12-47(౧౭-౩౨)మఘ8-12వర్జ్య 15-46ల17-17కు దిన ౩౧-౪ రాతిథి తృతీయ ఆండాళ్ యుదుగిరినాచ్చియార్ కండాడైతోడప్పర్ తి॥న॥ • [దిన౩౧-౪౬
9 తృతీ గు 10-47(౧౨-౪౯)పూఫ6-55వర్జ్య13-49ల 15-21కు
10 చతుర్థీ శు 9-8(౮-౧౧) ఉఫ 5-55 హ స్త రా5-8వర్జ్య14-8ల 15-36కు [దిన ౩౧-౪౨
11 పంచ శ 7-41(౪-౪౬) చిత్ర రా4-56 వర్జ్య13-4ల 14-39కు
12 షష్ఠి ఆ 6-46(౨-౨౭) స్వాతి రా5-7వర్జ్య10-35ల 12-12కు
13 సప్త సో 6-17(౧-౧౪)విశా పూ ర్తి వర్జ్య10-54 ల 12-33కు సత్యవ్రత తీ॥ పు॥ [స్వాధ్యాయః
14 అష్ట మం 6-21(౧-౨౨) విశా 6-0వ ర్జ్య 10-12 ల 11-53కు
15 నవ బు 6-53(౨-౪౩)అనూ7-12వర్జ్య13-12ల14-55కు
16 దశ గు 7-57(౫-౨౩) జ్యే8-55వర్జ్య17-37ల19-22కు సింహే రవిః ౩౬-౨౩సింహ సం॥ పు॥ కా॥
17 ఏకా శు 9-25(౯-౩) మూల 11-2వర్జ్య9-17ల11-1కు వర్జ్య 21-35ల11-21కు సర్వ ౧౧ శి
18 ద్వాద శ 11-13(౧౩-౩౨)పూషా13-26 వర్జ్య22-18ల24-4 కు దిన౩౧-౨౮
19 త్రయో ఆ 13-14(౧౮-౩౨)ఉషా16-3వర్జ్య20-29ల 22-16 కు దిన౩౧-౨౬తిథి చతుర్దశి అనధ్యాయః
20 చతుర్ద సో 15-15(౨౩-౩౫) శ్రవ18-39వర్జ్య23-3ల24-49కు దిన ౩౧-౨౪ శూన్యాతిథిః
21 పూర్ణి ○ మం 17-8 (౨౮-౧౭) ధని 21-5 వర్జ్య రా4-55ల అన్వాధానం

22 బ ప్రతి బు 18-43(౩౨-౧౪) శత23-13శేవ 6-40కు యాగః
23 ద్వితీ గు 19-55(౩౫-౧౫)పూభా24-59వర్జ్య6-5 ల 7-49కు దిన౩౧-౧౭ రాఘవేంద్ర తీ॥ పు॥
24 తృతీ శు 20-39(౩౭-౬)ఉభా రా2-18వర్జ్య 11-6ల12-47కు దిన౩౧-౧౫ ఉభయప్రదోషః
25 చతుర్థీ శ 20-51(౩౭-౩౨)రేవ రా3-2వర్జ్య14-20ల16-19కు దిన౩౧-౧౩ [24-55కు దిన ౩౧-౧౧
26 పంచ ఆ 20-34 (౩౬-౫౧) అశ్వి రా3-21 వర్జ్య 23-18ల
27 షష్ఠి సో 19-45(౩౪-౪౮)భర రా3-5వర్జ్య12-50ల 14-25కు ప్రదోషః [16-22కు శ్రవణ క్తం
28 సప్త మం 18-32 (౩౧-౪౬) కృత్తి రా 2-30వర్జ్య 14-48ల
29 అష్ట బు 16-55(౨౭-౪౨)రోహి రా1-28వర్జ్య17-59ల19-21 కుదిన౩౧-౪శ్రీకృష్ణజయంతి. పెరియవాచ్చాం పిళ్ళై తి॥ న॥
30 నవ గు 14-59(౨౨-౫౩)మృగ24-13వర్జ్య6-46ల8-17కుదిన ౩౧-౧తిథిద్వయం పరవస్తుపట్టరభిరాన్ జియ్యర్ తి॥న॥
31 దశ శు 12-49(౧౭-౨౭)ఆర్ద్ర22-41వర్జ్య8-5ల 9-35కు దిన ౩౦-౫౯తిథిఏకాదశి [రా4-32లదిన౩౦-౫౭సర్వ౧౧శి
1 ఏకా శ 10-30(౧౧-౩౭)పున21-6వర్జ్య9-54ల11-24కువర్జ్య
2 ద్వాద ఆ 8-5(౫-౩౪)త్రయో రా5-36 (౫౩-౪౯) పుష్య 19-25శేవ6-1కు దిన౩౦-౫౪
3 చతుర్ద సో రా3-10(౫౩-౧౭)ఆశ్లే17-45వర్జ్య7-20ల8-49 కువర్జ్యరా4-59లదిన౩౦-౫౨శ్రవణ క్తం మాసశివరాత్రి
4 అమా ● మం 24-56(౪౭-౪౩) మఘ16-13వర్జ్య శే6-29 కువర్జ్య23-47ల రా 1-18కు దిన౩౦-౫౦సర్వ ౩౦మా అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః

1956 సంవత్సరం ఆగస్టు నెల — 1956 సం॥ సెప్టెంబరు నెల

5 శు ప్రతి బు 22-57 (౪౨-౪౪) పూఫ14-54 వర్జ్య 21-46ల 23-18కు యాగః [దిన౩౦-౪౫
6 ద్వితీ గు 21-13 (౩౮-౨౫)ఉఫ13-49వర్జ్య21-57ల23-30కు
7 తృతీ శు 19-54 (౩౫-౬)హ స్త 13-6వర్జ్య20-59ల 22-34కు దిన౩౦-౪౩ ఉభయప్రదోషః
8 చతుర్థీ శ 18-58(౩౨-౪౪)చిత్ర12-46వర్జ్య18-23ల19-59కు దిన౩౦-౪౦ [దిన౩౦-౩౮
9 పంచ ఆ 18-32(౩౧-౩౯)స్వా12-53వర్జ్య18-37ల20-15కు
10 షష్ఠి సో 18-33(౩౧-౪౩)విశా13-28వర్జ్య17-40ల19-20కు దిన౩౦-౩౬ ఉభయప్రదోషః [దిన౩౦-౩౩
11 సప్త మం 19-9(౩౩-౧౨)అనూ14-35వర్జ్య20-33ల22-16కు
12 అష్ట బు 20-10(౩౫-౪౬)జ్యే16-10వర్జ్య24-50లరా2-34కు
13 నవ గు 21-39(౩౯-౨౮)మూల18-10వర్జ్య16-26ల18-10కు వర్జ్యరా4-43ల [5-24ల
14 దశ శు 23-30(౪౪-౫)పూషా20-32 వర్జ్య శే6-28కువర్జ్య రా
15 ఏకా శ రా 1-32(౪౯-౧౧)ఉషా23-6 శేవ7-10కువర్జ్య రా 3-33ల5-19కుదిన౩౦-౨౪సర్వ౧౧శి
16 ద్వాద ఆ రా 3-40 (౫౪-౨౭) శ్రవ రా 1-46 వర్జ్యంలేదు కన్యాయాంరవిః౩౭-౦ ప్రదోషఃకన్యా సం॥పు॥కా॥
17 త్రయో సో రా 5-36(౫౯-౧౫)ధని రా4-15 వర్జ్య 6-11ల 7-57కు [దిన ౩౦-౧౬
18 చతుర్ద మం పూ ర్తి (౬౦-౦)శతపూ ర్తివర్జ్య12-8ల 13-53కు
19 చతుర్ద బు 7-10 (౩-౧౨)శత 6 25 వర్జ్య 13-19ల 15-2కు దిన ౩౦-౧౪ అన్వాధానం
20 ○ పూర్ణి గు 8-23 (౬-౧౫) పూభా 8-14 వర్జ్య 18-24ల 20-6కు యాగః

21 బ ప్రతి శు 9-9(౮-౧౧)ఉభా9-38 వర్జ్య22-3ల 23-42కు యాగః
22 ద్వితీ శ 9-23(౮-౪౪)రేవ 10-29 వర్జ్యం లేదు దిన౩౦-౭
23 తృతీ ఆ 9-9 (౮-౮) అశ్వి 10-52 వర్జ్య 6-48ల 8-26కు వర్జ్య 20-25ల 22-1కు దిన ౩౦-౪ [దిన ౩౦-౨
24 చతుర్థీ సో 8-21(౬-౭)భర 10-44 వర్జ్య 22-29ల 24-3కు
25 పంచ మం 7-14 (౩-౧౯)షష్ఠి రా 5-44(౫౬-౧౫) కృత్తి 10-15 వర్జ్య రా1-39ల 3-11కు దిన ౨౯-౫౯
26 సప్త బు రా 3-50 (౫౪-౪౯) రోహి 9-21వర్జ్య 14-40ల 16-11కు [శ్రవణ క్తం
27 అష్ట గు రా 1-38(౪౯-౨౦)మృగ8-9 వర్జ్య16-3ల17-33కు
28 నవ శు 23-18 (౪౩-౩౧) ఆర్ద్ర 6-43 పున రా 5-8 వర్జ్య 17-56ల 19-25కు
29 దశ శ 20-53(౩౭-౨౭)పుష్య రా3-26వర్జ్య 12-34ల14-3కు
30 ఏకా ఆ 18-27(౩౧-౨౨) ఆశ్లే రా 1-46 వర్జ్య 15-21ల 16-50కు సర్వ ౧౧ శి
1 ద్వాద సో 16-7 (౨౫-౨౯) మఘ 24-12 వర్జ్య 12-59ల 14-29కు దిన ౨౯-౪౪ తిథిద్వాదశియతిశ్రాద్ధం
2 త్రయో మం 13-55(౧౯-౫౯) పూఫ 22-47 వర్జ్య 7-44ల 9-14కు దిన ౨౯-౪౨ తిథిద్వయం శ్రవణ క్తం మాసశివ రాత్రిఃశస్త్రహత మహాలయః అనధ్యాయః
3 చతుర్ద బు 11-55(౧౫-౦)ఉఫ 21-38శే వర్జ్య7-10కు వర్జ్య రా 5-45ల అమాతిథి సర్వ 30 మా॰ అన్వాధానం
4 ● అమా గు 10-14(౧౦-౪౮) హ స్త20-50 వర్జ్య శే7-18కు వర్జ్యరా 4-41ల దిన౨౯-౩౭ పిండపితృయజ్ఞఃయాగః మాధవతీ॥పు॥

1956 సంవత్సరం సెప్టెంబరు నెల — 1956 సం॥ అక్టోబరు నెల

శ్రీదుర్ముఖిసం॥ ఆశ్వయుజమాసః(సహః హేమంతః దక్షిణాయనం)శకః౧౮౭౮ క్రీ.సం.1956 కలి౫౦౫౭ ఫసలీ౧౩౬౬

1956 సంవత్సరం అక్టోబరు నెల

తేది			
5		౨౦	శు ప్రతి శు 8-8(౫-౩౨)చిత్త18-38(౩౧-౪౭)వైధృ రా 1-43బవ8-8వర్జ్య 24-10లరా 1-45కుదిన ౨౯-౪౨ చిత్త కువేదేవీనవరాత్రప్రా॥కలశస్థాపనం అనధ్యాయః ప్రీతిద్వితీయ చంద్రదర్శనం భు౩-౧౪
6	ర	౨౧	ద్వితీ శ 6-46(౨-౮)స్వాతి18-23(౩౧-౧౦)విష్కం 24-1కౌల6-46వర్జ్య24-5ల రా1-43కుదిన౨౯-౪౦హస్తరర్కః ౩౨-౩విశాకేవే పంచ భు౩-౨౪
7	చిత్తకార్తె	౨౨	తృతీ ఆ 6-12 (౦-౪౧) విశా18-51 (౩౨-౧౮) ప్రీతి 22-54 గర6-12 వర్జ్య23-3ల 24-44కుదిన౨౯-౩౭విశాకేవే పంచ అనూశ్రక్రాం రాక్రాం భు౩-౩౪
8		౨౩	చతుర్థి సో 6-24 (౧-౯) అనూ20-3 (౩౫-౧౮) ఆయు22-20భద్ర6-24వర్జ్య రా 2-6ల 3-50కుదిన౨౯-౩౫అనూశ్రక్రాం రాక్రాం భు౩-౪౪
9	ర	౨౪	పంచ మం 7-19(౩-౨౮) జ్యేష్ఠ 21-56(౪౦-౧) సౌభా22-20బాల7-19 వర్జ్యము లేదు దిన౨౯-౩౩చిత్తా౧ర్కః౫౪-౨౯ భు౩-౫౫
10		౨౫	షష్ఠి బు 8-56(౭-౩౦) మూల 24-23 (౪౬-౮) శోభ 22-47తైతి8-56 వర్జ్యం6-45ల 8-31కువర్జ్య రా22-38ల24-23కుదిన౨౯-౩౦సరస్వతీపూజ భు౪-౫
11		౨౬	సప్త గు 11-2(౧౨-౪౫)పూషా రా3-12(౫౩-౧౧)అతికం23-31వణి11-2 వర్జ్య11-7ల 12-54కుదిన౨౯-౨౮తిథి అష్టమిదేవీ త్రిరాత్రప్రా॥ఉభయానధ్యాయః భు౪-౧౫
12		౨౭	అష్ట శు 13-29(౧౮-౪౯)ఉషా పూర్తి(౬౦-౦)సుక 24-26 బవ13-29 వర్జ్య12-13ల 14-1కు దిన౨౯-౨౫శూన్య తిథి మహాష్టమి భు౪-౨౫
13	ర	౨౮	నవ శ 15-59(౨౫-౪)ఉషా6-12(౦-౩౭) ధృతి రా1-18కౌల15-58వర్జ్య10-41ల12-29కుదిన౨౯-౨౩చిత్తా౨ర్కః ౧౬-౩౩శ్రవకేవే సప్తమఊతిథి నవమి మహానవమిస్వారోచిషమన్వాది సరస్వత్యుద్వాసనం భు౪-౩౬
14		౨౯	దశ ఆ 18-17(౩౦-౪౯)శ్రవ9-6(౭-౫౨)శూల రా1-59 గర18-17వర్జ్య13-32ల 15-18కుదిన౨౯-౨౧వ్యపా22-56ల రా4-31కుశ్రవ కేశవే సప్త సోపపదం విజయదశమి దుర్గాదేవ్యుద్వాసనం శమీపూజ భు౪-౪౬ [భు౪-౫౬
15		౩౦	ఏకా సో 20-15(౩౫-౪౪)ధని11-43(౧౪-౨౪)గండరా2-21వణి7-15వర్జ్య19-34ల21-19కుదిన౨౯-౧౮సర్వ౧౧శీ
16	ర	౧	ద్వాద మం21-44(౩౯-౨౪)శత13-54(౧౯-౫౦)వృద్ధి రా2-22బవ9-0 వర్జ్య20-44ల22-27కుదిన౨౯-౧౬ చిత్తా౩ తులాయాం నీ చేరవిః౩౮-౧౭పూభార వేకుక్రాం తులాసంక్రమణ పు॥ కా॥ భు౫-౬
17		౨	త్రయో బు 22-39(౪౧-౪౩) పూభా15-34 (౨౪-౧) ధ్రువరా2-56కౌల10-11వర్జ్య రా1-37ల3-17కు దిన౨౯-౧౪ పూభారవే కుక్రాం భు౦-౪ [భు౦-౧౫
18		౩	చతుర్ద గు 23-3(౪౨-౪౨)ఉభా16-41 (౨౭-౪౮)వ్యాఘా రా1-4 గర10-51వర్జ్య రా5-0ల దిన౨౯-౧౧ అక్షక్రీడ
19	ర	౪	పూర్ణి ○ శు 22-55 (౪౨-౨౩) రేవ17-18 (౨౮-౨౧) హర్ష23-48 విష్టి10-59వర్జ్య శే6-38కు దిన౨౯-౯చిత్తా౪ర్కః౫౯-౩౮అన్వాధానం ఆగ్రయణం భు౦-౨౬
20	స్వాతికార్తె	౫	బ ప్రతి శ 22-19(౪౦-౫౦) అశ్వి17-29(౨౮-౪౪) వజ్ర 22-11బాల10-37 వర్జ్య13-27ల15-4కు వర్జ్య రా2-58ల 4-33కు దిన౨౯-౭భర శవే పంచ రావేపంచ యాగః భు౦-౩౬
21		౬	ద్వితీ ఆ 21-18(౩౮-౧౮)భర17-12(౨౮-౩)సిద్ధి20-15 తైతి9-49వర్జ్య రా4-54 ల దిన౨౯-౫భర శవే పంచ రావే పంచ కృత్తి కేక్రాం భు౦-౪౭ [దయోమావ్రతం (అట్లతద్ది) ఉభయప్రదోషః భు౦-౫౮
22		౭	తృతీ సో 20-0(౩౫-౨)కృత్తి 16-36(౨౬-౩౩) వ్యతీ18-3వణి8-39 శేవ6-28కు దిన౨౯-౨కృత్తి కేక్రాం చంద్రో
23	ర	౮	చతుర్థీ మం 18-25(౩౧-౩)రోహి15-47(౨౪-౨౮)వరీ15-40 బవ7-13వర్జ్య8-4ల9-37కు వర్జ్య21-8ల22-40కు దిన౨౯-౦స్వా౧ర్కః౨౦-౩౮వృశ్చికాయనం౨౫-౧౩భౌమచతుర్థీ హారిపదపు॥ కా॥భు౧-౯సౌర హేమంతర్తుప్రా॥
24		౯	పంచ బు 16-38(౨౬-౩౪)మృగ14-44(౨౧-౪౯)పరి13-4తైతి16-38వర్జ్య22-41ల24-12కు దిన౨౮-౫౮భు౧-౨౦
25		౧౦	షష్ఠి గు 14-40(౨౧-౪౧) ఆర్ద్ర13-29(౧౮-౪౨) శివ10-18వణి14-40 వర్జ్య24-48 ల రా2-18కు దిన౨౮-౫౬తిథి ద్వయం భు౧-౩౦ [స్వాతి౨ర్కః౪౧-౧౪తిథి అష్టమి శైవనక్తం ఉభయానధ్యాయః భు౧-౪౧
26		౧౧	సప్త శు 12-36(౧౬-౨౯)పున12-8(౧౫-౨౦)సిద్ధ7-30సాధ్య రా4-36బవ12-36వర్జ్య19-40ల 21-10కు దిన౨౮-౫౩
27		౧౨	అష్ట శ 10-25(౧౧-౩)పుష్య10-41(౧౧-౪౩)శుభ రా1-38కౌల10-26వర్జ్య22-42ల24-12కు దిన౨౮-౫౧వైపా9-1ల 14-46కు ఆశ్రే శవే సప్త రావేసప్త భు౧-౫౨
28		౧౩	నవ ఆ 8-15(౫-౩౫)ఆశ్రే9-13(౮-౦)శుక్ల22-46గర8-15వర్జ్య 20-30ల22-0కు దిన౨౮-౪౯ఆశ్రే శవే సప్త రావే నక్త భు౨-౩ [౨౮-౪౭ స్మార్త ౧౧ శీ భు౨-౧౪
29		౧౪	దశ సో 6-4(౦-౮)ఏకా రా3-58(౫౪-౪౫)మఘ7-46(౪-౨౨) బ్రహ్మ19-47భద్ర6-4వర్జ్య15-18 ల 16-49కు దిన
30	ర	౧౫	ద్వాద మం రా2-4(౫౦-౪)పూఫ6-24(౦-౫౬)ఉఫ రా5-14(౫౭-౩) ఐంద్ర17-0కౌల15-1వర్జ్య13-15ల14-46కు దిన౨౮-౪౫స్వాతి౩ర్కః౧-౨౨వైష్ణవ ౧౧ శీ ప్రదోషః భు౨-౨౪
31	(తులామాసం)	౧౬	త్రయో బు 24-24(౪౫-౫౬) హస్త రా4-18(౫౫-౪౧) వైధృ14-22గర13-14వర్జ్య13-18 ల14-50కు దిన౨౮-౪౩ చిత్ర కువే అపరాత్రే నరక ౧౪శీ తైలాభ్యంగః భు౨-౩౫
1		౧౭	చతుర్ద గు 23-5(౪౩-౩౬)చిత్ర రా3-44(౫౪-౧౩)విష్కం12-2విష్టి11-45 వర్జ్య12-8ల13-42కు దిన11-30చిత్ర కువే స్వాతి రక్రాం తిథి చతుర్దశి, శైవనక్తంమాసశివరాత్రి శస్త్రహతులకుల్కాదానం అపరాత్రేస్వాత్యభ్యంగః భు౨-౪౬
2	ర	౧౮	అమా ● శు 22-12 (౪౦-౨౨) స్వాతిరా3-38 (౫౩-౫౭) ప్రీతి10-0చతు10-39 వర్జ్య9-19ల10-55కు దిన౨౮-౩౮ స్వాతిరర్కః౨౧-౭స్వాతిరక్రాం విశా కేవే పంచ సర్వ౩౦మా అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః దీపావళ్యమావాస్య లక్ష్మీపూజ, కౌముద్యుత్సవః భు౨-౫౭

(౧౩౬౬ ఫసలీ ప్రారంభం అక్టోబరు నెల)

నవంబరు నెల

మి వృ మే మీ

	కే		
యు	అక్టో 17 తులాయాం రవిః 26 కన్యాయాం శుక్రః 27 తులాయాం బుధః 28 కన్యాయాం గురుః		
గు శు ప్లూ			కు
ర బు	నె	శ రా	

1956 సం॥ నవంబరు నెల (తులామాసం)

3		౧౯	శు ప్రతి శ 21-58(౩౯-౩౬)విశా రా4-4(౫౫-౩) ఆయు8-18కింస్తు10-3 వర్జ్య9-20ల10-58కు దిన౨౮-౩౬ విశా కేవే పంచ అనూ శక్రాం రాక్రాం యోగః బలిరాజపూజ ఆకాశదీప ప్రా॥ భు౩-౮
4		౨౦	ద్వితీ ఆ 22-20(౪౦-౧౪)అనూరా5-6(౫౭-౩౫)సౌభా7-4బాల10-2వర్జ్య8-15ల9-55కుదిన౨౮-౩౪అనూ శక్రాం రాక్రాం చంద్రదర్శనం భు౩-౧౮ [౨౮-౩౨విశా౧అర్ఘ్యః౪౦-౩౪ భు౩-౨౯
5	ర	౨౧	తృతీ సో 23-4(౪౨-౨౯)జ్యేష్ఠ పూర్తి(౬౦-౦) శోభ6-19 అతి గంరా6-3 తైతి10-36వర్జ్య11-4 ల 12.47కు దిన
6		౨౨	చతుర్థీ మం 24-33(౪౬-౯)జ్యేష్ఠ6-43(౧-౩౬)సుక పూర్తి వణి11-49 వర్జ్య 15-26ల 17-10కు దిన౨౮-౩౦ భౌమరర్థీ నాగచతుర్థీ భు౩-౪౦
7		౨౩	పంచ బు రా2-31(౫౧-౬)మూల8-51(౬-౫౬)సుక6-11బవ13-32వర్జ్య7-7ల8-51కు వర్జ్య19-30ల21-16కు దిన౨౮-౨౮ నాగ౫మి భు౩-౪౧
8	ర	౨౪	షష్ఠి గు రా4.54(౫౭-౦) పూషా11-29(౧౩-౨౭) ధృతి6-42కౌ15-43 వర్జ్య20-27ల22-15కు దిన౨౮-౨౬వ్యపా18-32లరా2-48కు విశా అర్ఘ్యః౫౯-౩౭ ప్రదోషా భావః భు౪-౨
9		౨౫	సప్త శు పూర్తి (౬౦-౦) ఉషా14-23(౨౦-౪౨) శూల 7-28గర 18-9వర్జ్య 18-53ల 20-41కు దిన౨౮-౨౪శివ కేవే సప్త౨౫ఊ భు౪-౧౩
10		౨౬	సప్త శ 7-24(౩-౧౫)శ్రవ17-20(౨౮-౬)గండ8-19వణి7-24వర్జ్య 21-49ల23-36కు దిన౨౮-౨౨శ్రవ కేవే సప్త ధని రవే సప్త ఉభయానధ్యాయః భు౪-౨౩
11		౨౭	అష్ట ఆ 9.50(౯-౧౮)ధని20-9(౩౫-౬)వృద్ధి9-8బవ9-50వర్జ్య రా4-5ల5-51కుదిన౨౮-౨౧ధని రవే సప్త కార్తవీర్య జయన్తి విష్ణు త్రిరాత్రవ్రతం కృతయుగాది భు౪-౩౪ [పూభా శుక్రాం తిథి దశమి భు౪-౪౫
12	ర	౨౮	నవ సో 12-0(౧౪-౪౨)శత22-38(౪౧-౧౭)ధ్రువ9-43కౌల12-0వర్జ్య రా5-32లదిన౨౮-౧౯విశా౩ర్ఘ్యః ౧౮-౨౭
13		౨౯	దశ మం 13-39(౧౮-౪౭)పూభా24-32(౪౬-౦)వ్యాఘా10-0గర13-39వర్జ్య శే7-16కుదిన౨౮-౧౭పూభా శుక్రాం శూన్య తిథి భు౪-౫౬ [ఏకాదశి సర్వ౧౧శీ బోధన ౧౧శీ భు౫-౭
14		౩౦	ఏకా బు 14-42(౨౧-౨౪) ఉభా రా1-50(౪౯-౧౫) హర్ష 9-42భద్ర14-42 వర్జ్య10-39ల12-20కు దిన౨౮-౧౫తిథి
15	ర	౧	ద్వాద గు 15-2(౨౨-౧౩)రేవ రా2-28(౫౦-౪౮) వజ్ర8-58బాల15-2వర్జ్య14-9ల15-48కు దిన ౨౮-౧౩ విశా ౪ వృశ్చికేమిత్రస్థోర్ఘ్యః౩౭-౧తిథి ద్వాదశి స్వాయంభువ మన్వాది క్షీరాబ్ది ౧౨శీ వృశ్చికసం॥పు॥కా॥ భు౫-౧౭
16		౨	త్రయో శు 14-42(౨౧-౨౩)అశ్వి రా2-27(౫౦-౪౪) సిద్ధి7-39 వ్యతీరా5-54 తైతి14-42వర్జ్య22-27 ల 24-3కుదిన౨౮-౧౨భర శవే పంచ రావే పంచ తిథి త్రయోదశి అనధ్యాయః భుం-౪
17		౩	చతుర్ద శ 13-46(౧౮-౫౯)భర రా1-52(౪౯-౧౪)వరీ రా3-38వణి13-46వర్జ్య11-49ల13-23కు దిన౨౮-౧౦భర శవే పంచ కృత్తి రవే పంచ కేక్రాం తిథిద్వయం జ్వాలాతోరణం భుం-౧౬
18	ర	౪	పూర్ణి ○ ఆ 12-14(౧౫-౯)కృత్తి రా12-46(౪౬-౩౧) పరి24-57బవ12-14 వర్జ్య13-19ల14-51కు దిన౨౮-౮అనూ ౧అర్ఘ్యః౫౫-౨౧కృత్తి రవే పంచ కేక్రాం సద్యస్కాలయోగః దక్షసావర్ణిమన్వాది భుం-౨౭
19		౫	బ ప్రతి సో 10-17(౧౦-౧౬)రోహి11-19(౪౨-౫౧) శివ22-2కౌల10-17 వర్జ్య15-49 ల17-19కువర్జ్య రా4-32ల 6-1కు దిన౨౮-౭అనధ్యాయః భుం-౩౮
20		౬	ద్వితీ మం 8-2(౪-౩౪)తృతీ రా5-33(౫౩-౪౮)మృ21-39(౩౮-౩౭)సిద్ధ18-54గర8-2వర్జ్య రా5-24ల దిన౨౮-౫ వైపా రా3-44ల భుం-౫౦ [భు౧-౧
21		౭	చతుర్థి బు రా2-59(౫౧-౫౮)ఆర్ద్ర19-48(౩౪-౦)సాధ్య15-37బవ16-16వర్జ్య శే6-53కుదిన౨౮-౩ వైపా16-27కు
22	ర	౮	పంచ గు 24-27(౪౫-౩౪)పున17-57(౨౯-౨౧)శుభ12-19కౌల13-43వర్జ్య6-53ల8-21కు వర్జ్య6-53ల8-21కువర్జ్య రా1-22ల2-51కుదిన౨౮-౨అనూ౨ర్ఘ్యః౧౩-౨౧ధనురయనం ౧౭-౪౬ షడశీతిపుణ్యకా॥ భు౧-౧౨
23		౯	షష్ఠి శు 22-0(౩౯-౨౭)పుష్య16-10(౨౪-౫౩)శుక్ల 9-4బ్రహ్మ రా5-55గర11-13వర్జ్య రా4-7ల5-37కు దిన౨౮-౦ ఆశ్రే రవే సప్త శవేసప్త రావే సప్త ఉభయప్రదోషః భు౧-౨౪
24		౧౦	సప్త శ 19-45(౩౩-౪౮)ఆశ్రే14-36(౨౦-౫౪)ఐంద్ర రా2-57విష్టి8-53వర్జ్య రా1-53 ల 3-24కు దిన౨౭-౫౯ఆశ్రే రవే సప్త శవే సప్త రావే సప్త భు౧-౩౫ [ర్ఘ్యః౩౧-౪శైవనక్తం భు౧-౪౬
25	ర	౧౧	అష్ట ఆ 17-44(౨౮-౪౪)మఖ13-12(౧౭-౨౬)వైధృ24-11 బాల6-44వర్జ్య20-50ల22-22 కు దిన౨౭-౫౭ అనూ౩
26		౧౨	నవ సో 16-1(౨౪-౨౫)పూఫ12-7(౧౪-౪౦)విష్క21-41గర16-1వర్జ్య19-5ల20-38కు దిన౨౭-౫౬భు౧-౫౮
27		౧౩	దశ మం 14-38(౨౦-౫౬) ఉఫ11-22(౧౨-౪౪) ప్రీతి19-26 భద్ర14-38వర్జ్య19-37ల21-11కు దిన ౨౭-౫౫ తిథి దశమి భు౨-౯ [౪ర్ఘ్యః ౪౮-౩౦చిత్ర శువే తిథిద్వయం సర్వ ౧౧ శీ భు౨-౨౦
28	ర	౧౪	ఏకా బు 13-38(౧౮-౨౪)హస్త10-56(౧౧-౪౧)ఆయు17-28బాల13-38వర్జ్య18-56ల20-33కు దిన౨౭-౫౩ అనూ
29		౧౫	ద్వాద గు 13-1(౧౬-౫౦)చిత్ర10-54(౧౧-౩౨) సౌభా15-50తైతి13-1వర్జ్య16-35ల18-13కు దిన౨౭-౫౨ చిత్ర శువే భు౨-౩౧ [పంచ శైవనక్తం మాసశివరాత్రి అనధ్యాయః భు౨-౪౩
30		౧౬	త్రయో శు 12-48(౧౬-౧౮)స్వా11:15(౧౨-౨౬)శోభ14-30వణి12-48వర్జ్య17-2ల18-41కుదిన౨౭-౫౧విశా కేవే
1		౧౭	చతుర్ద శ 13-2(౧౬-౫౧)విశా12-3(౧౪-౨౨)అతి13-32శకు13-2వర్జ్య16-15ల17-56కుదిన౨౭-౫౦విశా కేవే పంచ అనూ రక్రాం శక్రాం రాక్రాం తిథి అమా సర్వ౩౦మా భు౨-౫౪
2	ర	౧౮	అమా ● ఆ 13-43(౧౮-౩౦) అను13-17(౧౭-౨౪) సుక 12-53నాగ13-43వర్జ్య19-15 ల20-57కు దిన౨౭-౪౯ జ్యేష్ఠా౧అర్ఘ్యః ౫-౩౮ రక్రాం ౬ ప అనూ శక్రాం రాక్రాం జ్యేష్ఠ రక్రాం శూన్యతిథి అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః సూర్యగ్రహణం భు౩-౫

(వృశ్చికమాసం) 1956 సంవత్సరం డిశంబరు నెల

మి వృ మే మీ

	కే		
యు	నవం14 వృశ్చికే బుధః 15 వృశ్చికే రవిః 20తులాయాం శుక్రః 21 మీనే కుజః		కు
ప్లూ			
గు శు	ర బు నె	శ రా	

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) శ్రీ దుర్ముఖసంవత్సర ఆశ్వయుజమాసః శకః ౧౮౭౮ క్రీ.శ. 1956 సం॥ కలిః ౫౦౫౭

1956 సంవత్సరం అక్టోబరు నెల

5 శు ప్రతి శు 8-54(౩-౨౮)చిత్త20-22 శేవ6-15కు వర్జ్యరా 1-59ల 3-35కు దిన ౨౯-3౫ అనధ్యాయః దౌహిత్ర ౧ పత్ నవరాత్రప్రా॥

6 ద్వితీ శ 7-59(౫-౧౧) స్వాతి20-24 వర్జ్య రా 2-7ల 3-45కు

7 తృతీ ఆ 7-36(౪-౯)విశా 20-53 వర్జ్యరా 1-3ల 2-43కు

8 చతుర్థీ సో 7-40(౪-౧౯)అనూ21-53వర్జ్య రా3-50ల5-32కు

9 పంచ మం 8-15(౫-౪౮)జ్యే23-20వర్జ్యం లేదుదిన౨౯-౨౫

10 షష్ఠి బు 9-20(౮-3౦) మూల రా1-17 వర్జ్య7-59ల 9-43కు వర్జ్య 23-34ల రా1-17కు దిన ౨౯-౨౨ సరస్వతీపూజ

11 సప్త గు 10-52(౧౨ ౨౦) పూషా రా 3-33 వర్జ్య 11-48ల 13-33కు దేవీత్రిరాత్రం ఉభయానధ్యాయః సత్యపరాయణతీ॥పు॥

12 అష్ట శు 12-44(౧౬-౫౮)ఉషాపూర్తి(౬౦-౦)వర్జ్య12-25 14-11కు తిథినవమి

13 నవ శ 14-49(౨౨-౯)ఉషా 6-8వర్జ్య10-34ల12-20కు దిన ౨౯-౧౫ శూన్యతిథి సరస్వత్యుద్వాసనం తిరువేంగళ ముడియార్ వేదాంతదేశికర్ తి॥ న॥

14 దశ ఆ 16-55(౨౭-౨౫) శ్రవ 8-45 వర్జ్య 13-10ల14-56కు దిన ౨౯-౧3 తిథి ౧౦మి విజయదశమి

15 ఏకా సో 18-51(3౨-౧౬)ధని11-16 వర్జ్య19-9ల20-55కు దిన ౨౯-౧౦ సర్వ ౧౧ శీ

16 ద్వాద మం20-34(3౬-3౦)శత13-35వర్జ్య20-30ల20-14కు దిన ౨౯-౮

17 త్రయో బు 21-52(3౯-౪౫)పూభా15-31 వర్జ్యరా 1-42ల 3-24కు తులాయాంరవిః ౨-౫౭ తులాసం॥పు॥కా

18 చతుర్ద గు 22-38(౪౧-౪౦)ఉభా16-59 వర్జ్య రా 5-30ల

1956 సం॥ అక్టోబరు నెల

19 ◯ పూర్ణిమ ఐ 22-57(౪౨-౨౮) రేవ 18-0 శేవ 7-10కు అన్వాధానం ఆగ్రయణం

20 బ ప్రతి శ 22-40(౪౧-౪3) అశ్వి 18-29 వర్జ్య 14 24ల 16-2కు వర్జ్యరా 4-5ల5-41కు దిన ౨౮-౫౯యాగః

21 ద్వితీ ఆ 21-58(3౯-౫౭)భర18-0వర్జ్యం లేదుదిన౨౮-౫౬

22 తృతీ సో 20-46(3౬-౫౮)కృత్తి18-3 వర్జ్య6-16ల7-50కు

23 చతుర్థీ మం 19.14(33-౬)రోహి17-15వర్జ్య9-32ల11-4కు వర్జ్య22-35ల24-6కు

24 పంచ బు 17-21(౨౮-౨3)మృగ16-6వర్జ్య24-1లరా1-31కు

25 షష్ఠి గు 15-6(౨3-౧౧)ఆర్ద్ర14-43వర్జ్య రా1-56ల3-25కు తిథిషష్ఠి

26 సప్త శు 13.0(౧౭-౨౯)పున 13-8వర్జ్య20-35ల22-4కుతిథి ద్వయం శైవన క్తం ఉభయానధ్యాయః

27 అష్ట శ 10-33(౧౧-౨3)పుష్య11-28వర్జ్య23-22ల24-52కు

28 నవ ఆ 8-11(౫-౨౪)దశరా5-49(౫౪-౫) ఆశ్లే9-49వర్జ్య 21-1ల22-30కు

29 ఏకా సో రా3-37(౫3-౫౯)మఘ8-13వర్జ్య15-44ల17-15కు

30 ద్వాద మం రా1-42(౪౯-౧౦) పూఫ 6-47 ఉఫరా 5-31 వర్జ్య 13-36ల15-7కు వైష్ణవ ౧౧శీ ప్రదోషః

31 త్రయో బు 24-2(౪౫-౦)హస్త రా 4-35వర్జ్య13-36ల15-8కు మాసశివరాత్రి అపరాహ్ణే అభ్యంగః

నవంబరు నెల

1 చతుర్ద గు 22-48 (౪౧-౫౨) చిత్ర రా 4-6 వర్జ్య 12-26ల 14-0కు శైవన క్తం

2 ● అమా శు 21-55(3౯-3౯)స్వాతిరా3-57 వర్జ్య9-40ల 11-15కు సర్వ 30 మా అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః దీపావళ్యమా

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) శ్రీ దుర్ముఖ సంవత్సర కార్తికమాసః శకః ౧౮౭౮ క్రీ. 1956 సం॥ కలిః ౫౦౫౭

1956 సం॥ నవంబరు నెల

3 శు ప్రతి శ 21-31 (3౮-3౮) విశా రా 4-17 వర్జ్య 9-38ల 11-15కు యాగః [దిన ౨౮-౨౮

4 ద్వితీ ఆ 21-36(3౮-౫౧)అనూరా 5-9 వర్జ్య8-26ల10-6కు

5 తృతీ సో 22-18(౪౦-3౫)జ్యేష్ఠపూర్తి(౬౦-౦)వర్జ్య11-5 ల12-47కు ప్రదోషాభావః [నాగరక్షి

6 చతుర్థీ మం 23-30(౪3-33) జ్యే6-43వర్జ్య 15-19ల17-2కు

7 పంచ బు రా1-9(౪౭-౨3)మూల8-32 వర్జ్య19-1ల20-46కు

8 షష్ఠి గు రా 3-0 (౫౨-౧౪) పూషా 10-46 వర్జ్య 19-35ల 21-21కు ప్రదోషాభావః

9 సప్తశు రా5-7(౫౭-3౨)ఉషా13-15వర్జ్య17-41ల19-27కు

10 అష్ట శ పూర్తి(౬౦-౦) శ్రవ 15-52 వర్జ్య 20-13ల 22-4కు పొయిఘయాళ్వార్ పిళ్ళె లోకాచార్యర్ తి॥ న॥

11 అష్ట ఆ 7-16(౨-౫౨)ధని18-26 వర్జ్యరా2-21ల4-6కు విష్ణుత్రిరాత్రవ్రతం

12 నవ సో 9-15(౭-౪౯) శత20-48 వర్జ్యరా3-45ల 5-29కు

13 దశ మం 10-57(౧౨-3)పూభా22-52వర్జ్యం లేదుదిన౨౮-౬

14 ఏకా బు12-14(౧౫-౧౪)ఉభా24-27వర్జ్యం9-6ల10 48కు

15 ద్వాద గు 13-3(౧౭-౧౬)రేవరా1-39వర్జ్య13-3ల 14-44కు వృశ్చికేరవిః ౫౬-3 పరేద్యుర్వృశ్చిక సం॥ పు॥ కా క్షీరాబ్ధి ౧౨ శీవేదనిధి తీ॥పు॥

16 త్రయో శు 13-19(౧౭-౫౬) అశ్వి రా 2-13 వర్జ్య 22-7ల 23-45కుదిన ౨౮-౦ తిథిచతుర్దశి అనధ్యాయః

17 చతుర్ద శ 13-7(౧౭-౨౨)భరరా2-22 వర్జ్య11-53ల13-29కు తిథి 15మాజ్వాలాతోరణంఅరుళాళ పెరుమాళ్ ఎంబెరుమానార్ తి॥న॥

18 ◯ పూర్ణి ఆ 12-24(౧౫-3౪) కృత్తిరా 1-59 వర్జ్య14-10ల 15-44కుఅన్వాధానంసంపిళ్లె తిరుమంగయాళ్వార్ తీ॥న॥

1956 నవంబరు నెల

19 బ ప్రతి సో 11-16(౧౨-౪3) రోహిరా1-16 వర్జ్య17-31ల 19-4కుయాగఃఅనధ్యాయఃతిరుప్పాణియాళ్వార్ తి॥న॥ ద్రావిడప్రబంధనిగమనం

20 ద్వితీ మం 9.44(౮-౫౧)మృగ24-10వర్జ్య6-38ల8-9కు

21 తృతీ బు 7-53(౪-౧౨) చతుర్థి రా 5-51 (౫౪-౫౫) ఆర్ద్ర 22-60వర్జ్య8-6ల9-37కువిద్యానిధితీ॥పు॥

22 పంచ గు రా3-31(౫3-౬)పున21-17 వర్జ్య 10-4ల11-34కు వర్జ్యరా4-44ల [షాభావః

23 షష్ఠి శు రా 1-9(౪౭-౨౧) పుష్య19-39 శేవ66-14కు ప్రదో

24 సప్త శ 22.46(౪౧-౨౧) ఆశ్లే 17-58 వర్జ్య7-34ల 9-3కు వర్జ్యరా 5-10ల

25 అష్ట ఆ 20-28(3౫-3౬) మఘ 16-21 శేవ 6-39కు వర్జ్య 23 52లరా1-22కు శైవన క్తం

26 నవ సో 18-22(3౦-౧౭)పూఫ14-53వర్జ్య21-43ల23-14కు దిన ౨౭-౪౪ [దిన ౨౭-౪౨

నవంబరు నెల

27 దశ మం 16-28(౫౨-3౦)ఉఫ13-38వర్జ్య21-42ల 23-14కు

28 ఏకా బు 14-53(౨౧-3౨)హస్త12-40వర్జ్య20-28ల22-2కు తిథి ౧౧శి సర్వ ౧౧శి [తిథిద్వయం

29 ద్వాద గు 13-39(౧౮-౨౬)చిత్త12-4వర్జ్య17-37ల19-12కు

30 త్రయో శు 12-51(౧౬-౨౬) స్వాతి 11-51 వర్జ్య 17-31ల 19-8కుతిథి౧౪శిశైవన క్తంమాసశివరాత్రి అనధ్యాయః

1956 సంవత్సరం డిసెంబరు నెల

1 చతుర్ద శ 12-33(౧౫-3౭)విశా12-8 వర్జ్య16-16ల 17-55కు దిన౨౭-3౭ సర్వ30మా. పద్మనాభ తీ॥పు॥

2 ● అమా ఆ 12-45(౧౬-౪) అనూ 12-55 వర్జ్య 18-48ల 20-29కు తిథి ౧పత్ అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః సూర్యగ్రహణం

1956 సంవత్సరం డిశంబరు నెల

తేది			వివరములు
3		౧౯	శు ప్రతి సో 14-51(౨౧-౨౧) జ్యేష్ఠ14-54(౨౧-౨౭) ధృతి12-35బవ14-51 వర్జ్య23-36లరా1-20 శు దిన౨౭-౪౮ జ్యేష్ఠ రక్రాం ప్రతిపత్తిథి యాగః చంద్రదర్శనం భు౩-౧౭ [శు దిన ౨౭-౪౭ భు౩-౨౮
4		౨౦	ద్వితీ మం 16-28(౨౫-౨౦)మూల17-1(౨౬-౪౨) శూల12-38కౌల16-28వర్జ్య15-16ల17-1శు వర్జ్యరా3-37ల5-23
5	ర	౨౧	తృతీ బు 18-29(౩౦-౨౨)పూషా19-30(౩౨-౫౬)గండ13-1గర18-29వర్జ్య రా4-27 ల6-14శు దిన౨౭-౪౬ జ్యేష్ఠా౨ర్కః౨౨-౩౭ ఉభయప్రదోషః భు౩-౩౯
6		౨౨	చతుర్థీ గు 20-50(౩౬-౧౨)ఉషా22-18(౩౯-౫౩)వృద్ధి13-40వణి7-40వర్జ్య రా2-48 ల4-36శుదిన౨౭-౪౫ శ్రవ కే వే సప్త౪౪ ఊ భు౩-౫౧
7		౨౩	పంచ శు 23-21(౪౨-౩౧)శ్రవరా1-16(౪౭-౧౮)ధ్రువ14-27బవ10-5వర్జ్య రా5-46 లదిన౨౭-౪౪ శ్రవ కే వే సప్త భు౪-౧
8	ర	౨౪	షష్ఠి శ రా1-54(౪౮-౫౧)ధని రా4-15(౫౪-౪౩) వ్యా15-20 కౌ12.38 వర్జ్య శే7-35 శుదిన౨౭-౪౩ జ్యేష్ఠ౩ర్కః౩౯-౩౭ సుబ్రహ్మణ్యషష్ఠిప్రదోషాభావః భు౪-౧౩
9		౨౫	సప్త ఆ రా4-19(౫౪-౪౯) శతపూర్తి(౬౦-౦) హర్ష16-7గర15-7 వర్జ్య12-18ల14-5 శుదిన౨౭-౪౨భాను ౭ మి జయ ౭ మ్యులభ్యయో॥ భు౪-౨౫
10		౨౬	అష్ట సో రా6-17(౫౯-౪౪)శత7-1(౧-౩౬)వజ్ర16-41విష్టి17-21వర్జ్య14-3ల15-49 శుదిన౨౭-౪౨శత.యాం కాలాష్టమీ భు౪-౩౬ [౫౬-౯ భు౪-౪౭
11	ర	౨౭	నవ మం పూర్తి(౬౦-౦)పూభా9-26(౭-౩౪)సిద్ధి16-53 బాల18-59 వర్జ్య19-45ల21-28 శుదిన౨౭-౪౧ జ్యేర్కః
12		౨౮	నవ బు 7-40(౩-౧౦)ఉభా11-14(౧౨-౫)వ్యతి16-36కౌ7-40వర్జ్య23-46లరా1-27 శుదిన౨౭-౪౦ రేవ శు క్రాం భు౪-౫౯
13		౨౯	దశ గు 8-20(౪-౪౭)రేవ12-20(౧౪-౪౭) వరీ15-43 గర8-20వర్జ్యం లేదు దిన౨౭-౪౦ భు౫-౧౦
14		౩౦	ఏకా శు 8-12 (౪-౨౫) అశ్వి 12-40 (౧౫-౩౪) పరి14-14 భద్ర8-11 వర్జ్య8-36ల10-14 శువర్జ్య22-6 ల23-40 శుదిన౩౭-౩౯ భర శ వే పంచ రా వే పంచ సర్వ ౧౧ శీ భు ౫-౨౧
15	ర	౧	ద్వాద శ 7-17(౨-౮) త్రయో రా5-38(౫౫-౫౧)భర12-14(౧౪-౨౯) శివ12-8 బాల7-17వర్జ్య23-39 లరా1-10 శుదిన౨౭-౩౯మూలంధనుషి మిత్రస్థోర్కః౧౨-౪౩ భర శవే పంచ రా వే పంచ కృత్తి కే క్రాం శని ౧౩ శీ హానుమద్వ్రితం ధనుస్సం॥ పు॥ కా॥ భు౫-౩౩ [కృత్తికే క్రాం భు౦-౯
16		౨	చతు ఆ రా3-22(౫౨-౧౭)కృ11-5(౧౧-౩౫)సిద్ధ[illegible]-28సాధ్యరా6-19గర16-34వర్జ్యరా1-56ల3-25 శుదిన౨౭-౩౯
17		౩	పూర్ణి ○ సో 24-35(౪౫-౨౧) రోహి9-22(౭-౧౭) శుభరా2-49 విష్టి13-59 వర్జ్య14-27ల15-55 శు దిన౨౭-౩౮ అన్వాధానం దత్తజయంతి భు౦-౧౯

(౧౩౬౬ ఫసలీ జనవరి నెల)

తేది			వివరములు
18	ర	౪	బ ప్రతి మం21.29(౩౭-౩౨)మృగ7-12(౧-౫౧)ఆర్ద్ర రా4-45(౫౩-౫౧)శుక్ల 23-0బాల11-2వర్జ్య14-45 ల16-11 శుదిన౨౭-౩౮మూల౨ర్కః౨౯-౧౪ యాగః భు౦-౩౦ [రవే పరశురామజయంతి భు౦-౪౧
19		౫	ద్వితీ బు 18-11(౨౯-౧౭)పునరా2-10(౪౯-౧౪)బ్రహ్మ19-4 తైతు7-50వర్జ్య15-27ల16-53శుదిన౨౭-౩౮ పునర్వ.
20		౬	తృతీ గు 14-54-(౨౧-౨)పుష్య23-38(౪౨-౫౩)ఐంద్ర15-9 భద్ర14-54 వర్జ్య9-20ల10-46 శుదిన౨౭-౩౮ ఆశ్లే శ వే సప్త రా వే సప్త తిథిద్వయం భు౦-౫౨
21	ర	౭	చతు శు 11-44(౧౩-౮)ఆశ్లే21-18(౩౭-౩)వైధృ11-20బాల11-44వర్జ్య11-11ల12-8 శుదిన౨౭-౩౮మూల౩ర్కః౪౫-౩౮మకరాయనం ౫౦-౧ ఆశ్లే శ వే సప్త రా వే సప్త పరేద్యుః ఉత్తరాయణ పుణ్యకాలః సౌరశిశిరర్తు ప్రా॥ భు౧-౩
22		౮	పంచ శ 8-52(౫-౫౬)షష్ఠిరా6-24(౫౩-౫౦) మఘ19-20(౩౨-౪) విష్క7-45ప్రీతిరా4-29తైతి8-52 వర్జ్య8-19 ల9-47శువర్జ్యరా2-49 ల4-19శుదిన౨౭-౩౮ భు౧-౧౩ [భాను ౭ మీ భు౧-౨౪
23		౯	స ఆ రా4-26(౫౪-౪౯)పూఫ17-47 (౨౮-౧౨) ఆయురా1-36 విష్టి17-25 వర్జ్య24-41 లరా2-13 శుదిన౨౭-౩౮
24		౧౦	అష్ట సో రా3-1(౫౧-౧౫)ఉఫ16-48(౨౫-౪౩) సౌభా23-11 బాల15-44 వర్జ్యరా1-3ల2.37శుదిన౨౭-౩౮ హస్త శు వే శైవనక్తం భు౧-౩౫
25	ర	౧౧	నవ మం రా2-13(౪౯-౧౪) హస్త16-21(౨౪-౩౪) శోభ21-15 తైతి14-37 వర్జ్య24.23 లరా2-0 శుదిన౨౭-౩౮ మూల౪ర్కః౧-౫౪ హస్త శు వే భు౧-౪౬
26		౧౨	దశ బు రా1-58(౪౮-౩౫)చిత్ర16-29(౨౪-౫౩)అతి19-43వణి14-6 వర్జ్య22-14ల23-52శు దిన౨౭-౩౮ భు౧-౫౭
27		౧౩	ఏకా గు రా2-15(౪౯-౧౮) స్వాతి17-8(౨౬-౨౯) సుక18-38బవ14.6వర్జ్య23-0ల24-42శుదిన౨౭-౩౮ విశా కే వే పంచ గురు ౧౧ శీ సర్వ ౧౧ శీ భు౨-౭
28	ర	౧౪	ద్వాద శు రా3-2(౫౧-౧౩)విశా18-18(౨౯-౨౩)ధృతి17-56కౌల14-39వర్జ్య22-34ల24-16 శుదిన౨౭-౩౯ పూషా ౧ర్కః౧౮-౬ విశా కే వే పంచ అనూ శక్రాం రాక్రాం ప్రదోషః భు౨-౧౮
29		౧౫	త్రయో శ రా4-15(౫౪-౧౬) అనూ19-58(౩౩-౨౧) శూల17-34 గర15-59 వర్జ్య రా1-57ల3-41 శు దిన౨౭-౩౯ అనూ శక్రాం రాక్రాం శని ౧౩ శీ భు క్షిః ౨-౨౯ [శివరాత్రి భు౨-౪౦
30		౧౬	చతు ఆ రా5-49(౫౮-౯) జ్యేష్ఠ21-49(౩౮-౧౧) గండ17-29 విష్టి17-2వర్జ్యం లేదు దిన౨౭-౪౦ శైవనక్తం మాస
31		౧౭	అమా ● సో పూర్తి(౬౦-౦) మూల24-7 (౪౩-౫౩) వృద్ధి17-41 చతు18-46 వర్జ్య6-36ల8-21 శువర్జ్య రా22-22 ల24-7శు దిన౨౭-౪౦పూషా౨ర్కః౩౪-౧౨ పూషా రక్రాం సర్వ ౩౦ మా సోమవత్యమా అన్వా॥ భు౨-౫౧
1		౧౮	అమా మం 7-44(౨-౫౪) పూషారా2-40(౫౦-౧౪) ధ్రువ18-7 నాగ7-44 వర్జ్య10-44ల12-30శు పూషా రక్రాం తిథిప్రతిపత్ పిండపితృయజ్ఞః యాగః భు౩-౧

మి వృ మే మీ

	కే		శు
యు	డిశ౩ ధనుషిబుధః 14వృశ్చికే శుక్రః 15 ధనుషి రవిః 25మకరే బుధః		
ప్లూ			
గు	శు నె	రబుశ రా	

1957 సం॥ ప్రారంభం జనవరి నెల

2	౧౯	శు ప్రతి బు 9-55(౮-౨౧)ఉషా రా౬-25(౫౭-౪) వ్యాఘా18-43 బవ9-55వర్జ్య11-35 ల 13-22కు దిన౨౭-౪౧ అనధ్యాయః చంద్రదర్శనం భు౩-౧౨
3	ర ౨౦	ద్వితీ గు 12-17(౧౪-౧౪)శ్రవ పూర్తి(౬౦-౦)హర్ష19-28కౌల12-17 వర్జ్య 9.54 ల 11-42కు దిన౨౭-౪౨ పూషా ౩ర్కః ౫౦-౩౩ శ్రవ కేవే సప్త౧ ఊ తిథి తృతీయ భు౩-౨౩
4	౨౧	తృతీ శు 14-50(౨౦-౩౭)శ్రవ8-21(౪-౨౫)వజ్ర20-18గర14-50వర్జ్య12-51ల14.39కు దిన౨౭-౪౩ శ్రవ కేవే సప్త ధని రావే సప్త శూన్యతిథి భు౩-౩౪
5	౨౨	చతుర్థీ శ 17-25(౨౭-౨) ధని 11-22(౧౧-౫౬) సిద్ధి 21-10 భద్ర 17-25వర్జ్య19-27ల 21-15కు దిన౨౭-౪౩ ధని రావే సప్త తిథి చతుర్థి భు౩-౪౫
6	౨౩	పంచ ఆ 19-58(౩౩-౨౫) శత 14-20(౧౯-౨౧) వ్యతీ 22-0 బవ 6-41వర్జ్య21-28ల 23-15కు దిన౨౭-౪౪ పాతార్క యోగః భు౩-౫౫
7	ర ౨౪	షష్ఠి సో 22-13(౩౯-౨) పూభా 17-6(౨౬-౧౫) వరీ 22-34కౌల9-5వర్జ్య రా3-38ల 5-24కు దిన౨౭-౪౫ పూషా౧ర్కః౬-౪౮ ఉభయప్రదోషః భు౪-౬
8	౨౫	సప్త మం 23-59(౪౩-౨౮) ఉభా 19-27(౩౨-౭) పరి 22-48 గర 11-6 వర్జ్యంలేదు దిన౨౭-౪౬ రేవ కుక్రాం భు౪-౧౭
9	౨౬	అష్ట బు రా1-5(౪౬-౧౩) రేవ21-10(౩౬-౨౬)శివ22-31విష్టి12-32వర్జ్య8-18ల10-1కు దిన౨౭-౪౭ షడశీతి ముఖం ౪౩-౪౨ రేవ కుక్రాం బుధాష్టమీ. మహారుద్ర౮మి అలభ్యయో॥ భు౪-౨౮
10	ర ౨౭	నవ గు రా1-25(౪౭-౧)అశ్వ22-11(౩౮-౫౬)సిద్ధ21-41బాల13-16వర్జ్య18-1ల19-41కు దిన౨౭-౪౮ ఉషా ౧ర్కః ౨౨-౫౭ భు౪-౩౯ [పంచ కేక్రాం భు౪-౪౯
11	౨౮	దశ శు 24-55(౪౫-౪౬)భర22-23(౩౯-౨౪)సాధ్య20-13 తైతి13-10వర్జ్య7-52 ల9-29కు దిన౨౭-౪౯ కృత్తి రావే
12	౨౯	ఏకా శ 23-47(౪౨-౩౦)కృత్తి21-47(౩౭-౫౬)శుభ18-5వణి12-16వర్జ్య10-5 ల11-39కు దిన౨౭-౫౦ కృత్తి రావే పంచ కేక్రాం సర్వ ౧౧శీ త్రైవతమన్వాది వైకుంఠ (ముక్కోటి) ౧౧శీ భు౫-౦
13	ర ౧	ద్వాద ఆ 21-29(౩౭-౧౦)రోహి20-24(౩౪-౨౮)శుక్ల15-16బవ10-33వర్జ్య12-52ల14-22కు వర్జ్యరా1-32ల3-0కు దిన౨౭-౫౨ వైపా12-45ల24-29కు ఉషా౨మకరే శత్రుస్థార్కః ౩౯-౧౩ మృగ రవే పరదినే మకర సం॥పు॥ కా॥ భు౫-౧౧ [మృగ రవే పంచ భు౦-౩
14	౨	త్రయో సో 18-43(౩౦-౧౬)మృగ18-22(౨౯-౨౩) బ్రహ్మ11-56 కౌల8-6వర్జ్య రా1-52 ల3-18కు దిన౨౭-౫౩
15	౩	చతుర్ద మం 15-26(౨౨-౧)ఆర్ద్ర15-49(౨౨-౫౭)ఐంద్ర8-11వైధృ రా4-3 వణి15-25వర్జ్య రా2-22 ల3-46కు దిన౨౭-౫౪ తిథిద్వయం అన్వాధానం భు౦-౧౩
16	ర ౪	పూ ○ బు11-50(౧౨-౫౯) పున12-56 (౧౫-౪౬) విష్క23-44 బవ11-50 వర్జ్య19-56 ల21-20 కు దిన౨౭-౫౫ ఉషా ౩ ర్కః౫౫-౩౩ పుష్య శ వే యోగః భు౦-౨౨
17	౫	బ్రప్రతి గు 8-3(౩[illegible]౩౩)ద్వితీ రా4-16 (౫౦-౫౩) పుష్య9-54 (౮-౧౧) ప్రీతి19-22 కౌల8-3 వర్జ్య21-4 ల22-28 కుదిన౨౭-౫౭ పుష్య శవే స్వాధ్యాయః భు౦-౩౨
18	౬	తృతీ శు 24-42(౪౫-౧౦) ఆశ్రే6-52(౦-౩౫) మఘరా4-5(౫౩-౩) ఆయు15-5 వణి14-29 వర్జ్య17-28 ల18-53 కుదిన౨౭-౫౮ పూఫ శు వే ప్రదోషాభావః భు౦-౪౧ [శు వే భు౦-౫౦
19	౭	చతు శ 21-30(౩౭-౧౦)పూఫరా1-42(౪౭-౪౧) సౌభా11-6బవ11-6 వర్జ్య11-18 ల12-44 కుదిన౨౭-౫౯ పూఫ
20	ర ౮	పంచ ఆ18-51(౩౦-౩౨)ఉఫ23-55(౪౩-౧౨)శోభ7-27 అతిగం రా4-18 కౌ8-10వర్జ్య8-22ల9-51 కు దిన౨౮-౦ ఉషా౪ర్కః౧౨-౦ కుంభాయనం ౧౬-౧౪ హరిపద పు॥ కా॥ భు౧-౦ [భు౧-౯
21	౯	షష్ఠి సో 16-51(౨౫-౩౩)హ22-45(౪౦-౧౮)సుక రా1-42వణి16-51వర్జ్య7-54ల9-26కు వర్జ్యరా6-37లదిన౨౮-౨
22	౧౦	స మం 15-37(౨౨-౨౭) చిత్ర22-22 (౩౯-౧౯) ధృతి23-44 బవ15-37 వర్జ్య శే8-12కు వర్జ్యరా4-3ల5-41కు తిథి సప్తమి శైవనక్తం ఉభయానధ్యాయః భు౧-౧౯
23	౧౧	అష్ట బు 15-10 (౨౧-౨౧) స్వాతి22-46 (౪౦-౧౯) శూల22-22 కౌల15-10 వర్జ్యరా4-37 ల6-17 కుదిన౨౮-౬ శ్రవ౧ర్కః౨౮-౩౬ విశాక్రాం కేవే పంచ తిథి అష్టమి భు౧-౨౮
24	౧౨	నవ గు15-29(౨౨-౮) విశా23-51 (౪౩-౩) గం॥ 21-36 గర15-29 వర్జ్యరా 4-8ల5-51కు దిన౨౮-౭ వ్యపా14-20 లరా4-23 కు విశా రాక్రాం కేవే పంచతిథినవమి భు౧-౩౮
25	౧౩	దశ శు 16-27(౨౪-౩౨)అనూరా1-32(౪౭-౧౪)వృ21-16భద్ర16-26వర్జ్యలేదు దిన౨౮-౮ జ్యే శక్రాం భు౧-౪౭
26	ర ౧౪	ఏకా శ 17-58 (౨౮-౨౦) జ్యేష్ఠరా3-43 (౫౨-౪౨) ధ్రువ21-22 బాల17-58 వర్జ్య7-38ల9-423కు దిన౨౮-౧౦ శ్రవ౨ర్కః౪౫-౧౯ జ్యేష్ఠ శక్రాం సర్వ ౧౧ శీ భు౧-౫౭
27	౧౫	ద్వాద ఆ 19-54(౩౩-౧౨) మూలరా6-12(౫౮-౫౮) వ్యాఘా21-45 కౌల6-55వర్జ్య 12-32 ల 14-18కు వర్జ్య రా 4-26 ల 6-12కు దిన ౨౮-౧౨ భు౨-౬ [శివరాత్రి భు౨-౧౫
28	౧౬	త్రయో సో 22-7(౩౮-౪౬)పూషా పూర్తి(౬౦-౦) హర్ష 22-21గర9-1 వర్జ్య16-54ల18-41కు దిన ౨౮-౨౪ మాస
29	౧౭	చతు మం 24-27(౪౪-౩౪) పూషా8-57(౫-౪౯)వజ్ర23-1 విష్టి11-17వర్జ్య17-53ల19-40కుదిన౨౮-౧౬ కృష్ణాంగారక ౧౪ శీ శైవనక్తం భు౨-౨౫
30	ర ౧౮	అమా ● బురా2-54(౫౦-౪౩)ఉషా11-45(౧౨-౫౧) సిద్ధ23-46 చతు13-40 వర్జ్య16-15ల18-3కు దిన ౨౮-౧౮ శ్రవ౩ర్కః౨-౧౪ శ్రవ రక్రాం కేవే సప్త సర్వ ౩౦ మా అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః భు౨-౩౪

మి	వృ	మీ	మే
	కే	!	శు
యు	జన 7. ధనుషి శుక్రః 8 ధనుషి వక్రి బుధః 13 మకరే రవిః 17 మేషే కుజః		
ప్లూ			బు
గు	నె	శుశరా	ర

1957 జనవరి నెల

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) శ్రీ దుర్ముఖ సంవత్సర మార్గశిరమాసః శకః ౧౮౭౮ క్రీ.శ. 1956 సం. కలిః ౫౦౫౭

1956 సం॥ డిసెంబరు నెల

3 శు ప్రతి సో 13-25 (౧౭-౪౫) జ్యేష్ఠ 14-10వర్జ్య22-43ల 24-26కు తిథిద్వితీయ యాగః అనధ్యాయః
4 ద్వితీ మం14-38 (౨౦-౪౮) మూల 15-54 వర్జ్య 14-11ల 15-54కువర్జ్య రా2-22ల4-6కు శూన్యతిథి
5 తృతీ బు 16-18 (౨౪-౫౬) పూషా 18-3 వర్జ్య రా2-51ల 4-37కుదిన౨౭-౩౩తిథి తృతీయఉభయప్రదోషః
6 చతుర్థి గు 18-16(౨౯-౪౮) ఉషా 20-29 వర్జ్య24-55ల రా 2-41కు
7 పంచ శు 20-25(౩౫-౧౧) శ్రవ23-5వర్జ్య రా3-31ల 5-18కు
8 షష్ఠి శ 22-37 (౪౦-౩౮) ధనిరా 1-44 వర్జ్యంలేదు ఉభయ ప్రదోషః
9 సప్త ఆ 24-39(౪౫-౪౧) శతరా4-11వర్జ్య 9-41ల11-26కు ౨౭-౨౯ [దిన12-55కు
10 అష్ట సో రా 2-24 (౫౦-౨) పూభా రా 6-22 వర్జ్య11-10ల
11 నవ మం రా 3-41 (౫౩-౧౨) ఉభా పూర్తి వర్జ్య 16-40ల 18-23కు [సత్యనిధి తీ॥ పు॥
12 దశ బు రా4-32(౫౫-౨౧)ఉభా7-56వర్జ్య20-33ల22-14కు
13 ఏకా గు రా4-45(౫౫-౫౧) రేవ9-11వర్జ్య రా-5-47ల దిన ౨౭-౨౬స్మార్త రామానుజ౧౧శీ సత్యనాథ తీ॥ పు॥
14 ద్వాద శు రా4-34 (౫౫-౨౧) అశ్వ9-55 శేవ7-26కు వర్జ్య 19-36ల21-13కు మాధ్వ౧౧శీ ప్రదోషః
15 త్రయో శ రా3-46(౫౩-౧౯)భర10-9 వర్జ్య22-2ల23-37కు ధనుషిరవిః౨౫-౨౬ధన్నుసం॥పు॥కా
16 చతుర్ద ఆ రా2-39(౫౦-౨౯)కృత్తి9-56వర్జ్య రా1-31ల3-5కు
17 పూర్ణి ○ సో రా1-1(౪౬-౨౫) రోహి 9-18 వర్జ్య 14-40ల 16.12కు అన్వాధానం

1956 సంవత్సరం డిసెంబరు నెల

18 బ ప్రతి మం 23-10 (౪౧-౪౫) మృగ 8-19 వర్జ్య 16-16ల 17-47కు యాగః రఘునాథ తీ॥ పు॥
19 ద్వితీ బు 21-2(౩౬-౨౫)ఆర్ద్ర7-3పున రా5-35వర్జ్య18-19ల 19-49కు దిన౨౭-౨౪ [కు ప్రదోషః
20 తృతీ గు 18-47(౩౦-౪౬)పుష్య రా3-58వర్జ్య 13-3ల14-33
21 చతుర్థి శు 16-26 (౨౪-౫౨) ఆశ్రే రా2-15 వర్జ్య 15-51ల 17-20కు [తిథిద్వయం
22 పంచ శ 14-5(౧౮-౫౭) మఘ24-36వర్జ్య13-26ల 14-55కు
23 షష్ఠి ఆ 11-49(౧౩-౧౭)పూఫ23-5 వర్జ్య8-6ల9-36కువర్జ్య రా5-54లతిథిసప్తమిదిన౨౭-౨౨
24 సప్త సో 9-44 (౮-౩) ఉఫ21-47 శేవ7-25కువర్జ్య రా5-43ల దిన౨౭-౨౩ శైవనక్తం
25 అష్ట మం 7-51(౩-౨౦)నవ రా6-12(౫౫-౫౨)హస్త20-45 శేవ 7-21కు వర్జ్య రా 4-31ల 6-4కు దిన ౨౭-౨౩ స్వాధ్యాయః
26 దశ బు రా5-8(౫౬-౩౧)-చిత్ర20-31వర్జ్య రా1-35ల3-10కు
27 ఏకా గు రా4-16(౫౪-౨౧) స్వాతి 19-46 వర్జ్య రా1-21ల 3-0కు స్మార్త౧౧శీ
28 ద్వాద శు రా4-1 (౫౩-౩౯) విశా19-56 వర్జ్య 24-3ల రా 1-42కు రామానుజమాధ్వ౧౧శీ ప్రదోషః
29 త్రయో శ రా4-19(౫౪-౨౬) అనూ20-36 వర్జ్య రా2-28ల 4-8కుదిన౨౭-౨౪ [నక్తం మా॥శి॥
30 చతుర్ద ఆ రా5-3(౫౬-౧౪) జ్యే21-43 వర్జ్య రా6-16ల శైవ
31 అమా ● సో రా6-22(౫౯-౨౯) మూల23-22 శేవ7-59కు వర్జ్య రా 21-40ల 23-22కు సర్వ౩౦మా అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) శ్రీ దుర్ముఖ సంవత్సర పౌషమాసః శకః ౧౮౭౮ క్రీ.శ. 1957 సం. కలిః ౫౦౫౭

1957 సంవత్సరం జనవరి నెల

1 శు ప్రతి మం పూర్తి (౬౦-౦)పూషా రా1-24వర్జ్య 9-47ల 11-31కు యాగః [అనధ్యాయః
2 ప్రతి బు 8-7(౩-౫౦)ఉషా రా3-50వర్జ్య 10-13ల 11-59కు
3 ద్వితీ గు 10-7(౮-౫౧)శ్రవ రా6-24వర్జ్య8-15ల10-2కు దిన ౨౭-౨౬ [12-38కు తిథి చతుర్థి
4 తృతీ శు 12-17(౧౪-౧౬)ధని పూర్తి(౬౦-౦)వర్జ్య10-51ల
5 చతుర్థి శ 14-28(౧౯-౫౧) ధని 9-2 వర్జ్య 16-59ల18-45కు శూన్యతిథి
6 పంచ ఆ 16-28(౨౪-౪౧)శత11-31వర్జ్య18-30 ల 20-15కు తిథి పంచమి [ఉభయ ప్రదోషః దిన౨౭-౩౦
7 షష్ఠి సో 18-8(౨౮-౫౦)పూభా13-43వర్జ్య24-2ల రా1ల45
8 సప్త మం 19-24(౩౧-౫౯)ఉభా15-31వర్జ్య రా4-12ల5-53కు దిన౨౭-౩౧
9 అష్ట బు 20-8 (౩౩-౫౦) రేవ 16-52 వర్జ్యలేదు
10 నవ గు 20-25(౩౪-౨౯)అశ్వ17.45వర్జ్య13-37ల 15-16కు వర్జ్య రా3-29ల5-7కు దిన౨౭-౩౨
11 దశ శు 20-5(౩౩-౪౦)భర18-5వర్జ్య రా6-2ల దిన౨౭-౩౩
12 ఏకా శ 19-2(౩౧-౪౮)కృత్తి17-59 శేవ7-37 కు సర్వ౧౧శీ
13 ద్వాద ఆ 18-7(౨౮-౪౬)రోహి17-25వర్జ్య9-37ల11-10కు వర్జ్య22-49 ల 24-21కు మకరేరవిః౪౪-౨౭పరది సేమకర సం॥పు॥కా॥ [1-59కుతిథిత్రయోదశి స్వాధ్యాయః
14 త్రయో సో 16-32(౨౪-౨౭)మృగ16-30వర్జ్య24-28ల రా
15 చతుర్ద మం 14-39(౨౦-౩) ఆర్ద్ర15-17వర్జ్య రా2-34ల4-4కు తిథిద్వయం
16 పూర్ణి ○ బు 12-33(౧౪-౪౭) పున 13-50 వర్జ్య 21-19 ల 22-49కు ప్రతిపత్తిథి సద్యస్థాలయాగః ఎంబార్ తి॥న॥

1957 సంవత్సరం జనవరి నెల

17 బ ప్రతి గు 10-17(౯-౮)పుష్య12-15వర్జ్య14-10ల రా1-39 కుదిన౨౭-౪౧
18 ద్వితీ శు 7-56(౩-౧౪)తృతీ రా5.32(౫౪-౦) ఆశ్రే10-35 వర్జ్య21-45ల23-15కు తిరుముడిశయాళ్వార్ తి॥ న॥
19 చతుర్థీ శ రా3-17(౫౧-౩౭)మఘ8-56వర్జ్య16-25ల17-55కు
20 పంచ ఆ రా1-10(౪౬-౨౦) పూఫ 7-23ఉఫ రా5-55వర్జ్య 14-9ల15-39కు
21 షష్ఠి సో 23-21(౪౧-౪౭)హస్త రా4-50వర్జ్య13-56ల15-28 కు ఉభయప్రదోషః కూరత్తాళ్వార్ తి॥ న॥
22 సప్త మం 21-48(౩౭-౫౫)చిత్ర రా4-1వర్జ్య12-33 ల 14-6 కు సత్యకామతీ॥ పు॥ నృహరి తీ॥ పు॥
23 అష్ట బు 20-41(౩౫-౩౭)స్వా రా3-39 వర్జ్య9-32ల11-6కు శైవనక్తం
24 నవ గు 19-57(౩౩-౧౭)విశా రా3-39 వర్జ్య9-15ల10-51కు దిన౨౭-౫౧
25 దశ శు 19-46(౩౨-౪౯)అనూ రా4-14వర్జ్య7-45ల9-23కు
26 ఏకా శ 20-2(౩౩-౩౦)జ్యే రా5-12వర్జ్య10-4 ల 11-44కు సర్వ ౧౧శీ
27 ద్వాద ఆ 20-51 (౩౫-౩౪) మూల పూర్తి (౬౦-౦) వర్జ్య 13-43ల15-25కు వర్జ్య రా5-8ల
28 త్రయో సో 22-7(౩౮-౪౪)మూల6-51వర్జ్య శే6-51కు వర్జ్య 17-14ల18-58కు మాసశివరాత్రి
29 చతుర్ద మం 23-50(౪౪-౩)పూషా8-48వర్జ్య17-35ల19-20 కు శైవనక్తం విద్యాధీశ తీ॥ పు॥
30 అమా ● బు రా1-51 (౪౮-౬) ఉషా 11-8 వర్జ్య15-33ల కుదిన౨౮-౨సర్వ౩౦మా అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః

1957 సం॥ ఫిబ్రవరి నెల (౧౩౬౬ ఫసలీ [illegible] నెల) 1957 సంవత్సరం ఫిబ్రవరి నెల

31		౧౯	శుప్రతి గు రా5-25(౫౭-౦)శ్రవ14-41(౨౦-౧౦) వ్యతీ24-35 కింస్తు16-9వర్జ్య19-10ల20-58 శుదిన౨౮-౨౦ శ్రవ రక్రాం కేవే సప్త ధనిరావే సప్తయాగః భు౨-౪౪ [సప్త చంద్రదర్శనం భు౨-౫౩
1		౨౦	ద్వితీ శు పూర్తి(౬౦-౦)ధని17-37(౨౭-౨౯)వరీరా1-24 బాల18-39వర్జ్య రా1-41ల3-29శు దిన౨౮-౨౧ ధని రావే
2	ర	౨౧	ద్వితీ శ 7-53(౩-౧౩)శత20-30(౩౪-౪౬)పరిరా2-10 కౌల7-53వర్జ్య రా3-39ల5-26 శుదిన౨౮-౨౩ శ్రవ౪ర్క్షః౧౯-౧౮ భు౩-౩ [దిన౨౮-౨౫ భు౩-౧౨
3		౨౨	తృతీ ఆ 10-20(౯-౧౯) పూభా23-19(౪౧-౪౮) శివరా2-52 గర10-20వర్జ్యం లేదు
4		౨౩	చతుర్థి సో 12-36(౧౫-౧)ఉభా రా1-54(౪౮-౧౬)సిద్ధరా3-23భద్ర12-36వర్జ్య9-57 ల11-43శుదిన౨౮-౨౭ తిథి పంచమి సోపపదం భు౩-౨౨
5	ర	౨౪	పం మం 14-33(౧౯-౫౩)రేవరా4-6(౫౩-౪౫)సాధ్యరా3-33 బాల14-32వర్జ్య15-0 ల16-45శుదిన౨౮-౨౯ధని౧ర్క్షః౩౬-౩౮ అశ్వి శుక్రాం శూన్యతిథిః భు౩-౩౧
6		౨౫	షష్ఠి బు 15-58(౨౩-౨౮)అశ్విరా5-43(౫౭-౪౯) శుభరా3-15 తైతి15-58 వర్జ్య రా1-26ల3-8శుదిన౨౮-౩౧వైపారా3-18ల అశ్వి శుక్రాం తిథిషష్ఠి భు౩-౪౦
7		౨౬	స గు 16-47(౨౫-౩౦)భరపూర్తి(౬౦-౦)శుక్లరా2-30వణి16-47 వర్జ్య15-43ల17-23 శు దిన ౨౮-౩౩ వైపా 11-2 శు వైవస్వతమన్వాది రథసప్తమి. సూర్యజయంతి స్వాధ్యాయః భు౩-౫౦
8	ర	౨౭	అష్ట శు 16-50(౨౫-౪౦)భర6-43(౦-౨౩)బ్రహ్మరా1-6బవ16-50వర్జ్య18-48ల20-25 శుదిన౨౮-౩౫ ధని౨ర్క్షః ౫౪-౭ కృత్తి రావే పంచ కేక్రాం భు౩-౫౯
9	(మకరమాసం)	౨౮	నవ శ 16-6(౨౩-౪౯)కృత్తి6-54(౦-౫౦) రోహిరా6-20(౫౮-౩౪) ఐంద్ర23-8 కౌల16-6వర్జ్యం22-31 ల24-5 శుదిన౨౮-౩౭ తిథి నవమి భు౪-౯
10		౨౯	దశ ఆ 14-31(౧౯-౫౬) మృగరా4-56(౫౫-౫౭) వైధృ20-27 గర14-31 వర్జ్య11-35 ల13-6 శుదిన౨౮-౪౦ తిథి ద్వయం భు౪-౧౮ [ద్వాదశి సర్వ ౧౧ శీ భీష్మ ౧౧ శీ సోపపదం భు౪-౨౮
11		౩౦	ఏకా సో 12-13(౧౪-౯)ఆర్ద్రా రా2-53(౫౦-౫౦)విష్కం17-12 భద్ర12-12వర్జ్య12-37ల14-5 శుదిన౨౮-౪౨ తిథి
12	ర	౧	ద్వాద మం 9-16(౬-౪౭) త్రయో రా5-48(౫౧-౨౦) పున24-17ప్రీతి13-32 బాల9-16 వర్జ్య13-35 ల15-1శుదిన ౨౮-౪౪ధని౩ కుంభే శ్రతుస్థోర్క్షః౧౧-౫౩ పుష్య శవే వరాహకల్పః కుంభసంక్రమణ పు॥ కా॥ భు౪-౩౭
13		౨	చతుర్ద బు రా2-1(౪౮-౪౨) పుష్య21-19(౩౬-౩౮) ఆయు9-25 సౌభా రా5-0 గర15-54 వర్జ్య7-17ల8-41శుదిన ౨౮-౪౬పుష్య శ వే ఆశ్రే ర వే పంచ భు౦-౭
14		౩	పూర్ణి ○ గు 22-6(౩౮-౫౪)ఆశ్రే18-12(౨౯-౯) శోభ24-37 విష్టి12-3 వర్జ్య8-27ల9-51 శువర్జ్య రా4-38 ల6-2 శుదిన౨౮-౪౮ఆశ్రే రవే పంచ మఘశువే సప్త అన్వాధానం గురు ౧౫ మా భు౦-౧౫
15	ర	౪	బప్రతి శు 18-13(౨౯-౧౬) మఘ15-4(౨౧-౨౩) అతిగం20-10బాల18-9వర్జ్య22-6ల23-31శు దిన౨౮-౫౦ ధని ౪ర్క్షః౨౯-౫౪ మఘ శువే సప్తయాగః భు౦-౨౩ [భు౦-౩౨
16		౫	ద్వితీ శ 14-37(౨౦-౧౫)పూఫ12-10(౧౪-౭) సుక16-1గర14-37 వర్జ్య18-37ల20-3శు దిన౨౮-౫౩ తిథిద్వయం
17		౬	తృ ఆ 11-24(౧౨-౧౬)ఉఫ9-39(౭-౫౩) ధృతి12-11భద్ర11-24వర్జ్య 17-22ల18-51శు దిన౨౮-౫౫ భు౦-౪౦
18	ర	౭	చతుర్థి సో 8-47(౫-౪౨)హస్త7-42(౩-౧) చిత్రరా6-28(౫౬-౫౫) శూల8-52 గండరా6-7 బాల8-46వర్జ్య15-18 ల16-49శుదిన౨౮-౫౭ వ్యపా17-9ల22-48శు శత౧ర్క్షః౪౮-౯ మీనాయనం ౫౨-౨౧ స్వాతి రవే పరేహ్ని షడశీతి పు॥ కా॥ భు౦-౪౮
19	(కుంభమాసం)	౮	పంచ మం 6-52(౦-౫౮)షష్ఠిరా5-47(౫౭-౧౬)స్వాతిరా6-1(౫౮-౫౧)వృద్ధిరా4-1తైతి6-52వర్జ్య11-57ల13-31 శుదిన౨౮-౫౯ స్వాతి రవే విశా రాక్రాం కేవే పంచ భు౦-౫౬
20		౯	స బు రా5-35(౪౭-౫౬) విశా పూర్తి 6-29 ధ్రువరా2-39విష్టి17-41వర్జ్య11-44ల13-22శుదిన౨౯-౨విశా రాక్రాం కేవే పంచ భు౧-౫
21		౧౦	అష్ట గు రా6-13(౫౯-౨౨) అనూ పూర్తి(౬౦-౦) వ్యాఘా రా1-53 బాల17-54 వర్జ్య10-40 ల12-21శు దిన౨౯-౪ అనూ శువే పంచ శైవనక్తం భు౧-౧౩
22	ర	౧౧	నవ శు పూర్తి(౬౦-౦)అనూ7-41(౩-౪)హర్ష రా1-41 తైతి18-53వర్జ్య13-43ల15-27శుదిన౨౯-౬ శత౨ర్క్షః౬-౪౪ అనూ శువే పంచ జ్యేష్ఠ శక్రాం భు౧-౨౧
23		౧౨	నవ శ 7-34(౨-౪౭)జ్యే9-36(౭-౫౩)వజ్రరా1-57గర7-34వర్జ్య18-26ల20-12శుదిన౨౯-౮ జ్యే శక్రాం భు౧-౩౦
24		౧౩	దశ ఆ 9-30(౭-౩౭)మూల 12-5(౧౪-౪) సిద్ధిరా2-36భద్ర9-30 వర్జ్య10-19 ల12-5శు వర్జ్య22-48ల24-35శు దిన ౨౯-౧౧ భు౧-౩౮
25	ర	౧౪	ఏకా సో 11-49(౧౩-౨౭)పూషా14-53(౨౧-౭) వ్యతీరా3-24బాల11-49 వర్జ్య23-52 లరా1-40శు దిన౨౯-౧౩ శత౩ర్క్షః౨౫-౩౮ తిథి ద్వాదశి సర్వ ౧౧ శీ భు౧-౪౬ [కేవే సప్త ౩౩ ఊ శూన్యతిథి భు౧-౫౫
26		౧౫	ద్వాద మం 14-9(౧౯-౪౫)ఉషా17-51(౨౮-౩౪)వరీ రా4-16తైతి14-19 వర్జ్య22-21ల24-9శు దిన౨౯-౧౫ శ్రవ
27		౧౬	త్రయో బు 16-53(౨౬-౯)శ్రవ20-51(౩౬-౫) పరిరా5-10 వణి16-53 వర్జ్య రా1-20ల3-8శు దిన౨౯-౧౮ శ్రవ కేవే సప్త ధని రావే సప్త తిథి త్రయోదశి శైవనక్తం మాసశివరాత్రి మహాశివరాత్రిః స్వాధ్యాయః భు౨-౩
28	ర	౧౭	చతు గు 19-20(౩౨-౨౧)ధని23-46(౪౩-౨౪)శివరా5-57శకు19-20వర్జ్యం లేదు దిన౨౯-౨౦ శత౪ర్క్షః౪౪-౫౧ ధని రావే సప్త శత రక్రాం భు౨ ౧౧
1		౧౮	అమా ● శు 21-41(౩౮-౧౬)శతరా2-33(౫౦-౨౪) సిద్ధపూర్తి చతు8-35వర్జ్య7-47ల9-34శుదిన౨౯-౨౩ శతరక్రాం సర్వ ౩౦ మా అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః ద్వాపరయుగాదిః బ్రహ్మపూజ పితృతిథి అలభ్యయో॥ భు౨-౧౯

మి	వృ	మే	మీ
	శ	కు	
యు	జన31మకరే శుక్ర ఫిబ్ర7 మకరే బుధః 12కుంభే రవిః 24 కుంభే శుక్రః 28 కుంభే బుధః		
ప్లూ			ర
గు	నె	శ. రా	బు. శు

[..]ర్ముఖసంవత్సరఫాల్గునమాస(మాధవః వసంతః ఉత్తరాయణం)శక౧౮౭౮ క్రీ.సం.1957కలి౫౦౫౭ఫసలీ౧౩౬౬

తేది			వివరములు
2		౧౯	శు ప్రతి శ 23-52(౪౩-౪౨)పూభా రా5-9(౫౬-౫౫)సిద్ధ6-38 కింస్తు10-47 వర్జ్య 9-38ల11-24కు దిన౨౯-౨౫శుక్ర మౌఢ్య ప్రా॥ ౫౭-౦యోగః భు౨-౨౮ [రా1-57ల చంద్రదర్శనం భు౨-౩౭
3		౨౦	ద్వితీ ఆ రా1-50(౪౮-౪౧)ఉభా పూర్తి(౬౦-౦) సాధ్య7-11బాల12-50 వర్జ్య 15-43ల17-29కు దిన౨౯-౨౭వైపా
4	ర	౨౧	తృతీ సో రా3-31(౫౨-౫౫) ఉభా7-34(౩-౩) శుభ7-35 తైతి14-40 వర్జ్య20-39 ల 22-24కుదిన౨౯-౩౦వైపా7-45కు పూభా౧ర్కః౪-౨౧ భు౨-౪౪
5		౨౨	చతుర్థి మం రా4-52(౫౬-౧౯) రేవ9-42(౮-౨౬) శుక్ల7-45 వణి 16-11వర్జ్యలేదు దిన౨౯-౩౨భౌమచతుర్థి పుత్ర గణపతి వ్రతం భు౨-౫౩
6		౨౩	పంచ బు రా5-46(౫౮-౩౬)అశ్వ11-30(౧౨-౫౫)బ్రహ్మ7-38బవ17-19వర్జ్య7-12ల8-55కు వర్జ్య21-38ల23-19కుదిన౨౯-౩౪ భు౩-౧
7	ర	౨౪	షష్ఠి గు రా6-3(౫౯-౨౦)భర12-49(౧౬-౧౫)ఐంద్ర7-16వైధృ రా 6-18 కౌల17-59 వర్జ్యరా1-12ల2-51కు దిన౨౯-౩౭పూభా౨ర్కః ౨౪-౧౫కృత్తి కు క్రాం రా వే పంచ కే క్రాం భు ౩-౯
8		౨౫	సప్త శు రా5-48(౫౮-౪౬) కృత్తి13-33(౧౮-౭) విష్క రా4-56గర17-55వర్జ్య రా5-39లదిన౨౯-౩౯కృత్తి కు క్రాం రా వే పంచ కే క్రాం సత్యవ్రత తీ॥పు॥భు౩-౧౮
9		౨౬	అష్ట శ రా4-50(౫౬-౨౦) రోహి13.42(౧౮-౨౯) ప్రీతి రా3-1 విష్టి17-19 వర్జ్య శే7-15కు వర్జ్య 19-9 ల 20-43కు దిన౨౯-౪౨ భు౩-౨౬ [౪౪-౨౭ భు౩-౩౪
10	ర	౨౭	నవ ఆ రా3-7(౫౨-౬)మృగ13-6(౧౭-౩)ఆయు24-31బాల15-59వర్జ్య21-4ల22-35కు దిన౨౯-౪౪ పూభా౩ర్కః
11		౨౮	దశ సో 24-47(౪౬-౧౮)ఆర్ద్ర11-52(౧౪-౧)సౌభా21-32తైతి13-57వర్జ్య22-57ల24-26కు దిన౨౯-౪౬ భు౩-౪౨
12		౨౯	ఏకా మం 21-53(౩౯-౬) పున10-2(౯-౨౮) శోభ18.10 వణి11-20 వర్జ్య17-17ల 18-44కు దిన౨౯-౪౯పుష్య శవే సర్వ౧౧శీ భు౩-౫౧ [20-32కు దిన౨౯-౫౧పుష్య శవే భు౩-౫౯
13		౩౦	ద్వాద బు 18-37(౩౦-౫౬) పుష్య7-45(౩-౪౫) ఆశ్లే రా5-4(౫౩-౧౮) అతి గం14-15 బవ 8-15 వర్జ్య19-7 ల
14	ర	౧	త్రయో గు 15-3(౨౨-౩)మఘ రా2-12(౪౯-౫౪)సుక10-12ధృతి రా2-4 తైతి15-3వర్జ్య15-37ల17-2 కు దిన౨౯-౫౪ పూభా౪మీనే మిత్రస్థోర్కః౫-౬తిథిద్వయం కామదహనం అనధ్యాయః మీన సం॥పు॥కా॥ భు౪-౭
15		౨	చతుర్ద శు 11-24(౧౨-౫౮)పూఫ23-21(౪౨-౫౦)శూల రా1-52వణి11-24వర్జ్య9-14ల10-39కు వర్జ్య రా5-45ల దిన౨౯-౫౬వ్యాపా రా5-6ల తిథి పూర్ణిమా అన్వాధానం బ్రహ్మసావర్ణి మన్వాది హోళీ ౧౫మా భు౦-౭
16		౩	పూర్ణి ○ శ 7-50(౪-౬)బ ప్రతి రా4-32(౫౧-౪౪)ఉఫ20-41(౩౬-౧౨)గండ21-59బవ7-50వర్జ్య 7-10కు వర్జ్య రా4-17ల5-44కు దిన౨౯-౫౮వ్యపా9-34కు యోగః వసంతోత్సవః చూతకుసుమ భక్షణం భు౦-౧౫
17	ర	౪	బ ద్వితీ ఆ రా1-40(౪౮-౪౦)హస్త18-23(౩౦-౨౮)వృద్ధి18-14తైతి15-6వర్జ్య రా1-48ల3-17కు దిన౩౦-౧ ఉభా ౧ర్కః౨౬-౦దిన౩౦-౧హస్త రవే ౨౬ ఊ భు౦-౨౩ [భావః బ్రహ్మకల్పః భు౦-౩౧
18		౫	తృతీ సో 23-22(౪౨-౫౮) చిత్ర16-37(౨౬-౫) ధ్రువ15-2వణి12-31వర్జ్య21-58ల 23-30కు దిన౩౦-౩ప్రదోషా
19		౬	చతుర్థి మం 21-47(౩౯-౨) స్వాతి15-33(౨౩ ౨౭) వ్యాఘా12-21 బవ10-34వర్జ్య21-4ల 22-39కు దిన౩౦-౬విశా కు వే పంచ రాక్రాం కే వే పంచ భౌమ చతుర్థి ౦-౩౯
20	ర	౭	పంచ బు 20-59(౩౭-౬)విశా15-14(౨౨-౪౨)హర్ష10-16కౌల9-23వర్జ్య19-18ల20-56కు దిన ౩౦-౮ఉభా ౨ర్కః ౪౭-౧౯ మేషాయనం౫౧-౩౧విశా కు వే పంచ రాక్రాం కే వే పంచ పరదినే విషువత్పుణ్యకా॥ భు౦-౪౭
21		౮	షష్ఠి గు 21-1(౩౭-౧౦)అనూ15-43(౨౩-౫౪)వజ్ర8-53గర9-0వర్జ్య21-36 ల23-17కు దిన ౩౦-౧౧జ్యేష్ఠ శక్రాం ఉభయప్రదోషః భు౦-౫౫ [భు౧-౩
22		౯	సప్త శు 21-52(౩౯-౨౦)జ్యేష్ఠ16-57(౨౭-౩)సిద్ధి8-4విష్టి9-26వర్జ్య రా1-37ల3-21కు దిన ౩౦-౧౩జ్యేష్ఠ శక్రాం
23		౧౦	అష్ట శ 23-24(౪౩-౧౩)మూల18-56(౩౨-౨).వ్యతీ7-54 బాల10-37 వర్జ్య17-12 ల 18-56కు వర్జ్య రా5-33 ల దిన ౩౦-౧౬శైవనక్తం భు౧-౧౧ [భు౧-౧౯
24	ర	౧౧	నవ ఆ రా1-31(౪౮-౩౨)పూషా21-30(౩౮-౨౯)వరీ8-14తైతి12-27వర్జ్య శే7-19కు దిన౩౦-౧౮ఉభా ౩ర్కః౯-౦
25		౧౨	దశ సో రా3-54(౫౪-౩౩)ఉషా24-21(౪౫-౩౯)పరి8-56వణి14-42వర్జ్య6-26ల8-14కు వర్జ్య రా4-51లదిన౩౦-౨౦ అభిజిత్కవే ౨౮ ఊ౫౧పశ్రవ కే వే సప్త ౫౦ ఊభు౧-౨౭ [రా వే సప్తయతీనాం మాధ్వానాంచ ఉపవాసద్వా॥భు౧-౩౫
26		౧౩	ఏకా మం పూర్తి (౬౦-౦)శ్రవ రా3-22(౫౩-౧౪)శివ9-47బవ17-10వర్జ్య శే6-38కు దిన౩౦-౨౩ శ్రవ కే వే సప్త ధని
27	ర	౧౪	ఏకా బు 6-28(౧-౦)ధని పూర్తి(౬౦-౦)సిద్ధ10-45బాల6-28వర్జ్య7-52ల9-40కు దిన ౩౦-౨౫ఉభా ౪ర్కః౩౧-౬ ధని రా వే సప్త సర్వ౧౧శీ భు౧-౪౨ [భు౧-౫౦
28		౧౫	ద్వాద గు 8-58(౭-౧౭)ధని6-21(౦-౪౬) సాధ్య11-38తైతి 8-58 వర్జ్య14-23ల16-10కు దిన౩౦-౨౭ వైపా24-37ల
29		౧౬	త్రయో శు 11-11(౧౨-౫౩)శత9-8(౭-౪౪)శుభ12-18వణి11-11 వర్జ్య16-12ల17-58కు దిన౩౦-౨౯వైపా 6-18కు శైవనక్తం మాసశివరాత్రిః అనధ్యాయః భు౧-౫౮ [౫౩-౩౫ఉభా౪క్రాం౫౪పతిథిఅమా సర్వ౩౦మాభు౨-౬
30	ర	౧౭	చతుర్ద శ 13-9(౧౭-౫౦)పూభా11-39(౧౪-౫) శుక్ల12-48శకు13-9 వర్జ్య22-8 ల 23-53కు దిన౩౦-౩౨రేవ౧ర్కః
31		౧౮	అమా ● ఆ 14-49(౨౧-౫౯)ఉభా13-51(౧౯-౩౬)బ్రహ్మ13-3నాగ14-49వర్జ్య రా2-46ల4-30కు దిన ౩౦-౩౪ రేవ రక్రాం శూన్యతిథి అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః భు౨-౧౪

శ్రీ హేమలంబనామ సం॥ చైత్రమాసః (శుక్రః గ్రీష్మః ఉత్తరాయణం) శకః ౧౮౭౯ క్రీ.సం. 1957 కలిః ౫౦౫౮ ఫసలి ౧౩౬౬

తేది			వివరములు
1		౧౯	శు ప్రతి సో 16-4(౨౫-౧౦)రేవ15-42(౨౪-౧౫)ఐంద్ర13-0బవ16-4వర్జ్యం లేదు దిన౩౦-౩౬రేవ రక్రాం ప్రతిపత్తిథి యోగః చంద్రదర్శనం భు౨-౨౨

మి వృ మే మీ

	కే	శు	
యు	మార్చి7వృషే కుజః తులాయాం రాహుః మేషే కేతుః 14 మీనే రవిః 17 మీనే బుధః 20 మీనే శుక్రః		ర బు శు
ప్లూ			
గు	నె	శ.రా	

1957 సంవత్సరం మార్చి నెల

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) శ్రీ దుర్ముఖ సంవత్సర మాఘమాసః శకః ౧౮౭౮ క్రీ.శ. 1957 సం॥ కలిః ౫...

1957 సంవత్సరం ఫిబ్రవరి నెల

31| శు ప్రతి గు రా4-2(౫౩-౩౨) శ్రవ13-41 వర్జ్య18-7ల19-53 కు యోగః
1| ద్వితీ శు రా6-13(౫౯-౧) ధని16-19 వర్జ్య24-16ల రా2-2కు
2| తృతీ శ పూర్తి (౬౦-౦) శత 18-49 వర్జ్య రా1-50ల 3-35కు దిన ౨౮-౮ [దిన ౨౮-౧౦
3| తృతీ ఆ 8-8(౩-౫౦) పూభా 21-7 వర్జ్యం లేదు సోపపదం
4| చతుర్థీ సో 9-44(౭-౫౦) ఉభా23-4 వర్జ్య7-30ల 9-14కు
5| పంచ మం 10-55(౧౦-౪౭) రేవ24-31 వర్జ్య11-48ల13-30కు
6| షష్ఠి బు 11-36(౧౨-౩౨) అశ్వ రా1-31 వర్జ్య21-21ల23-1కు దిన౨౮-౧౬ వైవస్వతమన్వాది
7| సప్త గు 11-47(౧౨-౫౯) భర రా1-57 వర్జ్య11-17ల12-55కు రథసప్తమి ఉభయానధ్యాయః
8| అష్ట శు 11-25(౧౨-౮) కృత్తి రా1-58 వర్జ్య13-57ల15-33 కు దిన౨౮-౨౦ [ఆనంద తీ॥ పు॥
9| నవ శ 10-37(౧౦-౭) రోహి రా1-28 వర్జ్య17-38ల19-12కు
10| దశ ఆ 9-21(౭-౦) మృగ 24-37 వర్జ్య 6-51 ల 8-24కు దిన ౨౮-౨౪ స్మార్త ౧౧ శీ
11| ఏకా సో 7-45(౨-౫౯) ద్వాద రా5-53 (౫౫-౨౦) ఆర్ద్ర 23-25 వర్జ్య8-36ల10-7కు రామానుజమాధ్వ౧౧శీ సోపపదం సత్యజ్ఞాన తీ॥ పు॥
12| త్రయో మం రా3-43 (౫౨-౫౬) పున 22-2 వర్జ్య10-43 ల 12-14కు కుంభేరవిః౧౧-౩౬ కుంభసంక్రమణ పు॥ కా॥
13| చతుర బు రా1-22(౪౭-౪) పుష్య 20-26 శేవ 6-59కు దిన ౨౮-౩౧
14| పూర్ణి ○ గు 23-0(౪౧-౯) ఆశ్లే18-46 వర్జ్య8-21ల 9-5కు వర్జ్య రా5-54ల దిన౨౮-౩౩ అన్వాధానం

15| బ ప్రతి శు 20-33(౩౫-౫) మఘ 17-2 శేవ 7-23కు వర్జ్య 24-31ల రా 2-1కు దిన౨౮-౩౫ యోగః
16| ద్వితీ శ 18-21(౨౯-౩౪) పూఫ15-31 వర్జ్య22-17ల23-48కు
17| తృతీ ఆ 16-15(౨౪-౨౩) ఉఫ 14-6 వర్జ్య 22-5ల 23-36కు దిన౨౮-౪౦ తిథి తృతీయ [22-10కు తిథిద్వయం
18| చతుర్థి సో 14-25 (౧౮-౪౮) హస్త 12-55 వర్జ్య 20-38ల
19| పంచ మం 12.53(౧౬-౦) చిత్ర12-2 వర్జ్య17-31ల19-5కు దిన౨౮-౪౪ తిథి షష్ఠి [దిన౨౮-౪౩
20| షష్ఠి బు 11.45(౧౩-౧౧) స్వాతి11-33 వర్జ్య17-8ల18-44కు
21| సప్త గు 11-2(౧౧-౨౯) విశా11-28 వర్జ్య15-33 ల 17-10కు శైవ నక్తం ఉభయానధ్యాయః
22| అష్ట శు 10-50(౧౦-౫౭) అనూ11-53 వర్జ్య17-42ల19-22కు దిన౨౮-౫౧ [దిన౨౮-౫౪
23| నవ శ 11-9(౧౧-౧౪) జ్యేష్ఠ12-49 వర్జ్య 21-17ల22-59కు
24| దశ ఆ 11-59(౧౩-౫౧) మూల 14-15 వర్జ్య12-33ల14-15కు వర్జ్య24-35ల రా2-19కు తిథి ఏకాదశి
25| ఏకా సో 13-15(౧౭-౩) పూషా 16-5 వర్జ్య24-50ల రా2-35 కు తిథి ద్వాదశి సర్వ ౧౧ శీ
26| ద్వాద మం 14-56(౨౧-౧౮) ఉషా 18-18 వర్జ్య 22-43 ల 24-29కు శూన్యతిథి
27| త్రయో బు 16-57(౨౬-౧౯) శ్రవ20-49 వర్జ్య రా1-15ల3-2 కు దిన౨౯-౩ తిథి త్రయోదశి. శైవ నక్తం మహాశివరాత్రి స్వాధ్యాయః
28| చతుర్ద గు 19-4(౩౧-౪౧) ధని23-26 వర్జ్యం లేదు దిన౨౯-౬
1| అమా ● శు 21-11(౩౬-౫౯) శత రా2-0 వర్జ్య7-24ల9-10 కు సర్వ౩౦మా అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) శ్రీ దుర్ముఖ సంవత్సర ఫాల్గునమాసః శకః ౧౮౭౮ క్రీ. శ. 1957 కలిః ౫౦౫౭

1957 సంవత్సరం మార్చి నెల

2| శు ప్రతి శ 23-6(౪౧-౪౮) పూభా రా4-23 వర్జ్య9-2ల 10-48 కు యోగః [16-31కు
3| ద్వితీ ఆ 24-40 (౪౫-౪౫) ఉభా రా 6-19 వర్జ్య 14-47ల
4| తృతీ సో రా1-49 (౪౮-౪౧) రేవ పూర్తి (౬౦-౦) వర్జ్య 19-9ల20-52కు [౨౯-౧౮
5| చతుర్థి మం రా2-25(౫౦-౧౨) రేవ7-52 వర్జ్య రా4-46ల దిన
6| పంచ బు రా2-34 (౫౦-౩౬) అశ్వ 8-56 శేవ6-26కు వర్జ్య 18-46ల20-24కు దిన౨౯-౨౦ [ప్రదోషాభావః
7| షష్ఠి గు రా2-12 (౪౯-౪౨) భర9-29 వర్జ్య21-33ల 23-9కు
8| సప్త శు రా1-14(౨౭-౨౦) కృత్తి9-35 వర్జ్య రా1-21ల2-56కు దిన౨౯-౨౫ సత్యవ్రతతీ॥ పు॥
9| అష్ట శ 23-58(౪౪-౧౧) రోహి9-14 వర్జ్య 14-40ల16-13కు దిన౨౯-౨౮ తిరుకచ్చినంబి తి॥
10| నవ ఆ 22-15(౩౯-౫౪) మృగ8-29 వర్జ్య16-30-ల18-2కు దిన ౨౯-౩౦ [ల20-15కు కులశేఖరాళ్వార్ తి॥న॥
11| దశ సో 20-16(౩౪-౫౯) ఆర్ద్ర7-22 పున రా 6-6 వర్జ్య18-44
12| ఏకా మం 18-3(౨౯-౩౦) పుష్య రా4-30 వర్జ్య13-33ల15-3 కు సర్వ౧౧శీ [17-55కు తిథి ద్వాదశి
13| ద్వాద బు 15-47 (౨౩-౫౦) ఆశ్లే రా2-51 వర్జ్య 16-25ల
14| త్రయో గు 13-22(౧౭-౫౧) మఘ రా1-9 వర్జ్య14-0ల15-29 కు మీనేరవిః ౧-౨౭ తిథిద్వయం అనధ్యాయః మీన సం॥ పు॥ కా॥ [అన్వాధానం
15| చతుర్ద శు 10-56(౧౧-౨౪) పూఫ 23-31 వర్జ్య8-35ల10-5కు
16| పూర్ణి ○ శ 8-39(౬-౭) ఉఫ 22-3 వర్జ్య6-16ల7-46కు వర్జ్య రా6-1ల యోగః
17| బ ప్రతి ఆ 6-33(౦-౫౩) ద్వితీ రా4-34(౫-౩) హస్త20-48 వర్జ్య శే7-32కు వర్జ్య రా4-30ల 6-2కు తిరునారాయణ పెరుమాళ్లు తి॥ ॥ సత్యబోధ తీ॥ పు॥
18| తృతీ సో రా3-4(౫౨-౧౨) చిత్ర 19-52 వర్జ్య రా1-20ల2-54 కు దిన౨౯-౫౦ [రా2-25కు
19| చతుర్థి మం రా1-52 (౪౯-౧౫) స్వాతి 19-14 వర్జ్య 24-49ల
20| పంచ బు రా1-13(౪౭-౩౯) విశా19-6 వర్జ్య23-9ల24-46కు దిన౯-౫౫ [ప్రదోషాభావః విషువత్పుణ్యకాలః
21| షష్ఠి గు 24-57(౪౭-౧) అనూ 19-23 వర్జ్య రా1-11ల 2-50కు
22| సప్త శు రా1-18(౪౭-౫౪) జ్యేష్ఠ20-12 వర్జ్య రా4-38ల దిన ౩౦-౦ [91-47ల21-28కు
23| అష్ట శ రా2-3 (౪౯-౫౦) మూల 21-28 శేవ6-18కు వర్జ్య
24| నవ ఆ రా 3-22(౫౩-౧౧) పూషా23-15 వర్జ్య7-46ల9-30కు
25| దశ సో రా5-1(౫౭-౨౦) ఉషా రా 1-23 వర్జ్య7-57ల9-42కు వర్జ్య రా 5-48ల
26| ఏకా మం పూర్తి(౬౦-౦) శ్రవ రా3-50 శేవ7-33కు
27| ఏకా బు 7-2 (౨-౨౫) ధని పూర్తి (౬౦-౦) వర్జ్య 8-17ల 10-3కు దిన౩౦-౧౨ సర్వ౧౧శీ [౩౦-౧౫
28| ద్వాద గు 9-8(౭-౪౩) ధని6-27 వర్జ్య14-26ల 16-12కు దిన
29| త్రయో శు 11-11(౧౨-౫౩) శత9-2 వర్జ్య16-5ల17-51కు శైవ నక్తం మాసశివరాత్రి [తిథి అమా సర్వ౩౦మా
30| చతుర్ద శ 13-2(౧౭-౩౩) పూభా11-2 వర్జ్య21-52ల23-36కు
31| అమా ● ఆ 14-33(౨౧-౨౦) ఉభా13-31 వర్జ్య రా2-21ల 4-4కు శూన్యతిథి అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః

శ్రీ హేమలంబ సం॥ చైత్రః శకః ౧౮౭౯ క్రీ సం 1957 కలిః ౫౦౫౮

1| శు ప్రతి సో 15-36(౨౪-౧) 15-11 వర్జ్యం లేదు ప్రతిపత్తిథి యోగః దిన౩౦-౨౫

శ్రీః శ్రీః శ్రీః

ఆయాకార్తులందలి వాహనాదికము, వర్షవివరము

నెల. 1956	తేది సం	మాస తిథి వారములు	కార్తిక నక్షత్రం	తత్కాల నక్షత్రం	పుం స్త్రీ విచారం	వాహనము	సాగరచక్రము చే వృష్టి	గ్రహయోగాదివిచారముచే వర్షవివరము
ఏప్రిల్	13	చైత్ర శు తృతీ శుక్ర	అశ్విని	కృత్తిక	పుం. స్త్రీ	మండూక	సువృష్టి	అచటచట సాధారణ వర్షములు
,,	26	,, బ ప్రతి గురు	భరణి	అ. రాధ	స్త్రీ పుం.	గార్దభ	సువృష్టి	ఒక్కొకచోట గాలితోవర్షములు [డును
మే	10	,, బ అమా గురు	కృత్తిక	కృత్తిక	స్త్రీ. స్త్రీ	మూషక	సువృష్టి	అచటచట మంచివర్షములు గాలితో నుం
,,	24	వైశాఖ శు పూర్ణిగురు	రోహిణి	అనూరాధ	పుం. పుం	మహిషము	సువృష్టి	పర్వతప్రాంతములందు మంచి వర్షములు
జూన్	7	,, బ త్రయో గురు	మృగశిర	కృత్తిక	స్త్రీ. స్త్రీ	సర్ప	సువృష్టి	సువృష్టి, ఒక్కొకచో అతివృష్టి
,,	21	జ్యేష్ఠ శు త్రయోగురు	ఆర్ద్ర	అ. రాధ	స్త్రీ. పుం	మండూక	సువృష్టి	కొన్నితావులందు సువృష్టి
జూలై	5	,, బ ద్వాద గురు	పునర్వసు	రోహిణి	స్త్రీ. పుం	గార్దభ	అనావృష్టి	సస్యానుకూల వర్షములు
,,	19	ఆషాఢ శు ద్వాద గురు	పుష్య	జ్యేష్ఠ	స్త్రీ. స్త్రీ	జంబుక	అనావృష్టి	సువృష్టి ఒక్కొకచో అతివృష్టి
ఆగస్టు	2	,, బ దశ గురు	ఆశ్లే	రోహిణి	స్త్రీ. పుం	మహిషము	అనావృష్టి	సాధారణ వర్షములు
,,	16	శ్రావణ శు దశ గురు	మఘ	మూల	స్త్రీ. స్త్రీ	మూషక	సువృష్టి	సస్యోచిత వృష్టి
,,	29	,, బ అష్ట బుధ	పూ. ఫల్గుని	మృగశిర	స్త్రీ. స్త్రీ	మేషము	సువృష్టి	సస్యానుకూల వర్షములు [యును
సెప్టెం	12	భాద్ర శు అష్ట బుధ	ఉ. ఫల్గుని	మూల	పుం. స్త్రీ	సర్ప	సువృష్టి	గాలితోగూడిన వర్షములు బాగుగ కురి
,,	26	,, బ షష్ఠి బుధ	హస్త	మృగశిర	పుం. స్త్రీ	జంబుక	సువృష్టి	మంచివర్షములు కురియును
అక్టో	9	ఆశ్వ శు పంచ మంగ	చిత్ర	మూల	స్త్రీ. స్త్రీ	మయూర	సువృష్టి	గాలితో గూడిన మంచివర్షములు
,,	28	,, బ చతుర్థి మంగ	స్వాతి	రోహిణి	స్త్రీ. పుం	సర్ప	అనావృష్టి	గాలితో గూడిన మంచివర్షములు
నవం	5	కార్తికశుతృతీయ సో	విశాఖ	జ్యేష్ఠ	స్త్రీ. స్త్రీ	మండూక	అనావృష్టి	గాలితో గూడిన సాధారణ వర్షములు
,,	18	,, శు పూర్ణి ఆది	అనూ	రోహిణి	పుం. పుం	మయూర	అనావృష్టి	అల్పవృష్టి అచటచట గలుగును
డిశంబరు	2	,, బ అమా ఆది	జ్యేష్ఠ	అనూరాధ	స్త్రీ. పుం	అశ్వ	సువృష్టి	వర్షములు తక్కువగ నుండును.

గౌరీపంచాంగం కాలము ౧-కి
గడియలు 3¾. ఘంట ౧ నిమిషములు 30

పగటి ముహూర్తములు

వారములు	ఆది	సోమ	మంగళ	బుధ	గురు	శుక్ర	శని
౧	ఉద్యో	అమృ	రోగం	విషం	సుఖం	అమృ	విషం
౨	లాభం	విషం	ఉద్యో	అమృ	రోగం	జ్వరం	ఉద్యో
౩	విషం	ఉద్యో	జ్వరం	శుభం	కలహం	కలహం	శుభం
౪	అమృ	లాభం	లాభం	ఉద్యో	లాభం	లాభం	అమృ
౫	శుభం	జ్వరం	అమృ	రోగం	ఉద్యో	శుభం	కలహం
౬	ధనం	అమృ	ఉద్యో	శుభం	జ్వరం	ధనం	రోగం
౭	అమృ	లాభం	విషం	ధనం	లాభం	అమృ	అమృ
౮	విషం	ధనం	లాభం	అమృ	ఉద్యో	విషం	లాభం

రాత్రి ముహూర్తములు

వారములు	ఆది	సోమ	మంగళ	బుధ	గురు	శుక్ర	శని
౧	శుభం	రోగం	జ్వరం	లాభం	ఉద్యో	రోగం	విషం
౨	అమృ	లాభం	ఉద్యో	రోగం	విషం	జ్వరం	అమృ
౩	జ్వరం	ధనం	కలహం	విషం	జ్వరం	అమృ	జ్వరం
౪	రోగం	ఉద్యో	లాభం	ఉద్యో	లాభం	కలహం	ఉద్యో
౫	కలహం	రోగం	రోగం	శుభం	అమృ	లాభం	శుభం
౬	లాభం	అమృ	లాభం	లాభం	విషం	సుఖం	లాభం
౭	ఉద్యో	విషం	ఉద్యో	ధనం	కలహం	ధనం	ధనం
౮	రోగం	జ్వరం	ధనం	లాభం	జ్వరం	అమృ	లాభం

అమృతాదియోగములు

	అశ్వి	భ	కృ	రో	మృ	ఆర్ద్ర	పున	పు	ఆశ్లే	మ	పుబ్బ	ఉఫ	హ	చి	స్వా	విశా	అనూ	జ్యే	మూ	పూషా	ఉషా	శ్ర	ధ	శత	పూభా	ఉభా	రే
ఆది	సి	ప్ర	అసి	సి	సి	సి	సి	సి	సి	మ	సి	అ	అసి	సి	సి	ఉ	మ	మ	అ	సి	అ	అ	మ	సి	సి	అ	అ
సోమ	సి	సి	మ	అ	అసి	సి	సి	అ	సి	మ	సి	సి	సి	ప్రఅ	అ	మ	సి	సి	సి	ఉ	మ	అ	సి	సి	మ	సి	సి
మంగళ	అసి	సి	సి	అ	సి	మ	సి	సి	సి	సి	సి	అ	సి	సి	సి	మ	అసి	ఉ	అ	సి	ప్రఅ	అ	సి	మ	మ	అ	సి
బుధ	మ	సి	అ	సి	సి	సి	సి	సి	సి	సి	అ	అ	మ	సి	సి	సి	అసి	సి	మ	అ	అ	సి	ప్రఅ	సి	అ	సి	ఉ
గురు	అ	సి	మ	ఉ	మ	మ	అ	అసి	సి	అ	సి	మ	సి	సి	అ	సి	సి	ప్రఅ	సి	సి	సి	సి	సి	మ	సి	సి	సి
శుక్ర	అ	సి	సి	మ	సి	మ	సి	సి	మ	మ	సి	సి	అ	సి	సి	సి	సి	మ	అ	ప్రఅ	సి	ఘ	సి	సి	సి	సి	ఉ
శని	సి	సి	అ	అ	సి	సి	సి	సి	మ	అ	సి	ఉ	మ	మ	అ	సి	సి	సి	సి	సి	సి	సి	సి	అ	మ	మ	ప్రఅ

అ=అమృతయోగము, సి=సిద్ధయోగము, అసి=అమృతసిద్ధయోగము, ఉ=ఉత్పాతయోగము, మ=మరణయోగము, ప్రఅ=ప్రబలారిష్టయోగము,

దుర్ముహూర్తములు

వారములు	దినమానం ౩౦ అగునపుడు	దిన ౩౨-౪౨ అగునపుడు	దిన ౨౮-౩౭ అగునపుడు
ఆదివారం	౨౬-౦ ప్ర ౨-౦	౨౭-౨౦ ప్ర ౨-౧౧	౨౩-౫౮ ప్ర ౧-౫౧
సోమవారం	౧౬-౦ ౨౨-౦ } ప్ర ౨-౦	౧౮-౨౬ ౨౩-౫౭ } ప్ర ౨-౧౧	౧౪-౪౪ ౨౦-౧౬ } ప్ర ౧-౫౧
మంగళవారం	ప ౬-౦ రా ౧౨-౦ } ప్ర ౨-౦	ప ౬-౩౫ ప్ర ౨-౧౧ రా ౧౦-౫౬ ప్ర ౧-౪౯	ప ౫-౩౨ ప్ర ౧-౫౧ రా ౧౨-౫౮ ప్ర ౨-౯
బుధవారం	౧౫-౦ ప్ర ౨-౦	౧౬-౧౬ ప్ర ౨-౧౧	౧౨-౫౪ ప్ర ౧-౫౧
గురువారం	౧౦-౦ ౨౨-౦ } ప్ర ౨-౦	౧౦-౫౪ ౨౩-౫౯ } ప్ర ౨-౧౧	౯-౧౩ ౨౦-౫౬ } ప్ర ౧-౫౧
శుక్రవారం	౬-౦ ౧౬-౦ } ప్ర ౨-౦	౬-౩౨ ౧౮-౨౬ } ప్ర ౨-౧౧	౫-౩౨ ౧౪-౪౪ } ప్ర ౧-౫౧
శనివారం	౦-౧ ప్ర ౪-౦	౦-౧ ప్ర ౪-౨౨	౦-౧ ప్ర ౩-౪౧

వర్షములు—ధరలు

చైత్రమాసము:— మాసమంతయు పురోబుధుడు. కుజ గురు సమసప్తకము. ఉత్తరాషాఢా శ్రవణములందంగారకుడు ఇత్యాద్యనావృష్టి యోగములు గలవు—మాసమంతయు బుధాగ్రశుక్రుడు (కేతువ్యవధానము), శుక్రాగ్ర గురుడు (ఇది వడగండ్ల వర్షయోగము) శు ౧౫ బు. ప్ర॥ బ ౪ ఆ. ప॥ ఒక రాశిలో బుధ శుక్రులు ఇత్యాది వర్షయోగములు గలవు. ఇందు గాడుపులు తీవ్రముగ నుండును. ఒక్కొకచో వడగండ్ల వర్షములు గలుగును.

ధరలు:— ఇందు బెల్లము, శర్కర, మద్రసవస్తువులు, మినుములు ధరగలవి యగును. ధాన్యము వస్త్రములు పప్పుజాతులును కొంచెము ధర మందమగును. కొబ్బరి అనటి ధరగలిగియేయుండును బంగారమునకు ధర హెచ్చుగనుండును. వెండికి బహుళములో ధర గలుగును.

వైశాఖమాసము:— మే 24 రోహి ౧ ర్కః. జూన్ 7 మృగ ౧ ర్కః.

మాసమంతయు కుజ గురు సమసప్తకము. బ ౨ శ. ప॥ పురోబుధుడు శు ౪ సో. ప్ర॥ రవి శని సమసప్తకము. బ ౨ శ. ప్ర॥ పురశ్శుక్ర రవి మధ్యమము. బ ౬ గు. ప్ర॥ బ ౧౩ గు. ప॥ బుధ, శుక్ర, శని గ్రహద్వయ వక్రం. ఇత్యాద్యనావృష్టి యోగములు గలవు— మాసమంతట శుక్రాగ్ర గురుడు. బ ౨ శ. ప॥ బుధాగ్ర శుక్రుడు. (కేతువ్యవధానము) శు ౪ సో. ప్ర॥ బ ౬ గు. ప॥ బుధ శుక్రులలో బుధునకు వక్రము. బ ౧౪ గు. ప్ర॥ శుక్రవక్రము. బ ౨ శ. ప్ర॥ పురశ్శుక్రుడు. ఇత్యాది వర్షయోగములు గలవు. మే 11, 12, 15 నుండి 23 వరకును, 26, 27, 28 లందును జూన్ 3, 4, 7, 8, 9 లందు చాంద్రయోగములు. మే 11, 12, 16, 17 25, 26, 27 28, 31 జూన్ 6, 8 నాడీయోగములు. బ. త్రయో. చతుర్దశులందు వృషభమున చతుర్గ్రహకూటము - ఇందు శుక్లమున తొలకరి బాగుగ నుండును. పర్వత ప్రాంతములందు వర్షములు బాగుగ కురియును. పూర్ణిమామావాస్యా ప్రాంతములందు మంచి వర్షములు గలుగ వచ్చును.

ధరలు:— ధాన్యము వస్త్రములు ధర మందముగ నుండును. పప్పు పదార్థములకు ధర చురుకుగనే యుండును. బెల్లము శర్కర మద్రసవస్తువులు బహుళములో కొంచెము ధర చురుకుగలిగి యుండును. కొబ్బరి అరటి బహుళములో ధర మందమగును. వెండి ధర చురుకుగనే యుండును. బంగారమునకు ధర కొంచెము మందమగును.

జ్యేష్ఠమాసము:— జూన్ 21 ఆర్ద్రా ౧ ర్కః. జూలై 5 పున ౧ ర్కః.

మాసమంతటను కుజ గురు సమసప్తకము. శు ౬ గు. ప॥ రవి శని సమసప్తకము. శు ౧౪ శు. ప॥ పురశ్శుక్ర రవి మధ్యమము. అటనుండి పురోగురుడు. ఇత్యాద్యనావృష్టి యోగములు గలవు— మాసమంతయు బుధ శుక్రులలో శుక్ర వక్రము. శు ౯ ఆ. శుక్రాస్తము. శు ౧౪ శు. ప॥ పురశ్శుక్రుడు. శుక్రాగ్ర గురుడు. అటనుండి బ ౧౦ మం. ప॥ బుధాగ్ర శుక్రుడు. బ ౪ బు. శుక్రోదయము బ ౧౦ మం. పు॥ శుక్రాగ్ర బుధుడు. బ ౧౦ మం. బుధ శుక్రయుతి. బ ౧౦ మం. ప్ర॥ బ ౧౪ శ. ప॥ బుధ శుక్రుల కేకరాశ్యంశయుతి. ఇత్యాది వర్షయోగములును గలవు. జూన్ 9 నుండి 15 వరకును 18, 19, 22, 23, 24, 27 నుండి జులై 2 వరకును 4, 5, 6, 7, 8 లందును చాంద్రయోగములు. జూన్ 9, 10, 21, 22, 23, 24 జూలై 3, 4, 6, 7, 8 నాడీయోగములు. ఇందు బహుళమున మంచి వర్షములు గురియుచుండును. శుక్లమునందు పర్వత ప్రాంతములందు బాగుగ వర్షించి నదీతటాకాదులు జలసంపూర్ణములగును.

ధరలు:— ధాన్యము వస్త్రములును పూర్ణిమా ప్రాంతమున ధరగలవి యగును. పప్పుజాతులకు మాసమంతటను ధరలు చురుకుగనే యుండును. బెల్లము శర్కర మద్రసవస్తువులు, ధర హెచ్చుగ నుండును. కొబ్బరి అనటి వెండి బంగారములు ధర మందముగ (తక్కువ) నుండును.

ఆషాఢమాసము:— జూలై 19 పుష్య ౧ ర్కః. ఆగ 2 ఆశ్లే ౧ ర్కః.

బ ౧౧ గు. ప॥ కుజ గురు సమసప్తకము. శు ౧౨ గు. ప॥ పురోగురుడు. అటనుండి పురో. బుధ రవి మధ్యమము. బ ౫ గు. ఆర్ద్రాది పంచకమున బుధోదయము. ఇత్యాద్యనావృష్టి యోగములు గలవు—శు ౬ శు. ప॥ శుక్ర వక్రము. శు ౧౨ గు. ప॥ శుక్రాగ్ర బుధుడు. శు ౧౫ ఆ. బుధ వరుణ యుతి. బ ౯ బు. ప్ర॥ బుధ గురుల కేకరాశ్యంశయుతి. బ ౧౧ గు. మీనమున కుజ చలనం. ఇత్యాది వర్షయోగములు. జూలై 10, 11, 12, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 25, 31 ఆగ 3, 4 నాడీయోగములు. జూలై 9, 10, 11, 12, 15 నుండి 24 వరకును 27, 28, 29 ఆగ 1, 2, 5, 6 చాంద్రయోగములును గలవు, ఇందు పూర్ణిమా ప్రాంతమున మంచి వర్షములు గలుగును. గోదావర్యాది నదులు బాగుగ ప్రవహించును. తక్కిన కాలమున సాధారణ వర్షము లచటచట గురియుచుండును.

ధరలు:— ఇందు ధాన్యము వస్త్రములును క్రమముగ ధర తగ్గుదలలో నుండును. పప్పుజాతులకు ధర క్రమముగ హెచ్చగును.

బెల్లం, శర్కర మధురసవస్తువులు మాసాంతమునకు ధర కొంచెము తగ్గును. కొబ్బరి అనటి క్రమముగ ధర చురుకగును. వెండికి పూర్ణిమా ప్రాంతమున ధర గలుగును. బంగారమునకు ధర సామాన్యముగ నుండును.

శ్రావణమాసము:— ఆగ 16 మఘా ౧ ర్కా॰. ఆగ 29 పూఫ ౧ ర్కా॰.

శు 3 గు. ప॥ పురో బుధ రవి మధ్యమము. అటనుండి మాసాంతము వరకు పురో గురుడు. శు ౧౨ శ. ప్ర॥ రవి కుజ సమసప్తకము. కుజ గురు సమసప్తకము. మాస మంతయు బుధ దర్శనము ఇత్యాద్యనావృష్టి యోగములు—శు ౧౫ మం. ప॥ బుధ గురుల కేక రాశ్యంశయుతి. శు 3 గు. బుధ గురు యుతి (యుద్ధం ఉత్తరమున బుధుడు) శు ౧3 ఆ. గుర్వస్తం. శు ౧౧ శ. కుంభమున వక్రించిన కుజుడు ఇత్యాది వర్ష యోగములు. ఆగ 7, 16, 17, 27 సెప్టెం 1, 2, 4 నాడీయోగములు. ఆగ 9, 10, 11, 13 నుండి 18 వరకును, 21 నుండి 30 వరకును సెప్టెం 1, నుండి 4 వరకును చాంద్రయోగములు. ఇందు సాధారణ వర్షము లపుడపుడు ఖండవృష్టిగ గలుగును. శుక్లముకన్న బహుళమున తక్కువగ నుండును.

ధరలు:— ధాన్యము వస్త్రములు కొంచెము ధర మందమగును. శుక్లమున పప్పుజాతులకు ధర కలుగును. బెల్లము, శర్కర మధురసవస్తువులు బహుళమున ధర హెచ్చగును. కొబ్బరి అనటికి మాసాంతమునకు ధర మందమగును. వెండి బంగారములకు ధర సామాన్యముగ నుండును.

భాద్రపదమాసము:— సెప్టెం 12 ఉఫ ౧ ర్కా॰. సెప్టెం 26 హస్త ౧ ర్కా॰.

మాసమంతయు కుజ గురు సమసప్తకము. మాసాదినుండి బ ౭ బు. ప॥ పురో బుధుడు. శు ౧౨ ఆ. ప॥ రవి కుజ సమసప్తకము. శు ౭ బు. ప్ర॥ రవ్యగ్ర శని ఇత్యాద్యనావృష్టి యోగములు గలవు—మాసమంతయు శుక్రాగ్ర గురుడు. శు ౧ బు. గురుగాఢాస్తం. శు ౯ గు. ప్ర॥ బ 30 గు. ప॥ బుధ శుక్రులలో బుధ వక్రం. శు ౧౦ శు శుక్ర వరుణ యుతి. శు ౧౮ మం. గురూదయము. బ ౧౧ ఆ. ప్ర॥ గురు శుక్రుల కేకరాశి యోగము. ప్రాజ్మ్రఘాది పంచక శుక్రుడు. ఇత్యాది వర్షయోగములు. ఈ మాసమున వర్షములు గాలితో గూడి తరుచుగ గలుగుచుండును. గోదావరీ కృష్ణ మొదలగు నదులు పరిపూర్ణముగ ప్రవహించును. అతివృష్టి యవదగియుండునట్లు వర్షించును.

ధరలు:— ధాన్యము వస్త్రములు పప్పుజాతులును ధర నిలబాటు గలిగియుండును. బెల్లము శర్కర మధురసవస్తువులు అమా ప్రాంతమున తగ్గుధర గలవి యగును. మాసాంతమునకు కొబ్బరికిని అరటికిని ధర చురుకు గలుగును. బంగారమునకు ధర నిలబాటు. వెండికి బహుళములో ధర హెచ్చగును.

ఆశ్వయుజమాసము:— అక్టో 9 చిత్ర ౧ ర్కా॰. అక్టో 23 స్వాతి ౧ ర్కా॰.

మాసమంతట రవ్యగ్ర శని. బ ౧౧ ఆ. ప॥ కుజ గురు సమసప్తకము. (శు ౧3 బు. ప్ర॥ రవి శలుకు రాహు వ్యవధానం) ఇత్యాద్యనావృష్టి యోగములు. బ ౬ గు. ప॥ శుక్రాగ్ర గురుడు. బ ౭ శు. ప॥ గురు శుక్రుల కేకరాశ్యంశయుతి. మాసమంతయు ప్రాజ్మ్రఘాది పంచక శుక్రుడు. బ ౬ గు. గురు శుక్ర యుతి (యుద్ధం ఉత్తరమున శుక్రుడు). బ ౬ గు. ప్ర॥ శుక్రాగ్ర బుధుడు. బ ౧౦ ఆ. ప్ర॥ గురు శుక్రుల కేకరాశి. ఇత్యాది వర్షయోగములు. అక్టో 15, 20, 21 నవం 1, 2 నాడీయోగములు. అక్టో 5, 6, 7. 12 నుండి 30 వరకును నవం 1, 2 చాంద్రయోగములు. ఇందును మంచి వర్షములు గురియుచుండును. అమాప్రాంతమున గాలితో గూడి మంచి వానలు విశేషముగ సంభవింపవచ్చును.

ధరలు:— ధాన్యము వస్త్రములును నిలబాటు ధరగలవి యగును. పప్పుజాతులు క్రమముగ ధర తగ్గి సులభములగును. బెల్లం శర్కర మధురసవస్తువులు అమాప్రాంతమునకు ధర చురుకుగలవి యగును. కొబ్బరి అనటి ధర చురుకుగ నుండును. బంగారమునకు ధర నిలబాటుగ నుండును. వెండికి క్రమముగ* బహుళములో ధర చురుకగును.

కార్తికమాసము:— నవం 5 విశా ౧ ర్కా॰. నవం 18 అనూ ౧ ర్కా॰

శు ౯ సో. ప॥ రవ్యగ్ర శని. అటనుండి బ ౫ గు. ప॥ పురో బుధ రవి మధ్యము. బ ౫ గు. ప్ర॥ బ ౧౦ మం. ప॥ రవ్యగ్ర శని. కుజ శనుల నడుమ బుధుడు. బ 3 బు. ప్ర॥ కుజ గురు సమసప్తకము. బ ౧౦ మం. ప్ర॥ పురో బుధుడు. శుక్రాగ్ర శని. బ ౪ ఆ. ప్ర॥ తూర్పున స్వాతీత్రయ శుక్రుడు. బ ౧౨ గు. ప్ర॥ ఉత్తరాభాద్ర కుజుడు. ఇత్యాద్యనావృష్టి యోగములు గలవు. మరియు శు ౧౨ గు. ప్ర॥ వృశ్చికమున చతుర్గ్రహకూటము. బ ౧౮ శ. బ 30 ఆ. లందు పంచగ్రహకూటము. ఇవి యుద్ధభయమునున్ను గలుగచేయును—బ ౪ ఆ. ప॥ ప్రాజ్మ్రఘాది పంచక శుక్రుడు. శు ౯ సో. ప॥ శుక్రాగ్ర బుధుడు. బ ౨ మం. ప॥ గురు శుక్రుల కేకరాశి. శు ౪ శ. శన్యస్తం. బ ౮ బు. మీనమునకు కుజుడు. ఇత్యాది వర్ష యోగములు గలవు. నవం 9, 10, 13, 14, 22, 23, 26, 27, 28, 29, 30 డిశం 1, 2 నాడీయోగములు. నవం 11 నుండి 15 వరకును, 18 నుండి 28 వరకును డిశం 1, 2 చాంద్రయోగములు. ఇందు శుక్లమున పూర్ణిమాప్రాంతము వరకును గాలితో గూడిన వర్షములు గురియుచుండును. తిరుగ అమాప్రాంతమున తుపానుచే వర్షభీతి గలుగవచ్చును.

ధరలు:— ధాన్యము వస్త్రములును బహుళములో కొంచెము ధర చురుకుగలవి యగును. పప్పుజాతులు బహుళమున ధరగలిగి దుర్లభము లగును. బెల్లము శర్కర మధురసపదార్థములును శుక్లమున ధర గలిగియుండి బహుళమున కొంచెము ధర తగ్గును. కొబ్బరి అరటి బహుళమున ధర మందమైనవగును. వెండి ధర శుక్లమున హెచ్చగును. బహుళమందును ధరయుండును. బంగారమునకు బహుళమున ధర చురుకగును.

మార్గశిరమాసము:— మాసమంతటను కుజ గురు సమసప్తకము. బ ౧౧ గు. ప॥ ప్రాక్స్వాతీత్రయ శుక్రుడు. బ ౧౦బు. ప॥ పురో బుధుడు. బ ౯ మం. ప॥ ఉత్తరాభాద్రా కుజుడు. బ ౨ బు. శుక్ర శని యుద్ధము. (ఉత్తరమున శని) బ ౧౦ బు. ప్ర॥ పురో బుధ రవి మధ్యము. బ ౧౨ శు. బ ౧3 శ. బ ౧౮ ఆ. లందు చతుర్గ్రహకూటము. ఇత్యాద్యనావృష్టి యోగములు గలవు—శు ౧౨ శు, శన్యుదయం. శు ౬ శు. బుధోదయము. ఇందు దక్షిణదేశమున వాయుపీడ గలుగవచ్చును. అమాప్రాంతమున దక్షిణ దేశమునకు గాలి వాన భయము గలుగవచ్చును.

ధరలు:— ధాన్యము వస్త్రములును ధర మందమగును. అమాప్రాంతమున కొంచెము ధరగలుగును. పప్పుజాతులు ధర గలిగి దుర్లభములుగ నుండును. బెల్లము శర్కర మధురసవస్తువులు ధర నిలబాటుగ నుండును. కొబ్బరి అనటి క్రమముగ బహుళమునకు ధర మందమగును. వెండి ధర క్రమముగ మందముగ నుండును. బంగారమునకు ధర బహుళమున మందమగును.

పౌషమాసము:— శు ౯ గు. ప॥ పురో బుధ రవి మధ్యమము. అటనుండి పురోంగారకుడు. బ ౧ గు. ప॥ కుజ గురు సమసప్తకము ఇత్యాద్యనావృష్టి యోగములు గలవు—శు ౧ బు. ప్ర॥ బ ౬ సో. ప॥ బుధ శుక్రులలో బుధునకు వక్రము. శు ౭ మం. ప్ర॥ బ 30 బు. ప॥ బుధ శుక్రుల కేకరాశ్యంశయుతి. బ ౭ మం. బుధ శుక్ర యుతి. శు ౯ మం. ప్ర॥ బ ౭ మం. ప॥ శుక్రాగ్ర బుధుడు.

…నుండి బుధాగ్ర శుక్రుడు. బ ౧ గు. మేషమునకు కుజుడు. ఇత్యాది వర్షయోగములును గలవు. ఇందు—అచటచట సాధారణ వర్షములు గలుగవచ్చును. దక్షిణదేశమున మంచివర్షములు గలిగి కావేరి, తామ్రపర్ణి మొదలగు నదులు ప్రవహింపవచ్చును.

ధరలు:— ధాన్యము వస్త్రములును శుక్లమున ధర చురుకు గలిగియుండును. పప్పుజాతులు శుక్లమున దుర్లభములై బహుళమున కొంచెము సులభములగును. బెల్లము శర్కర పడసవస్తువులు ధర నిలబాటు గలవి యగును. కొబ్బరి, అనటి బహుళమున చురుకు ధర గలవి యగును. వెండికి శుక్లములో మధ్యకాలమున ధరగలుగును. బంగారమునకు బహుళమున ధర హెచ్చుగును.

మాఘమాసము:— మాసమంతటను పురోంగారకుడు మొదలగు వనావృష్టి యోగములు గలవు—మాసమంతటను బుధాగ్ర శుక్రుడు. శు ౭ గు. ప్ర॥ బ ౧౦ ఆ. ప॥ బ ౧౮ గు. ప్ర॥ ఏక రాశి బుధ శుక్రులు. బ ౧౮ గు, బ ౩౦ శు. లందు చతుర్గ్రహ కూటము. ఇత్యాది వర్షయోగములును గలవు. ఇందు అపుడపుడు మేఘాడంబరము గలిగి ఎండలు ముదురుచుండును.

ధరలు:— ధాన్యము వస్త్రములు ధరలు మొదట మందమై తుదకు చురుకగును. పప్పుజాతులు ధరలు తగ్గి సులభములగును. బెల్లము శర్కర పడసవస్తువులు, బహుళమున మొదట ధర చురుకు గలవి యగును. కొబ్బరి అనటి క్రమముగ ధర మందమగును. వెండి ధర మందమై నిలబాటగును. బంగారమునకు ధర కొంచెము మందమగును.

ఫాల్గునమాసము:— బ ౫ బు. ప॥ పురోంగారకుడు. శు ౧౩ గు. ప్ర॥ రవి గురు సమసప్తకము. బ ౫ బు. ప్ర॥ పురో బుధ రవి మధ్యము. గురు శుక్ర సమసప్తకము. బ ౯ శ. ప్ర॥ రోహిణ్యాంగారకుడు, ఇత్యాద్యనావృష్టి యోగములు గలవు. మరియు బ ౧౮ శ. బ ౩౦ ఆ. చై శు ౧ సో. లందు మీనమున పంచగ్రహకూటము. ఇది వర్షకారణమున్నగావచ్చును. శు ౧ శ. శుక్రాస్తము. శు ౧౦ సో. ప॥ బుధాగ్ర శుక్రుడు. శు ౬ గు. వృషభమునకు కుజుడు. శు ౧౦ సో. బుధ శుక్ర యుతి. బ ౧ ఆ. ప॥ బుధ శుక్రుల కేకరాశ్యంశయుతి. శు ౧౦ సో. ప్ర॥ బ ౫ బు ప॥ శుక్రాగ్ర బుధుడు. బ ౫ బు ప్ర॥ బుధ శుక్రుల కేకరాశి. ఇత్యాది వర్షయోగములు గలవు. ఇందపుడపుడు మేఘాడంబరము గల్గినను క్రమముగ గాడుపులధికమగును. అమాప్రాంతమున నచటచట పర్వతప్రాంతములందు వర్షపీడ గలుగవచ్చును.

ధరలు:— ధాన్యము వస్త్రములు ధర నిలబాటుగ నుండును. పప్పుజాతులు ధరలు తగ్గి సులభములగును. బెల్లము శర్కర పడసవస్తువులు క్రమముగ కొంచెము ధరగలవి యగును. కొబ్బరి. అరటి ధర నిలబాటుగ నుండును. వెండికి ధర క్రమముగ హెచ్చుగును. బంగారమునకు ధర కొంచెము మందమగును.

శనికి వృశ్చికాంత సంచారముచే మాఘ ఫాల్గునములు దుర్భిక్ష మనదగియుండును.

N. B. పురో బుధుడు, పురోంగారకుడు మొదలగు యోగములందు ముందు వెనుకలు రవినిబట్టి యని గ్రహింపవలయును.

సుడివలన శుభాశుభము.

స్త్రీకి పిరుదుమీద సుడియుండిన పరగృహములో చాకిరి చేయును. కంఠమునందు సుడియుండిన సంతానము లేదు. ముఖమునందు సుడియుండిన విధవ యగును. గడ్డమునందును, మీసమునందును, భుజములయందును, చెవులయందును వెండ్రుకలు లేకుండిన స్త్రీ భోగభాగిని యగును.

గోచారఫలములు

ఈ ఫలములు జన్మకాలికనక్షత్రమునకైన రాశి (చంద్రలగ్నము) వలనగాని, నామనక్షత్రమునకైన రాశివలనగాని తెలియదగినవి. కాని జన్మలగ్నమునుబట్టిగూడ ఫలములుచూచి రెంటిని కలపి ఫలము గ్రహించుట యుక్తము.

మేషము (అశ్విని, భరణి, కృత్తిక 1 పా.)

ఈ రాశిగలవారికి శ్రమ అధికము. ఫల మల్పముగ నుండును. విశ్రాంతి యుండదు. మొదట మనోవ్యాకులతయు నుండును. మే మాసాంతమునుండి అక్టోబరు నెలాఖరువరకు శ్రమపడినను కార్యసిద్ధి బాగుగనుండును. వర్తకులకు మంచి లాభము వచ్చు రోజులు. విద్యార్థులకు విద్యాభివృద్ధి. కుటుంబవంతులకు శుభకార్యములగును. సెప్టెంబరు అక్టోబరులలో పరీక్షకువెళ్లు విద్యార్థులు ఉత్తీర్ణులయ్యెదరు. ఉద్యోగులకు ప్రమోషను లభించు రోజులివి. నవంబరునుండి మార్చి నెలాఖరువరకు ఈ రాశివారికి సామాన్యముగ వ్యర్థకలహములు, అనారోగ్యము, ధనవ్యయము, మనోవ్యాకులతయు గలుగుచుండును. ఐనను విశేష చిక్కులు లేక కలిగిన చిక్కులు సవరణ యగుచుండును.

వృషభము (కృత్తిక 2, 3, 4, పా. రోహిణి, మృగశిర 1, 2 పా)

ఈ రాశివారికి తరచు ప్రయాణములు గల్గినను ఆ ప్రయాణములు లాభకరములగును. తరుచు రాజకీయభయము గలుగుచుండును. అందు మొదట శరీరపీడ కొంచెము గలుగును. మే మాసాంతమునుండి బంధుజనములవలన కొంత వ్యాకులత గలిగినను ఆ వ్యాకులత నిలువ నేరదు. ఆగస్టునుండియే మంచిరోజులు ఆరంభమగును. వర్తకులకు మంచి లాభములు వచ్చును. ఉద్యోగులకు అభివృద్ధి సూచనలు గలుగును. నవంబరునుండి విశేష శుభప్రదములైనవి. ఇవి వ్యవసాయదారులకు పంటలు బాగుగ ఫలించి తగిన ధరలకు విక్రయించుటచే లాభముగలుగు రోజులు. విద్యార్థులు పరిశ్రమ చేసినచో శ్రేణిగూడ లభింపవచ్చును. గృహస్థులకు పుత్ర పుత్రికా వివాహాది శుభకార్యములగును. కాని ఒకవైపు రాజకీయపు చిక్కులు గూడ గన్పట్టుచుండును గావున జాగ్రత అవసరము. మొత్తము వీరికి ఉత్తరార్ధమంతయు మంచిదని చెప్పవచ్చును.

మిథునము (మృగశిర 3, 4 పా. ఆర్ద్ర పున 1, 2, 3 పా)

ఈ రాశివారికి ఈ సంవత్సరమంతయు మంచిదియేగాని, మొదట $1\frac{1}{2}$ మాసం చాల మంచిది. తర్వాత అక్టోబరు ఆఖరువరకు స్థానచలనము, కార్యభంగములు గలుగు సూచనలచే మనఃకాలుష్యము గలుగును. నవంబరునుండి తుదివరకు బంధుజన ప్రవర్తన వలన మనఃకాలుష్యము గలుగును. ఐనను శత్రువులను లెక్కచేయక కార్యసిద్ధిని బడయగలరు. సుఖము నందగలరు. సగటున మిశ్రమముగనున్నను శుభాధిక్యమే చెప్పవలయును. గావున వర్తకులకు ఉద్యోగులకు జాగ్రత అవసరము. విద్యార్థులు 56 మార్చిలో మంచి ఫలము నొందగలరుగాని, అంతటితో గర్వించరాదు. పరిశ్రమ చేయదగిన రోజులివి.

కర్కాటకము (పున 4 పా. పుష్య, ఆశ్రేష)

ఈ రాశివారికి ఈ సంవత్సరము మధ్యమముగనుండును. మొదట శరీరానారోగ్యము కళత్రమున కనారోగ్యము మొదలగు వాటిచే కుటుంబ సంబంధమైన వ్యాకులత హెచ్చుగనుండును. వైశాఖ బహుళమునుండి అక్టోబరు మాసాంతమువరకు గృహమున శుభకార్యములగు సూచనలుగలవు గావున ఏదేని శుభకార్య సంబంధమైన ప్రయత్నములు సిద్ధించును. కించిత్తు ధనహాని గౌరవభంగసూచనలు గలుగుచున్నను, ఆ వ్యాకులతను పోగొట్టదగిన ధనలాభము కుటుంబ సౌఖ్యము గలుగుచుండును. వీరికి ఈ మధ్య

కాలమే (జూన్‌నుండి అక్టోబరు ఆఖరుకు) చాల మంచిరోజులు. విద్యార్థులు పరీక్షలకు సెప్టెంబరు అక్టోబరునెలలో వెళ్లుట చాల మంచిది. వర్తకులకు వ్యాపారమునకు అదనైన రోజులు. ఉద్యోగులకు వేతనాభివృద్ధి యగును. తక్కిన కాలము మొదటను తుదను శుభాశుభ మిశ్రితముగ నుండును.

సింహము (మఘ 1 పూఫ, ఉఫ 1 పా)

ఈ రాశివారికి ఈ సంవత్సరం మొదటి సగం చాల చెడ్డ రోజులు. ప్రయాణములు ధనవ్యయం వ్యాపారపు చిక్కులు, కలత్ర కలహం నేత్రవ్యాధి శరీరానారోగ్యము కుటుంబానారోగ్యం ఇలాటి చిక్కులు మొదటిలో చాల ఎదుర్కొనును.సుడబ్బు యిబ్బంది స్నేహితులతో ఎడబాటు మధ్యమధ్య గలుగుచుండును. ఉద్యోగులకు స్థాన చలనం వ్యాపారులకు ధననష్టం కలుగును గాని నవంబరు నుండి ఆ చిక్కులన్నియు తమంతటతామే సమసిపోవును. విద్యార్థులు అప్పుడప్పుడు ఆరోగ్యభంగము గలుగుచున్నను ధైర్యముతో నున్నచో పరీక్షకాలమునకు ఉత్తీర్ణులయ్యెదరు. వ్యవసాయదార్లు రెండవ పంటలో లాభములు బడయగలరు. ఉద్యోగులకు నవంబరు నుండి మంచి ప్రమోషన్లు లభించును. వర్తకులకు పూర్వార్థంలో నిలవచేసిన సరకులకు ఉత్తరార్థంలో లాభముతో విక్రయమగును. గాని వీరు సంవత్సరమంతయు జాగ్రతగా నుండుట మంచిది. కుటుంబములోను శరీరములోను మిత్రులతోడను కలహములు అనారోగ్యము గలుగకుండ జాగ్రతగ నుండుట చాల మంచిది. ధన లాభము గల్గినను నిలచుట కష్టము.

కన్య (ఉత్తర 2, 3, 4 పా. హస్త, చిత్ర 1, 2 పా)

ఈ రాశివారికి శనిపీడ వదలినను, పూర్తి విశ్రాంతి లేదు మొదట విద్యార్థులకు విద్యలో బాగుగనే యుండును. అందరకును లాభముగనే యుండునుగాని జూన్ నెల సమీపించినప్పటినుండియు అనవసర ప్రయాణములు మిత్ర కలహములు గలుగుచుండును. గాని శని రాహువులు మంచివారగుటచే ఆ చిక్కులను గణింపరు. మధ్య మధ్య ఆగస్టు ప్రాంతం తిరుగ డిశంబరునుండియు కళత్రమునకు తనకును శరీరానారోగ్యాది కారణములచే కళత్ర సౌఖ్యము తగ్గియుండును. ధనము లభించునుగాని నిలువ నేరదు. పెద్ద పెట్టుబడితో చేయు వ్యాపారములు ఈ సంవత్సరమంతగా నుపయోగింపవు కాని విశేష నష్టపురోజులు గావు. జూన్ నుండి నవంబరు వరకు ధనవ్యయము, అటనుండి శరీర శ్రమ. కాని వర్తకులకు వ్యాపారాభివృద్ధి. విద్యార్థులకు విద్యాభివృద్ధి, ఉద్యోగులకు ఉన్నత పదవి లభించు అవకాశములు గలుగును. సగటున మిశ్రమముగ నుండును.

తుల (చిత్ర 3, 4, పా. స్వాతి, విశా 1, 2, 3 పా)

ఈ రాశివారికి శనిదోష మింకను గలదు. అక్టోబరు నెలాఖరు వరకు వ్యాపారస్థులకు వ్యాపారము లాభప్రదముగనుండును. ఉద్యోగులకు ప్రమోషను లభించురోజులు. గాని మనస్సునందు చికాకులు గలుగుచుండును. నవంబరునుండి ధనవ్యయము మంచికార్యముల కొరకే విశేషముగ నగును. ఆ వ్యయమునకు తగిన ధనమున్ను లభించుచుండునుగాని లాభముకంటె వ్యయమే అధికము. ఫిబ్రవరి మార్చి నెలల్లో శరీరానారోగ్యము. విద్యార్థులు శ్రమపడి చదివినగాని ఉత్తీర్ణులు గాలేరు. శ్రమకు తగిన ఫల మేవిషయమందైనను లభించుట కష్టము. వర్తకులకు వ్యవసాయదారులకు డిశంబరునుండి జనవరి కొంత వరకు మంచిరోజులు.

వృశ్చికము (విశా 4 పా. అనూ, జ్యేష్ఠ)

ఈ రాశివారికి లగ్నమున శని రాహువులు. దానివలన శరీరానారోగ్యము. ధనవ్యయము వైద్యముకొరకు హెచ్చగును. విశ్రాంతి యుండదు, మొదటను తుదను అనుకూలమైన రోజులు. మధ్యకాలము విశేషముగ మంచిరోజులు గావు. విద్యార్థులకు పరీక్షకాలమునకు మంచిరోజులగుటచే పరిశ్రమచేసిన శ్రేణికూడ లభింపవచ్చును. వర్తకులు మధ్యకాలములో గలిగిన ధన నష్టమునకు జంకక, ధైర్యముతో నున్నచో నష్టములేక లాభము గలిగియుందురు. వ్యవసాయదారులకు పంటలుపండు రోజులలో పంటలు బాగుచేరి లాభించును. ఉద్యోగులకు తుదను వేతనాభివృద్ధి గలుగును. గాని మనస్సునకు విశ్రాంతిలేదు. సగటున ఫలము మిశ్రమముగనే యుండును.

ధనుస్సు (మూల, పూషా. ఉషా 1 పా)

ఈ రాశివారికి శని రాహువులు 12 లో నుండుట చెడ్డవారైనను సగటున మిగిలిన గ్రహములు అనుకూలములని చెప్పవచ్చును. అష్ట గురుడు మే 22కు వెళ్ళుచున్నాడు; అటనుండి ఎంతటి కార్యములనైనను ధైర్యముతో చొరవగాచేయ సాహసింతురు. విద్యార్థులు సెప్టెంబరు అక్టోబరులలో పరీక్షలకు వెళ్లుట మంచిది. వెళ్ళినవారు తప్పక ఉత్తీర్ణులయ్యెదరు. శ్రేణి (క్లాసు) కూడ రావచ్చును. మార్చిలో వెళ్లువారికి మనోవ్యాకులత యుండును. బుద్ధి కుదురుగ నుండదు. జూను జూలై నెలలు చాల మంచిరోజులు ఉద్యోగులకు ప్రమోషనుగాక ఉత్తమ పదవిగూడ లభింపవచ్చును. వర్తకులకు మంచి లాభములు వచ్చును. తుదికాలము ధైర్యము అవసరమగును.

మకరము (ఉషా 2, 3, 4 పా. శ్రవ, ధని 1, 2 పా)

ఈ రాశివారికి సంవత్సర ప్రారంభకాలమున మే 22 వరకు శరీరము అనారోగ్యముగ నున్నను, అది అంత బాధాకరము గానేరదు. ఉద్యోగులకు చాల మంచిరోజులు. గాని మే 22 నుండి అక్టోబరు ఆఖరువరకు మనోవిశ్రాంతి గలుగదు. నవంబరునుండి భూములు కొనువారికి మంచి భూములు లభించును. గృహస్థులకు కుటుంబవృద్ధి. శుభకార్య లాభము. విద్యార్థులకు పరిశ్రమచేసిన శ్రేణికూడ లభింపవచ్చును. వర్తకులకు విశేషలాభములు గలుగును. ఉద్యోగులకు వేతనాభివృద్ధి. మంచి పదవిగూడ లభించును.

కుంభము (ధని 3, 4 పా. శతతార, పూభా 1, 2, 3 పా)

ఈ రాశివారికి మే 22 వరకు అంత మంచిరోజులు గావు. వృథా కలములు. ఋణములు చేయవలసివచ్చును. కళత్ర కలహము నేత్రవ్యాధి ఆ తరువాత పిత్తప్రకోపముచే శరీరానారోగ్యము గలుగునుగాని తలపెట్టిన కార్యములు బాగుగ సిద్ధించును గాని వృథా కలహములు గలుగుచుండును. నవంబరునుండి కొంచెము కార్యవిఘ్నములు అనారోగ్యములు. వర్తకులకు అనుకొనిన లాభములు గలుగవు. వ్యవసాయదార్లకు పెట్టుబడు లెక్కువయగును. ఉద్యోగులకు వృథా వ్యయము, వైద్యమునకై డాక్టరుల [illegible] గలుగుచుండును. విద్యార్థులకు ఉష్ణాధిక్యముచే [illegible] వృథా వాగ్వ్యయముచే కలహములు గలుగ[illegible] నుండి ఈ రాశివారికి జాగ్రత చాల అవసరమ[illegible] పెట్టిన కార్యముల సాధింతురు.

మీనము (పూభా 4 పా. ఉత్త[illegible]

ఈ రాశివారికి అంత చెడురోజ[illegible] రోజులుగావు. మధ్యమముగ నుండును. [illegible] కొంచెము చెడ్డ యనిపించును ఆద్యంత[illegible] మధ్యకాలములో జూనునుండి నవంబరు [illegible] మధ్య అనారోగ్యము గలుగుచుండును. [illegible] ర్లతో కలహములు ప్రాప్తించును. జ్ఞాతి [illegible] ధము తటస్థమగును. కలహములవలన అనా[illegible] మగును. ఆద్యంతకాలములు మంచివి య[illegible] మంచిరోజులే యగును. సగటున ఇతర భా[illegible] గాని శరీరారోగ్యము మాత్రము సరిగ [illegible] అవసరమగుచుండును.

నామ నక్షత్ర పరిజ్ఞానము

చూ, చే, చో, లా	=అశ్విని	రూ, రే, రో, తా	=స్వాతి
లీ, లూ, లే, లో	=భరణి	తీ, తూ, తే, తో	=విశాఖ
ఆ, ఈ, ఊ, ఏ	=కృత్తిక	నా, నీ, నూ, నే	=అనూరాధ
ఓ, వా, వీ, వు	=రోహిణి	నో, యా, యి, యు	=జ్యేష్ఠ
వే, వో, కా, కి	=మృగశిర	యే, యో, బా, బి	=మూల
కూ, ఖ, ఙ, ఛ	=ఆర్ద్ర	బూ, ధ, భ, ఢా	=పూ. షాఢ
కే, కో, హా, హీ	=పునర్వసు	బే, బో, జా, జీ	=ఉ. షాఢ
హూ, హే, హో, డా	=పుష్యమి	జూ, జే, జో, ఖా	=అభిజిత్
డీ, డూ, డే, డో	=ఆశ్లేష	ఖీ, ఖూ, ఖే, ఖో	=శ్రవణం
మా, మీ, మూ, మే	=మఖ	గా, గీ, గూ, గే	=ధనిష్ఠ
మో, టా, టీ, టు	=పుబ్బ	గో, సా, సీ, సు	=శతభిషం
టే, టో, పా, పి	=ఉత్తర	సే, సో, దా, ది	=పూ. భాద్ర
పూ, ష, ణ, ఠ	=హస్త	దూ, శ, ఝ, థ	=ఉ. భాద్ర
పే, పో, రా, రీ	=చిత్త	దే, దో, చా, చీ	=రేవతి

వారివారి పేర్లననుసరించి పేరుయొక్క మొదటి అక్షరము చెప్పబడిన 27 నక్షత్రములలో, ఏ నక్షత్రమున, ఏ పాదమునకు చెందనగుచున్నదో దానినిబట్టి యూహింపవలయును. ప్రతి నక్షత్రమునకున్ను చెప్పబడిన 4 అక్షరములను, 4 పాదములుగా తెలియవలెను. అక్షర సంధి గల పేర్లకు, (కృష్ణ స్పష్ట శ్రీధర ఇత్యాదులకు) నిర్ణీత నక్షత్రములున్నవి. జన్మనక్షత్రమును గుర్తెరుంగనివారలకున్ను నామ నక్షత్ర ప్రధానమయిన కొన్ని కొన్ని విషయములకున్ను నామనక్షత్రమునుబట్టియే ఫలితముల నాలోచించి చెప్పవలెను.

రాత్రియందు ఆకాశమున నక్షత్రములను దెలిసికొనుట

1. అశ్విని: మూడు నక్షత్రములు గుఱ్ఱపు మొగమువలెనుండును.
2. భరణి: మూడు నక్షత్రములు త్రిభుజవలె యుండును.
3. కృత్తిక: ఆరు నక్షత్రములు పైర్లు కోసెడు కొడవలివలె నుండును.
4. రోహిణి: ఐదు నక్షత్రములు సరాసరి బండిరూపముగ యుండును.
5. మృగశిర: ఒక మృగముయొక్క తలవలె నుండును.
6. ఆర్ద్ర: ఒక నక్షత్రము కొద్ది ఎఱ్ఱని రంగుతో ప్రకాశించుచుండును.
7. పునర్వసు: సరాసరి ధనుస్సువలె నుండును.
8. పుష్యమి: ఒకవిధమైన పుష్పమువలె నుండును.
9. ఆశ్లేష: ఆరు నక్షత్రములు సర్పమువలె నుండును.
10. మఘ: ఐదు నక్షత్రములు పల్లకివలె నుండును.
11. పుబ్బ: } నాలుగు నక్షత్రములు
12. ఉత్తర: } మేజాకాళ్లవలె నుండును.
13. హస్త: 5 నక్షత్రములు అరచేయివలె నుండును.
14. చిత్త: ఒక నక్షత్రము ముత్యమువలె నుండును.
15. స్వాతి: ఒక నక్షత్రము మాణిక్యమువలె నుండును.
16. విశాఖ: 5 నక్షత్రములు కుమ్మరివానిచక్రమువలెనుండును.
17. అనూరాధ: } 6 నక్షత్రములు కొమ్మవలె నుండును.
18. జ్యేష్ఠ: } మిగత 3 నక్షత్రములు గొడుగువలెనుండును
19. మూల: 6 నక్షత్రములు చిలుకువలె నుండును.
20. పూర్వాషాఢ: } 4 నక్షత్రములు మేజావలె పైభాగము
21. ఉత్తరాషాఢ: } అనగా చౌకముగా నుండును.
22. శ్రవణము: 3 నక్షత్రములు వేణువువలె నుండును.
23. ధనిష్ఠ: ,, మద్దెలవలె నుండును.
24. శతభిషము: 100 నక్షత్రములు ఒక పట్టణమువలె నుండును.
25. పూర్వాభాద్ర: } 4 నక్షత్రములు మంచపు కాళ్లవలె
26. ఉత్తరాభాద్ర: } నుండును.
27. రేవతి: 32 నక్షత్రములు ఒక పెద్దచేపవలె నుండును.

నవాంశ లగ్నము

శ్లో॥ విధాయలగ్నం నవభిర్విభాగం।యద్భాగసంస్థం జననం క్రమేణ।
నవాంశపానాంనియమోయథా స్తి।తథానవాంశేపివదంతిలగ్నం॥

తా॥ జన్మలగ్నమును 9 భాగములు చేయగా జననకాలమెన్నవభాగమందుండునో ఆభాగమునననుసరించి నవాంశాధిపతులను తెలుసుకొనినప్రకారమే నవాంశలగ్నమును నిర్ణయించవలెను.

లగ్నాధిపతులు

శ్లో॥ సింహస్యాధిపతి స్సూర్యః కర్కటస్య నిశాకరః।
మేష వృశ్చికయోర్భౌమః కన్యా మిథునయోర్బుధః।
కోదండమీనయోర్మంత్రీ తులా వృషభయోర్భృగుః।
నక్రకుంభ రాశేశ్చ నాయక స్సూర్యనందనః॥

తా॥ సింహమునకు సూర్యుడు, కర్కటమునకు చంద్రుడు, మేష, వృశ్చికములకు అంగారకుడు, కన్యా, మిథునములకు బుధుడు, ధనుర్మీనములకు బృహస్పతి, తులా వృషభములకు శుక్రుడు, మకర కుంభములకు శని అధిపతులు.

గ్రహములకు ఉచ్ఛనీచలు

సూర్యునకు మేషము ఉచ్ఛ, తుల నీచ. చంద్రునకు వృషభము ఉచ్ఛ, వృశ్చికము నీచ. అంగారకునకు మకరము ఉచ్ఛ, కర్కాటకము నీచ. బుధునికి కన్య ఉచ్ఛ, మీనము నీచ. బృహస్పతికి కర్కాటము ఉచ్ఛ, మకరము నీచ. శుక్రునకు మీనము ఉచ్ఛ, కన్య నీచ. శనికి తుల ఉచ్ఛ, మేషము నీచ.

ఉచ్ఛనీచ మూలత్రికోణ స్వక్షేత్రములు

సూర్యునికి మేషమందు 10-వ భాగము పరమోచ్ఛ, తులయందు 10-వభాగము పరమనీచ, సింహము స్వక్షేత్రము మూలత్రికోణము.

చంద్రునికి వృషభమందు 3-వ భాగము పరమోచ్ఛ, వృశ్చికమందు 3 భాగము పరమనీచ, వృషభము మూలత్రికోణము.

కుజునికి మకరమందు 28-వ భాగము పరమోచ్ఛ, కర్కటమందు 28 వభాగము పరమనీచ, మేషము స్వక్షేత్రము మూలత్రికోణము.

బుధునికి కన్యయందు 15-వ భాగము పరమోచ్ఛ, మీనమందు 15-వభాగము పరమనీచ, కన్య స్వక్షేత్రము మూలత్రికోణము

బృహస్పతికి కర్కాటకమందు 5-వ భాగము పరమోచ్ఛ, మకరమందు 5-వభాగము పరమనీచ, ధనుస్సు స్వక్షేత్రము మూలత్రికోణము.

శుక్రునికి మీనమందు 27-వ భాగము పరమోచ్ఛ, కన్యయందు 27-వభాగము పరమనీచ, తుల స్వక్షేత్రము మూలత్రికోణము.

శనికి తులయందు 20-వ భాగము పరమోచ్ఛ, మేషమందు 20-వ భాగము పరమనీచ, కుంభము స్వక్షేత్రము మూలత్రికోణము.

ఉచ్ఛరాశి కేడవరాశి నీచరాశి యగుచుండును. పరమోచ్ఛభాగమునకు ఇతరభాగములు సామాన్యోచ్ఛ భాగములనియు, పరమనీచభాగమునకు ఇతరభాగములు సామాన్య నీచ భాగములనియు తెలియనగును.

గ్రహములకు మిత్రత్వ శత్రుత్వ సమత్వములు

శ్లో॥ శత్రూమంద సితౌసమశ్చశశిజో మిత్రాణి శేషారవే
స్తీక్ష్ణాంశు ర్హిమరశ్మిజశ్చసుహృదౌ శేషాస్సమాశ్శీతగోః॥
జీవేందూష్ణకరాః కుజస్యసుహృదోజ్ఞో రిస్సితార్కీ సమౌ।
మిత్రే సూర్యసితౌ బుధస్య హిమగుశ్శత్రుస్సమాశ్చాపరే
సూరేస్సౌమ్య సితావరీ రవిసుతో మధ్యో పరేత్వన్యథా
సౌమ్యార్కీ సుహృదౌ సమౌ కుజగురూ శుక్రస్య శేషావరీ॥
శుక్రజ్ఞౌ సుహృదౌ సమస్సురగురు స్సౌరస్యచాన్యే రియో
(యేప్రోక్తాస్స్వత్రికోణభాదిషు పున స్తేమీమయాకీర్తితాః)

తా॥ సూర్యునకు—శుక్ర, శనులు శత్రువులు. బుధుడు సముడు. ఇతరులుమిత్రులు. చంద్రునకు—సూర్య, బుధులుమిత్రులు. ఇతరులు సములు శత్రువు లేడు. కుజునకు—రవి, చంద్ర, గురులు మిత్రులు. బుధుడు శత్రువు. శుక్ర, శనులు సములు. బుధునకు—రవి, శుక్రులు మిత్రులు. చంద్రుడు శత్రువు. ఇతరులు సములు. గురునకు—బుధ, శుక్రులు శత్రువులు. శని సముడు. ఇతరులు మిత్రులు. శుక్రునకు—బుధ, శనులు మిత్రులు. కుజ, గురులు సములు. ఇతరులు శత్రువులు. శనికి—బుధ, శుక్రులు మిత్రులు. గురుడు సముడు. ఇతరులు శత్రువులు. (మూల త్రికోణరాశినుండి, "స్వస్వాంత్యధీధర్మస్వోచ్చాయుసుఖపాః" అను సూత్రముచే చెప్పబడినది వివరింపబడెను)

తాత్కాలిక మిత్రత్వ శత్రుత్వ సమత్వములు

అన్యోన్యస్య ధనవ్యయాయ సహజ వ్యాపార బంధుస్థితా
స్తత్కాలే సుహృదస్స్వ తుంగభవనే ప్యేకే రయ స్త్వన్యథా।
ద్వ్యేకానుక్త భపాన్సుహృత్సమ రిపూన్సం చింత్య నైసర్గికాం
స్తత్కాలేతు పునస్తుతానధి సుహృన్మిత్రాదిభిః కల్పయేత్॥

తా॥ ఒకరికొకరు 2, 12, 11, 3, 10, 4 స్థానములందున్న తాత్కాలిక (జననాదిసమయములందు) మిత్రు లగుదురు. తమ ఉచ్చరాశియందున్న గ్రహము తనకు మిత్రమని కొందరి మతము. చెప్పబడినవాటికంటె నితరస్థానములందున్న గ్రహములు తాత్కాలిక శత్రువులు. తన మూల త్రికోణరాశినుండి 2, 12, 5, 9, 4, 8 ఉచ్చరాశ్యధిపతులు మిత్రులు. ఇతరులు శత్రువులు. రెండులక్షణములున్న గ్రహములు సములు. అను విషయము "స్వస్వాంత్యధీ ధర్మస్వో చ్చాయుసుఖపాః" సూత్రమున గలదు. దీనిచే నగు శత్రుమిత్రాదివిచారము పై శ్లోకములలో వివరింపబడినది. దానిచే నగు శత్రుత్వాదులు, ఈ శ్లోకముచే నగు తాత్కాలిక శత్రుత్వాదులును గమనించి అధిమిత్ర, అధి శత్రుత్వాదికము నిర్ణయింపవలెను. ఎట్లనగా—చెప్పబడిన మిత్రస్థానములందు మిత్రగ్రహమున్న అధిమిత్రము, సముడున్న మిత్రము, శత్రువున్న సముడును అగును. ఇతరములగు శత్రుస్థానములందు మిత్రుడున్న సముడు, సముడున్న శత్రువు, శత్రువున్న అధిశత్రువు నగును.

లగ్నాది ద్వాదశభావములకు ఆధిపత్యములు

జన్మలగ్నము మొదలుకొని క్రమముగా ద్వాదశభావములకు తను, ధన, భ్రాతృ, మాతృ, పుత్ర, శత్రు, కళత్ర, ఆయు ర్భాగ్య, రాజ్య, లాభ, వ్యయములనెడు సంజ్ఞలగును.

మేషలగ్నమునకు:—లగ్నాష్టమాధిపతి కుజుడు, ధన సప్తమాధిపతి బుధుడు, వాహనాధిపతి చంద్రుడు, పంచమాధిపతి సూర్యుడు, భాగ్య వ్యయాధిపతి బృహస్పతి, రాజ్యలాభాధిపతి శని.

వృషభలగ్నమునకు:—లగ్న షష్ఠాధిపతి శుక్రుడు, ధన పంచమాధిపతి బుధుడు, తృతీయాధిపతి చంద్రుడు, వాహనాధిపతి సూర్యుడు, సప్తమ వ్యయాధిపతి కుజుడు, అష్టమ లాభాధిపతి బృహస్పతి, భాగ్య రాజ్యాధిపతి శని.

మిథున లగ్నమునకు:—లగ్న వాహనాధిపతి బుధుడు, ధనాధిపతి చంద్రుడు, తృతీయాధిపతి సూర్యుడు, పంచమాధిపతి శుక్రుడు, షష్ఠ లాభాధిపతి కుజుడు, సప్తమ రాజ్యాధిపతి బృహస్పతి, అష్టమ భాగ్యాధిపతి శని.

కర్కాటక లగ్నమునకు:—లగ్నాధిపతి చంద్రుడు, ధనాధిపతి సూర్యుడు, తృతీయ వ్యయాధిపతి బుధుడు, వాహన లాభాధిపతి శుక్రుడు, పంచమ రాజ్యాధిపతి కుజుడు, షష్ఠ భాగ్యాధిపతి బృహస్పతి, సప్తమాష్టమాధిపతి శని.

సింహలగ్నమునకు:—లగ్నాధిపతి సూర్యుడు, ధన లాభాధిపతి బుధుడు, తృతీయ రాజ్యాధిపతి శుక్రుడు, వాహన భాగ్యాధిపతి కుజుడు, పంచమాష్టమాధిపతి బృహస్పతి, షష్ఠ సప్తమాధిపతి శని, వ్యయాధిపతి చంద్రుడు.

కన్యాలగ్నమునకు:—లగ్న రాజ్యాధిపతి బుధుడు, ధన భాగ్యాధిపతి శుక్రుడు, తృతీయాష్టమాధిపతి కుజుడు, వాహన సప్తమాధిపతి బృహస్పతి, పంచమ షష్ఠాధిపతిశని, లాభాధిపతి చంద్రుడు, వ్యయాధిపతి సూర్యుడు.

తులా లగ్నమునకు:—లగ్నాష్టమాధిపతి శుక్రుడు, ధన సప్తమాధిపతి కుజుడు, తృతీయ షష్ఠాధిపతి బృహస్పతి, వాహన పంచమాధిపతి శని, భాగ్యవ్యయాధిపతి బుధుడు, రాజ్యాధిపతి చంద్రుడు, లాభాధిపతి సూర్యుడు.

వృశ్చిక లగ్నమునకు:—లగ్న షష్ఠాధిపతి కుజుడు, ధన పంచమాధిపతి బృహస్పతి, తృతీయ వాహనాధిపతి శని, సప్తమ వ్యయాధిపతి శుక్రుడు, అష్టమ లాభాధిపతి బుధుడు, భాగ్యాధిపతి చంద్రుడు, రాజ్యాధిపతి సూర్యుడు.

ధనుర్లగ్నమునకు:—లగ్న వాహనాధిపతిబృహస్పతి, ద్వితీయ తృతీయాధిపతి శని, పంచమ వ్యయాధిపతి అంగారకుడు, షష్ఠ లాభాధిపతి శుక్రుడు, సప్తమ రాజ్యాధిపతి బుధుడు, అష్టమాధిపతి చంద్రుడు, భాగ్యాధిపతి సూర్యుడు.

మకర లగ్నమునకు:—లగ్న ద్వితీయాధిపతి శని, తృతీయ వ్యయాధిపతి బృహస్పతి, వాహన లాభాధిపతి కుజుడు, పంచమ రాజ్యాధిపతి శుక్రుడు, షష్ఠ భాగ్యాధిపతి బుధుడు, సప్తమాధిపతి చంద్రుడు, అష్టమాధిపతి సూర్యుడు.

కుంభ లగ్నమునకు:—లగ్న వ్యయాధిపతి శని, ధన లాభాధిపతి బృహస్పతి, తృతీయ రాజ్యాధిపతి కుజుడు, వాహన భాగ్యాధిపతి శుక్రుడు, పంచమాష్టమాధిపతి బుధుడు, షష్ఠాధిపతి చంద్రుడు, సప్తమాధిపతి సూర్యుడు.

మీన లగ్నమునకు:—లగ్న రాజ్యాధిపతి బృహస్పతి, ధన భాగ్యాధిపతి కుజుడు, తృతీయాష్టమాధిపతి శుక్రుడు, వాహన సప్తమాధిపతి బుధుడు, పంచమాధిపతి చంద్రుడు, షష్ఠాధిపతి సూర్యుడు, లాభ వ్యయాధిపతి శని.

బల్లి పాటునకు ఫలములు

శిరస్సు - కలహము, ముఖము - బంధుదర్శనము, కనుబొమ్మలనడుమ - రాజానుగ్రహము, పై పెదవి - ధనవ్యయము, క్రింది పెదవి - ధనలాభము, ముక్కుచివర - రోగము, కుడిచెవి - దీర్ఘాయువు, ఎడమచెవి - వర్తకలాభము, నేత్రము - ఖైదు, గడ్డము - రాజదండనము, నోరు - భయము, కంఠము - శత్రుహాని, కుడిభుజము - ఆరోగ్యము, ఎడమభుజము - స్త్రీసంగమము, కుడి ముంజేయి - కీర్తి, ఎడమముంజేయి - రోగము, స్తనయుగ్మము - దోషము, ఉదరము - ధాన్యలాభము, రొమ్ము, నాభి - ధనలాభము, ప్రక్కలు - సుఖము, పాదము - ప్రయాణము, వీపు - శుభము, గోళ్లు - ధనవ్యయము, లింగము - దారిద్ర్యము, జుట్టుకొన - మృత్యువు. ఈ ప్రదేశములయందు తొండ ప్రాకినను ఫలమిట్లే యని తెలియునది.

పుట్టుమచ్చల ఫలము.

కణతయందు బుట్టుమచ్చ యుండెనేని ఆకస్మిక ధనప్రాప్తియును ఖ్యాతియును కలుగును. చెక్కిళ్లయందు మచ్చ యుండెనేని స్వల్పధనము గలవాడగును. ముక్కునందు మచ్చ యుండిన తలచిన కార్యము లన్నియును సఫలమునొందును. గడ్డమందు మచ్చ యుండిన ధనాతిశయమును కీర్తియును కలుగును. కుడితొడయందు

...మచ్చయుండెనేని సంపదయును వివాహమూలకధనమును కలుగును. ఎడమతొడయందు మచ్చయుండెనేని దరిద్రముచే పీడితుడగును. పాదమునందు పుట్టుమచ్చ యుండెనేని ఆకస్మికముగ వ్యాధియును, దురదృష్టమును కలుగును.

గరుత్మంతుని శకునము.

ప్రయాణ సమయమందు గరుత్మంతుడు కట్టినయెడల కష్టములు గలుగును. చుట్టినయెడల శుభఫలములు గలుగును. తీర్చినయెడల ధనలాభము గలుగును. (కుడినుండి యెడమకు బోవుట తీర్చుట యనియు, యెడమనుండి కుడికి బోవుట కట్టుట యనియు తెలిసికొనునది.) ఉదయకాలమున కనులు తెఱచుచుండగనే గరుడపక్షియే ప్రథమమున గనబడునెడల మిక్కిలి శుభములును, ఆయుర్వృద్ధియును కలుగును.

అవయవములు అదురుటవలన శుభాశుభము.

కుడిప్రక్క అదరిన మేలు, ఎడమప్రక్క మధ్యమఫలము, నడినెత్తిన మృష్టాన్నము, నొసలు మేలు, కుడిచెంప రాజభయము, ఎడమచేయి వుద్యోగము, స్త్రీలకు కుడికన్ను కీడు, ఎడమకన్ను మేలు, పురుషులకు ఎడమకన్ను కీడు, కుడికన్ను మేలు, రెండు కన్నులు అదిరిన మేలు, ముక్కు రోగము, పై పెదవి కలహము, క్రింది పెదవి భోజనసౌఖ్యము, గడ్డము లాభము, కుడిచెక్కిలి ధనము, ఎడమచెక్కిలి దొంగలభయము, కుడిభుజము సంభోగము, ఎడమభుజము కీడు, బొమ్మ ధనము, చేతులు వాహనలాభము, అఱచేయి సంతానము, కుడితొడ రాజభయము, మోకాళ్లు జాడ్యము, మీగాళ్ళు ధాన్యలాభము, అరికాళ్ళు సౌఖ్యము, ప్రక్క ఆభరణప్రాప్తి.

కాకి శకునము.

ఒక కాకి తీర్చినయెడల మంచిది, రెండు కాకులు తీర్చిన శుభఫలము, మూడు కాకులు తీర్చిన రాజ్యలాభము, తీర్చికట్టిన యెడల కష్టము, తీర్చక కట్టినయెడల దైన్యమును కలుగును. పలుమారు కట్టిన, తీర్చిన కార్యసిద్ధి యగును. దూరమునుండి తీర్చెనేని ఆలస్యముగ కార్యసిద్ధియగును. సమీపమునుండి తీర్చెనేని మేలు గలుగును. ఊరినుండిగాని యింటినుండిగాని బయలువెడలునపుడు కాకి తీర్చెనేని మేలుగలుగును. ఊరిముందరగాని యింటిముందరగాని ప్రవేశించునపుడు కట్టెనేని మేలుగలుగును. కాకి శకునమును గూర్చి మార్గమధ్యమందు విచారింప నక్కరలేదు. ఊరి ముందరను ఇంటిముందరను మాత్రమే కాకి శకునమునుగూర్చి పరీక్షింపవలయును. కాకులు మైథునమును చేయునపుడు రక్తమువలె యెఱ్ఱగ కనబడినయెడల ౧౦ మాసములలో మరణము గలుగును. తద్దోష పరిహారార్థము శాంతి చేసికొనవలయును.

I. S. T (స్టాండర్డుటైము) ఉదయాస్తమయ గం. 1956—57 (రాజమండ్రికి)

	ఏప్రిల్		మే		జూన్		జూలై		ఆగస్టు		సెప్టెంబరు		అక్టోబరు		నవంబరు		డిశంబరు		జనవరి		ఫిబ్రవరి		మార్చి	
	ఉ.గ	అ.గ	ఉ.గ	అ.గ	ఉ.గ	అ.గ	ఉ.గ	అ.గ	ఉ.గ	అ.గ	ఉ.గ	అ.గ	ఉ.గ	అ.గ	ఉ.గ	అ.గ	ఉ.గ	అ.గ	ఉ.గ	అ.గ	ఉ.గ	అ.గ	ఉ.గ	అ.గ
1			5-39	6-21	5-30	6-31	5-35	6-39	5-46	6-34	5-51	6-16	5-55	5-51	6- 3	5-31	6-48	5-26	6-34	5-39	6-37	5-57	6-23	6- 8
3			5-39	6-22	5-30	6-31	5-35	6-39	5-45	6-34	5-51	6-14	5-55	5-50	6- 3	5-30	6-19	5-26	6-35	5-39	6-36	5-58	6-22	6- 9
5			5-37	6-22	5-30	6-32	5-36	6-39	5-45	6-32	5-51	6-12	5-55	5-48	6- 4	5-29	6-20	5-27	6-36	5-41	6-36	5-59	6-20	6- 9
7			5-36	6-22	5-30	6-33	5-36	6-39	5-46	6-31	5-52	6-11	5-56	5-47	6- 5	5-28	6-21	5-27	6-36	5-41	6-35	6- 0	6-19	6-10
9			5-35	6-23	5-30	6-34	5-37	6-39	5-47	6-30	5-52	6- 9	5-56	5-45	6- 6	5-28	6-23	5-28	6-36	5-43	6-34	6- 1	6-18	6-10
11	5-52	6-16	5-35	6-24	5-31	6-35	5-38	6-39	5-47	6-30	5-52	6- 8	5-56	5-43	6- 7	5-27	6-24	5-28	6-37	5-44	6-33	6- 2	6-16	6-10
15	5-51	6-17	5-34	6-24	5-31	6-35	5-38	6-39	5-47	6-28	5-52	6- 6	5-57	5-42	6- 8	5-27	6-25	5-29	6-37	5-46	6-32	6- 2	7-15	6-11
17	5-49	6-17	5-33	6-25	5-31	6-36	5-39	6-39	5-48	6-27	5-52	6- 4	5-57	5-40	6- 9	5-26	6-26	5-30	6-38	5-47	6-31	6- 3	6-13	6-11
19	5-48	6-18	5-33	6-26	5-31	6-36	5-39	6-38	5-48	6-26	5-53	6- 3	5-58	5-39	6-10	5-26	6-27	5-31	6-38	5-48	6-30	6- 4	6-12	6-12
21	5-47	6-18	5-32	6-26	5-32	6-37	5-40	6-38	5-49	6-25	5-53	6- 1	5-58	5-38	6-11	5-26	6-28	5-31	6-38	5-49	6-29	6- 5	6-10	6-12
23	5-45	6-18	5-32	6-27	5-32	6-37	5-41	6-38	5-49	6-23	5-53	5-59	5-59	5-37	6-12	5-25	6-29	5-32	6-38	5-51	6-28	6- 6	6- 9	6-12
25	5-44	6-19	5-31	6-28	5-32	6-37	5-41	6-37	5-49	6-22	5-54	5-58	6- 0	5-36	6-13	5-25	6-30	5-33	6-38	5-52	6-27	6- 6	6- 7	6-13
27	5-43	6-19	5-31	6-28	5-33	6-38	5-42	6-37	5-50	6-21	5-54	5-56	6- 0	5-34	6-14	5-25	6-31	5-34	6-38	5-53	6-26	6- 7	6- 5	6-13
29	5-42	6-20	5-31	6-29	5-33	6-38	5-43	6-36	5-50	6-19	5-54	5-55	6- 0	5-33	6-16	5-25	6-32	5-36	6-37	5-54	6-25	6- 8	6- 4	6-14
31	5-41	6-20	5-30	6-30	5-34	6-38	5-43	6-35	5-50	6-18	5-54	5-55	9- 1	5-32	6-17	5-26	6-33	5-37	6-37	5-55			6- 2	6-14
			5-30	6-31			5-44	6-35	5-50	6-16			6- 2	5-31			6-34	5-38	6-37	5-56			6- 1	6-14

కృత్తిక, ఉత్తర, ఉత్తరాషాఢ—సూర్య దశ సం॥ 6 భుక్తులు-అంతరములు

భుక్తులు వివరము	నెల	దినం	సూర్యుడు నెల ది ఘ	చంద్రుడు నెల ది ఘ	కుజుడు నెల ది ఘ	రాహు నెల ది ఘ	గురు నెల ది ఘ	శని నెల ది ఘ	బుధుడు నెల ది ఘ	కేతు నెల ది ఘ	శుక్రుడు నెల ది ఘ
సూర్య	3	18	సూ 0-5-24	చం 0-15-0	కుజ 0-7-21	రా 1-18-36	గురు 1-8-24	శని 1-24-9	బుధ 1-13-21	కేతు 0-7-21	శుక్ర 2-0-0
చంద్ర	6	0	చం 0-9-0	కుజ 0-10-30	రా 0-18-54	గురు 1-13-12	శని 1-15-36	బుధ 1-18-27	కేతు 0-17-51	శుక్ర 0-21-0	సూ 0-18-0
కుజ	4	6	కుజ 0-16-18	రా 0-27-0	గురు 0-16-48	శని 1-21-18	బుధ 1-10-48	కేతు 0-19-57	శుక్ర 1-21-0	సూ 0-6-18	చం 1-0-0
రాహు	10	24	రా 0-16-12	గురు 0-24-0	శని 0-19-57	బుధ 1-15-54	కేతు 0-16-47	శుక్ర 1-27-0	సూ 0-15-18	చం 0-10-30	కుజ 0-21-0
గురు	9	18	గురు 0-14-24	శని 0-28-30	బుధ 0-17-51	కేతు 0-18-54	శుక్ర 1-18-0	సూ 0-17-6	చం 0-25-30	కుజ 0-7-21	రా 1-24-0
శని	11	12	శని 0-17-6	బుధ 0-25-30	కేతు 0-7-21	శు 1-24-0	సూ 0-14-24	చం 0-28-30	కుజ 0-17-51	రా 0-18-54	గురు 1-18-0
బుధ	10	6	బుధ 0-15-18	కేతు 0-10-30	శు 0-21-0	సూ 0-16-12	చం 0-24-0	కుజ 0-19-57	రా 1-15-54	గురు 0-16-48	శని 1-27-0
కేతు	4	6	కేతు 0-6-18	శు 1-0-0	సూ 0-6-18	చం 0-27-0	కుజ 0-16-48	రా 1-21-18	గురు 1-10-48	శని 0-19-57	బుధ 1-21-0
శుక్ర	12	0	శు 0-18-0	సూ 0-9-0	చం 0-10-30	కుజ 0-18-54	రా 1-13 12	గురు 1-15-36	శని 1-18-27	బుధ 0-17-51	కేతు 0-21-0
మొ॥ స॥	6 0 0		3-18-0	6-0-0	4-6-0	10-24-0	9-18-0	11-12-0	10-6-0	4-6-0	12-0-0

రోహిణి, హస్త, శ్రవణం—చంద్ర దశ సం॥ 10 భుక్తులు-అంతరములు

భుక్తులు వివరము	నెల	దినం	చంద్రుడు నెల ది ఘ	కుజుడు నెల ది ఘ	రాహు నెల ది ఘ	గురు నెల ది ఘ	శని నెల ది ఘ	బుధుడు నెల ది ఘ	కేతు నెల ది ఘ	శుక్రుడు నెల ది ఘ	సూర్యుడు నెల ది ఘ
చంద్రుడు	10	0	చం 0-25-0	కుజు 0-12-15	రా 2-21-0	గురు 2-4-0	శని 3-0-15	బుధ 2-12-15	కేతు 0-12-15	శుక్ర 3-10-0	సూ 0-9-0
కుజుడు	7	0	కుజు 0-17-30	రా 1-1-30	గురు 2-12-0	శని 2-16-0	బుధ 2-20-45	కేతు 0-29-45	శుక్ర 1-5-0	సూ 1-0-0	చం 0-15-0
రాహువు	18	0	రా 1-15-0	గురు 0-28-0	శని 2-25-30	బుధ 2-8-0	కేతు 1-3-15	శుక్ర 2-25-0	సూ 0-10-30	చం 1-20-0	కుజు 0-10-30
గురు	16	0	గురు 1-10-0	శని 1-3-15	బుధ 2-16-30	కేతు 0-28-0	శుక్ర 3-5-0	సూ 0-25-30	చం 0-17-30	కుజు 1-5-0	రా 0-27-0
శని	19	0	శని 1-17-30	బుధ 0-29-45	కేతు 1-1-30	శుక్ర 2-20-0	సూ 0-28-30	చం 1-12-30	కుజు 0-12-15	రా 3-0-0	గురు 0-24-0
బుధుడు	17	0	బుధ 1-22-30	కేతు 0-12-15	శుక్ర 3-0-0	సూ 0-24-0	చం 1-17-30	కుజు 0-29-45	రా 1-1-30	గురు 2-20-0	శని 0-38-30
కేతు	7	0	కేతు 0-17-30	శుక్ర 1-5-0	సూ 0-27-0	చం 1-10-0	కుజు 1-3-15	రా 2-16-20	గురు 0-28-0	శని 3-5-0	బుధ 0-35-30
శుక్రుడు	20	0	శుక్ర 1-20-0	సూ 0-10-30	చం 1 15-0	కుజు 0-28-0	రా 2-25-30	గురు 2-8-0	శని 1-3-15	బుధ 2-25-0	కేతు 0-10-30
సూర్యుడు	6	0	సూ 0-15-0	చం 0-17-30	కుజు 1-1-30	రా 2-12-0	గురు 2-16-0	శని 2-20-45	బుధ 0-29-45	కేతు 1-5-0	శుక్ర 1-0-0
మొ॥ సం॥	10 0 0		10-0-0	7-0-0	18-0-0	16-0-0	19-0-0	17-0-0	7-0-0	20-0-0	6-0-0

మృగశిర, చిత్త, ధనిష్ఠ—కుజ దశ సం॥ 7 భుక్తులు-అంతరములు

భుక్తులు వివరము	నెల	దినం	కుజుడు నెల ది ఘ	రాహు నెల ది ఘ	గురు నెల ది ఘ	శని నెల ది ఘ	బుధుడు నెల ది ఘ	కేతు నెల ది ఘ	శుక్రుడు నెల ది ఘ	సూర్యుడు నెల ది ఘ	చంద్రుడు నెల ది ఘ
కుజుడు	4	27	కుజు 0-8-34½	రా 1-26-42	గురు 1-14-48	శని 2-3-10½	బుధ 1-20-34½	కేతు 0-8-34½	శుక్ర 2-10-0	సూ 0-6-18	చం 0-17-30
రాహు	12	18	రా 0-22-3	గురు 1-20-24	శని 1-23-12	బుధ 1-26-31½	కేతు 0-20-49½	శుక్ర 0-24-30½	సూ 0-21-0	చం 0-10-30	కుజు 0-12-15
గురు	11	6	గురు 0-19 36	శని 1-29-51	బుధ 1-17-36	కేతు 0-23-16½	శుక్ర 1-29-30	సూ 0-7-21	చం 1-5-0	కుజు 0-7-21	రా 1-1-30
శని	13	9	చం 0-23-16½	బుధ 1-23-33	కేతు 0-19-36	శుక్ర 2-6-30	సూ 0-17-51	చం 0-12-15	కుజు 0-24-30	రా 0-18-54	గురు 0-28-0
బుధుడు	11	27	బుధ 0-20-49½	కేతు 0-22-3	శుక్ర 1-26-0	సూ 0-19-57	చం 0-29-45	కుజు 0-8-34½	రా 2-3-0	గురు 0-16-48	శని 1-3-15
కేతు	4	27	కేతు 0-8-34¼	శుక్ర 2-3-0	సూ 0-16-48	చం 1-3-15	కుజు 0-20-49½	రా 0-22-3	గురు 1-26-0	శని 0-19-57	బుధ 0-29-45
శుక్ర	1	2	శుక్ర 0-24-30	సూ 0-18-54	చం 0-28-0	కుజు 0-23-16½	రా 1-23-33	గురు 0-19-36	శని 2-6-30	బుధ 0-17-51	కేతు 0-12-15
సూర్యుడు	4	6	సూ 0-7-21	చం 1-1-30	కుజు 0-19-36	రా 1-29-51	గురు 1-17-36	శని 0-23-16½	బుధ 1-29-30	కేతు 0-7-21	శుక్ర 1-5-0
చంద్రుడు	7	0	చం 0-12-15	కుజు 0-22-3	రా 1-20-24	గురు 1-23-12	శని 1-26-31½	బుధ 0-20-49½	కేతు 0-24-30	శుక్ర 0-21-0	సూ 0-10-30
	7 0 0		4-27-0	12-18-0	11-6-0	13-9-0	11-27-0	4-27-0	14-0-0	4-6-0	7-0-0

[illegible]			రాహువు	[illegible]							
	నెల	దినం	నెల ది ఘ	నెల [illegible]							
రాహు	32	12	రా 4-25-48	గురు 3-25-[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
గురు	28	24	గురు 4-9-36	శని 4-16-48	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
శని	34	6	శని 5-3-54	బుధ 4-2-14	కేతు 1-29-51	శుక్ర [illegible]	సూ 0-18-54	చం [illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
బుధుడు	30	18	బుధ 4-17-42	కేతు 1-20-24	శుక్ర 5-21-0	సూ 1-15-54	చం 1-1-30	కుజ 2-3-0	[illegible]	[illegible]	[illegible]
కేతు	12	18	కేతు 1-26-42	శుక్ర 4-24-0	సూ 1-21-18	చం 2-16-30	కుజ 0-22-3	రా 5-12-0	గురు [illegible]	[illegible]	[illegible]
శుక్ర	36	0	శుక్ర 5-12-0	సూ 1-13-12	చం 2-25-30	కుజ 1-23-33	రా 1-26-42	గురు 4-24-0	శని 1-2[illegible]	[illegible]	[illegible]
సూర్య	10	24	సూ 1-18-36	చం 2-12-0	కుజ 1-29-51	రా 4-17-42	సూ 1-20-24	శని 5-21-0	బుధ 1-15-54	కేతు [illegible]	[illegible]
చంద్ర	18	0	చం 2-21-0	కుజ 1-20-24	రా 5-3-54	గురు 4-2-24	శని 1-29-51	బుధ 5-3-0	కేతు 0-18-54	శుక్ర [illegible]	[illegible]
కుజ	12	18	కుజ 1-26-42	రా 4-9-36	గురు 4-16-48	శని 4-25-21	బుధ 1-23-33	కేతు 2-3-0	శుక్ర 1-24-0	సూ 0-27-0	చం [illegible]
మొ॥ సం॥	18 0 0		32-12-0	28-24-0	34-6-0	30-18-0	12-18-0	36-0-0	10-24-0	18-0-0	12-18-0

పునర్వసు, విశాఖ, పూర్వాభాద్ర—గురు దశ సం॥ 16 భుక్తులు-అంతరములు

భుక్తులు వివరము			గురుడు	శని	బుధుడు	కేతు	శుక్రుడు	సూర్యుడు	చంద్రుడు	కుజుడు	రాహు
	నెల	దినం	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ
గురు	25	18	గురు 3-12-24	శని 4-24-24	బుధ 3-25-36	కేతు 0-19-36	శుక్ర 5-10-0	సూ 0-14-24	చం 1-10-0	కుజ 0-19-36	రా 4-9-16
శని	30	12	శని 4-1-36	బుధ 4-9-12	కేతు 1-17-36	శుక్ర 1-26-0	సూ 1-18-0	చం 0-24-0	కుజ 0-28-0	రా 1-10-24	గురు 3-25-42
బుధ	27	6	బుధ 3-18-4	కేతు 1-23-12	శుక్ర 4-16-0	సూ 0-16-48	చం 2-20-0	కుజ 0-16-48	రా 2-12-0	గురు 1-14-4	శని 4-16-28
కేతు	11	6	కేతు 1-14-48	శుక్ర 5-2-0	సూ 1-10-4	చం 0-28-0	కుజ 1-26-0	రా 1-13-12	గురు 2-4-0	శని 1-23-12	బుధ 4-2-34
శుక్ర	32	0	శుక్ర 4-8-0	సూ 1-15-36	చం 2-8-0	కుజ 0-19-36	రా 4-24-0	గురు 1-8-24	శని 2-16-0	బుధ 1-17-36	కేతు 1-20-24
సూర్య	9	18	సూ 1-8-24	చం 2-16-0	కుజ 1-17-36	రా 1-20-24	గురు 4-8-0	శని 1-15-36	బుధ 2-8-0	కేతు 0-19-36	శుక్ర 4-24-0
చంద్ర	16	0	చం 2-4-0	కుజ 1-23-12	రా 4-2-24	గురు 1-14-48	శని 5-2-0	బుధ 1-10-9	కేతు 0-28-0	శుక్ర 1-26-0	సూ 1-13-12
కుజ	11	6	కుజ 1-14-4	రా 4-16-48	గురు 3-18-48	శని 1-23-12	బుధ 4-16-0	కేతు 0-16-48	శుక్ర 0-20-0	సూ 0-16-48	చం 2-12-0
రాహు	28	24	రా 3-25-12	గురు 4-1-36	శని 4-9-12	బుధ 1-17-36	కేతు 1-26-0	శుక్ర 1-18-0	సూ 0-24-0	చం 0-28-0	కుజ 1-20-24
మొ॥ సం॥	16 0 0		25-18-0	30-12-0	27-6-0	11-6-0	32-0-0	9-18-0	16-0-0	11-6-0	28-24-0

పుష్యమి, అనూరాధ, ఉత్తరాభాద్ర—శని దశ సం॥ 19 భుక్తులు-అంతరములు

భుక్తులు వివరము			శని	బుధుడు	కేతు	శుక్రుడు	సూర్యుడు	చంద్రుడు	కుజుడు	రాహు	గురుడు
	నెల	దినం	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ
శని	36	3	శని 5-21-28½	బుధ 4-17-16½	కేతు 0-23-16½	శుక్ర 6-10-0	సూ 0-17-6	చం 1-17-30	కుజ 0-23-16½	రా 5-3-54	గురు 4-1-36
బుధుడు	32	9	బుధ 5-3-25½	కేతు 1-26-31½	శుక్ర 2-6-30	సూ 1-27-0	చం 0-28-30	కుజ 1-3-15	రా 1-29-51	గురు 4-16-48	శని 4 24-24
కేతు	13	9	కేతు 2-3-10½	శుక్ర 5-11-30	సూ 0-19-57	చం 3-5-0	కుజ 0-19-57	రా 2-26-30	గురు 1-28-12	శని 5-12-27	బుధ 4-9-12
శుక్ర	38	0	శుక్ర 6-0-30	సూ 1-18-27	చం 1-3-15	కుజ 2-6-30	రా 1-21-18	గురు 2-16-0	శని 2-3-10½	బుధ 4-25-21	కేతు 1-23-12
సూర్య	11	12	సూ 1-24-9	చం 2-20-45	కుజ 0-23-16	రా 5-21-0	గురు 1-15-36	శని 3-0-15	బుధ 1-26-31½	కేతు 1-29-51	శుక్ర 5-2-0
చంద్ర	19	0	చం 3-0-15	కుజ 1-2[illegible]-31½	రా 1-29-51	గురు 5-2-0	శని 1-24-9	బుధ 2-20-45	కేతు 0-23-16½	శుక్ర 5-21-0	సూ 1-15-36
కుజ	13	9	కుజ 2-3-10½	రా 4-25-21	గురు 1-23-12	శని 6-0-20	బుధ 1-18-27	కేతు 1-3-15	శుక్ర 2-6-30	సూ 1-21-18	చం 2-16-0
రాహు	34	6	రా 5-12-27	గురు 4-9-12	శని 2-3-10½	బుధ 5-11-30	కేతు 0-19-57	శుక్ర 3-5-0	సూ 0-19-57	చం 2-25-30	కుజ 1-23-12
గురు	30	12	గురు 4-24-24	శని 5-8-25½	బుధ 1-26-31½	కేతు 2-6-30	శుక్ర 1-27-0	సూ 0-28-30	చం 1-3-15	కుజ 1-29-51	రా 4-16-48
మొ॥ సం॥	19 0 0		36-3-0	32-9-0	13-9-0	38-0-0	11-12-0	19-0-0	13-9-0	34-6-0	30-12-0

ఆశ్రేష, జ్యేష్ఠ, రేవతి—బుధ [illegible] 17 భుక్తులు-అంతరములు

భుక్తులు వివరము	నెల	దినం	బుధుడు (నెల ది ఘ)	కేతు (నెల ది ఘ)	శుక్రుడు (నెల ది ఘ)	సూర్యుడు (నెల ది ఘ)	చంద్రుడు (నెల ది ఘ)	కుజుడు (నెల ది ఘ)	రాహు (నెల ది ఘ)	గురు (నెల ది ఘ)	శని (నెల ది ఘ)
బుధ	28	27	బుధ 4- 2-49½	కేతు 0-20-49½	శుక్ర 5-20- 0	సూ 0-15-18	చం 1-12-30	కుజు 0-20-49½	రా 4-17-42	గురు 3-18-48	శని 5- 3-25½
కేతు	11	27	కేతు 1-20-34½	శుక్ర 1-29-30	సూ 1-21- 0	చం 0-25-30	కుజు 0-29-45	రా 1-23-33	గురు 4- 2-24	శని 4- 9-12	బుధ 4-17-16½
శుక్ర	34	0	శుక్ర 4-24-30	సూ 0-17-51	చం 2-25- 0	కుజు 0-17-51	రా 2-16-30	గురు 1-17-36	శని 4-25-21	బుధ 3-25-36	కేతు 1-26-31½
సూర్య	10	6	సూ 1-13-21	చం 0-29-45	కుజు 1-29-30	రా 1-15-54	గురు 2- 8- 0	శని 1-26-31½	బుధ 4-10- 3	కేతు 1-17-36	శుక్ర 5-11-30
చంద్ర	17	0	చం 2-12-15	కుజు 0-20-49½	రా 5- 3- 0	గురు 1-10-48	శని 2-20-45	బుధ 1-20-34½	కేతు 1-23-33	శుక్ర 4-16- 0	సూ 1-18-27
కుజ	11	27	కుజు 1-20-34½	రా 1-23-33	గురు 4-16- 0	శని 1-18-27	బుధ 2-12-15	కేతు 0-20-49½	శుక్ర 5- 8- 0	సూ 1-10-48	చం 2-20-45
రాహు	30	18	రా 4-10- 3	గురు 1-17-36	శని 5-11-30	బుధ 1-13-21	కేతు 0-29-45	శుక్ర 1-29-30	సూ 1-15-54	చం 2- 8- 0	కుజు 1-26-31½
గురు	27	6	గురు 3-25-36	శని 1-26-31½	బుధ 4-24-30	కేతు 0-17-51	శుక్ర 2-25- 0	సూ 0-17-51	చం 2-16-30	కుజు 1-17-36	రా 4-25-21
శని	32	9	శని 4-17-16½	బుధ 1-20-34½	కేతు 1-29-30	శుక్ర 1-21- 0	సూ 0-25-30	చం 0-29-45	కుజు 1-23-33	రా 4- 2-24	గురు 4- 9-12
మొ॥ సం॥	17 0 0		28-27 0	11-27- 0	34- 0- 0	10- 6- 0	17- 0- 0	11-27- 0	30-13- 0	27- 6- 0	32- 9- 0

అశ్విని, మఖ, మూల—కేతు దశ సం॥ 7 భుక్తులు-అంతరములు

భుక్తులు వివరము	నెల	దినం	కేతు (నెల ది ఘ)	శుక్రుడు (నెల ది ఘ)	సూర్యుడు (నెల ది ఘ)	చంద్రుడు (నెల ది ఘ)	కుజుడు (నెల ది ఘ)	రాహువు (నెల ది ఘ)	గురుడు (నెల ది ఘ)	శని (నెల ది ఘ)	బుధుడు (నెల ది ఘ)
కేతు	4	27	కేతు 0- 8-34½	శుక్ర 2-10-0	సూ 0- 6-18	చం 0-17-30	కుజు 0- 8-34½	రా 1-26-42	గురు 1-14-48	శని 2- 3-10½	బు 1-20-34½
శుక్ర	14	0	శుక్ర 0-24-30	సూ 0-21-0	చం 0-10-30	కుజు 0-12-15	రా 0- 22- 3	గురు 1-20-24	శని 1-23-12	బుధ 1-26-31½	కేతు 0-20-49½
సూర్య	4	6	సూ 0- 7-21	చం 1- 5- 0	కుజు 0- 7.21	రా 1- 1-30	గురు 0-19-36	శని 1-29-51	బుధ 1-17-36	కేతు 0-23-16½	శుక్ర 1 29-30
చంద్ర	7	0	చం 0-12-15	కుజు 0-24-30	రా 0-18-54	గురు 0-28- 0	శని 0-23-16½	బుధ 1-23 33	కేతు 0-19-36	శుక్ర 2- 6-30	సూ 0-17-51
కుజ	4	27	కుజు 0- 8-34½	రా 2- 3- 0	గురు 0-16-48	శని 1-3-15	బుధ 0-20-48½	కేతు 0-22- 0.	శుక్ర 1-26- 0	సూ 0-19-57	చం 0-29-45
రాహు	12	18	రా 0-22- 3	గురు 1-26- 0	శని 0-19-57	బుధ 0-29-45	కేతు 0- 8-34½	శుక్ర 2- 3- 4	సూ 0-16-48	చం 1- 3-15	కుజు 0-20-49½
గురు	11	6	గురు 0-19-36	శని 2- 6-30	బుధ 0-17-51	కేతు 0-12-15	శుక్ర 0-24-30	సూ 0-18-53	చం 0-28- 0	కుజు 0-23-16½	రా 1-23-33
శని	13	9	శని 0-23-16½	బుధ 1-29-30	కేతు 0- 7-21	శుక్ర 1- 5- 0	సూ 0- 7-21	చం 1- 1-30	కుజు 0-19 36	రా 1-29-51	గురు 1-17-36
బుధ	11	27	బుధ 0-20-49½	కేతు 0-24-30	శుక్ర 0-21- 0	సూ 0-10-30	చం 0-12-15	కుజు 0-22- 3	రా 1-20-24	గురు 1-23-12	శని 1-26-31½
మొ॥ సం॥	7 0 0		4-27- 0	14- 0- 0	4- 6- 0	7- 0- 0	4-27- 0	12-18- 0	11- 6- 0	13- 9- 0	11-27 0

భరణి, పుబ్బ, పూర్వాషాఢ—శుక్ర దశ సం॥ 20 భుక్తులు-అంతరములు

భుక్తులు వివరము	నెల	దినం	శుక్రుడు (నెల ది ఘ)	సూర్యుడు (నెల ది ఘ)	చంద్రుడు (నెల ది ఘ)	కుజుడు (నెల ది ఘ)	రాహు (నెల ది ఘ)	గురుడు (నెల ది ఘ)	శని (నెల ది ఘ)	బుధుడు (నెల ది ఘ)	కేతు
[illegible]	40	0	శుక్ర 6-20- 0	సూ 0-18- 0	చం 1-20- 0	కుజు 0-24-30	రా 5-12- 0	గురు 4- 8- 0	శని 6- 0-30	[illegible]	
సూర్య	12	0	సూ 2- 0- 0	చం 1- 0- 0	కుజు 1- 5- 0	రా 2- 3- 0	గురు 4-24- 0	శని 5- 2- 0	బుధ 5-1[illegible]		
చంద్రుడు	20	0	చం 3-10- 0	కుజు 0 21- 0	రా 3- 0- 0	గురు 1-26- 0	శని 5-21- 0	బుధ 4-16- 0	కేతు [illegible]		
[illegible]	14	0	కుజు 2-10- 0	రా 1-24- 0	గురు 2-20- 0	శని 2- 6-30	బుధ 5- 3- 0	కేతు 1-2[illegible]			
రాహు	36	0	రా 6- 0- 0	గురు 1-18- 0	శని 3- [illegible]	[illegible] 1 20 [illegible]	కేతు 2- 3- 0	[illegible]			
గురు	32	0	గురు 5-10- 0	శని 1-27-[illegible]							
శని	38	[illegible]	[illegible] 10- 0	బుధ 1 21-[illegible]							
[illegible]			[illegible]-20- 0	కేతు 0.[illegible]							
[illegible]			[illegible] 2-10-[illegible]	[illegible]							
మొ॥ [illegible]	[illegible]		[illegible]								